

Antologija Metelkova (zvezek I)

kako nam ni uspelo preprečiti vojne in kako lahko preprečimo....?!

We were not able to stop the spread of wars in Balkans in early 90ies of the past century ... but we have learned a lesson to prevent future events and we have at least successfully converted a central Yugoslav army headquarters into an Agora for culture, arts, creativity and social action.

This compilation serves as an archive, strictly documenting a subjective, personal view of the story of the conversion of central Yugoslav military barracks in Ljubljana for cultural purposes. This story was initiated as an important project within the Peace Movement campaign for the abolition of the army in late 80ies. The information given is predominantly in Slovenian language, however, parts of the compilation are available in English or French on request and a retrospective view of the story is attached at the very end of the document in English.

Please consult Content index on page 13 to select archives in English.

Cover photo: Tiananmen Square; Charity Card and Caford.

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana
316.723(497.4Ljubljana)(082)
061.2:316.7(497.4Ljubljana)(082)

HREN, Marko, 1959-

Antologija Metelkova - kako nam ni uspelo preprečiti vojne in --- kako lahko preprečimo --- [Elektronski vir] / Marko Hren. - Verzija 3. - Ljubljana : [samozal.] M. Hren, 2008
Način dostopa (URL): <http://www.dlib.si/>
ISBN 978-961-92623-0-6
244759808

Antologija Metelkova predstavlja sveženj avtorskih tekstov, objavljenih v letih 1989 -2003, torej skoraj 15 letno obdobje nastajanja kulturnega centra v nekdanji vojašnici JLA. Dokumentacija predstavlja subjektiven pogled na kronološko nanizane dogodke in na širši zgodovinski kontekst. Zato tudi črpa predvsem iz osebnih arhivov avtorja in na ta način nima ambicij odsliskavati objektivni ali znanstveni pogled na obravnavane fenomene. Sveženj je v elektronski obliki urejen v dveh pdf datotekah in sicer:

Antologija Metelkova 1 :Uvodna poglavja, Razvojni načrt, analiza , kooperative, partnerstva, študije, dialogi, mednarodna promocija, kronologija, retrospektivni pogled.

Antologija Metelkova 2: Faksimile virov in dokumentov s komentarjem.

Sveženj sem – kot arhiv, ki odslikava zgolj moj osebni vpogled v zgodbo - pripravil v več verzijah v izvornikih, ki sem jih v minulih letih podaril mojim najbližjim. Sredi leta 2008 me je Nataša Serec iz društva KUD-mreža prosila za izvod v elektronski verziji in del tekstov iz antologije sem ji odstopil za objavo na spletni strani KUD:

<http://www.kudmreza.org/arhiv.html>. Dopolnjena elektronska izdaja urejena v dveh zvezkih je namenjena sistemu elektronskega shranjevanja publikacij Narodne in univerzitetne knjižnice SVAROG in DLIB <http://www.dlib.si/> in arhivom.

Iskrena hvala vsem, ki so v opisanih časih prispevali dobre energije in krojili izkušnje ter vpogleda.

Predgovor k spletni verziji, 2008

Prosim poiščite kazalo dokumenta na strani 13

Naključnega bralca in bralko lepo prosim, da jemlje ta dokument kot izrazito osebno izpoved in subjektivno refleksijo, neke vrste arhivski memorandum mojih osebnih razmišljanj, opažanj in pridobljenih izkušenj ob iniciiranju, rojstvu, nastajanju in razvoju kulturnega centra v nekdanji vojašnici ob Metelkovi ulici v Ljubljani. Tistim, ki bodo raziskovali obdobje med leti 1988 in 2000 želim ilustrirati pogled na obširno in močno polje, ki ga je mirovno gibanje vzpostavilo v 80ih letih 20 stoletja in želim tvegati tezo, da smo bili zelo blizu možnosti, da bi nemara genocidne vojne na Balkanu ahko celo preprečili. Obenem želim pojasniti okoliščine, v katerih je nastal in se razvil projekt za konverzijo vojašnice ob Metelkovi v kulturni center. Leta 2007 sem se v nekem trenutku odločil, da sestavim sveženj avtorskih tekstov, ki sem jih spisal od takrat, ko se je v meni porodila ideja o konverziji štaba militarizma v štab kreativnosti in inter-akcije, torej od leta 1988 dalje. Konverzija kasarne, ali, kot bi zapisal dragi dr. France Prešeren – hudičeve cerkve – je bil moj **mirovniški projekt**, s katerim sem bil nato obseden več kot desetletje, od 1989-2002. Zakaj? Dolgo nisem vedel, potem pa spoznal, da je bil ta napor posledica traume iz časa 1988-1993, ko nam, kljub široko zastavljenim naporom, ni uspelo preprečiti vojn na Balkanu ('91-'95). Kampanja za Štab Jugoslovanske vojske ob Metelkovi ulici je bila neke vrste kompenzacija, ali pa edino preostali up za vse, kar smo izgubili. Hoteli smo biti uspešni vsaj pri konverziji centralne vojašnice JLA v Sloveniji. Zbornik velikega dela z nastajanjem Metelkove povezanih zapisov je bil nato res zvezen marca leta 2007 kot memorandum za moje najbližje, za mojo družino – starejši sin je aprila 2007 dopolnil 18 let in celoten sveženj, lično zvezen v brezovo lubje, je prejel za darilo. Mojim najbližjim v družini so bili posvečeni marsikateri teksti v času, ko so nastajali - pozorno oko bralca najde njihova imena posejana v uvodnikih mojih publikacij, posebej v zahvalah. Posebej otrokom sem posvečal najzlahtnejše misli, ki so se v tistem času vrtinčile v moji glavi. Zbornik sem vezel v mislih na družino, ki me v vseh teh napornih časih ni zapustila in mi je nesebično pomagala! Jana je ena zgodnjih članic Mreže za Metelkovo in jo moram torej šteti tudi med tiste redke Metelkovce, s katerimi smo ohranili stik ;-))) Jani, moji pankerici in partnerici, velja najsubtilnejša zahvala, da mi ostaja blizu. Resno.

Vez med mirovniškim gibanjem 80ih let, kampanjo za demilitarizacijo in projektom Metelkova sem poskušal kratko stkati in prikazati že v retrospektivni razstavi in katalogu **Metamorphosis Metelkova, from the Fortress to Agora (retrospective view 1988-1999)**, ki sem ga objavil leta 2000 ob procesu Culture-Arts and Conflicts v sodelovanju s **Trans Europe Halles**. Del kataloga objavljam v sklepnem poglavju tega svežnja in iz komentarjev k fotografijam je razvidno, iz katerih energij je nastala kampanja za Metelkovo. Kako zelo je trud s konverzijo štaba militarizma v **prostor odprtosti** (agora) determiniral moje življenje in življenje mojih najbližjih, lahko najbrž vem samo sam – a mnenja sem bil, da bodo morda prav moji najbližji skoz pričujoči zbir **laže razumeli** preteklost, moja otroka pa nemara tudi laže usmerjala svojo prihodnost. Vsi upi in energije so bili usmerjeni v slednje. Omogočiti medgeneracijski transfer izkušnje, znanja, uvidov, refleksij in povrniti kulturi to, kar nam je alkoholikatolizacija slovanske kulture presekala za tisočletje - pretok izkušenj in znanja med generacijami, **stik s predniki**.

Fenomen vsesplošne alienacije, odtujenosti, je med najmočnejšimi rak ranami sedanje kulture! **Odtujenost** od resnice, odtujenost od esenc, nam onemogoča jasno presojo in kali medosebne odnose. Nad našo kulturo tako leži senca reklam, manipulacij, individualizma, sebičnosti in laži – avidya. Namesto da bi bil diskurz impregniran z čistim in jasnim spominom na kristalne drobce resnic o celotni tradiciji – tavamo v naplavinah evidentnih zavajajočih percepcij. Na Metelkovi sem lahko ta fenomen doživel do obisti in to znotraj scene, ki bi morala graditi na notranji **povezanosti**, na skupnosti. Znotraj scene torej, ki se navzven ponaša s samo-oznako »progresivnosti« in »alternativnosti«. Se lahko čudimo, da velja sindrom zgodovinske pozabe toliko bolj tudi za vsa stoletja nazaj. Kaj vemo o slovanskih duhovnih koreninah, o slovanski kozmologiji? Mar ni celotna Slovenija en sam velik trg brez zgodovinskega spomina?

Ko sem se leta 2001 umaknil z Metelkove, sem se obenem odločil, da bom 5 let o tej epizodi molčal. In tako je tudi bilo. Molk mi je z leti prirasel k srcu in disciplino molka sem podaljšal za nedoločen čas; le redki so me zbezali k besedi – nazadnje Nataša, ko me je prosila za pričujočo dokumentacijo. Tudi vnaprej o tej boleči epizodi ne želim razpravljati v javnosti, vedno pa sem bil in ostajam odprt in pripravljen za individualne pogovore z odkritosrčnimi posamezniki. Izdelava svežnja dokumentacije, vse skupaj lično vezano v brezovo lubje (stvar je težka kot enoletni otrok in debela kot pest odraslega moža), je name leta 2007 delovala katarzično. Ozdravil sem se obsedenosti s to kasarno, prebolel sem osebne zamere in ranjena čustva, v trenutku sem stvari videl jasneje, z umirjenim očesom in povsem odprto glavo. Dogajanja sem dejansko začel opazovati kot fenomene, in te fenomene ločil od dejanskih oseb, ki v scenarijih nastopajo. Med vsemi fenomeni se je v minulih letih prav posebej pokazala neverjetna vzvišenost ljubljanske malomeščanske »alter«-kulturne klientele, ki dejansko ne potrebuje sodelovanja, dejansko gradi na egotripih posameznikov, dejansko skrbi za samo-preživetje skoz solistične akcije in prisvajanje moralne intelektualne lastnine. Identifikacijo tega fenomena znova in znova samo potrjujejo novi in novi primeri. Ta problem najbolje ilustrirajo moje recentne korespondence s posameznimi akterji s »scene«, ki pa jih zaradi aktualnosti v tej verziji svežnja še ne objavljam – morda bom ta pikantni del zbranega gradiva objavil kdaj v prihodnosti. Na vsak način pa je korespondenca lepo zbrana in morebiti na voljo kaki vedoželjni osebi, ki bi imela iskreno željo po raziskovanju.

Če je kakšna lekcija, ki jo je v tej točki treba izpostaviti potem je to lekcija, ki kliče k resnemu premisleku o medgeneracijskem pretoku med našimi generacijami in k atmosferi bistveno boljše kolegialnosti in medsebojnega spoštovanja med tistimi maloštevilnimi, redkimi aktivisti, ki smo dali in dajemo celotno našo ustvarjalno energijo v progresivne procese. Ljubljanski »alter« sceni je očitno absolutno vseeno, če kakega posameznika izgubi oz. če kdo odide. Elita v tej sceni NE potrebuje nikogar, še najmanj kake konkurence! To je najbolj jasno ubesedila nekdanja direktorica zavoda Retine, ki mi je ob priliki dejala: »Marko, v Retini ni prostora za dva močna liderja«. Zanimivo je, da so »notranjo konkurenco« med »dobro situiranimi« akterji na sceni opažali drug za drugim tudi obiskovalci in partnerji iz tujine. Večkrat se mi je ob delu z Metelkovo primerilo, da so me aktivisti in eksperti iz tujine zgroženo spraševali: »ej, a ste vi sodelavci ali konkurenti«, ali, »ej, a je to res koncentracija ljudi z margine v deželi - pa saj imajo najboljše mobitele...vozijo se v velikih avtomobilih ...« itd. Prav neverjetno je, kako se ta sindrom »notranje nestrpnosti do konkurenčnih akterjev« vedno znova pojavi; najbrž je tudi - ali predvsem to - razlog, da naše grass-roots nevladne organizacije težko presežejo več kot par zaposlenih in imajo večne liderje oziroma minimalen preliv v smislu »leadership succession«!

Nataša Serec me je oktobra 2008 prosila za arhivsko dokumentacijo. Nataša je človek, ki je Metelkovi posvetila enormen del svoje ustvarjalne kariere. Je med tistimi ljudmi, ki bi jim srčno rad olajšal izkušnjo, ki sem jo moral sam preživeti v stiku z malomeščansko etablirano Ljubljansko »alter« klientelo. Name se je obrnila v zanimivem trenutku, ko je bila samo-evalvacija posla z Metelkovo že krepko za menoj, ko so bile rane praktično v celoti zaceljene in ko sem že lahko povsem mirno sprejel novo razočaranje, ki sem ga na srečo hipotetično pričakoval; pravila igre so se mi v celoti in povsem potrdila na neki povsem drugi civilnodružbeni sceni, ki v javnosti kotira kot nadvse aktualna. A to je že nova zgodba, ki jo prav tako vestno dokumentiram. Kako pogrešam tistega duha 80ih let, vse prijatelje, posebej **Tomaža Mastnaka**, s katerimi smo dnevno premlevali koncepte družbenih akcij. Tudi na primeru najbolj »prosvetljenih akterjev« se vedno vnovič izkaže pravilo, da želi vsak poskrbeti predvsem za svoj lobistični vrtiček, predvsem za svoje interese. Ljudje, ki bi morali biti naravni sogovorniki in zavezniki pri oblikovanju določenih politik smo tudi v najbolj recentnih primerih padli na izpitu iz komuniciranja, sodelovanja, pripadnosti skupni ideji in podlegli istemu sindromu, istemu fenomenu, kot ga opisuje pričujoči zbornik: fenomenu dovolj etablirane, dovolj bogate, dovolj v udobju živeče malomeščanske klientele, ki obvladuje (tudi) prostor nevladnih organizacij skoz metodo, ki predvsem promovira posamezne akterje (lastnike mikro nevladnih enot) za ceno izgube presežka, ki bi nastal, če bi komunicirali odprto in v dobrevoljnem sodelovanju. Krogi v Ljubljani so zaprti, elitni, samozadostni: drug do drugega držijo »načrtno in sistematično distanco«, če smem uporabiti izraz, ki sem ga bil ob »sistemski« zamrznitvi ene od relacij deležen sam. Kje so stari dobri debatni krožki in nesebično razdajanje 80ih let ;-) Kje je najbolj skromni med slovenskimi intelektualci, tisti emblem civilne družbe pri nas, ki bi lahko bil vzor vsem akterjem, ki jih tako zelo obseda samo-promocija, kje je novodobni Mastnak?. Pripadništvo kasti je močnejše od navidezno goreče pripadnosti sicer plemenitim idejam. Hlastanje po pozicioniranju v okolici je v odločilnih trenutkih močnejše od siceršnje blagozveneče retorike o partnerstvih za progresivne spremembe. **PR je močnejši od erosa iskrenega povezovanja, skratka profesionalni public-relations (PR iz učbenikov) pomembnejši od Pristnih-Relacij.** Moje izkušnje govorijo, da je treba levji delež frustracij v zvezi s položajem nevladnih organizacij, o katerih govorijo njihovi protagonisti danes, pripisati prav tu zapisanim fenomenom in ne zunanjim, sistemskim razlogom v katere protagonisti tako radi (pre)usmerjajo retorične argumente.

Pričujoči zbornik na ta način prinaša tudi aktualizirane lekcije.

Ljubljanska nevladna scena si mirno in benevolentno privošči, da dragocene kadre izvrže, in ne le zavrže, ob tem tudi dosledno opehari zgodovinski spomin, izbriše sledi avtorskih, intelektualnih moralnih pravic posameznikov v celoviti zgodbi in s tem kastrira vznik potencialne tradicije, kontinuirane kulturne niti, ki bi jo sicer lahko spletla progresivna družbena gibanja. Ko sem to pravilo zaznal, sem ga - preden sem si ga upal izpisati - dolga leta v osami preverjal v praksi in iz distance opazoval, da bi se dokončno rpepričal, ali pravilo res tako neizpodbitno drži. Verjemite, iskreni bralci, ni bilo lahko. Tovrstni pristanki so trdi. A na tem mestu zapisani sindromi in simptomi so se mi vztrajno in vedno vnovič tako izrazito potrjevali na povsem različnih in ločenih primerih, da sem začutil neustavljivo potrebo po arhiviranju osebne izkušnje z opisano patologijo. Ta dolg poravnavam z Antologijo v dveh zvezkih. Se kdo vpraša, zakaj pri nas ne govorimo (radi) o mirovniški, ekološki, ali kaki drugi progresivni civilnodružbeni tradiciji. Tako na primer kljub izrazito močnemu mirovnemu gibanju iz 80ih let 20 stoletja, moja generacija ni uspela tega kapitala investirati v oblikovanje mirovniške tradicije, kulture, dolgoročnega gibanja. Mirovni inštitut ni niti dokumentiral, kaj šele evalviral procesa in dejavnosti mirovnega gibanja 80ih let iz katerega je inštitut nastal. Več kot to, glavnino arhiva 80'ih let je zavrzel. Prav tako Metelkova do danes ni dokumentirala svoje zgodovine in izvora in tako je bila vrsto let edina spletna stran, ki je hranila arhiv –

ameriška – www.archive.org. KUD mreža je to sistemsko napako šele recentno začel popravljati.

Tako na primer najbrž malokateri Metelkovec danes ve, da je bil Terah, Žika, metelkovski neformalni samo-oklicani župan, že v 70ih letih član udarne pacifistične trojke, prve radikalne antimilitaristične skupine pri nas, prvega močnega zemetka in jedra kasnejšega mirovnega gibanja. Terahu, Žiki, članu naše udarne in poetične pacifistične trojke ispred 30 let - Warriier-ju, gredo prav posebne vrste zahvale. Žika – v vrhovih Parnasa - že ve o čem govorim!

Kot aktivist sem se v 80ih letih učil in kalil med pacifisti v Londonu, antimilitaristi in zelenimi v Nemčiji, gibanji za človekove pravice v Parizu, skupinami za bazično demokracijo v Švici, anarhisti v Španiji in Baskiji in akterji medkulturnega dilaloga in dialoga za mir v regiji Alpe-Jadran. Tisto, kar mi je iz tistih okolij močno ostalo v spominu je predvsem skrb za medgeneracijski transfer in kontinuiteto povezav med akterji. Slovenski mirovniki 80ih let smo v zemetku poznali to medgeneracijskost – redno smo se dobivale generacije v razponu od srednješolske mladine do upokojenih Španskih borcev. Naj si dovolim v tej točki poseči po primeru. **Pavle Gantar** je bil v letih 1988- 1989 med mojimi prvimi sogovorniki za kampanjo za Metelkovo. Kot tedanji predsednik ŠKUC je bil tudi prvi soustanovitelj Mreže za Metelkovo ob Gibanju za kulturo miru in nenasilja in je zagotovo med najzaslužnejšimi za to, da je projekt Metelkova nastal in se razvil. Danes je ta mož predsednik Državnega zbora, eden od treh prvih oseb v državi. Smo v prvem letu po smrti dr. **Janeza Drnovška**, človeka, ki je po življenjskem opusu Franceta Prešerna nemara najglasneje zaklical k duhovni prenovi v Slovenski deželi. Naj njegov klic živi in se razvija! Preprost, a mogočen klic h globinski prenovi vrednot in naravnosti. A malokdo ve, da je bil Janez Drnovšek izrazito progresivno, mirovniško usmerjen že daleč pred njegovo t.i. preobrazbo. Nobene preobrazbe ni bilo, samo (po)polna koncentracija na zagovor temeljnih človeških vrednot v zadnjih letih njegovega življenja. Bil je častni sponzor ustanovitve Mirovnega inštituta leta 1991; nismo ga izbrali naključno, temveč po temeljitem premisleku o najbolj primerni osebi. Bil je tudi predsednik tiste vlade, ki je, z kulturnim ministrom **Sergijem Peljhanom** nemara najbolj konsistentno, predvsem pa odločilno in odločno pomagala Metelkovi v najtežjih časih nenaklonjene mestne oblasti. Kdor je kdajkoli trdil, da je bila Metelkova »osamljena in prepuščena sami sebi« preprosto ni vedel o čem govori ali pa je namenoma vzdrževal artificalno in larpurlartistično retoriko o »na stran odrinjenih in od družbe negiranih marginalcih«, o čemer podrobneje razpravljam v številnih tekstih v nadaljevanju. Če bi akterji na Metelkovi znali kontinuirano integrirati v sodobne kampanje vse, ki s(m)o v preteklosti investirali energijo v ta projekt, in imamo torej v tem projektu intelektualne, moralne, energetske delnice ... zamislite si ... Premislimo tudi razloge, zakaj prihaja do kastracije povezanosti s «predniki», zakaj do brisanja zgodovinskega spomina ... in kdo ima od tega koristi. Ne slepimo se: od aktualnega načina delovanja so koristi dokazljivo in merljivo porazdeljene! Moja ocena je, da imamo opraviti s kopico sicer usposobljenih in sposobnih posameznikov, ki pa v prvi vrsti in nad vsem skrbijo predvsem za lastno promocijo in položaj. Drug drugemu s(m)o konkurenca: in v tem v principu ne vidim nič slabega – le slepiti se ne bi smeli! Kot že rečeno, tudi moja najbolj recentna opazovanja in opažanja najbolj izpostavljenih akterjev to samo še potrjujejo.

Psihološki razlogi za konflikte, ki sem jih imel z nekaterimi klientelami na Metelkovi ležijo torej v pripadnosti različnim kastam in koristoljubnim prekinitvam sicer logičnih energetskih povezav. Konceptualni razlogi za konflikte pa so v razumevanju pravne države. O tem pišem podrobneje na več mestih v dokumentaciji. Sam sem bil in ostajam mnenja, da moramo biti pri podpori pravne države konsistentni. Če zahtevamo brezhibno delovanje pravne države na enih področjih (na primer pri varovanju človekovih pravic in dostojanstva), potem moramo to enako storiti tudi na drugih (na primer pri spoštovanju

pravnega reda pri izvajanju dejavnosti, legalizacija dejavnosti, plačevanju davkov ipd.).

Sam sodim, da so se številni zagovorniki Metelkove na tem področju znašli v svojevrstnem protislovju. Tudi tej temi je posvečena vrsta besedil v dokumentaciji, posebej poobjave besedil iz revije Metelkovnik (*Are we Punks or Mice*, na primer).

Vrnimo se k Metelkovi in zaokrožimo uvod v **verzijo svežnja, ki sem ga oktobra 2008 podaril Nataši Serec in Mazgi (Dušanu Šušteršiču)**. To darilo na nek način obeležuje 20 obletnico dejanskega nastanka projekta in gibanja za Metelkovo. Mazga in Nataša sta prejela kompletni verziji zbornika, pričujoča verzija pa je očiščena najbolj subjektivnih izmenjav pisem in, s tem bolj primerna za spletno objavo. **Želim in upam, da bodo zapisi vzeti ad-rem, in ne ad-personem, da bodo bralca in bralko spodbudili k razmišljanju o fenomenih družbenih razslojenosti in odnosov, in da bodo čimbolj razbremenjeni osebnih sodb.** Nataša in Mazga sta edina kolega iz zgodbe o Metelkovi, ki me tu in tam prijazno kontaktirata in imam občutek, da se cenimo! Iz srca hvala! V naših pogovorih smo se uspeli v marsičem strinjati, predvsem o dumpinški vlogi malomeščanske »alter« kulturne klientele intelektualcev – »zofa-aktivistov«, kot jih imenuje Nataša. Uvodnik je prilagojen prejemnikoma te verzije svežnja, iz svežnja sem tako odstranil nekatera besedila, ki so bila namenjena samo mojim najbližjim – dodano pa ni nič in tudi teksti, ki so ostali v svežnju, so nespremenjeni razen uvodnih poglavij, kjer sem v tej verziji izbrisal tiste dele, ki so bili izrazito očetovski in izražali intimno vez z mojo družino; seveda pa se ne morem ogniti izražanju očetovskih čustev do mojih institucionalnih otrok – Mirovnega inštituta, Metelkove, poštene trgovine 3MUHE . Očetovstva se učimo vse življenje. Hvala vsem, ki so mi te izkušnje omogočili in obenem izrekam opravičilo vsem, ki jih je moja očetovska drža motila ali omejevala. Prosim za razumevanje, očetovska čustva, pa najsi-bodo ta usmerjena na otroke ali institucionalne projekte, predstavljajo energije, s katerimi je preprosto treba znati ravnati. Vsak umetnik pozna svoj erotični odnos do svoje umetnine in skoz to na nek način tudi svoj materinski, očetovski značaj. Tega se učimo vse življenje.

Naj ob branju sveta strela kresne!

Marko

Fotografija z Mestnega trga 13, kjer je bil leta 1991 sedež Mirovnega inštituta in Centra za kulturo miru in nenasilja ter tudi sedež Mreže za Metelkovo. Levo spodaj je moj sin, desno zgoraj pa priljubljeni mirovni plakat, ki je zrl na malo dvorišče starega mestnega atrija. Tole sem zapisal v brošurico, ki ji je Mirovni inštitut natiskal leta 2001 – ob svoji deseti obletnici:

»Radost in prepričanje, da so možne velike inovacije, sta ob padcu železne zavese v gibanju za kulturo miru in nenasilja botrovala ambicioznim zamislim. Real-utopije o konverzijah vojaškega v civilno in o vzpostavljanju struktur za nenasilno reševanje konfliktov so lahko nastale samo v kratkem času, ko je prevladovalo vzdušje transnacionalne solidarnosti in lokalne vzajemnosti. Utopična kampanja SOVA, »Slovenija odpravi vojaški aparat«, z najudarnejšo komponento Mrežo za Metelkovo, je v letu prvih demokratičnih volitev doživela najvišjo podporo javnosti.

Prva naloga, ki si jo je zadal Mirovni inštitut, je bila pripraviti mednarodno omizje, ki bi razčlenilo konfliktna dejavnike v razpadajoči Jugoslaviji in v času oblikovanje novih socialnih in političnih realnosti na zemljevidu SFRJ s pomočjo multilateralnih povezav zagotoviti strukture za dialog in tranzicijo po mirni poti, A plaz vojn nas je prehitel in Mirovni inštitut je prva leta preživel v atmosferi, ki je bila nasprotna tisti s konca 80ih let.

Kakšna nasilja so v zgodovini uspeli preprečiti, ne moremo vedeti, zagotovo pa vemo, da imajo kapacitete kakršna je realizirana utopija Metelkove z Mirovnim inštitutom, izjemen potencial. Zavrtimo za hipec čas za deset let nazaj in si predstavljajmo, da so v vseh večjih mestih nekdanje Jugoslavije namesto štabov vojske štabi ustvarjalnosti in druženja, namesto vojaških zaporov mladinski hoteli, in se vprašajmo, kakšne so povezave med utopijo izpred desetletja in realnostjo.

Na dolgi rok za pozitivne spremembe namreč štejejo bolj povezave kot razhajanja, bolj zgodovinski spomin kot pozaba!

Marko Hren, Ustanovni direktor Mirovnega inštituta, Pogled, junij 2001

***V resnici so največje zmage v zgodovini človeštva tam, kjer so uspeli preprečiti nasilje!
 Ahimsa paramo dharma!«***

DISCLAIMER

Teksti v tem svežnju so bili večidel objavljeni v revijah Mzin, Metelkovnik, in v mojih avtorskih knjigah, zbral pa sem (in vseskozi zbiram) tudi korespondenco na listi Metelkove na strežniku ljudmila.org in nekaj recentnih mail izmenjav, ki pa sem jih zaradi zgoraj opisanih razlogov iz te verzije svežnja odstranil. Morda jih bom objavil kdaj v prihodnosti.

Povsem mogoče je, da se objavljene verzije tekstov mestoma razlikujejo od tukaj zbranih in ponatisnjenih. Z mojih računalnikov so teksti včasih do tiskarni šli skozi pozorna lektorska očesa zvestih lektorice, včasih sem tekste še zadnji hip kaj popravil sam, ampak zagotovo so teksti, objavljeni tukaj, verodostojen zapis tistega, kar sem nekoč zapisal. Leta 2002, ko sem odšel z Metelkove, sem si zadal, da bom 5 let molčal. Dal nisem nobene izjave za medije nisem nastopal, nisem skoraj nič napisal mislim, da par let nisem stopil na Metelkovo, samo vozil sem se okrog nje in z objemi pogledov božal tiso, drevo, ki sem ga skupaj s tekstom Lux in Tenebris Lucet podaril **Inji Smerdel** (tedanji direktorici SEM) in **Slovenskemu etnografskemu muzeju** ob vselitvi leta 1997. Drevo, TISA, ob muzeju na Metelkovi lepo uspeva in to mi je v tiho veselje. Sicer pa: prebrati je iz svežnja tekst z naslovom **Lux in tenebris lucet**, ne uvodnik, ki nosi enak naslov, temveč tekst posvečen vselitvi Etnografskega muzeja na Metelkovo.

Morda bom nekega dne samoevalvirati tudi mirovniško in duhovno gibanje 70-ih in 80-ih let; deloma mirovniško gibanje reflektiram v drugem svežnju Antologije Metelkova, toliko, da bo, kristalno jasen kontekst. Naslov svežnja sicer namiguje, da bo to dokumentacija o poskusu preprečitve vojne. Ne. Ne. Ne. Ta sveženj samo namiguje na dejstvo, da je Metelkova spomin na ta poskus, ki ga ni dokumentiral še nihče. Doma imam na stotine dokumentov iz časa pred vojno (80ta leta), dovolj zgovorna je že zbirka revij, ki smo jih v mirovnem gibanju izdajali v angleškem jeziku (Peace movement in Yugoslavia Information Booklet, Independent Voices from Slovenia in The Intruder). Zelo dobro bi bilo napraviti kompletno antologijo poskusov preprečitve vojne, a to presega nalogo, ki sem si jo zadal ob tem svežnju. Vedeti pa moramo, da žal, žal, ostaja edini avtor, ki je sistematično obdelal naše mirovno gibanje 80ih let, italijanski podiplomski študent, Andrea Licata, Slovenia: resa del pacifismo e nuova resistenza, I movimenti per la pace dalla smilitarizzazione alla contestazione della NATO 1989-2005.

V resnici so največje zmage v zgodovini človeštva tam, kjer so uspeli preprečiti nasilje! Ahimsa paramo dharm! A za tiste zmage ne vemo. Nekateri od nas tiho vemo, da smo bili za las blizu nenasilni rešitvi pri razpadu Jugoslavije na prelomu 80ih v 90ta leta minulega stoletja. Če bi nam bilo uspelo, in bi danes ne bili imeli v zgodovinskem spominu genocidov v Bosni in etapnih vojn v Sloveniji, na Hrvaškem, Kosovu bržkone ne bi bili mogli nikogar prepričati, da smo bili z ekstenzivnimi mirovniškimi dejavnostmi 80ih let preprečili kalvarijo. Preprečenih vojn NI v zgodovinskih učbenikih. Ta zbornik naj služi tudi kot opomnik na resne poskuse preprečitve Balkanskih vojn iz konca minulega tisočletja. Metelkova je bila kot projekt in kot aktivacijsko omrežje – v samem osrčju teh prizadevanj.

Na nek način, v resnici, je Metelkova živ pomnik in spomenik neuspehim poskusom preprečitve Balkanskih vojn iz knca drugega tisočletja..

Cover photo: Tiananmen Square; Charity Card and Caford

Izbor podpirajo z dodatnim gradivom naslednje avtorske publikacije, ki sem jih utegnil naklepati ob nastajanju Metelkove:

Članki v Reviji MZin, 1991-1995 in Biltenu METELKOVNIK, 1996....

Razvojni načrt Metelkove (Retina 1995, an in slo. verzija),

A map of the plan (Retina, 97, an.) in Avtokarta Metelkova (Retina 1997, slo.),

Dosje Metelkova, zbornik dokumentov o nastajanju Metelkove od 1989-1996 (Retina 1996),

Sodelovanje – novi val kooperativ (Retina, 1997),

Dosje izvajanja Dogovora med MO Ljubljano in Ministrstvom za kulturo, (Retina, 1998),

Metamorfoze Agore Metelkove, zbornik tekstov o Metelkovi (Retina 1999),

Metamorphosis Metelkova: From the Fortress to Agora - Retrospective view, DRPPD, 2000,

Identitete Metelkove, dokumentacija o projektu partnerstva med Metelkovo in La villette – 1999-2001 (DRPPD, Slo in Fr, 2001),

Urbani kulturni centri in Evropska kulturna politika; študija primera Lugar Comum, fabrica de polvora de Barcarena, Portugalska, za Ministrstvo za kulturo: 2002)

Vse trditve zapisane v svežnju so izrazito subjektivne in - držeč sveto strela v pesti – v snopič zvezene s povsem čistimi, pozitivnimi namerami.
Bele breze, gozdne vile plesalke, so mi pričel!

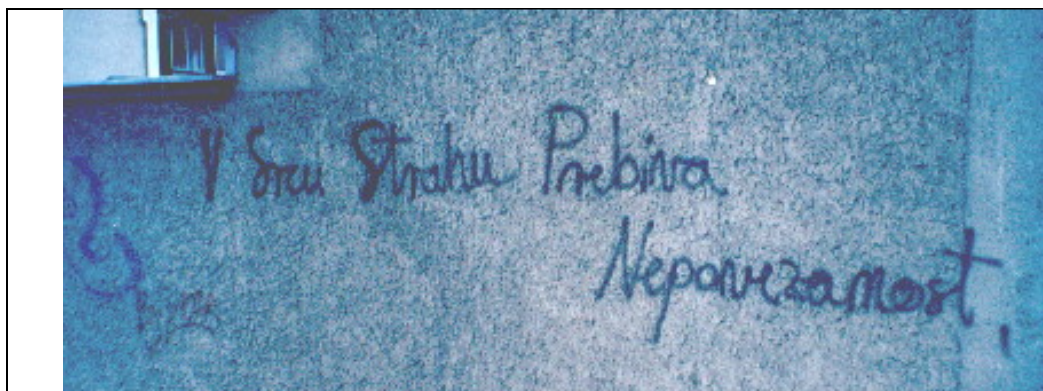
Kako zelo je trud s konverzijo štaba militarizma v prostor odprtosti (agora) determiniral moje življenje in življenje mojih najbližjih, lahko najbrž sicer vem samo sam – a morda bodo prav moji najbližji skozi pričujoči zbir lažje razumeli preteklost, moja otroka pa nemara tudi lažje usmerjala svojo prihodnost. **Vsi upi in energije so usmerjeni v slednje.** Omogočiti medgeneracijski transfer izkušnje, znanja, uvidov, refleksij. Slednje nam je alkoholikatolizacija slovanske kulture presekala za tisočletje. Na Metelkovi sem lahko fenomen vsesplošne alienacije doživel do obisti. Moram reči, da sem se dolga leta z vsemi svojimi notranjimi močmi boril, da sem si povrnil in ohranil entuzijazem in idealizem, ki sem ga imel pred razočaranji povezanimi s sceno na Metelkovi. Re-ligare – izvorni »ponovno-povezati«. Iz sence v esenco.

Moj otrok je bil med desetdnevno vojno kot dveletni fantič ranjen. Kolateralna škoda. Ena panična gospa ga je pohodila na ulici, ko so tulile sirene. Ko sem kasneje, v letih od 92 naprej, v okviru različnih aranžmajev kot mirovnik predaval po Balkanu, in so mi poslušalci rekli "ah, u Sloveniji nije bilo rata", sem jim povedal zgodbo o mojem sinu in prigodi med desetdnevno vojno. Kaj, če bi ob brci one nesrečnice mali mož umrl, ali ostal invalid, kar se pri brci s kolenom v dveletnega otroka hitro zgodi, sem vprašal poslušalce. Bil bi - če izrazimo s strokovnim žargonom - »kolateralna žrtev vojne«. Lahko staršem, ki so med vojno v Sloveniji izgubili otroka kdo pogleda v obraz in reče: »u Sloveniji nije bilo rata«. ? Tudi zato je potrebno o lekcijah preteklosti govoriti in pisati. Na Metelkovi smo imeli ob zasedbi redno dežurstvo našega avtonomnega vrtca Aeternie in naši otroci so bili sprva del skvoterske »skupnosti«. Žal je bilo to samo kratko obdobje entuziazma.

V drugem svežnju sem zato objavil tudi prispevke objavljene v **Peace news** (glasilo War Resisters International) oktobra 1991 z naslovom »The Way into Violence is Everywhere, Where is the exit?« in več mojih poročil o stanju v Jugoslaviji. Neprestano sem bil na poti, in kot zakleto, se je doma v Sloveniji ali v Jugoslaviji med mojo odsotnostjo zgodil kak radikalen zasuk v smeri še večje zaostritve. Dvakrat sem imel de-facto status političnega ubežnika, prvič, ko sem bil med aretacijami mojega sodelavca iz Mikroade (Janeza Janše) in iz časopisa Mladine (Boršner, Tasič, Zavrl), maja 1988 v ZDA in sem si že uredil egzil v Švici, pa sem se potem premislil in se navkljub tveganjem vrnil v Jugoslavijo. Drugič, ko sem junija 1991 takoj po sedemdnevni vojni, s sinom odpotoval čez mejo v Avstrijo k prijatelju ob Belem jezeru, v znak protesta, ker je kazalo, da slovenski parlament ne bo ratificiral brionskih mirovnih dogovorov, ki jih je sklenil predsednik Kučan. Bil sem – kako simbolno – tudi na zadnjem vlaku, ki je krenil iz Ljubljane proti Beogradu leta 1991, ko se je vnel spopad med Mirkovcii in Vinkovci v Slavoniji in smo tam ostali vkleščeni. Z nemško mirovnico Christine Schweizer sva šla na zadnji poskus pogovorov z beograjsko »opozicijo«. Med drugim sva nastopila s sinom skupaj mesec dni kasneje tudi v Bruslju, na veliki pacifistični konferenci, (julij 1991, takoj po začetku prvih spopadov na Hrvaškem). Sedel mi je v naročju, star dve leti, komaj je govoril. Takrat sva se pogovarjala striktno angleško; to je bil najin pogovorni jezik preprosto zato, ker sem imel doma (Naša komuna nad gostilno Rio, je lahko prenočila tudi več kot 20 aktivistov) ogromno obiskov iz tujine, in veliko sva bila na poti. No, ko sem bil sredi predavanja o vojni vihri je k sebi potegnil mikrofona in zavpil "I want to go a little bit outside". Jaz sem lahko samo nadaljeval, da je to v bistvu slogan vseh narodov v Jugoslaviji: vsi bi radi šli raje »mal ven« (iz Juge). Dokumentov, ki izpričujejo dejavnosti mirovnikov v tej verziji svežnja ne objavljam, saj bi preveč obremenili že tako zajeten sveženj, ki se tako lahko osredotoča na kampanjo za Metelkovo.

Od vojne do danes praktično nisem pisal pesmi... spominjam se takratnega življenja v naši novi komuni na Trnovskem pristanu, kjer sem preživel čas vojne v Bosni in čas pred skvotom Metelkove -1991-1993. Takrat sem pisal boleče pesmi Kaj se je z njimi zgodilo ne vem... vem samo to, da so mi leta 1993 na Metelkovi iz avtomobila ukredli prenosni računalnik in torbo z vsemi disketami ... tako, da sem večino zapisov in pesmi ... kot kaže trajno izgubil. A ob

zaključku mojega angažmaja na Metelkovi sem napisal naslednjo pesem, ki mi je še vedno pri srcu.

Ta Grafit sem dal na naslovnico brošure, ki sem jo izdal ob zaključku projekta Phare Partnership med METELKOVO IN PARIŠKIM PARKOM La villette, leta 2000, posnel pa sem ga na stari hiški, ki je preživela gradnjo križišča Drenikove in Celovške ulice v Ljubljani, in je avtorsko delo neznanega umetnika. Fotografijo sem posnel leta 2001, a grafit še blede priča na istem mestu.

Grafit je priklical naslednje verze:

*v srcu sovraštva kraljuje strah
v srcu strahu prebiva nepovezanost
v srcu nepovezanosti je odtujenost*

*v srcu zdravega razuma domuje ljubezen
v srcu ljubezni pluje strast po povezanosti
v srcu povezanosti utripa spomin na skupno(st)*

Verzi na nek način opisujejo srž izkušnje z delom na Metelkovi.

Uvod pa zaključim s priljubljenim citatom Victorja Hugoja:

Aimer, c'est Agir!

Vsebina:

1	UVOD*	1
1.1	LEKCIJE - POVZETEK.....	2
2	RAZVOJNI NAČRT METELKOVE	8
2.1	PREDGOVOR IN ZAHVALE (KAUFMAN/HREN).....	8
2.2	ZGODOVINA METELKOVE /HREN	9
2.3	VIZIJA, KDO JE KDO, RAZVOJNI NAČRT.....	21
3	DOGOVOR MOL-MK 1998;	40
3.1	POROČILO O IZVAJANJU DOGOVORA (MH 1999).....	41
4	OBJAVLJENA BESEDILA	46
4.1	INTRUDER IN INDEPENDENT VOICES.....	46
4.2	METAMORFOZE AGORE METELKOVE, PUBLIKACIJA IN DODATNI TEKSTI.....	47
4.2.1	<i>Metamorfoze ; Post scriptum – Lux in tenebris Lucet</i>	47
4.2.1.1	<i>Uredniška pojasnila</i>	50
4.2.1.2	<i>Urbanarija na Metelkovi februar 1996</i>	52
4.2.2	<i>iz časa skvota, od septembra 1993 do Metelkovnika; 1999</i>	53
4.2.2.1	<i>Uvod v DOSJE Metelkova, objavljen 1996</i>	53
4.2.2.2	<i>Članek v DNEVNIKU po predstavitvi dosjeja v Mestnem svetu (feb 1997)</i>	57
4.2.3	<i>EMK 1997 – tekst za ČKZ</i>	58
4.2.4	<i>Vključevanje različnosti v mestu Ljubljana – Študija MH za FDV(TOMC-98)</i>	64
4.2.4.1	<i>Faze – prelomnice v projektu</i>	64
4.2.4.2	<i>Opis akterja in zgodovinsko ozadje Metelkove</i>	65
4.2.4.3	<i>Akter - subjekt</i>	67
4.2.4.4	<i>Strukture in razmerja</i>	68
4.2.4.5	<i>Skupščina Razvojnega načrta (1993-1995)</i>	73
4.2.4.6	<i>Forum za artikulacijo prostorov drugačnosti</i>	73
4.2.4.7	<i>Strukturna nadgradnja: Kulturno središče Metelkova</i>	74
4.2.4.8	<i>opis odnosov med akterji in institucijami</i>	74
4.2.4.9	<i>Analiza</i>	83
4.2.4.10	<i>Sklepna misel</i>	89
4.3	SODELOVANJE, NOVI VAL KOOPERATIV IN LETS	93
4.3.1	<i>BELEŽKA O AVTORJU</i>	93
4.3.2	<i>PODATKI O KNJIGI</i>	93
4.3.3	<i>Kako je nastala knjiga</i>	94
4.3.4	<i>Komu je namenjena knjiga o kooperativah, dileme, motivi!</i>	95
4.3.5	<i>Kooperative v preteklosti, sedanosti</i>	98
4.3.5.1	<i>PRVOTNE SKUPNOSTI - KO JE SODELOVANJE PRAVILO</i>	98
4.3.5.2	<i>SAMO-UPRAVA; BAKUNIN BI SI OB INTERNETU OBLIZNIL PRSTE</i>	99
4.3.5.3	<i>SODELOVANJE ALI BOJ VSEH PROTI VSEM</i>	99
4.3.5.4	<i>PREPROSTO IN UČINKOVITO: MOKA, KAŠA, MASLO, SLADKOR IN SEVEDA SVEČE</i>	101
4.3.5.5	<i>KOOPERATIVNO GIBANJE</i>	102
4.3.5.6	<i>AVTONOMIJA JE V DUHU NASPROTNA SAMO-IZOLACIJI</i>	102
4.3.5.7	<i>ALIANSA ALI ALIENACIJA</i>	103
4.3.6	<i>Pet dobrih razlogov za ustanovitev kooperativ</i>	104
4.3.7	<i>KAJ KOOPERATIVE NISO?</i>	106
4.3.8	<i>INTERNATIONAL COOPERATIVE ALLIANCE (ICA) MEDNARODNA ZVEZA KOOPERATIV</i>	106
4.3.9	<i>LETS</i>	106
4.3.10	<i>DAJMO, TRGUJMO! In spomnimo se rovaša!</i>	106
4.3.11	<i>zadružništvo v Sloveniji</i>	110
4.3.12	<i>Zgodovinski pregled zakonodajnih možnosti v Sloveniji</i>	110
4.4	PREDSTAVITEV METELKOVE V PARIZU, FESU 1996	115
4.5	LUX IN TENEBRIS LUCET, POSADITEV TISE – DARILO SEM, MAJ 1997;	121
4.6	BARRACKS AND PRISONS; TEKST S SESTAVO, 1999	123
4.7	PHARE PARTNERSTVO METELKOVA – LA VILLETTE	125
4.7.1	<i>Uvodnik 20.02.2002; V srcu strahu prebiva nepovezanost</i>	125
4.7.2	<i>Poročilo o projektu Phare Partnersip</i>	128
4.7.2.1	<i>Opis izvedbe posameznih nalog v toku projekta</i> :.....	129
4.7.2.2	<i>SKLEPNE MISLI in OCENA USPEŠNOSTI</i>	137
4.7.2.3	<i>Dolgoročne perspektive, nadaljevanje dejavnosti po zaključku projekta</i>	139
4.7.2.4	<i>Kakšna prevencija in kakšno varovanje na območju Metelkove</i>	141
4.7.2.5	<i>Srednjeročni ukrepi</i>	144
4.7.2.6	<i>varovanje na lokaciji</i>	145
4.7.2.7	<i>prevenjski in socialni programi</i>	146

4.7.3	<i>Phare – zaključne ugotovitve, junj 2002</i>	147
4.7.4	<i>Pismo MOLu 2000</i>	149
4.8	PARTNERSTVO Z FABRICE DE POLVORA DE BARCARENA - OKTOBER 2002	152
4.8.1	<i>Uvodnik – o smodniku, tem vragu, vojašnicah – vražjih hramih</i>	152
4.8.2	<i>Študija</i>	156
4.9	KORESPONDENCA NA LISTAH METELKOVE PO LETU 2000	174
4.9.1	<i>MUHAM z metelkove – kjer po stari šegi še drekajo, 1996</i>	174
4.9.2	<i>Članek objavljen v Sobotni prilogi DELA 1997, maj</i>	179
4.9.3	<i>Are we punks or mice, Metelkovnik, oktober 1998</i>	182
4.9.4	<i>Vodenje, odgovornost, prenos znanja; Metelkovnik nov 98</i>	183
4.9.5	<i>MOL in Metlekova, Metelkovnik, Maj 1999</i>	185
4.9.6	<i>Za avtonomno Metelkovo II, Metelkovnik, feb 1999</i>	186
4.9.7	<i>Metlekova – Paradox Maj 2001</i>	187
4.9.8	<i>Kdo je ta Hren, lista Metelkove Oktober 2002</i>	190
4.9.9	<i>Zadnikarju – december 2002</i>	194
4.9.10	<i>Korespondenca s Trplanom in Serevalom na listi marec 2003</i>	195
4.9.11	<i>Lista Metelkove: In vendar se pogovarjamo</i>	204
4.9.12	<i>Posvečeno Svetlani Makarovič, marec 2003</i>	205
4.9.13	<i>Lista Metelkove 10. marec 2003 21:49</i>	210
4.9.14	<i>Lista Metelkove marec 2003 : Pastirji in goveda</i>	211
4.9.15	<i>Podajanje roke</i>	213
4.10	MOSAIC – SARAJEVO, BEOGRAD, SKOPJE, PODGORICA	214
4.10.1	<i>Ethics in cultural cooperation 2000 Position Paper</i>	220
4.10.2	<i>TEH Cultures arts and conflicts position paper 2000</i>	223
4.11	DRUGO	227
4.11.1.1	<i>Sailing through the rough Waters of NGO management (Radio Študent)</i>	227
4.12	KRONOLIGIJA FROM THE FORTRESS TO AGORA (IN-A-SNAP-SHOT!)	232
4.13	KRONOLOGIJA (IN-A-NUT-SHELL!)	246

1 Uvod*

*Mojim najbližjim sem v originalni verziji, zvezeni pomladi 2007 v enem samem izvodu, ročno vezanem v brezovo lubje, namenil daljši, intimen uvod. Pravico do objave tega uvoda imajo morda kdaj kasneje samo oni. V pričujoči verziji, podarjeni Nataši in Mazgi, zato uvoda iz prve verzije NI. Prav tako je tukaj samo kratko povzeto prvotno naslednje poglavje o naučenih lekcijah.

Marko Hren, pripis v verziji izročeni Nataši Serec, oktobra 2008

1.1 Lekcije - povzetek

Prelimenarni komentar: moji zapiski in način razmišljanja so praviloma v več jezikih, na nekaterih področjih se lažje izražam v angleškem jeziku, to velja predvsem za področja, kjer sem v mladosti črpal inspiracije predvsem iz tuje literature ... mestoma se potem trudim prevesti misli v slovenščino, a včasih raje obupam in pustim misli v angleščini, sanskritu ali francoščini....

Pri kompilaciji svežnja je bil prav poseben izziv izluščiti poučne lekcije iz te zapletene zgodbe o Metelkovi, in jih poskusiti zapisati na kratek, jedrnat in zgovoren način, pri tem pa se ogniti ad-personem naslavljanju in ostati v polju analize fenomenov, stvari same.

Izluščil sem 10 lekcij, in tukajle so kratko povzete. Prve verzije svežnja so vsebovale seveda bolj podrobno in tudi z osebnimi notami še bolj obremenjeno pisanje, ki se z leti brusi.

1. *remain the Guide from the side, NOT the sage from the stage*
2. *pazi na »leadership succession«*
3. *ne pričakuj »immediate linear return on investment«*
4. *zato, ostani miren, v centru in »THINK FASTER«*
5. *upoštevaj načelo sorazmerja*
6. *bodi usmiljen, mercifull, a ne nasedaj retoriki aristokratov/malomeščanov*
7. *umetnost pomeni odgovornost, in ne le kreativnost*
8. *naj te ne zavede začetna medijska podpora in simpatije posameznih novinarjev*
9. *tukaj nisi zato, da bi presojal ali sodil, temveč zato, da bi razumel.*
10. **obžalovanje, modrost, izgnanstvo, poslanstvo**

1. remain the Guide from the side, NOT the Sage from the stage

Projektni vodja mora biti s projektom, sredi njega in ne nad njim. Oče mora biti z otrokom, ne nad njim. Citirano geslo opisuje novo paradigmo vzgoje v na znanju temelječi družbi ob dostopnosti znanja na svetovnem spletu. Učitelj ni več za katedrom, ne predava. Učitelj usmerja učenca ob njem, učenec išče po javno dostopnih bazah znanja sam. Na ta način je učitelj »guide from the side«, Tako si predstavljam tudi očetovstvo in na nek način lahko tudi pomoč pri projektih v fazi, ko zapustiš lidersko pozicijo.

Moram zapisati, da sta me oba moja institucionalna otroka iz konca 80ih let – Mirovno gibanje z Mirovnim inštitutom in pa Kulturni center Metelkova, naučila o očetovstvu ogromno. Morda sem delal manj napak pri realnih očetovstvih ravno zaradi izkušenj z napakami mojega očeta in zaradi mojih napak pri vodenju (postavljanju na noge) »institucionalnih otrok«. Držat se je treba starega kitajskega reka: otrok je v prvih letih tvoj bog, nato tvoj suženj in po 12 letu prijatelj. Z drugimi besedami: prvih sedem let za otroka vse, nato sedem let vzgajanja discipline in reda, in na tej osnovi je potem do konca življenja trajno prijateljstvo in sodelovanje.

Pri projektih pa je takole: vsaka faza projekta ali dejavnosti zahteva svoj tip osebnosti. Nekateri smo boljši pri iniciiranju procesov in akumulaciji začetne energije za izvedbo, ter s tem povezane prebojnosti (ja, skozi zid, skozi betonske lobije) drugi so boljši pri izvajanju, tretji najboljše delajo ob strani važno je, da svoje mesto v procesih neprestano, neprestano evalviramo, ocenjujemo, presojamo, naravnavamo. Samorefleksija je mati dobrega pozicioniranja naše osebe. Poiskati je treba pravo lego za svojo energijo, za svojo naravo, za svoje sposobnosti. In neprestano samo-evalvirati, korigirati pozicijo.

2. pazi na »leadership succession«; umakni se z liderske pozicije pravi čas, ne prekmalu in ne prepozno! Bodi zraven z dovolj energije vsaj dokler projekt ne shodi, »leadership« vzdržuj samo dokler je absolutno potreben. »Leadership succession« je del ustaljenih strategij najboljših svetovnih nevladnih organizacij: o tem se pogovarjajo, na tem najresneje delajo. V užitek mi je bilo sodelovati pri tovrstnih procesih institucionalne rasti v resnih, zavzetih in stabilnih nevladnih okoljih mednarodnih organizacij. Prav zato sem se po izkušnjah z Metelkovo temu vprašanju bolj sistemsko in sistematično posvetil. Umik iz liderske pozicije sem preiščeno treniral najprej na vzpostavitvi poštene trgovine FairTrade, projekta, ki sem ga počasi gradil od 1995 naprej, in ko se je zgostila energija okrog društva Humanitas in nato fundacije Umanotere - sem se previdno in počasi, sistematično umikal iz centra dogajanja. No, pri pošteni trgovini mi je to uspelo najbrž predvsem zato, ker sem zelo pazil, da v javnosti po tem, ko je projekt uspel – nisem več nastopal kot protagonist te kampanje. Sem pa zato imel priložnost in možnost, da sem na tem primeru pri akterjih opazoval lekcije in pravila igre ter testiral hipoteze iz zgodbe o Metelkovi. Ob odhajanju z Metelkove leta 2001 sem si prav močno in iz vsega srca zaželel in se na nek način notranje odločil, da bi eno etapo v življenju delal stvari, kjer ne bom v liderski funkciji. Želje so se mi uresničile.

3. ne pričakuj »immediate linear return on investment«, otrsi se vsakršnih sebičnih motivov

Delo na resnih, velikih, civilizacijskih projektih ni ne časovno, ne energetsko linearno. Tu ni nobenega daj-dam v prostorsko-časovnih koordinatah. Važno je, da čisto kanaliziraš energijo, čas, sredstva! YOU GIVE YOURSELF COMPLETELY. Ne pričakuj nobenega REWARD, nobenega povračila, nobenega plačila. Kajti, povrnjeno bo v holističnem večdimenzionalnem prostoru. Tu gre za izmenjavo energij in ne za dobitke definirane vrste.

Jaz sem pričakoval, da bodo moje delo za Metelkovo prepoznali točno določeni kulturniški intelektualni krogi v Ljubljani. Ma kaki. Ma kje pa. Ti so videli stvar z zavistjo, bil sem jim konkurenca in grožnja njihovi samopašnosti. Poleg tega nisem bil povsem »njihov«, nikoli se nisem vsiljeval v kake klientele in nisem visel za šanki in »prijateljeval«. Delal sem kot profesionalca, vsa pozornost je bila usmerjena v učinke. Pričakovanja sem meril v povsem napačni smeri. Ampak z leti se je pokazalo, da svoje poglede na stvar zlahka odkomuniciram posebej z ljudmi v tujini in nekaterimi, na sceni ne preveč opaznimi, doma. Stvari so se premikale na povsem drugih ravneh, kot sem pričakoval. Dobro odzive sem skratka dobil v povsem drugih dimenzijah, kot bi nemara mislil, da bi bilo najbolj logično. Moje delo so skratka cenili povsem drugi ljudje, kot bi si sam lahko mislil ali pričakoval!!!

Delat je torej treba v miru, natančno, z zadovoljstvom in na dolgi rok. Po mojih izkušnjah rezultati prihajajo v taki ali drugačni obliki čez sedem let in več. Vem, da je to težko sprejeti, ko si mlad in želiš rezultate hitro. A vse polno dokazov je, da se je vredno poglobiti v holistično več-dimenzionalnost bivanja in abstrahirati linearnost. Ravno, vodo-ravno, naravno. Linearnost ali naravnost? Naravno-(st), seveda! V topologiji dualističnega sveta so nam »naravnost« zameštrali z linearnostjo. Otroci naj shodijo v gozdu, ali na obalni mivki. Za razvoj možganov je zelo pomembno, da so krivulje pogleda na svet kaotične, divje, nepredvidljive, nepravilne, ne-ravne, naravne =logične. Skratka, nikar ne pričakuj, da bo kdo tvoje delo cenil – tisti, za katere bi se zdelo to najbolj logično, bodo bržkone razumeli odnos obratno – namreč, da so ti oni delali uslugo. In hitro bodo sprevideli, da si jim konkurenca, pa bo s sodelovanjem konec.

4. zato, ostani miren, v centru in THINK FASTER

Misli konstruktivne misli hitreje kot se vrtinčijo črne luknje negativnih energij in negativnih misli, strahov.

Skratka, tudi ko je štala, ko je frka, se osredotoči na center, kar ne pomeni čisto nič drugega kot to, da vibriraš v lastni vibri v lastnem vrednostnem sistemu in misliš svoje misli hitreje, kot pa s vrtinčijo in te vase vlečejo črne luknje patoloških procesov, negativnih, sovražnih ali

pogoltnih subjektov okrog tebe. In – hočeš ali nočeš – slednjega je v okolici v izobilju. Okolišči-NE!

Zapomni si: »sisters of mercy – they are not departed or gone« – they are right there, just behind you. »Dont turn on the lights, you can read their address by the moon....«
Cohena počasi razumem šele zdaj Pa si ga prepevam že trideset let.

5. upoštevaj načelo sorazmerja

Moje izkušnje - 10 let v biznisu, dobrih 10 let v nevladnih organizacijah in 10 let v neposrednem sodelovanju z javnim sektorjem , torej skupaj vzeto, približno proporcionalno lepo porazdeljene izkušnje v vseh treh sektorjih (javni, zasebni, nevladni), ter približno enaka količina časa preživetega na deželi in v mestu, v ruralnem okolju in v urbanem etosu, doma in v tujini, na vseh kontinentih, statično in dinamično, asketsko in hedonistično, v revščini in v bogastvu, v slumih, pod šotorih, pri revežih, v komunah, v najboljših hotelih s petimi zvezdicami, v samostanih, na diplomatskih sprejemih, v pragozdu, na vladah, pri predsednikih, v parlamentih, pri kmetih, pri najbogatejših direktorjih tega sveta in najbolj asketskih menihih..... vse te izkušnje se mi zgostijo v eno samo spoznanje:

»Razmerje med dobromislečimi in sprijenimi, poštenimi in barabinskimi, altruističnimi in sebičnimi osebkami, je v vseh sektorjih približno enako. Približno enako kritično maso izjemnih dobrosrčnežev sem srečal med nevladniki in med vladniki, v biznis community in med intelektualci. Hude barabe so tudi med duhovščino in med newagerji, veliki dobrotniki so tudi med poslovneži in politiki. Zatorej, ne gojit nobenih predsodkov do nobene sfere – povsod boš naletel na približno podobno sorazmerje dobrega in zlega. Ne gojit iluzij in ne pozitivnih in ne negativnih predsodkov o nobeni sferi, sceni, klienteli. Iskat je treba inspirativne posameznike. Razviti v sebi sposobnost, da vidiš, katere energije, ki jih pošiljajo ljudje okrog, so blizu resnice in katere so plod laži. Naučit se ločit iskrenost od zavajanj, resnicoljubnost od blefiranja.

6. Bodi usmiljen a ne zaupaj retoriki aristokratov, malomeščanov, nikoli.

Mercifulness Apply to any of the levels and to each and every person you meet.

It has to deal with power – and power less. Where power-lesss literaliry means: »One, who posseses less power then you – on any of the levels of existance. Meaning, either having less material power, lesss emotional power, less intelektual power, or, last but not least, leass spiritual insight. Be mercifull to all beings with less power on any level. This is key to tune into vibration of Gaia. Tega res ne znam povedat v slovenščini, kajti moja duhovna, anarhistična in pacifistična kozmologija je nastajala ob branju literature v angleškem in francoskem jeziku ter v stikih s kolegi povsod po svetu.

Pri vsem, kar velja zapisano v prejšnji točki pa velja pravilo: več resnice je med reveži, kot med bogatini.

A izkušnja z Metelkovo me je pripeljala do grozne ugotovitve: Aristokratska scena pretendira na reprezentiranje marginalcev! To je svojevrsten dumping na sceni, ki ga nihče ne želi reflektirati: zakaj – preprosto zato, ker prostor zasedajo predstavniki večidel iste kaste in tako obvladujejo interese. Ko tu zapišem »aristokratska scena« mislim seveda na višji srednji sloj in srednji sloj, ki pretendira na elito oziroma se kani vesti kot elita.

Lekcija: Ko sem pred 20 leti dizajniral kampanjo za Metelkovo sem napravil eno veliko usodno napako; wrong assumption. Kot kmečko proletarski, iz ruralne scene izhajajoč aktivist, ki so ga povsem impregnirale Evropske scene zelenih in antimilitaristov, anarhistov in apcifistov, sem predpostavljaj, da delam za marginalce, delal pa sem za elito. Verjel sem silni umetelni retoriki o marginah, in ob tem povsem zgrešil konstituenco. Pravilno in skrupulozno je treba ocenjevati, pravilno opazovati – to je lekcija. Ko se ob različnih prilikah dobro znani ljubljanski gospodje predstavljajo za reprezentante marginalcev, se mi obrača želodec. Vsi po vrsti so odlično etablirani, večidel na državnih jaslih pripeti gospodje. Determinira jih glamur, marginalstvo jim je retorična obleka za prikrivanje identitete. Sic, sic, sic. Na Metelkovi sem bil en redkih proletarcev. Aristokrati in proletarci govorimo dva različna

jezika, medtem, ko uporabimo isto besedo, mislimo na povsem drugačne pojme in kvalitete. Predvsem, pa, kozmološki sistem izgrajenih vrednot tistih, ki pripadajo višjemu srednjemu razredu in pa proletarcev, je absolutno povsem na drugačnih ravneh. Če bi se tega le zavedal(i) v izhodišču, bi imeli pri komunikacijah manj težav. Ampak ne, vedli smo se, da smo vsi enaki pod soncem. Egalitarizem te vrste je samomorilski. Mene so aristokrati in malomeščani na Metelkovi skoraj pokončali.

Ugotovitev: potrebe uporabnikov (članov mreže) Metelkove smo absolutno predozirali, Metelkova je daleč prevelika za sceno, ki je zato ne obvladuje. Lekcija: kalibriraj stvari natančneje; pravilna mera je predpogoj za kvaliteten proces. Zdaj vem, zakaj smo predozirali ocene: zato, ker so potrebe ocenjevali pripadniki srednjega sloja, z velikimi apetiti, trdno verujoč, da jim to kar si želijo, tudi pripada! Razvajeni otroci, ki ne znajo ločiti med željami in občutkom, da jim stvari PRIPADAJO.

Ugotovitev: aristokracija in middle-upper class ne potrebuje partnerstva, sodelovanja, konstituence. Konstituenco potrebujejo za PR in za publiko ali/in za samoupravičevanje, samopotrjevanje. Zato v Sloveniji nimamo na članstvu temelječih nevladnih organizacij, zato nimamo prvinskih kooperativ.

Lekcija: progresivnih modelov skupnosti (in progresivnih poslovnih) modelov ne moremo graditi kjer ni primarnega (genuine) interesa in primarne (genuine) POTREBE. Zato nam niso uspemale kooperative! O tem podrobneje pišem v knjigi o kooperativah. Preprosto, na Metlekovi nismo mogli razviti storitvenih dejavnosti, ki bi generirale članom dohodek zato, ker preprosto »člani« za to niso imeli prvinske POTREBE. In zakaj nimajo te potrebe?

7. Resnična umetnost pomeni resnično odgovornost, in ne le kreativnost

Spomnim se Leni Riefenstahl in debat okrog nje s Tomo Križnarjem. Umetnosti ne moremo ločevati od družbene in civilizacijske odgovornosti. Leni je vedela, komu dela reklamo! Leni ne more izjavljati, da je delala samo tehnično spektakularno narejen umetniški izdelek. Tudi njen izlet k Nubam je bil neodgovorno dejanje voden z napačnimi motivi. Edino v Braziliji so z Ailtonom Krenakom dosegli, da je Vlada odgovorna za ekspedicije, ki bi staroselnim, še nedotaknjenim kulturam, lahko škodile. Odgovornost – response-ability, ability, to respond. Umetnost mora vsebovati kvaliteto odgovornosti in to v vseh aspektih. Umetnost, mora vsebovati vse kvalitete. Umetnost poseablja sposobnost odzivanja in artikulacije ključnih pojavov med posamezniki, v družbi in na Zemlji, sposobnost interpretiranja in animiranja, klika človeštvu, da se prebudi. Kako vrhunsko in celovito je to počel France Prešeren, in kako globoko to dela Svetlana Makarovič. Svetlano sem z leti vse bolj razumel – vse bliže mi je postajala in postala njena drža. Na drugi strani je samovšečna in samo-poveljujoča umetnost. Lartpourlartizem je samo mili, nedolžni izražaj take umetnosti. Fenomen Riefenstahl je ekstrem. Vmes pa je precej raznovrstne škode. Kakšna umetnost lahko nastane iz oseb, ki so vzgojeni kot carji, grabežljivci, naduti, polni prezira do sveta okrog sebe? Bojim se, da svet vse bolj preplavlja umetnost slednjih. Po tem, kar sem doživel na Metelkovi, se res bojim, da je tako in stegadelj me je umetnosti tudi strah.

Buna (Jože Bunič, slikar) mi je enkrat v stari birtiji pri Rotovžu (tam, kjer je leta 1991 popevaje stregla Mia Žnidarič in smo tja prav zaradi nje stalno zahajali), s solzami v očeh, ob s čustvi nabiti mladostni Miini blagozvočnosti, rekel nekaj takegale: »Marko, zapomni si, ti lahko delaš velike stvari, veliko ljudi ti bo sledilo, ampak pazi, pazi, nevarno je, če boš poskusil stvari obrniti kakorkoli v svoj prid - četudi v najmanjši meri...se ti lahko to grdo vrne...«

Buna je točno vedel: dar umetnosti je mogočen, dar prenašanja informacij in vizij je vsemogočen. Dar interpretiranja je velika milost, ki jo moramo uporabljati z umirjenim egom in s (po)polno civilizacijsko odgovornostjo.

Ne vem kje je Buna, vizionar, videc. On je pred vojno upodobil vse grozljivosti vojne na Balkanu, ki so sledile šele po tem. Prganjale so ga vizije in kljub mojim željam se na koncu v Independant Voices ponavadi nismo odločili za objavo njegovih najostrejših, najbolj grozljivih vizij.

Vem, da sem takrat, za šankom, ko je s solzami v očeh napovedoval mojo prihodnost, vedel in razumel, da ima prav. Besed se ne spomnim natanko, a sporočilo je bilo jasno: ne instrumentaliziraj moči, ki ti je dana, za lastni ego!!! To je prepovedano!!! Buna je vedel, da se lahko zahtevnih reči povezanih z manipuliranjem z množicami lotevaš samo s čistim egom!!!! Remember this lesson!!!!

Tiste čase je v Sloveniji vladal duh pluralizma, tolerance, sodelovanja... ki pa se je že sredi 90ih povsem razblinil v pluralizem večidel sebičnih, samozadostnih interesov in medsebojne tekmovalnosti, šikaniranja in sovražnosti. Metelkova ni zdržala. Obči fenomen se je na Metelkovi ugnezdil in razbohotil v povsem enaki meri kot kje drugje. Dejstvo je, da ljubljanska »progresivna« scena ni imela niti toliko moči in samorefleksije, da bi navznoter vzpostavila kak model progresivne drugačnosti, kaj šele, da bi pomagala komu zunaj. Toliko nestrpnosti, kot sem jo sam doživel od »umetnikov« in »progresivcev« na Metelkovi, nisem resnično doživel v življenju nikjer drugje. Tolko samo-povelečevanja, kot sem ga slišal s strani neformalnih samozvanih metelkovskih gurujev težko slišiš kje drugje. Veliko, veliko razočaranje!!!! In nobeno naključje ni, da me ti isti protagonisti danes vztrajno nočejo povabiti na noben pogovor! Do refleksije jim preprosto NI! O lastni ksenofobičnosti ne bodo želeli razpravljati.

Epilog: Ker sektor kulture in umetnosti v Sloveniji fura elita, se ne da niti razpravljati o ekonomsko vzdržnih modelih v kulturi, o donosnosti, samozadostnosti, ekonomskih načelih, kooperativah.... Gre za svojevrsten dumping, o katerem nihče noče govoriti. Nihče doslej ni želel evalvirati fenomenov 80ih in 90ih (mirovnega gibanja, Metelkove) na odprt, kolegialen, kolektiven način. Nihče. Razšli smo se in za sabo zaprli vrata spomina. Dovolj dolgo sem čakal, da se bo zbudil vsaj kak raziskovalec. Edini, ki je sistematsko pisal o mirovnem gibanju je bil italianski raziskovalec Andrea Licata. Absurd je, da imajo tako knjigo o slovenskem mirovnem gibanju Italiani, mi pa ne.

Z Metelkove sem bil dobesedno izgnan. Velik del tu zbranih tekstov podrobneje govori o umetnosti, angažirani kulturi. Kot je razvidno iz besedil, sem izrazito delal na kohezivnosti programov, na približevanju različnih urbanih pristopov, od urbane umetnosti, prek socialne integracije, do urbane varnosti in prevencije. Zdelo se mi je, da lahko tistega pritajenega duha težkih energij na Metelkovi, obvladamo in v radost speljemo samo z integriranimi pristopi.

8. naj te ne zavede začetna medijska podpora in simpatije posameznih novinarjev

...kajti v naslednjem koraku te bodo brezkompromisno raztrgali. V naših medijih ni ničesar prijaznega in dobronamernega. Za medije si zanimiv kot zgodba, danes pozitivna, jutri negativna. Resnicoljubnost po mojih izkušnjah medijev ne zanima. Kot rečeno – zdaj novinarjem odgovarjam samo eno: »verska prepričanja mi ne dovolijo govoriti širši javnosti prek medijev, posrednikov.« Če me kdo vpraša, katera verska prepričanja imam, jim odgovorim, da VSA. Prepričanja vseh verstev sveta so tudi moja prepričanja, čustva vseh verstev sveta so tudi moja čustva. Zato imam toliko verskih prepričanjneskončno mnogo
....

V tem svežnju zanalašč ne objavljam prispevkov v časopisih. Del tega je objavljen v DOSJEJU Metelkova 1999-2006, del se nahaja povsod po domačih arhivih.... Večino je izgubljenega.

9. Tukaj nisi zato, da bi presojal ali sodil, temveč zato, da bi razumel.

S tem citatom sem pospremil knjigo Metamorfoze Agore Metelkove (Retina 1999).

Pa vendar je treba dodati, da je pomembno samo-evalvirati situacijo, v kateri si, ves čas, neprekinjeno. Ne zaradi presojanja temveč zaradi refleksije. Zato, da se znaš in zmoreš v pravem trenutku re-pozicionirati na pravo mesto in kalibrirati kvaliteto delovanja na pravi način, primeren energijam, odzivom, prostoru.

VIDYA. Vidi. Nепrestano raziskuj. Radikalno postavljalj vprašanja in išči resnico o vsaki stvari. Long for truth! Samo neprestano iskanje poti k širjavam in prostranstvom resnice, pelje v celovit pogled na svet, samo radikalno postavljanje vprašanj o resnici pelje k esenci, k bistvu. In k pravilni akciji.

10. obžalovanje, modrost, izgnanstvo, poslanstvo

*Cette échelle apparaît vaguement dans la vie
Et dans la mort. Toujours les justes l'ont gravie :
Jacob en la voyant, et Caton sans la voir.
Ses échelons sont deuil, sagesse, exil, devoir.
Et cette échelle vient de plus loin que la terre.
Sache qu'elle commence aux mondes du mystère.*

Takole je Victor Hugo naštel kline v lestvi svoje velike rekapitulacije padca: *Ce que dit la bouche d'ombre*. Viktor mi je bil vedno v inspiracijo in s to pesnitvijo tudi v uteho in pomoč. On že ve, kako izgnanstvo umestiti na pravo mesto v lekcijah razumevanja človeške usode. Jaz pa se učim! Metelkova mi je pri tem dala odlično lekcijo. Iskrena hvala vsem, brez šale!

2 Razvojni načrt Metelkove

Ha ha ha – edini vir arhiva je bil dolga leta na nekem strežniku v severni ameriki www.archive.org.

2.1 Predgovor in zahvale (Kaufman/Hren)

METELKOVA - RAZVOJNI NAČRT, Zaključno poročilo, Retina, Februar 1995

Zahvale

Najprej se moramo zahvaliti vsem, ki so leto in pol ohranjali Metelkovo pri življenju in ji vlivali duha. To še posebej velja za vse tiste, ki so na Metelkovi z velikim trudom uredili svoje prostore, v njih delovali in kljub slabim pogojem izvajali program. Publikacija je nastala z njimi in za njih.

Za strokovno in budno spremljanje, sprotno preverjanje prehojene poti in pogoste pogovore o prihodnjih korakih se zahvaljujemo arhitektu Janku Rožiču, za strokovno pomoč pa arhitektoma Iri Zorku in Samu Cafniku, ter Meti Fonda, ki je poskrbela za finančno vrednotenje predlaganih del. Bratko Bibič, Ksenja Murari, Keko Pollak, Vesna Leskošek, Miša de Jong, in Hinko Jenull so bili nepogrešljivi pri razmišljanjih o odnosih Metelkove z zunanjim svetom, veliko pa je bilo tudi tistih, ki so nas spodbujali moralno in nam zbujaali optimizem za (bodočo) politično podporo; verjetno ne bomo znali naštetih vseh, ki so nam tako ali drugače pomagali, posebej ne tistih, ki z naštetimi sodelujejo v njihovih tajništvih ali kabinetih in tako vedno ostajajo v ozadju. V upanju, da ne bo zamere pri tistih, ki niso omenjeni, se zahvaljujemo vsaj: Janezu Sodržniku in Branki Lovrečič (ISSML), Jelki Zimšek, Petru Božiču, Jožetu Ostermanu, Savinu Joganu in Sergiju Pelhanu (Ministrstvo za kulturo), Anki Osterman, Rini Klinarjevi, Marjanu Vončini (Ministrstvo za delo), Janku Šteinbaherju, Jožki Hegler, Juretu Mezgu (občina center) ter kandidatom za mestnega župana, - Francetu Bučarju, Juretu Lenardu, Levu Kreftu, Branetu Gradišniku in Dimitriju Ruplu, ki so ustvarili pozitivno vzdušje pred zimo. Za razumevanje in moralno podporo se zahvaljujemo nadškofu dr. Alojziju Šuštarju, za dobro voljo pa Ramu D.H. kakor tudi vsem drugim tamalim otrokom, ki nam krasijo dneve in bi jim pravzaprav veljalo posvetiti to publikacijo.

Med firmami moramo posebej omeniti DINOS (Viršček), MOBITEL (Dovečar, Majzel, Smolnikar, Kimavec) in IMOS (Zupančič, Radonič). Prva pomaga pri odvozu sortiranih odpadkov, druga pri telefoniji, tretja pa nas oskrbuje z gradbenim materialom. Med finančnimi sponzorji je treba vsekakor omeniti Zavod za odprto družbo (OSF Slovenija) in zavod RETINA z njihovimi celotnimi ekipami ter – kot vedno – Marjana Trošta & co. Zahvala velja tudi kolegom in kolegicam v KUD France Prešeren (zlasti Alenki Ogrin) in v prostorih Civic Link, kjer elektrika in voda (še) tečejo in kjer je mogoče varno uporabljati tehnično opremo.

Ekipi razvojnega načrta (Duletu in Emriju) so se v zadnjem času pridružili in jo podprli še Helmut, Dušan, Klaudija in Tina, za tople obroke pa gre zahvala Boži, v posebnih trenutkih pa tudi Okarini (Bled).

Predgovor / Kevin Kaufman, Marko Hren

Razvojni načrt Metelkove smo dokončali ob koncu leta 1994 in v začetku leta 1995. Pisarno Razvojnega načrta je sponzoriral zavod RETINA, sprva s pomočjo Sklada za odprto družbo in kasneje iz sistemskih virov.

Požar, ki je v zgodnjih jutranjih urah 10. decembra 1994 uničil večino podstrehe v stavbi Šola, je Razvojnemu načrtu prinesel nove naloge. Oblikovali smo novo delovno skupino, ki je očistila in zaščitila stavbo, kasneje pa začela z izdelavo začasne improvizirane kritine. Za delovno skupino smo usposobili tudi posebno kuhinjo, pisarna Razvojnega načrta pa je začela izdelovati skice za prenovo poškodovane podstrehe.

To poročilo vsebuje tudi ocene investicij, ki jih je za razvojni načrt pripravila Meta Fonda. Prelimnarni načrti za prenovo Zaporov v Mladinski hotel pa bodo v naslednji fazi izdelani v podrobnejši študiji - idejnem projektu.

Ponedeljkove skupščine uporabnikov Metelkove se nadaljujejo, okrepili pa smo tudi vlogo prostorske komisije. Ta ureja vprašanja, ki so povezana z zasebnimi prostori na Metelkovi. Prostorska komisija je izdelala nove kriterije za uporabo objektov na Metelkovi in pripravila elemente pogodbe, ki jo bojo ob pridobitvi legalnega statusa podpisali uporabniki. Zavod RETINA nadaljuje priprave za izvajanje javnih del in pripravlja administrativne podlage za legalizacijo Metelkove in za izvedbo vzdrževalnih del. Ustreznim naslovom so posredovali vloge za financiranje delovnih kooperativ, prostovoljnih skupin in delavnic, pripravljajo programe za okolju prijazno načrtovanje in uvajanje permakulture na lokaciji. Največ pozornosti pred zaključkom redakcije Razvojnega načrta pa smo posvetili urejanju odnosov z novo mestno upravo. Metelkovci so se z zvezi s predlogom poteka vzdrževalnih del, ki ga je RETINA uskladila z novo mestno upravo, odločali na skupščini dne 13. februarja, ter hkrati določili pooblaščenca osebno za podpis ustreznih protokolov. Protokol so vse tri stranke (Skupščina Metelkovcev, Mestna občina Ljubljana in RETINA) podpisale 6. marca 1995¹. S podpisom tega protokola se podpisnice obvezujejo, da bojo takoj pristopile k urejanju pravnoformalnih pogojev za izvajanje obnovitvenih del, kakor tudi za legalno delovanje (sedanjih in bodočih) uporabnikov na lokaciji. Z Ministrstvom za kulturo, ki je lastnik stavb v južnem delu Metelkove, pa je RETINA dne 7.3.1995 sklenila pogodbo in sporazum o konverziji objekta 6/8 za potrebe neodvisne in alternativne kulture.

Ta predgovor torej na nek način predstavlja tudi zaključno poglavje Razvojnega načrta, saj ravno v času, ko gre publikacija v tisk, Razvojni načrt prehaja v svojo realizacijo.

2.2 Zgodovina Metelkove /Hren

METELKOVA - RAZVOJNI NAČRT, Zaključno poročilo, Retina, Februar 1995

3. Stoletje kasarn - Metelkova², od konstrukcije do sprave

Kaj in kje je "Metelkova"?

Metelkova je skrajšano ime za kompleks karejev bivše vojašnice 4. julij ob Metelkovi ulici v Ljubljani. Vojašnica leži med Taborom na jugu, cerkvijo Srca Jezusovega in Zdravstvenim domom na zahodu, železnico na severu in Friškovcem na vzhodu. Lokacijo delimo na severni in južni del. Severni del gleda proti Kamniškim alpam oziroma proti železniški postaji in je omejen z Metelkovo, Masarykovo in Maistrovo ulico. Severni del imajo v posesti skupine, ki so bile združene okoli Mreže za Metelkovo. Ta del je bil predmet spora z bivšim Izvršnim svetom skupščine mesta Ljubljane. Severni del vsi ustrezni dokumenti navajajo kot prostor, ki naj bi bil namenjen kulturnim dejavnostim in skupinam. To je tudi v skladu s programom Mreže za Metelkovo, ki so ga njeni člani in članice izoblikovali v letih 1990-1991. Južni del gleda na Tabor in naprej proti grajskemu hribu. Sprva je bil namenjen Ministrstvu za notranje zadeve, s sklepom vlade iz julija 1994 pa so južni del Metelkove namenili za programe Ministrstva za kulturo (etnografski muzej...). Predvideni prostori Ministrstva za notranje zadeve naj bi se našli na drugi lokaciji.

Severni del Metelkove predstavljajo objekti v smeri proti Masarykovi ulici (proti železniški postaji), ki jih zasedajo skupine, posameznice in posamezniki združeni okoli Mreže za Metelkovo. To so stavbe: Pešaki, Lovci, šola, Mali hangar, Hlev, Garaže, Zapori in Veliki slečeni hangar. Severni del je po menjalni pogodbi med Ministrstvom za obrambo in ISSML (junij 1993, december 1994) prešel v last Mestne občine Ljubljana. Severni del delimo na dolnji in gornji del.

Dolnji del severnega dela Metelkove obsega stavbe Hlev, Garaže, Zapori in Veliki slečeni hangar. Vsi ti objekti so utrpeli škodo ob poskusih rušenja pod taktirko bivšega Izvršnega sveta Skupščine Mesta Ljubljana. Veliki slečeni hangar je izgubil celotno streho, Zapori so na nekaterih mestih poškodovani in pokradena so vsa okna v vzhodnem delu pritličja. Resno

¹ Skupščina dne 13. februarja 1995 je bila v resnici zadnja reprezentativna forumska oblika določanja na Metelkovi; nabito polna Gala Dvorana in ekstenzivna razprava je bilo jamstvo, da je konsenz o Razvojnem načrtu dovolj močan. Takrat sem dobil ponovno zaupnico foruma/skupščine tudi za podpis protokola z Županom v imenu skupščine. Ne glede na to, da sem bil obenem predsednik sveta zavoda Retina, sem se dejansko pogajal z MOL kot predstavnik skupščine.

² Avtor poglavja se zahvaljuje Bratku Bibiču, Mojci Hudolin, Ksenji Murari, Klaudiji Poropat, Janku Rožiču in Gregorju Tomcu za pozorno branje in pogovore ob nastajanju tega besedila.

poškodovane so tudi Garaže, njihov centralni del je razrušen, veliko škodo pa je utrpela tudi fasada Hleva.

Gornji del severnega dela Metelkove obsega stavbe Pešci, Lovci, Šola in Mali hangar, ki se nahajajo v skrajnem severnem kotu kareja. Ta je omejen z Metelkovo, Masarykovo³ in Maistrovo⁴ ulico. Objekti ob poskusu rušenja niso utrpeli škode, so pa v slabem stanju, saj kot kompleks kasarne več let niso bili ustrezno oskrbovani, zadnje leto in pol pa so bili v uporabi brez možnosti za vzdrževanje, brez vode in elektrike. 10. decembra 1994 je pogorela streha objekta Šola, kar je prostor v celoti onesposobilo za uporabo. Večina umetnikov, ki so imeli v njem ateljeje ali vadbene prostore, se je morala začasno izseliti.

Južni del Metelkove predstavljajo stavbe, ki so v lasti Ministrstva za kulturo. Gre za kare šestih stavb v smeri proti Taboru, med Metelkovo in Maistrovo ulico. Objekti so od odhoda JA (oktober 1991) prazni, nihče jih ne vzdržuje, zato propadajo. Sicer so poslopja v dobrem stanju. Trenutno objekte varuje podjetje RIVAL po nalogu Skupnih služb vlade RS.

6/8 je ime za stavbo, ki leži skrajno severno v južnem delu Metelkove in je v lasti Ministrstva za kulturo. Leži v smeri vzhod-zahod, torej pravokotno na Metelkovo in Maistrovo ulico ter predstavlja mejni objekt med severnim in južnim delom. Za južni del je to šesti (6) objekt, za severni del pa osmi (8). Administracija JLA ga je vodila pod številko sedem (7). Za ta objekt je RETINA izdelala programsko shemo in jo predstavila Ministrstvu za kulturo takoj po tem, ko je Ministrstvo južni del dobilo v last. Programska shema za ta objekt temelji na naslednjih izhodiščih:

1. Severni del Metelkove je programsko že zapolnjen, saj se je v zadnjih štirih letih po prvi predstavitvi elaborata Mreže za Metelkovo pojavila kopica novih skupin.
2. Celotna lokacija (severni in južni del) je namenjena kulturi in odpira obetaven polje za sosedstvo etnografske in muzealne dejavnosti z multikulturnim centrom sodobnih ustvarjalcev. Med obema deloma je potrebna povezava, ki jo v mikrolokacijski razmeščenosti odnosov med različnimi programi sama po sebi ponuja lega stavbe 6/8. Predlagana rešitev sledi arhitekturi prostora in odpira možnosti za znanstvene, komunikacijske in produkcijske dejavnosti, ki so povezane s kulturo. S tem osmišlja poslanstvo celotne lokacije, ki tako programsko, prostorsko in duhovno povezuje preteklost, sedanost in prihodnost.

³ Masaryk, Tomáš Gorrigue (1850-1937), češki filozof, sociolog in državnik. Ustanovitelj liberalne politične struje Realisti, ki si je prizadevala za avtonomijo Češke znotraj Habsburškega imperija. Po prvi svetovni vojni postane prvi predsednik Češkoslovaške.

⁴ Maister, Rudolf (874-1934), pesnik in general. Služil je avstroogrski vojski in leta 1918 vzpostavil prve enote slovenske vojske, ki jih je nato vodil pri osvobajanju delov Koroške in Štajerske.

STOLETJE KASARN; 1888-1988; KONSTRUKCIJA

Farnih carkva pet ima Gospod Bog v naši Ljubljani,
toliko tudi kasarn ima peklenska pošast.

Vabita Peter, Miklavž nas z Jakobam k Bogu Ljubljance,
vabi nas Janez Krstnik, vabi Marija v nebo.

Hiše: kazino, redut, koloseum, z njimi teater,
ima streliš'e hudič, svoje si cipce lovit.

Takole je France Prešern kasarane metaforično všteval med zabavišča. Vendar so se v mesto začele resnične kasarne vrvati šele v stoletju, ki je sledilo. Kmalu po pesnikovi smrti se je za gradnjo odprlo šentpetersko predmestje - od Lazareta do železniške postaje. Največji gradnji na tem področju sta bili majhna cerkev in velika kasarna: v istem desetletju sta druga poleg druge zrasli cerkev srca Jezusovega (1881-1883 po načrtu A. Wagnerja) in vojašnica za pehoto (1886-1889) ob Cesti na južno železnico (današnja Masarykova). Vse do današnjega dne pa je bilo v povezavi s to vojašnico več pelina kot zabave. Tako je tudi ob tej zgodbi umestno vprašanje enega Ljubljanskih grafitov: Zakaj kronisti jočejo?

Predel severno od tedanje Vidovdanske ulice se je imenoval Kravja dolina. Ime je dobil zaradi področja pašnikov in njiv, predvsem pa zaradi tamkajšnjih kravjih semnje. Kasarno so zgradili na Friškovcu (nem. freistätte, morišče), v neposredni soseščini krvave rihte, kjer so svojčas obglavljali in obešali hudodelce.⁵ Približno na tem področju naj bi se Ljubljani najtesneje približali tudi Turki.⁶ Na Blaznikovi karti Ljubljane iz leta 1860⁷ so tako med šentpetersko cerkvijo in železniško postajo vrisani travniki in polja. V knjigi hiš⁸ lahko zasledimo, da je bil prvi vpisani dninar Miha Žmalc (v prvi polovici leta 1739), pred gradnjo pa je bil lastnik zemljišča Martin Povše, ki je stanoval na naslovu Kravja dolina 26.

Lastnica zemljišča je nato postala Mestna občina, zgrajeni kompleks pa so poimenovali Vojašnica za pehoto. Kasneje se je je prijelo ime Belgijska kasarna, ker se je v njej na začetku naselil Belgijski polk. Tedanji naslov kasarne se je glasil Travniska ulica 2, po preimenovanju ulice pa Metelkova ulica⁹ 2. Ulica na drugi strani vojašnice (vzporedna z Metelkovo) je kmalu dobila ime Vojaška ulica (sedanja Maistrova). V času prve Jugoslavije so vojašnico poimenovali "Kasarna Vojvode Mišiča"¹⁰, po drugi svetovni vojni pa je dobila ime "Kasarna 4. julij".

Gradnjo kasarne je naročilo vojaško ministrstvo z Dunaja za potrebe Habsburške vojske (belgijskega polka)¹¹, gradila pa jo je Kranjska stavbna družba. Do leta 1932 je bil objekt v lasti Mestne občine Ljubljanske, ta pa jo je dajala v najem bivši avstroogrski in pozneje jugoslovanski vojski. Po menjalni pogodbi, ki je bila sklenjena med Mestno občino Ljubljansko in Državnim zakladom kraljevine Jugoslavije - Ministrstvom vojske in mornarice (1932), so prešle nepremičnine v last Državnega zaklada Kraljevine Jugoslavije. Po 2. svetovni vojni je območje upravljalo Ministrstvo narodne obrambe SFRJ, v samostojni slovenski državi pa je (po ustavnem zakonu z dne 25.6.1991) prevzela vse premoženje bivše

⁵Ivan Stopar, Sprehodi po stari Ljubljani, 1992.

⁶ibid.

⁷Zgodovinski arhiv Ljubljane, zemljevidi in karte, LJU 337, AE 699.

⁸Zgodovinski arhiv Ljubljane, Fabjančič, Knjiga hiš IV. del, šentpetersko predmestje, str. 153.

⁹Franc Serafin Metelko (1789 - 1860), prvi profesor slovenskega jezika na Ljubljanskem liceju, avtor Metelcice, ki povzroči abecedno vojno. Metelcica je kombinacija latinskih znakov in znakov cirilice ter starogrščine. Metelcica začne s crkami ABDE...

¹⁰Mišič, Živojin, vojvoda srbske in jugoslovanske vojske (1855- 1921) se je proslavil v vojnah proti Turkom(1876-77) in Bolgarom (1885). Predaval Strategijo na vojaški akademiji v Beogradu, leta 1918 postal načelnik štaba vrhovne komande. Opča enciklopedija Jugoslavenskog Leksikografskog zavoda.

¹¹Iz uvodnega besedila k načrtom, ki jih je v zvezi s kasarno hranila JLA. V spisu je tudi napaka, saj piše, da je kasarna "jedna od prvih večih gradevin izgradenih posle potresa 1895 godine". Dokumentacija Ministrstva za kulturo, Ljubljana.

JLA v R Sloveniji Republika Slovenija in za njegovo upravljanje zadolžila Ministrstvo za obrambo¹².

Natančno eno stoletje je vojašnica ob srednjeveškem morišču služila svojemu namenu. Zgrajena je bila ob zatonu habsburškega imperija, med sklepno fazo protiturških vojn, v mestu, ki so ga skozi tisočletja naseljevali Iliri, Rimljani, Goti, Huni in Slovani, ga osvajali Bizantinci, Langobardi, Bavarci, Francozi, Madžari, Čehi in Turki, v mestu, ki je služilo Habsburšanom kot izhodišče za pot proti morju in ki je bilo ob začetku 19. stoletja glavno mesto Ilirskih provinc. Zgrajena je bila v času, ko je ustvarjal arhitekt Plečnik in je v Ljubljani zmagovala Slovenska stranka, ki je po potresu 1895 (vojašnica je potres brez škode preživela) dala mestu za župana Ivana Hribarja. Tedaj je imela Ljubljana desetkrat manj prebivalcev kot danes in je šele tik pred koncem 19. stoletja dobila vodovod in električno napeljavo.

Vojašnica na današnji Metelkovi ulici je bila že kot prostor sam priča stoletni zgodovini. V njej so se v kratkem času izmenjale številne tuje vojske: Habsburžani, Italijani in Nemci (1943). Ukaze so dobivali z Dunaja, Rima, Berlina in Beograda - nikdar pa iz Ljubljane same. Zgrajena je bila za stoletje, ki je postalo znano kot čas svetovnih vojn in norega tehnološkega tekmovanja v oboroževanju ter ob koncu stoletja, v katerem je nastala ali se utrdila večina evropskih držav in ko so tudi Slovenci začeli postavljati prve temelje za proces oblikovanja avtonomne državnosti. Zgrajena je bila zato, da bi služila interesom habsburškega imperija in ga razširila proti morju, vendar je imperij za to prekmalu razpadel. Vojašnica, o kateri govorimo, priča o nastajanju Evrope in o usodi njenega jugovzhodnega dela. Še posebej natančno pa zapisuje nihanje slovenske samobitnosti med suverenostjo in navezavo na severne ali južne sosede. Abecedna vojna, stoletje in pol kasneje pa kršenje pravice do uporabe slovenskega jezika v procesu zoper četverico¹³, sta samo pred- in za-klepaj zgodbe o oblikovanju slovenskega jezika in državnosti; oba sta tako ali drugače povezana z Metelkovo. Utelesenje slovenskih narodnih teženj s sredine 19. stoletja lahko srečamo v južni sosesčini vojašnice, kjer stoji bivši slovenski Sokolski dom, cela soseska pa še danes nosi ime Tabor ter tako spominja na masovna ljudska gibanja prve slovenske pomladi.

1988-1991; DEKONSTRUKCIJA

Je morda naključje, da se je gibanje nove "slovenske pomladi" ob zatonu 20. stoletja vrnilo na simbolno tako bogat prostor - Tabor? Vojašnica na Taboru je bila ena najpomembnejših točk slovenske pomladi v letu 1988 - v njenih ječah so bili zaprti Janša, Tasič in Borštner. Odbor za varstvo človekovih pravic, ki je bil ustanovljen takoj po prvi aretaciji (31. maj 1988), je povezal najrazličnejše skupine, posameznike in posameznice po vsej Sloveniji. Ljudstvo je bilo enotno v izražanju podpore temeljnim človekovim pravicam. Odbor je 6. junija 1988 sklenil, da sprva ne bo organiziral demonstracij, zato pa bodo ženske prevzele izvedbo akcij v vojašnici in pred njo. Ženski pristop zgovorno opisuje Alenka Puhar: "V malone paranoični situaciji, h kateri so močno prispevali tudi predstavniki JLA, ki nenehno govorijo o napadih, ne da bi se zavedali nevarnosti metaforične govornice, se nam je pač zdelo, da bo to še najmanj napadalna varianta". Ženske so se v popoldanskih promenadah ob vojašnici na Metelkovi ulici zbirale vsak dan od 12. junija 1988 dalje. Delegacije, ki so jih sestavljale po tri ženske, pa so od 17. junija vsak dan poskušale priti v stik s tedanjim komandantom Višnjicem. Zgovorna je tudi odmevna zamisel gospe Vere Vazaz, ki je vojake in starešine s šopki rož dan za dnem vabila na kosilo. Metoda slovenske pomladi je dobivala duhovito, miroljubno, gandijevsko dršo¹⁴, s katero je Slovenija zdržala v pomembnem delu tudi med vojno leta 1991. Moči resnice in moči nenasilja, ki so jo takrat lahko občutili udeleženci, ne bi smeli nikoli pozabiti.

¹²Franc Ules in Irena Bolčič, Služba za mestno lastnino ISSM Ljubljana, gradivo za skupščino Mesta Ljubljana; Historični in lastniški podatki kompleksa vojašnice na Taboru, Ljubljana 1993.

¹³Po mnenju avtorja je bilo šele kršenje pravice do uporabe Slovenskega jezika ob procesu zoper četverico na vojaškem sodišču v Ljubljani (1988) tisti moment, ki je dotistihmal civilno, antimilitaristično gibanje usmerjeno v prvi vrsti v temeljne in univerzalne človekove pravice napolnil s pretežno nacionalnim nabojem.

¹⁴Dejavnosti odbora so dobro dokumentirane. Glej npr. Mladina, št.26-27, 1.julij 1988, za kronologijo pa npr. Slovenian Spring- Centralism or Democracy, urednika M.Hren in B. Rotar, oktober 1988.

Metelkova je postala polje preizkušnje tudi 22. junija 1988, po največjih demonstracijah, kar jih je videla Ljubljana. Približno 400 demonstrantov se je po mirnem shodu na Kongresnem trgu, kjer se je zbralo skoraj 35.000 ljudi, odpravilo reševat Janšo v zapore na Metelkovi. Policija je pripravila posebne enote in slika je bila za hip na las podobna tistim iz šeškoslovaške v letih 1968 in 1989. Vendar so se policaji odločili za miroljubno potezo: poklicali so člane Odbora, ki so pomirili večinoma opite demonstrante. To je bil veliki preizkusni kamen - za oblast in za organizirano civilno družbo. Na Metelkovi so se tako soočili radikalni demonstranti, organiziran odbor za človekove pravice, policija in vojska. Zmagal je mir¹⁵, čeprav ni šlo brez konflikta med Odborom in radikalnimi demonstranti, ki so svoja stališča kasneje ubesedili v javnem anonimnem pismu.¹⁶

Ob dogodkih, povezanih z zaporom na Metelkovi, je bilo dokončno jasno, da bo JLA morala oditi. Vprašanje je bilo samo - kako. Ljudje so pokazali dovolj zrelosti, da so se z vojaškim aparatom soočili v državi nenasilja. Ko je Janez Janša v zaporu slišal zvoniti zvonove taborske cerkve, ni mogel vedeti, da zvonijo prav za njih, za spodbudo, za notranjo moč zaprtim in za mir v deželi. V svoji celici je takrat zapisal:¹⁷ "Rad imam to mesto. Ljubljana. ... Ura v bližnjem zvoniku mi počasi meri čas." Morda se je prav takrat zavedel temeljnih vprašanj, ki stojijo pred civilizacijo, saj je povzel: "Bojovník in humanist. Tu so vse korenine lastne nesreče. Vojna in mir v enem zapopadenju. Zvonovi in trobenta, trobenta in zvonovi. Večna dilema, krivice odstranjujejo s krivicami. Kako brez tega...". Ko je razmišljal in slutil, da se "zunaj" nekaj dogaja, pa je zapisal: "Upam, da v ljudeh ni preveč sovraštva. Sovraštvo prepodi dvome, kar ima lahko hude posledice. Sovraštvo naredi človeka trdnega in trdega, brezobzirnega do sebe in drugih. Njegova notranja drža postane stabilna, vendar ne v nenasilju, temveč ravno obratno. ... Prekinil sem gladovno stavko, ker me je vodila v tako držo." Ob postu in v tišini zapora je Janša zaslišal "človeški glas", kot ga sam imenuje, in napovedal tudi strahote, ki jih lahko povzroči množica: "človeški glas je šibak. Množica je močnejša, vendar uduši posameznika".

Izkušnje z gandijevskim gibanjem ob procesu JBTZ so razmišljanja vodila naprej. Tedaj je v Evropi nastajalo vse bolj opazno gibanje za promocijo alternativnih oblik varnosti, v Švici pa je novembra 1989 prišlo do legendarnega referendumu, na katerem se je kar 35,6% ljudi zavzelo za popolno ukinitve vojske v tej deželi. Približno istočasno je Gibanje za kulturo miru in nenasilja na vse akterje v tedanjem političnem prostoru naslovilo pobudo: "Slovenija - demilitarizirana dežela". V njej se je zavzemalo za usmerjanje pozornosti v miroljubno reševanje "izrednega stanja" in za celostno konverzijo vojaškega aparata v civilne, miroljubne namene.¹⁸ Pred prvimi volitvami leta 1990 pa je skupina posameznikov iz različnih političnih in družbenih gibanj oblikovala program in ga zapisala v nadstrankarski pobudi z naslovom "Za demilitarizirano Slovenijo - za politiko miru". Avtorji pobude so bili: Tomaž Mastnak (Gibanje za kulturo miru in nenasilja), Marko Hren, Vlasta Jalušič in Zoja Skušek (Neodvisna lista družbenih gibanj), Janez Janša (Slovenska Demokratska Zveza), Peter Jamnikar (Zeleni Slovenije) ter Jožef školč, Jaša Zlobec in Janez Sodrznik (ZSMS - liberalna stranka).¹⁹ V tej pobudi so navedene faze za umik JLA iz Slovenije ter predlogi za oblikovanje suverene in miroljubne varnostne paradigme. Pobuda je prerasla v široko gibanje in leta 1991 so ljudje masovno podpisovali Deklaracijo za mir, ki je v zgoščeni obliki povzemala zamisli o demilitarizaciji. Takrat pa je ta tema postala tudi žarišče konflikta med vojaško in mirovniško strujo v Sloveniji. Vprašanje, ki si ga je Janša zastavil v zaporu, je bilo tako postavljeno pred celotno deželo. Na nek način je vprašanje odprto še danes, saj Slovenija vse bolj prevzema vzorce arhaičnega militarizma.²⁰

Osemdeseta leta so predstavljala svojevrstno artikulacijo in formacijo novih konceptov umetniške, kulturne in družbene ustvarjalnosti. Vse to je botrovalo zgoraj orisanemu procesu, ki v drugačnih okoliščinah ne bi mogel nastati in zaživeti, kaj šele požeti tako obilnih sadov.

¹⁵ibid. Glej tudi Pavle Čelik: Policija, demonstracije, oblast, Ljubljana 1994.

¹⁶Glej več prispevkov v Mladina, št. 26-27, 1. julij 1988.

¹⁷Citati so iz pisma J. Janše iz zapora, junija 1993. Pismo je bilo kasneje v nekoliko spremenjeni obliki objavljeno v Novi reviji št. 77 pod naslovom Da sem iskal ime.

¹⁸Arhiv Centra za kulturo miru in nenasilja. Kronologijo in povzetke glej tudi v: Demilitarizacija Slovenije in nacionalna varnost, zbornik, ur. V. Vičič, Znanstveno in publicistično središče Ljubljana, 1991.

¹⁹ibid.

²⁰Vlada R Slovenije načrtuje, da bo letos med prireditvami ob 50 letnici konca druge svetovne vojne v Ljubljani tudi vojaška parada!

"Alternativni kulturi in/ali subkulturi na Slovenskem pripada poseben status. ... Bila je več kot samo modna muha ali trend, pomenila je predvsem rekonfiguracijo družbenega in umetniškega prostora, rekonfiguracijo, ki je kljub različnemu, takšnemu ali drugačnemu underground dogajanju v vzhodnoevropskih državah, prav v Ljubljani, doživela svojo radikalno in specifično obliko"²¹. Boj za prostor je bil inherentni del alternativnega kulturnega in (ali) subkulturnega dogajanja. Ti boji se nikoli niso bili samo za prostore v fizičnem, pragmatičnem smislu. Bili so pomemben sestavni del široke palete civilnodružbenih prizadevanj za demokracijo ter pluralnost kulturnega in družbenega polja. Vedno je šlo tudi za to, kdo bo realno določil družbeni pomen prostora: šlo je za realne prostore drugačnosti. Alternativna kultura in (ali) subkultura se je pri tem hkrati soočala z dvema frontama: z obsesijo edine vladajoče politične stranke z vse manj uspešno ideologijo in njenih državno upravnih represivnih transmisij, s katerimi je hotela nadzirati prostorske pogoje svobodnega ustvarjanja in konstituiranja neodvisnih publik (javnosti), ter s tistimi segmenti tradicionalne (neurbane, antiurbane) civilne družbe, ki je v koaliciji s prvo reagirala odklonilno na pojav in na zahteve drugače mislečih in delujočih, predvsem pa na vsakokratne primere njihove konkretne (samo)uresničitve na določenih lokacijah (Galerija ŠKUC, Disco FV, Kersnikova 4, B51, KUD France Prešeren, Plečnikov trg/ Johnny Rotten Square, kavarna Union...)²². Ne samo, da so tako imenovane alternativne prakse zaživele, naučile so se tudi sodelovati - najprej druga z drugo, nato pa tudi s sodobnimi podobnimi praksami v Evropi in drugod po svetu. Tako so projekti (kot sta na primer Arena na Dunaju, Rote Fabrik v Zurichu, poleg njiju pa še številni drugi multikulturni alternativni centri po evropskih mestih) aktivistom na domači sceni ponujali sveže rešitve, argumentacije, metode in moralno spodbudo. Metelkova in KUD France Prešeren sta danes z RETINO že vključena v mrežo Trans Europa Halles, ki združuje 18 multikulturnih centrov po vsej Evropi.²³

V takem vzdušju je nastala Mreža za Metelkovo. Pobudo za konverzijo vojašnice na Metelkovi v multikulturni center zasledimo najprej pod preprostim imenom "Celica" v zapiskih srečanj Gibanja za kulturo miru in nenasilja.²⁴ Prvi vprašalniki za sodelovanje v projektu "Celica" so bili razdeljeni z datumom 27. junij 1990 in so nosili oznako "vojna tajna 2/6-72". Tudi takrat se avtorji niso zavedali "moči metaforične govorice". Razmišljanje Gibanja je povzeto v prvi številki fanzina M'zin (Metelkov fanzin), ki je izšel septembra 1990 in pravi: "Kasarna na Metelkovi je simbolnega pomena za nadomeščanje vzorca represije in uniformnosti z vzorcem svobode in različnosti, ki je osrednja vrednota v promocijah skupin omrežja za Metelkovo."²⁵ V kasarni je bilo zaprtih na tisoče ljudi - naj sedaj v istem prostoru na tisoče ljudi ustvarja! Razmišljanja mirovnikov so dopolnila razmišljanja v zvezi ŠKUC-FORUM. Ti dve organizaciji sta poleti 1990 opravili prve analize prostorskih in programskih potreb ter potencialov v Ljubljani. Zbrali sta preko 200 partnerjev za sodelovanje v projektu Celica - Mreža za Metelkovo. Pavle Gantar, tedanji predsednik zveze ŠKUC-FORUM je projekt jedrnato povzel takole: "Projekt Metelkova je družbeni, demilitarizacijski, kulturni, politični in urbanistični projekt. Je projekt za obnovo Ljubljane!"²⁶ Tomaž Mastnak pa je skoraj preroško napovedal: "Na oblasti je nedemokratična in protidemokratična civilna družba. Organizirana kot država slovenskega naroda je začela vzpostavljati novi totalitarizem, ki je razdejanje demokracije. Je tako brisanje zgodovinskega spomina, ki hrani izkušnje bojev

²¹Tako Marina Gršinič v Rekonfiguracija identitet: zgodovina, sedanost in prihodnost neodvisne kulturne produkcije v Ljubljani, zbornik, ur. Marina Gršinič, izdala Forum za artikulacijo prostorov drugačnosti in MSIRKS, Ljubljana 1995 (v tisku). Forum je nastal jeseni 1994 na Metelkovi na pobudo iniciativne, neformalne skupine, ki se je pred tem sestajala več mesecev v sestavi Bratko Bibič, Borut Brumen, Marina Gršinič, Marko Hren, Nevenka Koprivšek, Branka Lovrečič, Brane Mozetič, Janko Rošič, Taja Vdimar Brejc, Mitja Vrhovnik Smrekar in (na samem začetku) Miha Zadnikar. Rezultati dela te skupine služijo kot komplementarna informacija Razvojnemu načrtu.

²² Tako Bratko Bibič, rokopis, Ljubljana 1994.

²³Septembra 1995 bo prvo srečanje Trans Europa Halles v Ljubljani na Metelkovi in v KUD France Prešeren. Člani te organizacije so v večini primerov centri, ki so nastali v opuščenih industrijskih objektih po vsej Evropi (L'Usine v Ženevi, Mejeriet v Lundu, Melkweg v Amsterdamu, Moritzbastei v Leipzigu, Rote Fabrik v Zurichu, The Junction v Camridgu, UFA Fabrik v Berlinu, Vooruit v Gentu, WUK na Dunaju, Bloom v Mezzagu, City Arts Centre v Dublinu, Confort Moderne v Poitiersu, Halles de schaarbeek v Bruslju, Huset v Aarhusu, Kaapelitehdas v Helsinkih, Kultur Fabrik v Koblenzu, Kultur Fabrik v Esch s Alzette in Kultur Huset USF v Bergnu).

²⁴Arhiv Centra za kulturo miru in nenasilja; 1990.

²⁵Mzin, št. 0, pp. 4, v članku Marko Hren: Kasarna na Metelkovi - demilitarizirana cona, izdala Mreža za Metelkovo, Ljubljana, september 1990.

²⁶ibid. pp. 3, v članku Pavle Gantar: Boj za kulturo, boj za prostor!

proti staremu totalitarizmu.²⁷ Mreža za Metelkovo se je z nulto številko M'zina²⁸ predstavila širši javnosti na tiskovni konferenci 14. septembra 1990. V tej številki so se na kratko predstavili vsi člani in sodelujoče skupine, Bratko Bibič pa je uvodoma povzel²⁹ potrebe kulturnih in socialno kulturnih dejavnosti v Ljubljani. Te potrebe so po skoraj petih letih ostale bolj ali manj enake. Nulta številka M'zina tako predstavlja program, naravnost in vizijo Mreže za Metelkovo. Podrobneje smo se lahko s prostorskimi potrebami kulturnih ustvarjalcev in ustvarjalk, ki so se zbrali v Mreži, seznanili kasneje v programu Mreže za Metelkovo. Izšel je oktobra 1990 in v obliki predprojekta³⁰ obdelal vse podatke, ki so bili zbrani s prvim vprašalnikom. Mreža za Metelkovo je s predprojektom seznanila vse ustrezne inštitucije, vključno s štabom tedanje JLA.³¹

Mreža za Metelkovo je bila kot društvo formalno ustanovljena na ustanovni skupščini 22. decembra 1990 - v plebiscitnem času in natanko na zadnji praznik Dneva JLA. Tudi z izbiro tega datuma je hotela povedati, da simbolna zamenjava štaba vojske s centrom kulturne ustvarjalnosti najavlja globalne spremembe v Sloveniji. V sporočilu za javnost je Mreža takrat zapisala: "Projekt je brez dvoma kompleksen in zahteven. Društvo MzM smo ustanovili, da bi zagotovili legalen in enakopraven status vseh, ki si prizadevajo pridobiti prostore in izdelali organizacijsko, ekonomsko ter prostorsko shemo (so)delovanja udeleženih v trenutku, ko bomo prostore pridobili. Društvo je torej ustanovljeno za čas do pridobitve prostorov in bo služilo kot legalni predstavnik skupin v konkuriranju za pridobitev prostorov."³² Na dan ustanovne skupščine so po vsem mestu potekale prireditve članov Mreže pod skupnim naslovom "Metelkova-Mesto, za streho nad cesto".

Kljub temu, da je bila JLA še vedno nameščena v vseh kasarnah v Sloveniji in da je bila zamisel na nek način realno utopična, se je Mreža dela lotila zavzeto in z vso resnostjo. Junija 1991, tik pred agresijo JLA, je vsem članom (cca. 250 naslovnikom) razposlala novi, zdaj že drugi anketni vprašalnik, ki je vseboval 50 vprašanj o dejavnosti, potrebah, trenutni opremljenosti in ekonomiji kakor tudi o vsebinskih zamislih v zvezi z Mrežo.³³ Podatke naj bi obdelali v okviru empirične aplikativne raziskovalne naloge "Case study Metelkova", ki je bila sprejeta v program raziskovalnih dejavnosti mesta Ljubljana. Predsednik izvršnega sveta Skupščine Mesta Ljubljana je sicer preprečil financiranje raziskave, ki je bila predhodno uvrščena v raziskovani program Mesta Ljubljana, ni pa mogel preprečiti njene izvedbe. Mreža je tako že novembra 1991 razpolagala s statističnimi in empiričnimi podatki o dejavnostih in potrebah kulturnih ter socialno kulturnih skupin v Ljubljani.³⁴

1991-1993; PREDSTAVA

Znano je, da je JLA Slovenijo zapustila jeseni 1991. Naenkrat so bile vojašnice prazne, zamisel o multikulturnem centru v bivšem štabu pa več kot samo realna. Takrat Pavle Gantar v reviji M'zin ugotovi, da je bila Mreža za Metelkovo ena redkih institucij, ki je imela za "nenadoma" izpraznjene lokacije že pripravljen program. "Mi imamo koncept, nosilce, programe, predvsem pa dovolj jasno razdelano idejo, kaj naj v urbanističnem in mestno-razvojnem pogledu ukrenemo z opuščeno vojašnico na Metelkovi". Ti programi so hkrati že doživeli legitimnost in podporo javnosti v Ljubljani, pa tudi nekaterih strokovnih in upravnih krogov. Projekt je podprla vrsta uglednih osebnosti in organizacij, kot npr. Društvo arhitektov, Društvo pisateljev, PEN, Mednarodni grafični center, Gledališki in filmski muzej, Društvo skladateljev, Zbor kulturnih delavcev. Po mnenju enega vodilnih slovenskih komunikologov, pa naj bi bila usoda tega projekta "ključna za usodo civilne družbe v Sloveniji".³⁵ V zgoraj omenjenem besedilu Pavle Gantar jasno napove: "Igra za Metelkovo še zdaleč ni končana.

²⁷Ibid. v članku Tomaž Mastnak: Metelkova v novem totalitarizmu.

²⁸M'zin izhaja redno vse do danes, ko se je uvrstil med najbolj prestižne revije za kulturo pri nas. Pred kratkim je spremenil ime v Emzin.

²⁹M'zin, št. 0, pp. 6, v članku Bratko Bibič Faninger: Od prostora do družbe in nazaj, izdala Mreža za Metelkovo, Ljubljana, september 1990.

³⁰Arhiv Mreže za Metelkovo; 1990.

³¹ Glej na primer članek: Selitev vojske na obrobje Metelkove, z okrogle mize časopisa Dnevnik, Dnevnik, 26. novembra 1990.

³²Arhiv Mreže za Metelkovo; 1990.

³³Ibid. Dopis in anketni listi, avtorica Alenka Burja.

³⁴Povzetek statističnega poročila raziskave je v prilogi. Raziskavo bi morali za današnje potrebe ponoviti.

³⁵ Tako Slavko Splihal v intervjuju za časopis DELO, 18. 2. 1992.

Pojavili se bodo, tiho kot se le da, novi konkurenti za prostor, ki bodo ponujali programe, ne da bi jih želeli preverjati v očeh javnosti; mestu bodo ponujali ustrezne organizacijske, tehnične, finančne in izvedbene usluge za realizacijo visokoprotitnih dejavnosti. Samo enega ne bodo želeli - tega namreč, da bi te njihove programe ovrednotili v kontekstu razvojnih perspektiv mesta".³⁶

Kako se je država lotila nenadoma praznih prostorov, to je predmet druge zgodbe, ki jo bo slej ko prej treba obdelati. Omenimo pa lahko vsaj dva svetla primera. Geslo projekta demilitarizacije "KARAVLE TURISTOM" se uresničuje, saj je nekatere obmejne stavbe in zemljišča bivše JLA prevzel v upravo Center za šolske in obšolske dejavnosti, ki jih drugo za drugo preureja v atraktivne počitniško-izobraževalne centre³⁷. V Mariboru se je kmalu po ljubljanski Mreži za Metelkovo spletla Magdalenska Mreža in si za cilj postavila prenovo opuščene vojaške pekarnice. Ubrati so morali isto pot kot Ljubljančani: objekt so zasedli, Mariborsko vodstvo pa je ob dogodku pokazalo veliko več ljubezni do urbane kulture in Magdalenski Mreži vsaj začasno omogoča normalne pogoje za delo. No, vrnimo se k Mreži za Metelkovo v letu 1991, ko se je povsem posvetila neposrednemu, s pomočjo množičnih občil pa tudi javnemu, dialogu z ustreznimi inštitucijami, da bi tudi formalno pridobila izpraznjene prostore. Pri tem je zanemarila svojo notranjo organizacijsko in akcijsko strukturo, kar se ji kot šibkost vrača še danes. Dosežki pogajalcev Mreže so zajeti v Kronologiji odločanja o lastnini, ki jo objavljamo v tej publikaciji v prilogi. Uradno vlogo za pridobitev vojašnice ob Metelkovi ulici je Mreža posredovala ustreznim naslovom dne 15. novembra 1991. "Pomembna razsežnost projekta se nanaša prav na urbanizem in urbano kulturo v mestu Ljubljana. S spremembo namembnosti vojašnic se bodo lažje rešile marsikatero prostorske in urbanistične zagate. Mesto se bo lahko reorganiziralo navznoter, ne pa da se bo kot doslej brezglavo širilo navzven. Istočasno se bo z realizacijo ... projekta v Ljubljani na Metelkovi ulici ustvaril kulturni otok, ki lahko postane pomembna vez z Evropo"³⁸. V letu 1992 je bil program Mreže uvrščen v gradiva in končno tudi v sklepe vseh ustreznih mestnih in republiških strokovnih ter upravnih služb. Mirno lahko zapišemo, da je leto 1992 za Mrežo pomenilo pridobivanje najbolj trdnih zagotovil za nadaljnje delo, kar jih je sploh moč pridobiti. Na osnovi tako doseženega soglasja med političnimi odločevalci, se je Mreža za Metelkovo lotila stvarnega načrtovanja na obljubljeni lokaciji. Z delom je začela v severnem koncu vojašnice, ki vključuje osem (8) stavb v bivši zaledni bazi kasarne. Dokončno namembnost, ki opredeljuje program Mreže v severnem delu, sta Mesto Ljubljana in Vlada RS določili 3. aprila 1992. Mreža je takoj nato ustreznim službam poslala prošnjo za stalno dovolilnico za pregled objektov. To dovolilnico je 29. maja 1992 tudi dobila³⁹. Od tedaj so skupine potencialnih uporabnikov prostorov - članov Mreže- objekte redno obiskovale in načrtovale podrobno prostorsko razdelitev v stavbah. Člani Mreže so bili po prvem "civilnem" ogledu kasarne, ki so ga opravili predstavniki Odbora za varstvo človekovih pravic in vsi štirje fantje s procesa JBTZ, edini, ki so javno in sistematično načrtovali bodočo namembnost vojašnice. Vse je kazalo, da severni del kasarne prehaja v roke ustvarjalcem in ustvarjalkam Mreže za Metelkovo po normalni in legalni poti. Temu primerno se je vedla tudi Mreža za Metelkovo. Potrpežljivo je čakala, da se bo papirna procedura ujela v pogodbenem odnosu med uporabniki in mestom. Na tem mestu je treba poudariti, da se za kvaliteto omenjene potrpežljivosti v čakanju pogajalci in Metelkovci trudijo tudi danes.

³⁶ Pavel Gantar, v M'zin št. 5, 1991, str. 2. Podobno v isti reviji ocenjuje tudi Bratko Bibič.

³⁷ CšOD, Center šolskih in obšolskih dejavnosti je doslej usposobil pet domov v bivših vojaških objektih in sicer "Trilobit" nad Jesenicami (Javorniški Rovt), "škorpion" nad Selnico ob Dravi (Kozjak), "Ajdo" nad Libeličami, "Rak" v Rakovem škocjanu in "Medved" pri Logatcu. Ti domovi so dokaz, da je s pogumno in pravočasno potezo mogoče z ne prevelikimi sredstvi pridobiti odlične kapacitete. Naslov: CšOD, šmartinska 134a, Ljubljana, tel. 061-140112.

³⁸ Tako Bratko Bibič v spremni besedi k formalni vlogi projekta. Arhiv Mreže za Metelkovo, 1991. V prilogi k isti vlogi pa Bibič komentira vlogo takole: "Z izravnavo prostorskih pogojev delovanja s standardi podobne kulture v drugih evropskih mestih (tj. z odpravo zgodovinsko generiranega in aktualnega neskladja med nastajajočo in realno obstoječo, v konicah tudi svetovno uveljavljeno kulturno produkcijo ter prostorsko manjkavo, takorekoč nikakršno infrastrukturo tega segmenta kulturne ustvarjalnosti v Ljubljani) naj bi bil izpolnjen pogoj za enakopravno nastopanje te kulture v mednarodnem, medregionalnem in medmestnem kulturnem prostoru, v katerem bi se učinkovitejša pokazala tudi relativno visoka stopnja inovativnosti in izvirnosati ljubljanske in slovenske kulturne scene."

³⁹ Dovolilnico za vstop in ogled severnega dela vojašnice ob Metelkovi ulici je izdalo Ministrstvo za notranje zadeve 29. maja 1992 pod številko 01-sl.92. V dovolilnici je med drugim zapisano: Vstop je dovoljen glede na potrebe projektne skupine.

V tem času so posamezniki v Mreži začeli postavljati temelje za informacijsko in dokumentacijsko službo (INDOK), definirali so programske, koprodukcijske in promocijske cilje, večino časa pa so posvetili prostorskim simulacijam (opravili so podrobne izmere prostorov, simulirali namestitev uporabnikov, ovrednotili stroške sanacije itd.) na tedaj znanih kvadraturah severnega dela. Oblikovali so prve vloge fondacijam, republiškim in mestnim strukturam ter tako napeli vse moči za zagotavljanje potrebnih sredstev. Ni odveč, če se spomnimo na revijo M'zin, ki je postajala iz številke v številko bolj samostojna in kvalitetnejša. Ves ta čas so člani Mreže podrobno spremljali postopke, ki so bili povezani s prenašanjem lastnine iz republiške na mestno raven. Po mnenju Mreže za Metelkovo se je postopek odvijal prepočasi. Aktivisti Mreže, ki so praviloma delovali s prostovoljnimi prispevki, so bili utrujeni od čakanja. Do predpogodbe med obema partnerjema (Ministrstvo za obrambo in ISSM Ljubljana) je prišlo poleti 1993.⁴⁰ V tistem času je vitalnost Mreže vzdrževala pisarna v prostorih ŠKUCa, med najbolj vztrajnimi pa so bili Jože Barši, Igor Omahen, Bratko Bibič, Miran Sagmeister, Zorko škvor in Nataša Zavolovšek. Obenem so člani Mreže pripravljali temelje za novo organizacijsko obliko, ki bi bila za samo upravljanje dejavnosti in objektov primernejša, bolj organizirana in bolj demokratična. Pripravili so projekt formiranja zavoda in kasneje je skupščina odločitev o ustanovitvi zavoda tudi formalno potrdila.⁴¹ To so bili zametki zavoda RETINA. Zaskrbljenost zaradi zavlačevanja pričakovane realizacije dotlej sprejetih sklepov so člani Mreže izrazili na skupščini društva 30. junija 1993. "Večina delegatov je soglašala s serijo akcij, ki bi bile vezane na pridobitev prostorov oz. vselitev vanje do septembra 1993."⁴² Mreža ni želela prepustiti prostorov še eni uničevalni zimi in je od mestnih oblasti zahtevala, da ji omogoči vselitev že jeseni 1993. Če do tega ne bi prišlo po legalni poti, so člani društva kot možno rešitev predvidevali tudi zasedbo lokacije. V zvezi s tem se je oblikovala neformalna akcijska skupina, ki je nato delovala preko celega poletja 1993. Aktivnosti te skupine so dobro dokumentirane⁴³ in so bile zgoščeno predstavljene na tiskovni konferenci 2. septembra 1993. Obenem pa se je na ISSM Ljubljana - enako neuspešno - obračalo tudi Ministrstvo za kulturo, ki je bilo s sklepom Ministrstva za pravosodje in upravo z dne 22.10.1992 še vedno zadolženo, da skupaj z Mrežo za Metelkovo "začne z aktivnostmi po uskladitvi interesov z Mestom Ljubljana". Tiskovna konferenca dne 2. septembra 1993 je potekala -kje drugje kot- na Metelkovi ulici. Tedaj se je prvič (po enem letu in pol svobodnih obiskov članov in članic Mreže na lokaciji) zgodilo, da miličniki niso smeli odpreti vrat kasarne. Mreža je na tiskovni konferenci od mestnih oblasti zahtevala odgovore na naslednja vprašanja:

1. Zakaj zadržujejo vojašnico na Metelkovi prazno, zakaj mestna vlada molči o namembnosti objektov in v čigavem ineteresu je, da objekti propadajo?
2. Kdo bo Mreži povrnil škodo, ki je nastala zaradi dosedanjega zavlačevanja?
3. Kdo lahko jamči, da prostori na Metelkovi ne bodo razprodani, kljub dejstvu, da je Mesto Ljubljana sodelovalo pri sprejetju sklepov o dodelitvi prostorov Mreži.

Od Izvršnega sveta Skupščine Mesta Ljubljana pa je Mreža zahtevala

- da do 15. septembra 1993 javno predstavi vse načrte v zvezi z objekti na Metelkovi,
- da se konkretni dogovori o izvedbi sklepov o namembnosti objektov bivše vojašnice na Metelkovi za potrebe MzM začnejo takoj, zaključijo pa do oktobra 1993,
- da v septembru omogoči pripravljalne in promocijske dejavnosti na Metelkovi ter poskrbi za zaščito objektov pred zimo.

Pod pritiskom javnosti je Izvršni svet skupščine mesta Ljubljana zagotovil sestanek že naslednji dan in sicer 3. septembra 1993⁴⁴. Predstavniki Mreže so v prvi vrsti želeli doseči

⁴⁰Glej Prilogo: kronologija o vojašnici ob Metelkovi ulici.

⁴¹Arhiv Mreže za Metelkovo: zapisnik Skupščine društva Mreža za Metelkovo, dne 30.6.1993.

⁴²Ibid.

⁴³Arhiv Mreže za Metelkovo hrani vse zapisnike s tedenskih srečanj v juliju in avgustu 1993. Iz njih je razvidno, da se je skupina trudila vzpostaviti stik z mestnimi oblastmi, da je pripravljala in načrtovala medijske akcije v septembru 1993 in da se je odločala o tem, da v primeru neuspešnega javnega pritiska na ISSM Ljubljana v začetku oktobra izvede zasedbo lokacije.

⁴⁴Na sestanku je bil s strani ISSML prisoten le sekretar Dimitrij Kovačič, s strani Mreže pa sta bila prisotna predsednik Marko Hren in predsednik IO Bratko Bibič.

predstavitev merodajne dokumentacije, s katero razpolagata obe strani. Predstavniki ISSML je zagotovil, da bodo zahtevane odgovore Mreži posredovali v dogovorjenem roku.⁴⁵

Odgovor je izvršni svet SM Ljubljana posredoval 9. septembra 1993, ko je začel z vandalskim rušenjem nekaterih objektov v severnem delu kompleksa.

Morda se delni vzrok za rušenje skriva tudi v pismu Ministrstva za kulturo z dne 7.9. 1993. Pismo citira poročilo z še omenjene skupščine MzM junija 1993 (objavljeno v M'zinu) in posebej podčrtuje tisti del, v katerem Mrežin akcijski odbor predvideva vselitev sredi oktobra 1993, v skrajnem primeru tudi z zasedbo⁴⁶. Na ISSML so se očitno zavedli, da so na Mreži in v širši javnosti ljudje odločeni, da z realizacijo projekta resno nastopijo. Kaj je ISSM Ljubljana vodilo v to "obupano" dejanje, ki je sprošilo "pravilen odgovor - zasedbo"⁴⁷ (le tako je Mreža lahko preprečila nadaljnje nelegalno rušenje), to lahko zaenkrat samo ugibamo. A vsaka resnica nekoč pride na dan.

1993; RAZSTAVA

Dogodke ob zasedbi so mediji obveščanja pokrivali bolj intenzivno kot katerikoli drug dogodek tistega časa. Ervin Hladnik Milharčič je na enem od neformalnih evaluacijskih pogovorov ocenil, da je medijska podpora projektu večja kot v času Odbora za človekove pravice. Menil pa je tudi, da se v tem lahko skriva potencialna nevarnost; predvidel je, da se bo entuziazem kmalu prelevil v apatijo in celo averzijo. Z zasedbo je bila namreč komunikacija med Mrežo in ISSML pretrgana, čeprav je Mreža neprestano dajala pobudo za dialog.⁴⁸

Dogodki v času od 10. septembra 1993, ko je skupina kakih 200 samoorganiziranih ljudi preko noči zasedla severni del vojašnice, so javnosti znani. Bili so tudi dobro dokumentirani⁴⁹ in zato presegajo pričujoče poročilo. Omenimo naj le še to, da so od zasedbe dalje potekala redna dnevna, kasneje pa tedenska forumska srečanja. Besedo so imeli vsi prisotni. Izvršni odbor Mreže za Metelkovo se je razširil v t.i. razširjeni odbor. Po enem tednu je ISSML sprejel pravno nevzdržen sklep o odklopu elektrike (za to prekoračitev pooblastil je neposredno odgovoren sekretar tedanjega izvršnega sveta za občno upravo), kmalu nato pa tudi vode. Mreža za Metelkovo je sredi oktobra uspela uradno zagotoviti ponoven priklop elektrike, ki jo je en mesec plačevalo Ministrstvo za kulturo. ISSML pa je usmeril vse napore v ponoven odklop in ga s pomočjo resnih investicijskih posegov sredi novembra 1993 tudi dosegel. Kulturni program in celotno delovanje na lokaciji je tako večinoma teklo brez vode in z improviziranimi rešitvami za zagotavljanje električne energije.

Samo v prvih mesecih do konca leta 1993 se je na Metelkovi zvrstilo kakih dvesto kulturnih prireditev, od likovnih razstav, koncertov, literarnih večerov, do gledaliških predstav in nastopov številnih oseb iz javnega šivljenja v ciklusu "1001 noč na Metelkovi". Posamezne skupine so vložile izjemne napore, da so si za delo uredile ustrezne razmere. Tako so nastali številni javni prostori: Ženski center, Magnus in LL klub, preurejena Gala dvorana, Čajnica Črni mrav, Easy Rider Klub in na začetku leta 1994 še prvič adaptirani Channel Zero klub. Ves čas pa pod skrbnim nadzorom vrste mladih umetnikov in humanistov poteka prenova vojaškega zapora v galerijo in mladinski hotel.

Stiki z javnostmi so zajemali redno obveščanje, na lokaciji je nekaj časa deloval improvizirani studijo RŠ, vsaj enkrat na teden pa so bile tiskovne konference. Pripravljene so bili katalogi dejavnosti skupin, posameznic in posameznikov, ki delujejo na Metelkovi, okrepila pa se je tudi mednarodna dejavnost in promocija. Za poslance in poslanke mestne skupščine je skupina izdelala informacijski set ter jim ga posredovala najprej neposredno, nato pa tudi na tiskovni konferenci dne 13. decembra 1993.

Naseljevanje prostorov je usmerjala t.i. Skupina za harmoniziranje prostorskih interesov, ki jo je tako vsebinsko kot strukturno opredelila razširjena skupščina Mreže za Metelkovo na seji

⁴⁵Glej: Arhiv Mreže za Metelkovo, sporočilo za javnost po sestanku 3. septembra 1993.

⁴⁶Ministrstvo za kulturo: Podpora za Metelkovo Mrežo, Delo, 7.9.1993.

⁴⁷S temi besedami je tedanje dogajanje na Metelkovi ocenil Pavle Čelik v knjigi Policija, demonstracije, oblast, Ljubljana 1994.

⁴⁸Glej pisma ISSML v prilogi.

⁴⁹Po zasedbi vojašnice je v časopisih izšlo nekaj sto člankov, arhiv Mreže za Metelkovo pa hrani celotno dokumentacijo o delu vseh formalnih in neformalnih skupin oziroma struktur odločanja na Metelkovi.

dne 16. septembra 1993. Skupina naj bi poskrbela, da naseljevanje prostorov kljub kaotični situaciji poteka pod kontrolo in da se čimbolj približa predhodno načrtovani razdelitvi. Osnovno izhodišče je bilo, da nobena naselitev ni dokončna in trajna. Zato so vsi, ki so se vselili v prazne prostore, podpisali posebno izjavo, s katero se strinjajo, da bodo prostore izpraznili ali jih zamenjali za druge, če se bo skupnost tako odločila.⁵⁰ Skupina za harmonizacijo prostorskih interesov je med nove uporabnike razdelila vprašalnike, da bi tako skupaj našli najboljši način ravnanja pri razdeljevanju prostorov. Skupina je imela za nalogo tudi usklajevanje interesov med starimi člani Mreže in novimi priseljenci, posebej zato, ker v novih razmerah številni ustvarjalci niso mogli delovati (kiparji, ki potrebujejo tekočo vodo ali trifazno električno napeljavo, grafiki, vsi, ki pri svojem delu potrebujejo telefon in drugi). Skupina je odprla posebno pisarno s posvetovalnico, kjer je vse odločitve razgrnila najprej pred uporabnike oziroma nove kandidate, nato pa pred skupščino, ki je začasno razdelitev predlogov tudi potrjevala⁵¹. Dodeljevanje prostorov je na ta način potekalo relativno urejeno.

Ob iskanju ustrezne organizacijske oblike se je skupščina Mreže junija odločila za novo vrsto organizacije in sicer zavod. Na Metelkovi so se uporabniki o načinu organiziranja spraševali takorekoč na vsakem srečanju, sistematično pa so to vprašanje obdelovali na razširjenih sestankih izvršnega odbora, na plenumih in na skupščinah Mreže, ki so vse potekale v razširjeni obliki - skupaj stari člani in novi priseljenci na Metelkovi. Dne 30. septembra je bil sklican poseben posvet na temo: "Življenje na Metelkovi - kakšen organizacijski model?", ki je za bodočo organizacijo artikuliral tako vsebinske kot organizacijske smernice. Na podlagi sklepov tega sestanka so bili sklicani številni posveti, začel pa se je tudi proces ustanavljanja zavoda. Vse ustrezne odločitve so tako izvršni organi Mreže kot razširjena skupščina sprejeli v decembru 1993. Po teh odločitvah se je Mreža preoblikovala v združenje individualnih ustvarjalcev in ustvarjalcev, pravne osebe pa so bile povabljene, da se neposredno udeležijo soustanavljanja novega zavoda. Tako je nastajal zavod RETINA.

Ključni trenutek, ki je vodil v organizacijsko krizo na Metelkovi in v kasnejše precej depresivno stanje, je nastopil decembra 1993. Po prvotnem entuziazmu se je zgodilo prav tisto, kar je nekaj mesecev prej predvidel Ervin Hladnik Milharčič. Zmanjkalo je energije, prišlo je do apatije, mnogi so z Metelkove odšli, nekateri jezni, drugi razočarani, tretji utrujeni. Na drugi strani je zaradi nemogočih pogojev (delo in življenje v temi in mrazu) prihajalo do vandalizma, kraj in vlomov. Red se je počasi rušil in atmosfera je postajala depresivna. Kriza. Na Metelkovi so se preko zime obdržale samo redke dejavnosti, kljub vsemu pa so se nekatere med njimi celo okrepile in obnovile (npr. Chanel Zero).

V takem vzdušju je bila 11. januarja 1994 sklicana nova razširjena skupščina Mreže za Metelkovo. Ta je zbrala le toliko energije, da je razpustila svoje formalno telo, redefinirala članstvo, izvolila novega predsednika ter se odločila, da na novo formirana Mreža soustanovi zavod RETINA.

V času od januarja do aprila 1994 ni bilo na Metelkovi nobene formalne, v skupnosti dorečene strukture ali organizacijske oblike. Skupine in posamezniki so bili prepuščeni samoorganizaciji. Vzdržali so le redki programi: stalno delovanje umetnikov v galeriji bivšega zapora, programsko delovanje Gala dvorane in kluba Channel Zero.

Jeseni 1993 so bila opravljena osnovna popravila Žlebov, nadomeščena so bila ključna manjkajoča stekla, strokovno pa je bila preverjena tudi celotna električna napeljava. Vse stavbe so bile pregledane tudi s strani statikov in gradbenih strokovnjakov.⁵² Vprašanje vzdrževanja reda in varnosti so na Metelkovi reševali v različnih obdobjih na različne načine. Na samem začetku so bila to redna dežurstva uporabnikov (dnevna in nočna). Do 10. januarja 1994 pa so bili na lokaciji prisotni po nalogu ISSM Ljubljana tudi varnostniki firme

⁵⁰ Arhiv Mreže za Metelkovo hrani originalne izjave vseh, ki so se naseljevali do konca leta 1993.

⁵¹ Arhiv Mreže za Metelkovo hrani ustrezne zapisnike in razgrnitve. Uporabniki so po sklepu skupščine 16. septembra izvolili dvanajsterico, ki so ji zaupali nalogo harmoniziranja interesov, za pomoč pa je bila oblikovana ekspertna skupina v sestavi: Ira Zorko, Janko Rožič, Iztok Lemajič, Tanja Lašetič, Igor Omahen, Nataša Zavolovšek in Eva Rohrman. Slednja je po usklajevanju z dvanajsterico 15. oktobra 1993 pripravila predloge za preselitve. Na 4. plenumu dne 17. 10. 1993 pa je bilo odločeno, da se preselitve, ki niso problematične, opravijo takoj, morebitne pripombe pa usklajuje skupina za harmonizacijo.

⁵² Vsi dokumenti so v arhivu Mreže za Metelkovo, 1993.

DIZAKO.⁵³ Kasneje, v januarju in februarju, je bilo vzdušje na Metelkovi zaradi groženj z obračunavanji precej napeto, ob tem pa se je razvila tudi večja notranja homogenost in solidarnost med ljudmi. Po trditvah pristojnih služb policije, ki smo jih lahko zasledili v javnosti, na Metelkovi v vsem času ni prihajalo do resnejših kršitev javnega reda.

V zvezi z Metelkovo je bilo sproženih 6 postopkov pri temeljnem sodišču in pri javnem tožilcu. Epilog je doživela motenjska tožba Mreže zoper ISSML in podjetje VOKA, po kateri bi bilo podjetje VOKA dolžno na Metelkovi priklopiti vodo že aprila 1994. V času, ko je to poročilo v tisku, do izvršbe še ni prišlo. Epilog na drugostopenjskem sodišču je doživela tudi motenjska tožba ISSML zoper Mrežo zaradi očitanege dejanja nasilne zasedbe. Višje sodišče je zadevo vrnilo temeljnemu z obrazložitvijo, da: "...je ostalo nepojasnjeno pomembno dejstvo, da je prišlo do rušenja nekaterih objektov na področju vojašnice, kar bi po načelih logike in življenskih izkušenj lahko pomenilo, da tožeča stranka (ISSML, op. M.H.), če je do rušenja objektov res prišlo in tega ni sama izvedla ali dopuščala, nepremičnine ni imela zavarovane tako, kot trdi ali pa celo, da jo ni imela v oblasti (neposredni posesti) kot to sicer trdi."⁵⁴

Vsaka skupina in vsi posamezniki delujejo na lokaciji avtonomno in z lastnimi finančnimi sredstvi. Večino dela opravljajo prostovoljno. Do reorganizacije Mreže za Metelkovo (16. 1. 1994) je se je del skupnih stroškov preival preko žiro računa Mreže.⁵⁵ Del financ je Mreža pridobivala iz članarin, del preko sponzorstev iz gospodarstva in manjši del iz sistemskih virov (Ministrstvo za kulturo za del programa). Po ustanovitvi zavoda RETINA je del aktivnosti vezanih na skupne dejavnosti, zlasti pa na delovanje pisarne Razvojnega načrta Metelkove, stekel preko zavoda RETINA. Manjše število ustvarjalcev, ki so redno plačevali članarino v letih 1990-1993, je zaradi slabih pogojev ostalo brez prostorov. Doslej se tega problema Mreža za Metelkovo ni lotila, morala pa se ga bo slej ko prej RETINA.

Opis dogajanj na Metelkovi do začetka dela Razvojnega pisarne ni osnovni namen tega poročila, ki je v prvi vrsti mišljeno kot načrt za razvoj lokacije. Kljub temu pa brez teh podatkov ni mogoče razumeti načina in procesa preko katerega je do načrta prišlo. Pomemben del njegovega nastajanja je tudi kriza (gr. krisis iz krinein, odločiti se) konca zime in začetka pomladi 1994. Kriza v tistem času je razumljiva, saj se je bilo treba soočiti z resnično težkimi razmerami, treba je bilo vztrajati za vsako ceno in na preizkušnji so bile vse temeljne vrednote, ki jih je Mreža postavljala v srž svojega delovanja: nenasilje, toleranca, različnost. Zaradi pomanjkanja koordinacije med skupinami so usahnile tudi najbolj preproste dejavnosti kot so čiščenje, organizacija odvoza smeti in varnosti itd. Pri tem je treba poudariti, da si je morala Metelkova sama zagotavljati tako avtonomne vire energije kot avtonomno zalogo vode in odvoz smeti. Bila je povsem odrezana od mestnih komunalnih služb. Na nek način so se Metelkovci lahko počutili kot pred leti zaporniki - odrezani od mesta so le tu in tam zaznavali šibke zvoke spodbude. Kriza je bila sozvočna s splošno krizo izgubljenih iluzij v Evropi in na Balkanu. Tako kot Evropa ni uspela reševati bosanskega problema in preprečiti uničevanja izoliranih, na pol porušenih mest, tako tudi Ljubljana ni znala reševati stanja na Metelkovi. Edina gonilna sila so ostali ljudje sami, njihova moč za samoorganizacijo ter temeljna vitalna in ustvarjalna energija človeka, ki tudi v temnici ali v zaprti jetniški celici lahko zaznava luč, svobodo in voljo do življenja.

1995; SPRAVA

"Samo človek, ki se zavestno odloči za avtentično bivanje, ki s svojo zvestobo notranjemu samemu sebi - in s tem občestvu, sredi katerega živi in deluje - noče, ne more in ne sme pristajati na družbeno laž, in tako držo tudi razkriva v dejanju in nehanju - samo tak človek

⁵³V zvezi z zadevo DIZAKO je v Arhivu Mreže za Metelkovo dostopna zajetna dokumentacija, v zgoščeni obliki pa je bila informacija o DIZAKU predstavljena firmi DIZAKO, ISSML, preiskovalnim organom in vodstvu Mreže za Metelkovo 12. januarja 1994. Po dogovoru med vodstvom firme DIZAKO, preiskovalnimi organi in vodstvom Mreže, te informacije Mreža ni posredovala javnosti, firma DIZAKO pa ni vztrajala pri nadaljevanju varovanja objektov.

⁵⁴Sklep Višjega sodišča v Ljubljani št. 1381/94 z dne 10.11.1994. Senat sodnikov: Magda Rous, France Černe, Anton Marklj.

⁵⁵Zaključno poročilo o porabi in virih financ Mreže je bilo v pisni obliki posredovano vsem povablencem na skupščino 16. januarja 1994 in bilo sprejeto brez pripomb.

ustvarja v svoji "nemoči" neznansko moč, pod katero se je zrušil celo berlinski zid." Tako ob citatih Vaclava Havela in Franca Lovšina razmišlja Ivan Mesiček⁵⁶ ko se sprašuje o real-utopičnosti obče demokracije. Projekt Razvojnega načrta Metelkove sodi med tovrstne real-utopije. Arhitekt Kevin Kaufman ga je poimenoval z izrazom Community architecture (arhitektura skupnosti), na mestu pa je tudi izraz bazična demokracija (basic democracy). Morda je to način, s katerim je mogoče preseči starodavne spore, ki pri Slovencih segajo na sam začetek iskanja pravšnje govornice, torej tja do abecedne vojne ob Metelčici. Z Metelčico je France Prešern opravil takole:

*Kdor ne zna napisati brati,
sem obrne naj oči!
V njem zapisano stoji:
"spod Metelčica leži,
ker ji vsi homeopati
niso mogli pomagati.
Nje smrt b'la je žlica kaše.
Tri molite očenaše!"*

in ob tem posredno spomnil na zgodbo o abderitih, ki se pripravajo o oslovi senci.⁵⁷ Tudi danes prepripi preprečujejo prepoznavanje bistva (esence), pa naj bodo to priprave na obeležitev petdesetletnice konca druge svetovne vojne (svobode za ene in smrti za druge), odločanje o podaljšanju porodniške dobe ob rojstvu novih življenj ali namembnost stavb ob Metelkovi. Prostor bivše vojašnice na Taboru v sebi nosi tudi korenine sprave in sloge. Izkušnje Slovencev, da sloga hitro premine, pa naj si bo to izkušnja iz leta 1893⁵⁸ ali iz leta 1992, pa spominja, da so medsebojno spoštovanje, strpnost in sloga edino jamstvo in največja moč za preživetje ter obenem tiste vrednote, ki brez zalivanja hitro ovenijo. Metelkova je realni, sedanji preizkus naše zmožnost za spravo. Tudi naključje, da ima zavod RETINA sedež na Ciril Metodovem trgu, nas spominja, da so korenine globoko. Pogled se tako nenehoma ustavlja na znamenjih - vsako ima svoj namen in pomen. Beremo jih z očmi današnjega dne, čisto videnje pa nam meglijo mreže površnih presoj. Komunikacijski vozli so pravzaprav na las podobni slepim pegam, kjer v obilju vtisov in slik svetlobnega žarka ni mogoče prepoznati. Brez prepoznavanja pa ni sprave in brez sprave ni dobre uprave.

Načrt za prenavo Metelkove izdajamo prav v trenutku, ko se tako skupnost na Metelkovi kot nova uprava Mestne občine Ljubljana odločata o prihodnosti Metelkove. Tudi tokrat so prisotni številni homeopati in številni abderiti. Eni želijo izostriti videnje,⁵⁹ drugi se pripravajo. Besedilo torej zaključujemo v zanimivem času, ko so možnosti za napise ob Metelkovi še vedno odprte⁶⁰.

2.3 VIZIJA, KDO JE KDO, RAZVOJNI NAČRT

Duh militarizma, ki je ušel z vajeti prav v vojašnici na Metelkovi, iz katere so bile vodene prve vojaške operacije zoper Slovenijo, tisti duh, ki je moral ob soočenju s trdnim konsenzom slovenskega prebivalstva vojaško mašinerijo pospremiti na Hrvaško in v Bosno, tisti duh, ki se je - samo nekaj desetnih kilometrov južneje od Slovenije - razlil z žezlom, ječanjem in krvjo, se je vrnil nad mesto svojega izvora. Atmosfera sovraštva, notranjih razprtij v Sloveniji (še ne preišljene spremembe ter z njimi povezane rane zgodnjih devetdesetih let) je vodila v tisto, kar je v nulti številki M'zina napovedal Tomaž Mastnak: v nove totalitarizme. Za podiranje Metelkove ni bilo treba sovražne vojske in tudi za uporabo vojnih metod zoper gnezdišče domače kulturne ustvarjalnosti ni bilo treba klicati sovražnih osvajalcev. Duh militarizma se

⁵⁶ Ivan Mesiček, Alternativa strankarskemu "demokratičnemu" pluralizmu - Utopija ali realna možnost?, Nekaj razmislekov ob knjigi Franca Lovšina Mir življenja, v Semena, št. 3/1, samozaložba Robert Simonič, Jesenice, 1995.

⁵⁷ Iz soneta Al prav se piše kawa ali kasha

⁵⁸ Konec več let trajajočega obdobja "slogaštva", ko se mladoslovenci in staroslovenci zavežejo, da zaradi razhajanj ob posameznih vprašanjih ne bodo ogrozili skupnega programa zedinjene Slovenije.

⁵⁹ Zavod RETINA-MREŽNICA pripravlja osnovne strukture za (samo)upravljanje Metelkove. Prepoznavanje potencialov je pri upravljanju prvi in ključni problem, zato tudi upravljanje samo po sebi predstavlja največjo težavo. Na to poleg številnih Metelkovec opozarja tudi Rastko Močnik (Od mestne gverile do birokratske epopeje, Emzin, št. 30-33, letnik IV)

⁶⁰ Ljubljana bo v letu 1997 Evropska prestolnica kulture za en mesec!

je vrnil in preizkušal, koliko prostora si lahko vzame nazaj - tokrat med domačimi oblastniki. Metelkova se že leto in pol sooča z njim - sicer v manj grobi obliki kot se žal soočajo kulture Vukovarja, Sarajeva, Mostarja in Groznega, a zato na nič manj prepoznaven način. Mastnak je slutil pomen Metelkove za ohranjanje spomina. Soseščina etnografskega muzeja in polja ustvarjalnosti v severnem delu pa kljub temu ohranjajo upanje; resnično spreminjanje je možno samo v ozračju ustvarjalnosti in spominjanja - novega in minulega. Mar lahko v povezavi besed, znakov, simbolov in ključev, ki se kažejo v stoletni zgodbi Metelkove, slutimo ustvarjalno govorico, ki bo služila trajnemu spominjanju in spreminjanju za vse bodoče rodove? Ali pa bo narod tudi tokrat podlegel pozabi in se zazibal v omamljenosti od iluzij, zmag, porazov, sebičnih hlepenj po priložnostih ali še hujših oblik sovraštva?

Avtorji poročila, ki je pred vami, odgovora na ta vprašanja ne poznamo. Vemo pa, da je mesto, identiteta in usmeritev, ki smo jo za lokacijo predvidevali pred petimi leti, danes še bolj poglobljena in še bolj prepoznavna. Predložena namembnost in načrti se ne razlikujejo dosti od prvotnih prostorskih in programskih predlogov. Človeška izkušnja mnogih, ki so pri delu na Metelkovi v danih razmerah sodelovali, pa je lahko kvečjemu dodatni in temeljni poglobitveni potencial, ki je moral -in upajmo da bo uspel- združiti kulturno-umetniško govorico s prizemljenim okoljem; v tem okolju pa je bilo potrebno premisliti temeljne vire ustvarjalnosti, osnove medčloveške komunikacije in odnosa do okolja.

Soočamo se z novim tisočletjem in moramo se spomniti, kako se je začejalo prejšnje. Se morda apatično spremljanje Čečenske in Bosanske tragike skupaj z intervencionizmom v novi preobleki bistveno razlikuje od križarskih pohodov in ubijalskih prekomorskih osvajanj? Se mar evropska enotnost ne oblikuje na istih hrbtih, na istih programiranih "sovražnikih"? In - ali smo lahko tako neodgovorni, da se iz bližnje in daljne preteklosti ne bomo naučili, da se za vabljivimi besedami velikih imperijev, ideologij ali nosilcev moči vedno skriva težnja po izničenju ali nadvladi nad človeškim, posamičnim, različnim, individualnim, s tem pa tudi nad kreativnim in ustvarjalnim? Nekaj je gotovo: evropska misel je obstala pred novim fin de siecle in fin de millenia nema. Bo spet potrebno nekaj stoletij, da bo počasi prišlo do novega razsvetljenja? Bo treba za vračanje k temeljnim virom etike in modrosti ponovno izgubiti nekaj generacij? Ali pa z ustvarjanjem in pozornim negovanjem realnih prostorov, živih pomnikov in spomenikov lahko povabimo razum v goste hitreje?

Letos mineva eno stoletje, odkar je prišlo do velikega potresa v Ljubljani. Metelkova ga je takrat prešivela, danes pa nas skupaj z že naštetimi in v medijih tolikokrat prikazanimi mesti ujetimi v vojne opozarja, da se lahko mesto razruši in da lahko ostanejo ljudje brez vode in elektrike tudi v drugačnih okoliščinah. Hkrati pa nam ista izkušnja Metelkove daje upanje, da avtonomni posamezniki in posameznice s svojo držo in s svojim videnjem ne bodo dopustili brezglavega podiranja mest ter prisvajanja zemlje po ključih dobičarske ekonomije. Ali niso zadostno svarilo vsakodnevni medijski prenosi podiranja mest na obrobju Evrope (film se je pravzaprav rodil prav v letu, ki je bilo za Ljubljano tako usodno)? Vse kaže, da grozljivost teh svaril mrači um, Metelkova pa je v svojem izrazu lahko bolj umirjena in hkrati dovolj zgovorna. Temeljno civilizacijsko vprašanje in nihanje med človečnostjo in bojevnostjo, med zvonovi in trobento, med evokacijami in provokacijami, je že nešteto krat našlo odgovor, obenem pa ostaja večno odprto.

Kdo je kdo?

Mreža za Metelkovo je nastala kot plod razmišljanj in dejavnosti, ki sta jih oblikovala Gibanje za kulturo miru in nenasilja ter ŠKUC-FORUM. Prvi so konec osemdesetih promovirali razorožitev in demilitarizacijo, drugi pa so se zavedali potrebe po reorganizaciji nosilcev kulturnega in soc-kulturnega programa v mestu.

Gibanje za kulturo miru in nenasilja je v Slovenskem prostoru konec osemdesetih let doseglo relativno soglasje o mirovni politiki in nenasilju. Proces osveščanja so pripeljali celo tako daleč, da je pred volitvami leta 1990 večina političnih strank soglašala tudi z opcijo o popolni demilitarizaciji Slovenije. Prva faza demilitarizacije je narekovala umik vojske iz mest. Na osnovi zamisli o izpraznitvi vojašnic v urbanih okoljih je Gibanje za kulturo miru in nenasilja spodbudilo kampanjo za konverzijo štaba tedanje JA ob Metelkovi ulici v center za kulturne namene. Zavedali so se resnice, "da edino kulturni vzorci lahko topijo vojaško železje".

Projekt konverzije vojašnice 4. julij ob Metelkovi je v letu 1989 nosil delovno ime "CELICA" in se je prvič javno oglašil maja 1990. Do jeseni leta 1990 je združeval že blizu 200 skupin in izdal prvo številko glasila M'zin, ki je kasneje postal pomembna revija za kulturo. Mreža za Metelkovo je bila kot društvo formalno ustanovljena 22. decembra 1990. Takrat je predstavila tudi prvi elaborat prostorskih potreb za program kulturnih in soc-kulturnih skupin v Ljubljani. V letih 1990 in 1991 si je z velikim uspehom prizadevala, da bi dobila podporo javnosti. Ko so se na njeno pobudo leta 1992 ugodno odzvali ISSML in vlada RS, se je Mreža lotila stvarnega načrtovanja (prostorskih simulacij) za zapolnitev obljubljenih objektov v severnem delu bivše vojašnice.

Mirna pričakovanja in pogajanja so 9. septembra 1993 prekinili gradbeni stroji; pod taktirko tedanjega ISSML so začeli rušiti prav tiste objekte, ki so bili namenjeni programu Mreže, ustvarjalci in njihovi simpatizerji pa so se na to nasilje nemudoma odzvali z zasedbo objekta ter tako preprečili nadaljevanje rušenja. Tudi v novih razmerah je Mreža s svojimi potenciali poskušala programsko in organizacijsko usmerjati projekt. Društvo Mreža za Metelkovo je bilo kot pravna oseba nosilec in tarča večine pravnih postopkov v zvezi z zadevo Metelkove. Po sklepu skupščine 11. januarja 1994 je društvo postalo soustanovitelj zavoda RETINA. Predsednik društva je od 11. januarja 1994 slikar Boštjan Novak, predstavnik v zavodu RETINA pa dotedanji predsednik društva Marko Hren.

Metelkovci. Januarja 1994 se je razširjena skupščina Mreže za Metelkovo, ki je v mesecih zasedbe sprejela večje število novih članov, odločila za samo-razpust oziroma za radikalno reorganizacijo. Stara oreganizacijska forma je bila pretesna, ključni ljudje pa so se zamenjali ali odšli. Mreža je redefinirala svoje članstvo, medse je sprejela le posamezne nosilce določenih dejavnosti, zlasti likovne ustvarjalce. Vsem ostalim (posebej še pravnim osebam), ki zapolnjujejo prostore na Metelkovi, pa je priporočila, da se neodvisno vključijo v soustanavljanje zavoda, ki naj bi predstavljal novo institucionalno formo za urejanje in promoviranje interesov celotne skupnosti na Metelkovi. Spontano se je rodil nov termin - "Metelkovci". Ta označuje vse tiste, ki vztrajajo na Metelkovi; gre torej za člane in nečlane Mreže za Metelkovo, ki so resnični uporabniki prostorov na Metelkovi in so kljub slabim razmeram ter negotovi prihodnosti odločeni, da v tem prostoru vztrajajo in ustvarjajo. Metelkovci so torej člani vseh skupin, ki delujejo na Metelkovi, kakor tudi vsi posamezniki in posameznice, ki so se na Metelkovi iz takih ali drugačnih razlogov naselili. Po tem, ko je RETINA na Metelkovi začela s projektom Razvojnega načrta in vse uporabnike prostorov evidentirala v knjigi državljanstva, ko je nato skupnost oblikovala še Ustavo, je začel termin Metelkovci zajemati vse, ki so vpisani v knjigo državljanstva Metelkove. Vsi člani Mreže za Metelkovo niso Metelkovci, saj marsikdo v pogojih brez vode in elektrike ni mogel delovati in je prostor prepustil komu drugemu. Vsi Metelkovci tudi niso člani Mreže za Metelkovo, celo nasprotno: zelo malo je Metelkovcev, ki so hkrati člani društva Mreža za Metelkovo. Metelkovci se srečujejo na skupščinah vsak ponedeljek ob 18.00 uri v biroju Razvojnega načrta Metelkove. Skupščina Metelkovcev je zaenkrat enaka skupščini uporabnikov Zavoda RETINA. Metelkovci tako delegirajo enega predstavnika v Svet zavoda RETINA. Sedanji predstavnik je Samo Ljubešič, izvolili pa so tudi svoje pogajalce - Klavdijo Poropat, Marka Hrena in Sama Ljubešiča.

RETINA je zavod, ki je nastal v procesu iskanja ustrezne oblike organiziranosti, ki bi lahko obvladovala teževne naloge koordiniranja dejavnosti in skrbi za nepremičnine v kompleksu Metelkove. Zavod so ustanavljala številna društva in partnerji stare Mreže za Metelkovo. Razlogi so bili različni, prevladovali pa so naslednji: nekatera društva so bila prav tedaj v procesu notranje reorganizacije, druga so pogojevala soustanoviteljstvo z zagotavljanjem realnih možnosti za uporabo prostorov na Metelkovi, tretja pa so izgubila interes za sodelovanje. Od vseh prvotnih partnerjev so v samem aktu ustanovitve spomladi 1994 sodelovala le naslednja društva: Mreža za Metelkovo, KUD France Prešeren ter Društvo za preventivno in prostovoljno delo. Prva naloga RETINE je pomagati Metelkovcem, da pridobijo legalno pravico za delovanje na lokaciji in usposobiti Metelkovo za načrtovane dejavnosti. Druge naloge in programi RETINE pa to lokacijo presegajo in se dolgoročno lotevajo širšega zagotavljanja prostorskih in drugih možnosti ter servisov za kulturne in socialno - kulturne dejavnosti.

4. Projekt Razvojni načrt Metelkove; sestava

Kevin Kaufman, Nataša Serec, Dule Vinko, Emir Beširević

Razvojni načrt Metelkove je sredi aprila 1994 našel svoje mesto v prostorih prvega nadstropja zgradbe Pešaki v severnem delu Metelkove. Sredstva za Razvojni načrt je iskal in zagotovil zavod RETINA in sicer: za prvih 6 mesecev iz dotacije Sklada za odprto družbo, za nadaljevanje pa iz sistemskih virov financiranja.

Kaj je Razvojni načrt Metelkove?

Razvojni načrt Metelkove je plan in vodič za prenovu in razvoj kompleksa bivše vojašnice ob Metelkovi ulici. Ukvarja se z načrtovanjem vzdrževalnih in gradbenih del za posamezne stavbe ter s posegi, ki bodo kompleks preoblikovali v enoten urbani prostor. Ukvarja se tudi z razvojem in bogatitvijo programa ter aktivnosti na Metelkovi. Pri tem se osredotoča na tiste potenciale, ki so na tak ali drugačen način na Metelkovi že našli svoj izraz. Predvideva pa tudi nekatere nove kapacitete in nove organizacije.

Razvojni načrt Metelkove se je začel oblikovati v času, ko je bila prihodnost Metelkove najbolj negotova. Težki pogoji za delo in neugodne okoliščine, ki so se v 16 mesecih na Metelkovi tudi stalno menjavale, so razmišljanja o prihodnosti za Metelkovo skrčile na raven razmišljanj o preživetju. Vprašanje ureditve Metelkove je postalo sekundarno ob vprašanju - Ali bo Metelkovo sploh kdaj mogoče obnavljati oziroma kako Metelkovo sploh obdržati.

Kljub vsemu se je v Mreži za Metelkovo, v RETINI, med Metelkovci in v širši javnosti našlo dovolj ljudi, ki so se kljub negotovi prihodnosti odločili, da Razvojni načrt za Metelkovo izdelajo do konca, tako da bo za javnost jasno razvidno naslednje:

1. kompleks Metelkove živi in se je oblikoval skozi skupnost starih članov Mreže za Metelkovo in novih skupin ter posameznikov, ki so se Metelkovi pridružili v minulem letu in pol. Metelkova tako predstavlja široko polje dejavnosti različnih skupin, posameznic in posameznikov, ki so iz različnih vizij in zamisli skupaj oblikovali enoten načrt za razvoj kompleksa. Razvojni načrt je torej plod dolgotrajnega usklajevanja interesov in predstavlja konsenz med uporabniki prostorov, ki bodo za realizacijo načrta ustrezno prispevali vsak svoj delež. Razvojni načrt je vsem uporabnikom zastavil enaka vprašanja in obravnaval vse odgovore z enakim spoštovanjem.
2. Metelkovo bomo obnovili in uredili v sodelovanju in s prispevkom vseh posameznic, posameznikov in organizacij, ki so sprejeli ta Razvojni načrt. Z njim Metelkova ne prosi za vbojajme ampak odgovornost za prenovu prenaša predvsem na Metelkovce same.
3. Metelkova se je oblikovala kot avtonomna skupnost, ki je resnično odprta za vsa mnenja, sprejemljiva in zmožna vključiti v svojo sredo vse, ki si želijo prispevati k udejanjanju Razvojnega načrta. Na ta način želimo Metelkovo predstaviti mestu Ljubljana kot kreativni kulturni center.

Komu je namenjen Razvojni načrt Metelkove?

Namenjen je vsem, ki bodo upravljali z Metelkovo. Zavod RETINA so posamezne organizacije ustanovile prav zato, da bi v prostorskem, programskem in informacijsko-dokumentacijskem smislu pomagal pri razvoju Metelkove. RETINA bo pri vseh aktivnostih (za katere bo pridobila koncesije in soglasja) upoštevala ta Razvojni načrt.

Razvojni načrt je tudi plan in vodič za Metelkovce, saj je to zapis skupnih zamisli in vizij vseh uporabnikov Metelkove. Razvojni načrt tako predstavlja vez in zavezo med RETINO in Metelkovci.

Razvojni načrt je zapisan, zarisan in predstavljen zato, da jasno pokažemo, kakšna je skupinska vizija za prenovu Metelkove. To vizijo želimo podeliti z vsemi, ki so in bodo pokazali zanimanje za Metelkovo, želimo pa jo seveda predstaviti tudi mestu.

Na kratko: Razvojni načrt Metelkove smo izdelali za vse.

Kakšne vrste načrt je to?

Ob izdelavi Razvojnega načrta so se Metelkovci seznanili z znanjem in veščinami, ki so potrebne za izdelavo takega plana. Dober del načrtov sta izrisala Dule Vinko in Emir Beširević, oba Metelkovca. Vse načrte so pregledali, prediskutirali in potrdili Metelkovci na svojih rednih srečanjih, ki so potekala ves čas nastajanja Razvojnega načrta. Komunikacijo je organizirala Nataša Serec. Pisarna je tako postala vitalni del organizacijske strukture Metelkovcev, ljudi je spodbujala in jim omogočila, da so sodelovali pri ustvarjanju vsebine in videza svojega okolja.

Na ta način je Razvojni načrt kot metoda načrtovanja in oblikovanja v skladu z metodo, ki je v svetu znana pod imenom Community Architecture (arhitektura skupnosti) je sinonim za besedo samopomoč. Samopomoč je skupinska dinamika, skupinsko delovanje večjega števila ljudi ali skupin, ki hočejo izboljšati razmere v katerih živijo. Razvojni načrt Metelkove je v veliki meri načrt za samopomoč, ki temelji na kolektivni odgovornosti in skupnem (so)delovanju v smeri udejanjanja načrta. Razvojni načrt sledi naslednjim principom arhitekture skupnosti:

1. Je specifičen, saj planiramo na specifični lokaciji, za specifično in poznano skupino ljudi, ki imajo v tem prostoru svoje specifične potrebe in zahteve. Te razsežnosti predstavljajo enkratne in bistvene elemente načrta.
2. Je lokalni, ker so ga sestavili ljudje z Metelkove, zato predstavlja in ščiti njihove interese. Načrt Metelkove spodbuja za nadaljevanje izobraževanja in dodatnega usposabljanja, da bi bili tako sposobni v čim večji meri sami prenoviti, vzdrževati in upravljati prostor v katerem delajo ali živijo.
3. Bogati obstoječe kapacitete mesta. Usmerjen je k izboljševanju, usposabljanju, nadgradnji in ne k rušenju ali uničenju.
4. Predlaga, da Metelkovo usposobimo z dobro poznanimi in običajnimi gradbenimi tehnikami, ki bodo v sozvočju z obstoječo arhitekturo na tej lokaciji.
5. Povezuje oblikovanje in konstrukcijska dela v en proces ter tako predvideva, da se proces in struktura (biro), ki je načrt oblikovala, prelije v strukturo, ki bo izvajanje načrta nadzorovala in poskrbela za uvajanje organizacijskih oblik, ki so potrebne za izvajanje del.
6. Struktura in proces oblikovanja Razvojnega načrta Metelkove sta Metelkovcem omogočila, da so sodelovali pri oblikovanju svojega prostora.
7. S tem, ko biro razvojnega načrta Metelkove nadaljuje z delom tudi po oblikovanju načrta, se sam načrt že realizira.

5. Biro Razvojnega načrta Metelkove

Projekt razvojni načrt Metelkove smo Metelkovcem predstavili 10. marca 1994 v Channel Zero klubu, nato pa vsak ponedeljek v biroju, ki smo ga odprli aprila 1994 na Metelkovi. Ponedeljkova srečanja (forumi) so postala redna oblika komunikacije med Metelkovci in drugimi zainteresiranimi ljudmi. Delo pisarne smo načrtovali v treh fazah:

Faza A: Kakšna je Metelkova sedaj?

V tej fazi smo zbirali vse informacije o Metelkovi, vključno s stanjem posameznih hiš in okolice, popisom vseh uporabnikov (posameznikov, posameznikov in skupin), popisom vseh naprav, kapacitet in servisov ter obstoječih dejavnosti na lokaciji.

V zvezi z Metelkovo smo oblikovali tri različne vprašalnike, da bi zajeli vse vizije, načrte in želje v zvezi s posameznimi prostori in s kompleksom v celoti. Ugotavljali smo šibkosti in prednosti ter spraševali, kako si ljudje predstavljajo vodenje, upravljanje in razvoj Metelkove. Pregledali smo obstoječe (minimalne) organizacijske strukture na Metelkovi in temu primerno organizirali biro.

Faza B: Kakšno Metelkovo hočemo?

Takšno, pri kateri bodo upoštevani vsi predlogi in zamisli o bodočem razvoju lokacije, ki jih bomo pridobili s pomočjo vprašalnikov in razprav na ponedeljkovih forumih. Takšno, da bodo zbranim informacijam prilagojeni vsi načrti za obnovo, preurejanje zgradb in okolice ter da bodo temu primerno prilagojene tudi organizacijske strukture in dejavnosti na Metelkovi.

Faza C: Kakšna lahko postane Metelkova?

Načrt bo ilustriral celovit razvoj Metelkove in bo vseboval časovni razpored za vsa predvidena dela, predvidel bo metode in subjekte, ki naj bi dela izvajali kakor tudi tudi financerje, ki naj bi zagotovili sredstva.

Faza A: Kakšna je Metelkova sedaj? - Stanje stavb in okolice

Glede konstrukcij so vse stavbe v dobrem stanju - tudi tiste, ki so bile tarča načrtovanega rušenja. Nedavni požar na strehi objekta SoLa je sicer uničil večino strehe, same

konstrukcije hiše pa ni poškodoval. Večina hiš (razen podstreh) je narejena s protipožarnimi tehnikami. Vse hiše so bile v minulih 4 letih pomanjkljivo vzdrževane in to je pustilo posledice. Potrebna so popravila na vseh oknih in vratih, kar najprej pomeni pleskanje. Veliko ključavnic bo treba nadomestiti, poškodovanega pa je tudi precej okovja. Nekatera okenska krila so polomljena. Vsa zunanje kovinske elemente je treba očistiti in prepleskati, na nekaterih mestih pa so potrebna tudi popravila ali celo nadomestitev določenih delov. To zlasti velja za obrobe na okenskih okvirjih. Vse žlebove je treba očistiti in jih na nekaterih mestih popraviti, zamenjati ali ponovno spojiti z odtočnimi kanali. Meteorska voda je na stavbah povzročila precej škode, zato bo na več mestih fasade potrebno obnoviti s cementno utrditvijo ali z nadomestitvijo v celoti. Posebno škodo je v tem pogledu povzročilo namerno rušenje septembra 1993 na objektih Zaporj, Garaže in Hlev. Strehe so na splošno v dobrem stanju. Precej dimnikov pa bo potrebno popraviti ali odstraniti. Resno popravilo zahteva tudi terasa nad klubom Channel Zero, saj ob močnem in trajnejšem deževju prepušča vodo. Fasade Hleva in Zaporja je treba obnoviti, saj so utrpele težje poškodbe ob poskusu rušenja. Ob rušenju je bila najbolj poškodovana stavba Garaže, saj je celotni centralni del podrt in ga bo treba sezidati na novo. Ponovno pa velja poudariti, da so vse stavbe s konstrukcijskega vidika trdne in v dobrem stanju. Od prvotnega stanja kompleksa so se vodi kanalizacije, električne napeljave, ogrevanja in vodovoda večkrat dopolnjevali ali menjali. Čeprav je kompleks že dobro leto brez vode, je oprema v sanitarijah večinoma nepoškodovana. Ker več kot leto dni ni bilo redne električne napeljave in so bili v uporabi improvizirani, ad hoc priključki na različne avtonomne vire (paralelno ožičenje), je treba pred priklopom na mestno omrežje preveriti vse omarice in notranjo napeljavo. V Hlevu, Garažah in Zaporjih pa bo zaradi rušenja treba nekatere kable potegniti na novo. Vojašnica je bila za ogrevanje priključena na mestno omrežje KEL, znotraj stavb pa so razdelilne postaje, ki jih bo pred uporabo treba ponovno strokovno pregledati. Veliko radiatorjev je razbitih ali manjkajo. Samo Hlav ima lastno kurilnico.

Tudi parki in ostale zunanje površine so kljub skrbi Metelkovčev ostale pomanjkljivo vzdrževane. Travnate površine v okolici Pešakov, Lovcev in Sole so poškodovane in jih je treba zaščititi. Nekatera večja drevesa imajo premalo zraka in so preveč na tesno obkoljena z asfaltom.

Skratka, objekti so bili do odhoda JA zelo dobro vzdrževani in redno modernizirani; manjka jim samo 4 leta rednega vzdrževanja. Tudi začeto rušenje septembra 1994 ni povzročilo prevelike škode, večinoma je prišlo le do površinskih ran. Ocenjujemo, da je mogoče Metelkovi povrniti stanje, v kakršnem je bila pred petimi leti, s petimi meseci sistematičnega vzdrževanja in opravljanja potrebnih popravil.

- Posamezniki, posameznice in skupine na Metekovi

V biroju Razvojnega načrta so zbrani vsi podatki o uporabnikih Metelkove oziroma Metelkovcih. Po tem, ko so Metelkovci poleti 1994 sprejeli Ustavo, je bil za uporabnike Metelkove v uporabi tudi termin "državljan Metelkove". Seznam državljanov oziroma knjiga državljanstva, ki jo objavljamo v prilogi, se nanaša na uporabnike do 10. decembra 1994, ko je pogorela streha objekta Sola in je večina uporabnikov iz te hiše morala oditi.

- Anketiranje Metelkovcev

Od aprila 1994 do konca maja istega leta smo razdeljevali in zbirali vprašalnike med Metelkovci, med starimi člani Mreže za Metelkovo in med obiskovalci. Med anketiranci so bili samo trije (stari člani), ki od septembra 1993 niso bili na Metelkovi in samo trije niso pripravljene sodelovati v projektu. Večina anketirancev meni, da morajo Metelkovci sami upravljati z Metelkovo preko sposobnih ljudi, ki jih bodo izbrali sami oziroma preko posebnega sveta.

Največja prednost Metelkove je zlasti v naravnosti k svobodi izražanja in kreativnosti ter v resnični želji po oblikovanju centra kulturnih dogodkov in družabnosti. Prednosti prostora so tudi v tem, da so storitve poceni in da se lokacija nahaja v samem centru mesta. Ljudje so večinoma zadovoljni s prostorom, ki ga uporabljajo.

Problemi in šibkosti so v največji meri posledica pomanjkanja osnovnih komunalnih uslug (voda, elektrika, ogrevanje, telefonsko omrežje). Omenjen je bil tudi problem komunikacije med samimi Metelkovci po razpuščenih organizacijski strukturi (januarja 1994). Ljudje pogrešajo skupno identiteto in občutek za skupnost. Oteževalna okoliščina je tudi slaba publiciteta. Precej je bilo tudi praktičnih problemov kot so: neodgovorno obnašanje ljudi, ki prihajajo od zunaj, kriminal (vlomi, kraje), težave z vzdrževanjem reda in čistoče itd.

- Pogoji na Metelkovi ob začetku izvajanja Razvojnega načrta

Uvedli smo ponedeljkove forume, na katere so vedno vabljeni vsi Metelkovci. Sprva so bili ti forumi pomanjkljivo organizirani in zato neodločni. Težko smo se odločali za glasovanje in druge načine sprejemanja odločitev. O problemih smo razpravljali, bolj malo pa smo sklenili o rešitvah; še manj problemov se je reševalo s stvarnimi dejanji. Sprva je bilo veliko skupin in posameznikov, ki so forume obiskovali redko ali nikoli.

Nekateri prostori so bili zaklenjeni in jih skoraj nikoli nismo uporabljali; zaprti so bili celo poleti. Vzdrževanje zunanjih in skupnih površin je bilo pomanjkljivo, kar je povzročilo probleme z varnostjo, vandalizmom in vlomi. Ob hudi negativni izkušnji z gosti iz združenja Mavričarjev (poleti 1994) se je Metelkove dotaknila tudi izrazito negativna publiciteta.

Eden glavnih razlogov za tako stanje je brez dvoma v tem, da je bila usoda Metelkove negotova, njen status v prihodnosti vprašljiv, razmere za delo pa težke. Vendar vse to ljudem ni vzelo poguma in veselja do obnove in kljub vsemu je bilo v tem letu opravljenega ogromno dela pri usposabljanju individualnih prostorov.

Od januarja 1994, ko je zadnja skupščina Mreže za Metelkovo razpustila dotedanje redne forume in ad hoc izvršno telo na Metelkovi, je bila Metelkova brez prave strukture

upravljanja, zato so nastopile velike težave pri organiziranju del skupnega pomena. Spomladi 1994 ni bil noben nezaklenjen prostor varen pred vlomi ali vandalizmom. Metelkova je bila redko naseljena, program minimalen in zato ranljivost večja. Obenem so se nekatere skupine ali posamezniki samoorganizirali za življenje in ustvarjanje v danih pogojih. Poskrbeli so tudi za to, da se je del programa vendarle odvijal neprekinjeno.

Največ težav je povzročalo temeljno nerazumevanje narave tako imenovanega "Squat prostora" in okoliščin, ki so povezane z zasedbo. Kasneje se je temu pridružila tudi dezorganiziranost na lokaciji, ki se je še stopnjevala, ko je Metelkova ostala brez osnovnih komunalnih priključkov. Kadar ni treba plačevati nobenih prispevkov za skupnost, nobenih najemnin za prostore ali prispevkov za komunalne usluge, se pogosto zgodi, da uporabniki prostora preprosto ne vrednotijo dovolj. Prostor brez vrednosti ni deležen nobenega spoštovanja, izpostavljen je vandalizmu, umazaniji, pomanjkljivemu vzdrževanju in preziru. Zato je bila ena prvih nalog Razvojnega načrta, da prebudi zavest o vrednosti prostora.

Faza B: Kakšno Metelkovo hočemo?

- Rezultati anket

Ankete so pokazale, da si ljudje želijo čim več prostorov za skupno, javno uporabo in čim manj zasebnih. Izkoristiti je treba vse prazne prostore, vključno s podstrehami in jih prepustiti samo odgovornim in kreativnim ljudem.

Metelkova potrebuje ustrezno strukturo za vodenje, njena pravila in dolžnosti morajo biti jasno določene in jih morajo sprejeti vsi Metelkovci. Tisto, kar se dogovorimo, je treba tudi izpeljati.

Metelkovci hočejo na svojem prostoru ustvariti center za kulturne in družabne aktivnosti, informacijski center in predvsem zbirališče za mlade. Metelkova mora postati atrakcija in ponujati prostor, kamor bodo ljudje radi prihajali. Posebej so bile izražene potrebe po knjižnici in čitalnici, novem gledališču, opremi za video in film, obnovi objekta za mladinski hotel, poleg tega pa še potrebe po novih prostorih za galerije in razstave, za različne delavnice in ateljeje odprtega tipa. Metelkova naj še naprej združuje različne ljudi in različne dejavnosti.

Anketiranci so si tudi želeli, da bi več pozornosti namenili urejanju okolice, zlasti vrtovom.

Ker smo veliko uporabljali besedo "center", so se pojavile sugestije, da naj Metelkova postane krog, v katerem ne bo nikogar odneslo na periferijo. Tako bi Metelkova postala pristna, tolerantna in odprta skupnost, kjer bi se prepletali različni načini izražanja.

Posebno priznanje so anketiranci dali vsem tistim, ki so v težkih razmerah vztrajali preko zime, ko so se prebijali brez elektrike, ogrevanja in vode. Ne le, da so vseskozi vzdrževali program; bili so tudi edini, ki so ohranjali upanje.

Anketiranci so večkrat poudarili, da mora Metelkova ostati odprta in sprejemljiva za nove ljudi in vse dodatne programe, ki bi jo lahko obogatili ter ji pomagali pri razvoju v resnično odprto družbo.

- Organizacija in strukture

Vitalno mesto v procesu oblikovanja Razvojnega načrta so redna ponedeljkova forumska večerna srečanja vseh uporabnikov prostorov na Metelkovi in zainteresirane javnosti. Ta srečanja potekajo redno in neprekinjeno od aprila 1994 dalje. Poleg tega v biroju vsako sredo potekajo redni sestanki. Na teh srečanjih se zbirajo najbolj pomembne teme, predlogi in vprašanja za naslednji ponedeljkov forum. Prav tako na njih pripravijo poročila o napredovanju posameznih projektov, o novih projektih ali novih težavah. Vsak teden biro pripravi plakate z dnevnimi redi in vabilom, poleg teh pa še posebne plakate s poročilom oziroma sklepi zadnjega foruma. Prisotnost na ponedeljkovih srečanjih je rasla iz meseca v mesec, dokler niso ta srečanja postala osnovni center odločanja v skupnosti in sodelovanja pri Razvojnem načrtu.

Biro je izdelal nov popis "državljanov Metelkove" ter predlagal in oblikoval Ustavo Metelkove. Ustava je pravzaprav sveženj pravil, ki naj bi usmerjala način upravljanja Metelkove. V času sprejema Ustave (poletje 1994) ni bilo na Metelkovi nobene vodstvene strukture, postopoma pa se je ta vse bolj artikulirala v skupščini Metelkovcev.

Pomemben del Ustave predstavlja formula, ki narekuje vsakemu uporabniku obvezno opravljanje določenega števila delovnih ur na mesec v skladu z vsakim uporabljenim kvadratnim metrom prostora (približno 1 uro dela za en kvadratni meter na mesec za prostor do 12m² in dodatna ura za vsakih šest dodatnih m²). To velja za zasebne prostore, ki so zaklenjeni. Ta formula je za vse enaka, ne glede na to kdo je uporabnik ali kakšno dejavnost v prostoru opravlja. Določeno število ur dela po tej formuli pa je treba opraviti na skupnih površinah ali za skupno dobro.

Kasneje smo formulo dela za prostor dopolnili tako, da lahko tisti, ki tako želijo, namesto ustreznega števila ur plačajo v skupno blagajno določen znesek, ki ustreza eni uri dela.

Zbrani denar je namenjen nakupu orodja in drugega delovnega materiala. Delo za prostor se ne nanaša samo na popravila, čiščenje in vzdrževanje, temveč tudi na administracijo in komunikacije.

Ustavo in zakon s formulo dela za prostor smo sprejeli s soglasjem vseh prisotnih na forumskih srečanjih. Ustava in kasneje sprejeti zakoni so omogočili, da je biro organiziral redne čistilne akcije in ostale delovne akcije na lokaciji. Hkrati je bil to korak k razvoju novega vzdušja in rasti odgovornosti za skupen prostor pri vsakem posamezniku in posameznici. Poleg tega je Ustava s formulo dela za prostor izhodišče za razumevanja vrednosti vsakega najmanjšega prostora na Metelkovi. Prostor na Metelkovi je tako prvič v tem stoletju pridobil svojo vrednost.

Redne delovne akcije, ki so bile podprte z zakoni in rednimi ponedeljkovimi in sredinimi srečanji, so omogočile, da so Metelkovci sploh lahko počistili za Mavričarji; ti so poleti preplavili prostor in vnesli precej zmede s svojim nenepovedano dolgim in intenzivnim postankom.⁶¹ Ob šoku, ki ga je povzročil ta dogodek, je organizacija na Metelkovi postal trdnejša, s tem pa se je umiril tudi vandalizem in kršitve ustave. Avgusta se je biro ukvarjal predvsem s tremi projekti:

1. Preurejanje zaporov v mladinski hotel;
2. Pridobivanje gradbenega materiala iz vojašnice Ljubo Šerčer⁶²;
3. Prva obletnica Metelkove in festival (Prepovedani) Sadeži civilne družbe.⁶³

Ker je biro sčasoma vedno lažje organiziral čistilne in delovne akcije, je lahko Metelkovo tudi ustrezno pripravil na festival ob prvi obletnici ter zagotovil vzdrževanje čistoče med samo desetdnevno prireditvijo. Zapori so med festivalom delovali kot mladinski hotel, v katerem so ob pomoči Bože in Ivana prebivali gostje iz Nizozemske. Z gradbenim materialom, ki smo ga dobili iz vojašnice Ljubo Šerčer za Bežigradom, smo vzdali večino manjkajočih oken v pritličju zaporov.

- Načrtovanje

Odločitve v zvezi z namembnostjo oziroma programskim zapolnjevanjem praznih prostorov na Metelkovi smo sprejemali na rednih ponedeljkovih srečanjih. Za oblikovanje načrtov smo uporabljali tudi izsledke iz anket. Biro je bil vse delovne dni odprt za predloge, svetovanje in načrtovanje ter za potrebne sestanke. Uporabniki Metelkove so si lahko ogledali vse skice, ki so nastale v biroju, na ponedeljkovih srečanjih pa smo se odločali v zvezi s predlaganimi rešitvami.

Na ta način smo sprejeli načrte za prenovo zaporov v mladinski hotel.⁶⁴ To so bili tudi prvi načrti, ki jih je izdelal Dule Vinko v biroju. Na podoben način so bili kmalu nato izdelani načrti za prenovo Hleva (jedilnice), za potrebe pekarnice Sonček⁶⁵ in bio-restavracije. Gledališče Glej je na ponedeljkovem forumu pridobilo pravico za obnovo in uporabo objekta Mali hangar. V njem so si uredili skladišče in vadbeni prostor za predstavo Cliopatra.

Zadnji "prosti" objekt so ostale Garaže, ki so bile tudi najbolj poškodovane. V skladu s prvotno zamisljivo smo se na ponedeljkovem forumu ponovno odločili, da kljub poškodbam na objektu ohranimo njegovo namembnost. Garaže so bile namreč prvotno namenjene ateljejem, delavnicam za umetnike in umetnice z Metelkove, delno pa tudi za ateljeje odprtega tipa. Slednji naj bi bili na razpolago za krajši čas oziroma za posamične projekte. Nato smo začeli z vrsto srečanj za posamezne zgradbe, ki so bile polno zasedene (Sola, Pešaki in Lovci). V hišah smo želeli ustvariti red in oblikovati dogovore o vzdrževanju ter načrtovanju v prihodnosti. Poleg tega smo na srečanjih razmišljali o namembnosti preostalih prostorov, ki so še vedno prazni.

Nekaj srečanj smo posvetili tudi predlogom, zamislim in razpravam o zunanjih površinah na Metelkovi ter o povezavah Metelkove z okolico. Po požaru na strehi Sole se ukvarjamo tudi z razmišljanji o novi namembnosti oziroma uporabi terase - strehe Sole.

Faza C: Kakšna lahko postane Metelkova?

Tik pred začetkom festivala ob prvi obletnici Metelkove je RETINA pripravila tiskovno konferenco, kjer je skupaj s predstavniki Ministrstva za Kulturo in naklonjenih posameznikov Izvršnega sveta Skupščine mesta Ljubljana predstavila svoje odločitve o bodočem upravljanju Metelkove. Takrat je še vedno veljalo, da bo Ministrstvo za kulturo prevzelo upravljanje celotne Metelkove in RETINA se je z njimi resno dogovarjala o pristojnostih za upravljanje severnega dela.⁶⁶

Razvojni načrt Metelkove je postal aktivno delujoč projektno-prostorski biro RETINE. Delo biroja je iz teoretičnega prehajalo v stvarno načrtovanje, ki se je vse bolj približevalo zaključnemu načrtu.

Ponedeljkova srečanja so v veliki meri služila tudi za razpravo o vseh projektih, ki jih je za Metelkovo predlagala RETINA. Prav tako smo na srečanjih razpravljali o vlogi RETINE na

⁶¹ Z Mavričarji je Metelkova že zgodaj spomladi 1994 sklenila dogovor, da lahko en prostor uporabljajo kot recepcijo za usmerjanje ljudi na letno srečanje Mavričarjev v Kočevju. Nobenega dogovora ni bilo o tem, da bi lahko na Metelkovi prespalo večje število ljudi, saj za kaj takega ni bilo ustreznih pogojev, zlasti pa ne vode in sanitarij. Mavričarji so neodgovorno, brez občutka za že tako občutljivo okolje in z veliko mero ignorance naselili Metelkovo za več tednov. Kljub številnim opozorilom niso upoštevali zahtev Metelkove, ki se je skoraj spremenila v deponijo. Po odhodu Mavričarjev je bilo opravljeno temeljito čiščenje, vključno z dezinfekcijo in deratizacijo, ki so jo opravile za to pristojne službe.

⁶² Z družbo IMOS, ki je lastnica zemljišča bivše vojašnice Ljubo Šerčer za Bežigradom in investitorica tamkajšnje novogradnje, je RETINA sklenila dogovor o dekonstrukciji in odvozu uporabnega materiala (zidaki, okna, vrata, les, strešniki, žlebovi) na Metelkovo. Nazadnje smo lahko "rešili" samo drobce. Večina vrednega materiala (klesanci, kamnite stopnice...) je kljub naporom RETINE izginilo neznanokam, secesijska dvorana, ki bi na lokaciji lahko ostala, pa je - kot eden redkih spominov na 19. stoletje za Bežigradom - v času novoletnih praznikov padla.

⁶³ To je bil že drugi festival na Metelkovi, prvi je potekal ob polletnici Metelkove (10.3.1994) ob pomoči Marka Breclja in Plemenske zveze.

⁶⁴ Preureditev zaporov v mladinski hotel je bila ena od ključnih zamisli pri prvotnih načrtih Mreže za Metelkovo.

⁶⁵ Tudi pekarna Sonček je eden najzgodnejših članov Mreže za Metelkovo.

⁶⁶ Kot je razvidno iz kronologije je Vlada RS septembra sprejela nov sklep, s katerim določa za severni del samo namembnost po programu Mreže za Metelkovo, lastništvo pa ustrezno predpogodbi pripisuje Mestu Ljubljana.

lokaciji. Tako so bili vsi predlogi RETINE za Metelkovo končno sprejeti in soglasno sprejeti v Razvojni načrt.

1. Program javnih del: z dveletnim programom javnih del želi RETINA zaposliti ljudi z Metelkove in zunaj nje, da bi z njihovo pomočjo in pod ustreznim strokovnim nadzorom opravila večji del nalog, ki izhajajo iz Razvojnega načrta kot tudi dober del programa in administrativnih del na Metelkovi.

2. Okolju prijazno načrtovanje: to je program za vzdrževanje okolice, urejanje parkov in zelenih površin.⁶⁷ Z njim naj bi Metelkova ponudila izhodišča za ekološke projekte v Ljubljani in zunaj nje.⁶⁸ Odprla bi tudi možnosti za izumitelje in znanstvene skupine, ki bi želeli v realnem okolju, ob srečanju s kulturo, umetnostjo in skozi številne socialne aktivnosti preveriti svoje inovativne pristope zlasti v pridobivanju in porabi energetskih virov.

3. Pogajanja za zagotovitev osnovnih komunalnih uslug na Metelkovi: RETINA je vztrajno, po mirni in pogajalski poti, poskušala od pristojnih služb legalno pridobiti elektriko, vodo, telefonske priključke in ogrevanje. Poskrbela je za odvažanje ustrezno razvrščenih⁶⁹ in mešanih odpadkov z lokacije, za improvizirane zaloge vode v zabojnikih ter za delovanje dveh agregatov, ki sta zagotavljala električno energijo v premostitvenem času do priklopa na omrežje.

4. Biro Razvojnega načrta Metelkove: RETINA zagotavlja sredstva za delovanje biroja in njegovih sodelavcev z Metelkove. Poskrbela je za tisk vmesnega poročila⁷⁰ Razvojnega načrta in izdaja tudi končno poročilo.

5. Poletni delovni tabori: RETINA in Metelkovci bodo poleti pripravili vrsto prostovoljnih delovnih taborov, da bi na lokacijo privabili tudi prostovoljce, ki živijo in delajo zunaj Ljubljane in Slovenije. S tem želimo popestriti in pospešiti dela v okviru predstavljenega načrta.

RETINA je vzporedno z Razvojnim načrtom izdelala tudi načrt za programsko namembnost zgradbe 6/8, ki leži na meji med severnim in južnim delom in je v lasti Ministrstva za kulturo. Predlagano namembnost je Ministrstvo za kulturo podprlo⁷¹, RETINI pa je naložilo nalogo, da med potencialnimi uporabniki zgradbe izvede anketo in jo ustrezno obdela.

- Nastajanje Razvojnega načrta Metelkove

Predlogi RETINE so tako skupaj z ustavo in formulo dela za prostor postali bistveni del Razvojnega načrta. Razvojni načrt je usmerjen k majhni porabi sredstev, je ekonomičen in realen, izvedljiv je v zamišljenih rokih in, kar je najpomembnejše, Metelkovcem omogoča, da svoj prostor skoraj v celoti uredijo z lastnimi močmi.

Razvojni načrt Metelkove je zamišljen v treh fazah:

Faza 1: leto 1995

Faza 2: 1996 - 1998

Faza 3: 1998 - 2001

Obljuba je izpolnjena: Razvojni načrt Metelkove se že izvaja. Poteka v prvotno zamišljeni smeri, ki naj mestu Ljubljana zagotovi resnično odprto, ustvarjalno, kulturno, socialno in socializacijsko okolje.

- Postskriptum

Zaradi zaključnega urejanja Razvojnega načrta ter finaliziranja vseh skic in načrtov je biro na Metelkovi v organizacijskem smislu malce popustil v svojem ritmu. Veliko programov, ki so se v času bolj ugodnih vremenskih razmer živahno odvijali, je postalo komajda opaznih. Tako na Zaporih v zimskih mesecih niso bila opravljena nobena dodatna obnovitvena dela in je stanje enako kot v septembru, ko je bila ta dejavnost prekinjena. Skupinske čistilne akcije so zdaj organizirane bolj poredko, saj je z vedno hujšim mrazom in vse daljšimi nočmi vedno težje zbrati energijo in dobro voljo za delo. Tudi organizacija vitalnih opravil (improvizirana električna napeljava iz generatorja ali zaloge vode v cisternah) je vedno težja, zato postaja počasna in nestabilna.

10. decembra je pogorel dober del podstrehe stavbe Šola⁷². Pogoji na Metelkovi so postali po požaru še težji kot prej. Veliko ljudi se je moralo bodisi preseliti iz prostorov v Šoli ali pa sploh oditi z Metelkove. Zaradi selitev je prišlo tudi do prostorske zmede v ostalih stavbah.

⁶⁷Obrezovanje dreves in grmovja, namestitve deponije za organske odpadke s kalifornijskimi črvi in dogovor z DINOSOM, ki je na Metelkovi postavil serijo kontejnerjev za selekcijo odpadkov.

⁶⁸Čiščenje rek in obal se bo nadaljevalo.

⁶⁹Uvajanje ločenega zbiranja odpadkov je skupni projekt RETINE-Metelkovcev, podjetja DINOS in Občine Center.

⁷⁰Vmesno poročilo je izšlo v nakladi 200 izvodov septembra 1994. Ni vsebovalo investicijskih načrtov, skice so bile preprostejše in manj natančne, natančneje je bil opisan le proces v prvi polovici delovanja biroja, sicer pa se fazno poročilo vsebinsko ne razlikuje dosti od zaključnega. Fazno poročilo prav tako ne vsebuje prvega dela tega poročila.

⁷¹Programska namembnost objekta 6/8 je v prilogi.

⁷²Samo Ljubečič je izdelal podrobno poročilo o stanju v Šoli pred požarom in analizo pričevanj o požaru (arhiv RETINA, 1994). Iz poročila je moč sklepati, da razlog za požar, ki so ga navedli preiskovalci (kratek stik na neonski svetilki) ni možen. Poročilo kritično ocenjuje tudi ravnanje gasilcev in policije.

Metelkova se je spet soočila s podobnimi problemi kot v drugi polovici zime 1993-1994 (pred začetkom dela Razvojnega načrta). Prišlo je do novega vala vdiranja v prostore, apatije in razočaranj, situacijo pa je še poslabševala nova hladna zima v nemogočih razmerah, brez vode in ogrevanja. Ob pomanjkanju vode in električne energije smo se ves čas bali nesreč, poškodb in smrti kolegov, prijateljev ali obiskovalcev⁷³. Naš strah je bil upravičen, saj je pred zimo 1994 prišlo do najhujšega - na Metelkovi je ob zori mednarodnega dneva človekovih pravic umrl človek.

Formalni status Metelkove je ostal nerazrešen, kljub številnim obljubam najvišjih vladnih uslužbencev tako na republiški kot na mestni ravni. To Metelkovcem ne vliva zaupanja, saj na rešitve čakajo že skoradnja leto in pol. Nezaupanje se odraža tako v odnosih med samimi Metelkovci kot tudi v odnosih do RETINE in do zunanjega okolja. To stanje se odraža predvsem v pomanjkljivem interesu za urejanje skupnih prostorov. Ponovno je prišlo tudi do pojavov vandalizma, čeprav v precej milejši obliki kot minulo zimo. Čeprav je ustava in formula dela za prostor aktivna že pol leta, so še vedno težave pri izpeljavi posledic ob kršenju ustave in pri izpeljavi formule enote dela za enoto prostora.

Med skupinami je občutno tudi pomanjkanje komunikacije. Mnogi na ponedeljkova srečanja še vedno ne prihajajo, nekateri drugi pa nikoli ne prispevajo svojih zamisli ali pripomb v zvezi s prihodnostjo Metelkove. Najpogosteje so to prav tiste skupine ali posamezniki, ki so za obnovo in usposobitev svojih zasebnih prostorov storili največ in v njih tudi redno delujejo. Ti predstavljajo za Metelkovo največji potencial, vendar so žal prepogosto odsotni s skupinskih akcij in srečanj. V takem vzdušju je biro prebrodil krizo po požaru, nadaljeval z delom in se večinoma ukvarjal z organizacijo zaščite objekta Šola ter z izdelavo načrtov za potrebna popravila. Z vojašnice Ljubo Šercer smo si priskrbeli še več materiala, s katerim bomo začeli s prenovo strehe. Terasa in streha Šole sta očiščeni in pripravljene za obnovo. Biro razvojnega načrta nadaljuje z organizacijo delovnih akcij in koordinira programe RETINE na Metelkovi.

6. Načrt

Mestni kare ob Metelkovi

Kare severnega dela Metelkove tvori nepravilni četverkotnik z objekti Mali Hlev, šola, Lovci in Pešaki v gornjem delu proti Maistrovi ulici. Mali Hangar se pod pravim kotom zadira v središče četverkotnika in tako skupaj z zidom, ki poteka od Metelkove mimo zaporov skoraj do hangarja, deli severni del na gornji in dolnji del z dvema ločenimi a širokimi zunanjimi trgi. Oba trga sta med Garažami in Malim Hangarjem povezana samo z razmeroma ozkimi vrati. Objekta Zapori in Garaže rahlo odstopata od linije ulic in obzidij, objekt Lovci pa je postavljen natančno v vzporedni liniji z Masarykovo. Zgradbe v dolnjem delu niso primerne za upravne niti ne za bivalne objekte, tako po ureditvi prostorov kot po svoji velikosti. V vseh treh (Mali Hangar, Hlev in Garaže) so velike površine komercialnega tipa, postavljene pa so okoli velike asfaltirane površine brez zelenja. Zapori so pač zapori. Na eni strani mejijo na Garaže, ločuje jih vrsta sadnega drevja in vrtnic, na drugi strani pa imajo obzidan vrt, ki je svojčas služil zapornikom kot sprehajalni prostor. Dolnji del Metelkove je bil ob poskusu rušenja v začetku septembra 1993 močno poškodovan. Večina prostorov trenutno ni v uporabi. Zgradbe v gornjem delu Metelkove vsebujejo v primerjavi z dolnjim veliko število manjših prostorov, ki so primerni za producerske dejavnosti, pisarne ali za bivanje. Zgradbe Pešaki, Lovci in šola so vse obkrožene z urejenimi zelenimi površinami, sredi njih leži park s tremi velikimi drevesi in grmovjem ter dve parkirišči. Vse zgradbe so v času poskusov rušenja ostale nedotaknjene in so polno zasedene. Zaradi požara na podstrehi Šole (10. decembra 1994) je ta zgradba začasno zaprta, uporabniki pa stavbo ogrevajo, da bi se stropi posušili. Celotna Metelkova je ločena od mestnih površin, saj okrog vojašnice poteka visok zid. Dva vhoda, prvi z Metelkove in drugi z Masarykove ulice, sta omogočala vozilom prost prehod preko obeh trgov Metelkove. Zaradi tega je vhod z Metelkove ulice preko noči zaprt, podnevi pa ga puščamo odprtega za pešce. Ker je Metelkova v celoti odprta za promet, ne uživa intimnosti in pravega miru in tako tudi ne izkorišča prednosti, ki jih sicer ponuja lokacija.

Zahteve

Ko smo v biroju dokončali načrte za posamezne stavbe, smo se posvetili zunanjim površinam. Najprej smo želeli izboljšati dostopnost iz mesta, zato smo morali znotraj lokacije urediti promet tako, da bi bil čim večji del površin zaprt za vozila in miren. Večina predlogov, ki so se izluščili v procesu srečanj in odločanj na ponedeljkovih srečanjih, se je ujemala z rezultati ankete, opravljene na začetku delovanja Razvojnega načrta:

⁷³V požaru je umrl Ivan Stanjko. Preživljal se je z občasnimi zaposlitvami in je pogosto zahajal na Metelkovo. Nekateri prijatelji so ga klicali Cankar. Umrl je star 35 let. Po štirih tednih čakanja nismo našli nikogar od njegovih svojcev. Pokopali so ga Metelkovci na Žalah, 10. januarja 1995, natančno mesec dni po požaru.

1. Metelkova mora obdržati in urediti dva velika osrednja trga, celoten kompleks mora biti načrtovan tako, da bosta gornji in dolnji del z vsemi stavbami smiselno povezana v celoto;
2. Metelkova se mora odpreti v mesto;
3. Zelene površine, ki jih še imamo, bomo obdržali in zmanjšali kvadraturu asfaltiranih površin. Na ta način se bodo zeleni parki povečali;
4. Posamezne hiše morajo imeti svoj dostop do mestnih ulic. Tako bo manj težav z dostavo, poslopja bodo imela lastna parkirna mesta in trgi sredi Metelkove ne bodo več služili kot cestna povezava med hišami;
5. Posamezne hiše naj imajo lastna zbirališča za odpadke, tako da velika centralna lokacija za razvrščanje odpadkov ne bo več potrebna;
6. Celotna Metelkova mora biti urejena tako, da je dostopna tudi za hendikepirane in jim ne postavlja ovir;
7. Prostor, ki meji na stavbo 6/8 na meji z južnim delom, se vključi v razvojni načrt.

Rešitve

V parcelo smo vrisali mrežo (razpon 3.6m), ki teče vzporedno s Šolo, Hlevom in Pešaki. Tako smo izračunali center lokacije, ki se nahaja med Pešaki in Garažami. Nasproti temu centru je severno vohod z Masarykove ulice, južno pa centralni vohod v stavbo 6/8, ki je tako postal druga centralna točka. Oba centra ležita v ravni črti z vohodom na Masarykovi cesti. Za vsako stavbo na lokaciji smo predvideli dostop z ulic ob njej. Ob stavbi 6/8 predvidevamo vozno pot za dostavo, ki bo tekla od Metelkove do Maistrove, ob njej pa bodo parkirni prostori. S te povezave se odcepi tudi pravokotna dostavna pot za Garaže (ateljeje), Hlevu (pekarni in restavraciji) pa bosta služila dva vohoda z Maistrove ulice; severni med njima služi tudi Malemu Hangarju. Parkirišče, ki sedaj leži med Solo in Lovci, bomo ohranili, vendar bomo uredili neposreden dostop z Maistrove ulice in zaprli prehod v centralni del. Ob hrbtni strani stavbe Pešaki poteka dostavna pot, ki ima lahko dostop z Masarykove ali variantno z Metelkove ulice. Ta pot se nadaljuje do kurilnice in Zaporov ter tako služi Zaporom tudi za dostavo. Obzidje ob Soli bomo odstranili. Fasada Sole, ki gleda na Maistrovo ulico, bo na ta način poudarjena in odprto v mesto bo mehkejša. Obzidje, ki meji na Masarykovo cesto, bomo ohranili, saj zmanjšuje hrup in deloma zaustavlja vdor izpušnih plinov s te precej prometne ceste. Tako bomo lahko obdržali tudi večjo intimnost vrtov ob stavbi Lovci. Površine gornjega dela Metelkove bomo bistveno preuredili, tako da bo imelo zelenje več prostora. To posebej velja za prostor pred zgradbo Pešaki in površino med Pešaki in Lovci. Celotno površino med Pešaki in Lovci je mogoče urediti kot park, brez dostopa motornih vozil. Na novih zelenih površinah načrtujemo polje za nizkorastno drevje, grmičevje in cvetje, ki ne bo oviralo dostopa svetlobe in pregleda celotne lokacije. Del površin bo na voljo za otroško igrišče, del pa za zunanje gostinske kapacitete. Vrtove ob Lovcih bodo urejale skupine, ki delujejo v tej stavbi. Sadovnjak ob zaporih lahko še povečamo, park ob hrbtnem delu zaporov pa bi ostal večidel zaprt. Pot od Metelkove do Maistrove mimo zgradbe 6/8 lahko popestrimo z novimi drevesi. Zid, ki zdaj teče od kurilnice mimo Garaž skoraj do Malega hangarja, bi odstranili, tako da se Zapor (Mladinski Hotel) odpre neposredno v center Metelkove in naprej preko gornjega parka do vohoda ob Masarykovi. Od centra Metelkove do Masarykove ulice načrtujemo novo pešpot v malce dvignjeni ravni, tako da bo stavba Pešaki v celoti dostopna za hendikepirane. Aplicirana mreža (3.6m) v dolnjem delu določa mesto zunanjemu odru ter prostoru za prireditve na prostem med Hlevom in Garažami. Na mestih, kjer sta včasih stali stražarski uti, blizu vohodov iz Masarykove in Metelkove ulice, bosta stali dve info-koči.

Celotni severni del se tako oblikuje po enotni mrežni delitvi, pri tem pa ohranja različnosti v značaju dolnjega in gornjega dela. Dolnja Metelkova tako postane bolj primerna za odprt program in aktivnosti (jedilnica, odprti ateljeji, galerija, mladinski hotel...), gornja Metelkova pa postane bolj umirjena, zasebna, z zelenimi površinami in parki.

Konstrukcijska dela

Vsi načrti za obnovo in gradnje na Metelkovi so usmerjeni k boljši uporabnosti prostorov. Kjer je le mogoče, so predvidena javna, skupna opravila in prostori, kjer bodo Metelkovci lahko sodelovali ali se družili. Vsa dela so načrtovana v treh fazah:

Faza 1. Zagotovitev elektrike, vode in ogrevanja. Osnovna popravila in investicijsko vzdrževanje. Obogatitev programa in boljša organizacija, zapolnitev kapacitet, ki so še proste.

Faza 2. Nove gradnje v dolnjem delu in v Pešakih, izboljšanje komunalnih uslug, zlasti v dolnjem delu. Popravilo fasad.

Faza 3. Prenova podstreh⁷⁴, nove terase in balkoni, zaključna dela na zunanjih površinah. Opozorilo: Skice in načrti so namenoma izdelani brez zaključnih podrobnosti in v črno-beli tehniki. Zaključna dela (design, oprema, notranja razporeditev...) niso del tega Razvojnega načrta.

- **Hlev:** Pekarna Sonček bo v Hlevu uredila del kapacitet v pritličju na površini 140m². Kasneje je predvidena razširitev še za 50m² za potrebe kuhinje, ki bo služila restavraciji s kavarno na preostalih 150m² pritličja. Kavarna se bo delno širila na pokrito stebrišče stavbe, kjer so zdaj na fasadi luknje. Te so posledica nameravanega rušenja in bodo vključene v design fasade. Vsi prostori v pritličju morajo imeti urejen dostop za hendikepirane. Fasada je potrebna temeljite prenove in popravil. V pritličju je treba napeljati plin, posodobiti električno napeljava in urediti kanalizacijo ter vodovod za potrebe kavarne. Tako kot v vseh ostalih

⁷⁴Nobena od podstreh ni predvidena za bivalne prostore.

hišah je treba tudi tu usposobiti ogrevanje. V prostoru načrtujemo novo medetažo na površini 225m² za potrebe kavarne. Medetaža bo vključevala odprt balkon nad pokritim zunanjim stebriščem, ki bo ponujal pogled nad doljno Metelkovo. Medetaža na Maistrovi strani stene Hleva odpira novih 65m² površin. Tu so predvidene pisarne in administracija za pekarno in kafeterijo. Medetaža teče okoli odprtega centralnega dela, ki se lahko uporablja za razstave in kot galerija. 70m² v prvem nadstropju in celotna podstreha v izmeri 340m² sta edina prostora na Metelkovi, ki v trenutku tiskanja tega poročila še nimata določene namembnosti. Za Hlev načrtujemo dva dostopa iz Maistrove ulice.

- **Garáže;** Vsi prostori bivših Garaž bodo preurejeni v ateljeje in delavnice za umetnike, ki ustvarjajo na projektih večjega (ali težjega) formata. Takih kapacitet trenutno na Metelkovi ni in tudi v mestu so redke. Vsi komunalni priključki v Garažah morajo biti narejeni na novo ali bistveno izboljšani. To velja za pritičje in za podstreho. Delavnice vključujejo: en prostor v velikosti 75m², ki je pokrit s ploščicami in je zato idealen za delo z glino, keramiko in procelanom. Tri delavnice, ki so med seboj povezane; prva meri 40m², drugi dve pa po 60m²; Zadnja delavnica je trenutno mehanična delavnica, v bodoče pa bi lahko služila za večnamensko rabo. Vsi objekti morajo biti dostopni za hendikepirane. Podstrehe v skupni izmeri 180m² kakor tudi dodatna, v kateri je trenutno kiparski atelje (75m²), se ohranijo. Centralni del Garaž, ki je zdaj popolnoma podrt, se ponovno pozida v en skupni prostor - atelje v izmeri 210m². V tem delu bodo na podstreho peljale preproste stopnice in dvigalo za hendikepirane. Novopridobljena podstreha v izmeri 150m² prav tako služi za potrebe ateljejev in delavnic, proti Hlevu pa se z balkonom Hleva spogleduje balkon novega ateljeja na podstrehi Garaž. Vse delavnice, v pritičju in na podstrehi, so povezane s skupnim skladiščem v zadnjem delu Garaž. Tam bodo tudi skupna stranišča in umivalniki za vse ateljeje. K severnem delu Garaž se kasneje prisloni novozgrajena galerija prodajnega tipa (75m²) s stekleno steno, ki odpira pogled proti gornjemu delu in vhodu na Masarykovi. V načrtu sta tudi dve novi terasi: ena nad novozgrajeno galerijo na severnem delu stavbe in druga, polkrožna, ki bo zaključevala južni del Garaž. Terasa imajo vhode s podstreh. Iz severne terase pelje balkon - pešpot proti sadovnjaku na zadnji strani Garaž in proti Zaporu. Na eni strani pelje balkon proti info-koči nasproti objekta 6/8, na drugi strani pa se zaključi s privzdignjeno pešpotjo proti kurilnici pri Zaporu.

- **Zapori:** Zapori se prenavljajo za potrebe svojevrstveno zamišljenega Mladinskega hotela. Načrti so izdelani po standardih International Federation of Youth Hostels, ki jih je posredovala domača partnerka v IFYH Mladi turist. V določeni obliki bodo celice, ki danes služijo kot razstavni prostori za umetnine, identiteto razstavnega prostora obdržale. Tako bo velik del notranjega opremljanja unikatni in oblikovan glede na značaj posameznega prostora. Tako se bodo ustvarjalni procesi stapljali s prostori. Sestava. Celica, ki je služila omejevanju svobode, postaja polje svobodne ustvarjalnosti, hkrati pa ostaja prostor, ki hrani zapise stoletja, ko je različnim institucijam moči služil kot prostor zatiranja. Ko bo Zapor deloval kot Mladinski hotel, bo s tem pridobil dokončno razsežnost prostora, ki uteleša duha svobodnega potovanja skozi čas in prostor. Pritičje v izmeri 365m² je v celoti dostopno za hendikepirane. Glavni vhod bo premeščen na severni del zgradbe, kjer se pogled odpre na gornjo Metelkovo in proti Masarykovi cesti. V pritičju zapor je predvidena turistična agencija, eko-humana mladinska potovalna agencija, garderoba, pralnica, stranišča in kopalnice, manjša kavarna oziroma zajtrkovalnica, ki se lahko poleti razbohoti na vrt. V pritičju je tudi večja soba za hendikepirane goste z ustreznimi sanitarijami. V prvem nadstropju je 20 sob za goste v skupni izmeri 365m² (vsaka meri po cca. 9m²). Skupne kapacitete v tem nadstropju bodo predvidoma 30 postelj. Tu sta še dva večja prostora za sanitarije, štiri tuši in 6 pisoarjev. Podstreha se lahko preuredi v spalnice (260m²) z dvemi stopnišči do prvega nadstropja. Kapacitete se tako razširijo za najmanj dodatnih 20 postelj, dva tuša, dve stranišči in štiri pisoarje. Za zaključek južnega dela je v načrtu polkrožni balkon, ki s sosednjim balkonom na zaključku Garaž tvori par.

- **Pešaki:** V Pešakih je treba prenoviti vse komunalne priključke in napeljave. Veliko popravil je potrebnih tudi na oknih, žlebovih in predvsem na terasi nad klubom Channel Zero. Vodo je treba napeljati do kiparskih ateljejev na južnem koncu zgradbe. V načrtu je nova temnica (20m²) in delavnica za tiskanje na svilo (40m²), vse v sprednjem delu pritičja. Prostor za ti dve dejavnosti se bo sprostil takoj, ko bosta Channel zero in Gala dvorana v pritičju uredila skladiščne prostore na zadnji strani stavbe, kjer bo tudi nov dostop za dostavo. Novo zaoderje bo merilo 70m². Vhodni foyerji na obeh koncih Pešakov se lahko odstranijo, tlakovanje pred hišo pa spelje tako, da je vhod v vseh treh točkah mehko dostopen za hendikepirane. Stebre v bivši telovadnici (trenutno je v njej koncertna gala dvorana) lahko odstranimo; na ta način bi se uporabnost dvorane izboljšala. Kasnejša preureditev podstrehe ponuja prostor za dve predavalnici (po 100m²), ki jih bo mogoče uporabljati tudi za delavnice ali ateljeje. Simetrično se učilnici stekata v strešni terasi v izmeri 25m². Na podstrehi je prostor tudi za dva ateljeja (vsak po 75m²), ki se odpirata v učilnice. Na sredi podstrehe so sanitarije, dve manjši temnici po 10m² in dodatnih 80m² pisarniških prostorov, ki bodo sprostili prostore v prvem nadstropju (spredaj) za potrebe galerije.

- **Lovci;** V pritičju stavbe Lovci delujejo trije klubi: Magnus&LL, Zenski center in Youth Handicapped Depriviled. Sedanji dostop za hendikepirane je treba prenoviti. Prav tako je treba zanje preurediti sanitarije v pritičju in posodobiti komunalne napeljave. Kasneje bo mogoče izboljšati dostop za hendikepirane z manjšim dvigalom, ki bi ga vgradili sredi stopnišča. To lahko pelje do podstrehe, kjer so po Razvojnem načrtu predvidene knjižnica (57.5m²), konferenčna soba in jedilnica iste velikosti. Tam bo tudi priročna kuhinja in sanitarije. Srednje nadstropje uporabljajo Društvo za preventivno in prostovoljno delo, Založba Taxus, Makedonsko kulturno društvo in skupina AI-kibernetiki.

- **Mali hangar in kurilnica;** Mali hangar uporablja gledališče Glej za vadbene prostore in za skladišče (skupaj s plesnim Teatrom Ljubljana). Streha je potrebna resnih popravil, strop pa je zaradi večletnega zamakanja tako hudo poškodovan, da ga bo najverjetneje treba odstraniti. Namembnost tega prostora je odvisna od načrtov obeh gledališč, ki ga trenutno uporabljata, še posebej pa od odločitve, ali bo na lokaciji zgrajen Plesno gledališki center. V vsakem primeru je Mali hangar izredno primeren za video in kinotečne programe ter za plesno dvorano. V prizidku je mogoče postaviti sanitarni voz. Ta prostor lahko sprejme preko stodvajset ljudi oziroma ponuja možnosti za cca. 90 sedišč. Kasneje je možno z balkonom nadzidati vhod, ga povezati s teraso nad prizidkom Malega hangarja ter z obokom do terase nad galerijo v podaljšku Garaž. Kurilnica je polna aparaturo, ki jih lahko mirne duše umaknemo. Tako bi z manjšimi konstrukcijskimi posegi pridobili 55m^2 prostora za vrtno lopo oziroma skladišče za vrtno opremo. Na strehi načrtujemo manjšo radijsko postajo z lastnimi sanitarijami. Radijska postaja je s privzdignjeno potjo povezana s teraso nad galerijo v podaljšku Garaž. Do radijske postaje vodi rampa za hendikepirane. V kurilnici je treba na novo zagotoviti vse komunalne priključke.

- **Sola:** Po požaru 10. decembra 1994 je ostalo ohranjene samo cca. 60m^2 podstrehe v južnem delu zgradbe. Ob gašenju je voda pronicnila do pritličja, zato je Sola začasno zaprta. Načrtovali smo 205m^2 prostorov za vaje glasbenih skupin v kleti. Dve nadstropji (630m^2) sta zasedeni s slikarskimi in fotografskimi ateljeji različnih velikosti in z dvema vadbenima prostoroma za gledališčne (lutke Luft in gledališče Ane Monroe). Vsako nadstropje ima ustrezne sanitarije, povsod pa je tudi dovolj prostora za manjšo skupinsko kuhinjo. Z dobrim načrtovanjem bi bilo mogoče uporabnost prostorov precej izboljšati. Podstreha je delovala kot bivalni klubski prostor. Emir Beširević riše nove načrte za podstreho, ki bo vsebovala nov centralni ognjevarni prostor (100m^2) s kuhinjo in sanitarijami ter novo 60m^2 veliko strešno teraso na severnem delu zgradbe. V trenutku, ko zaključujemo to poročilo, so dela na strehi v teku. Ko se bo vreme otoplilo in bodo lahko stekla prenovitvena dela, bo streha pokrita in zaščitena. Do takrat bodo avtorji Razvojnega načrta skupaj z Metelkovci in RETINO morali najti odgovore na naslednja vprašanja: kdo bo izvajal prenovitvena dela, kdo bo dela financiral, kdo bo zasedel nove prostore, ali bodo vsi dosedanji uporabniki samodejno dobili prostore nazaj?

Kronologija vojašnice ob Metelkovi ulici: (citati so v poševnem tisku)

Jesen 1990: Ustanovljena je **Mreža za Metelkovo**, ki združuje okoli 200 skupin (gledališča, ples, video, film, foto, design, glasba, slikarstvo, kiparstvo, socializacijske in skupine za človekove pravice, uredništva, organizatorji kulturnih prireditev itd.). Pobudniki in prvi promotorji so: Gibanje za kulturo miru in nenasilja (ki si v tem času prizadeva za popolno demilitarizacijo Slovenije in odhod JLA iz dežele), šKUC-FORUM in Radio študent. Mreža za Metelkovo predlaga, da kasarno (tedanji štab JLA) zapolnijo s kulturno in soc-kulturno vsebino. Izdajo prvo številko Mzin-a (Metelkovega fanzina), ki kasneje postane pomembna revija za kulturo.

Jesen 1991: **JLA** izprazni vojašnice v Sloveniji. **Mreža za Metelkovo** pospešeno pripravlja elaborat prostorskih potreb in programskih usmeritev (soc)kulturnih skupin v Ljubljani ter ga posreduje ustreznim inštitucijam v mestu in republiki.

Februar 1992: Pripravljeno je strokovno gradivo (elaborat) za razporeditev nekaterih dejavnosti na opuščeni zemljiščih in objektih JA v Ljubljani. Za skupščino SML so ga pripravile **službe ISSML** (Sekretariat za urbanizem, Služba za mestno lastnino, Sekretariat za socialno in zdravstveno varstvo, Sekretariat za kulturo, izobraževanje, raziskovalno dejavnost in šport). V zvezi z vojašnico ob Metelkovi sta na straneh 8 in 9 pripravljene dve varianti. Tako varianta 1 (južni del - policija) kot varianta 2 (južni del - etnografski muzej) predvidevata za severni del vojašnice na Metelkovi program dejavnosti **za alternativne kulturne dejavnosti po izdelanem "Projektu Mreže za Metelkovo"**.

4.3.1992: Izvršni svet skupščine mesta Ljubljana (ISSML) sprejme navedeni elaborat *kot opredelitev svojih izhodišč za nadaljnje dogovarjanje o bodoči začasni (in po dokončnem lastninjenju trajni) rabi teh opuščeni zemljišč in objektov v Ljubljani*". Sklep podpiše predsednik ISSML Marjan Vidmar.

1.4.1992: **Predstavniki republiške in mestne vlade** podpišejo dogovor in določijo dolgoročno namembnost vojaških nepremičnin na območju mesta Ljubljane.

3. 4. 1992: **Sklep** s sestanka za "**...dokončno določitev namembnosti nekaterih bivših vojaških objektov...**" na ministrstvu za pravosodje. Sklepe podpiše minister za pravosodje, Rajko Pirnat. Prisotni: predstavniki **Ministrstev za pravosodje, zunanje zadeve, notranje zadeve, kulturo, šolstvo in šport, obrambo ter predstavnika skupščine mesta Ljubljane - Joše Strgar, župan in Marjan Bešan**. Sklep številka 4. se glasi: *Objekt "Metelkova" se nameni za potrebe Ministrstva za notranje zadeve in Mreže za Metelkovo.*

25.11. 1992: **Predlog ministrstva za kulturo** za *brezplačno dodelitev 1/3 vojaškega objekta na Metelkovi Ministrstvu za kulturo za potrebe Mreže za Metelkovo*. To gradivo je pomembno zato, ker eksplicitno navaja sedem (7) severnih objektov in njihovo programsko namembnost po posameznih zgradbah na osnovi elaborata Mreže za Metelkovo. Ministrstvo za kulturo predlog ponovi 4.1.1993 in se v obrazložitvi sklicuje na sklepe z dne 3.4.1992 ter 22.10.1992 (pri Ministrstvu za pravosodje in upravo). Med njimi je tudi sklep, da nadaljne postopke v zvezi s severno tretjino Metelkove vodi Ministrstvo za kulturo. Ministrstvo za kulturo se nadalje sklicuje na gradivo Mestnega sekretariata za občno upravo Mesta Ljubljana, ki je bilo pripravljeno za zasedanje Mestne skupščine in v obeh variantah predvideva za severni del vojašnice namembnost po programu Mreže za Metelkovo. Ministrstvo za kulturo meni, da ima "*projekt Mreže za Metelkovo tudi nacionalni kulturni pomen*" in si zato prizadeva "*da bi temu ustrezno prispevali k odpravi zastojev v že dve leti trajajočem uresničevanju projekta.*"

3.12. 1992: **Pismo Ministrstva za kulturo**, ki je naslovljeno na Ministrstvu za obrambo in se zavzema za *dodelitev ene tretjine vojaškega objekta na Metelkovi Ministrstvu za kulturo za potrebe Mreže za Metelkovo*.

10.2. 1993: **Mesto Ljubljana, Mestni sekretariat za urbanizem in varstvo okolja**, program projekta "Mreža za Metelkovo" in stališče Mestnega sekretariata za urbanizem: *strinjamo se s predlaganim programom (Mreže za Metelkovo), ki je v skladu z določili osnovne planske urbanistične dokumentacije mesta Ljubljana ... zato podpiramo Vaš projekt in Vam*

predlagamo, da skušate pridobiti prostore, ki so trenutno v rokah Republike Slovenije (Obrambnega Ministrstva)."

23.2.1993: ISSML za Skupščino mesta Ljubljane pripravi "**Drugo dodatno gradivo o uporabi zemljišč in objektov bivše JA v Ljubljani**". To dodatno gradivo je vezano na še omenjeno "Strokovno gradivo" iz februarja in marca 1992. "Dodatno gradivo" o namembnosti tretjine severnega dela pravi samo naslednje: "V gradivu iz l. 1992 je bil ta severni del namenjen za projekt MREŠA, ki predstavlja nov kulturno ustvarjalni center Ljubljane z zanimivim programom. Program MREŽE je obširno predstavljen s strani organizatorjev v posebnem gradivu." Pač pa so "mestne planske službe izrazile pomisleke kar zadeva koncentracijo vseh policijskih dejavnosti na enem samem mestu" (v južnem delu Metelkove). Zato ISSML skupščini Mesta Ljubljana predlaga, naj zadevo ponovno pretehta in zavzame jasno stališče o tem, ali bo mesto pristalo na odločitev R Slovenije o rabi vojašnice na Metelkovi za potrebe policije, skupščino Mesta Ljubljana pa tudi sprašuje, če se ne bi morda raje odločila za naslednjo alternativo: "da skuša pridobiti odkup od R Slovenije ali vzeti v najem celoten kompleks vojašnice za drugo rabo (predlagana alternativa v gradivu: kulturna dejavnost, trgovska dejavnost, promocijska dejavnost in mladinska mednarodna dejavnost)." Skupščina bo nato podobno stališče tudi sprejela (15.3.1993), ISSML pa bo kasneje to stališče uporabljal netočno in sicer v kontekstih, ko ne bo jasno, da se tako široka namembnost nanaša na CELOTEN KOMPLEKS Metelkove. ISSML bo poleg tega predvidene namembnosti navajal v nekoliko (in pomembno) obrnjenem vrstnem redu, kjer se bodo na prvem mestu znašli pospeševalni center in terciarne dejavnosti. Slednje še posebej velja za interpretacije, ki so zajete v sklepih ISSML z dne 19.10.1993 pod številko 1656/1-1993 in 1585/2-1993.

15.3.1993: **Zapisnik 21. skupne seje zborov Skupščine mesta Ljubljana** Ad.4. sklep 3. na strani 8. se glasi: *Skupščina mesta Ljubljana ocenjuje, da je območje bivše vojašnice JLA na Metelkovi pomembno za razvoj tega dela mesta, zato: predlaga Vladi R Slovenije, da se za potrebe UNZ določi druga ustrezna lokacija, (celotno!!!, op. M.Hren) območje vojašnice na Metelkovi pa prepusti za potrebe programa Mesta Ljubljana (kulturni programi, mladinska mednarodna dejavnost, poslovno organizacijska dejavnost - pospeševalni center in terciarne dejavnosti).*

24. 6. 1993: **Menjalna predpogodba**, ki jo skleneta RS, Ministrstvo za obrambo in Mesto Ljubljana, ISSML. 1. člen pravi: *Pogodbeni stranki ugotavljata, da sta pod št. 604/1-1992 dne 1.aprila 1992 podpisali dogovor in določili dolgoročno **namembnost** vojaških nepremičnin na območju mesta Ljubljane. S to predpogodbo pogodbeni stranki opredeljujeta elemente menjalne pogodbe, s katero bosta zamenjali kompleks nepremičnin na Igu (...), s katerim upravlja mesto Ljubljana, za nepremičnine na Kodeljevem ter dogovorjenem delu kompleksa bivše vojašnice na Metelkovi ulici, s katerim upravlja Ministrstvo za obrambo. 5. člen pa pravi: Z dnem sklenitve te predpogodbe pogodbeni stranki druga drugi dovoljujeta, da za prejete nepremičnine pričnejo izvajati vse potrebne aktivnosti za pridobitev prostorske, lokacijske in gradbene dokumentacije, pripravo zemljišča za graditev ter revitalizacijo objektov, vse v skladu z **namembnostjo** nepremičnin po dogovorih **obeh** pogodbenih strank in sklepih Mestne skupščine Ljubljana (podčrtal M.Hren).*

23.7.1993: **Zapisnik** o prevzemu dela vojašnice ob Metelkovi ulici (mesto Ljubljana prevzame severni del, ki ima določeno namembnost za potrebe "Mreže za Metelkovo") na podlagi predpogodbe.

27. 8. 1993: **Pismo Ministra za kulturo, Sergija Pelhana** predsedniku ISSM Ljubljana, Marjanu Vidmarju, v katerem ponovno (...ker od ISSML od 1.6., ko je poslal prvo pismo, do 27. 8. 1993 ni prejel nobenega odgovora...) predlaga sestanek ISSML s predstavniki Ministrstva za kulturo in Mreže za Metelkovo, na katerem bi lahko uskladili še odprta vprašanja in omogočili nosilcem prostorskega programa oz. investitorjem zavarovanje in začetek sanacije vse bolj propadajočih objektov še pred zimo....

September 1993: **Mreža za Metelkovo** se trudi vzpostaviti stik z "novim lastnikom" vojašnice (ISSML - Izvršni svet skupščine mesta Ljubljana), da bi se dogovorili o pogojih in načinu prevzema ter uporabe sedmih objektov. **ISSML** ne odgovarja na prošnje in pozive. **Mreža za Metelkovo** dobi nepotrjeno informacijo, da je **ISSML** lokacijo, sicer namenjeno **Mreži**, že obljubil nekemu gradbenemu podjetju kot kompenzacijo za določene mestne gradnje

(omenjalo se je Grad, škofove zavode, obnovo stolnice...). Na tiskovni konferenci 1. septembra **Mreža za Metelkovo** zahteva od **ISSML** jasne odgovore in poziva:

-da ISSML do 15. septembra 1993 javno predstavi vse načrte v zvezi z objekti na Metelkovi,

-da se konkretni pogovori o izvedbi sklepov o namembnosti objektov bivše kasarne na Metelkovi za potrebe Mreže za Metelkovo začnejo takoj, zaključijo pa do oktobra 1993,

-da se v septembru 1993 omogoči Mreži za Metelkovo pripravljalne in promocijske dejavnosti v objektih na Metelkovi ter da se jim omogoči zaščito objektov že pred prihajajočo zimo.

Pod pritiskom javnosti predstavnike Mreže sprejme 3. septembra **član ISSML g. Kovačič** in obljubi, da bo ISSML Mreži odgovore posredoval do 15. septembra.

10. september 1993: **ISSML** posreduje svoja stališča v zvezi z vojašnico ob Metelkovi ulici v obliki rušenja kasarniških objektov. ISSML zanika vpletenost pri rušenju, javni tošilec pa junija 1994 medijem obveščanja sporoči, da je postopek v zvezi z ovadbo zoper neznanega storilca rušenja, ki jo je tošilstvu posredovala Mreža za Metelkovo, zaključen, in da so odgovorni za rušenje člani izvršnega sveta mesta Ljubljana. Tošilec še pove, da je ISSML rušil svojo lastnino in da ga tošilec zato ne namerava preganjati. V noči z 10. na 11. september 1993 samoorganizirani občani in občanke zasedejo del vojašnice in tako preprečijo nadaljnje rušenje. V tej točki spominjamo na že citirani zapisnik o prevzemu vojašnice (23.7.1993), ki eksplicitno navaja, *da so vsi objekti odklenjeni in da ključev za vrata ni*. Naselitev vojašnice poteka brez elementov nasilja.

13.9.1993: Član Izvršnega sveta SM Ljubljana, Janez Sodržnik, na tiskovni konferenci obelodani večino zgoraj citiranih dokumentov, s katerimi dokazuje dvoje. Prvič, da je Mreža za Metelkovo z vidika dotlej sprejetih sklepov v mestnih in republiških organih odločanja upravičena do prostorov v severnem delu vojašnice in drugič, da je predsednik ISSML Marjan Vidmar z obrambnim ministrom Janezom Janšo sklenil predpogodbo, ki jo zaradi nepridobljene lastninske dokumentacije za posamezne objekte ne bo moč izvesti, saj sta stranki trgovali z nepremičninami, ki niso (bile) v njihovi lasti. Na tem mestu ni odveč naslednji komentar: v predpogodbi, ki je bila sklenjena dne 24.6.1994 je rok za podpis pogodbe šest (6) mesecev, končno pa je bila podpisana šela 23. decembra 1994. Na taisti tiskovni konferenci gospod Janez Sodržnik podpre delovanje Mreže za Metelkovo in neposredno obtoži svoj izvršni svet za rušenje družbene imovine. Kot kaže, je imel gospod Sodržnik v vseh treh trditvah prav (Mreža za Metelkovo ima pravico do prostorov, predpogodba je neizvedljiva in za ISSML škodljiva, za rušenje kasarne pa je odgovoren ISSML).

7.7.1994: Pismo o namerah **Ministrstva za kulturo**, naslovljeno zavodu RETINA - Razvojni načrt Metelkova. V pismu minister Pelhan povzema dotedanji potek dogodkov, povzema argumente za dodelitev prostorov RETINI, izraža podporo razvojnemu načrtu in *priporoča projekt vsakomur, ki je voljan materialno, strokovno in moralno prispevati k njegovi uresničitvi...* Septembra 1994 minister Pelhan v tedniku Mladina to pismo označi kot "predpogodbo".

28. 7 1994: sklep vlade R Slovenije, številka 360-04/93-3/19-8, ki se glasi: Točka 3. *Kompleks nekdanje vojašnice ob Metelkovi ulici se namesto Ministrstvu za notranje zadeve v celoti nameni Ministrstvu za kulturo. V točki 4. pa: Ministrstvo za kulturo v skladu s svojimi usmeritvami na lokaciji Metelkova rešuje probleme slovenskih kulturnih inštitucij, zlasti pa Slovenskega etnografskega muzeja in Mreže za Metelkovo.*

9.9.1994 Mestna sekretarka za izobraževanje, raziskovalno dejavnost, kulturo in šport, ga. Branka Lovrečič, ob obletnici Metelkove posreduje RETINI pismo, v katerem se zaveda svoje odgovornosti za reševanje problematike na Metelkovi, izraša obžalovanje ob dejstvu, da je v *večinskem delu mestne vlade prišlo do odklonilnega odnosa do projekta...*, *ob tem pa na Metelkovi živi in se rojeva močna vizija mlade kulture drugačnosti...* Sekretarka izraša prepričanje, da bo Ljubljana *...če je tolerantno, odprto, svetovljansko mesto, znala rešiti tudi zaplet s civilno družbo, ki išče svoj življenjski prostor na nadvse vitalen način...* Obljublja, da bodo šla njena prizadevanja v smeri *ustvarjalnega dialoga med Magistratom in civilno družbo*

s ciljem, da *Magistrat tej civilni družbi v svojem mestu najde ustrezen prostor in možnosti za ustvarjanje.*

PRILOGA 3. Razvojni načrt Metelkove -Izvečki iz knjige državljanstva Metelkove

1. Dejavnosti v gornjem delu Metelkove (objekti Pešaki, Lovci, Šola, Mala garaža);

Stavba LOVCI; Pritličje: Ženski center 88.5 m², MAGNUS in LL Center 88.5 m², Youth Handicaped Deprivileged 23 m². Prvo nadstropje: Makedonsko kulturno društvo 42.5 m²; Društvo za preventivno in prostovoljno delo 44 m²; Skupina Alkibernetiki/studio 38 m², KAPA- kolektiv anarhistično pacifističnih aktivnosti 43 m², en bivalni prostor 22 m². Podstreha je zavarovana a neuporabljena.

Stavba ŠOLA ; Klet: Apokalipsa, študentsko kulturno društvo, 56,5 m². Kulturna sekcija taborniškega odreda šrni Mrav, 71,5 m². Dva prostora za vaje glasbenih skupin (O.M.C., Proletariat, KAPA, klub Leglo zla), 97,5 m². Skladišče Strip Core; 37,5 m². Pritličje: Gledališče Ana Monroe, vadbeni prostor, 53,5 m². Lutkovno gledališče Luft, vadbeni prostor, 39 m². Skupina OMC- vadbeni prostor, 15 m². Vadbena prostora za glasbeni skupini S.B.S.S in HC 40, 54,5 m². Skupina Strip Core in 2227 (FORUM), vadbeni in delovni prostori 44 m². Prvo in drugo nadstropje: Dvanajst ateljejev (dva kiparska, en večji fotografski, ostali so slikarski) 440 m². Podstreha: po požaru 10. decembra 1994 je podstreha zaščiten in prazna.

Stavba PEŠAKI; GALA dvorana (doslej je bilo v njej predstavljenih preko 300 kulturnih dogodkov). 233 m², Channel Zero Klub - nočni klub skupine Strip Core (FORUM). 188.5 m². (program: video, klub, foto razstave, koncerti, kabare, teater). Spremni prostori za javne prireditve (back stage, skladišča...). Študentski kulturni klub Asteroid, nadfakultetno združenje 26,5 m² (predavanja, diapozitivi, dramska sekcija). Štirje večji kiparski ateljeji cca.120 m² (Marko Kovačič, Boštjan Novak, Joše Barši in en večuporabniški prostor - varilnica). Rent a Bike - izposojevalnica, shramba in popravilnica koles; 41 m². Vinilmanija, prodajalna CD;15 m². Prvo nadstropje: Pisarne Razvojnega načrta Metelkove; biro + dve pisarni, 55 m². Komorni kvartet Enzo Fabiani, zvočno izoliran vadbeni prostor. Štirje slikarski ateljeji (Anja šmajdek, Marko Tušek, Jiri Kočica, Marko Kovačič). Foto atelje Ilija Terrah. Šiviljska delavnica. Fotokopirnica. Mizz ART skupina (poslikava interierjev in eksterierjev), ekološka skupina živo zeleni. Nekaj manjših prostorov (11- 15 m²) je urejenih v bivalne prostore za začasno bivanje ljudi, ki delajo na Metelkovi. Nekaj je študentov. Podstreha je zavarovana a neuporabljena.

2. Dejavnosti v dolnjem delu Metelkove in načrti za prenovo (Hlev, Garaže, Zapori, Veliki slečeni hangar);

Stavba MALA GARAŽA 196.5 m²; Gledališče GLEJ, Plesni teater Ljubljana, vadbeni prostor in skladišče za scenografijo; 175.5 m². Gledališče Ana Monroe, skladišče, 21 m². S povečanjem oken, adaptacijo strehe, gradnjo balkona in ureditvijo sanitarij bi prostor lahko uredili v zanimivo dvorano za manjše gledališke predstavitve in za vaje.

Stavba HLEV; Stavba je močno poškodovana. Pritličje: Mehanična delavnica/ Rado Kolman, 61.5 m², Easy Rider Pub, 68.5 m². Podstreha: neizkoriščeno cca 400 m². Soška fronta/ pisarna in klub 18 m². Atelje Norge 17 m². Pekarna Sonček bo pritličje preuredila v novo pekarno in kavarno z bio restavracijo. Površino 107 m² bo zasedla restavracija, ostalo pa kuhinja in delovni prostori. Možno je izdelati mezanin (polnadstropje), ki bi prinesel dodatnih 217 m² površine za mize restavracije in za upravo pekarne. Če bi podrli del obzidja, ki meji na Meistrovo ulico, bi omogočili neposreden dovoz k pekarni. Del restavracije bo urejen kot galerija in tudi del mezenina se bo lahko uporabljal kot galerijsko - razstavn prostor. Prvo nadstropje oziroma podstreha bo povezana z mezaninom v restavraciji z novim stopniščem. Odločitve o namembnosti podstrehe še ni, razmišljamo pa o odprtih skupnih ateljejih za litografijo, poslikavo tkanin, ipd. Ateljeji bi bili ustrezno opremljeni in bi jih lahko uporabljali vsi umetniki z Metelkove.

Stavba GARAŽE; Stavba je v osrednjem delu močno poškodovana in deloma podrta. Pritličje: Skladišče Rado Kolman 36.5 m². Garaža 61 m². Hrošč klub - delavnica 61 m². Podstreha: neizkoriščeno cca 450 m². Atelje Boštjan Drinovec 71 m². Ponovna gradnja v osrednjem (podrtim) delu bi v objektu zagotovila prostor za dodatnih 5 ateljejev za večja kiparska in slikarska dela. Sklop ateljejev bi tako služil zlasti za tiste dejavnosti, ki vključujejo uporabo težjih in/ali večjih materialov ter opreme. En atelje bo namenjen keramiki, porcelanu in glini. Nova podstreha nad podrtim delom bo prav tako preurejena v večji atelje, ki bo namenjen za javne delavnice in povezan s pritličjem z novim stopniščem. Ateljeji bodo imeli skupno skladišče v zadnjem delu in sanitarije. V severnem delu Garaž nasproti glavnega vhoda z Masarykove ulice načrtujemo galerijski prodajni prostor (84 m²). Skupaj

imamo torej 450 m² ateljejskih prostorov v pritličju, 350 m² na podstrehi in 84 m² novih galerijskih površin.

Stavba ZAPORI ; V pritličju živita dva vzdrževalca/varnostnika: Boža in Ivan. V prvem nadstropju je 23 zaporniških celic, kjer so razstavniki prostori, občasno pa celice služijo za bivanje gostov (zlasti ob večjih kulturnih prireditvah). V stavbi načrtujemo svojevrsten Mladinski hotel. Sobe bodo iz zaporniških preko galerijskih v hotelske pre(s)novili umetniki in umetnice z Metelkove. Mladi turist nam je posredoval standarde International Youth Hostel Federation in vsi načrti so pripravljene tako, da ustrezajo pravilom te federacije. Delo na zaporih poteka v koordinaciji med umetniki, bodočimi upravljalci oziroma vzdrževalci hotela in Mladim turistom. V pritličju bo recepcija, pisarne hotela, turistična agencija, garderoba, kuhinja z jedilnico, TV soba, stranišča in kopalnice ter soba za hendikepirane goste. V prvem nadstropju bodo sanitarije, malo skladišče in 20 sob, ki bodo lahko sprejele do 40 gostov. Za podstreho pripravljamo nove načrte, ki bodo z eno večjo skupinsko spalnico in novimi stranišči povečali kapacitete hotela še za 20 postelj.

Stavba VELIKI SLEČENI HANGAR ; Na mestu slečenega hangarja (kovinske konstrukcije) je ustrezen prostor za gradnjo Plesno- gledališkega centra oziroma večnamenske dvorane. Tako bomo pridobili največji dvoranski prostor na Metelkovi, ki bo služil za potrebe gledališča in plesnih ustvarjalcev, občasno pa tudi za koncerte srednjega dometa (500-1000) ljudi. Načrtov še ni.

Recenzija

Dr. Gregor Tomc

Skupina avtorjev v tej knjigi najprej podaja krajši historiat - od nastanka vojašnice do alternativnega kulturnega centra. Umestitvi v socio-kulturni kontekst sledi razvojni načrt (stanje Metelkove in željene spremembe), potrebna gradbena dela, seznam konkretnih op~~R~~ravil v tekočem letu, kronologija boja za Metelkovo, seznam uporabnikov Metelkove, pa še kaj bi se našlo. Po obsegu sicer ne gre za obsežno delo, vendar pa je že iz povzetka vsebine razvidno, da imamo pred seboj zelo zgoščeno pisanje.

Branje knjige o Metelkovi se mi zdi fascinantno predvsem iz dveh vidikov: prvič, ker nas spomni, kako pomemben je osebni angažma ljudi v družbenem življenju in drugič, ker nas opozori, kako dolgo pot smo kljub vsemu naredili v zadnjih štirih letih. Veliko nas je bilo, ki smo opozarjali na dejstvo, da Ljubljana potrebuje alternativni kulturni center. Še več je bilo tistih, ki so zamisel tiho podpirali. Vendar pa brez tistih redkih, Metelkovcev, ki so vojašnico zasedli in jo redefinirali (še dolgo) ne bi bilo ničesar. Iz te perspektive vidim knjigo kot idealnotipski primer družbenega spreminjanja na delu. Pri zasedbi nikakor ni šlo za dejanje kratke sape ali za nekakšen alternativni happening ampak za premišljeno dejanje odgovornih gospodarjev. Po tistem, ko je bila Metelkova osvo(bo)jena, je nastopil čas obnove in izgradnje. Razvojni načrt priča o tem, da je ta zavest med Metelkovci živa. Na mestnih in republiških oblasteh pa je, da ta prizadevanja zdaj ustrezno finančno podprejo.

Če Ljubljana kot glavno mesto Slovenije še nima pravega centra etablirane - tako klasične kot množične - kulture, naj dobi vsaj protiutež - center alternativne, neinstitucionalne, eksperimentalne in sploh drugačne ustvarjalnosti ter druženja. Knjiga o Metelkovi ne predstavlja zgolj zanimivega branja, ampak tudi odločen poseg v kulturno politiko države.

3 Dogovor MOL-MK 1998;

Kompletno dokumentacijo in priloge imam v svežnju v domačem arhivu. En izvod sem izročil Nataši ob predaji kompletne dokumentacije. Elektronskih verzij vseh dokumentov žal na diskah nisem našel. Vsa poročila morajo imeti v arhivih tudi na Ministrstvu za kulturo in Mestni občini, saj so bile to priloge za opravljeno delo po tripartitni pogodbi, ki sme jo imel leto dni podpisano z obema lastnikoma nepremičnin Metelkove.

Marko Hren, pripis v verziji izročeni Nataši Serec, oktobra 2008

3.1 Poročilo o izvajanju dogovora (MH 1999)

Dogovor sem praktično peljal sam, vse to je res. Tako trmasto sem rinil v združevanje Mestno občino Ljubljana s severnim delom Metelkove in Ministrstvo za kulturo (MK) z muzejskim južnim delom in stavbo 6/8, da mi je v eni točki vendarle uspelo dogovor tudi formalizirati in v resnici projekta z La villette brez tega ne bi mogli peljati. Moja ideja je bila, da bi ustanovili skupno informacijsko pisarno za celotno Metelkovo in to bi bil v resnici prvi resen podvig na osnovi Dogovora. Stvar so sesuli Metelkovci sami, z izdatno asistenco povsem plehkkih naščuvanih novinarskih mrhovinarjev in ob Vikini in Školjčevi udobni, povsem nerazvojni in konformistični poziciji, ki jo je ob nekem pogovoru ubesedil Peter Božič: »LDS na Metelkovi vzdržuje socialni mir, razumeš« Skratka, teza teh politikov je bila, da ni vredno drezati v gnezdo na Metelkovi in jih je treba pustiti, da se tam izčrpavajo in gojijo večidel nenadzorovano. Jaz pa sem bil naravnano izrazito razvojno – z vseh vidikov, z vidika socialne kohezije, prevencije, integracije, ustvarjanja poslovnega modela na osnovi kreativnih in produkcijskih kooperativ, finančne samozadostnosti celotnega centra ipd ipd,. Sicer sem celoten proces dobro dokumentiral v posebnem zborniku (Bela knjiga) o izvajanju dogovora, stvar morajo imeti v arhivih MOL, MK in pa seveda, en izvod je doma, skupaj z vsemi publikacijami o Metelkovi. Važno je predvsem to, da so me mediji zaradi dogovora grdo in brezkompromisno napadli. Za svoje delo naj bi bil namreč plačan in na tej točki so zagnali vik in krik. Napadi so trajali tja v leto 2000, ko sem ob vseh pritiskih zbolel. S komaj rojeno hčerko v na novo vseljeni hišici, prepotrebni vrste popravil, s totalno zmedo v poslih, s prekinjenimi pogodbami s strani MOL in s celo fronto nakurčenih ljubljanskih malomeščanskih opinion makerjev na vratu ,..... ni bilo daleč do odločitve, da Metelkovo povsem zapustim. Novinarji, mediji so mi dali lekcijo, vsi po vrsti, koordinirano. Še dandanašnji, kadar srečam Alija Žerdina, ne morem pozabiti in mu ponovim, kar mi je rekel parkrat, ko sem ga karal, zakaj za vruga Mladina piše o Metelkovi tako neobjektivno, tendenciozno, ščuvaško in sektaško. Rekel je: moram ubogati druge šefe..... in se bebavo režal. »Tudi jaz imam šefe«.... tako je izjavil tisti novinar, v katerega so bili uprti upajoči pogledi v neodvisno novinarstvo. Takrat sem seveda izgubil vse iluzije in vse simpatije do katerekoli novinarske združbine. Zadnikarju so plačevali tedenske honorarje, da je sceno na Metelkovov ščuval v njeni itak pristoni samovšečnosti, samo-poveličevanju, ekskluzivizmu.... To sem seveda popisal v pisnih namenjenih Zadnikarju kot tedaj izpostavljenem manipulantu. Šele takrat sem spoznal, kako hipokritična je scena v Ljubljani, tisti, ki jim ni bilo noben problem vleči honorarje, tisti, ki so s par telfeonskimi klici mimo razpisov dobivali denar iz javnih inštitucij, bili v javnih zavodih delno ali v celoti zaposleni tisti so napadali mene, ker sem želel in moral od svojega dela kaj zaslužiti za družino. Sic, sic! Skratka, stvar je bila razvratno pokrita v medijih in je dobro dokumentirana, na tem mestu pa objavljam samo kratko pregledno poročilce.

Takrat sem se že odločal, da bo La villette nemara zadnja stvar, ki jo bom za Metelkovo naredil in v meni je začela tleti misel, da se z mediji sploh ne bom več ukvarjal.

Kulturno središče Metelkova - informacijska pisarna
Društvo za razvijanje preventivnega in prostovoljnega dela
Metelkova 6, 1000 Ljubljana

Poročilo o izvajanju dejavnosti za leto 1999

Ljubljana, 19. november 1999

Naslovljeno:

Mestna občina Ljubljana

Roman Lavtar, direktor

Mestni trg 1

Poročilo zajema

- 1. Strukturne in statusne vidike izvajanja dejavnosti iz Dogovora (april 1998) za Metelkovo**
- 2. Izvajanje programa Agenda 21/ prevencija, varovanje - projekt Phare partnership z La Villette**
- 3. Izvajanje programa Agenda 21/ parki**
- 4. Izvajanje programa Metelkova: PR- stiki z javnostmi, promocija**
- 5. Delovanje informacijske pisarne**

1. Strukturni in statusni vidiki

MO Ljubljana, ministrstvo za kulturo in ključni uporabniki Metelkove so aprila 1998 na mojo pobudo podpisali Dogovor o usklajenem izvajanju dejavnosti skupnega pomena za Metelkovo. Do oktobra 1998 sem na osnovi avtorske pogodbe z MOL in ministrstvom ter s ključnimi uporabniki uskladil in pripravil vsebinske strokovne podlage za srednjeročne programe za Metelkovo. Po uskladitvi s ključnimi uporabniki sta za proračun 1999 programe prijavila zavod Retina (podpisnica Dogovora za S, mestni del Metelkove in stavbo Metelkova 6) za delovanje informacijske pisarne, in Društvo za razvijanje preventivnega in prostovoljnega dela (so-ustanovitelj Retine) za vitalni program razvoja prevencije in varovanja na širšem mestnem območju okoli Metelkove. Do prijave proračunov za leto 2000 in do zaključka veljavnosti avtorske pogodbe med MOL, ministrstvom in piscem poročila, so dejavnosti iz Dogovora temeljito obdelane v "Poročilu in dokumentaciji o pripravljalni fazi vzpostavljanja koordinacije (november 1997- oktober 1998), avtor Marko Hren, 1998. Ustanovitelji zavoda Retine so se zaradi nerešenih finančnih vprašanj upravljanja stavbe Metelkova 6 aprila 1999 odločili za prenehanje delovanja zavoda Retina in so vse programe prenesli na soustanovitelje (Društvo Mreža, Društvo za razvijanje preventivnega in prostovoljnega dela, društvo KAPA). Vse dejavnosti iz Dogovora je prevzelo Društvo za razvijanje preventivnega in prostovoljnega dela. O tem so pristojni v zavodu Retina in Društvo za preventivno in prostovoljno delo ustrezno obvestili MO Ljubljana in ministrstvo, po dogovoru s ključnimi uporabniki, nacionalnimi inštitucijami (SEM, Narodni muzej, moderna galerija, Uprava RS za kulturno dediščino) je to društvo prijavilo tudi dejavnosti za proračun 2000. Sanacijska uprava zavoda Retina, ki je pod vodstvom v.d. direktorice, gospe Neli Drobež, delovala od decembra 1998 do maja 1999, je dejavnosti iz Dogovora v celoti podpirala, izvajala in predvidevala v srednjeročnih planih razvoja območja. MO Ljubljana (Janez Sodržnik, Vida Stanovnik) in Ministrstvo za kulturo (Majda Širca, Ciril Baškovič) so se v tem letu večkrat dogovarjali o nadaljevanju izvajanja Dogovora. Zadnji meni znan formalni dokument o teh dogovorih je zabeležka s sestanka omenjenih pristojnih oseb z dne 28.12.1998. Na tem sestanku so se prisotni strinjali, da je treba z dejavnostmi nadaljevati. Sledilo je več sestankov in konkretno delo na pripravi pogodb, medtem pa sta bila v obravnavi proračuna MOL in vlade RS. Ob sprejemanju proračuna je ministrstvo zavzelo stališče da bo podprlo določene konkretne programe, da pa mora delovanje informacijske pisarne prevzeti predvsem MOL. Pri tem ni nepomembno dejstvo, da je ministrstvo zagotavljalo prostor za izvajanje dejavnosti v stavbi Metelkova 6 brez najemnine. Projektna skupina MOL za Metelkovo je sprejela proračun za uresničevanje Dogovora (glej odpravek sklepov projektne skupine MOL za urejanje severnega dela Metelkove z dne 9.2.1999) in ustrezni zneski so zavedeni v poročilu.

V začetku leta 1999 smo iz pisarne EU Phare iz Bruslje dobili pozitiven odgovor v zvezi s prijavo programa Agenda 21-Prevenција/varovanje v partnerstvu z La Villette na mednarodni razpis za financiranje iz sheme EU Phare Partnership.

Zaradi zgoraj navedenih razlogov smo v letu 1999 ne glede na to, da pogodbe za izvajanje dejavnosti niso bile podpisane (so pa bile v pripravi tako na ravni MOL, ministrstva in EU) nadaljevali z delom na vseh področjih, ki jih podrobneje opisujemo v nadaljevanju poročila. Na obseg dejavnosti so v letu 1999 vplivala predvsem naslednja dejstva:

1. nejasna politika do programov iz Dogovora tako na ravni MOL kot ministrstva za kulturo. To je razumljivo tudi ob dejstvu, da je na obeh ravneh prihajalo do kadrovske spremembe v zvezi s pristojnostmi za Metelkovo; shema pristojnosti še vedno ostaja precej nejasna.
2. umanjko struktur (formalnih ali neformalnih) za izvajanje dejavnosti skupnega pomena
3. razpad doslej relevantnih reprezentativnih in operativnih struktur za severni del (Mreža za Metelkovo, Retina) in propadli poskusi vzpostavljanja predstavniških teles akterjev na Metelkovi.
4. radikalne spremembe v komisiji EU v Bruslju, ki botrujejo zamudam pri realizaciji že odobrenih programov Phare.

Pri tem velja poudariti, da je bila informacijska pisarna načrtovana kot strokovna, informacijska in komunikacijska točka, ki naj bi podpirala interdisciplinarni razvoj lokacije (izraba in načrtovanje prostora, socialne funkcije, zaposlovanje, promocija...) in ne kot reprezentativa ali operativno-izvedbena inštitucija (v smislu upravljanja hiš ali reprezentativnih posameznih uporabnikov).

1. Izvajanje programa Agenda 21/ prevenција, varovanje - projekt Phare partnership z La Villette

Program smo na razpis EU-Phare prijavi s pariškim La Villette junija 1998. Odgovor o odobritvi projekta je prišel v začetku 1999. V naslednjih mesecih smo s strokovnimi službami EU-Phare usklajevali podrobnosti pogodbenega dosjeja in pogajanja uspešno zaključili marca 1999, ko je bil pogodbeni dosje posredovan v podpis pristojnim v EU. Tačas je prišlo do kadrovske in nato strukturne spremembe v Bruslju. Postopki spreminjanja protokolov in pristojnosti za plasiranje sredstev iz programa Phare do danes niso zaključeni, čeprav smo iz Bruslje tokom letošnjega leta dobili več pisnih obvestil z najavo skorajšnje sprostitev sredstev. Zato smo s partnerjem (La Villette) normalno izvedli vsebinske in strukturno-organizacijske priprave za izvedbo projekta. Doma smo vzpostavili operativni (Tomaž Trplan, Suzana Štular, Marko Hren, Gorana Flaker) in strokovni team (dr. Bojan Dekleva, dr. Gregor Tomc, dr. Drago Kos) sodelavcev ter opravili vrsto prelimenarnih in informativnih sestankov s ciljnim skupinami, ki bodo sodelovale pri izvedbi projekta (uporabniki Metelkove, krajanje, oba lastnika, Zdravstveni dom ob Metelkovi ulici, varnostne in preventivne službe...). V zvezi z zamudami v Bruslju smo ves čas v stiku z gospo Jasmine Sioud, delegacija EU v Ljubljani. Z ministrstvom za kulturo smo pogodbo za sofinanciranje ustrezno aneksirali, pogovori z MOL za normalno nadaljevanje financiranja projekta še potekajo.

Pri tem velja poudariti, da so sredstva v projektu Phare izključno programska in ne vključujejo nobenih neprogramskih stroškov (delovanje pisarne, stroški prostora, režija, oprema, amortizacija). Neprogramski stroški morajo biti zajeti v predvidenih stroških delovanja informacijske pisarne.

Na ministrstvu sem pripravil predstavitev programa in parka La Villette. Za podobno predstavitev smno se dogovarjali tudi z MOL. Predavanje je bogateno s prosojnicami.

2. Izvajanje programa Agenda 21/ parki

Ker ni bilo na voljo nobenih sredstev in ker je zavod Retina izgubil kader, ki je bil za dela v parkih na voljo skozi program javnih del, smo lahko izvedli samo minimalni del načrtovanega programa in sicer ureditev dokumentacije in delno fizično ureditev parkiranja na odprtih površinah znotraj kompleksa Metelkove. Tako smo pridobili ustrezna dovoljenja za prepovedi parkiranja, namestili znake in deloma - v skaldu s finančnimi možnostmi - fizične ovire. Materialne stroške je iz stroškov upravljanja Metelkove 6 kriil zavod Retina, delo, ocenjeno bruto na 140.000 pa do realizacije sredstev MOL ni bilo plačano.

Za proračun 2000 smo dejavnosti urejanja parka predvideli v vlogah društva Živozeleni (zanj Dušan Šušteršič in Marko Hren).

3. Izvajanje programa Metelkova: PR- stiki z javnostmi, promocija

V prvi polovici 1999 smo pripravili strukturo, načrt in vsebino spletnih strani Metelkove z interaktivnim vodičem in indeksiranimi povezavami ter na www postavili prvo verzijo predstavitvene strani Metelkove (glej www.ljudmila.org/retina). Zaradi nerešenih strukturnih in finančnih postavk nismo zagotovili lastne domene (www.metelkova.si ali podobno) in spletnih strani v zadnjih mesecih nismo ustrezno ažurirali, čeprav je gradivo v celoti pripravljeno in ga lahko postavimo do konca letošnjega leta. Kljub temu je stran dovolj informativna in uporabna (v slovenski in angleški verziji). Izplačani niso bili nobeni honorarji, ki jih dolgujemo avtorjem.

Ministrstvo za kulturo je odobrilo (pogodba je podpisana) sredstva za tisk knjige, zbornika esejev o Metelkovi, avtorjev Bratka Bibiča in Marka Hrena. Zaradi zamude pri podpisu pogodbe z MOL knjiga še vedno ni v tisku in tudi sredstva ministrstva so postavljena pod vprašaj.

Informacijska pisarna je med drugim izvajala še naslednje funkcije PR in promocije:

1. informacijska in strokovna podpora ciljnim publikam
 - 1.1. aktivno sodelovanje v projektni skupini MOL (Vida Stanovnik) za Metelkovo in zagotavljanje informacij strokovnim službam ministrstva za kulturo (Ciril Baškovič, Marjutka Hafner, Vesna Čopič)
 - 1.2. informiranje nove strukture mestnega sveta in mestne uprave o dejstvih o Metelkovi (organizacija številnih obiskov mestnega sveta, npr. dr. Darko Štrajn, Peter Božič) in uprave (ga Nelida Nemeč).
 - 1.3. priprava strokovnih podlag in org. številnih sestankov v zvezi s prenovo bivših Zaporov za mladinski hotel (povezovanje na ravni Sestava, Mladi turist, Počitniška zveza, Urad za mladino, projekt Manifesta 2000, informiranje mestnih svetnikov, zagotovitev proračuna, spremljanje in nadzorovanje korektnosti postopka spreminjanja prostorskih aktov - PUP, informiranje in predstavitve za izbrane avtorje arh. rešitve Forum in inžniringa IMOS itd.)
 - 1.4. predstavitev programov in postopkov uporabnikom Metelkove, sodelovanje v sanacijski upravi zavoda Retine, informiranje t.i. predstavniške skupine Metelkove mesta, objava več člankov v časopisu Metelkovnik
 - 1.5. komuniciranje s predstavniki krajevne skupnosti, zlasti z njihovim odvetnikom, g. Janezom Šinkovcem
 - 1.6. komuniciranje in predstavitve programov Zdravstvenemu domu (dr. Turk), itd.
 - 1.7. sodelovanje pri pripravi scenarija za dokumentarni film o Metelkovi Sklada RS za ljubiteljsko kulturo.
2. organizacija protokolarnih in strokovnih obiskov za mednarodno publiko (izbor)
 - 2.1. predstavitev za študente CMS (hrvaška, BiH) in gibanja post-pesimistov
 - 2.2. izvedba protokolarnih obiskov za delegacijo Baskovske vlade, za gospo Katio Belillo (It. ministrico za deželne zadeve), gospo Christine Shell (Fr. ambasada in kulturni center Ch. Nodier v Ljubljani), za predstavnike La Villette, gospoda Jeremya Condorja, svetovalca min. RS za Evropske zadeve itd.
 - 2.3. vzpostavitev stika in zagotavljanje informacijskega pretoka med Projektno skupino MOL za severni del in gradbenim odborom Ministrstva za kulturo za južni del Metelkove.
3. promocija kulturnega središča Metelkova v tujini
 - 3.1. priprava gradiva in priporočil (županja Viktorija Potočnik, predsednik Milan Kučan) za nominacijo nosilca projekta Metelkova za prestižno nagrado indijske fundacije Jamnalal Bajaj
 - 3.2. priprava vsebinskih podlag sodelovanja projekta Metelkova pri projektih pakta stabilnosti (prek Sveta Evrope, Mosaic, Ministrstva za zunanje zadeve in Trans Europe Halles)
 - 3.3.** predstavitve s potovanji v tujino: Bihač (Miramida, UDPR), Poreč (CMS), Dunaj (KulturContact), Trans Europe Halles (Amsterdam, Luxemburg), Dunaj (European multi-Cultural Foundation), Lisbona (European forum of Cultural Networks), Firence: Culute counts (World bank, UNESCO, Council of Europe), Dublin in Cambirdge (TEH, Cultures, Arts and conflicts). Za vse navedene predstavitve so bila sredstva za potne stroške in nočitve zaradi neurejenih finančnih zadev doma zagotovljena s strani tujih organizatorjev.

3.4. distribucija promocijskih gradiv (Autokarta Metelkove in Metelkova, A Map of the Plan) po pošti.

4. Delovanje informacijske pisarne

V informacijski pisarni, ki deluje v prostorih ministrstva za kulturo na Metelkovi 6, se poleg zgoraj naštetih dejavnosti nahaja tudi celotni arhiv projekta vzpostavljanja Kulturnega središča Metelkova. Arhiv smo morali letos zaradi strukturnih sprememb (ukinitev zavoda Retina, prevzem funkcij s strani društva za razvijanje preventivnega in prostovoljnega dela) preseliti. Informacijska pisarna je dnevno na voljo ciljnim javnostim (krajani, uporabniki, lastnika, strokovna javnost, protokolarni in drugi obiski, programski partnerji). Delo poteka v prostorih in na opremi, ki jo je zagotovil zavod Retina (opremo je treba posodobiti) in na privatni opremi pisca poročila. Zaradi nezagotovljenega priliva načrtovanih sredstev opreme letos nismo mogli posodobiti (vloga za proračun 2000) prav tako pa nisem mogel angažirati ustrezne administrativne pomoči in sem tudi večino administrativnega dela opravljal sam. V zahtevku za povračilo stroškov so zato nižje postavke za administrativno pomoč, nič stroškov za dodatno opremo, nič dnevnic in potnih stroškov (sredstva za opravljena potovanja sem pridobil iz tujine, razliko za dnevnice pa sem založil sam). V proračunu delovanja informacijske pisarne je poleg v prejšnjih poglavjih opisanih programskih stroškov zato nujna refundacija sredstev za stroške prostora (najemnine ministrstvo ni zaračunavalo), za material (fotokopiranje, arhiviranje gradiva...), honorarje, komunikacije (ISDN, mtel, tel, fax, poštnina) in minimalno reprezentanco .

Avtor poročila
Marko Hren

4 Objavljena besedila

4.1 Intruder in Independent voices

V svežnju – izvorniku v prvem izvodu, sem dodal na tem mestu Izbor člankov iz mirovniških glasil v angleškem jeziku, ki tudi omenjajo oziroma najavljajo projekt konverzije vojašnice ob Metelkovi ulici že v letih 1990-1991.

4.2 Metamorfoze Agore Metelkove, publikacija in dodatni teksti

Metamorfoze
Agore Metelkove

Metamorfoze Agore Metelkove
Založilo: Društvo za razvijanje preventivnega in prostovoljnega dela, Ljubljana 1999

Uredil: Marko Hren
Izbor besedil: Bratko Bibič, Marko Hren
Lektura avtorskih besedil: Mojca Hudolin
Oblikovanje: Živozeleni - Darja Šipec
Naklada: 500
Tisk: Trošt

Knjiga je izšla s finančno podporo Ministrstva za kulturo R Slovenije.

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

Metamorfoze: Metelkova - Agora / ur. Marko Hren, Ljubljana: Društvo za razvijanje preventivnega in prostovoljnega dela, 1999.

4.2.1 Metamorfoze ; Post scriptum – Lux in tenebris Lucet

Post Scriptum
Lux in Tenebris Lucet

Je vprašanje, ki si ga zastavlja Gregor Samsa - "Kaj se mi dogaja, so to sanje ali resničnost?" -, bolj ali manj relevantno od vprašanja, ki si ga zastavijo drugi - "Je Samsa nor ali normalen?"

Znotraj in zunaj, mi in oni. Sam ali ne-sam. Tudi znotraj obstaja znotraj in zunaj. In zunaj obstaja znotraj in zunaj. Sklop vseh drugačnosti je celota, mar ne? Je o spiralah metamorfoz lažje razmišljati skozi modrost, ki velewa, da v resnici ni ne sanj in ne resničnosti, ne norosti in ne normalnosti, ne znotraj in ne zunaj? Mar ni stari, v osrčju Mediterana rojeni rek, da luč sveti v temi, zgovoren na enak način?

Je dogajanje, povezano s kulturo in Metelkovo, del problema ali del rešitve? Kdor si pred problemi zatiska oči, bo odgovoril pritrdilno na prvi del vprašanja. Kdor pa ve, da so zunanji izrazi konfliktnih stanj nezmotljivi pokazatelji večplastne resničnosti, pa bo Agoro, lakmusov papir stanja v družbi, jemal kot nujno predpostavko za vsakršno preišljevanje o življenju. In za to nam - ko primemo za pero - tudi gre! Umetnost ima pravi smisel v toliko, kolikor je v službi iskanja in izražanja resnice. Tako ima tudi Metelkova smisel le kot prostor resnice, kot forum različnosti.

Metelkova je v času svojega obstoja pokazala na številne potenciale in na prenekatero pasti sodobnega življenja. Najprej je izpovedala moč neodvisnega samoorganiziranja civilne družbe. Dokazala je relevantnost real-utopije, dokazala je, da je možno sanjati nemogoče in to spremeniti v resničnost: štab jugoslovanske vojske zamenjati s čebelnjakom neodvisne ustvarjalnosti. Bodimo realni, zahtevajmo nemogoče, je smer razmišljanja jedrnato povzel Bratko Bibič.

Kultura, umetnost in ustvarjalni naboj nasplošno predstavljajo izjemen potencial za spremembe, pa naj gre za politične, socialne, splošno-civilizacijske ali spremembe v odnosu do narave. Noben napredek in na drugi strani nobeno nasilje se ni moglo razviti brez ključnih prispevkov znanstvenikov, umetnikov, mislecev. Simboli, formule, podobe, pesmi in umetelno zložene besede so spremljali in omogočali tako totalitarizme kot človekoljubne in okolju prijazne procese. Umetnost je lahko fasada dobremu in zlemu. Ustvarjalci pa se morajo zavedati, da je njihova moč velikanska, kajti dana so jim najmočnejša, četudi subtilna orodja za usmerjanje človeških naravnosti. Navsezadnje je znanost dokazala, da leži največja moč v najsubtilnejših oblikah: ko se deli atom (ta po imenu nedeljivi osnovni gradnik form), razgrajuje vse forme okoli sebe. Ustvarjalna misel deluje podobno; skozi medije, ki jih poznamo kot zvrsti umetnosti, povzroča spremembe. Prav zato vsi narodi na dolgi rok varujejo svojo ustvarjalno tradicijo in omogočajo ustrezne pogoje za nenehen razvoj ustvarjalnosti. Se ne ponuja sam po sebi sklep, da (vrsta tistih, ki so to ugotovitev zapisali pred menoj, je dolga) v Ljubljani ni nobenega razvojnega programa in nobenega globinskega napredka prav zaradi odnosa vladujočih do ustvarjalnosti?

Ob brez-vestnem delovanju oblasti si morajo vest izprašati tudi kulturniki sami. Kajti ni jih političnih klientel brez (klientelistične) podpore ustvarjalcev. Namesto da bi slednji nenehno izdelovali pozitivne programe in bili med seboj solidarni ter kooperativni, se jih vse preveč izčrpava s pobiranjem drobtinic in šikaniranjem svojih kolegov; na ta način postajajo podobni politikom. Mar ni zgodba Leni Riefenstahl ob zaključku stoletja svetovnih vojn eden najbolj zgovornih primerov za izpraševanje vesti vsakega ustvarjalca ob vsaki akciji? Je danes še mogoče reči: "Jaz samo ustvarjam, za širši kontekst, v katerega se umešča moje ustvarjanje, pa ne sprejemam odgovornosti!" Mar lahko umetnik, ki na tak ali drugačen način sodeluje pri promociji takega ali drugačnega totalitarizma, danes še izjavi, da "ni vedel"? Ustvarjalci morajo neprestano izpraševati svojo vest - in to je največja umetnost, največji izziv. Če vest zanemarijo in svojo ustvarjalnost prodajo lastni sebičnosti, prvemu špekulantu ali politikantu, ki se pojavi za vogalom, se bodo slej ko prej srečali z usodnim vprašanjem: "Kaj sem vendar storil-a?"

V odnosu do zunanjega sveta so metelkovski ustvarjalci pokazali pozitivno plat umetniškega potenciala. Uspešno so se zoperstavili jugoslovanski armadi, vandalizmu nekompetentne lokalne oblasti in se z aktivnim pristopom soočili z vandalizmom ulice ali t.i. urbano patologijo. Uspešni so bili zato, ker je individualna ustvarjalnost, želja, inovativnost, strast izražanja, močnejša od še tako strukturiranega totalitarizma, ki sloni na uniformnosti in subordinaciji. Zato so - kljub težavnim okoliščinam - tudi preživeli. Tisto, s čemer se metelkovci soočajo danes, je konfliktnost navznoter - ob težko razložljivi pasivnosti mestnih oblasti, ki Metelkovo vzdržuje v brez-redju, jim je preostalo edinole soočanje s samim sabo. Tako lahko rečemo, da so akterji zaključili (desetletni) krog postavljanja vprašanj, ki smo jih nanizali na začetku. Kje je nasprotnik: zunaj ali znotraj? Ali ni resnica v tem, da bivamo sredi nasprotij in da vtis o lociranem mestu nasprotnika opredeljuje naše lastno nihanje, naš lastni nemir? Lahko pristanemo na trditev, da je moč od človeka pričakovati solidarnost in sodelovanje, samo če mu gre trdo za nohte? Osebno mislim, da je vredno vzajemno pomoč, kot jo je za zahodno kulturo utemeljil Kropotkin, jemati in razvijati kot temelj kulturnega miljeja. Je mar ta težava tista (peta?!). Herkulesova naloga, s katero se mora spopasti Metelkova? Pri tem imamo v mislih tako dejstvo, da je vsak ustvarjalec odgovoren svojemu lastnemu poslanstvu, kot dejstvo, da je Metelkova produkt in realnost kolektivnega prizadevanja in s tem neposredno odvisna od sposobnosti sinergičnega sodelovanja vseh ključnih akterjev. Obstoj Metelkove je dokaz Kropotkinove teze, da je za evolucijo človeštva bistvena sposobnost sodelovanja, sedanje stanje na Metelkovi pa je dokaz, da "boj vseh proti vsem" lahko vodi samo v propadanje.

Takšna vprašanja nas spremljajo v trenutkih, ko želimo pospremiti besedila, ki so v minulem desetletju nastajala v neposredni povezavi med akterji ter najprej real-utopičnim in nato realnim prostorom Metelkove. Na eni strani nas radosti, s polnim optimizmom in dobro voljo napolnjuje dejstvo, da nam je uspelo: dobljeni so boji z očitnimi zunanjimi silnicami. Ostajajo pa boji navznoter. Boji z jezo in prezirom, ki nas spremlja, ko se soočamo s sebičnostjo, brezbržnim individualizmom, oblastiželjnostjo, nekooperativnostjo, zasvojenostmi, krajo, aroganco, goljufivostjo, klientelizmi, političnim voluntarizmom in nekompetentnostjo. V uvodu

bi lahko povedali mnogo lepega o pogumu, ustvarjalnosti in požrtvovalnosti protagonistov Metelkove in lahko bi povzeli dolg seznam rakavih procesov, ki zajedajo tako skupnost na Metelkovi kot njeno širše okolje, z mestno oblastjo na čelu. Je ob objavi tako zgovornih prispevkov komentar sploh potreben?

Menim, da je ključni problem Metelkove v odsotnosti volje in vizije za ponovno ustvarjanje atmosfere (in tej sledečih struktur) medsebojne pomoči, solidarnosti, tolerance in sodelovanja. Navznoter, seveda: med ustvarjalci, najemniki, uporabniki Metelkove samimi. Prav zaradi notranje-organizacijskega kaosa je razvoj Metelkove zastal. Na konstruktivne iniciative s strani oblasti doslej v Ljubljani pač ni bilo moč staviti. Ni naključje, da številni tu objavljeni zapisi izpostavljajo prav težavnost in pomembnost pravega organizacijskega modela za Metelkovo: s to temo smo se v zapisih neposredno ukvarjali predvsem Borut Brumen, Eda Čufer, Rastko Močnik, Tom d'Elf in pisec. Vsi zapisi so izjemno dragoceni za vsakršno razmišljanje o upravljanju (tu mislimo na hardversko in programsko upravljanje) kompleksa kulturnega središča na Metelkovi.

Kako se je lahko zgodilo, da je od leta 1990, od - z današnje točke težko razumljive - enotnosti in solidarnosti akterjev prišlo v desetih letih do zdrsa v skrajni individualizem in tekmovalnost? Kako je mogoče, da so prireditveni prostori na Metelkovi izkoriščeni samo nekaj ur tedensko? Kako je mogoče, da so vsi "javni" prostori v rokah posameznikov, da nobenega prostora nima v upravljanju kakšno vsaj približno demokratično ali za celotno Metelkovo odprto telo? In zakaj Metelkova še danes nima "svoje" kavarne, odprte čez dan, ki bi Metelkovi-mestu prinašala dobiček? Zakaj parki ostajajo neurejeni, zakaj je nemogoče, da bi parke odprli za otroke, sprehajalce...? Zakaj na mestni občini ni nobene osebe niti nobenega oddelka, ki bi skrbel za razvoj in sprotno urejanje Metelkove? Kako je mogoče, da mestna občina relativno razkošno adaptira štiri ateljeje in jih nato pusti v nemar, prazne? Kakšen je učinek varnostnikov, za katere mestna občina že sedem let plačuje kakih petsto tisočakov mesečno? Zakaj je Metelkova edini kulturni center, kar jih poznamo, ki nima nobenega stalno zaposlenega za urejanje celote? Zakaj nobena od struktur, ki so bile doslej vzpostavljene za Metelkovo, ni dobila v proračunu mestne občine niti tolarja? Kako je mogoče, da imajo ustvarjalci na Metelkovi najmanj pet različnih pogodbenih statusov in najmanj pet različnih tarifnih sistemov za plačevanje stroškov? In nenazadnje: kako si lahko razlagamo dejstvo, da za tiste lise na Metelkovi, kjer je možna gradnja, na mestni občini še vedno ni resnih predlogov, del bivših zagovornikov Metelkove- multikulturnega centra pa se za podobne namembnosti že ozira po drugih lokacijah (ljubljske kinodvorane...)? In zakaj mesto tudi pri tistih gradbenih posegih, naprimer adaptaciji zaporov v mladinski hotel, ki so jih vse dosedanje mestne strukture že ničkolikokrat potrdile in za katere obstajajo vse ustrezne formalne odločitve, že pet let odlaša z izvedbo in tako zamuja na pladnju prinesene priložnosti za mednarodno promocijo (EMK'97, Manifesta 2000)?

Je možna razlaga, da je neurejena Metelkova tako v interesu (bržkone pomembnega dela) uporabnikov kot (bržkone pomembnega dela) mestnih ljubijev? In če je v zadnjem vprašanju vsaj kanček resnice: ali "pomembni" pri tem mislijo na dobrobit krajanov, meščank in meščanov ter mesta kot celote (da ne omenjamo dejstva, da je urejena Metelkova v interesu vseh tistih ustvarjalcev, ki želijo delati resno in transparentno!)?

Ne glede na to, kaj se bo v arhitekturnem smislu v prihodnosti dogajalo na Metelkovi, morata lastnika, mestna občina in ministrstvo za kulturo, omogočiti uporabo prostora za vse publike: prišleke iz okolice Ljubljane in cele Slovenije, ki bodo prek Metelkove z železniške postaje hodili v Klinični center in bolnišnice, za otroke, starše, starostnike, ki bi radi v parku uživali sončne dneve, odraščajoče, ki lahko najdejo prostor za rekreacijo in ki so prva publika za večerne programe. Prav tako morata lastnika zagotoviti vsaj približno uravnotežene pogoje in kriterije za uporabnike prostorov na Metelkovi - če tega niso zmogli uravnati metelkovci sami. Metelkova je glede stavbnega fonda po sedmih letih izkoriščena kakih 30-odstotno, glede zunanjih površin pa je praktično neizkoriščena. Tudi če ostajajo (bolj ali manj prikriti, kot je to že davno napovedal Pavle Gantar) interesi, da Metelkove ne bi v celoti namenili kulturnim programom, bo ostalo dejstvo, da bodo kulturni programi prevladovali. Metelkova je in bo ostala prostor za kulturno produkcijo. Mestna občina in ministrstvo za kulturo sta kot lastnika odgovorna za načrtovanje in implementacijo spremnih programov za urejanje in

eksploatacijo površin, ki bodo Metelkovo vzdrževali na eni strani varno, na drugi pa estetsko in programsko privlačno za vse vrste obiskovalcev.

Danes temu ni tako: večina prebivalcev in okoličanov se Metelkovi na daleč izogne, lokacija je neurejena, nepriljučna in - razen redkim - ne daje občutka varnosti. Temu primeren je tudi obisk še tako dobro zastavljenih programov. Metelkova ima (kot celota) smisel samo, če je odprta in prijazna za vse. Le tako bo služila mestu in upravičila namembnost dragocene lokacije za kulturne programe. Z ustrezno ureditvijo in s spremnimi programi zlasti za otroke in krajane lahko Metelkova deluje na podoben način kot sobotna ljubljanska tržnica - danes edini prostor spontane družabnosti, ki v mestu zares deluje. Merilo, ali Agora deluje, je samo eno: da ljudje prihajajo. Metelkova ima za to vse izhodiščne pogoje, navsezadnje pa je takšno smer že s samim naslovom FORUM začrtala tudi na natečaju izbrana (za južni del arhitekturna, za severni del pa urbanistična) rešitev.

Kaže, da je pri vsem skupaj najteže doseči to, da bi ustrezni ljudje sedli za isto mizo in pričeli vleči poteze, s katerimi bodo odplekli gordijski voz neurejenosti lokacije. Zavedajoč se, da so lepota in moč, užitek in draž, napredovanje in izziv skriti v eni ključni besedi: drugačnost. Nič, kar ni bilo drugačno od običajnega, ni v konstruktivnem smislu spreminjalo podobe sveta. Ko tako razmišljamo, v čem je smisel Metelkove, ne moremo drugače, kot da poiščemo odgovor na vprašanje, v čem je Metelkova posebna, drugačna od drugih. Je srečanje prestižnih potrošnikov kulturne ponudbe in navdušencev nad marginalnimi slogi z naključnimi obiskovalci koristno ali začudujoče, se programi elitnih in marginalnih produkcij izključujejo ali dopolnjujejo, je sobivanje nacionalnih in neodvisnih produkcij problem ali potencial, je nuja, da mesto in država sodelujeta, težava ali rešitev, je interdisciplinarnost, torej sodelovanje med, denimo, umetniki, kulturnimi inštitucijami, socialno angažiranimi skupinami, raziskovalnimi inštituti, pravosodjem, stvar teorije ali edina konstruktivna metoda za smiselne akcije in politike v zapletenih (zlasti urbanih) konstelacijah človeških bivalnih prostorov? Je odprtost lokacije povzročila za sosede problem ali je na probleme v mestu zgolj pokazala?

Mar ni največje bogastvo Metelkove prav v tem, da se tam pokažejo in srečujejo največja nasprotja oziroma drugačnosti? Ali ni največji problem samo v tem, da je za kaj takega potrebna ustrezna urejenost? Za svobodo in spontanost je potrebna prava mera in oblika reda! Zamisel obrata štaba vojske v Agoro, prostor svobodnega izražanja, je vzniknila skozi postavitev temeljnega nasprotja med represijo in svobodo, vojaškim in civilnim, zaprtim in odprtim, uniformnim in barvitim. Več kot očitno je, da bodo prav to vprašanja, s katerimi se bo treba ob razvoju Metelkove - Agore soočati tudi v prihodnje.

Marko Hren
Pogled, december 1999

4.2.1.1 Uredniška pojasnila

UREDNIŠKA POJASNILA

"Smo v Ljubljani, čeprav naš pomen daleč presega prostorske in kulturne horizonte tega mesta. Torišče našega najbolj raznovrstnega udejstvovanja je Ljubljana. Iz tega mesta smo zrasli in temu mestu smo v zadnjih desetih letih z našo dejavnostjo zagotovili pomembno mesto v družbenih in kulturnih dogajanjih sodobne Evrope.

Mesto in njegova uprava nam nista vračala z enako mero. Zgodovina alternativnih kulturnih gibanj, novih družbenih gibanj, mirovništva, novih estetskih praks je tudi zgodovina zatiranja, izganjanja in prepovedovanja. Odločili smo se, da bomo temu napravili konec. PROJEKT METELKOVA za katerega nam gre in ga predstavljamo v nadaljevanju simbolizira naša prizadevanja v devetdesetih letih, da bi temu mestu po šoku in negibnosti, ki ga je izkusilo z "novo demokracijo" ponovno vtisnili pečat tolerance, raznovrstnosti, svetovljanskosti in uživanja!"

Ko je Pavle Gantar pred 10 leti v prvi številki Mzina zapisal te besede in z njimi objavil kampanjo ZA METELKOVO, ZA STREHO NAD CESTO, si bržkone ni mogel misliti, da bomo lahko te besede z isto relevantnostjo navedli tudi 10 let pozneje.

Pobudniki konverzije tedanjega štaba JLA za kulturo so od samega začetka verjeli, da bo "real-utopija" uspela. Še več, leta 1990, ko je bila jugoslovanska armada še krepko v sedlu, so z vsem prepričanjem oznanjali, da je vselitev v prostore realna v par letih. Take napovedi so se uresničile. Nikomur pa se ni niti sanjalo, da se bodo prave težave začele šele po zmagi; pri tem kot zmago pojmujeemo dejstvo, da so v letu 1992 dosegli polno in jasno politično soglasje, da se polovica Metelkove nameni programom Mreže za Metelkovo.

Metelkovo je bilo treba zasesti, jo braniti, obdržati, vzdrževati živo, se soočiti z urbanimi problemi, vandalizmi (od vandalizma oblasti, prek vandalizma ulice do vandalizma v medsebojnih komunikacijah med samimi akterji) in že pregovorno rigidnostjo oblasti. Za vsak najmanjši napredek na Metelkovi, pa naj si gre za zamenjavo žleba, postavitve električnega priključka ali podpis najemne pogodbe, za vsak najmanjši korak naprej je bila potrebna dolgoletna borba, pa naj so bile na oblasti te ali one politične stranke.

Morda je prav zato proces nastajanja Metelkovo zanimiv in vreden podrobnega dokumentiranja. S pričujočim zbornikom smo zapolnili eno od vrzeli v dokumentaciji. Publikacijo smo želeli popestriti z izborom fotografij z retrospektivne razstave o Metelkovi (1988-1998), ki je bila prvič predstavljena ob peti obletnici vselitve v Metelkovo. Ker pa je knjiga morala iziti brez predvidene finančne podpore MO Ljubljana, kar je postalo jasno tik pred tiskom, smo morali slikovno opremo opustiti.

Zanimivih zapisov o Metelkovi se je z leti nabralo dosti. Množica časopisnih člankov je preprosto nepregledna; deloma smo izbor časopisnih člankov objavili v Dosjeju Metelkova (Retina, 1996) večji del člankov, zlasti tistih, ki beležijo izvajanje programov, pa hranijo producenti v lastnih arhivih in bi jih bilo smiselno zbrati. Ob pripravi pričujoče publikacije pa smo se določili za objavo zapisov protagonistov Metelkove s poudarkom na reprodukciji objav v publikacijah, ki so neposredno povezane z Metelkovo. Tako ne objavljamo nobenih novinarskih prispevkov, ki so bili objavljeni v dnevnem časopisju. S tem je izpadlo veliko dobrih in ilustrativnih prispevkov, ki so nepogrešljivi vir zapisov o živem dogajanju za Metelkovo in na Metelkovi v minulem desetletju. Tej tvegani in neprijetni odločitvi je botrovalo dejstvo, da so arhivi rednih publikacij dostopnejši kot pa neodvisne publikacije protagonistov, ki so večinoma pošle in se nahajajo v privatnih ali javnosti težje dostopnih arhivih.

Prav zaradi gornje odločitve smo v prvem delu objavili - z izjemo študije dr. Draga Kosa - izključno besedila članov Mreže za Metelkovo, ki so bila objavljena v njihovem glasilu Mzin. Tudi zaključujemo z zapisi, ki so jih metelkovci objavljali v Metelkovniku, glasilu Metelkove mesta (1998-1999). Študija o medijih, ki so jih uporabljali metelkovci, bi bila zanimiva naloga; Mzin je iz preprostega fanzina pristašev konverzije štaba JLA v kulturni center postal luksuzno izdelana revija Emzin, ki je Metelkova - žal - že leta očitno ne zanima. Zanimiv je tudi Metelkovnik, ki - spet žal - ni odvisen ne od članstva Metelkove in ne od publike (ali simpatizerjev) temveč od dotacij vedno iste fundacije.

Osrednji del (II. in III. poglavje) smo posvetili pogosto obširnim zapisom, študijam in analizam, ki pričajo o načrtovanju in odločanju po tem, ko je leta 1993 prišlo do vselitve v bivšo vojašnico. Tu objavljamo nekatere še ne objavljene študije, ki so nastajale zlasti na FDV, ter zapise, ki so bili v majhni nakladi objavljeni v publikacijah Razvojnega načrta (Retina, 1995), Dosje (Retina, 1996), Urbanarije (1997), ČKZ (1997) in Sestave (1997). Zahvaljujemo se uredništvom publikacij, kjer so zapisi izšli prvotno, za dovoljenje za ponovno objavo.

Ljubljana, 1999

Zadnja stran

Pred vami so zapisi o metamorfozah kulturnega centra Metelkova. Z različnih vidikov pojasnjujejo dogajanje, ki je marsikaterim očem ostalo skrito. Ne (najpogostoje ogorčeni) sosedje na Taboru, Friškovcu in Ledini, ne protagonisti, ne lobisti, ne konceptualisti ne politiki in ne tako-imenovani metelkovci se ne morejo v celoti zavedati celovitosti procesa, ki smo mu priče v minulih desetih letih.

Kljub temu, da je skoz zapise veliko povedanega, bo ostalo prav toliko zamolčanega: na Metelkovi in v njeni okolici se je zgodilo precej več zanimivega, radostnega, kreativnega in obenem trpečega, grozljivega in destruktivnega kot je zabeleženo tukaj. A prav zato, ker vemo, da je resnica v vsaki pori subjektivnega doživljanja, so tu na enem mestu zbrani tisti zapisi, ki razlagajo "širši kontekst", kar bo morda komu pomagalo, da upošteva misel Toma d'Elfa: "tukaj nismo za to, da obsojamo, ampak da razumemo".

Ponatisnjeni so zapisi naslednjih avtorjev: Emir Beširević, Bratko Bibič, Borut Brumen, Eda Čufer, Boštjan Drinovec, Luka Drinovec, Tom d'Elf, Frenk Fidler, Pavle Gantar, Sašo Gazdič, Saša Glavan, Marko Hren, Nikolai Jeffs, Hinko Jenull, Kevin Kaufman, Jiri Kočica, Drago Kos, Nina Kozinc, Vesna Krmelj, Srna Mandič, Tomaž Mastnak, Rastko Močnik, Andrej Morovič, Borut Osonkar, Keko Pollak, Boštjan Plut, Mojca Pungerčar, Keko Pollak, Janko Rožič, Nataša Serec, Tomislav Šola, Dušan, Šuštaršič, Gregor Tomc, Urša Toman, Rok Zavrtnik, Ira Zorko, Dušan Vinko.

4.2.1.2 Urbanarija na Metelkovi februar 1996

URBANARIJA NA METELKOVI

Marko Hren

(povzetek besedila, prebranega ob prireditvi urbanarija na Metelkovi, 24.3.1996)

Živimo v iluziji, da že imamo državo, in zanašajo nas sanje o civilni družbi 80-ih let. Metelkova kaže na iluzije in na sanje, hkrati pa na odprte možnosti. Država, kolikor jo imamo - in tega ni malo - je neučinkovita. Metelkovci so na Metelkovi že dve leti in pol ilegalci, kljub sklepom tako republiške vlade kot mestne skupščine, da je treba severni del Metelkove dodeliti programom Mreže za Metelkovo. država ni bila sposobna - še več, niti poizkusila ni - izslediti storilcev nezakonitega rušenja decembra 1993. Država Metelkovcev ni bila sposobna nagraditi, ker so rušenje zaustavili, ne prepoditi jih z nezakonito pridobljene posesti. V minulih dveh letih se ni z mrtve točke premaknil niti eden od sedmih sodnih postopkov, ki so bili sproženi v primeru Metelkove. Tudi tam, kjer bi morala Metelkova uživati temeljno pravno varstvo, ga država ni zmoгла zagotoviti.

Optimistični anarhisti bi lahko zapisali: Metelkova ne dokazuje le, da je država nefunkcionalna, temveč tudi, da je nepotrebna. Metelkova resda "obstaja" brez države, vendar bi bila gornja trditev ne le optimistična, temveč tudi zavajajoča. Metelkova bi lahko vzpostavila civilni model - pa ga še ni -, ki bi bil državi za vzor, hkrati pa bi državo s svojimi močnimi vsebinami discipliniral. Zaenkrat Metelkova zgolj izkorišča pravni in politični nered, obenem pa hrepeni po pravni, učinkoviti, predvsem pa radodarni državi.

Po dveh letih in pol Metelkova ni zmoгла vzpostaviti transparentnega sistema vodenja, upravljanja in nadzora nad prostorom. Dobesedno čaka, da se pojavi avtoriteta od zunaj. Strokovna in zainteresirana javnost pa večinoma spremlja agonijo Metelkove z mešanimi

občutki - od zavračanja do potrpežljivega, apatičnega, preračunljivega ali upajočega čakanja. Na Metelkovi pa ima medtem logika sile prednost pred logiko širšega konsenza: prostor ima tisti, ki ga zasede, in ne tisti, ki mu ga dodeli skupnost po izoblikovanih in sprejetih merilih.

Poizkusov, da bi na Metelkovi vzpostavili transparenten sistem vodenja multikulturnega centra, je bila cela vrsta. Začnimo pri Mreži za Metelkovo, ki je v letih 1990 in 1991 izdelala študijo o programskih možnosti in prostorskih potrebah v Ljubljani. Mreža si je postavila jasen cilj: za Metelkovo, postavila je na noge svoj medij M'zin in izvršno strukturo. V kratkem času je politične cilje tudi dosegla: Metelkova je namenjena kulturi, severni del pa je formalno - po strokovni in politični presoji dodeljen Mreži za Metelkovo. Če bi čebula ne imela če oziroma če bi v Sloveniji vladal pravni red in bi ne bilo pozabe, bi bila Mreža na Metelkovi legalna ali vsaj pollegalna; - tako, na primer kot Mrežina sestra Magdalena v Mariboru ali WUK na Dunaju. Po zasedbi septembra 1993 je Mreža model kulturno-politične kampanje adaptirala in prenesla na upravljanje Metelkove. Prostorska komisija, ki jo je spremljala sporazumno in po demokratični poti izbrana "skupina za harmonizacijo prostorskih interesov" ter strokovna skupina arhitektov, je določala in spremljala vsako dodelitev prostora uporabniku, vsak uporabnik prostora pa je podpisal izjavo, da prostor prevzema začasno in da ga bo v primeru, da skupščina Metelkovcev tako odloči, izpraznil. Sistem je preživel do prve zime, ko je večino aktivistov zazebló. Zavladalo je brezredje, s katerim se otepamo še danes.

Poskusov, da bi brezredje uredili, je bilo več. Najjasneje so orisani v knjigi Razvojni načrt Metelkove. Skupščinsko, plenarno, parlamenrarno, skupinsko, permisivno, odprto.soočanje in odločanje na Metelkovi se je vedno znova začinjalo, nihalo, izginjalo in spet prebujalo. Danes je ponovno v zametkih, saj se Mreža za Metelkovo iz dediščine široke palete ustvarjalcev in potencialnih uporabnikov Metelkove preoblikuje v mrežo tistih, ki so na Metelkovi zdaj. Ta vnovični poizkus je priložnost in novo upanje.

Vendar pa sem prepričan, da bo tudi ta poizkus kratke sape in jalov, če ne bo upošteval dvojega. Prvič, da so Metelkovo onxogočili in pri življenju obdržali številni akterji, tako zunaj kot znotraj zidov bivše vojašnice. Pozaba in ignoranca sta grobarja vizije. In drugič, da Metelkova lahko nastane samo toliko, kolikor zmore izraziti svojo razvojno vizijo v širšem družbenem dobrem: to pa vključuje jasne in transparentne načine ter kriterije vodenja in upravljanja, odprte za širok krog kulturno-umetniške javnosti. Odgovornost in priložnost tistih, ki danes dajejo pobudo za multikulturalni center, pa je, da prostor zaznamujejo s civilizacijsko poglobljenimi vzorci, tako v komunikacijsko-etičnih kot umetniških značilnosrih.

Ob tej priložnosti se zahvaljujem odvetniku Hinku Jenullu za strokovno pomoč in moralno podporo!

4.2.2 iz časa skvota, od septembra 1993 do Metelkovnika; 1999

4.2.2.1 Uvod v DOSJE Metelkova, objavljen 1996

UVOD*

- Uvod v Dosje Metelkova: zbirka dokumentov in časopisnih člankov, Ljubljana: Retina, 1996
- Marko Hren -

Zakaj Dosje Metelkova?

Skoraj devetsto strani obsežen Dosje Metelkova je zapis o postopnem udejanjanju civilnodružbene iniciative za demokracijo in pluralnost kulturnega in družbenega življenja, in sicer od njenega vznika konec osemdesetih let - ko se je vizija o civilni naselitvi prostorov vojašnice na Metelkovi mnogim zdela utopična mirovniška iluzija - pa vse do konca pomladi leta 1996, ko že skoraj uresničeni viziji kljubuje amnezija, pospremljena s sedemletnim

entuziazmom ter številnimi poskusi in razočaranji. Vsem oviram in zapletom navkjub smo priča nepopustljivemu vztrajanju in profesionalnemu delu.

Dosje je namenjen tako tistim, ki bodo v prihodnje odločali o Metelkovi (in drugih podobnih prostorih), kot tistim, ki bodo "zadevo Metelkova" tako ali drugače raziskovali. Objavljamo ga v času, ko se nekateri sedanji uporabniki Metelkove organizirajo v novo Mrežo (raziskovalci bodo morali v prihodnje uporabljati tudi dokumentacijo nove Mreže) in ko Mestna občina Ljubljana obnavlja prvo hišo - "Lovci" v severnem delu bivše vojašnice na Metelkovi ter s tem napoveduje legalno vselitev prvega nabora uporabnikov v doslej "zasedenem" delu (dokumentacija o prenavljanju in "legaliziranju" hiše "Lovci" ni predmet obravnave Dosjeja, saj avtorjem še ni bila na voljo).

Kot rečeno, je realnost amnezije - pozabe - eden vidnejših razlogov, da smo se odločili za izdelavo pričujočega Dosjeja v tako obsežni obliki. Pozaba namreč obvladuje tako nekatere politike in uslužbenke mestne uprave, ki odločajo o "zadevi Metelkova", enako pa za to boleznijo trpijo tudi neposredno zainteresirani za prostore na Metelkovi. Del pozabe je programiran, načrten in sistematičen, in to na obeh straneh. Nekateri politiki in poslovneži bi radi pozabili, da se je Mestna skupščina Ljubljane odločila, da severni del vojašnice nameni programu Mreže za Metelkovo, del sedanjih uporabnikov Metelkove pa pozablja na vse tiste, ki v njenih prostorih niso naseljeni ta hip, vendar so v sedmih letih vanjo tako ali drugače vložili ogromno ustvarjalne energije in - večinoma neplačanega - dela.

Oboji hočejo Metelkovo zase. Dosje pa kaže na to, da Metelkova pripada programom, ki jih je oblikovala široka paleta ustvarjalcev in ustvarjalk, združenih v Mreži za Metelkovo, da je projekt "Metelkova za kulturo" plod dolgoletnih prizadevanj, jasnih konceptov in trdnih namer, pozornih načrtovanj in odločitev ter konec koncev pogodbenih ali drugače zavezujočih opredelitev najširše strokovne, kulturne, politične in širše javnosti.

Z Dosjejem utemeljujemo in dokazujemo smisel ter upravičenost vztrajanja pri realizaciji projekta "Metelkova za kulturo": Skupščina Mesta Ljubljana je namreč na svoji 21. seji 4. 3. 1993 sprejela sklep, s katerim sprejema predloženo strokovno gradivo o uporabi nekaterih zemljišč nekdanje JA v Ljubljani, in to vključno z gradivom projekta Mreže za Metelkovo; to sprejeto gradivo po natančno izdelanem elaboratu Mreže za Metelkovo predvideva program v severnem delu vojašnice. Mesto Ljubljana se je s podpisom menjalne pogodbe z vlado RS za dotične nepremičnine zavezalo, da jih bo uporabilo za namene, opredeljene s sklepom omenjene seje. Program Mreže za Metelkovo v severnem delu bivše vojašnice ob Metelkovi ulici torej ni le pobožna želja ustvarjalk in ustvarjalcev, ampak je *de iure* pogodbeno obveznost Mestne občine Ljubljana.

V nadaljevanju bomo pojasnili omejitve, ki smo jih upoštevali pri izdelavi Dosjeja. Interpretacije, osebne poglede, analize ter refleksije dogajanja prepuščamo prihodnjim objavam, ki jim bo pričujoči Dosje primarnih virov gotovo v pomoč. Dosje ima v prvi vrsti arhivsko vrednost, obenem pa njegova struktura nakazuje možne študije v prihodnje. Prav zato se bo Dosje - ki smo ga pripravili v minimalni nakladi 30 izvodov - znašel predvsem v izbranih knjižnicah in pristojnih inštitucijah.

Viri

Osnovni vir gradiva Dosjeja Metelkova je arhiv društva Mreža za Metelkovo. Ta je v letih od 1990 do 1992 gostovala v prostorih Centra za kulturo miru in nenasilja oziroma Mirovnega inštituta na Mestnem trgu 13. Kasneje je bil večji del arhiva preseljen v prostore ŠKUC na Kersnikovi 4, kjer je pisarna Mreže za Metelkovo delovala vse do januarja 1994. Mreža za Metelkovo je kot pravna oseba s sklepom skupščine njenih članov 11. januarja 1994 *de facto* prenehala delovati (društvo Mreža za Metelkovo dve leti ni delovalo; posamezni ustvarjalci in ustvarjalke z Metelkove so društvo začeli oživljati šele decembra 1995) in večino dejavnosti prenesla na zavod RETINA Ljubljana, ki je začel delovati leta 1994. Zavod RETINA naj bi združil pravne osebe svojih neposrednih ustanoviteljev, fizične osebe pa naj bi bile povezane v prenovljenem društvu Mreža (za Metelkovo), ki je soustanovitelj zavoda, oziroma bi z zavodom sodelovale prek skupščine uporabnikov storitev zavoda.

Arhiv "zadeve Metelkova" se je tako dopolnjeval v prostorih zavoda RETINA in v pisarni projektne skupine, ki je na lokaciji bivše vojašnice pripravljala Razvojni načrt za kasarno ob Metelkovi ulici. Izdelava razvojnega načrta je bila ena prvih nalog zavoda RETINA, ki se je zaključila z izdajo knjige Razvojni načrt za kasarno ob Metelkovi ulici v slovenskem in angleškem jeziku spomladi 1995. RETINA je svoje prostore v dveh letih zamenjala kar štirikrat: s Ciril Metodovega trga se je selila na Mirje 4, potem na Koseskega 25 in končno na Mestni trg 9. Kljub številnim selitvam se je arhiv dobro ohranil. Del gradiva, ki je ostal v pisarni Mreže za Metelkovo v prostorih Metelkove, kjer je imelo društvo pisarno do začetka leta 1994, pa je žal izgubljen.

Arhiva Mreže za Metelkovo in zavoda Retina vsebujeta celovit pregled dogodkov, ki tvorijo mrežo legalnih in legitimnih prizadevanj za Metelkovo od leta 1990 do začetka 1996. Dodatne arhive, ki jih ne objavljamo, naštejemo v nadaljevanju uvoda oziroma v uredniških opombah. Ključni ljudje, ki so v različnih obdobjih skrbeli za arhiv, so bili Sašo Gazdič (Center za kulturo miru in nenasilja), Nataša Zavolovšek, Irena Pan in Igor Omahen (Mreža za Metelkovo) ter Nataša Serec (Razvojni načrt Metelkove). Uporabljeni so tudi zasebni arhivi Marka Hrena, urednika Dosjeja, ter Nataše Serec in Bratka Bibiča. Urednik Dosjeja je kot iniciator projekta hranil dokumente od prvih razmišljanj o Metelkovi v Gibanju za kulturo miru in nenasilja od konca osemdesetih let dalje. V letih od 1990 do 1994 je bil predsednik Mreže za Metelkovo in obenem direktor Mirovnega inštituta, kjer je bil večji del arhiva. Sodeloval je pri ustanavljanju zavoda Retina in bil imenovan za predsednika sveta zavoda za mandat treh let. Kot pooblaščen pogajalec uporabnikov Metelkove in odgovorna oseba, ki je zadevo Metelkova zastopala tudi na sodišču, je ves čas posebej vzdrževal tudi svoj arhiv.

Metoda

Pri iskanju ustreznih kriterijev izbora smo se osredotočili na pomembnost vsebine posameznih gradiv in njihovo dokumentarno vrednost ter spoštovali načelo čim bolj objektivnega izbora: samo izjemoma smo izbor prepustili subjektivni presoji; odločali smo se za objavo kompletov dokumentov (brez selekcije so na primer objavljeni vsi zapisniki struktur Mreže za Metelkovo in RETINE).

Glavnino gradiva tvorijo sklepi, zapisniki, sezname in formalna, reprezentančna korespondenca. Za objavo smo izbrali tudi manjše število dokumentov, ki vsebujejo določene podrobnosti ali zanimivosti in so dragoceni tudi zato, ker se skozi njih kažejo posameznice in posamezniki, ki so v prizadevanjih za kulturni center na Metelkovi naredili veliko, njihovo delo pa bi kaj lahko ostalo pozabljeno.

Poleg izbranih gradiv bi si posebno obdelavo zaslužila zlasti dokumentacija o kulturno-umetniških in drugih dogodkih na Metelkovi od zasedbe 10. septembra 1993 do danes kot tudi kulturno-umetniški dogodki, ki so dajali duha kampanji za Metelkovo v letih pred začetkom delovanja na sami lokaciji. Urednik je na tem področju izbral samo pregledne in vzorčne dokumente, vsekakor pa bi bilo primerno posebej podrobno predstaviti celotno kulturno dogajanje na Metelkovi. Arhiv kulturnih, umetniških in drugih prireditev namreč ni zbran na enem mestu. Tako ostaja to naloga za prihodnost - morda že za prihodnje leto, ko bo minilo natanko sto let, odkar je bila vojašnica zgrajena in izročena svojemu prvotnemu namenu. S prikazom kulturne produkcije, povezane z Metelkovo, bi najlepše odgovorili na dvome o obstoju tamkajšnje kulturne produkcije, ki jo skrajni pogledi celo enačijo s kriminalom, getom ter pobalinstvom. Naj ostane v uvodu zapisana samo vzpodbuda za izdelavo zbirke katalogov, recenzij in objav vseh prireditev za Metelkovo in na njej.

Prav tako smo se izognili slikovnemu gradivu, posterjem in plakatom, saj bi to izrazilo povečalo zahtevnost izdelave Dosjeja. Številni fotografi in fotografinke so budno in redno beležili dogajanja v zvezi z "zadevo Metelkova". Poleg fotografov Mladine in Dela še vrsta insiderjev, med njimi Frenk Fidler, Ilija Terrah, Tina Hauser, Igor Omahen, Boštjan Novak, Youth Handicaped Deprived ... Zbirka in obdelava fotografskega materiala "zadeve Metelkova" je privlačna naloga za prihodnje.

Gradivo Dosjeja v ilustrativnem (vsebinskem, dokumentarnem in vizualnem) smislu vsaj delno bogatijo časopisni izrezki. Izbor objavljenih člankov smo najprej omejili na tiste članke, ki so shranjeni v že naštetih arhivih. Izbrane materiale smo skušali razporediti tako, da bi z njimi približno enakovredno zaobsegli vsa obdobja prizadevanj za Metelkovo. Do zadnjega trenutka smo nihali med odločitvama, ali naj za časopisne izrezke odpremo posebno poglavje in jih uredimo kronološko ali pa z njimi dodatno opremimo že obstoječa poglavja. Zaradi skladnosti s konceptom Dosjeja smo se odločili za slednje. Poudarimo naj, da bi tudi dokumentiranje vseh časopisnih prispevkov v zvezi z zadevo Metelkova lahko predstavljalo samostojno publikacijo, ki bi po obsegu dosegala ta Dosje.

Poudarek pri izboru gradiva je na primarnih dokumentih, ki izpričujejo legalnost in legitimnost delovanja ustvarjalcev in ustvarjalcev za Metelkovo in na njej. Osredotočamo se na delovanje društva Mreža za Metelkovo, pozorno nizamo sezname članstva skozi čas, tu so zapisniki ključnih sestankov in sej skupščin društva in kasneje zavoda RETINA ter nekatere študije, ki analizirajo potrebe zainteresiranih. Uvodoma je treba izpostaviti dejstvo, da je Mreža za Metelkovo že od samega začetka redno in strokovno izdelovala študije prostorskih potreb in programskih potencialov. Rezultati so zbrani v štirih elaboratih, ki jih ni bilo mogoče objaviti v celoti, so pa lahko predmet posebne raziskave. Vse študije so nastale na osnovi vprašalnikov, ki jih - izpolnjene v originalih - v celoti hrani arhiv društva Mreža za Metelkovo. V Dosjeju objavljamo samo nekatere dele študij oz. elaboratov, ki kažejo na resnost in sistematičnost opravljenega dela in katerih ključna avtorja sta Bratko Bibič in Alenka Burja. Brez pretencioznosti lahko zapišemo, da dokumentacija o kandidatih za prostore na Metelkovi tako po metodi kot po kvaliteti informacij in obširnosti obsega podatkov predstavlja vzoren, če že ne odličen primer javnega, odprtega (ne pozabimo, da se je članstvo zbiralo tudi s pomočjo posebej v ta namen ustanovljene revije Mzin) in demokratičnega pristopa k zadevi, ki se neposredno tiče družbenega premoženja.

Četudi smo gradivo skušali organizirati čimbolj pregledno in se zato odločili za kronološki pristop, bo ob prebiranju Dosjeja potrebno nekaj iznajdljivosti, ker si izdelave indeksa tokrat nismo mogli privoščiti. Gradivo je zatorej razdeljeno na dva dela: Odločanje in Mreženje; dokumenti o odločanju glede premoženja severnega dela vojašnice so tako ločeni od dinamike med zainteresiranimi skupinami in posamezniki.

Rušenje Metelkove 8. oziroma 9. septembra 1993 je sprožilo zasedbo lokacije, s katero je bilo rušenje tudi ustavljeno. Ustvarjalci in ustvarjalke, ki so na ta način zaščitili mestno premoženje, bi si zaslužili nagrado in priznanje, ne pa obravnave, ki so je praviloma deležni le tuji okupatorji. Tedanja mestna oblast se je do rušiteljev vedla zaščitniško, do zaščitnikov pravne države in mestnega premoženja pa sovražno. Kljub izpostavljenemu pomenu rušenja in zasedbe Metelkove pa tega ne obravnavamo ločeno, temveč skladno s siceršnjim kronološkim pristopom. O rušenju in zasedbi tako lahko raziskujemo v sodni dokumentaciji v poglavju (Ne)rešeni primeri, v zapiskih varnostne službe, podjetja Dizako, v časopisnih člankih ter v obeh centralnih dosjejih Mreženja in Odločanja.

Dosje predstavlja svojevrsten zagovor zasedbe tistega dela Metelkove, ki sta ga stroka in politika odmerili predlaganim programom Mreže za Metelkovo. Zagovor temelji na obširni dokumentaciji o odločitvah na vseh ustreznih strokovnih, upravnih in državnih ravneh ter na dobro dokumentiranem dejstvu, da je prišlo do rušenja objektov, ki ga je tedanja mestna oblast tolerirala, če že ne neposredno organizirala. Toliko besed o rušenju in zasedbi v uvodu zato, ker je bila zasedba legitimna gesta ustvarjalcev in ustvarjalcev, s katero so odgovorili na nelegalne operacije v mestu in nasilje nad mestnim premoženjem. Zasedba dela vojašnice je edina nelegalna poteza, ki so jo izvedli člani društva Mreža za Metelkovo ob podpori javnosti. O krivdi Mreže za Metelkovo je odločalo tudi sodišče. Ne društvo Mreža za Metelkovo ne posamezni akterji doslej na sodišču niso doživeli obsodbe. Nasprotno, pravda Mesta Ljubljana proti Mreži za Metelkovo zaradi očitane nasilne vselitve je bila rešena v korist Mreže za Metelkovo prav zato, ker je "ostalo nepojasnjeno pomembno dejstvo, da so bili nekateri objekti pred tem rušeni". Sodna dokumentacija, za katero se je treba zahvaliti predvsem odvetniku Hinku Jenullu, ima prav zato v Dosjeju pomembno mesto.

Pomanjkljivosti Dosjeja - zlasti odsotnost indeksa - delno rešujemo z oblikovnimi rešitvami in

uredniškimi opombami. Te so vključene pred bloka Odločanje in Mreženje. Opombe predvsem opozarjajo morebitne bodoče raziskovalke in raziskovalce na dodatno dokumentacijo, ki je dostopna v celoti.

Dodatna in na neki način obvezna dopolnilna gradiva temu Dosjeju predstavljajo - poleg arhivov, ki jih navajamo v opombah - vsaj naslednje publikacije:

1. Razvojni načrt za kasarno ob Metelkovi ulici, RETINA, Ljubljana 1995;
2. Revija Mzin, od leta 1990 dalje;
3. knjižica o "prostorih drugačnosti" z naslovom Rekonfiguracija identitet: zgodovina, sedanost in prihodnost neodvisne kulturne produkcije v Ljubljani, zbornik, ur. Marina Gržinič, v tisku, Ljubljana 1996;
4. Katalog prireditev ob Urbanarii na Metelkovi, februar 1996, in zbornik o Urbanarii, Soros Center for Contemporary Arts Slovenija, v tisku, Ljubljana 1996.

Poseben komentar zasluži knjiga Razvojni načrt za kasarno ob Metelkovi ulici, ki bi jo bilo smiselno v celoti umestiti v Dosje, za kar pa bi bil potreben ponatis. Knjiga vsebuje kronologijo odločanja o lastnini, podrobne načrte za prenovo Metelkove in predvidene uporabnike, registrirane v letu 1995. Dejstvo, da je knjiga Razvojni načrt dostopna tudi vsem naslovnikom tega Dosjeja, je dodatni razlog, da knjige ne vpenjamo v Dosje, temveč bralko in bralca samo opozorimo nanjo, saj prinaša pomembne dodatne dokumente, ki jih v tem Dosjeju ni. Enako velja tudi za druga zgoraj naštetá gradiva.

Dosje posvečamo vsem, ki so v Metelkovo vložili svojo ustvarjalno energijo!

4.2.2.2 Članek v DNEVNIKU po predstavitvi dosjeja v Mestnem svetu (feb 1997)

Še ena diskreditacija pravne države

Marko Hren

Metelkova je poražena! Tako je časopis Dnevnik naslovil poročilo s seje sveta MOL 13. februarja 1997, ko je bila na dnevnem redu tudi obravnava Dosjeja Metelkova. Mislim, da so tako razprava, kot sklepi s te seje v dveh točkah tako alarmantni, da jih je treba zabeležiti. Pa ne kot poraz Metelkove - rekel bi celo nasprotno, Metelkova je očitno uspela "zbežati" na plan najbolj "totalitarne" in najbolj "nedemokratične" strasti. Govora bo o dveh pojmi: "normalno" in "pravna država" pri tem pa se bomo ves čas zavedali, da je šlo za obravnavo na zakonitem in najvišjem telesu oblasti - parlamentu.

O normalnem

Prvi nastop svetnikov po uvodnih besedah je bil namenjen obliki Dosjeja Metelkova. Torej izgledu, natančneje formatu knjige. Format je bil označen kot "nenormalen", avtorjem dosjeja pa je bilo rečeno, da bi svetnik pričakoval, naj v prihodnje za "normalne" svetnike uporabimo "normalni" format, če želimo, da bodo vsebino "normalno" razumeli. S tem motivom je bila zavrnjena celotna informacija, skoraj 1000 strani verodostojnih dokumentov. Ne želim na dolgo razpredati o pojmu normalnosti. Ni namen, da bi na tem mestu govorili o svobodi ustvarjalnosti, o umetnosti, designu, obliki, kaj šele o simbolih, ali premišljeni geometriji. Tistim, ki svobodo ustvarjalnosti razumejo, in tistim, ki imajo čut za lepo, ni treba ničesar razlagati. Izdelek je lahko nekemu blizu ali daleč, erotičen ali neerotičen, simbolno močan ali prazen, enostavno všeč ali ne. Seveda! Metelkova je prostor, ki inkarnira različnosti, ki komunicira prosto tako na horizontalni kot na vertikalni ravni. Zato je tudi Dosje "zunaj formata". Oznaka "nenormalno" pa se nanaša na projekt Metelkove, kulturnega centra, na projekt tolerance, kozmopolitizma, svobode ustvarjalnosti, na projekt univerzalnih kategorij in vrednot v celoti. Oznaka "nenormalno" označuje politično naravnost samega govorca, ki izreka sodbo. Mestni svetniki, ki so nastopali v tem duhu, so v bistvu izgovorili ključne besede skrajnega diskurza. V skupščinskih klopeh je uporaba takih sodb žal samo stvar olike in jih ni moč sodno sankcionirati. S tem pa se Metelkovo v političnem kulturno-

prostoru vzpostavili kot prostor, ob katerem se meri, ali v slovenski kulturi - besedo tokrat uporabimo v najširšem pomenu - prevladuje duh zadržega, vase zaverovanega nacizma ali pa se bo ohranil in prevladal prostor kvalitet, ki so jih promovirala 80ta leta: pravica do različnosti, kozmopolitizem in solidarnost, vrednot, ki jih danes izpodriva pohlep po moči iz novo pridobljenih pozicij oblasti. Ne samo preživetje, temveč kar se da kvalitetna in poglobljena realizacija Metelkove je postala tako za dolgoročno atmosfero v Sloveniji še pomembnejši cilj kot je bila doslej.

O pravni državi

Svetniki niso izglasovali večine glasov za predlagane sklepe svetnika Marka Goloba in Boruta Razdevška, naj Mestna občina Ljubljana kot oškodovanka vložijo kazensko ovadbo zoper neznanega storilca rušenj vojašnice ob Metlkovi ulici oziroma, da Upravo za notranje zadeve zaprosi za poročilo o preiskavi leta 1993, ko je prišlo do rušenja, in je ovadbo zoper neznanega storilca vložila Mreža za Metelkovo (ovadbo je tožilec zavrnil z argumentom, da je rušeni del vojašnice mestna lastnina, da so bili pri rušenju prisotni funkcionarji mestne oblasti in da torej Mreža za Metelkovo ni bila oškodovana in ne more nadaljevati pregona). Zgodilo pa se je več kot kot to, da sklep ni bil izglasovan; svetniki, ki sedijo na sredini (menda je v teh klopih glasovalni stroj "desnice"), so celo dvigovali roko proti sklepu, kar pomeni, da se niso vzdržali, temveč so aktivno nastopili proti edinim zakonitim postopkom, ki so na voljo v pravni državi. Dotičnim svetnikom je več do participacije v "glasovalnem stroju" kot do uveljavljanja pravne države. Če kdo, bi moral prav svet oziroma parlament skrbeti za javno promocijo pravne države. Če pa postopke pravne države arogantno ignorirajo prav v svetu, najsi bo zaradi medstrankarskih iger ali zaradi zaščite svojih funkcionarjev, pa je to neposredna diskreditacija pravne države pred javnostjo. Za svetnike MOL je bilo glasovanje o Dosjeju svojevrsten test. Sodila bo javnost - upam.

Komentar k seji sveta bi bilo zato treba nasloviti Pravna država je poražena. Metelkova doživlja svoje zmage in poraze žal mimo mestnega sveta in se je tudi sklepi obravnavane seje ne tičejo. "Žal" zapišem zato, ker je resnično žalostno, da svetnikov ne zanima vsebina, da jih ne zanima realnost dogajanja v mestu, pa četudi je to realnost največjega in centralnega kulturnega centra v nastajanju, pa četudi je dejstvo, da je Metelkova že tri leta in pol delujoč center kulturne produkcije (v t.i. zasedenem severnem delu), ki ima že številne tudi mednarodne reference in ki ga bodo v letošnjem letu dopolnili še programi Ministrstva za kulturo v južnem delu, prav te dni pa se v južni del selijo uporabniki stavbe Metlkova 6 in sicer uredništva s področja kulture in arhitekture Maska, Literatura, M'ZIN, Revija Ekran, Aleph, organizacije s področja sodobnega plesa in gledaliških umetnosti: En Knap, Ljubljana, Zavod Vitkar, Panoptikon, Društvo za sodobni ples, Plesni teater Ljubljana, Intima teater, skupine s kulturno produkcija: Forum, ŠKUC, Gallus Carniolus, NSK- Informacijski center Ljubljana, Inštituti: Inštitut za Ekološko kmetijstvo, Mirovni inštitut, ter nekaj organizacij t.i.civilne družbe -RETINA, zavod za podporo civilno-družbenih iniciativ s spremnimi programi: agencija TIA, Retina informacijski dokumentacijski in medijski center, Pravna posvetovalnica za nevladne organizacije, Tehnični komunikacijski servis za nevladne organizacij, Umanotera, Ljubljana in Živozeleni, Etnografski muzej pa naj bi prvo hišo naselil že pomladi letos. Spoštovani svetniki, ki ste dvignili rdeč kartonček proti sprejemu informacije o Metelkovi: vse naštetu bo narejeno brez vas (ali celo ob vašem nasprotovanju) in ko se bodo ob inauguracijah dvigali kozarci, vam bo pri duši manj prijetno kot bi vam bilo lahko.

4.2.3 EMK 1997 – tekst za ČKZ

Časopis za kritiko znanosti, let. XXV, 1997, št. 184

EMK'97 ob primeru Metelkove
Marko Hren

Metelkova in Evropski mesec kulture - Ljubljana 1997 (EMK'97) imata vsaj eno stično točko; z ambiciozno zasnovo in relativno dobro zbrano ter pestro dokumentacijo, naravnost vabita k premišljevanju in raziskovanju. Na nek način oba primera, odkrivata tako šibkosti kot potencialne v kulturnem miljeju, ki so ga minula leta označevali vsaj naslednji atributi: območje ob vojnem žarišču, osamosvajanje, približevanje EU in tranzicija v smislu prehoda v sistem večstrankarske demokracije. Kratka argumentacija atributov obenem lahko - vsaj na načelni ravni - predstavlja povzetek problematike, ki jo poizkušamo misliti skozi izbrana primera. Za to namreč gre, oba primera lahko opazujemo kot časovno oziroma prostorsko zgostitev simptomov, ki označujejo slovenski kulturni prostor.

Kratek (a nedvomen) dotik in potem dolgotrajna bližina vojne sta vplivala na spremembo stanja duha v Sloveniji na način, ki ga ne bo lahko raziskati in opisati. Tvegajmo trditev, da je navedena izkušnja povzročila bistvene spremembe na ravni subjektivnih presoj o etični dopustnosti oz. nedopustnosti posamičnih dejanj. Ko mednarodna skupnost dovoljuje v soseščini genocid, postanejo male lokalne lumparije v subtilnem in pogosto nezavednem mišljenskem svetu takorekoč zanemarljive. "Escape into the mikro", porast ksenofobije in obenem politično motivirana in dokaj brezokusna zagledanost v Evropo predstavljajo bolj znane in obdelane teme, ki spremljajo nastajanje nove države z enim (maloštevilni) narodom v absolutni večini. Pa vendar naj izpostavimo eno značilnost, ki je bila (končno in vendarle) večkrat izražena v javnem govoru, namreč, da je kultura (tokrat pojmovana v ožjem smislu) ostala zanemarjena ali celo postala opustošena. Oba obravnavana primera, EMK'97 in Metelkova predstavljata zgovoren dokaz za tako oceno. Nenazadnje navajamo kot enega odločilnih atributov spremembo strukture in neprestane kadrovske spremembe v upravnih organih na lokalni in na državni ravni. Prav kaotična razmerja med ravnmi upravljanja in pa prepogosto politično motivirano kadrovanje, sta bistvena razloga za neučinkovitost in/ali nekompetentnost države, kar odločilno vpliva na potek tako široko koncipiranih projektov kot sta obravnavana primeraiii.

EMK in Metelkova, interdisciplinarna projekta mestnega in državnega pomena

Obravnavana primera sta - zanimivo - z vidika iniciacije povsem nasprotna, prvi je par excellence državni in drugi skorajda reprezentativno civilno-družbeni. V neki točki (1993) pa sta oba projekta doživela potrditev s strani ustreznih vej oblasti (sklepi vlade RS in tedanje skupščine mesta Ljubljana). V normalnih pogojih bi v obeh primerih prišlo do (pravočasnega) mandatiranja ustrezne projektne vodstvene strukture, pravočasne izdelave projektne dokumentacije, ki bi bila osnova za dodelitev proračunskih sredstev in nato do profesionalno vodene in nadzorovane izvedbe. Tako pa smo v položaju, ko še nekaj mesecev pred prestižno prireditvijo EMK'97 ni bilo jasno, ali denar bo ali ne, ko izvajalci programa do zadnjega niso imeli podpisanih pogodb in ko je ostala mestna površina ob Metelkovi ulici, katere namembnost je dolgoročno določena za kulturo in na 4 ha vsebuje 15 stavbiv in en večji ter dva manjša parka, povsem neurejena in nepripravljena za prvo javno mednarodno predstavitev. Morda se bo v mesecu dni, ki - od trenutka oddaje tega besedila - še ostaja do začetka EMK'97 zgodil čudež, dejstvo tega trenutka pa je, da mestna uprava v zvezi z Metelkovo, kljub vsakodnevnim pozivom in prošnjam tako rekoč spi. Oddelek za kulturo MOL ni predstavnikov Metelkove, ki so z županom leta 1995 (glej Dosje Metelkova, 1996) podpisali Protokol o urejanju razmer na Metelkovi kljub številni prošnjam nikoli povabil na pogovor. Vključitev Metelkove v program EMK'97 se je dogodila naknadno, po razpisnem roku prijavnosti in sicer na osnovi preprosto zastavljenega vprašanja vodstvu EMK'97: "ali resnično nameravate ob festivalu EMk prezreti največji in novo-nastajajoči mestni prostor za kulturo, boste res prezrli tisto, kar bi po vsej logiki morali najbolj podpreti - največjo tekočo investicijo za kulturo v državi?". Tudi načeloma izražena dobra volja župana, podpora direktorja uprave in njegove svetovalke, ki vodi projektni svet za Metelkovo v okviru MOL, ne morejo odtehtati dejstva, da je uprava neoperativna, da so celo znotraj politične stranke, ki ima upravo "v rokah" huda konfliktna razmerja in da v taki atmosferi tako rekoč ni možno sklicati operativnega sestanka kompetentnih ljudi, kaj šele zastaviti projektno strukturo, podeliti mandate itd. Pri tem sploh ni potrebno omenjati, da so v mestnem svetu razmere še bolj podvržene golemu politikantstvu, ko o vsebini tako rekoč ni mogoče razpravljati. Dejstvo, da so bila sredstva za EMk izglasovana "tik pred zdajci" in z minimalno večino je dovolj zgovorno. Atmosfera je na moč kafkarianska - tudi v primerih, ko se vsi ustrezni

naslovi strinjajo je operativno zadeve takorekoč nemogoče premakniti. Vlada RS, župan MOL in njegova ekipa, ter ključni uporabniki severnega in južnega dela Metelkove, tako kot tudi na natečaju izbrani arhitekt za lokacijo, se strinjajo, da je nujno potrebno celotno lokacijo v smislu modernega urbanega kulturnega centra, odprtega za javnost, voditi enotno, ter da je pri tem ključno vzpostaviti projektno strukturov. Kljub vesplošnemu strinjanju in motivaciji bližajočega EMK'97 ter velikem zanimanju mednarodnih partnerjev, pa se potrebni operativni koraki enostavno ne zgodijo, ali pa nastopijo tako pozno, da časovna stiska enostavno prepreči želene rezultate.

To besedilo zaključujemo v začetku aprila 1997. Večina dokumentacije, ki je zbrana v publikaciji, ki jo imata bralka in bralec v rokah, pa se nanaša na "zaplet" pri projektu EMK'97 v času od poletja 1995 do pomladi 1996. Tisto obdobje je sicer pomembno za analizo spremembe koncepta in metode (modela) vodenja projekta, a v tem prispevku želimo nakazati, da se ista logika ne-obvladovanja projektnega vodenja s strani političnih in upravnih struktur nadaljuje tudi naprej in tudi v drugih primerih. Milo rečeno je odnos do obravnavanih primerov neresen. Govorimo o izgradnji največjega urbanega kulturnega središča v prestolnici in o najpomembnejši mednarodni kulturni prireditvi. Žal moramo zapisati, da Metelkova od prireditve EMK'97 ne bo imela kaj dosti, velja pa tudi obratno - EMK ne bo imela kaj prida od Metelkove. Dejstva, da bo tačas in v koprodukciji z EMK stiskan promocijski plakat, da bo v okviru prireditve EMK'97 inauguracija Slovenskega etnografskega muzeja na Metelkovi in da se bo v času EMK zgodilo več kulturnih dogodkov, kot bi se jih sicer, gotove ne morejo odtehtati kompleksne priložnosti za temeljito mednarodno promocijo, ki bi dolgoročno lahko odigrala odločilno vlogo pri koncipiranju, financiranju in izgradnji novih naprav in kapacitet za kulturno umetniško produkcijo na lokaciji.vi

Izgubljena priložnost

Oba obravnavana projekta sta tako nacionalnega kot mestnega pomena. Oba projekta sta interdisciplinarna oziroma medresorska. Vsak od projektov bo v letih 1995-1997 porabil približno 500 milijonov SIT. Govorimo torej o milijardi proračunskega denarja iz postavk za kulturo, pri čemer je treba vedeti, da bodo sredstva vložena v Metelkovo v naslednjih letih še naraščalavii. Za prvo dekada slovenske države sta Metelkova in EMK'97 najbrž nesporno največja projekta. Kljub načelnemu optimizmu in vztrajnosti ter osebnem prepričanju, da bo dolgoročno projekt Metelkova vendarle uspel, pa v tem trenutku ni mogoče presoditi drugače, kot da je priložnost za junkcijo obravnavanih primerov v smislu konstruktivne resonance izgubljena. Če malce parafraziramo neko staro geslo, bi v duhu optimizma na koncu prvega dela besedila zapisali: "upamo, da po EMK'97 ne bo nič več tako kot je bilo pred njim!".

Ljubljana (in s tem Slovenija) je ob mandatu za organizacijo EMK'97 dobila predvsem priložnost, da na področju kulture izvede temeljito prevetritev. Tovrstno priložnost lahko vidimo kot zgostitev singularnih energij, kot presečišče interesov, kot osredotočanje pozornosti širokega polja kulturno-umetniške in intelektualne ustvarjalnosti v prostoru s ciljem, da oblikujejo in prenesejo avtentično sporočilo (program) v širši kulturni prostor. Pri tem je proces oblikovanja programa že del programa samega, saj metoda (pot) odseva stanje duha v prostoru. Kultura na tem mestu razumemo v najbolj širokem smislu in vključuje okolje, arhitekturo, socialne fenomene, urbane specifikke ter, seveda, vse klasične in sodobne discipline umetniškega izražanja. Tako interdisciplinarno zastavljen projekt, ki je nacionalnega in mestnega značaja, hkrati pa je po naravi stvari umeščen v mednarodno polje, je prava redkost in zato tako-rekoč enkratna priložnost, da ustvarjalci poizkusijo uglasiti svojo - kakopak subjektivno - iskanje in izražanje s svojimi kolegi in kolegicami iz različnih ustvarjalnih praks in okolij. Naj zato na kratko spregovorimo o potencialih, ki so skupni obema obravnavanim primeroma, in so hkrati osebni motivi, ki so avtorja v minulih letih vzpodbujali tako k sodelovanju pri projektu EMK'97 kot pri vztrajanju pri izgradnji urbanega kulturnega centra ob Metelekovi ulici.

Vzpostavljajte relacij med ustvarjalci lokalno in globalno. Ker projekta vključujeta različne discipline, ponujata možnost, da se v interakciji in vsebinski povezavi znanosti, umetnosti, humanitarnih in etičnih vsebin vzpostavi mreža relacij, ki na eni strani služijo kvaliteti in poglobljenosti uvidov in artikulacij na drugi strani pa vzpostavijo trajne komunikacijske poti. Artikulacija specifične izkušnje v času in prostoru. Slovenija je bila tako v odnosu do vzhodnih kot do zahodnih evropskih kulturnih miljejev v posebnem položaju. Doživljali in opazovali smo oba svetova, se v njih relativno svobodno gibali in ustvarjali, predvsem pa smo kulturniki, umetniki, humanisti in ustvarjalci različnih disciplin aktivno sodelovali v t.i. tranziciji, ter pred tem bistveno prispevali k impregnaciji našega kulturnega prostora z vsebinami, ki so se kasneje soočile z apokaliptičnim valom nasilja. Za generacije ustvarjalcev, ki so sodelovale in spremljale spremembe 80ih in 90ih let je bil projekt EMK'97 enkratna priložnost artikulacije in s tem vpliva na diskurz v Evropi in širše. Vemo, da so v krizi mišljenja praktično vsa evropska okolja - tako zahodna kot vzhodna. Navsezadnje to odslikuje tudi apatičen ali na drugi strani euforičen odnos do dogajanj v prostoru bivše Jugoslavije. Tisti, ki smo dogajanja v minulih letih spremljali od blizu, jih občutili in vsrkali, obenem pa nismo doživeli prehude travme, da ob tem ne bi mogli misliti neobremenjeno, posledic "zgodovinskih dejstev" za stanje duha še nismo ne artikulirali in ne reflektirali.. Še več, vojna je v vedenjskem in mišljenjskem svetu gotovo pustila globoke sledi zlasti v polju nenapisanih vrednot in etičnih norm. Večina tega šoka najbrž niti ni ozavestila, kaže pa se v predominantno apatičnem ali celo odklonilnem odnosu do dogodkov, ki so po domino-efektu sledili na Hrvaškem, v Bosni in kasneje v Albaniji, obenem pa prihaja na plan v vsakodnevnih odnosih, kar je očitno tako v polju politike, kot v polju gospodarstva, kulture in drugje. Leto 1997 je ponujalo dovolj časa, obenem pa je dovolj blizu izkušnji vojne in procesu sprememb, da bi stanje duha in stanje stvari lahko z dovolj pozornosti in z intenzivnostjo ter ekstenzivnostjo komunikacije, ter z različnimi komunikacijskimi mediji morebiti lahko osvetlili na tak način, da bi obenem osvobodili svoje lastne stiske ob doživljanju apokaliptičnega zdrsa etičnih norm, in hkrati na to opozorili širši kulturno-civilizacijski prostor.

Ob tako široko zastavljenih projektih, kot sta obravnavana primera, je na preizkušnji zrelost kulturnega prostora za doseganje splošnega konsenza oziroma splošnega dobrega nasploh. EMK'97 je bil jasen indikator in test demokratičnosti kot kulturne in politične prakse. Prvotni način koncipiranja projekta je obljubljal vzpostavljane modela odločanja in vodenja, ki bi upošteval širino ustvarjalnih praks, presegal obstoječe monopole (v našem primeru kulturnih) institucij in vzpostavljale nove kriterije in meje vrednotenja produkcij upoštevajoč nove oblike produkcij in nove umetniške prakse. Z uspešnim uveljavljanjem transparentnega in demokratičnega modela ob projektu EMK'97, bi -ob dejstvu, da so obstoječi modeli zastareliiii - trajno zaznamovali kulturno politiko v Sloveniji, s tem pa v smislu kulturnih vzorcev posredno in neposredno vplivali na uveljavljanje demokratične prakse nasploh. Enako velja za Metelkovo, kjer Ljubljani in državi do danes ni uspelo vzpostaviti enotne in preišljene strukture vodenja projekta. V primeru, da bi ob EMK in Metelkovi uspeli zastaviti učinkovit in hkrati odprt način vodenja, bi bilo precej lažje koncipirati tudi pre-potrebne reforme na ravni nacionalne kulturne politike.

Projekt EMK'97 bi lahko zgostil energije v taki meri, da bi Metelkova zaživela hitreje. Bivša kasarna, ki je stoletje gostila vojske, ki so jih vodili domačinom tuji gospodarji, bi lahko ob MEK'97 oznanila točko potrebnega obrata: nobena vojska in nobena vojna ne prinaša rešitve. Vojna uničuje prav kulturno dediščino, briše prepojenost prostora z ustvarjalnimi potenciali generacij in nasilno (z zatiranjem avtentičnega živega) vnaša v prostor tuje vzorce. Metelkova je prostor, kjer svoboda ustvarjalnosti premaguje preživeto paradigmo in obenem zagotavlja možnost, da se primankljaj infrstrukture kulturno umetniških produkcij, ki se vleče še iz 80ih let popravi vsaj do tiste ravni, ki je načrtana v zborniku Rekonfiguracija identitet...ix.

V projektu EMK'97 smo torej uzrli odlično priložnost za integracijo obstoječih potencialov, izkušenj in ustvarjalnih praks s ciljem, da domači in globalni prostor trajno zaznamujejo s korekcijo obstoječega vrednotenja: ta bi se lahko odražala tako v vplivu na diskurz evropskih intelektualcev, kot v vzpostavljanju demokratičnih vzorcev doma in nenazadnje v manifestirani obliki v novem kareju (arheju) trajno namenjenem ustvarjanju. Metelkova bi bila v kulturnem smislu kvalitativni presežek in realni rezultat prizadevanj vrste kreativnih potencialov in bi - navsezadnje - še kako upravičila porabo proračunskih sredstev. Skratka,

realizacijo Metelkove smo videli kot vrednoto, ki bo v prostoru ostala tudi po zaključku EMK'97, kvalitetno izpeljan EMK'97 pa kot medij, ki bo sporočilno vrednost Metelkove prenesel v svet.

Svarilo in mobilizacijski efekt

Menim, da destrukcija polja konsenza strokovne javnosti ob primeru EMK'97 niti najmanj ni nedolžen eksces ob tem, da tovrstni ekscesi postajajo v Sloveniji praksa. Avtonomija stroke je pomemben, če ne ključen dejavnik za doseganje širšega družbenega konsenza, s tem pa pogoj za udejanjanje širšega družbenega dobrega. Z drugimi besedami, avtonomija stroke predstavlja temelj civilne družbe. Konsenz civilne družbe predstavlja podlago kulturne, duhovne, ekonomske in politične avtonomije določenega prostora, in obenem medij zaščite taistega. Rušenje točk in struktur neodvisnega razpravljanja in odločanja ter onemogočanje polj konsenza, sta v neposredni funkciji tistih, ki si na področju Slovenije ne želijo kulturno, duhovno, intelektualno, ekonomsko in politično relativno uglašene in s tem suverene in avtonomne entitete. Lahko si mislimo, da je praktično vsem (bližnjim in daljnim) sosedom bolj kot avtonomna v interesu pohlevna dežela, ki bo ponujala poceni tranzit med vzhodom in zahodom ter med panično požrešnim severom in izčrpanim jugom. Če se ne bomo osredotočili na vzpostavljanje kulturnih, znanstvenih, izobraževalnih in drugih centrov ustvarjalnosti, bo dežela v kratkem razprodana in preden se bomo zavedli, bo postala avtocesta in poceni krmišče za mednarodno trgovino. Matevž in repa, slap Savica in Triglavski park, Štanjel, Betontanc, Ljubljansko barje in Mura, Postonjska jama in Valvazorjev grad na Bogenšperku, pa bodo zgolj ocvirki pri pojedini, ki si jo bo v deželi privoščil kapital. V primeru, da bi uspeli neizprosni logiki kapitala nadeti uzdo v Sloveniji, bi s tem najbolj pomagali tudi širšemu okolju v smeri jugovzhodno. Dogajanja ob projektu EMK'97 in ob Metelkovi so v tem kontekstu jasno svarilo in klic kulturnikom ter izobražencem vseh strokovnih disciplin. Mar je naključje, da je ob odsotnosti konsenzualnega strokovnega in političnega odločanja o Metelkovi ključni akter pri načrtovanju prav garažni gradbeni lobi?

Evropa

Nisem pristaš pretirane zagledanosti v Evropo. V precejšnji meri se strinjam s tistimi, ki trdijo, da je Evropa utrujena, njen ustvarjalni naboj pa šibek. Na ravni sprememb kulturne politike in razprav, ki bodo s tem povezane pa je treba računati z dejstvom, da bodo evropske inštitucije igrale pomembno vlogo. Zato distanca do zagledanosti v Evropo ne pomeni, da vključevanje v razprave med evropskimi kulturnimi produkcijami in sodelovanje v procesih, ki jih vodijo komisije Evropskega sveta niso smiselne, v kolikor jih spremlja enaka odprtost za razprave z drugimi kulturnimi in političnimi okolji.

V tem smislu je branje poročila o kulturni politiki v Sloveniji ob enem poučno in mobilizacijsko saj mestoma razkriva prav tiste šibke člene v slovenski kulturni politiki in praksi, ki smo jih navajali kot najpomembnejše v analizi obravnavanih primerov. "Overinstitucionalization" ali prekomerno vztrajanje pri rigidni monopolni shemi obstoječih institucij ne ohranja samo statusa quo institucij temveč tudi status quo metode. Prav zato se je tako težko (ali celo nemogoče) prebiti v kulturno polje z novimi modeli organiziranja, produkcije in financiranja. Ali drugače: prav zato politika ne ve, kako naj se loti projekta Metelkovaxi in prav zato se je panično otresla prvotno zasnovane strukture projekta EMK'97. Poročilo je mobilizacijsko v toliko, da podaja dobro osnovo za zahtevo po temeljitem pretresu struktur znotraj in medsebojnih povezav med kulturnimi inštitucijami in državo. Če v primeru EMK'97 preboj iz stare paradigme ni uspel, potem Metelkova (pa ne samo Metelkova) predstavlja izziv, ki ostaja. Metelkova lahko kulturni politiki doprinese največ že s tem, da vztraja. In v kontekstu Evrope ima dovolj zglednih primerov; pestra paleta teh je zbranih v Trans Europe Halles, ki poleg 24 urbanih kulturnih centrov (večinoma v opuščenih industrijskih objektih) vključuje tudi ljubljansko Metelkovo in mariborsko Pekarno. Prav urbani kulturni centri, ki so zasnovani interdisciplinarno (od umetnosti do socialnega aktivizma) in rastejo neposredno iz potreb mlajših generacij ustvarjalcev, podprtih z izkušenimi civilno-družbenimi aktivisti, so pogosto ključni faktor sprememb v kulturni politiki tudi državnih inštitucij. Če so bili socialni angažma, privabljanje marginalnih publik in odprtost za nove kulturne (zlasti urbane) prakse doslej zgolj v domeni manjših alternativnih kulturnih

inštitucij, potem počasi a vztrajno postajajo pomembna izhodišča tudi za kulturno politiko etabliranih in doslej skorajda hermetično zaprtih ustanov. Želja po premiku iz modela zaprtosti v model odprtosti kulturnih ustanov je že vzpodbudila resno in strukturirano razpravo in sicer v European Forum for Urban Culture and Urban Security v katerem poleg dobrega ducata večjih urbanih kulturnih centrov sodeluje tudi Metelkova. Pri tem gre prav za vprašanje kako koncipirati kulturno politiko tako, da bodo kapacitete čim bolj odprte za širšo publiko in s tem povezano vprašanje vloge kulturnih centrov pri soočanju s krizami urbanih okolij, pri vzpostavljanju "civilnega" sektorja in zavesti o vlogi državljanstva. Iskazalo se je, da je Metelkova - z zasnovo, zgodbo in programom - lahko v svetovnem merilu tudi v tem primeru atraktivna partnerica. Pri tem je že soraj mitološko dejstvo, da potencialno Metelkove laže in hitreje odčitajo zunaj kot znotraj meja Slovenije.

Metelkova je emblematska za premišljevanja o scenariju utrdbe ali scenariju javnega, odprtega prostora kulturnega delovanja in enako za premik v modeliranju vodenja, financiranja in nadzora kulturnih inštitucij, ki so deloma ali v celoti v lasti ali proračunu države. To pa je ključnega pomena pri oblikovanju nove kulturne politike, kar predpostavlja, da se centri kulturne politike odprejo najširšim spektrom ustvarjalcev in publike. EMK'97 je poizkus spremembe modela vodenja in organiziranja dejavnosti v kulturi krčevito odbil kljub izjemno dobro zastavljeni priložnosti, ki je razvidna iz dokumentacije, zbrane v tej knjigi. Pred ustvarjalno sceno in kultur-političnim managementom pa je nov test in sicer koncipiranje, izgradnja ter programska, organizacijska in finančno-managerska shema načrtovanega centra sodobnih umetnosti na Metelkovi. Vsa leta doslej smo se strinjali, da Ljubljana tovrstni center potrebuje in končno je na ravni prostorskega načrtovanja (arhitekturno urbanistični natečaj za Metelkovo) sklop vadbenih in prireditvenih prostorov za sodobne ustvarjalce (scenske umetnosti, multimedija, novi mediji, manjša koncertna dvorana, dokumentacijski center itd.) našel mesto v severno zahodnem kotu Metelkove, vizavi železniški postaji. Lokacija in namembnost sta vendarle določeni. V smislu projektnega vodenja izvedbe in priprave na kasnejše upravljanje pa so bili doslej storjeni samo nadvse skromni koraki. Lahko se zgodi, da se bo tako dolgo pričakovani center začel graditi tako stihijsko kot se je krojil EMK'97 in bomo mesec dni pred otvoritvijo zrl v nova vrata ne vedoč kdo pije in kdo plača. Da se ne bi razumeli napak: resnično mislim, da je ljubljanska ustvarjalna scena srednjih generacij že s primeri, ki so skozi reference navedeni v tej knjigi pridobila dovolj izkušenj, da bi lahko za nove prostorske kapacitete zastavila dober oz. zadovoljiv model vodenja. Pravim pa, da je za to dejansko skrajni čas; tisti, ki jih center sodobnih umetnosti zanima, se morajo vanj navidezno vseliti danes in med seboj komunicirati tako resno, kot da center že vodi.

Uredniška opomba.

Besedilo je avtor dokončal v času, ko so se prvi programi v okviru EMK - Ljubljana 1997 (Szeemannov izbor sodobne evropske umetnosti v Moderni Galeriji) že začeli in ko resnejšim premikom na Metelkovi ni bilo več moč pripisati niti majhne možnosti. Potem pa je uprava MOL 11. aprila nenadoma najavila rušenje štirih stavb na Metelkovi z začetkom 14. aprila in z argumentacijo, da gre za priprave na "izvedbo projekta EMK v Ljubljani" (to dikcijo navaja MOL v sklepu projektne skupine za Metelkovo, kljub temu, da so predstavniki zavoda Retina in sami uporabniki Metelkove MOL obvestili, da stavbe potrebujejo za izvedbo programa). Sledila je razumljiva "mobilizacija" uporabnikov ter barikadiranje Metelkove, temu pa hitra in intenzivna pogajanja med MOL in Metelkovci. Rezultat pogajanj je, da je MOL v kratkem času pred EMK odstranila eno poškodovano stavbo (stavba šola, na mestu katere naj bi se kar najhitreje gradil novi mladinski hotel), ki so jo v ta namen uporabniki morali izprazniti, v zameno pa naj bi MOL v roku dveh mesecev uredila stavbo Pešci ter temeljito očistila zunanje površine in namestila javno razsvetljavo. Zgodil se je torej čudež, na katerega smo upali v besedilu, ki sledi; Metelkova je ujela zadnji EMKjevski veter in stvari so se spremenile, zahvala pa gre tako Metelkovcem kot odgovornim v MOL, saj so se oboji potrudili in z obilico dobre volje našli kompromisno rešitev, ki je od obeh strank zahtevala precejšnje odrekanje. Nekateri "padec" šole ocenjujejo kot hudo šolo za ljubljansko neodvisno sceno in napovedujejo, da je s tem Metelkova dokončno poražena, drugi pa smenja, da je bil doseženi kompromis med MOL in Metelkovci za Metelkovo morda zadnja priložnost, ki je nismo smeli zamuditi. Uspeh v pogajanjih je treba pripisati predvsem dejstvu, da je bil interes, da se Metelkova premakne iz mrtvega teka, jasno prisoten na vseh straneh,

EMK pa je preprosto služil kot dovolj močan motiv. Ne glede na odločilen premik na Metelkovi pa velja prvotna ocena, da bi EMK od Metelkove in Metelkove od EMK morala iztržiti precej več in vsaj deloma se uresničuje upanje, da po EMK ne bo nikoli več tako, kot je bilo pred njim.

Besedila v nadaljevanju avtor kljub temeljito spremenjenim okoliščinam ni spreminjal, saj tako lahko najbolje služi dokumentiranju obdobja pred EMK.

Marko Hren, Ljubljana, 5. maj 1997

4.2.4 Vključevanje različnosti v mestu Ljubljana – Študija MH za FDV(TOMC-98)

Vključevanje in izključevanje različnosti v mestu Ljubljana

Primer Metelkova, FDV, Ljubljana, 1998, mentor: dr. Gregor Tomc

Marko Hren

0. Uvod

Cilj naloge

Cilj naloge je podrobna analiza sedem let trajajočih prizadevanj za vzpostavitev multikulturnega centra ob Metelkovi ulici ter prvih treh let delovanja skupin in posameznikov na Metelkovi. Dejavnosti se začnejo leta 1989 z vzpostavljanjem Mreže za Metelkovo, ki je kmalu nato združevala že kakih 200 civilno-družbenih skupin s področja umetnosti, kulture, socializacije, socialnega angažmaja, človekovih pravic in izobraževanja. Prva tri leta beležimo sistematično in relativno dobro strukturirano delo zlasti usmerjeno v konceptualiziranje in promocijo pobude. Jeseni 1993 nastopi odločilni moment - poskus rušenja Mreže za Metelkovo obljubljenega dela vojašnice in takoj zatem mobilizacija zainteresirane civilne družbe, zasedba lokacije in začetek novega obdobja vzpostavljanja struktur delovanja na sami lokaciji. Lokacijo lahko v obdobju od zasedbe do pomladi 1997 opazujemo kot državo v državi, deluje neformalno, pa vendar obenem ohranja ali vzpostavlja vse potrebne formalne odnose tako navznoter kot v odnosu do okolja. Obdobje od jeseni 1996 do pomladi 1997 predstavlja čas formalizacije odnosov med zainteresirano civilno družbo in državo ter mestno upravo; prav zato celotno obdobje, s katerim se bo ukvarjala raziskovalna naloga, torej od pobude (1989) do poletja 1997, predstavlja smiselno celoto: pobuda od ideje preko dejanske do formalne manifestacije.

Naloga je raziskati (dis)kontinuitete odnosov med neposrednimi akterji (zgoraj naštetih področja civilne družbe) ter ravnanj oblasti. Poudarek analize bo na odnosih z mestnimi oblastmi; odnosi z vlado (RS) so bili sicer enako pomembni, a vlada je politiko do Metelkove izvajala relativno konsistentno in je zato njeno vlogo moč opisati na kratko.

4.2.4.1 Faze – prelomnice v projektu

4.3. 1993: Skupščina mesta Ljubljane sprejme sklep o namembnosti vojašnice po predlaganem strokovnem gradivu, ki vključuje program Mreže za Metelkovo v severnem delu vojašnice

9.9.1993: poskus rušenja in zasedba vojašnice

28.7.1994: vlada nameni južni del vojašnice namesto policiji Ministrstvu za kulturo

6.3. 1995: podpis Protokola o urejanju razmer na Metelkovi med županom MO Ljubljana, skupščino Metelkovcev in Retino.

17.3. 1995: podpis pogodbe o obnovi in upravljanju objekta 6/8 v južnem delu Metelkove med Ministrstvom za kulturo in Retino.

julij 1995: zagotovitev prve proračunske postavke za začetek sanacije stavb v severnem delu (čez eno leto bo na ta račun obnovljena stavba Lovci)

18. 4.1997: odločitev o izselitvi stavbe Pešci in začetek sanacije te hiše.

22.4. 1998. podpis Dogovora o usklajenem delovanju lastnikov (MOL in Ministrstvo za kulturo) in ključnih uporabnikov lokacije na Metelkovi (Etnografski muzej, Moderna galerija, Narodni muzej, Retina, Uprava RS za Kulturno dediščino).

Viri in metoda, raziskovalec-akter

Raziskovalec je bil iniciator projekta ter je hranil dokumente od prvih razmišljanj v Gibanju za kulturo miru in nenasilja naprej. Veliko dokumentov je unikatnih in jih hrani samo raziskovalec. V letih od 1990 do 1994 je bil predsednik Mreže za Metelkovo in obenem direktor Mirovnega inštituta, kjer se je nahajala večina arhiva. Sodeloval je pri ustanavljanju zavoda Retina in bil imenovan za predsednika sveta zavoda za mandat treh let. Kot pooblaščen pogajalec uporabnikov Metelkove in kot odgovorna oseba, ki je zadevo Metelkova zastopala tudi na sodišču, je edini, ki o projektu hrani celovito dokumentacijo. V času izdelave raziskovalnega poročila je raziskovalec prevzel v zvezi z Metelkovo nove dolžnosti in sicer februarja 1998 funkcijo vodje organizacijske enote okolje in prostor zavoda Retina (član strokovnega sveta zavoda) in kasneje funkcijo vodje Informacijske pisarne kulturnega središča Metelkova, ki jo za koordiniranje skupnih programov vzpostavljajo na osnovi Dogovora med ključnimi uporabniki Metelkove in obeh lastnikov (MO Ljubljana in ministrstvo za kulturo).

Osnovni vir raziskovanja bo arhiv društva Mrža za Metelkovo, ki ga hrani raziskovalec v lastni dokumentaciji. Ta je v letih 1990 do 1992 gostovala v prostorih Centra za kulturo miru in nenasilja oziroma Mirovnega inštituta na Mestnem trgu 13, kjer je shranjena tudi obsežna dokumentacija o vlogi družbenih gibanj v 80. Letih. Leta 1993, se je večji del arhiva preselil v prostore ŠKUC na Kersnikovi 4, kjer je delovala pisarna Mreže za Metelkovo vse do januarja 1994. Mreža za Metelkovo je kot pravna oseba s sklepom skupščine članov 11. januarja 1994 *de facto* prenehala delovati, večino dejavnosti pa je prenesla na zavod RETINA, ki naj bi na novi način združil članstvo: pravne osebe z neposrednim so-ustanoviteljstvom in fizične osebe v na novo vzpostavljeni Mreži za Metelkovo. Zavod RETINA je z dejavnostmi začel januarja 1994, društvo Mreža (za Metelkovo) pa dve leti ni delovalo in posamezni ustvarjalci in ustvarjalke z Metelkove so društvo začeli oživljati šele decembra 1995. Arhiv zadeve Metelkova se je tako dopolnjeval v prostorih zavoda RETINA in v pisarni Razvojnega načrta Metelkove na lokaciji bivše vojašnice. RETINA je svoje prostore v dveh letih zamenjala kar štirikrat: s Ciril Metodovega trga se je selila na Mirje 4, pa potem na Koseskega 25 in končno na Mestni trg 9. Ne glede na številne selitve se je arhiv dobro ohranil, vse pomembnejše dokumente pa je raziskovalec ves čas hranil tudi v osebni arhivu. Del gradiva, ki je ostal v pisarni Mreže za Metelkovo na Metelkovi (društvo je imelo tam pisarno samo do začetka leta 1994), pa je izgubljen. Arhiv vsebuje celovit pregled nad dogodki, ki tvorijo mrežo legalnih in legitimnih prizadevanj za Metelkovo od leta 1990 do poletja 1997. Leta 1996 je raziskovalec uredil in izdal obsežen Dosje Metelkova 1990 - 1996, Retina, 1996, kjer so zbrani ključni dokumenti. Ob raziskovalni nalogi je raziskovalec za tisk pripravil tudi Dosje Metelkova 1996-1998. Raziskovalec je avtor knjige razvojni načrt Metelkova, Retina, 1995 in soavtor knjige Rekonfiguracija identite..., MOL, 1996, ur. Marina Gržinič.

4.2.4.2 Opis akterja in zgodovinsko ozadje Metelkove

1.1. Akter – objekt; bivša vojašnica na Metelkovi

Metelkova je skrajšano ime za kompleks karejev bivše vojašnice 4. julij na Metelkovi ulici v Ljubljani. Vojašnica leži med Taborom na jugu, cerkvijo Srca Jezusovega in Zdravstvenim domom na zahodu, železnico na severu in Friškovcem na vzhodu. Lokacijo delimo na severni in južni del.

Severni del je v lasti mesta. Gleda proti Kamniškim Alpam oziroma proti železniški postaji in je omejen z Metelkovo, Masarykovo in Maistrovo ulico. Severni del imajo v posesti skupine, ki so bile združene okoli Mreže za Metelkovo. Ta del je bil predmet spora z bivšim Izvršnim svetom skupščine mesta Ljubljane in nanj se osredotoča tudi ta raziskava. Severni del vsi ustrezni dokumenti navajajo kot prostor, ki naj bi bil namenjen kulturnim programom po elaboratu Mreže za Metelkovo, ki so ga njeni člani in članice izoblikovali v letih 1990-1991.

Južni del Metelkove je v lasti Ministrstva za kulturo. Gleda na Tabor in naprej proti grajskemu hribu. Sprva je bil namenjen Ministrstvu za notranje zadeve, s sklepom vlade iz julija 1994 pa so južni del Metelkove namenili za programe Ministrstva za kulturo in sicer za Slovenski etnografski muzej, Narodni muzej Slovenije, Moderno galerijo in Upravo RS za kulturno dediščino.

Vojašnica je bila zgrajena v letih 1886-1889. Predel severno od tedanje Vidovdanske ulice se je imenoval Kravja dolina, kasarno pa so zgradili na Friškovcu (nem.arhaizem freistätte, morišče), v neposredni soseščini krvave rihte, kjer so svojčas obglavljali in obešali hudodelce.⁷⁵ Lastnica zemljišča je postala Mestna občina, zgrajeni kompleks pa so poimenovali Vojašnica za pehoto. Kasneje se je je prijelo ime Belgijska kasarna, ker se je v njej na začetku naselil Belgijski polk. Tedanji naslov kasarne se je glasil Travniska ulica 2, po preimenovanju ulice pa Metelkova ulica⁷⁶ 2. Ulica na drugi strani vojašnice (vzporedna z Metelkovo) je kmalu dobila ime Vojaška ulica (sedanja Maistrova). V času prve Jugoslavije so vojašnico poimenovali "Kasarna Vojvode Mišiča"⁷⁷, po drugi svetovni vojni pa je dobila ime "Kasarna 4. julij".

Gradnjo kasarne je naročilo vojaško ministrstvo z Dunaja za potrebe Habsburške vojske (belgijskega polka)⁷⁸, gradila pa jo je Kranjska stavbna družba. Do leta 1932 je bil objekt v lasti Mestne občine Ljubljanske, ta pa jo je dajala v najem bivši avstroogrski in pozneje jugoslovanski vojski. Po menjalni pogodbi, ki je bila sklenjena med Mestno občino Ljubljansko in Državnim zakladom kraljevine Jugoslavije - Ministrstvom vojske in mornarice (1932), so prešle nepremičnine v last Državnega zaklada Kraljevine Jugoslavije. Po 2. svetovni vojni je območje upravljalo Ministrstvo narodne obrambe SFRJ, v samostojni slovenski državi pa je (po ustavnem zakonu z dne 25.6.1991) prevzela vse premoženje bivše JLA v R Sloveniji Republika Slovenija in za njegovo upravljanje zadolžila Ministrstvo za obrambo⁷⁹.

Vojašnica na Taboru je bila ena najpomembnejših točk slovenske pomladi v letu 1988 - v njenih ječah so bili zaprti Janša, Tasič in Borštner ob vojašnici pa so se tedne vrstile številne manifestacije skupin civilne družbe. Z mirnimi intervencijami civilne družbe ob Metelkovi je ta postala že tedaj simbol za antagonizem med vojaško in civilno miselnostjo.⁸⁰

Izkušnje z gandijevskim gibanjem ob procesu JBTZ so razmišljanja vodila naprej. Sočasno je bilo v Evropi vse bolj opazno gibanje za promocijo alternativnih oblik varnosti, v Švici pa je novembra 1989 prišlo do legendarnega referendumu, na katerem se je kar 35,6% ljudi zavzelo za popolno ukinitve vojske v tej deželi. Približno istočasno je Gibanje za kulturo miru in nenasilja na vse akterje v tedanjem političnem prostoru naslovilo pobudo: "Slovenija - demilitarizirana dežela". V njej se je zavzemalo za usmerjanje pozornosti v miroljubno reševanje "izrednega stanja" in za celostno konverzijo vojaškega aparata v civilne,

⁷⁵Ivan Stopar, Sprehodi po stari Ljubljani, 1992.

⁷⁶Franc Serafin Metelko (1789 - 1860), prvi profesor slovenskega jezika na Ljubljanskem liceju, avtor Metelcice, ki povzroči abecedno vojno. Metelcica je kombinacija latinskih znakov in znakov cirilice ter starogrščine. Metelcica začne s crkami ABDE...

⁷⁷Mišič, Živojin, vojvoda srbske in jugoslovanske vojske (1855- 1921) se je proslavil v vojnah proti Turkom(1876-77) in Bolgarom (1885). Predaval Strategijo na vojaški akademiji v Beogradu, leta 1918 postal načelnik štaba vrhovne komande. Opča enciklopedija Jugoslavenskog Leksikografskog zavoda.

⁷⁸Iz uvodnega besedila k načrtom, ki jih je v zvezi s kasarno hranila JLA. V spisu je tudi napaka, saj piše, da je kasarna "jedna od prvih večih gradevin izgradenih posle potresa 1895 godine". Dokumentacija Ministrstva za kulturo, Ljubljana.

⁷⁹Franc Ules in Irena Bolčič, Služba za mestno lastnino ISSM Ljubljana, gradivo za skupščino Mesta Ljubljana; Historični in lastniški podatki kompleksa vojašnice na Taboru, Ljubljana 1993.

⁸⁰ Več o vlogi vojašnice na Metelkovi v Razvojnem načrtu..., str. 13.

miroljubne namene.⁸¹ Pred prvimi volitvami leta 1990 pa je skupina posameznikov iz različnih političnih in družbenih gibanj oblikovala program in ga zapisala v nadstrankarski pobudi z naslovom "Za demilitarizirano Slovenijo - za politiko miru". Avtorji pobude so bili: Tomaž Mastnak (Gibanje za kulturo miru in nenasilja), Marko Hren, Vlasta Jalušič in Zoja Skušek (Neodvisna lista družbenih gibanj), Janez Janša (Slovenska Demokratska Zveza), Peter Jamnikar (Zeleni Slovenije) ter Jožef školč, Jaša Zlobec in Janez Sodrznik (ZSMS - liberalna stranka).⁸² V tej pobudi so navedene faze za umik JLA iz Slovenije ter predlogi za oblikovanje suverene in miroljubne varnostne paradigme. Pobuda je prerasla v široko gibanje in leta 1991 so ljudje masovno podpisovali Deklaracijo za mir, ki je v zgoščeni obliki povzemala zamisli o demilitarizaciji. Takrat pa je ta tema postala tudi žarišče konflikta med vojaško in mirovniško strujo v Sloveniji.

Pobuda za konverzijo tedanjega štaba jugoslovanske vojske v kulturno središče je nastala v kontekstu civilno družbenih demilitarizacijskih prizadevanj 80ih let.

4.2.4.3 Akter - subjekt

1.2.1. Uvod

Osemdeseta leta so predstavljala svojevrstno artikulacijo in formacijo novih konceptov umetniške, kulturne in družbene ustvarjalnosti. "Alternativni kulturi in/ali subkulturi na Slovenskem pripada poseben status. ... Bila je več kot samo modna muha ali trend, pomenila je predvsem rekonfiguracijo družbenega in umetniškega prostora, rekonfiguracijo, ki je kljub različnemu, takšnemu ali drugačnemu underground dogajanju v vzhodnoevropskih državah, prav v Ljubljani, doživela svojo radikalno in specifično obliko"⁸³. Boj za prostor je bil inherentni del alternativnega kulturnega in (ali) subkulturnega dogajanja. Ti boji se nikoli niso bili samo za prostore v fizičnem, pragmatičnem smislu. Bili so pomemben sestavni del široke palete civilnodružbenih prizadevanj za demokracijo ter pluralnost kulturnega in družbenega polja. Vedno je šlo tudi za to, kdo bo realno določil družbeni pomen prostora: šlo je za realne prostore drugačnosti. Alternativna kultura in (ali) subkultura se je pri tem hkrati soočala z dvema frontama: z obsesijo edine vladajoče politične stranke z vse manj uspešno ideologijo in njenih državno upravnih represivnih transmisij, s katerimi je hotela nadzirati prostorske pogoje svobodnega ustvarjanja in konstituiranja neodvisnih publik (javnosti), ter s tistimi segmenti tradicionalne (neurbane, antiurbane) civilne družbe, ki je v koaliciji s prvo reagirala odklonilno na pojav in na zahteve drugače mislečih in delujočih, predvsem pa na vsakokratne primere njihove konkretne (samo)uresnitve na določenih lokacijah (Galerija ŠKUC, Disco FV, Kersnikova 4, B51, KUD France Prešeren, Plečnikov trg/ Johnny Rotten Square, kavarna Union...)⁸⁴. Ne samo, da so tako imenovane alternativne prakse zaživele, naučile so se tudi sodelovati - najprej druga z drugo, nato pa tudi s sodobnimi podobnimi praksami v Evropi in drugod po svetu. Tako so projekti (kot sta na primer Arena na Dunaju, Rote Fabrik v Zurichu, poleg njiju pa še številni drugi multikulturni alternativni centri po evropskih mestih) aktivistom na domači sceni ponujali sveže rešitve, argumentacije, metode in moralno spodbudo.

⁸¹ Arhiv Centra za kulturo miru in nenasilja. Kronologijo in povzetke glej tudi v: Demilitarizacija Slovenije in nacionalna varnost, zbornik, ur. V.Vičič, Znanstveno in publicistično središče Ljubljana, 1991.

⁸² Ibid.

⁸³ Tako Marina Gršinič v Rekonfiguracija identitet: zgodovina, sedanost in prihodnost neodvisne kulturne produkcije v Ljubljani, zbornik, ur. Marina Gršinič, izdala Forum za artikulacijo prostorov drugačnosti in MSIRKS, Ljubljana 1995 (v tisku). Forum je nastal jeseni 1994 na Metelkovi na pobudo iniciativne, neformalne skupine, ki se je pred tem sestajala več mesecev v sestavi Bratko Bibič, Borut Brumen, Marina Gršinič, Marko Hren, Nevenka Koprivšek, Branka Lovrečič, Brane Mozetič, Janko Rošič, Taja Vdimar Brejc, Mitja Vrhovnik Smrekar in (na samem začetku) Miha Zadnikar. Rezultati dela te skupine služijo kot komplementarna informacija Razvojnemu načrtu.

⁸⁴ Tako Bratko Bibič, rokopis, Ljubljana 1994.

4.2.4.4 Strukture in razmerja

Projekt konverzije so si zamislili v Gibanju za kulturo miru in nenasilja in sicer kot pobudo, s katero so želeli v širši promociji demilitarizacije povezati skupine in posameznike, ki so v 80ih delovali na področju kulture, umetnosti in socialnega angažmaja. Edini primarni vir o razmišljanjih v Gibanju za kulturo miru in nenasilja je dokument o letnih načrtih za leto 1990. V letu 1990 pa v arhivu Gibanja za kulturo miru in nenasilja že beležimo več osnutkov za t.i. projekt »Celica«⁸⁵. 27. 6. 1990 je bil ustanovljen t.i. iniciativni odbor »celice« v sestavi, ki je za poznavalce civilno-družbenih iniciativ 80ih let, sama po sebi dovolj zgovorna: Marko Hren, lobby, Pavel Gantar, lobby in urbanizem, Bratko Bibič, spokesman, Sašo Gazdič, operativa, Tomaž Gerden, mediji, Mojca Dobnikar, predstavnica ženskih skupin, Nace kovač, predstavnik gibanja za zaščito norosti, Igor Vidmar, mutivoda, NSK, Brane Mozetič, predstavnik Magnusa, Nevenka Koprivšek, tater, Tomaž Mastnak, lobby in Janez Juvan, lobby.⁸⁶ Naloge so bile preproste: oblikovati program, ga promovirati v javnosti in lobirati, lobirati.⁸⁷

1.2.2.1. Mreža za Metelkovo: interesno društvo

Poleti 1990 je iniciativni odbor celice izvedel sondažno raziskavo med potencialnimi interesenti za projekt. Vprašalnik je nosil oznako »vojna tajna«⁸⁸, rezultati pa so bili objavljeni v nulti številki Mzina, ki je izšla ob Novem roku, septembra 1990. Mzin je postal medij Mreže za Metelkovo (Metelkov fanzin) in izhaja kot neodvisna revija še danes.

V drugi polovici leta 1990 sta dve društvi, ŠKUC in Gibanje za kulturo miru in nenasilja, pristopili k formalnemu ustanavljanju društva Mreža za Metelkovo, obenem pa sta pripravljali ustanovno skupščino, ki se je odvila na simbolni dan in na simbolni lokaciji: Avla Filozofske fakultete, 22. December 1990; nihče si ni mogel misliti, da je bil to zadnji praznik JLA in da se bo najava Mreže za Metelkovo o izselitvi štaba vojske dejansko uresničila. Pavle Gantar je v nulti številki Mzina v uvodu projekt označil kot »družbeni, demilitarizacijski, kulturni, politični in urbanistični«, skratka, kot celoviti »projekt za obnovo Ljubljane«.

Projekt je v času nastanka sodil med utopije, napajal pa ga je entuziazem 80ih let. Značilno za Mrežo za Metelkovo v tem času je, da je delovala spontano enotno. Akterji so se zavedali, da nimajo kaj izgubiti in da je ob siceršnjem prelomnem obdobju vzpostavljanje enotne fronte v borbi za prostor edini možni način za uspeh. Gibanje za kulturo miru in nenasilja je zgolj ponudilo idejni in retorični okvir, ter celotno zamisel umestilo v širši kontekst.

Prve podatke, ki so jih zbrali z vprašalnikom »celice« poleti 1990, je obdelal Bratko Bibič v študiji z naslovom »Prostorski program Mreže za Metelkovo – predprojekt«, ki je v celoti objavljena v Dosjeju Metelkova, 1990-1996. Tam najdemo tudi vse zapisnike izvršnega odbora, skupščin in sestankov delovnih skupin.

Mreža se je organizirala po sekcijah (likovna, moda-oblikovanje-fotografija, new-age, glazbena, filmska in video, revialno-založniška, socializacijsko-izobraževalna, plesna, gledališka, sekcija pridobitniških dejavnosti), ki so v skupščino društva delegirale svoje predstavnike. Delovanje izvršnega odbora je potekalo preko delovnih skupin za ekonomijo, politično strategijo, stike z javnostmi, marketing, notranjo organizacijo in prostor. Največ dela je imal prostorska delovna skupina, saj je morala zbrati konkretne podatke o arhitekturi stavb na Metelkovi in o prostorskih potrebah vseh članov Mreže.

⁸⁵ V Gibanju za kulturo miru in nenasilja so o pobudi sprva govorili potihoma, saj se je ideja o "deložaciji" štaba vojske zdela preveč tvegana. Mislim, da je delovno ime za projekt nastalo ob spontanem pogovoru med Janezom Juvanom in avtorjem.

⁸⁶ Imena in "zadolžitve" navajamo dobesedno iz prvega zapisnika. Vir: Dosje Metelkova 1990-1996.

⁸⁷ Ob tem ne smemo mimo dejstva, da so t.i. alternativna gibanja in kulturniške skupine pomladi 1990 opravile test skupnega nastopa in sicer skozi kandidiranje Neodvisne liste družbenih gibanj (NDG) na prvih demokratičnih volitvah v Sloveniji. Avtor je bil nosilec liste in je v svojem programu volivcem pod geslom Hren gre v nos obljubljal vsaj eno kasarno za potrebe kulture in družbenih gibanj.

⁸⁸ Vir: Dosje Metelkova 1990-1996.

V ta namen je Mreža izdelala nov anketni vprašalnik s 57 vprašanji in ga že v letu 1991 obdelala v študiji z naslovom »Elaborat prostorskih potreb Mreže za Metelkovo«. Na osnovi navedenega vprašalnika je Alenka Burja izdelala tudi raziskavo z naslovom »Case study Metelkova«. Delno poročilo o raziskavi je objavljeno v prilogi k Razvojnemu načrtu..., avtorica pa drži avtorske pravice za svoje delo vse do danes. Raziskava je bila namreč že v letu 1992 uvrščena v redni program za financiranje s strani IS SML, sekretariata za raziskovanje, izobraževanje, kulturo in šport, tedanji predsednik IS SML Marjan Vidmar, pa je izplačilo naročene raziskave preprečil.⁸⁹

1.2.2.2. Prelom 1993 – zasedba stavb

Dejstvo, da je JLA jeseni 1991 morala zapustiti Slovenijo, je projekt »Metelkova« v eni potezi prestavilo s področja utopij v realni svet. Zadevo je bilo potrebno samo še tehnično izpeljati. Odhod vojske iz Slovenije in s tem sprostitev številnih prostorskih kapacitet je Mreža pričakala kot edini pripravljeni subjekt – kandidat za nenadoma izpraznjene prostore, še več, projekt je bil jeseni 1991 izdelan tako rekoč do najmanjše podrobnosti.

Na nek način je nenadna realnost izvedbe projekte člane Mreže v obdobju med koncem 1991 in sredino 1993 uspavala. Delovala je predvsem t.i. politična skupina, ki je projekt posredovala na vsa ustrezna mesta odločanja. To podrobneje opisujemo v odnosih med akterjem in odločevalci. Na tem mestu pa se osredotočamo samo na notranje stanje stvari akterja v tistem času.

Stanje lepo ilustrirajo dopisi vodstva Mreže članstvu septembra in oktobra 1991⁹⁰, kjer je razvidno, da se je vodstvo še kako zavedalo, da mora delo interesnega društva postati strogo profesionalno. Ukvarjali so se predvsem s »stabiliziranjem virov financ« s tem v zvezi pa je zanimivo predvsem dejstvo, da je Mreža vztrajala na samozadostnosti in sicer s pridobivanjem sredstev iz članarin. Mreža je kmalu zaposlila dve tajnici, ob dejstvu, da strukture Mreže (sekcije, izvršni odbor, skupščina, delovna telesa) niso zadovoljivo participirale v dejavnostih, pa je izvršni odbor pomladi 1992 oblikoval še manjše operativno telo, t.i. board, ki je imelo pooblastila za hitro in učinkovito delovanja v ključnem obdobju za politično izpeljavo projekta. Obenem je moral t.i. board vzpostaviti trdnejšo shemo notranje organiziranosti. Tedaj eden najaktivnejših členov Mreže, Igor Omahen, je v pismu članom 3.6.1992 opisal kompleksnost naloge takole: »V življenje želimo spraviti organizem, ki naj bi bil po karakterju pozitiven, po predznaku napreden, po prepričanju civilen, v izrazu iskren, politično pa neopredeljen. Po svoji heterogenosti in širini je projekt Mreža edinstven v svetu.«⁹¹ Homogenost in aktivnost članstva sta se je že takrat pokazali kot ključna in najbolj nevralgična točka. Če so bili lobisti Mreže uspešni in so zagotovili uspešno obravnavo pobude na ravni odločitev vlade RS in skupščine mesta Ljubljana, potem je za notranjo organizacijo veljalo obratno. Pokazalo se je, da struktura interesnega društva za operativno delovanje po predvidenem prevzemu stavb ne bo ustrezala. Izvršni odbor je začel že pomladi 1993 razmišljati o ustanovitvi zavoda, kjer bi bile odgovornosti ustanoviteljev precej bolj definirane kot v društvu. Tu gre predvsem za dejstvo, da so bili člani društva posamezniki oz. posameznice, delegati in delegatke posameznih sekcij, ne pa pravne osebe. Tega razkoraka društvu ni uspelo nikoli premostiti, problem pa se je prenesel kasneje tudi na zavod Retina.

Dejstvo, da je mestna oblast brez javno izraženih argumentov zavlačevala z realizacijo sklepov skupščine mesta Ljubljana, neustreznost organizacijske strukture Mreže ter nujna po aktiviranju članstva so bili ključni argumenti za sklic izredne skupščine Mreže za Metelkovo 30.6.1993. na tej skupščini so se maloštevilni prisotni odločili za kratkoročno reorganizacijo in za dolgoročno soustanavljanje nove organizacije. Bistveno pa je, da so si za cilj postavili vselitev v stavbe na Metelkovi do jeseni 1993. Odločili so se, da se bodo pripravili na dve

⁸⁹ O tem so bili predstavniki mreže obveščeni neformalno in sicer s strani tedanjega vodstva enote za raziskovanje ISSML.

⁹⁰ Vir: Dosje Metelkova, 1990-1996, Mreženje, str.99.-101.

⁹¹ Ibid. str.118.

možnosti: na legalen prevzem prostorov in na zasedbo po vzoru evropskih skvotov. Dejansko so se na obe možnosti – formalno in neformalno – preko poletja intenzivno pripravljali. Za neformalno pot soustanovili neformalno akcijsko telo z nazivom MLO (Mreža lomi odpor), ki je imela med drugim za naloge: da vztrajno širi govorice, da mislimo (MzM, op.c.) konec oktobra zares z zasedbo, da pripravi skupino, ki bo načrtovala zasedbo itd.⁹² V kolikor mreža ne bi dobila prostorov v uporabo na legalen način do 1.10. 1993, naj bi sredi oktobra lokacijo zasedli. To je bila zamisel. Komunikacija med predstavniki Mreže in Ministrstvom za kulturo in mestom iz časa tik pred zasedbo je opisana v drugem poglavju; dejstvo je, da prizadevanja za legalen prevzem stavb niso obrodila sadov in da je 9. Septembra 1993 prišlo do začetka rušenja stavb, kar je povzročilo takojšnjo, nenačrtovano zasedbo. Dogodki so prehiteli načrte in Mreža je s svojimi simpatizerji lokacijo Metelkove zasedla ne da bi se na zasedbo pripravila. Spontana zasedba se je zgodila v noči 10. Septembra 1993.

Zasedba stavb je seveda narekovala takojšno reorganizacijo v najbolj pragmatičnem smislu besede. Formalne strukture Mreže za Metelkovo so se morale hipoma prilagoditi novo nastalemu stanju. Sprva so »člani in ostali na Metelkovi«⁹³ razpravljali in odločali na t.i. plenumih, ki so se zaradi napetega vzdušja odvijali skoraj vsakodnevne. To obdobje bi lahko z vidika notranje dinamike označili kot spontano demokracijo in kot edinstveno obdobje akterja, ko je bila participacija članstva velika, homogenost pa razumljiva sama po sebi. Na plenumih so »člani in ostali na Metelkovi« razpravljali o vseh aktualnih vprašanjih; od izvajanja kulturnega programa, preko politike, stikov z javnostmi, obnove stavb, varnosti do sponzorjev.

V Dosjeju Metelkova, 1990-1996 so zbrani številni dokumenti, ki pričajo o tem, kako je neformalna struktura prve mesece skrbela za red na Metelkovi. Objavljeni so dokumenti o pravilih za obiskovalce, o varnosti, o hišnih redih v posameznih hišah itd. Vse to priča o sistematičnem, odgovornem delu. Vseljevanje v hiše je vodil izvršni odbor Mreže. Prav ob vseljevanju se je pokazalo, kako pomembni so bili sistematični obiski posameznih skcij mreže na lokaciji Metelkove v letu pred zasedbo. Mreža je imela izdelan relativno podroben načrt namembnosti prostorov po posameznih stavbah. Vseljevanje ob zasedbi je bilo tako plansko, poizkušali so se čimbolj natančno približati prvotnim načrtom. Spontanost je bila na nek način nadzorovana. Že šesti dan zasedbe, natančneje 16. Septembra 1993 pa so na t.i. izredni, razširjeni skupščini Mreže za Metelkovo kljub temu vzpostavili posebno »skupino za harmonizacijo prostorskih interesov«. Takole so zapisali: »kar smo pridobili z zasedbo, ni pojmovati kot privatno lastnino. Etični kodeks sledi spoznanju, da smo do včeraj brez prostorov sedaj nastanjeni v tisočeri kvadratih in bi prepir okrog metraže razvrednotil kvalititet solidarnosti in tolerance, ki so držale temeljne moči za zasedbo...«. Vsak uporabnik prostora pa je podpisal izjavo, da se bo – v zvezi z dodeljenimi prostori - podredil sklepom skupščine. To je bila gotovo najmočnejša točka v smislu delegiranja moči na raven skupne organizacije in obenem najmočnejša točka konsenza.

1.2.2.4. Retina: zavod, Skupščina razvojnega načrta, Forum za artikulacijo prostorov drugačnosti.

Homogenost navznoter pa ni tajala dolgo. Razmere na Metelkovi so bile težke. Kmalu (oktober 1993) so ostali brez elektrike in vode. Tudi začetni entuziazem se je v bližajoči zimi ohladil, večina protagonistov pa je projekt zapustila in se vrnila k primarnim poklicom. Zaradi neustreznih pogojev večina društev in ustvarjalcev svojega dela na Metelkovi ni mogla opravljati. Tako je razpadala tudi struktura notranjega organiziranja. Stukturno gledano so se dejavnosti za Metelkovo na prelomu v leto 1994 razdelile na tri dele in sicer: na ustanavljanje zavoda Retina, na nadaljevanje plenumskega dela skozi delovanje skupščine Razvojnega načrta na Metelkovi in skozi proces za artikulacijo foruma prostorov drugačnosti. Vse tri procese si bomo ogledali posamično, ob tem pa se moramo zavedati, da so tekli vzporedno.

⁹² Ibid. str.140.

⁹³ tako je zapisano v zapisniku s prvega plenuma na Metelkovi, glej Dosje Metelkova, 1990-1996, Mreženje, str. 145.

a) Zavod Retina

Dolgoročni cilj zavoda naj bi bila organizacija za splošno podporo civilno družbenim iniciativam, zato je tak tudi podnaslov. Povsem jasno pa je bilo, da se bo zavod v prvem obdobju ukvarjal primarno s problematiko skupin na Metelkovi. Namen ustanovitve zavoda je bil, da se zapleteno strukturo članstva oz. Uporabnikov organizira tako, da bodo participirale pravne in ne fizične osebe ter se s tem premosti nedorečena struktura odgovornosti in razmerij v društvu Mreža za Metelkovo. Slednje društvo naj bi se obenem preoblikovalo tako, da bi v svojih vrstah združilo samo individualne umetnike, ki sicer niso bili vključeni v nobeno pravno osebo. To se je na skupščini Mreže za Metelkovo januarja 1994 tudi zgodilo in od takrat naprej o Mreži za Metelkovo praktično ne moremo več govoriti. Ostala je samo kot pravna oseba, ki se je pojavljala na sodišču in v javnosti, De facto pa njene strukture odločanja niso delovale. Članstvo (kakih 25 umetnikov) ni bilo sklicano na skupščino cela tri leta. Latentnost Mreže za Metelkovo je razumljivo predvsem ob dejstvu da je bil pravni status društva vprašljiv zaradi številnih sodnih procesov⁹⁴ proti društvu in neposrednih groženj, da bo društvo izbrisano iz registra društev. Na omenjeni skupščini so se vsi prisotni strinjali, da se društvo Mreža za Metelkovo ustrezno preoblikuje in skupaj z drugimi pravnimi osebami ustanovi zavod. Proces ustanavljanja zavoda je odlično dokumentiran v Dosjeju Metelkova in se je zaključil s formalno ustanovitvijo zavoda pomladi 1994. K ustanovnemu aktu so pristopila samo tri društva in sicer Mreža za Metelkovo, KUD France Prešeren in Društvo za razvijanje preventivnega in prostovoljnega dela. Razloga, zakaj se je ustanavljanje udeležilo tako malo pravnih oseb sta v kratkem dva. Prvi leži v tem, da se je prav v tistem času odvijala vsesplošna strukturna reorganizacija pravnih oseb v Sloveniji, tudi na področju kulture. Tako sta se na primer dokončno razšla in reorganizirala subjekta ŠKUC in Forum. Spremembe so bile v regionalni oz. področni organiziranosti (npr. Mladi turist), na ravni razmerij s soustanovitelji ali v smislu preoblikovanja forme iz društva v zavod (Radio študent, ŠKUC itd.). Drugi niz razlogov pa je bil psihološke narave in sega od načelnega nezaupanja v krovne strukture (na kar so vplivale tako negativne izkušnje z vodenjem Mreže za Metelkovo, ŠKUC itd.) do pragmatične drže, ki jo je v izjavi pred ustanavljanjem zavoda najbolj jasno artikuliral ŠKUC: »Izvršni odbor ŠKUC ugotavlja, da je ŠKUC zainteresiran za soustanavljanje zavoda, če in ko bodo obstajala legitimna formalna zagotovila o uporabi in soupravljanju z ustreznim prostorskim fondom v sklopu Metelkove«. ⁹⁵ Ta izjava je najavila držo večine skupin, ki zaradi neustreznih razmer na Metelkovi niso mogle delovati v sklopu t.i. squatta. Držo opredeljujejo razočaranje, načelno nezaupanje in dvom v uspeh, rezultat pa je bil apatično in nezainteresirano spremljanje delovanje zavoda Retina.

Delovanje zavoda je podrobno dokumentirano tako z vidika programov kot z vidika notranje dinamike odločanja. Z vidika programov so aktivnosti začrtane v izjavi o namerah, o dosežkih pa podrobneje beremo v poročilih, ki so objavljena v Dosjeju Metelkova in v programskih publikacijah ki jih je izdal zavod⁹⁶. Dejavnosti, s katerimi se je ukvarjal zavod so bile naslednje:

- 1. prostorska problematika**
- 2. informacijsko dokumentacijske dejavnosti**
- 3. program in mednarodno sodelovanje**
- 4. politika zaposlovanja, ustanavljanje kooperativ.**

0.

Mirno lahko zapišemo, da je zavod Retina v letih 1994 do 1997 svoje poslanstvo opravil izjemno uspešno. Analiza uspešnosti zavoda ni predmet te raziskave, za predstavitev akterja naj torej zadošča samo kratka navedba rezultatov po dejavnostih.

Ad.1. Vodenje procesa »Razvojni načrt Metelkova«, ki ga opisujemo v nadaljevanju, tisk in distribucija publikacij v slovenskem in angleškem jeziku. Izvajanje dobro dokumentiranih funkcij legaliziranja severnega dela Metelkove (podrobna analiza v drugem poglavju). Pridobitev sredstev v mestnem proračunu za obnovo dveh hiš (1996 in 1997). Pridobitev,

⁹⁴ Glej Dosje Metelkova, 1990-1996, nerešeni primeri.

⁹⁵ Ibid, Mreženje, str. 209.

⁹⁶ Glej seznam literature, Zlasti razvojni načrt, Knjižica za tiste, ki razumejo, in Sodelovanje, novi val kooperativ.

legaliziranje in obnova stavbe Metelkova 6 za neodvisno kulturo v sklopu južnega dela Metelkove.

Ad.2. Informacijski center je deloval nemoteno in ves čas, ne glede na to, da se je zavod v treh letih selil na štiri različne lokacije. Zavod Retina je zbral sredstva za tehnično solidno opremljeno komunikacijsko vozlišče, ki je nudilo računalniško in drugo komunikacijsko infrastrukturo za vse redne dejavnosti Retine in za številne druge nevladne projekte oz. dejavnosti⁹⁷.

Ad.3. Zavod Retina je poskrbel za povezavo Metelkove na mednarodni ravni in sicer v mreži Trans Europe Halles.

Ad.4. Javna dela in kooperative. Zavod Retina je z Republiškim zavodom za zaposlovanje in z Ministrstvom za delo na Metelkovi izvajal eksperimentalni in vzorčni model uvajanja kooperativ s pomočjo tehnike javnih del. Na ta način so poskrbeli za promocijo kooperativ v Sloveniji in za ponovno vključevanje te oblike zaposlovanja med systemske možnosti za vzpodbujanje samozaposlovanja.

Kljub uspešnemu delu, pa so se ravno v fazi, ko so želi največ uspehov, natančneje, ob legalizaciji dveh hiš v severnem delu Metelkove in ob vselitvi Retine v stavbo Metelkova 6 v južnem delu Metelkove (pomlad 1997) pokazali vsi strukturni problemi in organizacija je komajda preživela. Bistveni razlog za krizo je bila gotovo prevelika obsežnost nalog za kadrovske strukture, s katero je razpolagal zavod. Zavod se je ukvarjal z strateškimi in kompleksnimi nalogami, pri tem pa je zanemaril stike s posameznimi akterji na lokaciji Metelkove in zunaj nje. Med »članstvom« in operativnim delom zavoda je nastajal vse večji razkorak. Tega nista mogli preprečiti niti sicer dobro zasnovana procesa Skupščine razvojnega načrta in Foruma prostorov drugačnosti. V letu 1996 je prišlo do radikalnih kritik na račun Retine tako s strani uporabnikov severnega dela Metelkove kot s strani predvidenih uporabnikov hiše Metelkova 6. Te kritike so deloma dokumentirane v Dosjeju Metelkova 1990-1996, deloma pa v Dosjeju Metelkova 1996-1998. Lahko trdimo, da so bile kritike »članstva« in »uporabnikov« neupravičene; rezultati delovanja zavoda v prid uporabnikov so nesporni, očitek, da so uporabniki premalo informirani o delovanju zavoda pa gre bolj na račun uporabnikov, ki niso znali (hoteli) uporabljati običajnih vzvodov komuniciranja (svet zavoda Retina, možnost soustanoviteljstva, udeležba na sestankih razvojnega načrta, foruma prostorov drugačnosti itd., branje poročil, itd.) kot pa na račun maloštevilne ekipe zavoda Retina, ki je vse svoje moči usmerila v izvedbo ciljev, ki so si jih uporabniki zastavili skozi demokratično sprejete procese Razvojnega načrta, Foruma in programov Mreže za Metelkovo.

Akter se je v začetku leta 1997 znašel v psihološkem smislu razdeljen na najmanj štiri grupacije:

1. skupine, ki so delovale v severnem delu Metelkove in so bile kljub načelni distanci kooperativne z zavodom Retina
2. skupina, ki je bila zavodu izrazito nenaklonjena in je vzpostavila z zavodom konfliktno razmerje. Ta skupina je prevzela revitalizacijo Mreže za Metelkovo in tako je v letu 1997 nastalo društvo Mreža.
3. Skupine, ki so bile predvidene za vselitev v hišo Metelkova 6 in so morale z zavodom Retina vzpostaviti formalne odnose v smislu upravljanja.
4. posamezniki in posameznice, ki so na lokaciji Metelkove bivali neformalno (brezdomci, manjše število skvoterjev) in niso bili organizirani ne v programskem ne v pravno-formalnem smislu.

Notranja dinamika med akterji na Metelkovi bi zaslužila posebno analizo, ki jo v tej raziskavi zgolj nakazujemo. Epilog zaostritve odnosov med akterji v letu 1997 je potekal skozi globoko krizo znotraj organizacije. Tako struktura kot vodstvo sta se spremenila, zavod Retina je dobil novega ustanovitelja, društvo KAPA, predsednik sveta ustanoviteljev je postal

⁹⁷ RIDMC – Retinin inofrmacijsko dokumentacijski in medijski center je član Association for Progressive Communications in ima na primer pristojnosti za servisiranje domačih okoljskih nevladnih organizacij.

predstavnik društva Mreža, odstopiti pa je moralo operativno vodstvo na čelu z direktorico in finančno direktorico.

Krize in spremembe so se bistveno odslikale na kvaliteti dela zavoda in lahko ocenimo, da so bili rezultati po uspehih spomladi 1997 slabi, kar se najlepše pokaže v finančnih bilancah v obdobju, ki je sledilo. Strukturno gledano je akter v letu 1997 deloma konsolidiral svoje vrste: z re-etablirano Mrežo, ki je zajela najbolj radikalne nasprotnike zavodu in z najbolj potentnim društvom na lokaciji, društvom KAPA, ter s sklenjenimi pogodbenimi razmerji z vsemi uporabniki Metelkove 6 je Retina leto 1997 zaključila v strukturnem smislu kot organizacija, ki legitimno in legalno zastopa akterja.

V nadaljevanju predstavitve akterja navajamo dva procesa, ki sta z vidika aktivne udeležbe zainteresiranih skupin najbolj pomembna. Za zavod Retina pa sta bila pomembna toliko, da sta zagotovila relevantno, metodološko kvalificirano vsebinsko podlago.

4.2.4.5 Skupščina Razvojnega načrta (1993-1995)

Prva naloga, ki si jo je izdal zavod Retina je bila izdelava načrta za dolgoročni razvoj lokacije. Naključje je v Ljubljano prineslo ameriškega arhitekta Kevina Kaufmana, ki je hitro zaslutil potencial Metelkove ter možnost, da sodeluje s svojim poznavanjem metode arhitekture skupnosti (community architecture). Ob dejstvu, da je prvotna struktura plenumov na Metelkovi pomladi 1994 že razpadala in da je bil akter na Metelkovi v hudi organizacijski krizi, je prišla zamisel o vzpostavitvi pisarne za izdelavo razvojnega načrta po metodi arhitekture skupnosti na Metelkovi kar se da v pravem času. Ob svečah in s preprostim risalnim orodjem se je aprila 1994 začel počasen proces, ki je podrobneje opisan v knjigi Razvojni načrt, in je nastala kot rezultat odprtega zajemanja in usklajevanja zamisli o prihodnosti Metelkove. Vsi programi, ki jih je kasneje izvajal zavod Retina, so bili obravnavani na t.i. skupščinah razvojnega načrta, ki so na Metelkovi potekale eno leto enkrat na teden. Razvojni načrt ni pomemben samo zaradi same metode temveč predvsem zato, ker se je zaključil kot podroben programski dokument, ki mu je vredno slediti tudi še danes. Knjiga je izšla pomladi 1995 in je služila kot odločilni dokument, s katerim je zavod Retina nastopil pri usklajevanju podlag za arhitekturno urbanistični natečaj za lokacijo bivše vojašnice in za izdelavo predloga proračuna za leto 1996. Pisarna razvojnega načrta na Metelkovi je na nek način služila kot komplement pisarni Retine, ki je zaradi tehničnih pogojev morala delovati zunaj lokacije Metelkove. S tem je bila vsaj začasno premoščena tudi psihološka razdalja med reprezentativno organizacijo in članstvom, ki pa je ponovno zavladovala takoj po izdelavi zaključnega dokumenta Razvojnega načrta zlasti ob dejstvu, da je bil čas od poletja 1995 do pomladi 1996 z vidika vandalizma in nasilja na lokaciji najbolj kritičen. Vsi poskusi izvedbe pozitivnih programov na lokaciji so bili zaradi neprestanega nasilja temeljito oteženi. Na Metelkovi se je naselilo vse več ljudi, ki s prvotnim namenom Mreže za Metelkovo niso imeli kaj dosti skupnega, na drugi strani pa so umetniki z Metelkove odhajali. Tako umetniki kot zavod Retina so se morali poleg rednega dela soočiti še s perečimi problemi socialnih stisk (droga, ulično nasilje, brezdomci, alkohol). Skupščina razvojnega načrta je ob zaključku svojega obstoja, pomladi 1995, zbrala le še toliko moči, da je s konsenzom izglasovala zaključni dokument, obenem pa tudi zaupnico predstavniku skupščine za pogajanja z mestnimi oblastmi, ki mu je tudi podelila mandat za podpis Protokola o urejanju razmer na Metelkovi (marec 1995).

4.2.4.6 Forum za artikulacijo prostorov drugačnosti

Forum za artikulacijo prostorov drugačnosti je vzpodbudila tedanja sekretarka IS SML za raziskovanje, izobraževanje, kulturo in šport, ga. Branka Lovrečič. Kot je povedala v intervjuju, je to storila z motivom priprav na naslednji mandat, torej pred volitvami, ki so bile konec leta 1994. Namen foruma je bil, da preveri in sintetizira potrebe neinstitucionalne kulture v Ljubljani, k sodelovanju pa so bili povabljeni vsi tedanji akterji neodvisne kulturne in socializacijske produkcije v Ljubljani. Metoda dela je bila nekakšna paralela Razvojnemu

načrtu, samo da so v Forumu sodelovale tudi institucije, ki so imele svoj domicil zunaj Metelkove. Metoda v procesu je bila ponovno odprta, bazično demokratičen pristop. Proces je pomemben zaradi dveh razlogov: prvič, odvijal in svoj epilog je doživel v času lokalnih volitev 1994, kar je predstavljalo določen pritisk na kandidate za funkcije v mestni občini Ljubljana in drugič, zaključil se je s tiskom publikacije rekonfiguracija identitet: zgodovina, sedanost in prihodnost neodvisne kulturne produkcije v Ljubljani (1996), ki jo je zavod Retina koristno uporabil pri so-oblikovanju prostorskih dokumentov za Metelkovo. Publikacija – poleg starejših dokumentov Mreže za Metelkovo – še danes predstavlja najbolj resen vir podatkov o prostorskih potrebah neodvisne kulturne produkcije v mestu.

Zaključna opomba k predstavitvi akterja

Akter je šel preko več faz preoblikovanja notranje strukture. Kljub notranjim antagonizmom in krizam mu je vendarle uspelo obdržati kontinuiteto v pravnem in dejanskem smislu. V tej nalogi obravnavamo zgolj reprezentativni obraz akterja, torej institucije in strukture ki jih je akter ustvaril za potrebe komuniciranja z javnostjo in odločevalci. Poudariti pa je treba, da je v času delovanja na Metelkovi obstajalo več (pod)skupin, akterjev, ki se z reprezentativnimi strukturami niso identificirale ali pa so delovale od njih neodvisno. Te skupine in posamezniki so vplivali tako na podobo Metelkove v javnosti, kot na reprezentativni del akterja, niso pa vplivale neposredno na razmerja med akterjem in odločevalci.

4.2.4.7 Strukturna nadgradnja: Kulturno središče Metelkova

S postopno legalizacijo stavb v severnem delu Metelkove in z izvajanjem programov Ministrstva za kulturo v južnem delu, postaja lokacija Metelkova enovit urbani prostor za kulturne in socializacijske dejavnosti. Zavod Retina je od odločitve vlade R Slovenije, da bodo v južnem delu domovale nacionalne kulturne institucije, vztrajala na promociji Metelkove kot enovitega kulturnega centra. Ob prireditvi Evropski mesec kulture, Ljubljana 1997 je prav Retina izdala plakat oz. Zloženko Metelkova: A Map of The Plan in Metelkova – Autokarta, kjer je kulturni center prvokrat obravnavan kot celota, navedeni pa so tudi programi, ki naj bi se za celotno lokacijo izvajali enotno: promocija, urejanje zunanjih površin, koncept prevencije in varovanja ter programi zaposlovanja. Na predlog zavoda Retina so ključni uporabniki Metelkove, zavod Retina, Slovenski etnografski muzej, Narodni muzej Slovenije, Moderna galerija in Uprava RS za kulturno dediščino z obema lastnikoma pomladi 1998 podpisali Dogovor o usklajenem delovanju na lokaciji (Dogovor, 1998), lokacijo pa so poimenovali z Kulturnim središčem Metelkova. Akter bo v bodoče kompleksno kulturno središče samo, ki bo moralo za usklajeno delovanje vzpostaviti nove strukturne vzvode.

4.2.4.8 opis odnosov med akterji in institucijami

2.1. institucije političnega odločanja in mestna ter državna uprava

Glede na to, da so se v obravnavanem obdobju spreminjale lastniške in druge pristojnosti v zvezi z lokacijo bivše vojašnice, je treba tudi razmerja obravnavati po ustreznih fazah. Pri tem se bomo osredotočili na razmerja z mestom, ne samo zato, ker je raziskava usmerjena na analizo mestne politike temveč predvsem zato, ker je bil odnos z državno upravo (vlada in Ministrstvo za kulturo), kot bomo videli, enostaven in konsistenten in so zgovorna dejstva sama po sebi.

2.1.1.

1990- do

jeseni 1991: promocija pobude v javnosti, javne razprave, stiki z vojsko, občina

- 2.1.2. jesen 1991-
jesen 1993: formalne vloge, pridobitev sklepov, določitve lastništva
- 2.1.3. jesen 1993 –
december 1994 : zamrznjena komunikacija z vodstvom ISSML, intenziviranje stikov z Ministrstvom za kulturo in vlado ter s posameznimi deli mestne oblasti
- 2.1.4. normalizacija
komunikacije med akterjem in mestom 1995-1997: odnosi z upravo, odnosi z mestnim svetom: korespondenca in nastopi

1990- do jeseni 1991: promocija pobude v javnosti, javne razprave, stiki z vojsko, občina

V tem obdobju je bila lastnica in posestnica vojašnice Jugoslovanska ljudska armada. Akter se je osredotočil na artikuliranje in javno promocijo pobude, navezal pa je tudi prve stike s predstavniki JLA. Simptomatična je na primer okrogla miza, ki jo je pripravil časopis Dnevnik⁹⁸ in na kateri so sodelovali s strani akterja Pavle Gantar in Marko Hren, s strani občine center Branko Cvelbar, s strani mestnega urbanizma Dušan Hvala, s strani ISSML Peter Jamnikar in s strani vojske Milan Aksentijević, Marijan Vidmar in Momir Vukčević. Šlo je predvsem za ogrevanje oziroma preverjanje stališč, razprave, kot omenjena, pa so se vrstile v sicer bolj okrnjenih postavah tudi na drugih medijih.. Stališča JLA so bila enostavna: če je mesto pripravljeno zagotoviti (in investirati) infrastrukturo za potrebe vojske na mestnih obronkih, selitev vojske iz centralnih lokacij ni neizvedljiva.

Akter se je v prvem letu posvetil notranji organiziranosti in pripravi vsebinskih gradiv, prostorskih študij in elaboratov. Dogodki v Sloveniji leta 1991 so obenem omogočili, da akterju ni bilo potrebno izvajati lobističnih akcij na ravni vlade v Beogradu; v trenutku, ko je imel akter pripravljene strokovne podlage za formalno nastopanje v odnosu do odločevalca, se je slednji temeljito spremenil.

jesen 1991- jesen 1993: formalne vloge, pridobitev sklepov, določitve lastništva
Jeseni 1991 je JLA zapustila Slovenijo., vojašnice pa so ostale nepričakovano prazne. Mediji so se tudi o tem dejstvu temeljito razpisali, vprašanje lastništva pa je viselo nekaj let v zraku, kljub temu, da je vse objekte in druge nepremičnine JLA prevzelo upravljanje Ministrstvo za obrambo R S že na osnovi ustavnega zakona za izvedbo temeljne ustavne listine o samostojnosti in neodvisnosti Republike Slovenije (julij 1991). Mreža za Metelkovo ni odlašala niti za hip. Sredi novembra 1991 je vsem ustreznim naslovom razposlala dokument z naslovom Uradna vloga Mreže za Metelkovo, Bratko Bibič in Sašo Gazdič pa sta dokument v vednost razposlala vsem, ki bi lahko imeli pri odločanju kakšno besedo.⁹⁹

Usklajevanje med vlado RS in mestom o prenosu lastništev, se je v letu 1992 in v začetku 1993 odvijalo intenzivno. Na osnovi dogovora, ki sta ga podpisala 1.1.1992 tedanji minister za obrambo Janez Janša in predsednik ISSML Marjan Vidmar in v katerem so opredelili namembnost za večji del mestnih vojašnic, za katere je obstajal interes Ministrstva za obrambo, so za ostale vojašnice strokovno gradivo takoj za tem (februar 1992) pripravile Strokovne službe IS SML¹⁰⁰. Za Metelkovo so predvideli dve varianti. Po prvi naj bi se v južni del selilo Ministrstvo za notranje zadeve, severni del pa bi bil namenjen programom po »izdelanem projektu Mreže za Metelkovo«. Po drugi varianti naj bi se v južni del namesto policije preselila nacionalna kultura na čelu s Slovenskim etnografskim muzejem, v severnem delu pa bi tudi po tej varianti domovala Mreža za Metelkovo.

Po teh strokovnih podlagah je vlada na sestanku za uskladitev namembnosti objektov JLA (Mladika, Roška, Metelkova), de 3.4.1992 sklenila¹⁰¹, da podpre prvo varianto in sicer Notranje zadeve in Mreža za Metelkovo. MzM je na to odločitev reagiral in 26. 6. 1992¹⁰² problematizirala tako dejstvo, da MzM ni bila dodeljena cela vojašnica temveč samo del, kot

⁹⁸ Glej poročilo Mete Roglič v Dnevnik, 26.11.1990

⁹⁹ Glej Dosje I, Odločanje, str.1.

¹⁰⁰ Ibid. str. 10

¹⁰¹ Ibid. str.18

¹⁰² Ibid. str. 20

tudi kompatibilnost programov MzM in policije. Vlada na to ni reagirala in je v operativnem smislu 23.10.1992 določila, naj za južni del aktivnosti vodi Ministrstvo za notranje zadeve, za severni pa Ministrstvo za kulturo.¹⁰³

Ker je bila lastnica vojašnice še vedno vlada RS, je MzM lobirala predvsem na ravni vlade. Uspela je celo tako daleč, da je koncem 1992 Ministrstvo za kulturo za kabinet predsednika vlade pripravilo sklep o »brezplačni dodelitvi 1/3 Metelkove Ministrstvu za kulturo za potrebe Mreže za Metelkovo.¹⁰⁴ V obrazložitvi se Ministrstvo za kulturo sklicuje na dejstvo, da so ustrezno namembnost določile tudi strokovne službe IS SML, in da je ustrezno strokovno gradivo pripravljeno za obravnavo na mestni skupščini. Dejstvo, da je bila v tistem času Mestna skupščina blokirana in se je sestajala samo izjemoma, pa še takrat praviloma nesklepčna, je bilo splošno znano. Pa vendar se je skupščina s točko dnevnega reda »Določitev planskih namembnosti vojaških območij in objektov JA v Ljubljani vendarle sestala in sicer na 21. seji dne 4.3.1993. To sejo bi nekateri mestni politiki kmalu najraje pozabili. Mestni poslanci so dobili na mizo tako prvo strokovno gradivo mestnih strokovnih služb kot »Drugo, dodatno gradivo o uporabi zemljišč in objektov bivše JA v Ljubljani, v katerem v zvezi z Metelkovo, mestne planske službe »izražajo pomisleke, kar zadeva koncentracijo vseh policijskih dejavnosti na enem mestu« in predlagajo, da se celotna lokacija nameni kulturi, torej po prvotno predlagani varianti 2.¹⁰⁵ Skupščina mesta Ljubljane je s sklepom sprejela predloženo gradivo o uporabi zemljišč in objektov bivše JLA v Ljubljani, vladi R Slovenije pa je predlagala, da za potrebe UNZ določi druga ustrezna lokacija¹⁰⁶. Obenem so mestni poslanci sklenili IS SML priporočili, naj vztraja pri prenosu lastnine na mesto.

Tako je bil lobistični del marca 1993 navidez gladko zaključen. Mreži za Metelkovo je *de iure* uspelo legalizirati pobudo in pridobiti vse ustrezne sklepe najvišjih organov oblasti na ravni mesta in države. Ministrstvo za kulturo (ki je bilo s strani vlade zadolženo za izpeljavo projekta MzM) in MzM pa sta družno pritiskali na ISSML v smislu čimprejšnje realizacije sklepov.

Vendar se pol leta zadeve niso premaknile nikamor, kljub temu, da je ISSML že junija 1993 z Ministrstvom za obrambo sklenil predpogodbo o prenosu lastnine nepremičnin., 23. 7.1993 pa je nepremičnine tudi prevzel v posest in namestil tudi svoje varnostnike, podjetje DIZAKO.

Pritisk MzM in Ministrstva za kulturo se je zgostil konec avgusta in v začetku septembra 1993.¹⁰⁷ Akter je vztrajal, da mu ISSML omogoči uporabo in sanacijo objektov že pred zimo, prav tako je želel v prostorih, ki so mu bili obljubljeni, začeti izvajati promocijski kulturni program, v prvi vrsti pa je želel začeti dolgo pričakovani proces formalnega dogovarjanja o prevzemu nepremičnin. Glede na dosledni molk mestnih oblasti je akter želel zahteve ponoviti tudi s pomočjo tiskovne konference v sami vojašnici. Kot že rečeno, so imeli člani MzM že od sredine 1992 dovolilnico za ogled objektov. 2. septembra pa se je prvič zgodilo, da so varnostniki vstop v Metelkovo preprečili, novinarska konferenca pa se je dogodila na ulici. Ob novinarski konferenci so predstavniki akterja dobili sporočilo, da jih bodo predstavniki mesta vendarle sprejeli na pogovore in sicer naslednji dan, 3. septembra. na pogovorih sta sodelovala predsednik IO MzM bratko Bibič in predsednik MzM Marko Hren, s strani mesta pa sekretar IS SML Dimitrij Kovačič in predstavnik za stike z javnostmi, Andrej Meglič. Pogovor je pokazal tri ključne točke: 1. da predstavnika ISSML ne poznata sklepov mestne skupščine in vlade, ali pa jih namenoma ne upoštevata, 2. da se ISSML sklicuje zgolj na (pred)pogodbo o prevzemu nepremičnin iz julija 1993 ki namembnosti ne določa posebej in 3. da naj bi ISSML podrobnejše načrte z lokacij obelodanil do konca meseca septembra. Skratka, tisto, kar je imel akter za dobljeno zmago, je bilo v celoti postavljeno pod vprašaj.

9. septembra 1993 je sekretar Dimitrij Kovačič napisal akterju takole pisemce: »..trenutni ogled Metelkove ni mogoč, saj pristojne službe pregledujejo zahtevke vseh prispelih vlog

¹⁰³ Ibid. str. 24

¹⁰⁴ Ibid. str. 25

¹⁰⁵ Ibid. str.45

¹⁰⁶ Ibid. str 52, 53.

¹⁰⁷ Dokumentacija je zbrana v Dosjeju I – Odločanje, str. 63. do 70.

zainteresiranih subjektov. Poleg tega pa je treba predhodno opraviti varnostno higienski pregled zemljišča in objektov«.

Ne vemo, ali so gradbeni stroji krenili isti dan na Metelkovo, da bi izvedli varnostno higienski pregled, dejstvo je, da so čez dan močno poškodovali tri od sedmih zgradb, ki so bile namenjene MzM.

jesen 1993 – december 1994 : zamrznjena komunikacija z vodstvom ISSML, intenziviranje stikov z Ministrstvom za kulturo in vlado ter s posameznimi deli mestne oblasti

Poskusu rušenja je sledila spontana zasedba. Odmik od tega nelegalnega dejanja je dovolj velik, prav tako pa so mimo vsi sodni postopki, da lahko govorimo brez prikrivanja dejstev. Resnica je, da so člani MzM razmišljali o zasedbi, če pogajanja z ISSML ne bi obrodila sadov. Predvidevali so datum med 1.10. in 15.10. 1993. Mentalno so bili na zasedbo pripravljeni, operativno pa prav nič. Zasedba je bila spontana, dejansko velja trditev predsednika MzM, ki je to društvo zastopal na sodnih obravnavah, da MzM kot pravna oseba *de iure* ni odgovorna za zasedbo in zasedbe ni vodila, saj o čem takem ni odločal noben legitimen organ društva. Obenem pa je res, da je Mreža za Metelkovo *de facto* moralno odgovorna tudi za zasedbo, saj so se o tovrstni potezi načeloma (in pri pogojih, da bi bile dejansko izčrpane vse legalne poti pridobivanja objavljenih posesti) strinjali vsi odgovorni posamezniki v društvu.

ISSML je kaj hitro dosegel, da so na Metelkovi izklopili elektriko in vodo, kar je akterju naložilo kopico novih dejavnosti, saj je bilo treba poiskati alternativne rešitve. Pri tem so znatno pomagali številni uslužbenci najrazličnejših občinskih, mestnih in republiških upravnih organov, večinoma članov Združene liste ali LDS. Če so bile komunikacije z vodstvi posameznih občin (zlasti Center, Bežigrad in Vič) odlične, potem je bila komunikacija z vrhom ISSML popolnoma prekinjena. Pa vendar je akter poiskal vrzel in sicer v dveh funkcionarjih ISSML na mestih sekretarja za obrambo, Janeza Sodrznika in sekretarke MSRIKŠ, Branke Lovrečič. Oba sta po najboljših močeh poskušala zagotoviti pogajalske pozicije, premostiti blokado, v operativnem smislu pa sta pomagala tako z organizacijo materiala kot - deloma - financ. Do neposredne komunikacije z vodstvom ISSML kljub številnim poskusom (tudi neposredna pisma akterja predsedniku ISSML¹⁰⁸) nikoli ni prišlo.

Akter se je moral nasloniti predvsem na dobre odnose z Ministrstvom za kulturo in z vlado RS. Med drugim je preko Ministrstva za notranje zadeve, ki ga je Elektro Ljubljana še vedno vodil kot odjemnika električne energije, akter dosegel ponovni priklop električne energije¹⁰⁹ na lokaciji – a le za kratko, saj se je sekretar ISSML g. Dimitrij Kovačič osebno potrudil, da je do odklopa prišlo kmalu ponovno. Ministrstvo za kulturo pa je z interventnimi sredstvi izdatno podprlo program na Metelkovi¹¹⁰.

Sadove so rodila tudi prizadevanja, da bi vlada južni del Metelkove namenila namesto policiji za kulturo. Vlada je 28. julija 1994 sprejela sklep s katerim kompleks nekdanje vojašnice namesto Ministrstvu za notranje zadeve nameni Ministrstvu za kulturo. Ministrstvo za kulturo naj v skladu s svojimi usmeritvami na lokaciji Metelkova rešuje probleme slovenskih kulturnih inštitucij, zlasti pa Slovenskega etnografskega muzeja in Mreže za Metelkovo. To predstavlja eno ključnih prelomnic za Metelkovo, ki jo je akter znal hipoma izkoristiti; tačas je že bil pripravljen zavod Retina, ki je ministrstvu za kulturo nemudoma naslovil vlogo za pridobitev ene stavbe v sklopu južnega dela vojašnice, tako imenovane stavbe št. 6/8, ki danes nosi naslov Metelkova 6. Postopek je stekel hitro in je v Dosjeju I v celoti dokumentiran. Zavod Retina je po naročilu Ministrstva za kulturo že jeseni 1994 obdelal anketo¹¹¹ poslano 47 prosilcem za prostore, Ministrstvo za kulturo je sprejelo ustrezne kriterije za dodelitev prostorov, nato (januarja 1995) izdelala prioriteto listo bodočih najemnikov, ter sredi marca 1995 z Retino podpisalo sporazum in pogodbo za upravljanje

¹⁰⁸ Glej Dosje I, Odločanje, str. 72-75.

¹⁰⁹ Ibid. str.79.

¹¹⁰ MzM je z Ministrstvom za kulturo sklenil pogodbo o sofinanciranju kulturnih dejavnosti takoj po zasedbi, dne 28.10.1993. Glej Dosje I, str 97.

¹¹¹ Glej Prilogo 5 k Razvojnemu načrtu Metelkove.

stavbe. Od sklepa vlade do prevzema prve stavbe je tako minilo komajda dobre pol leta. Ta operacije lahko gotovo šteje kot ena najbolj učinkovitih, omeniti pa je treba, da je prav hitrost urejanja statusa hiše Metelkova 6 pospešila tudi sklepanje pogodb z ostalimi nacionalnimi inštitucijami, ki so bile predvidene za južni del vojašnice.

V svojih komunikacijah je ISSML vztrajno ignoriral dejstvo, da je mestna skupščina sprejela gradivo o namembnosti vojašnice, in v sklopu gradiva odločitev, da se severni del nameni za programe Mreže za Metelkovo. Citirali – včasih tudi napačno – so samo del sklepa, ki je bil v prvi vrsti naslovljen vladi RS, namreč, citiramo:

» Skupščina mesta Ljubljana ocenjuje, da je območje bivše vojašnice JLA na Metelkovi pomembno za razvoj tega mesta, zato predlaga vladi R Slovenije, da se za potrebe UNZ določi druga ustrezna lokacija, območje vojašnice na Metelkovi pa da na voljo za potrebe programa mesta Ljubljana (kulturni progami, mladinska mednarodna dejavnost, poslovna organizacijska dejavnost – pospeševalni center, tercialne dejavnosti). » V prihodnje je vodstvo ISSML citiralo le še oklepaj iz gornje navedbe in to – opisno podano namembnost razglašalo kot edini relevantni, povsem odprti sklep o namembnosti lokacije. Ta manipulacija, oz. namerno ignoriranje prvega dela sklepa iste seje mestne skupščine, v katerem so sprejeli celovito gradivo o namembnosti vojašnice, vključno z elaboratom Mreže za Metelkovo, je predstavljala ključno retorično potezo v prizadevanjih vodstva ISSML proti akterju na osnovi katere so na primer najavili odprti natečaj za kandidiranje za prostore.¹¹²

normalizacija komunikacije med akterjem in mestom 1995-1997, neproblematičen odnos z Ministrstvom za kulturo

Akter je tako željno čakal na spremembe v mestni upravi, da si je izbral sestanek z novo-izvoljenim županom mesta Ljubljana že pred nastopom mandata, takoj po volitvah in sicer med božičnimi in novoletnimi prazniki, 26. decembra 1994. Če k temu pristavimo še to, da je bil takratni poslanec, dr. Dimitrij Rupel v mavcu in nahoden, potem bo razumljivo, da je akter moral močno pritiskati. Sestanek je izbral Minister Sergij Pelhan in postavil reševanje zadeve Metelkova kot prioriteto nalogo v sodelovanju med Ministrstvom za kulturo in mestno občino.

Rezultat intenzivnih pogovorov z novim županom, ki je na mesto direktorja postavil bivšega sekretarja ISSML in velikega privrženca akterja, Janeza Sodrznika, so se pokazali že čez par mesecev. Kljub javnosti znanim težavam župana pri prevzemu oblasti v mestu, ob dejstvu, da je vodenje mestnega sveta in aritmetična večina pripadala nasprotnemu političnemu bloku, ki je vodil ISSML do volitev, je akterju uspelo z novo mestno upravo uskladiti in podpisati Protokol o urejanju razmer v severnem delu bivše vojašnice ob Metelkovi ulici¹¹³. V protokolu, ki so ga 6.3.1995 podpisali župan, dr. Dimitrij Rupel, direktorica zavoda Retina in predstavnik skupščine uporabnikov Metelkove, Marko Hren, so se strani dogovorile, da bodo takoj pristopile k urejanju pravno formalnih pogojev za izvajanje obnovitvenih del, kakor tudi za legalno delovanje (sedanjih in bodočih) uporabnikov na lokaciji.

Za akterja so po marcu 1995 nastopili časi napolnjeni na eni strani z optimizmom tistih, ki so verjeli v podpisane dokumente in na drugi s strani z utrujenostjo in dvomom vseh drugih, ki so se naveličali čakanja in nevzdržnih pogojev na Metelkovi. Z Ministrstvom za kulturo in z obnavljanjem hiše Metelkova 6 sprva ni bilo težav. Priprave na sanacijo so tekle rutinsko, roki so se sicer podaljševali, a sanacija naj bi bila dokončana najkasneje do konca leta 1996. Tempa obnove ni bistveno ogrozila niti zamenjava ministra za kulturo Sergija Pelhana sredi leta 1996. Zapletlo se je samo pri zaključku sanacije, v drugi polovici 1996, ko Retina ni pridobila ustreznih komunalnih dovoljenj za priklope objekta na mestne inštalacije. Deloma je to posledica neustreznega vodenja projekta sanacije, deloma pa gotovo tudi dejstva, da sanacija objekta Metelkova 6 ni bila po godu gradbenikom, ki so si od nagrajene arhitekturno urbanistične rešitve obetali veliko investicijo. Jeseni 1996 je Retina morala opraviti vrsto neformalnih in formalnih sestankov s podjetjem IMOS, z izbranimi avtorji arhitekturno urbanistične rešitve ter z mestnimi in državnimi oblastmi, na katerih so ponovno ugotovili

¹¹² Glej na primer sklepe ISSML v Dosje I, odločanje, str.80.

¹¹³ Dosje I, odločanje, str. 179.

skupno voljo, da je sanacijo objekta Metelkova 6 treba končati. Zapleti s končanjem te stavbe so že takrat nakazali, da bo največja ovira pri nadaljnjem razvoju Metelkove prav gradbeni lobi. To področje podrobneje obravnavamo v naslednjih poglavjih.

Ministrstvo je ob začetku priprav na sanacijo južnega dela Metelkove ustanovilo Gradbeni odbor, katerega člani pa so bili sprva samo predstavniki nacionalnih inštitucij in predstavniki investitorja. Šele ob težavah Retine z dokončanjem sanacije stavbe Metelkova 6 se je Gradbenemu odboru lahko priključila tudi predstavnic Retine.

2.1.5. odnosi z mestno upravo po podpisu Protokola, ustanovitev Projektne skupine MOL

Podpis protokola je sovpadal s tiskom Razvojnega načrta. Knjiga Razvojni načrt je imela neprecenljivo vrednost pri nastopu akterja do novih mestnih oblasti. Razdelili so jo vsem upravnim službam in vsem svetnikom, opravili pa so tudi individualne razgovore s predstavniki vseh svetniških skupin. Sredi leta 1995 so bili vsi naporji usmerjeni v pripravo letnih proračunov in v pripravo dokumentacije za razpis arhitekturno urbanističnega natečaja. Akterju je uspelo v sodelovanju s svetovalko direktorja mestne uprave, go. Dušico Čertanec in direktorjem Janezom Sodrznikom zagotoviti tako rekoč 100% upoštevanje programov iz Razvojnega načrta v podlagah za arhitekturno urbanistični natečaj.

Po razpisu natečaja je operativne naloge za severni del Metelkove prevzela svetovalka direktorja MU MOL ga. Vida Stanovnik. Po obisku Metelkove partnerice iz Dunaja, kulturnega centra WUK, je izdelala predlog za ustanovitev Projektne skupine za severni del Metelkove, ki bi imela za naloge postopno sanacijo štirih objektov, ki naj bi jih po natečaju začasno ali trajno ohranili. projektna skupina je bila imenovana in je začela z delom 11. aprila 1996. Iz proračuna za leto 1995 je MOL v prvi polovici leta 1996 obnovila stavbo Lovci. Obnova je bila končana v mesecu juniju 1996. V stavbo so se nato ponovno, tokrat legalno vselila društva, ki so v stavbi delovala že prej. Poleg njih pa je del prostorov (štirje ateljeji) mestna občina namenila Društvu slovenskih likovnih umetnikov. Deljenje ateljejev članom tega društva predstavlja zgodbo zase, prav tako pa tudi odločitev župana, da bo del stavbe Lovci ponudil navedenemu društvu kot odkupnino za porušeno (še vedno ne do konca pojasnjeno) stavbo na Kodeljevem. Vendar to ni predmet te raziskave. Bistveno je, da je stavba Lovci prešla formalno v pristojnosti Komisije MOL za oddajanje poslovnih prostorov v najem (23.7.1996). Dejavnosti Projektne skupine MOL za severni del Metelkove so dobro dokumentirane¹¹⁴, zgovoren pa je predvsem zapisnik prve seje, v katerem so opredeljene naloge iz česar je razvidno, da je imelo vodstvo MO Ljubljana še sredi leta 1996 namen obnoviti vse štiri stavbe, ki naj bi jih bilo moč po natečaju ohraniti tudi dolgoročno: stavbe Šola, Pešci, Lovci in posebej stavbo Zapor za potrebe mladinskega hotela. Kasneje bomo videli, da je ta volja zlagoma ugasnila. za to je bil bržkone ključen sestanek na Uradu za mladino MOL, dne 18.6.1996, kjer je prevladalo prepričanje, da je stavbo Zaporov možno ohraniti samo kratkoročno, do rušenja, kar naj ne bi upravičilo investicije, ki je bila ocenjena kar na štirikratno vrednost od tiste, ki jo je v Razvojnem načrtu pripravila Retina. Na to argumentacijo se bomo vrnili v naslednjem poglavju.

Čas od poletja 1996 do poletja 1997 sta namreč opredeljevala dva ključna dejavnika. Prvi je dejstvo, da je bil sredi leta 1996 zaključen arhitekturno-urbanistični natečaj, na katerem je zmagala rešitev, ki dolgoročno predvideva rušenje vseh stavb v sklopu severnega dela Metelkove, to pa je obenem prispevalo v razprave argumentacijo, da obstoječih stavb ni vredno sanirati, kar je močno otežilo vsakršen napredek na lokaciji. Drugo pomembno dejstvo pa je bil približajoči se festival ob Evropskem mesecu kulture ob katerem je Metelkova želela biti eden od ključnih akterjev.¹¹⁵ Pritisk akterja, da bi severni del Metelkove ob prireditvi EMK vendarle ustrežneje uredili, je bil kljub obljubam MOL do zadnjega brezploden, MOL pa je mimo predlogov akterja vztrajala pri pripravi na rušenje večine stavb v severnem delu prav pred omenjeno prireditvijo. Namero o rušenju je Projektna skupina za

¹¹⁴ Dosje II, odločanje v MOL, v tisku

¹¹⁵ Zapleti ob Evropskem mesecu kulture so skupaj z vlogo Metelkove podrobneje dokumentirani v Časopisu za kritiko znanosti, let. XXV, št. 11184.

severni del Metelkove pokazala že februarja 1997, na peti seji te skupine, ki sta ji prvič lahko prisostvovala tudi predstavnika Retine. Kljub nasprotovanju predstavnikov Retine je MOL najavila rušenje sredi aprila 1997. To je akterje na Metelkovi tako razhudilo, da so organizirali barikade in močno medijsko akcijo. Šele ta zaostritev je mestne oblasti toliko streznila, da so z akterjem iskali skupni dogovor – in ga tudi našle. To je bila tudi pomembna točka za postopen proces konsolidacije znotraj akterja, ki je tačas zapadel v hudo notranje-organizacijsko krizo, ki jo opisujemo v prvem poglavju. Metelkovci so dopustili rušenje precej poškodovane stavbe »Šola«, MOL pa je obljubila takojšnjo obnovo stavbe «Pešci» iz proračuna 1996. To ni pomenilo samo obnove ene hiše temveč precej več. Večino stavbe Pešci so tačas že zasedali t.i. skvoterji, nered je bil popoln, v stavbi se je na veliko trgovalo z mamili, lokacija pa je zavoľjo tega postajala za ustvarjalce in obiskovalce vse bolj nevarna. Odločitev za sanacijo stavbe Pešci je obenem pomenila tudi izselitev vseh nelegitimnih stanovalcev. Skupaj z zaposlitvijo hiše Metelkova 6 (pomlad 1997) je zaključek sanacije hiše Pešci (junij 1997) pomenil prelomnico, ko se je nakopičena destruktivna dejavnost umirila in se je potencial Metelkove začel obračati v smeri prevladovanja ustvarjalnosti. V tem času so si lahko akterji oddahnili: ne le da je bila lokacija varnejša in prijetnejša, Metelkova je s tremi legaliziranimi hišami, čemur moramo prišteti še otvoritev Slovenskega etnografskega muzeja v južnem delu, postala legalni in formalno priznani kulturni center. Kar se tiče mestne uprave po EMK 1997 ni bilo storjeno praktično nič. Temu so spet botrovale razmere v MOL, zlasti spori med županom in direktorjem, navsezadnje pa odstop župana s funkcije in razpis novih volitev. Novo sestavo na Magistratu je Metelkova pričakala z novo reprezentativno strukturo akterja oz. s prenovljeno Retino, prav tako pa tudi z novimi predlogi, ki so bili pred tem že usklajeni na Ministrstvu za kulturo: s predlogi za koordinirano delovanje med vsemi ključnimi uporabniki in obema lastnikoma. Dogovor, ki je tako še zadnje dejanje v uspešnem promoviranju dejavnosti s strani akterja, je po dolgotrajnem usklajevanju županja podpisala aprila 1998.

2.1.4.1. odnosi z mestnim svetom

V prvem mandatu (1991-1994) so vse potrebno delo opravile strokovne službe tedanjega ISSML, ob dejstvu, da je tedanja skupščina mesta Ljubljana delovala poredko in z blokadami, pa je pravo naključje, da se je med rešenimi zadevami znašla tudi določitev namembnosti za vojašnico na Metelkovi. V letu 1994 ne beležimo poskusov akterja, da bi se približali neposredno mestnim poslancem, pač pa so med drugim pisali županu Ljubljane, gospodu Strgarju, in ga skupaj z drugimi odgovornimi osebami v mestni upravi in državnih funkcijah ponovno pozvali, k urejanju razmer (25.oktober 1994)¹¹⁶. Takrat so med drugim predlagali podpis protokola o urejanju razmer, do katerega je prišlo šele v naslednjem mandatu. Pa vendar je omenjeno pismo pomembno saj je – tik pred koncem mandata - povzročilo prvi pisni odgovor župana Ljubljane akterju, v katerem se župan strinja, da je treba stvari urediti in upa, da bo to storila uprava v naslednjem mandatu.. Po posredovanju nadškofa, metropolita dr. Alojzija Šuštarja in drugih neposrednih osebnih zvez z županom, je prišlo konec leta 1994 celo do krajšega sestanka med akterjem in županom, ki pa se je končal klavrno in brezplodno.

V novem mandatu, po volitvah 1994, je prišlo do reorganizacije uprave in mestnega sveta. Če je bila mestna skupščina v prvem mandatu kaotična, potem je za drugi mandat značilno, da se je mestni svet postopoma organiziral, vzpostavili so svoje službe in delovna telesa, oz. odbore. Ločitev obeh vej oblasti, župana z upravo in mestnega sveta, je bila toliko temeljitejša ob dejstvu, da je upravo vodila garnitura ene politične opcije, mestni svet pa druge.

V začetku 1995 je Retina vsem svetniškim skupinam poslala pakete izvodov knjige Razvojni načrt s spremnim pismom, v katerem so predlagali predstavitev projekta vsaki poslanski skupini posebej. 23. maja 1995 pa je naslovila pismo vsem svetnikom in svetnicam¹¹⁷ v želji, da bi Metelkovo obravnavali na eni prvih sej. Ni bil župan ali uprava tista, ki je o sporazumu,

¹¹⁶ Dosje I, Odločanje, str. 143

¹¹⁷ Ibid, str. 194

oz. Protokolu¹¹⁸ obvestila mestni svet, temveč akter neposredno, po tem ko je presenečen ugotovil, da informacije znotraj mesta ne cirkulirajo. Na tem mestu omenim, da je na mestni svet ponovno, tokrat pisno interveniral tudi nadškof, dr. Alojzij Šuštar, ki je Metelkovo označil kot »pomemben kulturni načrt«. Akter je opravil dvostranske pogovore s predstavniki vseh političnih strank, ki so bile zastopane v mestnem svetu. Pogovori so bili informativni in niso imeli nobenih neposrednih učinkov. Glede na to, da so se pogovorov s strani nenaklonjenih strank udeležili posamezniki, s katerimi je akter navezal stike prek osebnih zvez, so vsi pogovorili potekali v neformalnem in nekonfliktnem vzdušju.

V letu 1995 je nato kar trikrat zapored poskusil Metelkovo spraviti v obravnavo na mestnem svetu tudi župan oz. uprava. Pripravili so predlog oddaje osmih stavb bivše vojašnice v najem za določen čas. Vendar predsednik mestnega sveta gradiva nikoli ni predložil v obravnavo. Pač pa je uvrstil na dnevni red Poročilo predsednika komisije za zaščito mestnega sveta v zvezi z Metelkovo, Petra Sušnika in sicer je bilo gradivo v obravnavi 14. maja 1996. Gospod Sušnik je mestnemu svetu predlagal sklep, s katerim bi mestni svet upravo zavezal, »da mora uprava z vsemi sredstvi zagotoviti vrnitev mestnega premoženja«. O funkcionalni rabi prostora pa naj bi razpravljali skupaj z obravnavo prostorskih aktov. Retina je mestnim svetnikom takoj poslala novo pismo¹¹⁹, v katerem je protestirala proti dikciji »z vsemi sredstvi«, predvsem pa se je lotila zanimivega vprašanja, okoli katerega se je v upravi šušljalo že nekaj časa, časopis DELO pa je 7. maja zadevo razglasil kot dejstvo: Protokol naj bi namreč mestni svet razveljavil. Takoj je treba zapisati, da zadevi do danes nismo prišli do dna. Kljub številnim poskusom akterju ni bil predstavljen noben dokument, ki bi pomenil spremembo vsebine ali statusa Protokola. Pa vendar, tako svetniki, kasneje pa tudi člani uprave in župan, so ob Protokolu vedno znova odmahnil z roko, češ, saj je bil razveljavljen. V omenjenem dopisu poslancem in mestni upravi sta podpisnika Protokola, Marko Hren in Ksenja Murari ponovno zahtevala, da sta obe stranki, za katere sta podpisala protokol, o morebitnih spremembah ali težavah s Protokolom pravočasno obveščena. Noben naslovnik ni nikoli posredoval odgovora, razen če ne štejemo pisma župana mestnemu svetu, v katerem zapiše, da se »v celoti strinja z vsebino pisma (Hren, Murari) in pismo predlaga mestnemu svetu v obravnavo. Mestni svet je tokrat o Metelkovi res razpravljal (14.5.1996)¹²⁰. To razpravo je treba jemati kot prvo umirjanje te vroče teme na prizorišču mestnega sveta. Čeprav je bila razprava polarizirana med predstavniki dveh političnih opcij, so bili toni umirjeni in mestoma (Voduškova) izredno spravljivi ali razumevajoči. Čeprav so nekateri svetniki, ki so bili v mestni skupščini tudi v prvem mandatu, po besedah Janeza Sodrznika »izgubili spomin«, saj so vehementno trdili, da skupščina nikoli ni sprejela sklepa o dodelitvi vojašnice Mreži za Metelkovo, so vendarle morali prisluhniti citatom iz doslej sprejetih dokumentov. Čeprav so nekateri morali jasno izraziti svoje odpore zoper »alternativno kulturo« so vendarle morali priznavati, da se je treba z vsemi pojavi soočiti. Tako so opazovalci akterja s sejne dvorane odšli v prepričanju, da bo na mestnem svetu prišlo do obrata.

Nova priložnost se je ponudila ob tisku Dosjeja Metelkova 1990-1996 sredi leta 1996. Po en izvod Dosjeja je dobila vsaka svetniška skupina, določene službe mestnega sveta pa še dodatne izvode. Svetnik LDS, Marko Golob, se je potrudil in uspelo mu je uvrstiti obravnavo Dosjeja na 21. sejo mestnega sveta, 13. februarja 1997. To je bilo prvo neposredno soočenje med predstavnikom akterja, ki je bil kot govorec povabljen na sejo in mestnimi svetniki. Na seji niso bili sprejeti nobeni sklepi, a namen je bil vendarle dosežen: obe strani sta se začeli na pravem mestu pogovarjati. To se je zgodilo sočasno z začetkom 97dnevnega odštevanja do prireditve EMK'97 in v tednu, ko je Retina naselila stavbo Metelkova 6, skratka v času, ko je Metelkova dokončno dobivala poteze delujočega centra. Ni naključje, da je akter po seji v komentarju v Dnevniku zapisal »Spoštovani svetniki, ki ste dvignili rdeč kartonček: vse (na Metelkovi) bo narejeno brez vas ali celo ob vašem nasprotovanju; in ko se bodo ob inauguracijah dvigali kozarci, vam bo pri duši manj prijetno, kot bi vam bilo lahko.« Morda je bilo v tistem času odločilno prav dejstvo, da je projekt Metelkova dokončno uspel in se proti

¹¹⁸ Protokol o urejanju razmer na Metelkovi, ki so ga marca 1995 podpisali župan, Retina in skupščina Metelkovcev.

¹¹⁹ Ibid, str. 221

¹²⁰ Magnetogram razprave bo vključen v Dosje II.

njemu ni imelo več smisla boriti. Tako je npr. svetnik Sušnik uporabljal povsem mirne tone in celo izražal veselje nad aktivnostjo alternativne kulture, čeprav se ni mogel otresti cinizma ob oznaki formata dosjeja kot »nenormalnega« in želje, da bi »svetniki v bodoče dobivali gradiva v normalnem formatu«. Svetniki tudi niso izglasovali predlaganih sklepov svetnika Marka Goloba in Boruta Razdevška, naj mestna občina Ljubljana kot oškodovanka vložijo kazensko ovadbo zoper neznanega storilca rušenja vojašnice, oz. da Upravo za notranje zadeve zaprosi za poročilo o preiskavi leta 1993, ko je ovadbo vložila Mreža za Metelkovo. Takrat je ovadbo zavrnil tožilec z argumentom, da so bili pri rušenju navzoči funkcionarji mestne oblasti, ki je rušila svojo lastnino. Svetniki so tako glasovali proti uporabi vzvodov pravne države za pojasnjevanje nepojasnjenih okoliščin.

Nenazadnje je predstavljala pomemben korak v komunikaciji med akterjem in svetniki tudi ta raziskava, oz. intervjuji, ki jih je raziskovalec-akte opravljal s predstavniki svetniških skupin v začetku leta 1998. Povzetki odgovorov na anketni vprašalnik so v prilogi raziskovalnemu poročilu in iz zapisanega je razvidno, da so toni predstavnikov svetniških skupin, ki so do nedavnega nasprotovali Metelkovi že povsem umirjeni. Ob intervjuju s predsednikom odbora za kulturo mestnega sveta, gospodom Sergijem Gomiščkom, se je pokazalo, da je ključni problem za svetnike t.i. pomladi v tem, da od uprave ne dobivajo ustreznih informacij in ocenjujejo, da uprava deluje netransparentno. Akter – raziskovalec se je imel ob intervjuju priložnost podrobno pogovoriti s predsednikom odbora in na koncu sta se dogovorila za ogled Metelkove, na katerega sta povabila vse člane odbora za kulturo. Odbor za kulturo je lokacijo kmalu tudi obiskal in sprejel sklep s katerim je podprl program v bivšem zaporu, kar je – kot bomo videli v nadaljevanju – povzročilo pomembno spremembo v dinamiki odločanja.

2.2. urbanizem, prostorska politika

Službe mestnega urbanizma so sodelovale v projekt od začetka, torej od prvih javnih razprav o vlogi vojašnic v mestu naprej. Prvo resno strokovno gradivo pa so pripravile v sklopu gradiva ISSML za skupščino mesta Ljubljana pod naslovom Razporeditev nekaterih dejavnosti na nekaterih zemljiščih bivše JLA v Ljubljani (februar 1991). V tem prvem koraku so v celoti upoštevale predloge akterja. Program akterja je Mestni sekretariat za urbanizem dodatno podprl še s posebno izjavo (4.2.1993), v kateri soglaša, da je ta »v skladu z določili osnovne planske urbanistične dokumentacije mesta Ljubljana«.¹²¹ Ista služba je z drugimi strokovnimi službami MOL in Ministrstva za kulturo julija 1995 izdelala natečajno gradivo za Urbanistično arhitekturni natečaj za ureditev območja vojašnice 4. julija. Tudi to gradivo v celoti upošteva programe iz Razvojnega načrta Retine. Štiri izmed stavb v severnem delu naj bi arhitekti v prvi fazi obvezno ohranili, dopustna pa naj bi bila tudi dolgoročna ohranitev. Obenem je natečaj predpisoval faznost oz. postopnost urejanja severnega dela. Prvo nagrado na natečaju je v letu 1996 dobila rešitev Forum, ki jo je vodil ing. Groleger. Ta rešitev upošteva vsa določila natečaja, dolgoročno pa predvideva postopno rušenje vseh stavb v severnem delu Metelkove. Ocenjevalna skupina je rešitev za severni del, za katerega je bil natečaj anketno urbanistični, kot zgolj shematično in potrebno dodelave. Pričakovati je bilo, da bo po zaključku natečaja prišlo do obdelave anketnega natečaja za severni del in do »dodelave« izbrane rešitve zlasti z elementi drugih natečajnih rešitev, ki so bile ob natečaju odkupljene. To se ni zgodilo, pač pa je skupini FORUM pripadla možnost, da na osnovi nagrajene rešitve izdelata predlog Prostorsko ureditvenih pogojev za lokacijo. Leta 1997 je potekala najprej razprava o predlogu PUP na mestnem svetu (kjer je bil predlog v prvi fazi postopka gladko sprejet) nato pa še javna razgrnitev, kjer je bilo na sam natečajni postopek precej pripomb. Retina je ob zaključku usklajevanj PUP Oddelek za urbanizem in okolje MOL pisno opozorila, naj zagotovi, da bo v čistopisu PUP, ki naj bi šel v drugo fazo obravnave na mestnem svetu, zagotovljena možnost za adaptacijo in spremembo namembnosti obstoječih objektov. Oddelek za urbanizem je zahtevo Retine upošteval in pomladi 1998 je bil na mestni svet vložen dokument, ki je omogočal adaptacijo obstoječih objektov.

Sočasno sta Metelkovo na vabilo akterja obiskala Odbor za urbanizem in Odbor za kulturo mestnega sveta. Kasneje sta ti dve telesi vložili amandma na predlog PUP s katerim

¹²¹ Dosje I, str.41

zahtevata trajno zaščito stavbe zaporov. Stavba zaporov je bila več let v razpravi tako na ravni Projektne skupine MOL za Metelkovo kot na ravni investitorja (Ministrstvo za šolstvo preko Urada za mladino). Stavbo naj bi namreč preuredili v mladinski hotel in vse do konca 1996 ni bilo o tej odločitvi nobenega dvoma. Šele na že omenjenem sestanku pri Mestnem uradu za mladino oktobra 1996 so prisotni ocenili, da se (precenjena) investicija ob dejstvu, da se naj bi stavba dolgoročno rušila, ne izplača. Po sestanku akterja pri novo izvoljeni županiji Viktoriji Potočnik februarja 1998 so se predstavniki akterja ponovno zavzeli za dolgoročno ohranitev zaporov in se dogovorili, da bodo možnosti ponovno preverili. Prav zato je Retina posredoval vlogo za preverbo spomeniške vrednosti stavbe v ponovno obravnavo tudi Regionalnemu zavodu za varstvo naravne in kulturne dediščine (marec 1998).

Epilog

Na točki stavbe zapora se je ob zaključku pričujoče raziskovalne naloge zgodba o Metelkovi ponovno zaostri. Prostorsko ureditveni pogoji so ključni akt, na osnovi katerega je možno izvajati načrtovane investicije. Interes investitorjev in uporabnikov Metelkove, zlasti nacionalnih inštitucij, za sprejem tovrstnega akta je zato razumljiv. Avtorji izbrane natečajne rešitve so sicer predvideli dolgoročno rušenje vseh objektov v severnem delu, a upoštevali so faznost in funkcionalno izrabo določenih objektov (tudi zapora) v prvi fazi. Faze časovno niso določene, sledile pa naj bi investicijskim možnostim in jasno artikuliranim podrobnim programskim načrtom. Ob dejstvu, da govorimo o investicijah za kulturo- in to za neodvisni del – seveda ni pričakovati, da faze ne bodo dolge. Akter je pričakoval, da tudi z dolgoročno možnostjo, da se stari objekti nadomestijo z novimi, zmogljivejšimi, ne bo ogrožena možnost za urejanje obstoječega stavbenega fonda posebej ob dejstvu da niso pripravljene ne vsebinske, ne arhitekturne in ne investicijske podlage za novogradnje.

Nenadoma se je ob predlagani obravnavi PUP na mestnem svetu vzpostavila dilema: ali zapor ali PUPi. Kljub temu, da sta si tako akter kot - kot je razvidno iz dokumentacije in tega poročila – pristojne mestne službe, vsa leta prizadevala za načrtovanje prenove zaporov v mladinski hotel, je bil akter nenadoma interpretiran kot krivec, ki bo z zaščito zaporov ogrozil možnost sprejema PUPov. Akter sicer trdi, da razprava o dolgoročni ohranitvi zaporov ne vpliva na sprejem PUP, ki rušenja ne zapovedujejo temveč dolgoročno omogočajo. A besede niso pomagale. Ko sta odbor za urbanizem in odbor za kulturo, ki ju vodita svetnika SDS, vložila (po mnenju akterja nepotreben) amandma k PUP se je celotna zgodba postavila na glavo. Predstavniki politične opcije, ki je nelegalno rušila Metelkovo (poškodovali so tudi zapor) in ji ves čas nasprotovala, se je postavila v bran za stavbo, ki bi jo odlok PUP dolgoročno prepustil rušenju. Na drugi strani pa so se svetniki nasprotne opcije na čelu z LDS, zavzeli radikalno proti amandmaju in za rušenje. Akter – raziskovalec se je kot iniciator sestankov in podpisnik pisem znašel v najbolj izpostavljenem položaju, v katerem so ga eni označevali kot krivca za verjetnost, da PUP na seji mestnega sveta ne bo sprejet, drugi pa (glede na to, da ni podprl amandmajev), kot akterja, ki je zaradi pritiskov nasprotne politične opcije spremenil stališče.

Raziskovalna naloga se končuje pred epilogom na mestnem svetu kar obenem predstavlja napotilo k nadaljevanju raziskave.

4.2.4.9 Analiza

Akter

Osnovno poslanstvo akterja je kulturna in socializacijska produkcija oziroma program. To poslanstvo je akter izvajal ne glede na okoliščine in v vseh, tudi najbolj nemogočih razmerah. Življenje in delo na Metelkovi niso predmet tega raziskovanja, bi pa bilo tovrstno raziskovanje nadvse priporočljivo.

Na tem mestu nas namreč zanima predvsem to, kako se je akter navznoter organiziral za svoje komunikacije z institucijami odločanja na lokalni in državni ravni.

Pri tem ugotovimo, da je akter vzdrževal pravno kontinuiteto subjekta zastopanja svojih interesov v javnosti. Organiziral in spreminjal je strukturo notranjega odločanja in reprezentiranja, prilagajal forme spreminjajoči se zakonodaji, vzdrževal pravno osebo, ki je bila spričo sodnih postopkov v nevarnosti latentno, in obenem ustanavljal strukturno nadaljevanje (Retina). Članstvo v strukturah akterja je bilo vedno raznoliko, pestro in v strukturnem smislu zapleteno. Uporabniki Metelkove so tako individualni umetniki kot društva, zavodi in fundacije. Narava in notranja organiziranost sta od primera do primera različna. O kaki transparentni shemi reprezentiranja pri akterju doslej ni moč govoriti. Če je imela Mreža za Metelkovo problem v tem, da so bili člani *de iure* posamezniki *de facto* pa skupine, potem ima zavod Retina obraten problem: ustanovni člani so društva in zavodi, *de facto* pa ima opraviti s posamezniki.

Od tod in iz zapletenosti samega posla tudi izvira dejstvo, da so bile tako strukture kot samo stanje notranjih razmerij med subjekti akterja večkrat v krizi in konfliktnem razmerju kot pa v miru. Če temu pripišemo še dejstvo, da so strukture akterja v sedmih letih delovale na treh radikalno različnih ravneh (promocija projekta, upravljanje nelegalno zasedene lokacije, vzpostavljanje formalnih odnosov upravljanja), ki so se med seboj tudi prepletale, potem je določena mera zmede razumljiva.

Ocena sprememb struktur akterja

Sprememba struktur 1993 je bila spontano revolucionarna, v izjemni situaciji se je delo razporedilo samodejno in po sinergičnem ključu, formalne strukture MzM pa so služile zgolj kot virtuelno ogrodje. Kot vsaka revolucionarna sprememba je tudi ta končala v razpadu strukture že po nekaj mesecih.

Sprememba strukture v začetku 1994 je bila načrtovano evolucionarna. Akter je ustanovitev zavoda načrtoval dovolj dolgo in natančno, da ustanavljanja nista mogla preprečiti ne apatija in ne cinizem.

Sprememba strukture leta 1997 je bila načrtovano revolucionarna. Tistim segmentom akterja, ki so krovni strukturi najbolj nasprotovali in ji metali polena pod noge, je vodstvo Retine ponudilo, da prevzamejo vodenje. Tovrstne poteze so pogosto nujne zaradi pragmatičnih premislekov in izvedbe posamičnih ciljev, a na dolgi rok praviloma ne prinašajo dobrih rezultatov zlasti pa ne v strukturnem smislu, saj povzročajo kadrovanje po politično-pragmatičnem in ne strokovnem kriteriju.

Notranja trenja se niso poznala samo preko izčrpavanja notranjih osebnih resursov temveč so nekonsolidariziranost znotraj akterja opazili in čutili tudi številni intervjuvanci, dostikrat pa je neenotno nastopanje povzročilo zmedo. Navsezadnje so organizacijska kriza akterja in konflikti med akterji v letu 1997 pripeljala do tega, da je organizacija ostala brez neprogramskih sredstev, z notranje strukturnimi težavami pa se ukvarja še danes.

V analizi odnosov akterja do odločevalcev, pa se – v smislu kontinuitete in konsistentnosti dela - ne strukturne ne notranje relacijske krize niso bistveno poznale. Intervjuvanci so prav zato lahko delo akterja označili z besedami sistematično, konsistentno, vztrajno, prizadevno in zato navsezadnje tudi uspešno.

Prav tako analiza pokaže, da je akter redno uporabljal vse razpoložljive vzvode vpliva v pravni državi. Imel je odlično medijsko podporo, uspešno je uporabljal inštrumentarij sodstva, saj je dobil ključne postopke na sodišču, samostojno je navezal stike z represivnimi in preventivnimi inštitucijami. Prav tako je deloval interdisciplinarno in k sodelovanju pritegnil različne resorje: od ministrstva za znanost in tehnologijo do Ministrstva za delo, družino in socialne zadeve. Prav različni programi, ki jih je iniciiral akter, so zagotovili, da je organizacija preživela vsa krizna obdobja. Zato dela akterja dejansko ne moremo oceniti drugače kot z oceno uspešno, kar moramo v prvi vrsti pripisati vztrajnosti in vedno vnovični iniciativnosti. Projekt Metelkova se je pokazal kot smiselen in to mi navsezadnje pripisujejo tudi največji nasprotniki. Večjega nestrinjanja ni niti okoli vprašanja, ali tovrstna kulturna produkcija sodi na tako elitno mestno lokacijo kot je Metelkova.

Najbolj radikalen akt, ki si ga je privoščil akter je bila zasedba lokacije po poskusu rušenja, septembra 1993. Ta poteza je sprva doživela neverjetno odobravanje v javnosti, nekateri so jo celo označevali kot edini dokaz živosti civilne družbe. Tudi sodni postopki so se v zvezi s to zadevo za akterja končali ugodno, saj nihče ni bil obsojen. In navsezadnje so tudi najbolj radikalni poslanci v intervjujih zasedbo komentirali z več razumevanja kot v prvem obdobju po zasedbi, čeprav je bržkone nikoli ne bodo odobraval. Na drugi strani je večji del intervjuvancev zasedbo označil kot nujno in v danih razmerah konstruktivno dejanje, brez katerega rezultatov nikoli ne bi bilo. Ne glede na to, da so zasedbo vsi pripisovali Mreži za Metelkovo pa je resnica na strani tistih, ki trdijo, da je bila zasedba spontano dejanje saj so jo vodili posamezniki brez sklepov kateregakoli strukturnega organa akterja. Kljub vsemu za potrebe te analize štejemo tiste, ki so zasedli Metelekovo, pod enotno oznako »akterja«.

V analizi akterja je treba izpostaviti metodološko resnost akterja pri obravnavi prostorskih zadev. Kot je razvidno iz poročila je akter za marsikoga pretirano pogosto preverjal in nadziral prostorske parametre. A ravno v metodološki resnosti je ključ odgovornosti do lastnine, za katero si je akter prizadeval. Odnos do lastnine na Metelkovi še danes ni zadovoljivo rešen. Uporabniki imajo na Metelkovi vsaj štiri različne statuse, ki se odlikujejo v različnih formulah za obračunavanje najemnin. A akter na to ni imel vpliva. Lahko zapišemo, da razmerja do lastnine v tem trenutku niso zadovoljivo rešena, da pa je akter v času svojih prizadevanj v skladu z možnostmi vsaj poskusil delovati odgovorno in metodološko natančno. Pri tem zlasti izpostavljamo premalo obravnavano vlogo Skupine za harmonizacijo prostorskih interesov iz časa zasedbe lokacije v letu 1993.

. Zanemarjeni krajan

Pri svojem nastopu je akter nemara preveč zanemaril samo eno ciljno populacijo in sicer krajanе sosedskih krajevnih skupnosti. Konflikta s krajanji v uvodnih študijah ne beležimo, saj so nas zanimale samo mestne upravne in skupščinske veje oblasti, moramo pa ga omeniti kot pomemben faktor vpliva, saj so krajanji preko svojih predstavnikov izvajali močne pritiske na mestne oblasti zlasti s ciljem, da bi akterju onemogočili nekontrolirano izvajanje programa na prostem v nočnih urah ter da bi uredili higienske razmere. Pri bodočih projektih te ali podobne vrste mora akter šteti sosedske bivalne skupnosti kot grupacijo, ki je enako pomembna kot mestna ali državna oblast. Akter je krajanom sicer pisal, jih vabil na prireditve in občasne pogovore, ter sodeloval z njimi na razpravah Projektne skupine, a komunikacija s krajanji še zdaleč ni bila tako sistematična, kaj šele konsistentna kot tista, ki smo jo podrobneje obravnavali v raziskavi.

Metelkova v očeh predstavnikov odločevalca

Projekt Metelkova je sprva deloval kot del kompleksnega projekta proti JLA in v tem smislu je žel simpatija kar je gotovo prispevalo k temu, da pri odločanju o namembnosti v letih 1992-1993 ni bilo težav. Vendar pa je iz magnetogramov sej kot tudi iz intervjujev moč razbrati, da so simpatije do kulturno produkcije akterja omejene. Predvsem pa je razvidno, da produkcije večina sploh ne spremlja oziroma je ne pozna, sodbe pa so utemeljene ali na formi nastopanja, ali na ekscesih ali pa po strankarskem ključu. Odgovori na vprašanje anketirancem, katere tri besede jim pridejo na misel ob besedi Metelkova, so pri tem več kot zgovorne. Napačno bi sklepali, če bi zaključili, da je pomanjkljiva obveščенost o akterju posledica ne-zainteresiranosti za kulturno produkcijo. Za to sta vsaj dva argumenta, ki doživita potrditev v rezultatih ankete. Prvič, tudi svetniki, ki se sicer na nek način identificirajo z akterjem, in se sklicujejo na to, da ga dobro poznajo in podpirajo, poznajo produkcijo izredno slabo. In drugič, večina vprašanih ni poznala arhitekturno urbanistične rešitve, pa četudi gre za centralno in aktualno mestno lokacijo.

Za projekt Metelkova bi lahko z gotovostjo trdili, da je bil odnos v letih 1993-1998 opredeljen z bipolarnostjo. Izvirni greh leži v aktu rušenja, septembra 1993, ki ga je toleriral in v celoti »pokril« če že ne naročil in vodil vrh tedanjega IS SML, ki je pripadal eni, t.i. desni politični grupaciji. Večina intervjuvancev se strinja, da je siceršnje konfliktno razmerje med strankami mestnega sveta odločilno vplivalo na odločanje o Metelkovi in ta razmerja si bomo kasneje

podrobneje ogledali. Pred tem se ozirimo kratko samo na odločanje strank v zvezi z Metelkovo. Za stranke, ki so se z Metelkovo aktivno ukvarjale v konstruktivnem smislu, torej LDS in ZLSD ter Gradišnikova lista za Ljubljano velja, da so zadevo obravnavali sistematično in oblikovali pozitivno mnenje, kasneje pa so se samo še usklajevali o vprašanih operativne izvedbe posamičnih nalog. Motivi, ki so jih navajali ob sprejemanju stališč so različni, a zgovorni. Zanimivo je, da se je samo ena oseba sklicevala na strankarski program, na drugi strani pa se je večina sklicevala na stališča posameznikov v strankah. Stranke, ki niso sodile med tiste, ki so akterja podpirale, pa praviloma zadeve niso obravnavale sistematično, temveč so z njo opravile na kratko. Pri teh strankah je igralo javno mnenje večjo vlogo, pa spet ne tolikšno kot se praviloma neupravičeno pripisuje javnim medijem; slednjim nihče ni pripisoval večjega pomena.

Stanje stvari v mestni občini

V prvem obravnavanem mandatu so tedanji poslanci in nekateri odgovorni ocenili, da svoje funkcije niso mogli ustrezno opravljati. Najbolj zgovorne so ocene Branke Lovrečič, ki je svojo pogajalsko funkcijo ocenila kot »pogajalka brez mandatov«. V naslednjem mandatu so se razmere močno spremenile. Mestni svet se je v organizacijskem smislu vzpostavil kot samostojna in dobro strukturirana veja oblasti, ki vztraja na tem, da opravlja svoje poslanstvo odločanja. Mestni svet je treba odslej jemati bolj resno. Kljub temu se antagonizmi med političnima blokoma vlečejo naprej. V zvezi z Metelkovo lahko ocenimo, da je akter v drugem mandatu poskušal in uspel zrahljati napetost, ki je nastala v prvem. To je treba pripisati predvsem dejstvu, da je projekt kljub nasprotovanju ene politične grupacije, uspel zaživeti in pa dejstvu, da se je akter po pravilu do politike vedel a-personalno in se je obračal na ustrezne pozicije glede na funkcije in ne glede na strankarsko pripadnost. Kljub temu velja ocena, da je večina svetnikov videla v projektu Metelkove projekt t.i. levec, strank LDS (v drugem mandatu) ali Združene liste (v prvem mandatu).

Kot kaže, je ključni problem med upravo in mestnim svetom pomanjkljiv pretok informacij oziroma ne-transparentnost. To je akter čutil na lastni koži (dokumenti, ki bi morali samodejno v vednost določenim odborom sveta, se ustavijo v upravi), zgovorne primere pa so navedli tudi intervjuvanci, na primer Sergij Gomišček, predsednik odbora za kulturo, ki je za uspešno obnov stavb Lovci (1996) in Pešci (1997) menda izvedel šele med intervjujem.

Na osebna stališča posameznih intervjuvancev pa razmere v MOL niso tako bistveno vplivale kot na samo opravljanje profesionalnega dela. Nekateri, kot na primer Martin Polak, so svoje stike v mestnih strukturah s pridom uporabljali za »neformalno lobiranje« oziroma razlaganje identitete in poslanstva akterja. Tovrstni prenosi informacij, ki so jih na strukturni ravni izvajali zlasti poslanci in upravni delavci iz vrst LDS (Golob, Lovrečičeva, Slak, Sodrznik, Stanovnikova) so gotovo odigrali pomembno vlogo, zavzetost istih posameznikov za realizacijo Metelkove pa je brez dvoma odigrala za uspešnost akterja odločilno vlogo. Našteti posamezniki se lahko skupaj s poslancem Danilom Tomšičem pohvalijo, da so v zvezi z Metelkovo potegnili aktivne poteze. Značilno za predstavnike t.i. pomladne politične opcije pa je, da – razen izjemoma - niso potegnili aktivnih potez. S tem v zvezi preseneča samo Oddelek za kulturo pri MOL, ki je v svojem drugem mandatu kljub relativno ugodnim razmeram v upravi odigral daleč premalo aktivno vlogo.

Večina intervjuvancev je na splošno odnos mestne občine do akterja ocenila kot neizdelan, nedorečen. V operativnem smislu pa so se vsi strinjali, da je bil odnos mestnega sveta v zadnjem mandatu pretežno negativen, odnos župana z upravo pa pozitiven.

Prelomnice med prelomnicami

Skozi poročilo je bilo moč razbrati številne prelomne točke v obravnavanem projektu. Celo vrsto relevantnih so navedli tudi intervjuvanci ob vprašanju, katera je bila najboljša poteza v osmih letih. Kot prelomne dogodke se navaja zasedbo, namembnost južnega dela za kulturo, začetek obnove stavbe Lovci (pridobitev proračuna), izpraznitev in obnova stavbe Pešci. Raziskovalec v poročilu vsem dogodkom pripisuje enako – odločilno – vrednost. Če ne bi akter že leta 1990 ustanovil MzM ne bi bilo projekta in ne bi bilo političnih odločitev. Če

ne bi bilo političnih odločitev ne bi bilo pritiska za pridobitev lokacije v posest. Če ne bi bilo pritiska ne bi bilo ustrezne atmosfere za zasedbo (septembra 1993). Če ne bi bilo zasedbe, bi bila lokacija izgubljena. Če ne bi Ministrstvo za kulturo namenilo stavbe Metelkova 6 neodvisni kulturi bi namembnost izgubil tudi severni del, severni del pa bi se brez podporne hrbtnice v zasedbi utrudil in počasi izdihnil. Če ne bi bilo določene namembnosti v arhitekturnih podlagah ne bi bilo proračuna za adaptacije in ne bi bilo obnove Lovcev. Če ne bi pred EMK 1997 s tvegano operacijo izpraznili stavbe Pešci, bi na lokaciji še naprej utrujale destruktivne energije, in sproti rušile postavljeno. Če se ne bi v prvi polovici 1998 vzpostavilo konfliktno razmerje ob sprejemu prostorsko ureditvenih pogojev okoli vprašanja obstoja zaporov, bi...! Na to vprašanje bodo raziskovalci odgovarjali kasneje.

Mesto –republika

Primer Metelkove je zanimiv tudi ob dejstvu, da se tu srečujeta mestna in državna oblast. To lahko opazujemo skozi prenos lastnine in skozi razpravo o programih.

Minister Borut Šuklje je nameraval severni del vojašnice dodeliti Mreži za Metelkovo neposredno s sklepom vlade. Zakaj mu to ni uspelo še danes ne vemo, saj zadeva kljub številnim poskusom ni bila uvrščena na dnevni red vlade. Odločitev, da je severni del preide v roke mesta je bilo ustrezno in za akterja sprejemljivo. Konec koncev gre pri projektu res za tipično mestne, urbane programe. Ko pa je Ministrstvo za kulturo Retini namenilo eno stavbo, ki meji med severnim in južnim delom, je sama stavba postala simbol povezanosti in je tako z dinamiko sanacije kot kasneje s svojimi programi narekovala nujni tempo sodelovanja med ministrstvom in mestom. Akter je bil tisti, ki je iniciiral enoten pristop k načrtovanju lokacije, ki je vzpodbujal vse strukture na obeh ravneh k enotnemu pristopu in končno v tem s podpisom Dogovora med lastnikoma in ključnimi uporabniki lokacije pomladi 1998 tudi uspel. Prva skupna akcija obeh lastnikov je bila razpis arhitekturno urbanističnega natečaja za lokacijo leta 1995, druga skupna akcija je bila izvedba promocijskega plakata za kulturni center ob EMK 1997 in tretja podpis že omenjenega Dogovora in vzpostavitev Informacijske pisarne kulturnega središča Metelkova. Ob dejstvu, da gre za vzpostavljanje nove naprave za kulturo v doslej neprimerljivih razsežnostih, pa bi gotovo pričakovali več sodelovanja med obema lastnikoma.

Delovanje Ministrstva za kulturo lahko v primeru Metelkove v obeh mandatih ocenimo kot odlično. Konsistentno in včasih kar virtuožno hitro delovanje je presenetilo tudi akterja samega. Usklajevanje namembnosti na ravni vlade RS, dodelitev južnega dela Ministrstvu za kulturo, financiranje programov MzM ob zasedbi, politična podpora in podpora v javnosti, dodelitev stavbe Metelkova 6 neodvisni kulturi, zagotovitev sredstev za sanacijo in upravljanje, vse to so poteze, za katere s strani akterja v primerjavi z odnosi do mesta ni bilo potrebno preveliko izčrpavanje, pogosto so zahtevale politični pogum in maksimalni izkoristek pristojnosti v določenih funkcijah.

Ministra Šuklje in Pelhan ob asistenci Pavla Gantarja in Jožefa Školča, sta poskusila na ravni vlade kompenzirati skorajda popolno zablokiranost mestne politike v prvem mandatu do leta 1995, ministri Pelhan, Dular in Školč pa so zagotavljali kontinuiteto v odnosu do predhodnikov. Na delovanje Ministrstva za kulturo v tem primeru ne more biti pripomb.

Intervjuvanci ob anketi razen izjemoma niso prepoznali vplivov politike vlade na zadevo Metelkova. Prav tako niso ocenjevali, da bi razmerja med republiško in mestno politiko kakorkoli vplivala na odločitve. S tem se ne bi mogli strinjati, saj so bile vertikalne povezave vedno prisotne in gotovo tudi odločilne. Tedanji obrambni minister Janez Janša je s podpisi pogodb pred koncem prvega mandata strankarskih kolegov Kovačiča in Vidmarja lepo asistiral in tudi kasneje je stranka nekajkrat nastopila enotno (zlasti pri obravnavi stavbe Zapor). Na drugi strani je v obdobju zasedbe kot dobro namazan stroj metelkovce podpirala Združena lista, pri čemer so bili aktivirani funkcionarji in uslužbenci v republiških organih (tu je treba poleg Ministrstva za kulturo omeniti vsaj še Ministrstvo za delo, s katerim si je akter pridobil tako programe javnih del kot podporo za izvedbo eksperimentalnega programa kooperativ) do občine center, ki je pomagala z operativnimi podrobnostmi. Vloge članov LDS na tem mestu ni treba posebej poudarjati, saj je njihov pozitiven doprinos Metelkovi razviden

iz doslej povedanega; omejimo se na oceno, da je LDS stranka, pri kateri je treba delati z vsakim človekom posebej. Stanke – na lokalni in republiški ravni – so v Metelkovi večinoma našle svoj interes. Oboji pa so slej ko prej podlegli ideološki ali golo-strankarski argumentaciji.

Kako težko je po hipoteki osmih let strankarske konfrontacije v mestnem svetu razpravljati z argumenti stroke, se je pokazalo ob zadnjem primeru zapleta s sprejemanjem PUP. Proces sprejemanja PUP v mestnem svetu je potekal vzporedno z ponovno razpravo o valorizaciji oz. preverjanju smiselnosti sanacije stavbe zapor za potrebe mladinskega hotela. Akter je bil obenem predlagatelj ponovnega preverjanja in zagovornik čimprejšnjega sprejema PUP. Toda, ker je ena politična opcija podprla takojšnjo dolgoročno zaščito zapora z amandmaji k PUP, je druga politična opcija nemudoma stopila v nasprotni položaj in zagovarjala takojšnje rušenje. Obe poziciji sta nepotrebno radikalni, sta nasprotni pozicijam, ki sta jih grupaciji imeli do zapleta in nista utemeljeni na strokovnih podlagah temveč uporabljata predvsem ideološko retoriko. Poglejmo si nanizane argumente podrobneje.

Nepotrebna radikalnost: akter trdi, da lahko o dolgoročni zaščiti zapora odloča mestni svet tudi kasneje, po sprejemu PUPov in na osnovi strokovne presoje. Pomladni blok povsem nepotrebno zahteva zaščito zaporov z amandmaji PUP, saj obstajajo močnejši načini zaščite (posebni sklepi, sprejem investicijskega načrta itd.), ki ne ogrožajo siceršnjega sprejema PUP. Prav tako je radikalno stališče LDS, da ohranitev zapora ogroža finančno konstrukcijo za dokončanje lokacije in ga je treba porušiti. Ob tem je znano, da po arhitekturnem natečaju zapor sodi med stavbe, ki jih je v prvi fazi treba ohraniti, umetniška vrednost po 5 letih dela umetnikov v zaporu pa je že tolikšna, da bo faza dekonstrukcije gotovo dolga. Zahtevati rušenje takoj je nerealno in predstavlja nepotrebno radikaliziranje.

Nasprotnost prejšnjim pozicijam: uprava MOL pod vodstvom LDS in ustrezne vladne službe so večkrat podprle projekt Razvojnega načrta vključno s pobudo za konverzijo zapora v mladinski hotel. Temu ustrezno so pripravili tudi arhitekturni natečaj, ki eksplicitno predvideva navedeno konverzijo, projektna skupina, ki jo je leta 1996 imenoval župan Rupel pa je imela med drugim za nalogo, da prenovo zaporov operativno izpelje. Obrat, češ, da zapori niso za obnovo, se je zares pojavil šele po izrečni podpori SDS. Na drugi strani ni treba izgubljati besed ob dejstvu, da je poskus rušenja zaporov leta 1993 potekal če že ne pod taktirko pa vsaj pod blagoslovom funkcionarjev SDS.

Ideološkost nasproti strokovnosti: razprava o PUP se je preusmerila na vprašanje: spomenik Janši ali ne, pri čemer prenova zaporov na Metelkovi v unikatni mladinski hotel-galerijo-muzej, nima s prvakom SDS nobene povezave, razen v tem, da želijo avtorji v eni ali dveh od celic ohraniti sled o štirih (bolj ali manj totalitarnih a Sloveniji tujih) režimih, ki so v stavbi kratili človekove pravice. Ne slišimo utemeljenih strokovnih argumentov o dejanski ogroženosti finančne konstrukcije v primeru, da se zapor ohrani, predvsem pa ne zvemo, kako je mogoče, da so predlagatelji arhitekturno urbanističnih smernic leta 1995 računali, da se bo dolgoročno ohranjanje štirih stavb »izšlo«, danes pa isti trdijo, da se ohranitev ene stavbe ne izide. Prav tako akterju niso znani strokovni argumenti, s katerimi bi se dal prepričati, da je razprava o Zaporih v smislu procedure sprejemanja urbanističnega akta lahko usodna.

Slednji primer je na moč ilustrativen ob zaključku poročila pa ga navajamo prvič zato, ker predstavlja nerešen zaplet in kopico odprtih vprašanj, drugič zato, ker na nek način povzema zgodbo v obravnavanem časovnem intervalu in tretjič zato, ker pušča – kot vse opisane dejavnosti – globoke vtise o stanju stvari v slovenski politiki in kulturi neposredno na akterju – raziskovalcu. V funkciji vodje informacijske pisarne se je namreč znašel v primežu med pričakovanji in sodbami ene in druge opcije, doživljal izsiljevanja in podtikanja, ki pa jih zaradi časovne distance raje prepušča prihodnjim obravnavam. Grafit, ki se je pred kratkim pojavil na stavbi zapor (Hrena v zapor) in poskusi diskreditacije akterja- raziskovalca v medijih predstavljajo samo površinski del sicer kompleksnega procesa.

Poročilo zaključujemo z navedbo najbolj odločilnih momentov, ki naj bi po rezultatih ankete vplivali na prihodnost Metelkove:

B.L. Akterji sami: kolikor bo moči, toliko bo rezultatov.

D.H. Odločitve mestnega sveta.

V.S. Da bodo stranke, ki Metelkovo podpirajo, dobile večino.

P.S: Sposobnost dogovarjanja.

M.P.Koliko bodo Metelkovci s programi upravičili zasedanje prostora.

J.Ž. Prihodnje odločitve o namembnosti

M.J. Predvsem vstopanje v evropski krog, ki nam je tradicija; z upoštevanjem naše specifičnosti, seveda. Kar se vsebin tiče pa tole: če se ne bojo odvijale na Metelkovi, se bodo pa kje drugje.

D.T. Veliko dogodkov doslej je vplivalo odločilno; v prihodnje pa je ključni akt sprejem PUPov, ki bo dolgoročno začrtal smer razvoja. Obenem je ključna odločitev o gradnji AGRFT na lokaciji, ki jo bo programsko s tem bistveno opredelila.

S.S: Dogovori, sprejetje PUPa v prvi vrsti.

J.S: Racionalno gledano je najbolj logična poteza poiskati določen dogovor med državo in mestom.

S.G. Čim boljša informiranost in depolitizacija.

4.2.4.10 Sklepna misel

V tej nalogi nismo posebej obravnavali prireditve Evropski mesec kulture - Ljubljana 1997^{xv} (EMK) in vloge Metelkove v pripravi na in ob prireditvi sami. Odnos do neodvisne produkcije v Ljubljani se je namreč v podobnih zarisih kot na Metelkovi pokazal tudi ob prireditvi EMK. Pomanjkanje kriterijev, odsotnost transparentnih modelov vodenja in odločanja, politični voluntarizem, nekonsistentost, autoritarnost in temeljna nesposobnost artikulacije smiselne vizije (ciljev) so EMK pripeljali že pred samo prireditvijo v stanje kaosa, po zaključku prireditve pa nikomur ni uspelo pokazati, kaj je Ljubljani dolgoročno prinesla investicija dobrih 400 mio SIT; nikomur namreč ni bilo jasno, kaj so cilji EMK - je to promocija domače ustvarjalnosti v svetu, promocija turizma, izboljšanje infrastrukture ali zagotavljanje meseca dni dobre zabave in kvalitetne ter pestre kulturne ponudbe za domačo publiko. Po tem, ko je bila sprva Metelkova mišljena kot konstitutivni del integralnega koncepta prireditve EMK, je ob razpadu strukture vodenja priprav na prireditev povsem izpadla, in kasneje v program spet zašla preko stranskih vrat (naknadno in mimo javnega razpisa). Tako rekoč par dni pred samo prireditvijo se je župan Ljubljane moral soočiti z umetniki, ki so se z barikadami in v družbi številnih podgan, ki so rile iz kupov nesnage, branili pred napovedanim rušenjem stavb na Metelkovi. Tistih stavb, ki so jih taisti umetniki v svojih programih za EMK predlagali za prireditvene prostore in jih je ena veja oblasti hotela v program integrirati, druga pa »za izvedbo EMK« rušiti.

Akterjeva ponudba mestu je bila jasna: EMK naj za seboj pusti boljše urejeno in v svetu promovirano novo mestno lokacijo za kulturo. Dva največja projekta za kulturo v Ljubljani v prvem desetletju Ljubljane-prestolnice in v zadnjem desetletju tega tisočletja, EMK in vzpostavljanje novega kulturnega središča, bi morala drug drugemu doprinesti daleč večje učinke, kot sta jih. Je bilo jeseni 1993, ko je Ljubljana že vedela, da bo gostila EMK in ko je Ljubljana že določila namembnost za vojašnico ob Metelkovi ulici res nerealno pričakovati, da bo ob EMK inauguracija tudi nekaterih novogradenj, ki bodo kot rezultat EMK ostale mestu dolgoročno? Dejstva, da tovrstni cilji niso bili (niti približno) uresničeni, ni moč pripisati nerealnosti ciljev temveč neuspešnosti mestnega vodstva, pri čemer pri tej analizi ne igra argument sprtosti med mestnim svetom in mestno upravo, ali sprtost med strankami nikakršne vloge; mesto gledamo kot enovito, četudi tri-rogo, inštitucijo.

Artikulacija ciljev

Forum prostorov drugačnosti je zagotovil verifikacijo prostorskih potreb propulzivnih in drugih programov s strani akterjev. Ta dokument bi lahko služil kot eden temeljev za določitev dolgoročne prostorsko-kulturne politike v mestu saj predstavlja identifikacija regionalno pomembnih programov, ki so v tržnem ali ustvarjalno presežnem smislu primerljivi. Oddelek za kulturo MO Ljubljana je v sedanjem mandatu na tem področju naredil odločno premalo in

prava škoda je, da ni prišlo do nadgradnje prizadevanj, ki jih je vodila Branka Lovrečič, ko je iniciirala t.i. Forum za artikulacijo prostorov drugačnosti. Mestna uprava in Ministrstvo za kulturo nista nikoli verificirali ali zavrgli izsledkov Foruma, ki dovolj natančno nizajo potrebe po novih infrastrukturah v Ljubljani. Na drugi strani ostaja dejstvo, da je mestna občina s sprejemom sklepov na 21. Seji skupščine mesta Ljubljana (1993) in z razpisom arhitektruno urbanističnega natečaja, določila namembnost in vsebine na lokaciji Metelkove. Vse dosedanje, citirane odločitve so na ravni smernic. V naslednjem mandatu je potrebno zelo natančno določiti programe, prostorske in tehnične parametre ter faze. Bistveni bodo odgovori na vprašanja kot so naslednja:

- bo Ljubljana v prvi fazi na Metelkovi zagotovila določen nabor slikarsko-kiparskih ateljejev?
- bo Ljubljana zgradila 4-5 prepotrebnih vadbenih odrov za plesno-gledališko produkcijo in v kakšni povezavi so lahko te kapacitete s predvideno (rokov ne poznamo) gradnjo AGRFT na Metelkovi?
- bo dvorana za koncerte popularne glasbe za 500-700 ljudi med novogradnjami na Metelkovi?
- so zamisli o t.i. centru sodobnih umetnosti, mednarodni šoli sodobnega plesa itd. realne, izvedljive, programsko in finančno utemeljene in - ali sodijo na Metelkovo (ali obstaja kaka druga, bolj atraktivna ponudba v Sloveniji)?

Ključno besedo pri odgovorih na našeta vprašanja bi morale imeti strokovne službe MO Ljubljana (oddelek za kulturo) in Ministrstva za kulturo ter Odbor za kulturo pri mestnem sveto MO Ljubljana.

Določitev kriterijev in pristojnosti

Kdo je upravičen do prostorov na Metelkovi in pod kakšnimi pogoji naj ima prostore v uporabi? V tem trenutku obstaja 5 različnih kategorij uporabnikov, ki za svoje prostore plačujejo tudi radikalno različne prispevke, ki niso sorazmerni s kvaliteto opremljenosti prostorov. Zaenkrat o kakšnem poskusu poenotenja kriterijev ni ne duha ne sluha in to bi morala biti ena ključnih nalog struktur MOL za prihodnji mandat. V tem trenutku je vprašljiv tako status nepremičnin (deloma so brez statusa deloma pa imajo status poslovnih prostorov) kot odgovorna inštanca v MO Ljubljana (Oddelek za nepremičnine želi vse pristojnosti prenesti na Projektno skupino, ki pa je prav ob oddaji tega zaključnega poročila zaključila mandat v stari sestavi in predlagana je reorganizacija).

Izgrajevanje struktur

Strukturno gledano so v »zraku« vse ravni upravljanja kulturnega središča Metelkova. Koordinacija med ključnimi uporabniki, MO Ljubljana in Ministrstvom za kulturo je na samem začetku in nestrukturirana, Projektna skupina za severni del Metelkove je v vsebinski in kadrovski reorganizaciji, zavod Retina se je prav tako znašel v novi situaciji, z novo kadrovsko strukturo in brez denarja. MO Ljubljana doslej ni prispevala za Mrežo za Metelkovo in zavod Retino, ki sta bili in sta ključni inštituciji za načrtovanje in delovanje tega kulturnega centra, nobenih sredstev. MO Ljubljana se mora odločiti, kakšen model oziroma strukturo načrtovanja in vodenja severnega dela Metelkove bo podprla in temu primerno tudi načrtovati sredstva. V kolikor z gradnjo centra sodobnih umetnosti (ali česa podobnega) Ljubljana misli resno, mora takoj pristopiti tudi k načrtovanju strukture vodenja takega centra in začeti z dodatnim izobraževanjem kadra. Popolnoma jasno je, da brez profesionalnih struktur novi kulturni center ne bo mogel delovati. Podpis Dogovora, 1998 je gotovo pomemben korak, ki bo bržkone pripeljal do vzpostavljanja skupne strukture za koordinacijo skupnih dejavnosti (informacije, promocija, prevencija/varovanje, urejanje odprtih površin) na lokaciji. Vendar nas to ne sme zavesti, kajti omenjeni Dogovor nima nobene povezave s strukturami, o katerih govorimo na tem mestu, ko gre za strukture vodenja in upravljanja posameznih (sedanjih in prihodnjih) prostorskih kapacitet t.i. neodvisne produkcije. Tudi pri tem bo bistven angažma oddelka za kulturo MO Ljubljana.

Faznost

1. PUP je dolgoročni planski akt, ki ne narekuje ne rušenj, ne gradenj, temveč gradnje in rušenja omogoča ali preprečuje.
2. PUP je akt, ki postavlja meje rešitvam (stavbam) in ne rešitve (stavbe) same.

3. ponovno trdim, da PUP, tak kakršen je, z ohranitvijo ali rušenjem zaporov nima nobene neposredne zveze. PUP v nobenem primeru (zapor ostane ali se ruši) ni in ne bo treba niti za dlako spreminjati.

Zato izjave, kot so: »po osnutku PUPa za severni del Metelkove je namreč predvidena rušitev objekta Zapor« niso pravilna. Namesto predvidena bi se pravilno glasilo »dolgoročno možna«. Po osnutku PUP je enako možna tudi dolgoročna vključitev Zapora in drugih stavb v severnem delu Metelkove v dokončno arhitekturno shemo. Ko bo razpisan arhitekturni natečaj za lokacijo, lahko mestna občina zahteva, da se zgradi nova stavba z istimi gradbenimi mejami in linijami, kot jih predvideva osnutek PUP, vendar z ohranitvijo (ene ali več) obstoječih stavb. Anketno urbanistična rešitev za severni ni in ne more biti arhitekturna rešitev. Služila je zgolj kot podlaga za izdelavo PUP. Dejstvo, da je arhitekt PUP nastvil tako, da je (dolgoročno) možna izvedba prav njegove arhitekturne skice, je razumljivo, normalno in dopustno. Ne bi pa smelo povzročiti tega, kar žal je (in kar povzroča nesporazume), da ljudje sedaj mešajo arhitekturne rešitve s PUPi.

Mestna občina Ljubljana se bo morala odločiti o konkretnih korakih v faznosti izgradnje kulturnega centra, ki bodo morale slediti tako programski dorečenosti kot investicijskim možnostim.

Ob tem je smiselno razodeti skrivnost izračuna izrabe zemljišča, t.i. FSI. Arhitekturni natečaj je zapovedal, da morajo arhitekti FSI omejiti na faktor manjši kot 1.2. Grolegerjev predlog PUPa pa je izkoristek dvignil na FSI 2.3. Če so strokovne službe MOL in Ministrstva leta 1995 računale, da bo možna dolgoročna ohranitev 4 stavb v severnem delu (ob izkoristku 1.2.) potem je razumljivo, da so tisti, ki hočejo podkletiti celo lokacijo, morali dvigniti želeni izkoristek na 2.3., da bi kasneje lahko argumentirali, da se ohranitev nobene objekta finančno ne izide. Dvig izkoristka s predvidenega 1.2. na 2.3. je v nasprotju z razpisanimi pogoji natečaja. Mestni svet lahko predlagani izkoristek s sprejemom PUP sicer legalizira, pri tem pa je treba razumeti, da akterju tovrstne spremembe nihče nikoli ni pojasnil in da je bilo nemogoče razumeti, zakaj je mestna uprava spremenila stališče – od tistega, da je možno štiri stavbe ohraniti, do tega, da ni moč (da se finančno ne izide) niti enega. Odgovor bi bil preprost: mestna uprava bi morala jasno in glasno povedati, da želi na lokaciji severnega dela (v dolgoročnem smislu) dvigniti izrabo (FSI) z 1.2. na 2.3.

Ob dejstvu, da za investicije za novogradnje kapacitet za t.i. neodvisno produkcijo ne moremo biti preveč optimistični, se je smiselno držati prvotno predvidene faznosti izgradnje Metelkove. Pri tem je smiselno vztrajati na omogočanju funkcionalne izrabe stavb, ki so že v uporabi, dokler ne bodo izdelani programski, prostorski in investicijski načrti za ustrezne novogradnje. Pri tem je bistveni argument ta, da akter prostore dejansko in intenzivno (kljub slabim tehničnim pogojem) uporablja. Lobisti neodvisne produkcije se bodo v letu 1999 soočili z novo konstalacijo v mestnem svetu. Kar se tiče novogradenj stojijo že nekaj časa na mestu in ni čudno, da jih gradbeni lobi prehitava. Oddelek za kulturo MO Ljubljana, bi moral skupaj z Ministrstvom za kulturo takoj pristopiti k izdelavi konkretnih predlogov za fazno izgrajevanje severnega dela Metelkove in pri tem v prvi vrsti upoštevati akutne potrebe (ateljeji, vadbeni in prireditveni prostori) in ključne potenciale, v katere je smiselno vlagati (je to mednarodna šola sodobnega plesa, multimedijski center sodobnih umetnosti?). Šele podrobno izdelan program lahko služi kot osnova za planiranje investicij in za prihodnje arhitekturne natečaje, ki jih bo treba za stavbe posameznih funkcionalnosti razpisati. Povsem nerealno je pričakovati, da bi nova garnitura v mestnem svetu na samem začetku svojega mandata izglasovala proračun za gradnjo kakršnekoli stavbe za kulturo; bržkone bo potrebno dolgoletno argumentiranje. Ob dejstvu, da v tem trenutku ni soglasja (stroke) okrog temeljnih zgoraj naštetih vprašanj, je bolj malo verjetno, da bi do razprave o resnih investicijah za neodvisno kulturo (sem ne sodijo AGRFT in Mladinski hotel) prišlo že v štiriletnem mandatu 1999-2003. Zato je smiselno, da se obstoječi fond stavb, ki so na Metelkovi v funkciji, srednjeročno ohrani in primerno dodatno usposobi, tako, kot je bilo predvideno v razpisnih pogojih arhitekturno urbanističnega natečaja (1995-1996). Ta ocena ne velja samo v primeru, da bo MO Ljubljana v kratkem času pridobila investitorje za izgradnjo kapacitet za (po natečaju) predvidene namembnosti.

V mandatu 1995-1998 je prišlo do bistvenega premika na ravni mestnega sveta, saj so akterji vse stranke in ustrezna telesa mestnega sveta pritegnili k aktivnejšemu sodelovanju s tem pa tudi vzpostavili pogoje za resnejše razprave o razvoju Metelkove na mestnem svetu v prihodnjem mandatu.

Politika naj v najslabšem primeru štiti stroko pred kapitalskimi lobiji, v najboljšem pa kapitalski lobi približala interesu kulturne produkcije, kamor sodijo tudi investicije za novogradnje. Doslej smo (neformalno) večkrat slišali, da za gradnjo garaž na Metelkovi obstajajo potencialni investitorji in da bi z obratovanjem garaž MO Ljubljana lahko pridobila sredstva za novogradnje. Formalne potrditve, kaj šele podrobnejše investicijske sheme za tovrstno ponudbo pa akter ni dobil nikoli. Nasprotno - spet neformalno - so bile akterju ponujene druge lokacije (npr. tovarna Rog). Tovrstne razprave so razumljive, legitimne in potencialno konstruktivne; ob njih pa bi se bilo vredno zavedati, da je namembnost Metelkove (po dolgotrajnih prizadevanjih) za kulturo določena, kar je kapital, ki ga ne bi smeli zaigrati, pri tem ko vemo, da je prostor danes izkoriščen do največ 30% in da je posebej severni, mestni del v veliki meri odprt za programsko in arhitekturno načrtovanje.

4.3 Sodelovanje, novi val kooperativ in LETS

Opomba 2007: prva izdaja knjige je bila leta 1996 na spletnem naslovu www.ljudmila.org/retina - na tem spletnem naslovu se je obdržala do leta 2006. Knjigo še vedno po delih ali v celoti najdemo na spletnih straneh www.archive.org – seveda je treba poiskati arhiv ljudmila.org/retina za leta 1997 do 2002. Dolga leta je bila to edina spletna informacija o kooperativah pri nas in en prvih in redkih spletnih učbenikov.

Na tem mestu so objavljena uvodna avtorska poglavja, v izvirniku je še vrsta prevodov tekstov ICA – international cooperative alliance in pa v drugem delu knjige priručnik za ustanavljanje kooperativ, ki pa je prirejen po knjigi Sven Bartilsons' Inventing the cooperative in samo v nekaterih delih avtorski. Boža je bila tako prijazna, da je naredila recenzijo mojih avtorskih delov na področjih ekonomije. Tovrstnih priručnikov je zdaj na spletu veliko in odločil sem se, da priručnika ne vključim v ta zbir.

4.3.1 BELEŽKA O AVTORJU

[Marko Hren](#) (roj. 1959) je neodvisni avtor. V 80'ih letih je bil eden od protagonistov civilno-družbenih gibanj. Poleg podiplomskega študija na Filozofski fakulteti v Ljubljani, oddelek za sociologijo kulture, se je v 90ih osredotočil na vzpostavljanje Mirovnega inštituta v Ljubljani in multikulturnega centra ob Metelkovi ulici. Bil je pobudnik in dolgoletni predsednik Mreže za Metelkovo in nato zavoda Retina (od 1990 do junija 1997). Kot posrednik med Metelkovo in državnimi in mestnimi oblastmi je med drugim izdelal tudi uvodni program za uvajanje kooperativ na Metelkovi. V 80-ih letih je bil urednik neodvisne revije Independent Voices in objavljaj aktualne članke doma in v tujini. Publikacije v zadnjih letih: Razvojni načrt Metelkove, Retina Ljubljana, 1995, Metelkova Development Plan, Retina Ljubljana, 1995, Dosje Metelkova, Retina Ljubljana, 1996, Metelkova - Autokarta in Metelkova - A Map of The Plan, Retina Ljubljana, 1997. Sodeloval je pri publikaciji Foruma za artikulacijo prostorov drugačnosti: Rekonfiguracija identit (ur. Marina Gržinič), 1996 in v publikaciji Evropski mesec kulture, Časopis za kritiko znanosti, 1997.

4.3.2 PODATKI O KNJIGI.

Lektorica: Mojca Hudolin
Prevodi: Mojca Hudolin, Marko Hren
Oblikovanje: Irena Wolle
Naklada: 800 izvodov
Tisk: Stane Peklaj
Recenzija: Vanja Hazl, Boža Hren
Založila: Retina Ljubljana, 1997

Finančna podpora: Zavod za zaposlovanje R Slovenije, Urad za mladino R Slovenije.
Po mnenju Ministrstva za kulturo R Slovenije št. 415-1338/97 mb/sp z dne 6.11. 1997 sodi knjiga med proizvode, za katere se plačuje 5% davek od prometa proizvodov.

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana 334.1
HREN, Marko
Sodelovanje/ Marko Hren - Ljubljana: Retina Ljubljana, 1997
ISBN 961-90218-3-5 70687488

*»Življenje univerzuma, ki nikoli ne pojenja, in ki ga razumem kot evolucijo in kot posamezno življenje hkrati, je zame neizčrpen vir višjega, poetičnega mišljenja. Enost človeka z živo in neživo naravo - ta poezija narave - na ta način postaja moja življenjska filozofija. ...
Postopoma spoznavam, da je anarhizem več kot aktivizem za bolj svobodno družbo.«*

Peter Kropotkin

4.3.3 Kako je nastala knjiga

Zamisel o organiziranju dejavnosti na tradicionalni kooperativni način se je v sistematični obliki porodila med posamezniki in skupinami, ki so si od leta 1990 naprej prizadevali za vzpostavljanje več-namenskega kulturnega centra v bivši vojašnici ob Metelkovi ulici v Ljubljani. Na svojih rednih skupščinah so sprejeli Razvojni načrt, znotraj katerega so predvideli tudi modele zaposlovanja. Junija 1994 so ustreznim državnim in mestnim upravnim enotam poslali prvo uradno prijavo programa javnih del z naslovom "Reševanje problematike brezposelnih z angažmajem v kulturnih, soc-kulturnih in psiho-socialnih dejavnostih", vsa dela pa naj bi bila organizirana v obliki manjših, med seboj povezanih, vendar avtonomnih kooperativ. V letu, ki je sledilo, so na Metelkovi izvajali vrsto eksperimentalnih kooperativ in sicer s pomočjo zagonskih sredstev, ki so jih prispevali Urad za mladino pri Ministrstvu za šolstvo in šport, Sklad za odprto družbo ter Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve, kmalu pa predvsem Republiški zavod za zaposlovanje.

Programe so izvajali v prvi vrsti umetniki ter ostali kulturni in socialni delavci na Metelkovi, v različnih obdobjih pa so jih vodili oz. koordinirali Primož Karba, Ksenja Murari, Olga Oblak in Simon Vene, vsi sodelavci zavoda Retina, zavod za podporo civilno družbenih iniciativ, ter številni mentorji za posamezne kooperative, brez katerih "eksperimenti" gotovo ne bi uspe(va)li, med njimi Barbara Abram, Boštjan Avguštin, Emir Beširević, Kevin Kaufman, Joško Pajer, Miran Pešič, Miha Sever, Dušan Šušteršič in Luka Žan.

Pri oblikovanju same zamisli o kooperativah je veliko prispeval Bojan Ažman, ki je ob daljšem bivanju v Angliji tudi izbral osnovno literaturo zlasti za pomoč pri ustanavljanju kooperativ in pa za sistem trgovanja z lokalnimi izmenjavami. Bojan Ažman je leta 1995 izvajal tudi prve javne predstavitve in delavnice. Zelo koristni, predvsem pa vzpodbudni so bili tudi pogovori z Igorjem Pavlom (zavod Šent), ki je sočasno ustanavljal kooperative z motenimi osebami (Dobrovita) in z Branetom Žilavcem, kateremu se moram zahvaliti za vse posojene knjige. Pri oblikovanju konkretnih programov na Metelkovi je kasneje odločilno pripomogla Vesna Leskošek, ki je vodila tudi dober del supervizije.

Knjiga je nastajala dlje, kot smo prvotno načrtovali, s tem pa smo lahko prvoten skromno zastavljeni koncept bistveno razširili. Medtem je bil prvi cikel eksperimentalnih kooperativ zaključen, Urad za mladino in Zavod za zaposlovanje pa sta zaključila izvedbo načrtov za podporo kooperativam v začetnem obdobju. Obe organizaciji sta oblikovali ustrezne programske dokumente, ki jih navajamo v seznamu uporabljene literature, temu pa so sledili prvi sistemski javni razpisi za nepovratna namenska sredstva podpore ustanavljanju kooperativ. Knjiga je v tem obsegu lahko nastala prav iz naslova teh sredstev. Zahvala pri sistemski podpori gre predvsem Mojci Ulaga, Metki Cerar in Vanji Hazl iz Republiškega Zavoda za zaposlovanje ter Sanji Vraber iz Urada RS za mladino ter strokovnim sodelavcem Vesni Leskošek in Albertu Mrgoletu.

Urad za mladino je v letu 1996 pripravil mednarodni seminar "Mladinske kooperative dežel Alp in Jadrana", kjer smo lahko prisluhnili izkušnjam kooperantov iz Italije in Avstrije. Odločilen pa je bil obisk predstavnikov zavoda Retina, Primoža Karbe, Ksenje Murari in Marka Hrena, na sedežu mednarodne zveze kooperativ v Ženevi decembra 1996. V tamkajšnji bogato založeni knjižnici smo pridobili dodatne informacije ter literaturo ob pomoči nadvse ustrezljivih in opogumljajočih sodelavcev te organizacije; zahvala gre predvsem sekretarju Arseniu Invernizziju, vodji dokumentacijskega centra Alini Pawlowski (poskrbela je za izbor kvalitetne literature) in vodji komunikacij Mary Tracy, ki so dovolili objavo vseh dokumentov International Cooperative Alliance, ki se nahajajo na domačih straneh ICA ter svetovalcu za vzhodno in centralno Evropo g. Matsu Ahnlundu, ki je obenem predsednik Co-op Network Skandinavije in je zagotovil tudi ustrezna dovoljenja za objavo posameznih delov odlične knjige Svena Bartilsona, *Inventing the cooperative*.

Special thanks to the ICA team in Geneva. They provided a great deal of information and inspiration; Arsenio Invernizzi and Mary Tracy delivered copyright for all information on ICA home page, Alina Pawlowska helped us find our way in the library, Mats Ahnlund provided copyright for parts of Sven Bartilsons' *Inventing the cooperative* and Gabriela Sozanski made it sure that our visit was well scheduled, pleasant and fruitful.

Priznati moram, da sem imel v določenih trenutkih s pisanjem knjige težave; v trenutkih, ko je bila v najožjem delovnem okolju najbolj aktualna prav tista dilema, ki jo obdelujemo v knjigi - sodelovanje ali borba vseh proti vsem - so mi optimizem, bržkone nezavedno, vivali Dušan Šuštaršič (kolektiv Mizzart), Gorazd Barbič (RIDMCoop), Emir Beširević in Neli Drobež (kolektiv KAPA) ter številni drugi Metelkovci. Zahvaliti se moram tudi prijateljem, ki so me

med pisanjem tako ali drugače spremljali: Amaliji Souza, Biljani Dušić in Ramu, za strokovno in prijateljsko pomoč pa gre zahvala Mojci Hudolin (lektura, prevodi in pozorno branje, s katerim je opozorila na marsikatero nerodnost), Ireni Wolle (oblikovanje) in Boži Hren (recenzija poglavja Kako ustanoviti kooperativo in še marsikaj).

Avtor

4.3.4 Komu je namenjena knjiga o kooperativah, dileme, motivi!

V prvi vrsti vsem, ki si morajo ali želijo organizirati delo in poslovanje na svojstven način, kakršnega ponuja kooperativa - v sodelovanju z drugimi. To najpogosteje pomeni, da ne želijo v redno službo ali je ne dobijo, ob tem pa sami nimajo dovolj zagonskega kapitala ali drugih pogojev za samostojno dejavnost. Če ste naveličani službe v hierarhično vodenem podjetju ali upravi, če ste službo izgubili in nimate denarnih sredstev, zagotovo obvladate določene veščine, imate znanje ali drugačne možnosti, ki bi jih lahko v sodelovanju z drugimi prepletli v učinkovit posel. Če je tako, potem je knjiga o kooperativah za vas.

Obenem je knjiga namenjena delavcem v upravnih službah in v nevladnih organizacijah, ki se na tak ali drugačen način neposredno ukvarjajo z zaposlovanjem, dobrodošla pa bo tudi za tiste, ki se ukvarjajo z oblikovanjem politik (zlasti socialne in davčne). Kooperative lahko neprecenljivo pripomorejo k izboljšanju kakovosti življenja zlasti zapostavljenih skupin prebivalstva, država pa bi morala temu ustrezno oblikovati dolgoročne medresorske ukrepe, ki bi ustanavljanje in delovanje kooperativ olajšali.

Prvi del knjige je splošen in govori predvsem o naravi kooperativ. Zato objavljamo tudi izvlečke iz nekaterih strokovnih gradiv, ki so jih pripravili v Mednarodni zvezi Kooperativ (International Cooperative Alliance, v nadaljevanju ICA). Obenem podrobno predstavljamo to mednarodno kooperativno gibanje, predstavitev pa zaključujemo z aktualnim programskim dokumentom Agenda 21 za kooperative, ki kooperative z dobro argumentacijo postavlja med ključne akterje prizadevanj za okolju prijazen, trajnosten oziroma sonaraven razvoj. Morda se bo bralcem ta del zdel dolgočasen, saj so navadno dolgočasne vse deklaracije. Vendar se zdi zgoščena predstavitev narave kooperativ skozi preišljene dokumente smiselna. Predvsem pa je pomembna podrobna predstavitev vrednot in načel, skozi katere so kooperative nastale, se kalile, se obdržale in postale eno najširših gibanj na svetu, prisotno na vseh kontinentih z zavidljivim številom kooperantov, ki sega v številke blizu ene milijarde. Z objavo integralnega dokumenta o naravi kooperativ, ki ga je ICA sprejel ob svoji stoletnici leta 1995, smo si prihranili marsikateri ovinek, ki bi ga pri razlagi kooperativ sicer morali ubrati. Gre za preišljeno besedilo, ki vztrajno in sistematično razvija argumentacijo in poudarja temeljne vrednote kooperativ, brez katerih kooperativa ni tisto, kar pove beseda, in predvsem ne tisto, o čemer govori tradicija. Prvi del knjige je tako primeren kot gradivo, ki zagotavlja splošno znanje in pregled za vse, ki kooperative ustanavljajo, kot tudi za tiste, ki temu procesu posredno strokovno pomagajo; s tem mislimo predvsem na upravne službe na področju sociale in zaposlovanja ter najrazličnejše nevladne organizacije.

Poglavje o zadružništvu v Sloveniji in napotki za ustanavljanje kooperativ pa so povsem praktične narave; ta del knjige je prilagojen slovenskim razmeram in zato primeren predvsem za tiste, ki kooperative ustanavljajo pri nas, ali pri procesu ustanavljanja neposredno pomagajo. Zato smo na tem mestu zbrali nekatere praktične napotke za vse, ki razmišljajo o ustanovitvi kooperative; ob tem smo predstavili zakonski kontekst v Sloveniji, ki smo mu dodali še kratek pregled razvoja kooperativ in zadružništva na Slovenskem. Pri tem so pomembne smernice Zavoda za zaposlovanje in Urada za mladino RS, ki sta doslej kooperative najbolj sistematično podprla.

Semantične dileme

Ob pisanju se je pojavila vrsta semantičnih dilem. Najprej se je bilo treba odločiti o uporabi samega pojma "kooperativa". Odločitev, da ne bomo govorili o zadrugah, ni bila težka, čeprav je najprimernejša zakonska osnova za formalno delovanje kooperativ Zakon o zadrugah, ki ga tudi podrobneje predstavljamo. V Sloveniji je združništvo preveč obremenjeno na eni strani z zgodovino, na drugi strani pa s sedanostjo, ko so zadruge skorajda povsem omejene na kmetijski sektor in z njim povezano bančništvo, pa še to praviloma v smislu reorganizacije takšnih zadrug, kot smo jih poznali po drugi svetovni vojni. Sama organizacija ICA je v novejših nagovorih ZN ugotavljala, da so marsikatero organizacije, ki so se štele za kooperative, imele z resnično naravo kooperativ bolj malo skupnega in so svojim "članom" pogosto bolj škodile kot koristile. V knjigi ne bomo ne razpravljali o vlogi zadrug pri nas, niti je ne bomo vrednotili, saj za to obstaja vrsta drugih publikacij, delo zadrug pa lahko spremljamo tudi v javnih medijih obveščanja. Kooperative, o kakršnih govori ta knjiga, so preprosto drugačne, zato naj bo tudi njihovo poimenovanje temu primerno.

Naslednja dilema se je postavila pri izbiri pojmov, s katerimi opisujemo tisto, čemur bi v osemdesetih letih brez zadržkov rekli gibanje kooperativ ali kaj podobnega, pomenilo pa bi civilno-družbeno iniciativo, ki vključuje vse nosilce in izvajalce ideje ustanavljanja in podpore kooperativam.

Kooperativno gibanje je družbeno gibanje za promocijo kooperativ v najširšem smislu. Ko o kooperativnem gibanju govorijo v mednarodni zvezi kooperativ, s tem mislijo na vse člene kooperativ, na celotno strukturo in vse zaposlene v kooperativah, kot tudi na vse tiste, ki kooperativam pomagajo v strokovnem smislu in s širjenjem informacij.

Na samem začetku smo bralkam in bralcem dolžni tudi pojasnilo o enotni uporabi moškega spola kadar govorimo v množini. Glede na to, da ni novejših konvencij, ki bi zadostile potrebi po jasnosti v izražanju, ko gre za moškega ali/in žensko, smo povsod uporabljali veljavno pravilo in v primeru, ko gre za množico moških in žensk uporabljali moški spol množine. Tako pišemo o članih in ne o članah in članicah, o ustanoviteljih in ne o ustanoviteljicah, o bralcih in ne o bralcih in bralkah, pri tem pa vedno in v vseh primerih mislimo in govorimo o moških in ženskah enako. Prosimo vas, da to opombo pri branju upoštevate. Uvodoma je treba povedati, da je vloga žensk v kooperativnem gibanju izjemna, večina organizacij - med njimi posebej ICA - pa je za vprašanje enakopravne vloge žensk v odločanju prav zato še posebej občutljiva.

Motivi

Sčasoma se je pokazalo precej več motivov, kot jih je bilo na samem začetku. Začetki razmišljanj segajo v zgodnja devetdeseta leta, ko so skupine, ki so ustanovile Mrežo za Metelkovo v Ljubljani (kakih 200 kulturnih, umetniških, socialnih, civilno-družbenih in drugih skupin), želele že v času obstoja JLA iz njenega bivšega štaba napraviti multikulturni center; takrat so začele razmišljati tudi o sodobni, alternativni ekonomiji tovrstnega centra. Koncept med seboj povezanih kooperativ, ki bi izmenjevale svoje storitve, se je ponujal kar sam po sebi. Skupine so si želele avtonomije in seveda povsem konkretnega preživetja. Težke okoliščine ob začetku nastajanja multi-kulturnega centra (nelegalno rušenje obljubljenе lokacije leta 1993, na katerega so kulturniki odgovorili z zasedbo, kar je mestne oblasti tako razkačilo, da so na lokaciji za nekaj let ugasnili elektriko in zaprli vodo, s tem pa odprli prostor za vandalizem in nekontrolirano vseljevanje najrazličnejših ljudi z "roba" družbe) so ustvarile atmosfero, v kateri je bilo sodelovanje takorekoč nuja za preživetje. Vsi, ki so se na Metelkovi združili v teh nemogočih razmerah, pa so se rade volje in demokratično (na skupščinah i t.i. razvojnega načrta) odločili za podporo predlogu, da bi na Metelkovi velik del poslov vodili skozi model kooperativ. Tako so že spomladi leta 1994 izoblikovali osnoven koncept, po katerem naj bi na Metelkovi delovale naslednje kooperative: kooperativa za organizacijo kulturnih prireditvev, tehnična ekipa za kulturne prireditve (luč, zvok), številne likovne in obrtniške delavnice, kooperativa mladinskega hotela, kooperativa za hišniška dela in varovanje lokacije ter kooperativa za gradbena dela, arhitekturo in oblikovanje. Ministrstvo

za delo in Zavod za zaposlovanje sta se z odobravanjem odzvala že konec leta 1994, v začetku leta 1995 pa se je odzval tudi Urad za mladino pri Ministrstvu za šolstvo in šport. Eksperimentalne kooperative na Metelkovi so tako stekle, takoj pa se je pokazala tudi potreba po publikaciji, saj je razumevanje narave kooperativ za člane predpogoj normalnega sodelovanja, za kooperativo pa imperativ uspešnosti in s tem preživetja. Najbrž drži ocena, da so na Metelkovi preživele tiste kooperative, katerih člani so se popolnoma zavedali, da je usoda kooperative odvisna od njih samih in ne od finančne pomoči, ki so jo prejeli v začetni fazi delovanja.

Podpori modelu kooperativ je botrovala splošna situacija v zaposlovanju v Sloveniji, saj je v začetku devetdesetih let brezposelnost začela rasti. Za to sta bila predvsem dva razloga: velika izguba delovnih mest zaradi prestrukturiranja v gospodarstvu in manjše število odprtih delovnih mest za iskalce prve zaposlitve. Obenem je atmosfera vse večje tekmovalnosti med ljudmi v negotovih ekonomskih in socialnih razmerah predstavljala dodaten motiv za objavo publikacije, ki govori o možnostih sodelovanja in vzajemne pomoči za preživetje. Ne boj vseh proti vsem, temveč usklajevanje in sodelovanje. Nikomur od bralcev ni treba posebej predavati o odnosu do kooperativnosti v Sloveniji, saj je ta tema že lep čas predmet pregovorov. Eden od tujih proizvajalcev avtomobilov je to lastnost ujel v učinkovit marketinški slogan "zelena zavist". Prav zato je promocija konceptov, kot so kooperative in sistem trgovanja z lokalnimi izmenjavami, v tem prostoru in v tem času toliko bolj smiselna, saj posega v temeljno in paradigmatično naravnost vsakega posameznika in posameznice.

Odperta vprašanja

Ali znamo drug v drugem prepoznati dobre lastnosti, kvalitetne veščine in nadarjenosti, znanja in sposobnosti ter jih v sodelovanju in medsebojni odprti komunikaciji tako preplesti, da bo skupina bolj učinkovita in se bo lahko naslonila na lastno notranjo moč? Ali je v atmosferi, ki ji vladajo negotovost, tekmovalnost in konkurenca, možno odpreti prostore, kjer vlada sodelovanje, solidarnost, spodbujanje in vzgajanje različnosti, avtonomija posameznikov in skupine, nepodkupljivost in resnična odgovornost do naravnega in humanega okolja, ki se kaže v resnični skrbi tako za človeka kot za ekosisteme?

Knjiga, ki je pred vami, spodbuja k premisleku in odpira določene možnosti. Kooperative na način, kot ga opisujemo tukaj, v Sloveniji šele začenjajo svoje delovanje. Izkušnja, ki so jo in jo še preživljajo na Metelkovi, je poučna. Srečali so se z vrhunci občutka skupnosti, solidarnosti, moči v sodelovanju in medsebojni toleranci, srečali pa so se tudi s skrajno okrutno sebičnostjo, nekomunikativnostjo in sovraštvom. Mar ni ta opis znan tudi iz splošnega slovenskega miljeja na prehodu iz osemdesetih v devetdeseta leta? Zdi se, da vrednote, ki so jih oblikovala civilno družbena gibanja v osemdesetih letih - solidarnost, toleranca, avtonomnost, nenasilje in izobraževanje -, zahtevajo, da jih ponavljamo vedno znova in jih kalimo tudi v praksi.

Za - v uvodu lahko zapišemo - uspešen začetek eksperimentalnih kooperativ, ki so nam vsem prinesle veliko izkušenj, brez katerih bi bila ta knjiga gotovo revnejša, se moramo zahvaliti številnim delavkam in delavcem v državni upravi (Ministrstvo za delo, Zavod za zaposlovanje - republiški zavod in ljubljanska enota), Uradu za mladino, Mestni občini Ljubljana in predvsem vsem tistim, ki so v resnično težkih razmerah delali na Metelkovi in zanjo.

Marko Hren
Glogovica, april 1997

4.3.5 Kooperative v preteklosti, sedanjosti....

Pred nami je zbirka nekaterih osnovnih informacij, napotkov in izkušenj, namenjenih predvsem tistim, ki želijo začeti poslovanje ali dejavnost na način kooperacije. V slovenskem pravopisu bomo našli besedo kooperacija in njen sinonim sodelovanje. Kooperativa pa nam bo pomenila poslovanje oziroma dejavnost (delavnica, pisarna, atelje, trgovina ali podobno), pri kateri so sodelujoči ljudje tudi lastniki in imajo možnost odločanja, svoje izdelke ali usluge pa proizvajajo in prodajajo tako, da se lastnina in dobiček delita med vse člane kooperacijske skupnosti.

Povzemimo nekatere definicije kooperativ: delamo skupaj, za skupno dobro ali za skupne cilje; smo skupina ljudi, ki si je zastavila skupne ekonomske, socialne ali izobraževalne cilje, tako da je ustanovila poslovno enoto (podjetje); smo skupina ljudi, ki združuje moči po načelu osnovne demokracije in samo-pomoči; opravljamo dejavnost, ki je koristna za socialno okolje in za vse sodelujoče. Nekatera gibanja imajo socialne cilje, spet druga ekonomske, oziroma poslovne, kooperative pa združujejo oboje. Osnovna razlika med kooperativami in drugimi oblikami poslovanja je v tem, da kooperative dajejo prednost etičnim idejam pred poslovnimi tehnikami. Cilji in narava kooperativ so najbolj temeljito povzeti v gradivih Mednarodne zveze kooperativ; najpomembnejša gradiva, ki so izšla v publikacijah ICA v letih od 1993 do 1996 pa objavljamo v integralni obliki.

Povzeli bi lahko, da je kooperativa poslovno-ekonomski, socialni in izobraževalni projekt.

4.3.5.1 PRVOTNE SKUPNOSTI - KO JE SODELOVANJE PRAVILO,

Načela, ki jih je izoblikovala Mednarodna zveza kooperativ, niti približno nimajo tradicije samo v gibanjih, ki so iz 19. stoletja znana kot "pionirji kooperativ" in se jih bomo v nadaljevanju podrobneje dotaknili. Korenine kooperacije so v najbolj tradicionalnih skupnostih, ki so delovale in še delujejo po na las podobnih principih. O bivalnih in delovnih navadah tradicionalnih skupnosti je na voljo dovolj etnološkega, antropološkega, zgodovinskega in potopisnega gradiva, zato ni potrebe, da bi se na tem mestu podrobneje spuščali na to zanimivo in bogato področje. Naj v uvodu omenimo samo dokument Agenda 21 za kooperative, ki ga v tej knjigi objavljamo v celoti. Ni naključje, da so avtorji na več mestih poudarili potrebo po odkrivanju, študiju in apliciranju tradicionalnih metod (na primer v kmetijstvu in v uporabi energetskih virov, mirno pa bi lahko dodali tudi farmacijo oziroma uporabo naravnih zdravil). Na sploh velja, da so starodavne kulture, zlasti v Južni Ameriki, Afriki in Aziji antropološko precej raziskane, precej manj pa je bilo doslej storjenega na področju dejanske izmenjave produkcijskih, socialnih in ekonomskih praks ter tehnologij. Ne bo odveč, če na začetku premišljevanja o kooperacijah vsaj spomnimo na nekatere bistvene značilnosti tradicionalnih skupnosti. Sodelovanje in vzajemna pomoč sta pojma, ki jih miselno lažje apliciramo v naravni kot v urbani skupnosti. Samouprava in samopomoč sta pri teritorialno avtonomnih in pogosto zaključenih, majhnih skupnostih naravna danost in pravilo, konflikti znotraj skupnosti pa izjeme. Tako je ne samo zaradi potrebe po zaščiti pred zunanjimi nevarnostmi (naravne katastrofe, sosednja plemena itd.) temveč predvsem zaradi relativno enotnega načina bivanja, prehranjevanja, tradicionalnih obredov, kozmologije in bivalnih navad. Odnosi temeljijo na starodavni tradiciji, ki se prenaša iz roda v rod. Ti odnosi opredeljujejo tudi delitev dela med člane skupnosti. Skrb za otroke, lov, šamanstvo, skrb za bivališča, skrb za obrambo, drobne obrti itd. - vse te dejavnosti so med seboj povezane in skupnost se vede kot celota. Temu primerna je tudi rekrutacija za posamezne naloge v skupnosti. Sistemi so ponavadi dovolj majhni, da so lahko po naravni poti sonaravni. Skupnost se prehranjuje izključno iz naravnega okolja in je po definiciji samozadostna. Ker je način razporejanja nalog osnovan na tradicionalnih načinih vzgoje, usposabljanja in učenja, ima tudi tekmovalnost povsem drugačno vlogo. Kozmologija tradicionalnemu človeku narekuje predvsem tekmo s samim seboj, bivanje posameznika pa je postavljeno v tok tradicije, prednikov, duhov narave in večnosti. Posameznik se bori v toku in ne v trenutku. Hkrati se proti nevarnostim bori skupnost kot celota. Velja pravilo »vsi za enega in eden za vse«. Tradicionalne skupnosti so po svojih načelih podobne kooperativam in predstavljajo čisti LETS sistem (trgovanje z lokalnimi izmenjavami), s tem, da transakcij oziroma vložkov

niti ni potrebno beležiti. V tradicionalnih skupnostih imajo vsi enako, če je o individualni lastnini sploh mogoče govoriti. Ko imajo hrano, jo imajo za vse. Diskriminacij praviloma ne poznajo in vzajemna pomoč predstavlja temelj obstoja celotne skupnosti; skrbno varujejo in negujejo tudi - po Darwinovih kriterijih - najšibkejše ali fizično prizadete člene. To je mogoče samo v kulturi, ki sedanost razume v neposredni povezavi s tradicijo, življenje posameznika pa temu primerno v najtesnejšem stiku s predniki. Posamezne dejavnosti niso obremenjene z individualnimi željami po trenutnem uspehu ali prestižu; pozornost pri vzgoji je namreč usmerjena v uglaševanje v duha skupnosti. Vsaka akcija mora biti v dobro vsem, predvsem pa mora biti v soglasju s tradicijo prejšnjih generacij in usmerjena v pozitivno dediščino prihodnjih generacij.

Tradicionalne skupnosti (izraz je prav zato ustrezen) si ni mogoče predstavljati v kontekstu posamezne generacije ali posameznih generacij. Zato jih - pa čeprav bi se tega lotili s še tako natančnimi študijami - ni mogoče (po)ustvariti. Na srečo so tradicionalne skupnosti, kljub dolga stoletja trajajočemu in neizprosno iztrebljanju, preživele do danes. Lahko bi rekli, da skozi te skupnosti duh izvirne kooperacije še vedno živi. Današnji človek, ki živi pod strahotnim pritiskom vzorcev časa in denarja ter je potisnjen v igro, kjer veljajo pravila prostega tekmovanja oziroma "borbe vseh proti vsem", ima tako še vedno priložnost, da ne-zanemarljiva a hkrati ne-zadostna znanja, ki jih ponuja evropska ali t.i. zahodna znanost, dopolni z za preživetje civilizacije pre-potrebni vedenji tradicionalnih kultur.

4.3.5.2 SAMO-UPRAVA; BAKUNIN BI SI OB INTERNETU OBLIZNIL PRSTE

Kooperative ne more ne ustanoviti in ne voditi nihče drug kot sodelavci-lastniki kooperative. Kooperativa tudi ne more nastajati plansko oziroma dirigirano od zunaj (država, cerkev ali kaka druga institucija). Stopnja samouprave je v neposredni odvisnosti od smeri razvijanja podjetja, ki lahko poteka od zgoraj navzdol ali od spodaj navzgor, iz "baze". Tu bržkone leži problem v izhodišču naravnosti politike samoupravljanja v samoupravnem socializmu, problem, ki je že v osnovi vodil v neučinkovitost in končno v propad te politike. Samoupravne enote morajo biti po definiciji avtonomne tako v spodbudi kot v svojem delovanju. O utopičnih samoupravnih skupnostih so začeli prvič razmišljati v poznem srednjem veku; spomnimo se samo na Utopijo Thomasa Mora, ki je prvič izšla leta 1516. O svetu "neodvisnih ekonomskih asociacij", ki bi presegel svet razdeljenosti na države, so nato sanjali anarhisti v 19. stoletju, najdlje med njimi pa Mihail Bakunin, ki je zagovarjal popolno odpravo države in si je svet predstavljal kot "prostrano ekonomsko federacijo delavskih kooperativnih asociacij". Bakunin je, kot številni drugi anarhisti, ključni problem sveta videl v neuglašeni ponudbi in povpraševanju na globalni ravni; zato si je za upravljanje sveta predstavljal vrhovno skupščino, ki bi imela na voljo vpogled v natančne statistične podatke, s pomočjo katerih bi uravnovešali ponudbo in povpraševanje. Pot od resničnih, tradicionalnih kooperativnih skupnosti, prek utopij (začenši z Morovo, pa vse do socialističnih), do kooperacij, ki so danes že podprte s preprostimi in dosegljivimi globalnimi informacijskimi sistemi, o katerih je razmišljal Bakunin, očitno vodi v povsem nove modele, ki pa bodo - če se bo tehnika v dilemi "sodelovanje ali boj vseh proti vsem" nagnila v prid sodelovanju morali - za razliko od današnjega, prevladujočega tekmovalnega ozračja - sloneli predvsem na vrednotah vzajemne pomoči. Pot je na videz preprosta, predvsem pa samo po sebi razumljiva. Kje je torej problem?

4.3.5.3 SODELOVANJE ALI BOJ VSEH PROTI VSEM

Naslovno vprašanje se tiče civilizacijske naravnosti človeka, ki se kot nihalo giblje med kompetitivnostjo - tekmovanjem in kooperativnostjo - sodelovanjem, kar je tako za teoretično kot predvsem za praktično razmišljanje o kooperativah bistveno. Po rojstvu evolucijske teorije Charlesa Darwina in (preveč zanemarjenega) Alfreda Russela Wallacea je prišlo do interpretacij, ki so kot ključno prvino evolucije izpostavljale sposobnost za borbo za obstanek. Najbolj znanstveno poglobljeno se je te protislovne razprave lotil geograf in anarhist Peter Kropotkin (1842-1921), ki mu bomo uvodoma namenili več pozornosti, saj je njegovo pionirsko delo, ki kot ključni dejavnik evolucije poudari sposobnost za medsebojno

sodelovanje, še kako relevantno tudi danes. Morda bistveno sporočilo današnjim ekologom v svojih Spominih revolucionarja zapiše sam avtor: »Življenje univerzuma, ki nikoli ne pojenja, in ki ga razumem kot evolucijo in kot posamezno življenje hkrati, je zame neizčrpen vir višjega, poetičnega mišljenja. Enost človeka z živo in neživo naravo - ta poezija narave na ta način postaja moja življenjska filozofija. ... Postopoma spoznavam, da je anarhizem več kot aktivizem za bolj svobodno družbo. To je del filozofije, ki jo je treba razviti drugače, kot so to doslej počenjale metafizične ali dialektične metode. Mislim, da je treba to filozofijo razvijati z metodami naravoslovne znanosti, vendar ne na spolzkih tleh golih analogij (kot na primer to počne Herbert Spencer), temveč na trdnih temeljih induktivnega sklepanja v primerih, ki veljajo za institucije, ki jih ustvarja človek.«

Zanimivo je, da se je Kropotkin začel zanimati za evolucijo prav po objavi Darwinovih dognanj in to v času, ko se je ravno vzpenjal po hierarhiji vojaškega poklica. Svojo oficirsko kariero v carski Rusiji je zato usmerjal tako, da mu je dovoljevala kar največ časa za študij. Bržkone ključna odločitev pri tem je bila, da se je odselil iz St. Petersburga in prevzel obveznosti v najbolj oddaljenih predelih Rusije ob Kitajski meji. Kropotkin je v tem času spoznaval nedotaknjene predele narave in vedenje živali, se ukvarjal z geografijo in opazoval poti, ki jih ustvarjajo reke in gorovja; obenem je raziskoval tudi stanje v sibirskih zaporih in seveda opravljal druge redne vojaške dolžnosti. Obe izkušnji, spoznavanje vse bolj konzervativnega režima in neokrnjene narave, sta zagotovili osnovo za njegova kasnejša dela, ki jih je objavljaj kot znanstvenik, revolucionar in anarhist. Potovanja je pogosto opravljal s svojim prijateljem, zoologom Poliakovom, s katerim sta sistematično preverjala Darwinova predvidevanja o borbi posameznikov znotraj iste vrste. Posebej pomembna je bila njuna zadnja odprava v dotlej neraziskana gorovja med rekama Lena in Amur. Leta kasneje, ko je Kropotkin kot revolucionar moral zapustiti Rusijo in se je znašel v zaporu v Franciji, sta mu ob stran stopila (in mu sproti dostavljala novo literaturo) dva ključna raziskovalca evolucije tistega časa - Alfred Russel Wallace in Henry Walter Bates. Zanimiv je posebej slednji, saj je postal Kropotkinov dober prijatelj, ob tem pa je bil velik raziskovalec in poznavalec Amazone. Tako je imel Kropotkin priložnost spoznati dve razsežni in morda - vsaj kar se tiče neokrnjenosti in pestrosti življenja (tudi v tradicionalnih človeških skupnostih) - še danes najbolj zanimivi področji na Zemlji. Njegova življenjska zgodba in področja znanstvenega raziskovanja so skupaj ustvarili okvir, iz katerega je lahko izpeljal dokaze, da poleg naravnih zakonov "boja za obstanek" obstajajo tudi naravni zakoni "vzajemne pomoči", ki so za progresivno evolucijo daleč pomembnejši. Je mar naključje, da je (v času, ko je umrl avtor prve razprave o medsebojni pomoči Karl Fyodorovich Kessler) Kropotkin začel pisati o vzajemni pomoči prav v zaporu? Za objavo se je odločil po tistem, ko je Thomas Henry Huxley leta 1888 v reviji Nineteenth Century objavil esej "Borba za obstanek", v katerem dokazuje, da je "življenje odprto prostor za kontinuirano borbo" in da je "borba odločilni dejavnik napredka". Huxley zaključil: »Z vidika moralista je živalski svet na približno isti ravni kot gladiatorska predstava. Živali so dobro pripravljene za borbo in samo najmočnejše, najspretnейše in najbolj prebrisane preživijo do borb naslednjega dne.«

Kropotkinova mojstrovina, ki je na začetku tega stoletja (1902) izšla kot knjiga z naslovom Vzajemna pomoč (Mutual Aid), je tako nastala kot kompilacija esejev objavljenih v reviji Nineteenth Century v Angliji: Vzajemna pomoč pri živalih, Vzajemna pomoč pri divjakih (tradicionalne skupnosti), Vzajemna pomoč pri barbarih, Vzajemna pomoč v srednjeveškem mestu, Vzajemna pomoč v sodobni družbi. Z delom ni le odgovoril na Huxleyjev esej, temveč je poskusil znanstveno dokazati, da so »ideje anarhistov izvedljive, saj slonijo na temeljnih, naravnih družbenih odnosih, lastnih tako živalskim kot človeški vrsti«.

Polemika med bojevanjem in sodelovanjem, polemika, ki jo na nek način simbolizirata trobenta in zvon, trobenta, ki kliče na boj in zvonovi, ki kličejo k zbranosti skupnosti, je na prelomu iz devetnajstega v dvajseto stoletje tako doživela vrhunec. V dvajsetem stoletju je paradigma vojskovanja, oborožena s tehnološkim napredkom in podprta z lastnimi verigami industrije, pripeljala do ravni oborožitve, ki grozi z iztrebljenjem celotne človeške in tudi drugih vrst. Poznamo genocidnost primerov, ko je vojaška moč delovala iz pozicije moči oziroma iz države (na primer genocidi nacističnega režima in uporaba atomske bombe) kakor tudi genocidnost primerov, ko je bilo orožje na voljo delu "oboroženega ljudstva" (na primer Bosna). Današnja izkušnja Bošnjakov, Hrvatov in Srbov ne bi mogla bolj jasno opozarjati na to, da paradigma neusmiljenega boja vseh proti vsem škoduje vsem. Sreče pri srečevanju na bojnem polju, ki je danes vse pogosteje urbano okolje, ni za nikogar. Razmerje med srečo in nesrečo je, kot kaže, podobno razmerju med bojevanjem in

sodelovanjem. To razmerje je paradigmatično, je stvar najgloblje ukoreninjenih kulturnih vzorcev in ne more biti domena politike ali diplomacije. Je stvar kulture, navade, običajev, vsakodnevne prakse. Prav zato, ker v vsakodnevni praksi negujejo sodelovanje, se zdijo kooperative kot institucionalizirana oblika medsebojnega sodelovanja na ravni ekonomije preživetja - naj se sliši še tako pretenciozno - prizemljeni, arhetipski temelj miroljubne koeksistence. Ko razpravljamo o sposobnosti sodelovanja in miroljubni koeksistenci, se povsem zavedamo, da obstaja temeljna razlika med bojem zoper skupnega zunanjega sovražnika in med bojem znotraj skupnosti iste vrste. Da je sposobnost sodelovanja za preživetje skupnosti ključnega pomena, je toliko bolj razvidno prav v primerih, ko je skupnost izpostavljena skupni naravni nevarnosti ali skupnemu sovražniku. Če v takih primerih prevlada princip "boja vseh proti vsem" oziroma boja znotraj vrste ali skupnosti, je to za preživetje skupnosti lahko usodno.

4.3.5.4 PREPROSTO IN UČINKOVITO: MOKA, KAŠA, MASLO, SLADKOR IN SEVEDA SVEČE

Kooperativa, ki ji v zgodovini kooperativ pripada vloga pionirke, je nastala v predmestju Manchestra in je po njem tudi prevzela ime: Rochdale. Bilo je nekega nedeljskega dopoldneva decembra leta 1844, ko se je skupina delavcev iz revne četrti tedaj enega najpomembnejših industrijskih mest odločila, da bo odprla lastno maloprodajno trgovino. To ni bil prvi tak poskus; v zgodnjih desetletjih 19. stoletja jih je bilo v Angliji kar precej, vendar so vsi propadli. Ustanovitelji Rochdale pa so imeli eno prednost - skoraj vsi so že sodelovali pri ustanavljanju ali delu katere od propadlih kooperativ. Ustanoviti lastno maloprodajno trgovino z osnovnimi živili in drugimi dnevnimi potrebščinami je bilo za revne delavske družine vitalnega pomena. Cen na trgu ni nihče kontroliral, zato so bile oderuške, trgovci so goljufali tudi pri merah, blago pa je bilo pogosto slabe kvalitete. Prav v Rochdalu, kjer je bila ena največjih tkalnic odej, so tistega leta delavci doživeli absurdno situacijo: ob tem ko je tkalnica izvažala odeje po celem svetu, si v mrzli zimi večina delavskih družin odeje ni mogla privoščiti.

Zamisel je bila torej jasna: prodajati kvalitetno blago po poštenih cenah. Izkušnje propadlih kooperativ so pionirjem Rochdala narekemale eno samo, jasno smer: začeti kar se da preprost posel, a z zelo jasnimi pravili. Ključno pravilo je bilo participacija ustanovnih članov. Na začetku je vsak od 28 ustanoviteljev vplačal ekvivalent dvotedenske plače, kar naj bi zadostovalo za prvi nakup prodajnih artiklov, za najemnino in za plačo za prodajalce. Tudi delovni čas in število artiklov za prodajo so v začetku omejili na minimum. Trgovinica je bila sprva odprta samo ob večerih, saj so delavci delali tudi po 16 ur dnevno in bili tako cel dan zdoma. Na začetku so prodajali samo moko, ovseno kašo, sladkor in maslo; temu so kmalu dodali še sveče, saj so delavnici po nekaj dneh obratovanja izklopili plinsko napeljavo. Kratek delovni čas je zmanjšal stroške za prodajalce, omejeno število artiklov pa olajšalo organizacijo nakupa na veliko in zmanjšalo tveganje ostanka zalog. Postavili so tudi vrsto načel, ki za kooperative veljajo še danes: odprto članstvo za vse, brez diskriminacij, svobodna udeležba glede nabavljenih količin, stimulacija nakupovanja v kooperativni trgovini z dividendami, ki so bile odvisne od prometa posameznega člana, nizke obrestne mere za vloženi kapital. Kasneje so cene v maloprodaji znižali še z ustanavljanjem skupnih združenj za prodajo na debelo.

Rochdalska kooperativna trgovinica je postala model za tisoče kasnejših kooperativ preprosto zato, ker je bil recept enostaven in predvsem učinkovit. Že v nekaj letih se je v bližnji okolici odprlo čez ducat podobnih trgovin, potrošniške kooperative pa so bile v začetku 20. stoletja v Angliji že tako razvite, da so si lahko privoščile nakup lastne ladijske flote za uvoz blaga iz Azije (čaj, začimbe) in Amerike (žito). Tedaj so štejele skupaj že 1.700.000 članov, združenje maloprodajnih kooperativ pa je postalo eden večjih uvoznikov v državi. Danes sistem maloprodaje (ki vključuje tudi institucije finančnih kooperativ) v Angliji prehranjuje po ocenah ICA kake 4 milijone družin.

Pionirjem kooperativ je tako uspelo ustvariti široko razvejan posel, ki ni bil odvisen od kapitala, posestnikov, trgovcev, meščanov in industrialcev ter je slednjim celo postal najresnejša konkurenca.

4.3.5.5 KOOPERATIVNO GIBANJE

Kooperative so se hitro razširile najprej po Evropi in nato v severni Ameriki, v dvajsetem stoletju pa po vsem svetu. Če so začetki potrošniških kooperativ v Angliji, potem je treba začetke delavskih oziroma produkcijskih kooperativ umestiti v Francijo, od koder so se s pomočjo sindikalnih gibanj hitro razširile po močno industrializiranih krajih povsod po Evropi. Bančniške kooperative so se najprej razširile v Nemčiji, predvsem v podporo manjšim obrtnikom. Kmetijske kooperative so se pojavile kasneje, morda prav zaradi intenzivnega bega ruralnih populacij v industrijska mesta in v Ameriko. Kmetje so se morali naučiti dotlej nepoznanih sistemov denarne menjave in trženja. Ko so se kooperative dotaknile ruralnih populacij, so se obnesle enako dobro kot v mestih ter se širile s podobno intenzivnostjo. Ko se je model kooperativ izkazal kot učinkovit na vitalnih področjih produkcije in nabave oziroma potrošništva, so si ljudje na prelomu stoletij na enak način začeli organizirati tudi druge storitve: zavarovanje, stanovanje, varstvo otrok. Kooperative so se tako že v devetnajstem stoletju vkoreninile v vse sektorje, hitro pa je prišlo tudi do medsebojnega sodelovanja. Že leta 1895 je bila izražena potreba po mednarodni in medsektorski povezavi kooperativ. Tako je nastala mednarodna zveza kooperativ (International Cooperative Alliance).

Delavci, ki so imeli izkušnje s kooperativami v Evropi, in so se selili v Ameriko, Avstralijo, Afriko in Azijo, so model kooperativ ponesli s seboj. Sčasoma so Evropske vlade model v novih svetovih podprle, saj se je pokazal kot učinkovito sredstvo za organiziranje življenja in poslovanja v novih okoliščinah. Na ta način so se kooperative hitro razširile povsod po svetu. Po letu 1945, ko so bivše kolonializirane dežele postopoma pridobivale neodvisnost, so praviloma še naprej razvijale koncept kooperativ - vsaka na svoj način. V teh primerih je bil razvoj kooperativ pogosto tako posebne narave, da jih preprosto ni mogoče jemati drugače kot povsem samosvoje in neodvisne od evropske tradicije. V nekaterih primerih, zlasti v deželah realnega socializma, so bile kooperative podvržene obravnavi, ki je postala povsem nasprotna izvirnemu duhu kooperativ: politika "od zgoraj navzdol", državna kontrola in dirigiran razvoj. Na ta način so marsikje sam pojem kooperative dodobra razvrednotili saj so prek teh organizacij izvajali državno politiko.

4.3.5.6 AVTONOMIJA JE V DUHU NASPROTNA SAMO-IZOLACIJI

Danes se kooperative soočajo s povsem novimi okoliščinami; kapital je vse bolj gibljiv in lahko hitro posega na najrazličnejše trge. Tehnična podpora, teorije in prakse so postale vse bolj sofisticirane, multi-nacionalne družbe s svojimi razvejanimi in hierarhičnimi sistemi podrejanja drugih pa brezkompromisno agresivne. Spremembe, ki jih lahko kjerkoli na svetu povzroči kapital, najpogosteje ob podpori lokalnih vlad, niso bile še nikoli tako hitre in občutne. Ni treba poudarjati, da taki posegi niso izvedeni v prid lokalnemu prebivalstvu. Da lahko kooperative v okolju vesplošnega tekmovanja izgrajujejo lastno duhovno paradigmo, morajo člani vzpostaviti in obdržati lastno avtonomijo. Če smo zapisali, da kooperative ne more ustanoviti in voditi nihče razen sodelavcev-lastnikov, to še ne pomeni, da drugi posamezniki oziroma institucije kooperative ne podpirajo. Fondacije, institucije države in institucije civilne družbe lahko - in pogosto je to praksa - ustanavljane kooperativ vsaj v zagonskem obdobju podpirajo ali celo omogočijo. Obema, donatorju in kooperativi, pa mora biti jasno naslednje: prvič, donator na kooperativo ne sme imeti nobenega drugega vpliva kot lastno izbiro med tem, ali kooperativo podpre in za koliko (časa) ali sploh ne, in drugič, kooperativa psihološko ne sme biti v odnosu odvisnosti od donatorjev: vse odločitve morajo biti v njenih rokah. Z drugimi besedami, odgovornost za naravo in poslovanje kooperative ne more biti prenešana na nikogar drugega kot na kooperativo samo. Razmerja med lastniki kooperative, bankami in podpornimi institucijami morajo biti zato povsem jasno opredeljena: samo-uprava mora biti dejansko samo-uprava in ne izpostava tega ali onega centra moči. Avtonomija ne pomeni negacije katerekoli inštitucije. Vsaka struktura, vsak sistem, ki ga je postavil človek, je v principu lahko potencial; obdržati avtonomijo in ostati odprt za

komunikacije, sodelovanje in razvijanje drugih odnosov, pa pomeni imeti budno oko in jasno opredelitev do izbora partnerjev. Partnerji naj se izbirajo za dolgi rok; pravo partnerstvo je tisto, ki sloni na dolgotrajni izkušnji in medsebojnem spoznavanju. To velja tako za poslovanje kot za katerikoli drug odnos. Pravo partnerstvo lahko na dolgi rok razvijata samo avtonomna subjekta.

4.3.5.7 ALIANSA ALI ALIENACIJA

Zgodbe o začetnikih kooperativ - ne samo tistih iz Rochdala temveč tudi naših z Metelkove - in razprave o ključnih trenutkih preživetja bi lahko napeljevale k sklepu, da se sodelovanje oziroma združevanje (alianse) pri človeški družbi pojavi predvsem v borbi za preživetje, torej v pogojih socialnega minimuma ali kake druge ogroženosti. Temu v prid bi lahko govorilo tudi dejstvo, da knjiga, ki je pred nami, nastaja v kontekstu državne politike spodbujanja metod (samo)zaposlovanja. Zato naj na koncu uvoda še enkrat povzamemo, da je sodelovanje temeljna človekova naravnost, ki jo tvori kompleksna življenjska filozofija. Beseda, ki se kar sama ponuja kot nasprotje združevanju (alianse) je alienacija ali odtujevanje. Slednja prihaja iz korena alienus, tujec. Dvajseto stoletje je bržkone pripeljalo odtujenost človeka do vrhunca. Urbanizacija, industrializacija, konkurenca, izkoriščanje tretjega sveta, vse to je pripeljalo do odtujevanja človeka od narave in od sočloveka. Urbanizacija ni pomenila samo prekinitev neposrednega stika z naravo, temveč temeljit poseg v celovito kozmologijo človeka; na nek način se je - tako bi rekli indijanci - prekinil stik z duhovi prednikov. Nastopili pa so drugi duhovi. Zaradi centralizacije določenih družbenih dejavnosti v totalne institucije (medicina, izobraževanje, varstvo otrok, skrb za telesno ali duševno motene) mora moderni zahodni človek na novo odkrivati in obvladovati tudi preproste reči, ki so sicer neodtujljivi del tradicionalne kulture (na primer bionergija, masaža in uporaba zdravnih zelišč ter toliko bolj zapletene reči kot so posebni darovi uvidov, ki jih je negovalo šamanstvo). Učenje celovitega stika (so-bivanja) in sodelovanja z naravo, o čemer govori Kropotnik, je temeljna naloga, ki si jo za vstop v tretje tisočletje zastavljajo z Agendo 21 tudi Združeni narodi. Kje bi se lahko človek lažje učil kompleksne kozmologije sonaravnega razvoja kot pri tistih, ki šoka odtujitve niso doživeli?

Da je sodelovanje aktivna plat celovite filozofije, se bo moralo pokazati tudi v temeljiti spremembi odnosa zahodne kulture do tradicionalnih kultur - kjer so te še preživele - in predvsem v spremembi odnosa do velikih, zlasti azijskih kultur, na katere zahodna civilizacija ni mogla vplivati (čeprav se v tej smeri zelo trudi prav v minulih desetletjih). Pojavljajo se napovedi in teorije o prihodnjem trku civilizacij, ki temeljijo na paradigmi prostega boja za obstanek in tekmovanja. Evropa in Amerika se Azije danes lotevata s podobnimi motivi, kot se je ameriških kontinentov pred pol tisočletja lotila sama Evropa: podivjano ekonomsko izkoriščanje, ki ga vodi elita. Kako pri tem fizično in duhovno izginjajo dragocene tradicionalne kulture, ki hranijo zakladnico vedenja o naravi in univerzumu, se zaveda malokdo. Ob dejstvu, da vzvode strašanskih genocidov (na primer proti domorodcem srednje, severne in Južne Amerike) praviloma vodi peščica, o naravni selekciji sploh ni mogoče govoriti. Še manj lahko govorimo o tem, če upoštevamo današnje smernice evolucijske znanosti, ki so v veliki meri pogojene z dosežki na področju genetike. Odprta možnost kloniranja predstavlja zastrašujočo napoved bojev znotraj rase v tretjem tisočletju: kloni, ki jih bo obvladovala oziroma si jih bo privoščila peščica privilegiranih, proti "navadnim" ljudem! Se bo tudi temu reklo naravna selekcija?

Nihanje med umirjeno meditativno kontemplacijo oziroma neprestanim vzpostavljanjem stika z vsemi aspekti univerzuma ter med strašnim tempom, ki ga narekuje podivjani koncept hiperkonzumacije, je, kot kaže, za Azijske dežele potekalo simbolno na Japonskem, kjer so minula leta templji vztrajali v najtesnejši soseščini z igralnicami, poslovnimi stavbami in trgovinami. Je navidez neustavljivo drsenje Japonske v globalni hiperkonzumacijski vzorec kljub pregovorno trdni tradiciji ekonomske samo-zadostnosti in religiozne discipline že zadostna napoved za pesimizem v zvezi s celotno Azijo?

Na "naravno selekcijo" ki jo dirigirajo centri ekonomske in politične moči obstaja samo en, dobro znan odgovor: distribucija moči "navadnim ljudem". Kooperative predstavljajo institucijo tovrstne distribucije. Dejstvo, da so člani hkrati lastniki kooperative, ki tudi upravljajo z dobičkom, predstavlja bistvo kooperative v zgoraj zastavljenem, širšem kontekstu. Hkrati je to odgovor na odtujitev od virov in rezultatov, na nesorazmerje med

prejemanjem in dajanjem, in še posebej na odtujitev človeka od socialnega okolja. Prevzemanje neposrednega nadzora nad porabljenimi viri, proizvedenimi učinki in rezultati (posledicami) teh učinkov vodi k odgovornemu odnosu do širše skupnosti in do naravnega okolja. Kooperative imajo tako neprecenljivo izobraževalno vrednost. Stik s celovitim sklopom poslovanja omogoča sodelavcem vpogled in pregled ter s tem srečanje, povezavo in uvid v umeščenost posameznika v lastno poslovanje kakor tudi v poslovanje v širši socialni in ekonomski skupnosti.

Navezovanje stika z neposrednim delovnim okoljem, s širšim socialnim in naravnim okoljem ter prepoznavanje globalnih tokov so tisti procesi, ki lahko (ob podpori danes dovolj razvitih globalnih komunikacijskih sistemov) učinkovito nastopijo proti uničujoči tekmovalnosti in boju za prevlado znotraj človeške civilizacije. Konec 18. stoletja je Thomas Henry Malthus kot prvi rottil, da je treba za ohranitev razmerja dobrin ohraniti tudi selekcijske mehanizme, kot so lakote, epidemije, vojne in druge oblike socialnega nasilja. S tem pa je tudi povsem jasno povedal, da gre pri vsem skupaj za zaščito elit. Na prelomu tisočletij je rast prebivalstva tolikšna, da posledic ne more predvideti nihče. Povsem jasno pa je nekaj: na prihodnje procese bodo vplivali vsi dejavniki: če ne bodo rasti prebivalstva ustavljale učinkovite metode dviga kvalitete življenja, se bo človeštvo soočalo s socialnimi, zdravstvenimi in varnostnimi problemi nepredvidljivih razsežnosti. Pri izboljšanju kvalitete življenja pa morajo sodelovati ljudje sami, saj najbolje vedo, kaj potrebujejo, predvsem pa zato, ker so za to tudi najbolj zainteresirani. Kooperative so s tem, ko služijo neposrednim potrebam ljudi, same po sebi dovolj elastične, da se lahko in se morajo prilagoditi spreminjajočim se okoliščinam. Upoštevati morajo spreminjajoče se zakonodajne okvirje in tudi vplivati na spremembe, prilagajati se morajo trgu, upoštevati prednosti prostega vlaganja kapitala itd. Morda je pri tem najtežje obdržati tesen stik s članstvom, saj se poslovanje zlahka prevesi v rutino, odnos do članstva pa postane pasiven. V deželah bivšega realnega socializma je bil pojem članstva pogosto razvrednoten, saj je bilo to praviloma obvezno. V takih okoliščinah je težko vzdrževati razumevanje in prakso aktivnega člana: lastnika, investitorja in uporabnika. Kooperacije, kjer člani igrajo aktivno vlogo na vseh treh področjih, skorajda ne morejo propasti, na drugi strani pa pomanjkljive vloge članstva ne more odtehtati še tako dobra organizacija. Kako resnična je ta izjava, lahko vedo samo tisti, ki imajo v kooperaciji lastno izkušnjo.

Slovenija je majhen in na videz nepomemben trg, zato je morda na prvi pogled videti, kot da je vsakršna socialna inovacija brez globalnega pomena. Pa ni nujno tako: osnovni princip uspeha kooperativnega gibanja je bil ravno princip jedrske in kasneje kvantne fizike: najmanjši in najbolj subtilni delci hranijo v sebi največji potencial. Majhna, vendar za določeno skupino ljudi učinkovita in po poglobljenih načelih vodena enota, lahko - kot tista trgovinica z moko, kosmiči, sladkorjem, maslom in svečami v Rochdalu - sproži posledice, ki jih ne bi mogel predvideti noben z globalnimi informacijami še tako dobro podprt strateg.

4.3.6 Pet dobrih razlogov za ustanovitev kooperativ

1. KOOPERATIVA JE PODJETJE, KI PRIPADA SKUPNOSTI

Vsi ekonomski rezultati delovanja kooperative ostanejo znotraj skupnosti, ki kooperativo vzdržuje. Z dobičkom ne upravljajo nobeni zunanji interesi, saj so člani kooperative hkrati tudi njeni lastniki. Kooperative ustanavljajo zainteresirani posamezniki in posameznice zato, da bi v skupnosti zadostili določeni potrebi, ki je ne more zadovoljiti ali rešiti nobeno drugo podjetje.

- **Kmetijske** kooperative rešujejo vprašanja potreb po nabavi, predelavi in prodaji dobrin.
- Kooperative **potrošnikov** člane preskrbujejo z željenimi dobrinami in storitvami, pri čemer se upošteva zahtevana kvaliteta in ugodna cena.
- **Delavske** oziroma **proizvodne** kooperative se ustanavljajo zato, da bi zagotovile ali vzdrževale potrebno število delovnih mest v skupnosti.
- **Stanovanjske** kooperative nudijo ljudem z nizkimi dohodki možnost, da pridejo do lastniškega stanovanja.
- **Zavarovalniške** kooperative ščitijo posameznike in in mala podjetja pred tveganji.

- Kooperativne **banke** nudijo ljudem z nizkimi dohodki in manjšim podjetjem kredite.
- **Turistične** kooperative omogočajo svojim članom potovanja in letovanja po zmernih cenah.
- Kooperative za **električno energijo, telefonijo, vodovod** ipd. omogočijo dostop do teh infrastruktur ljudem, ki živijo v krajih izven dosega pokritja zasebnih ali državnih podjetij.

Socialne kooperative in kooperative za splošno družbeno dobro se ukvarjajo z obćim razvojem določene lokalne skupnosti in so najpogosteje dejavne na področju kulture in socialnega dela.

2. V KOOPERATIVAH GRE ZA RESNIČNO DEMOKRACIJO

- člani kooperative so lastniki svojega podjetja; priskrbijo delniški vložek, izvolijo odgovorne in so kot lastniki deležni rezultatov - prek storitev ali prek povračil,
- kooperative preko konkretne udeležbe članov osveščajo in izobražujejo ljudi o ekonomskih in političnih realnostih življenja v določeni državi,
- kooperative so izkušnja za skupinsko odločanje in skupinsko reševanje problemov na demokratičen način. Mnogi posamezniki, ki so se demokracije naučili v kooperativah, so kasneje postali dejavni v širši skupnosti,
- v okoljih, ki na novo vzpostavljajo principe demokratične družbe, kooperative prispevajo k odpravljanju posledic ne-tržne ekonomije; člani kooperativ se učijo obvladovati podjetništvo in spoznavajo principe delovanja trga.

3. KOOPERATIVE IZGRAJUJEJO PROSTI TRG

Vse preveč državnih podjetij nekontrolirano prehaja v roke zasebnikov in tudi tako nastajajo monopoli. Kooperative lahko pomagajo pri premostitvi tovrstnih brez in v primerih, ko zagotovijo sodelovanje uporabnikov storitev bivših državnih podjetij. Kooperative porazdeljujejo ekonomsko moč in s tem same po sebi spodbujajo tekmovanje izdelkov in storitev na trgu. Kooperative s potrebnimi tržnimi dobrinami oskrbujejo šibkejšje proizvajalce, ki sicer ne bi mogli tekmovati z močnimi ali monopolnimi podjetji. Z vzpostavljanjem lastnih, neodvisnih mrež, se člani kooperativ izognejo posrednikom ali posojilnicam z visokimi maržami ali obrestmi. S tem, ko kooperative dobiček usmerjajo nazaj v dejavnost, lahko preživijo tudi v najšibkejših tržnih okoliščinah. Tako pripomorejo k nižanju nerazumno visoko postavljenih cen in vzpostavijo konkurenčni sistem za dostopnost blaga in storitev.

4. ČLOVEŠKO DOSTOJANSTVO

S kooperativo si ljudje pomagajo uresničiti svoje želje, morda celo sanje; uredijo si dom, zagotovijo prihodek, za otroke ustanovijo vrtec po lastnih merilih, morda celo šolo. Marsikomu kooperativa pomeni izhod iz revščine. Skupinsko odločanje je za uspeh kooperative bistvenega pomena, saj z njim člani kooperative stalno pridobivajo nove sposobnosti: soočajo se tako z zakonodajo, kot s skrivnostmi vodenja poslov. Tako kooperative neposredno povečujejo moč posameznikov; s tem, ko člani kooperativ sami odločajo o zadevah, ki imajo neposreden vpliv na kvaliteto njihovega življenja, pa se povečuje tudi njihova samozavest. Ko posamezniki pridobijo izkušnjo, da zares lahko vplivajo na spreminjanje sveta okoli sebe, tudi laže iščejo rešitve za kompleksne ekonomske in socialne potrebe. Kooperativa ponuja organizacijski model za ljudi z nizkimi dohodki, ki se tako laže smiselno povežejo z obstojećimi strukturami ekonomske in politične moči oziroma jih dopolnjujejo.

5. KOOPERATIVE SO RAZVOJNI PROGRAMI

Kooperative se praviloma povezujejo mrežno in tako vzpostavljajo komunikacijo na lokalni, regionalni, nacionalni in mednarodni ravni. Obenem iščejo ugodne priložnosti, ki jih nudijo večji ekonomski sistemi in profesionalno upravljanje. Razvejane ekonomske strukture kmetom na primer omogočajo kolićinski popust pri nabavi surovin ter dobiček pri predelavi in prodaji. Kooperativne posojilnice pogosto združujejo kapacitete in pomagajo s presežki tistim

posojilnicam, ki obratujejo v okoljih dejavnosti z nižjimi dobički. Podobno kooperativne hranilnice sodelujejo na mednarodni ravni, da bi tako povečale stabilnost zavarovanja poslov pred pogubnimi izgubami. Obenem se skupine in posamezniki na ta način združujejo in si sami zagotovijo mehanizme zaščite ob poslovnih tveganjih. Kooperative za distribucijo električne energije se združujejo zato, da lahko nabavijo energijo po nižji ceni, itd. Tako se na različne načine ustanavljajo in razvijajo centri za razvoj lokalnih samouprav.

4.3.7 KAJ KOOPERATIVE NISO?

1. Kooperative **NISO** konkurenčna podjetja in se ne ustanavljajo zato, da bi konkurirale drugim podjetjem z izdelki, ki se na trgu dobro prodajajo. Kooperative se ustanavljajo zato, da bi zapolnile nepokrita mesta konkretnih potreb določene skupnosti. V določeni fazi kooperativa seveda postane naravna konkurenca na trgu.
2. Kooperative **NISO** utopična ali nepolitična skupnost; nastajajo in obstajajo v konkretnih, pogosto težavnih ali problematičnih ekonomskih in političnih okoljih, zato so po definiciji angažirane. Kooperative so naravnane v praktične učinke.
3. Kooperative **NISO** neprofitne, prostovoljne organizacije, ki bi za svoje delovanje dobivale denar od zunaj. Kooperative so podjetja, ki služijo svojim članom in morajo delovati po ekonomskih zakonih.
4. Kooperative **NISO** mesta, kjer bi se zbirali ljudje, ki si sicer želijo zagotoviti sistem preživetja, ne vedo pa, kaj naj storijo. Kooperativo ustanovijo ljudje, ki vedo, kakšno storitev ali dejavnost želijo izvajati.
5. Kooperative **NISO** prostor, kjer bi posamezniki svoje pomanjkljive sposobnosti, veščine in znanja lahko skrili v "skupinskem delu". Nasprotno: kooperativa je prostor, kjer člani, zaposleni in odgovorni skupaj preverijo potrebna znanja in veščine posameznikov za izvajanje posameznih nalog ter poskrbijo, da bodo izbranci ustrezali zahtevam. Poskrbijo tudi za dodatno izobraževanje in usposabljanje, ki pomaga zagotoviti, da bo delo opravljeno učinkovito in odgovorno.
6. Kooperativ **NE** ustanavljajo državne agencije, da bi preverjale in razvijale razne možnosti (samo)zaposlovanja. Kooperative ustanavljajo člani. Države razvoj kooperativ pogosto (največkrat v fazi ustanavljanja) podpirajo zato, ker kooperative rešujejo probleme (npr. brezposelnost), ki jim država s svojimi programi ni kos.
7. Kooperative, o kakršnih govorimo v tej knjigi, tudi **NISO** podjetja, ki so v nekaterih državah v preteklosti in danes nosila takšno ali podobno ime, ustanovile pa so jih oblasti, da bi kontrolirale ali izkoriščale ljudi. Pogosto je bil učinek takih podjetij na lokalne skupnosti in na "člane" škodljiv, zato so take organizacije v ožji skupnosti praviloma izgubile podporo, ali pa so že propadle. Takšne "kooperative" nimajo s pravim namenom gibanja kooperativ nič skupnega.

4.3.8 INTERNATIONAL COOPERATIVE ALLIANCE (ICA) MEDNARODNA ZVEZA KOOPERATIV

4.3.9 LETS

4.3.10 DAJMO, TRGUJMO! In spomnimo se rovaša!

- ✘ [Kaj imajo kooperative skupnega s sistemom trgovanja z lokalnimi izmenjavami?](#)
- ✘ [Kaj je torej LETS?](#)
- ✘ [In zakaj sploh LETS?](#)
- ✘ [S čim lahko trgujemo v sistemu LETS?](#)
- ✘ [Kako trgujemo?](#)

- ✘ [LETS in običajni denar - kakšno je vrednotenje?](#)
- ✘ [Kombinirana cena: SIT in lokalna LETS valuta](#)
- ✘ [Kako spremljamo izmenjave?](#)
- ✘ [Kreditiranje in zamenjave z uradno valuto, davki](#)
- ✘ [LETS in država](#)
- ✘ [Ustanavljanje LETS sistema](#)

Včasih so pri nas trgovci na na pol preklane paličice z zarezami in križci zapisovali količine prejetega blaga ali storitev. Eno polovico paličice je nato spravil trgovec, drugo pa kupec. Takšna paličica se je imenovala rovaš. Celo volitve za župana so menda ponekod potekale z rovaši. Danes pa bolj poredko slišimo: »Na čigav rovaš gre pa tole?«

V Angliji in severni Ameriki so v prejšnjem desetletju nastale številne avtonomne pobude v manjših ali večjih lokalnih skupnostih, ki so si za cilj postavile tak sistem trgovanja, ki bi določenemu številu ljudi ponudil zamenjavo storitev in proizvodov, ne da bi bil za to potreben kapital in ne da bi bili za to potrebni posredniki (marže) ali država (davki). Zamenjava uslug ali blaga je sicer dnevna praksa med prijatelji, sosedi in znanci, vendar je sodelovanje te vrste omejeno tako časovno kot vsebinsko, predvsem pa količinsko. Ljudje, ki imajo omejene količine denarja, pa si kljub temu lahko na preprost način in hitro organizirajo izmenjavo: na lokalni trg ponudijo svoje storitve ali blago ter na istem trgu v zameno dobijo storitve in blago, ki ga potrebujejo. Za tovrstno izmenjavo se je uveljavil preprost naziv: Sistem trgovanja z lokalnimi izmenjavami, angleško LETS (Lokal Exchange Trading System). Angleško besedo LETS bi lahko prevedli kot DAJMO!, vendar bomo v tej knjigi uporabljali originalno poimenovanje LETS, ki ga je prvi skoval anglež Michael Linton leta 1983. LETS ni edina inovacija te vrste, lahko pa predstavlja model za vse, ki jih zanima sistem lokalne izmenjave.

KAJ IMAJO KOOPERATIVE SKUPNEGA S SISTEMOM TRGOVANJA Z LOKALNIMI IZMENJAVAMI?

Prva skupna lastnost je članstvo. Kooperative temeljijo na prostovoljnem članstvu in enako velja tudi za LETS. V LETS sistemu med seboj trgujejo oziroma si izmenjujejo storitve in blago samo člani. Vsak lahko na trg svobodno ponudi tisto, kar ima, oziroma tisto, kar zna. Načelo članstva obenem tudi pomeni, da - enako kot kooperative - tudi LETS sisteme upravljajo in vodijo člani oziroma osebe, ki jih člani za to pooblastijo.

Druga skupna lastnost je pripadnost skupnosti. S tem, ko oseba prostovoljno vstopi v kooperativo ali LETS, se zaveže, da bo podprla določeno lokalno skupnost oziroma druge člane. Vrednote samo-pomoči, solidarnosti, poštenja, enakopravnosti in odprtosti so tu ključnega pomena. LETS sistemi so enako socialno angažirani kot kooperative.

Tretja skupna lastnost je praktičnost. Tako kot člani kooperativ se tudi člani LETS sistemov ukvarjajo oziroma trgujejo s povsem praktičnimi zadevami. Prostor za manipuliranje in posredništvo je zmanjšan na minimum, saj ljudje trgujejo drug z drugim za stvari, ki jih nujno potrebujejo.

Model LETS predstavljamo v tej publikaciji zato, ker lahko služi kot nadgradnja kooperativam, ali pa kot zamisel za ustanavljanje trgovskih kooperativ. Nadgradnja v tem primeru pomeni, da si kooperative lahko na način modela LETS med seboj izmenjujejo storitve in blago enako kot to sicer počno člani - posamezniki.

KAJ JE TOREJ LETS?

LETS lahko primerjamo z rovaši, le da je sistem bolj celovit, saj vključuje več med seboj povsem enakovrednih in enakopravnih ljudi. Preprosto pa bi lahko rekli, da polovico paličice rovaša hrani administrator LETS sistema, drugo polovico pa član. Ko dva člana med seboj trgujeta, prineseta vsak svoj rovaš k administratorju, ki potegne iz registra ustrezni polovici obeh rovašev; na skupaj sestavljeni polovici rovaša kupca vreže znak za debit, na rovaš prodajalca pa znak za kredit. Posel je tako opravljen in zabeležen, LETS administracija hrani zapis obeh strank, vsaka stranka pa tudi svojega.

LETS ali sistem trgovanja z lokalnimi izmenjavami je društvo, klub ali kake druge vrste združenje posameznikov, ki želijo na skupen, neodvisen trg ponuditi svoje storitve in blago ter v zameno na istem trgu pridobiti storitve ali blago, ki ga potrebujejo. Ljudje si preprosto lahko pomagajo z medsebojno izmenjavo veščin oziroma storitev in blaga oziroma proizvodov. Sami člani si lahko pri enem izposodijo in pri drugem članu vrnejo. Člani med seboj izberejo osebe, ki vodijo evidenco nad izmenjavami.

LETS je torej sistem organiziranih informacij o izmenjavah na lokalnem trgu. Nič drugega. LETS vzdržuje seznam ponudb in povpraševanj ter bilanco stanja vseh članov. Člani sami in prostovoljno odločajo, katere storitve ali blago bodo na trg ponudili ali jih na trgu iskali, po kakšnih cenah in v kakšnih količinah. Prav tako se člani sami odločajo o tem, s kom bodo trgovali in s kom ne. Članom morajo osebe, ki jih člani pooblastijo za vodenje računa, ažurno posredovati informacije o stanju na svojem kredit-debit računu.

IN ZAKAJ SPLOH LETS?

Mar ni ena denarna valuta dovolj? Seveda je, vendar v današnjem času vrednost denarja ni več primerljiva s količino opravljenega dela ali z vrednostjo blaga. Ogromne, resnično ogromne količine denarja se izgubljajo med posredniki: banke, trgovci, država, administracije, transport... Poleg tega z denarjem manipulirajo številni dobičkarji, ki v osnovi ne delajo drugega kot da - manipulirajo z denarjem. Denar je predmet manipulacije, njegova vrednost pa je bodisi umetno vzdrževana ali pa nestabilna. Država sproti uravnava denarno maso s tiskanjem denarja, inflacijo ter spreminjanjem cenovne in davčne politike. Pri reguliranju trga in spreminjanju tržnih pogojev se izgubljajo delovna mesta, zaradi prekomernega izrabljanja in uničevanja naravnih virov (ki je posledica kapitalskih naložb) pa izgublamo biomaso. Znanje in veščine ter zemlja s svojimi plodovi so tako na videz popolnoma odvisni od manipulacij z masami denarja. Sistem lokalne izmenjave zmanjšuje maso, s katero se danes preveč manipulira in ohranja več moči v lokalni skupnosti, med ljudmi.

Smo priče neverjetnemu paradoksu: ker velja prepričanje, da se delo in izdelki vrednotijo z denarjem (in samo z denarjem) in ker se denar koncentrira pri majhnem številu ljudi (ki praviloma ne proizvajajo ničesar razen manipulacij z denarjem), se ustvarja vtis, da ni denarja, s katerim bi lahko plačali vse tiste, ki naravnost hrepenijo po delu, po tem, da bi zaslužili za življenje in so tega tudi sposobni. Da zares ne bi bilo dovolj dela za vse - tega ni dokazala še nobena študija. Res pa je (očitno), da ni dela za vse v sistemu, ki je popolnoma odvisen od denarja. Ker torej ni denarja, mnogi ljudje ne delajo nič, so brezposelni in živijo oziroma životarijo na rovaš države. LETS je model, ki ponuja možnost za delo tistim, za katere je na trgu denarja zmanjkalo.

S ČIM LAHKO TRGUJEMO V SISTEMU LETS?

Trgujemo z vsemi storitvami, enako kot v običajnem denarnem sistemu. V seznam storitev, ki jih nudimo ali potrebujemo, lahko na primer vpišemo: čistim okna, skrbim za domače živali v času vaše odsotnosti, opravljam prevoze s tovornjakom, pomagam pri sestavljanju vloge za službo, popravljam računalnike, na vaš dom dostavljam domač kruh in pecivo, jabolka itd. Zanimivo je, da lahko en človek ponudi ali si želi povsem različne reči - ponuja na primer računalniško grafično oblikovanje, naravna zelišča in sprehajanje psov, odkupuje pa mizarska dela in lektoriranje.

Člani se za omejitve transakcij dogovorijo skupaj. Praviloma se odločajo, da izmenjava mamil ni dovoljena, saj so tovrstne transakcije nezakonite, da ni dovoljena storitev prostitucije, saj v širši skupnosti ne želijo ustvariti negativne slike o skupini. Etični kodeks je nujen in običajen del dogovora o članstvu. Če nekdo od članov želi v centralnem registru zabeležiti nedovoljeno izmenjavo, mu odgovorna oseba tega ne bo dovolila. Noben član ne more siliti drugega k transakciji. Izmenjave so povsem svobodna odločitev obeh strank.

KAKO TRGUJEMO?

Recimo, da Neda zelo dobro peče kruh, vendar se ji je pokvarila pečica. Dane rad nabira gobe in ima pokvarjen avto. Janez, ki je mehanik pa strašno rad je gobe in domač kruh. Vsi so brez denarja. Svoje storitve oziroma blago in potrebe posredujejo sistemu LETS. Dane in Neda bosta na seznamu članov LETS iskala mehanika, ki bo okvare popravil. Danetu in Nedi se bo tako v registru LETS zapisal minus (debit), Janezu pa plus (kredit). Ker je Janez lojalen skupnosti, bo gobe in kruh nabavil pri Nedi in Danetu: temu primerno se bo štel kredit njima, debit pa Janezu.

Ko je članov več, hrani vse podatke seveda samo centralni LETS register. Ko Janez opravi storitev za Nedo, se dogovorita za ceno in sporočita rezultat centralnemu registru LETS. Najpogosteje se člani dogovorijo za lastne LETS čeke, kupone, bone ali kakšno drugo lokalno denarno enoto. Na njih je številka člana oziroma članice. V tem primeru Neda izroči

"lokalni denar" Janezu; ta ga odnese v centralni register, kjer Nedi zapišejo minus, Janezu pa plus.

LETS IN OBIČAJNI DENAR - KAKŠNO JE VREDNOTENJE?

Za vsako storitev ali blago avtonomno določita ceno potrošnik in ponudnik. Cene na trgu so proste. Potrošnik se oglasi ponudniku, dogovorita se za ceno in rezultat sporočita centralnemu LETS registru. V primerih, ko je to možno, ponudnik centralnemu registru prinese "lokalni denar" oziroma ček. Cene so praviloma nižje od cen na trgu običajnega denarja, ker v njih niso vračunani davki na promet in ker ni posrednikov. Najpogosteje je enota lokalne valute LETS enaka uradni denarni valuti. Če bi določena skupina za spremljanje medsebojne izmenjave na primer določila enoto DAM, bi bilo najbolj smiselno, da je vrednost enega DAM enaka enemu SIT. Tako je vrednotenje lažje in bolj pregledno; edina šibka točka je v tem, da je lokalni denar kasneje enako podvržen inflaciji kot državni.

KOMBINIRANA CENA: SIT IN LOKALNA LETS VALUTA

Mnogi proizvodi imajo v taki zamenjavi dvojno strukturo cene: del cene je v SIT in drugi del na primer v DAM. To se praviloma zgodi takrat, ko je struktura cene proizvoda vezana na storitve ali blago, ki ga proizvajalec plačuje v SIT. Tako bo na primer proizvajalec biosendvičev moral ceno za kupce, ki so člani LETS, nastaviti tako, da bo svoje delo zaračunal v LETS valuti (DAM), tisti del cene, ki pokrije fiksne stroške (elektrika, najem prostora, surovine), pa bo zaračunal v SIT saj mora le-te tudi plačevati v SIT. Struktura cene bo odvisna od tega, ali žemljice za sendviče nabavlja pri članih LETS, od tega, ali mu je delovni prostor dal v najem član LETS (in mu ga ni treba plačevati v SIT). V tem primeru bo razmerje med DAM in SIT v prid DAM. Končna cena sendviča, ki je na trgu vreden 130 SIT bo za člane LETS lahko na primer 50 SIT in 80 DAM. Ček za 80 DAM bo proizvajalec bioloških sendvičev odnesel v centralni register LETS sistema, 50 SIT pa bo zabeležil v blagajni v svojem poslovnem prostoru.

KAKO SPREMLJAMO IZMENJAVE?

Izmenjave spremljajo osebe, ki jih člani za to pooblastijo. Kadar je članov veliko, za spremljanje najpogosteje uporabljajo računalnik. Praviloma člani plačujejo minimalen letni pavšal deloma v uradni valuti (SIT), deloma pa v lokalni valuti (DAM) in poseben prispevek za čekovne knjižice v lokalni LETS valuti (DAM). Ti prispevki morajo pokriti stroške sistema administracije oziroma stroške vodenja registrov. Pri tem se poštnina, stroški telefona ipd. obračunajo v SIT, delo administracije pa deloma v SIT in deloma v lokalni valuti LETS sistema. Vsak član ima v centralnem registru svojo kartoteko, v katero se ob vsaki transakciji vpisujejo krediti in debiti. Centralni register hrani še sezname ponudb in povpraševanja. Periodično (o podrobnostih se dogovorijo člani) mora administrator sistema v internem glasilu ali biltenu objaviti vse tri registre (stanja na osebnih kartotekah, ponudbe in povpraševanja, najpogosteje s cenovnimi opredelitvami). Tako so vsi člani obveščeni o vseh storitvah in blagu, ki ga lahko na lokalnem trgu dobijo, obenem pa so obveščeni tudi o stanju na računih posameznih članov, kar onemogoča posameznikom, ki so skupnosti že veliko vzeli in premalo dali, da bi to nadaljevali v nedogled. Vsi hitro vedo, da določen posameznik živi na račun drugih in z njim preprosto ne trgujejo več. Javnost registrov je zato nujna. Člani v pristopni izjavi praviloma dovolijo objavo stanja v internem biltenu.

Prav tako mora administrator vedno (v času uradnih ur), članom omogočiti popoln vpogled v njihovo lastno kartoteko.

Za negativna in pozitivna stanja ne zaračunavajo obresti. Prav tako ni pomembno, v kakšnih količinah posamezni člani trgujejo. Lahko opravijo mnogo, malo ali nič izmenjav letno.

KREDITIRANJE IN ZAMENJAVE Z URADNO VALUTO, DAVKI

Člani se lahko med seboj prosto kreditirajo. Dogovor o kreditiranju se centralnega registra ne tiče. Če Neda Danetu posodi 100 DAM, se Nedi v centralnem registru zabeleži 100 DAM debita, Danetu pa 100 DAM kredita. Centralni register je zabeležil transakcijo. Prav tako je v LETS sistemih praviloma dovoljeno, da člani med seboj trgujejo tudi z valutami. Tako bi bilo možno, da Dane pri Nedi kupi 10.000 SIT za 10.000 DAM v primeru, ko bi imela Neda višek SIT Dane pa bi imel višek DAM in bi nujno potreboval znesek v SIT. V tem primeru bi se

Nedi v centralnem registru beležil kredit 10.000 DAM, Danetu pa ustrezno debit v isti vrednosti.

Za davke državi skrbi vsak član sam. Če ima svojo dejavnost formalno registrirano in za svoje proizvode (na primer sendviče) plačuje davke, bo praviloma ceno strukturiral kombinirano (SIT in DAM) ter davek prištel vrednosti v SIT.

LETS IN DRŽAVA

Država bi morala v svojo korist tovrstne projekte podpirati ne toliko (čeprav tudi) zaradi davkov od trgovine, ki jo LETS pospešuje, temveč predvsem zaradi socialne in ekološke narave posla. Trgovina se namreč večidel odvija v lokalni skupnosti, kar lahko te skupnosti poživiti in učvrsti, transportne stroške pa bistveno zmanjša. Zmanjševanje brezposelnosti, nezadovoljstva in kriminala so neposredni učinki LETS sistemov in kooperativ. Pri tem si država zmanjšuje najmanj stroške za socialo, policijo in sodstvo. Če ne izkoriščen potencial za državo pa leži tudi v možnosti, da se v LETS sisteme vključi sama - in v njih prosto in enakovredno trguje.

USTANAVLJANJE LETS SISTEMA

Zaenkrat v Sloveniji ne poznamo nobenega formalnega sistema, podobnega sistemu LETS, tako da ne moremo pokazati konkretnega primera. Podobno skupino lahko ustanovijo posamezniki in skupine (več kot dva člana). LETS sistemi v svetu oziroma njihove skupine štejejo od peščice do 300 ljudi. Pojavljajo pa se tudi tako imenovani Multi LETS sistemi, kjer se več LETS sistemov združi in člani enega lahko trgujejo tudi s člani drugega. LETS sistem se lahko ustanovi kot društvo ali kaka druga pravna oseba, lahko pa deluje tudi neformalno, kot neodvisni register. Člani ob pristopu podpišejo izjavo o članstvu, v kateri se strinjajo s pravili poslovanja, ki so jih določili skupaj. Člani LETS so lahko posamezniki ali pa poslovne enote kot pravne osebe (samostojni obrtniki, družbe z omejeno odgovornostjo, delniške družbe ali kooperative). V tistih krajih, kjer so kooperative dobro razvite, je povsem naravno, da se pri trgovanju združijo v skupni sistem, ki deluje po načelih LETS. Tako lahko na primer mizarska kooperativa za lokalno LETS valuto nabavlja sendviče za svoje delavce, ob tem pa vsem članom nudi mizarske usluge. Kooperativa, ki organizira kulturne prireditve v svoji dvorani, bo mizarske usluge naročila za LETS enote pri mizarski kooperativi, delavci v pekarski kooperativi bodo lahko šli na koncert za LETS enoto, gostujoči umetniki pa bodo prespali v prenočiščih, ki jih upravlja kooperativa - seveda na rovaš kooperative, ki je koncert organizirala in v primeru, ko so vse kooperative med seboj povezane v tak ali drugačen LETS oziroma DAJMO sistem.

4.3.11 zadružištvo v Sloveniji

4.3.12 Zgodovinski pregled zakonodajnih možnosti v Sloveniji

- ✘ [Zakon o zadrukah iz leta 1937](#)
- ✘ [Zakoni od leta 1945 do 1989](#)
- ✘ [Zakon o zadrukah danes](#)
 - ✘ [Definicija zadruga](#)
 - ✘ [Ustanavljanje zadruga](#)
 - ✘ [Zadružna pravila](#)
 - ✘ [Članstvo](#)
 - ✘ [Organi zadruga](#)
 - ✘ [Upravni odbor, predsednik, direktor zadruga](#)
 - ✘ [Deleži](#)
 - ✘ [Delitev presežka](#)
 - ✘ [Zadružne zveze](#)
 - ✘ [Revizija](#)
 - ✘ [Firma zadruga](#)

Tradicija zakonskih možnosti za ustanavljanje kooperative je pri nas podobna kot drugod v

srednji Evropi. Prvi zakoni so bili avstrijski in sicer Zakon o pridobitnih in gospodarskih zadrugah iz leta 1873 ter zakon o reviziji pridobitnih in gospodarskih zadrug iz leta 1903. Leta 1937 pa je začel veljati zakon o gospodarskih zadrugah in to za celotno območje prve Jugoslavije.

ZAKON O ZADRUGAH IZ LETA 1937

Zakon iz leta 1937 je veljal za vse vrste kooperativ oziroma zadrug. Zadrugo je lahko ustanovilo najmanj 10 oseb (za razliko od prejšnjega avstrijskega zakona, po katerem sta zadrugo lahko ustanovila že dva zadružnika), ki so neomejeno razpolagali s svojim premoženjem. Definicija zadruga pa se je glasila takole: "Gospodarska zadruga je združba nedoločenega števila članov (zadružnikov) s spremenljivim številom poslovnih deležev, ki se je vsak član udeležuje neposredno in ki ima namen pospeševati njihovo gospodarstvo s skupnim opravljanjem poslov po načelu vzajemne pomoči članov." V sami definiciji je zakon tudi določil, da se dobiček deli med člane sorazmerno s prometom z zadrugo in da se del dobička, ki gre v rezervni sklad, ne more deliti med člane. Zakon je zelo natančno določal tudi omejitve na obresti za vloženi kapital, kar je ena od temeljnih razlik v primerjavi z drugimi ekonomskimi organizacijskimi oblikami. Zakon spodbuja aktivno vlogo zadruga do članstva celo tako daleč, da sme zadruga poslovati samo s svojimi člani. Pri finančnih zadrugah (hranilnice, posojilnice) so bile pri tem pravilu možne izjeme. Ob ustanovitvi je bilo treba zadrugo vpisati v ustrezni sodni ali gospodarski register in šele v trenutku vpisa je zadruga lahko začela delovati. Člani zadrug so morali na občnem zboru izvoliti upravni in nadzorni odbor z mandatno dobo največ tri leta. Deleži članov v zadrugi so bili po zakonu obvezni, pravila pa so lahko določala različne višine deležev in pogoje za izplačilo deležev ob prenehanju članstva. Zanimivo je, da je članstvo lahko prenehalo šele po ugotavljanju obveznosti zadruga in da deležev ni bilo mogoče izplačati, če je imela zadruga neporavnane obveznosti. S tem je bilo zagotovljeno jamstvo članov za obveznosti zadruga. Jamstvo je bilo lahko omejeno (sorazmerno z zneskom vpisanih deležev) ali neomejeno (z vsem svojim premoženjem). Podrobnosti so urejala interna pravila zadruga.

Za pregled nad poslovanjem so obstajale revizijske zveze in vsaka zadruga je morala biti članica ene revizijske zveze. Zadruga je bila dolžna sprejeti revizijo poslovanja (blagajne, računov, dopisov, blaga, naprav...) ob vsakem času.

ZAKONI OD LETA 1945 DO 1989

V letih od 1944 do 1949 so ustanovili vrsto začasnih državnih enot, ki so vzdrževale nadzor nad zadrugami in bile zadolžene za prilagoditev zadružnega sistema novemu režimu: Iniciativni zadružni odbor za Slovenijo (1944), Oddelek (1946) in nato Komisija (1947) za zadruga pri predsedstvu vlade LRS ter nato Komite za zadružništvo pri vladi LRS (1984). Leta 1949 je prišlo do nove reorganizacije in posamezne naloge so prevzeli republiški in zvezni upravni organi prek številnih komisij in komitejev. Skupne organizacijske strukture predvojnih zadrug, Zadružno zvezo in Zvezo slovenskih zadrug je vlada LRS odpravila že leta 1946, leta 1947 pa je vlada LRS kar z uredbo ukinila vse kreditne zadruga. Kmalu nato je vlada ustanovila Državno banko za kreditiranje kmetijskih zadrug, ki je med drugim imela za nalogo tudi zbiranje hranilnih vlog na vasi. Tako so se zadruga postopoma a hitro "podržavile" in obenem oddaljile od izvirne ideje. Najbolj zgovoren je ravno primer ukinitve kreditnih zadrug in ustanavljanje državne hranilnice za zadružnike, kjer je povsem očitno, da je šlo za centralizacijo kapitala v domeno državne kontrole.

Zakoni po drugi svetovni vojni so prvotno namero zadruga, ki naj bi pospeševale predvsem koristi svojih članov, izničili že v prvem členu, kjer se govori o abstraktnih "najširših množicah" in ne o konkretnih članih, neposredno pa se izpostavlja tudi "pomoč državi pri dviganju blaginje najširših ljudskih slojev" in navaja zadruga kot "oporo državi pri izvajanju državnega gospodarskega načrta". Vloga države se kaže že pri sami ustanovitvi zadruga, pri čemer je bilo potrebno soglasje ustreznega ljudskega odbora; po predvojnih zakonih je bilo potrebno zgolj soglasje revizijske zveze, ki je bila samoupravna (samoupravna v izvornem, ne ideološkem smislu) zadružna organizacija. Po podatkih, ki jih navaja dr. Čeferin so takoj po vojni nastale predvsem nabavno prodajne zadruga (t.i. naproze), obnovitvene zadruga in pa (predvsem iz predvojnih pašniških, lesnih, vinarskih in mlekarско-sirarskih zadrug) kmetijske zadruga. Že leta 1949 pa je novi Temeljni zakon o kmetijskih zadrugah nakazal smer razmišljanja o zadrugah za celotno obdobje samoupravnega socializma: zadruga so postale domena kmetijstva, ali bolje rečeno, spretno načrtovan način kontrole države nad

kmeti, tudi s ciljem, da bi kmetje pomagali "graditi socializem na vasi". Kmetijske zadruge so se nato ustanovljale načrtovano "od zgoraj" in hitro. Sredi leta 1948 je bilo v Sloveniji okoli 1150 kmetijskih zadrug. Zakonodaja je kasneje (po letu 1949) zadruge samo še bolj oddaljevala od izvornih načel. Tako je s posebno uredbo leta 1961 zadruga že povsem izgubila svoje temelje, saj je bilo članstvo v bistvu ukinjeno (črtane so bile določbe o deležih in jamstvu, torej o lastništvu), od kooperantov pa se je pričakovalo zgolj sodelovanje. Minimalno obvezno gospodarsko sodelovanje s kmetijsko zadrugo so določala pravila. Zadruge so postale neke vrste državna podjetja, država pa je sčasoma začela težiti k zmanjšanju števila zadrug in ohranjanju večjih "agrokombinatov". Članstvo je bilo v zakonu dokaj šibko poudarjeno, skoraj povsem pa je zbledelo v praksi. Spremenilo se je v nekakšno kooperantsko razmerje med kmetom in zadrugo. Zaključno dejanje vzpostavljanja državne kontrole nad zadrugami pa je sledilo z zakonom o ustanovitvi enotnih gospodarskih zbornic leta 1962, ko so vse zadružne zveze prešle neposredno pod okrilje gospodarskih zbornic. Tudi zakon o združevanju kmetov iz leta 1972, ki je v določila o zadrugah ponovno vnesel nekaj prvotnega zadružnega duha, v praksi storjenega odmika od zadružnih načel ni mogel popraviti. Istega leta je bila (po navedenem zakonu) ustanovljena Zadružna zveza Slovenije, ki je bila samodejno članica Gospodarske zbornice SRS. Ista organizacija obstaja tudi danes; med drugim je za Slovenijo od jugoslovanske zveze prevzela tudi članstvo v International Cooperative Alliance.

Podatke iz Čeferinove analize zadružništva pri nas navajamo podrobneje zato, ker je beseda zadružništvo pri nas globoko zakoreninjena, rezervirana za kmetijstvo in - med kmeti samimi - pogosto z grenkim priokusom "kontrole države". Glede na to, da novi zakon o zadrugah vrača idejo zadruga na začetno izhodišče in omogoča ustanavljanje vseh vrst zadrug, je treba besedo zadruga rehabilitirati.

ZAKON O ZADRUGAH DANES

Zakon o zadrugah, ki je trenutno v veljavi, predstavlja povsem zadovoljivo zakonsko osnovo za ustanavljanje pravne osebe kooperantov. V nadaljevanju si bomo podrobneje ogledali določila tega zakona, pri tem pa je treba poudariti, da lahko kooperativa deluje tudi kot družba z omejeno odgovornostjo, družba z neomejeno odgovornostjo, komanditna družba, komanditna delniška družba, delniška družba, celo kot društvo ali zavod - po ustreznih zakonih, če ustanovni akt oziroma pogodba določa razmerja med člani (družbeniki ali ustanovitelji) in naravo družbe (društva, zavoda...) v skladu z načeli, ki jih objavljamo v Deklaraciji.

DEFINICIJA ZADRUGE

- V 1. členu zakon pravi: zadruga je organizacija vnaprej nedoločenega števila članov, ki ima namen pospeševati gospodarske koristi svojih članov ter temelji na prostovoljnem pristopu, svobodnem izstopu, enakopravnem sodelovanju in upravljanju članov.
- V 2. členu zakon pušča dejavnosti zadruga odprte oziroma omejene samo s predpisanimi splošnimi pogoji za opravljanje določenih dejavnosti. Zadruga se torej lahko ustanovi v načelu za katerokoli dejavnost in lahko poslujejo s člani in nečlani, pri čemer poslovanje s člani ne sme biti podrejeno poslovanju z nečlani.
- V 3. členu zakon vladi nalaga obveznost za sprejemanje takih ukrepov gospodarske politike, ki vodijo k pospeševanju zadružništva.

USTANAVLJANJE ZADRUGE

Zadrugo lahko ustanovijo najmanj trije ustanovni člani. Ustanovitelji so lahko fizične (posamezniki) ali pravne osebe (organizacije). Ustanovitelji sprejmejo akt o ustanovitvi, ki mora vsebovati: imena in naslove ustanoviteljev, sklep o sprejemu zadružnih pravil, sklep o izvolitvi organov zadruga, datum in kraj ustanovnega občnega zbora in podpise ustanoviteljev.

ZADRUŽNA PRAVILA

Pravila morajo vsebovati: dejavnost zadruga, morebitne posebne pogoje za sprejem v članstvo, odpovedni rok in morebitne posebne pogoje za izstop iz zadruga, razloge, zaradi katerih je lahko član izključen iz zadruga, delež, ki ga mora vpisati vsak član, druge

obveznosti članov, odgovornost članov za obveznosti zadruga, podlage za razdelitev presežka, poslovanje občnega zbora, naloge in mandate predsednika ter drugih organov zadruga, zastopanje in predstavljanje zadruga, obveščanje članov ter načine delitve premoženja v likvidacijskem ali stečajnem postopku.

ČLANSTVO

Članstvo v zadrugi mora biti odprto. Člani pristopijo v skladu s pravili in s pristopno izjavo, iz katere izhaja, da se podpisnik strinja s pravicami, obveznostmi in odgovornostmi, ki jih določajo zadružna pravila. Članstvo je prostovoljno, kar pomeni, da lahko član v kateremkoli trenutku iz zadruga izstopi. 12. člen zakona določa, da z izstopom sicer prenehajo upravljalne pravice in dolžnosti, ne prenehajo pa premoženjskopravne pravice in obveznosti, določene s pogodbo, zadružnimi pravili oziroma zakonom.

ORGANI ZADRUGE

14. člen zakona določa obvezne organe. Zadruga mora imeti občni zbor in predsednika ter nadzorni odbor ali najmanj enega preglednika. Zadruga, ki ima deset ali več članov, ima tudi upravni odbor. Najvišji organ zadruga je občni zbor članov zadruga. Občni zbor odloča o sprejemu zadružnih pravil, o sprejemu letnega obračuna, uporabi presežka in poravnavi izgube, o izvolitvi in odpoklicu predsednika in drugih organov zadruga, o izdaji vrednostnih papirjev, o statusnih spremembah in prenehanju zadruga, o drugih vprašanih, ki jih določajo zadružna pravila ter o vprašanih, ki niso v pristojnosti drugih organov zadruga.

Vsak član lahko na občnem zboru ali pisno zahteva podatke in obvestila o poslovanju in gospodarskem položaju zadruga, kakor tudi vpogled v poslovne knjige in korespondenco zadruga. 17. člen zakona določa rok 30 dni, v katerem mora zadruga članu odgovoriti. Pri odločanju na občnem zboru in pri volitvah ima vsak član oziroma predstavnik člana en glas, če zadružna pravila ne določajo, da ima na določeni podlagi lahko posamezen član pravico do več glasov.

Sklic občnega zbora lahko zahteva tudi nadzorni odbor, ali pa najmanj ena desetina vseh članov oziroma najmanj sto članov, če zadružna pravila ne določajo manjšega dela oziroma števila. 20. in 21. člen zakona podrobno določata način sklica občnega zbora, 22., 23 in 24. člen pa način odločanja na občnem zboru.

UPRAVNI ODBOR, PREDSEDNIK, DIREKTOR ZADRUGE

Zadruga, ki imajo nad deset članov, morajo imeti upravni odbor. Predsednik (ali upravni odbor) sklicuje občni zbor, uresničuje sklepe občnega zbora, skrbi za smotrno poslovanje in organizacijo dejavnosti zadruga ter postavlja delavce s posebnimi pooblastili in pristojnostmi. Določene naloge lahko upravni odbor ali predsednik prenese na posamezne odbornike, direktorja, delavce zadruga ali druge osebe.

Če zadružna pravila tako določajo, ima zadruga tudi direktorja, ki vodi poslovanje zadruga v skladu z zakonom, zadružnimi pravili, sklepi občnega zbora in upravnega odbora, če pa zadruga nima upravnega odbora, pa v skladu s smernicami predsednika zadruga.

DELEŽI

Vsak član mora vpisati najmanj en delež. Denarna vrednost deleža je enaka za vse člane, če zadružna pravila ne določajo podlage, po kateri morajo posamezni člani vpisati obvezni delež v različni višini ali različno število obveznih deležev, odvisno od možnega ali dogovorjenega sodelovanja z drugo zadrugo oziroma velikosti ali drugih značilnosti gospodarskih enot članov (kmetije, obratovalnice, gospodinjstva in podobno). Nadalje 35. člen določa, da pod pogoji, ki jih določajo zadružna pravila, lahko član poleg enega obveznega ali več obveznih deležev vpiše in vplača tudi enega ali več prostovoljnih deležev. Zadružna pravila določajo tudi možnosti postopnega odplačevanja deležev, kot tudi možnost, da član svoje deleže v celoti ali deloma vplača v nedenarnem sredstvu (v blagu, storitvi ali materialni pravici), ki pa mora biti izraženo v denarni vrednosti. Denarno vrednost nedenarnega deleža oceni upravni odbor oziroma drug organ zadruga, ki ga določajo zadružna pravila na podlagi cenilnega zapisnika enega ali več strokovnjakov. Strokovnjake izbere upravni odbor oziroma drug organ, ki odgovarja za njihovo izbiro.

DELITEV PRESEŽKA

Najmanj 5% doseženega letnega presežka mora zadruga nameniti za obvezne rezerve. Poleg obveznih rezerv lahko zadruga, če tako določajo zadružna pravila ali sklenski občni zbor, oblikuje še druge sklade in jim določi namen uporabe (prostovoljni skladi). Del presežka, ki ga zadruga ne razporedi v sklade ali ne uporabi za kakšen drug namen, se lahko razdeli med člane v sorazmerju z njihovim poslovanjem z zadrugo, če zadružna pravila ne določajo drugače.

ZADRUŽNE ZVEZE

Posamezne zadruge se lahko zaradi skupnih interesov združujejo v zadružne zveze. Za zadružne zveze se smiselno uporablja določbe zakona o zadrugah.

REVIZIJA

Zadružna revizija je obvezna za vse zadruge in sicer najmanj enkrat na dve leti, ne glede na to pa se opravi ob zamenjavi predsednika zadruge, direktorja in upravnega odbora.

Zadružno revizijo opravljajo zadružne zveze ali revizorska podjetja, ki izpolnjujejo s predpisi določene pogoje.

FIRMA ZADRUGE

Firma zadruge mora vsebovati označbo, da gre za zadrugo, in označbo odgovornosti članov za obveznosti zadruge: "zadruga z omejeno odgovornostjo" ali okrajšavo z.o.o., če je odgovornost članov za obveznosti zadruge omejena na določeno vsoto; "zadruga brez odgovornosti" ali z.b.o., če je odgovornost članov za obveznosti zadruge po zadružnih pravilih izključena.

4.4 Predstavitev Metelkove v Parizu, FESU 1996

predstavitev na tem mestu je prirejen in ažuriran prevod predstavitve Metelkove na seminarju o urbani kulturi in urbani varnosti v Parizu, 1996.

podrobnejša predstavitev

1. arhitekturnih in vsebinskih načrtov Mreže za Metelkovo je objavljena v Razvojnem načrtu za vojašnico ob Metelkovi ulici, Retina, Ljubljana, 1995, in na Autokarti Metelkove, Retina, Ljubljana, 1997,
2. procesov odločanja o kulturnem centru Metelkova je objavljena v Dosjeju Metelkova 1990-1996, Retina, Ljubljana, 1996,
3. različnih pogledov na Metelkovo s strani akterjev v Metamorfozah Agore Metelkove, DRPPD, Ljubljana, 1999,
4. akterjev, programov in vsebin v Katalogu Metelkova, KUD Mreža, 1999,

in na www straneh <http://www.ljudmila.org/retina> ter <http://www.ljudmila.org/metelko/>

Vsi udeleženci in vse udeleženke pogovorov ob projektu Phare Partnership "Prevenција in varovanje v odprtem urbanem kulturnem središču Metelkova" kot dodatno informacijo o Metelkovi prejmejo knjigo Metamorfoze Agore Metelkove, v kateri so ponatisnjeni številni eseji, članki in študije, ki so bili doslej objavljeni v Mzinu, Razvojnem načrtu, Metelkovniku in v drugih natisih manjših naklad. Na tem mestu podajamo zgolj komplementarno in ažurirano pregledno informacijo o Metelkovi.

Lastništvo in uporabniki:

Lastnika zemljišča na območju bivše vojašnice 4. julij sta MO Ljubljana in Ministrstvo RS za kulturo.

Mestna občina Ljubljana je lastnica objektov in zemljišča v t.i. severnem delu bivše vojašnice kar zajema kare med Metelkovo, Masarykovo in Meistrovo in vključuje stavbe Lovci (ob Masarykovi), Hangar in Hlev (ob Meistrovi), Pešci (od Masarykove vzdolž proti bivšim Zaporom), ter garaže in zapore v centralnem delu. Urbanistična koda za to območje je CO 5/4, funkcionalna enota F1.

Ministrstvo za kulturo je lastnik objektov in zemljišča v t.i. južnem delu bivše vojašnice kar zajema karejsko pozidavo s parkom med Taborom (na jugu), Meistrovo in Metelkovo ulico. Urbanistična koda za to območje je CO 5/4, funkcionalna enota F2.

Namembnost zemljišča in dovoljeni posegi:

Po tem, ko je vojašnica 4. julij - tako kot druge vojaške nepremičnine - v urbanističnem smislu predstavljala belo liso urbanizma, sta Mestna občina Ljubljana in Ministrstvo RS za kulturo v letih 1995-1996 izvedli javni arhitekturno urbanistični natečaj za celotno območje. Javni natečaj je predpisal naslednje.

Opis projektne naloge na urbanistično-arhitekturnem natečaju:

Kompleks Metelkove - bivša vojašnica 4. julij v Ljubljani leži med Taborom na južni, cerkvijo Srca Jezusovega in Zdravstvenega Doma Center (z Metedonsko terapijo op.p.) na zahodni, železnico na severni ter (rezidenčnim predelom op.p.) Friškovcem na vzhodni strani.

Lokacija se deli na severni in južni del kompleksa.

Celotni kompleks ob Metelkovi, južni del, ki je v lasti RS Slovenija Ministrstva za kulturo in severni del v lasti MO Ljubljana, je namenjen kulturi.

Južni del bo programsko namenjen muzejskim in razstavnim prostorom z depoji, ateljejskim, izobraževalnim in upravnim objektom ter spremljajočim dejavnostim le teh.

Severni del, ki se integralno navezuje na južni del, bo namenjen multikulturnim programom s centrom sodobnih ustvarjalcev, s poudarkom na raznolikosti in vsebinski kakovosti alternativnih programov. Vsebina takega programa bo omogočala žarišče celodnevnega ter nočnega kulturnega dogajanja.

Možnost združevanja različnih programov v kompleksu bo navdahnila utrip kulturnega središča z bogato programsko ponudbo za različne potrebe uporabnikov.

Preplet zgodovinskih slogov karejske pozidave J dela (renesansa, barok) je narekoval zaščito prvotne arhitekturne oblike venca stavb v južnem delu in nadgradnjo prostora v takem smislu, da bo "kulturna dejavnost v tem predelu in nasplošno v mestu imela pomembno vlogo pri združevanju in kulturnem življenju občanov."

Natečaj je za južni del predvidel naslednje uporabnike: Slovenski etnografski muzej (stavbi 27 in 28, skupaj cca. 7.500m²), Uprava za kulturno dediščino (stavba 4, cca. 2000m²), Moderna galerija (stavba 22, cca. 2400m²) in Narodni muzej (stavba 25, cca. 3000m²) ter stavba za neodvisno kulturno produkcijo (22. organizacij po izboru ministrstva) v objektu št. 6/8 ki naravno meji med severnim in južnim delom, cca. 1800m²).

Za severni del je natečaj predvidel naslednje:

Prostori bivše Šole in Pešcev (3450 m² od tega 75m² podstrešja) se namenijo za glasbene, galerijske, multimedijske, družabno gostinske, vadbene, likovno-ateljjske ter poslovne programe za komunikacijske, izobraževalne, knjižno-revialne založbe ter organizatorje prirediteljev. Prostori Lovcev (705m² od tega 165m² podstrešja) se namenijo za kulturne ter socializacijske skupine ter družbena gibanja.

Prostori Zaporov (990m²) se namenijo za mladinski hotel s kapaciteto cca. 80 postelj in potovalno agencijo.

Stavbe Mali Hangar, Hlev in garaže so bile po oceni zavoda za raziskavo materiala in konstrukcij v takem stanju, da je njihova obnova vprašljiva in neracionalna. Prostor naj bi se izkoristil za novogradnje na osnovi arhitekturnega natečaja za namembnost: prostori za pripravo in izvedbo gledaliških in plesnih projektov, prostore za likovno raziskovanje in projektiranje, ateljeji, gostinska dejavnost (bioprehrana, artkavarna).

Neposredno ob Metelkovi ulici je bila v programski zasnovi predvidena novogradnja AGRFT in t.i. centra sodobne umetnosti, za plesne, glasbene in multimedijske projekte.

Prvonagrajena rešitev Forum je predvidela večfazno urejanje lokacije; v prvi fazi naj bi se ohranili vsi zgoraj navedeni objekti s prvotno namembnostjo, dolgoročno pa naj bi celotni severni del za prvotno predvideno namembnost pozidali na novo (po faznih razpisih ustreznih arhitekturnih natečajev, op.p.).

Po dolgotrajni proceduri je mestni svet MO Ljubljana septembra 1998 sprejel Odlok o Prostorsko ureditvenih pogojih za območje urejanja Metelkove (Zdravstveni dom, in CO5/4 Vojašnica 4. julij), Uradni list RS št. 72/23.10.1998 stran 5557. V nadaljevanju za navedeni odlok uporabljamo kratico PUP (prostorsko ureditveni pogoji).

Namembnost in dovoljeni posegi za severni del Metelkove (CO5/4-F1) po veljavnem odloku PUP.

Namembnost: kulturni, izobraževalni in poslovni program z javnim programom v pritličju, mladinski hotel.

Dovoljeni posegi:

- tekoča vzdrževalna dela na objektih in napravah
- adaptacija (funkcionalne izboljšave)
- spremembe namembnosti in dejavnosti v obstoječih objektih v okviru osnovne namembnosti funkcionalen enote, tudi pri objektu bivših zaporov, ki se ga ohrani kot mestni, državni, zgodovinski in pričevalni spomenik, kateremu se da ustrezna osnovna programska in vsebinska dejavnost in nomeni za mladinski hotel;
- novogradnje;
- rušenje objektov in druga dela v zvezi s pripravo stavbnega zemljišča;

Za severni del je bil doslej razpisan zgolj anketni urbanistični natečaj, zato citirani odlok (PUP) v 15. členu eksplicitno navaja, da je za to območje potrebno razpisati arhitekturni natečaj.

Namembnost in dovoljeni posegi za južni del Metelkove (CO5/4-F2) po veljavnem odloku PUP

Namembnost: kulturni in poslovni program z javnim programom v prvi kleti.

Dovoljeni posegi:

- tekoča vzdrževalna dela na objektih in napravah
- rekonstrukcije in adaptacija (funkcionalne izboljšave, nadomestne gradnje)
- spremembe namembnosti in dejavnosti v obstoječih objektih v okviru osnovne namembnosti funkcionalen enote;
- novogradnje, dozidave obstoječih objektov;
- rušenje objektov in druga dela v zvezi s pripravo stavbnega zemljišča;

Za južni del je bil razpisan urbanistično arhitekturni natečaj, zato citirani odlok (PUP) v 16. členu eksplicitno navaja, da se za to območje prenova izvaja na podlagi prvonagrajene urbanistično arhitekturne natečajne rešitve.

1. Uporabniki prostorov v kulturnem središču Metelkova

Južni del: lastnik Ministrstvo RS za kulturo;

Stavbi 27,28, Slovenski etnografski muzej, upravna stavba in glavna razstavna plača. Upravna stavba je bila v celoti obnovljena in odprta ob prireditvi EMK, Ljubljana 1997.

Stavbe 4 (vzdolž Metelkove ulice) ter 22, 25 (vzdolž Meistrove ulice), so namenjene Narodnemu muzeju, Moderni galeriji in Upravi RS za varovanje kulturne dediščine. Prenova je načrtovana v skladu z prvonagrajeno arhitekturno rešitvijo.

Stavba Metelkova 6 (6/8), je namenjena neodvisnim kulturnim produkcijam. Obnovil jo je zavod Retina, odprta je bila februarja 1997. Ministrstvo za kulturo je sklenilo najemne pogodbe z naslednjimi organizacijami: Pravno informacijski center, Retina (danes Labeco, Živozeleni, Društvo za razvijanje preventivnega in prostovoljnega dela), NSK -Informacijski center, uredništva Maske, Emzin, Ekran, Aleph in Literatura, plesno gledališke skupine En knap, Panoptikon/Exodus, Društvo za sodobni ples, produkcije ŠKUC, FORUM in Gallus Carniolus ter Mirovni inštitut in Inštitut za trajnostni razvoj.

Severni del; v lasti Mestne občine Ljubljana

Uporabniki vseh stavb so navedeni v preglednici v nadaljevanju.

Vse stavbe v tem delu so zasedli privrženci Mreže za Metelkovo septembra 1993, po tem, ko je ta del vojašnice vlada RS in mestni svet MOL določil za programe po elaboratu Mreže za Metelkovo. MOL je po podpisu protokola s predstavniki uporabnikov Metelkove (april 1995) stavbe in funkcionalno zemljišče postopoma urejala in obenem sklepala najemne pogodbe z uporabniki. S pogodbenim statusom uporabljajo danes prostore v stavbah Pešci in Lovci. Drugi uporabniki nimajo legalnega statusa.

Stavba 14 "Lovci" ob Masarykovi ulici; Mestna občina Ljubljana je stavbo v celoti obnovila leta 1996 ter z uporabniki sklenila najemne pogodbe s plačilom najemnine. V letu 1999 je MOL dodatno adaptirala podstreho s štirimi slikarskimi ateljeji, za katere naj bi bil v letošnjem letu objavljen razpis za bodoče najemnike.

Stavba 9 "Pešci" leži pravokotno ob vhodu v kompleks iz Masarykove ulice. MOL je stavno delno obnovila pomladi 1997 in z najemniki sklenila 5 letne pogodbe brez plačevanja najemnine.

Stavbe "hangar", "garaže" in "hlev", ležijo ob Meistrovi ulici. Stavbe so obnavljali uporabniki sami, MOL pa je v letu 1999 uredila vodovodno in električno napeljavo ter sanitarije. Uporabniki nimajo sklenjenih pogodb.

Stavba "Zapori" čaka na obnovo v mladinski hotel/galerijo. Posamezne celice obnavljajo in urejajo umetniki. MOL je iz proračuna 1999 naročila projektno dokumentacijo za prenavo, samo prenavo pa bo financirala vlada RS predvidom z začetkom že v letošnjem letu.

Financiranje in organizacijske strukture

Prenovo v severnem delu so v času zasedbe deloma financirali uporabniki sami, po podpisu protokola pa stavbe postopoma obnavlja MO Ljubljana. Prenovo stavb v južnem delu v celoti financira vlada RS. Nacionalne kulturne inštitucije v južnem delu za program in za vzdrževanje stavb dobivajo proračunska sredstva. Stavbo Metelkova 6 upravlja profitna firma iz najemnin, ki jih uporabniki plačujejo po pogodbi z Ministrstvom za kulturo. Stavbe v severnem delu nimajo urejenega upravljanja oz. vodenja. Operativno in reprezentativno funkcijo za uporabnike severnega dela je do leta 1994 izvajala Mreža za Metelkovo, med 1994 in 1998 pa zavod Retina. Danes ne obstaja v severnem delu nobena enovita formalna ali neformalna struktura vodenja, upravljanja ali reprezentiranja. Uporabniki svoje programe financirajo projektno. Mestna občina Ljubljana v 10 letih ni za strukture vodenja ali upravljanja akterju namenila nobenih finančnih sredstev.

Za obnovo južnega dela je ministrstvo ustanovilo gradbeni odbor, katerega člani so poleg predstavnikov ministrstva tudi predstavniki vseh nacionalnih inštitucij- uporabnic. Za obnovo in urejanje severnega dela pa je na MO Ljubljana od 1995-1999 delovala t.i "projektna skupina MO Ljubljana za severni del Metelkove". V projektni skupini so bili redni člani predstavniki različnih oddelkov MU MOL ter predstavniki uporabnikov (Retina, nato predstavniška skupina) ter krajanov.

Vlada RS (od 1994 zanjo Ministrstvo za kulturo) in MO Ljubljana sta sklenili v zvezi z lokacijo več dogovorov. Najprej v letih 1992/3 ko sta določili namembnost, nato leta 1995, ko sta skupaj razpisali arhitekturno-urbanistični natečaj in nazadnje leta 1998 ko sta s ključnimi uporabniki podpisali Dogovor o usklajenem reševanju skupnih programov na lokaciji (prevencija varovanje, informacijsko-promocijske dejavnosti, urejanje zunanjih površin...).

Prostor in dejavnosti

Celotna površina bivše vojašnice je cca. 40.000 m² od tega pozidave 13.000 m² (cca. 22.000 m² uporabnih notranjih površin brez predvidenih dodatnih adaptacij).

V severnem delu je več prostorov v katerih se odvija javni program. V pritličju stavbe Pešci sta dva koncertna oz. klubska prostora in en večnamenski prireditveni klubski prostor v

prvem nadstropju. Ostali prostori se uporabljajo kot ateljeji, delavnice, pisarne, knjižnica/čitalnica ali vadbeni prostori. V stavbi Lovci so v pritličju manjši prireditveni klubski prostori z javnim programom (predavanja, delavnice, specializirane informacijske točke, kulturni program) v prvem nadstropju pa ateljeji in vadbeni prostori. V stavbi Hangar je večji klubski oz. gledališki prostor ter delavnice, v Hlevu galerija, klub in pokriti skate-park ter na podstržju ateljeji; ateljeji in delavnice so tudi v garažah. V zaporih je več delavnic in en prireditveni prostor za delavnice in predavanja. V stavbi Metelkova 6 so večinoma pisarniško-produkcijski prostori ter ateljeji. Nekatere organizacije imajo javne programe (predavanja, svetovanja, delavnice, specializirane knjižnice). V preostalem južnem delu javni program zaenkrat izvaja samo Slovenski etnografski muzej. Občasno se javni program izvaja tudi na zunanjih površinah, tako v južnem delu kot v severnem delu. V severnem delu je za zunanje prireditve posebej urejena površina med hangarjem, hlevom in garažami.

V celoti vzeto program izvaja preko 50 subjektov, s tem, da na lokaciji vsakodnevno dela preko 100 ljudi. Program je izrazito heterogen in zajema muzejske, galerijske, ateljejske, knjižničarske, raziskovalne, umetniško-produkcijske, klubske, socialne dejavnosti, individualne ateljeje in delavnice ter vadbene prostore, javne programe gledališč, organizatorjev glasbenih prireditev, predavanj, izobraževanja in raznoraznih delavnic, svetovanj ljudem v stiski, klubskih ali socializacijskih prostorov formalnih in neformalnih društev itd. Temu primerna je tudi publika, ki zajema praktično vse segmente populacije.

Neurejenost lokacije je bistveni razlog za to, da je tako obisk prireditev kot same lokacije manjši, kot bi lahko ob ustrezni urejenosti bil. To zlasti velja za zunanje površine, ki so izrazito zanemarjene in - razen kot divja parkirišča - neizkoriščene.

Lokacije se še vedno drži slaba slika, ki so jo mediji o njej ustvarjali v letih med 1994 in 1997, ko je bilo celotno območje brez električne energije in vode, vsi uporabniki so bili brez legalnega statusa, velik del prostorov so zasedali začasno naseljeni brezdomci in skvoterji, ki prostorov niso uporabljali za predvideno namembnost. Po letu 1997 na Metelkovi občasno prebiva le nekaj posameznikov in to v prostorih, ki jih obenem uporabljajo za program oz. kot atelje.

Analitike publike na Metelkovi sistematično ne izdeluje nihče.

Notranja organiziranost

Do pred kratkim je Metelkova predstavljala urbani boj, ki se je v različnih obdobjih odražal na različne načine. Akterji so bili navznoter v posameznih fazah različno organizirani. Gotovo najbolje ob sami zasedbi (jeseni 1993) ko je bila Metelkova zaradi pestrega programa in močne podpore v javnosti dobro obiskana. Uporabniki (skvoterji) so odločitve sprejemali na odprtih in dobro obiskanih srečanjih, kjer so urejali tako vprašanja uporabe in urejanja prostorov, kot vprašanja razmerij do oblasti, javnosti in do vprašanj varovanja lokacije. Neformalna dobra organiziranost pa je trajal le kratko in v letih med 1994 in 1997 je bil severni del lokacije odprt in ranljiv, tudi ob dejstvu, da je MO Ljubljana vsa leta plačevala najemno profitno varnostno službo, katere varnostniki so bili nameščeni v posebej za to prirejenem kontejnerju ob vhodu iz Masarykove ulice. V navedenem obdobju je bil vandalizem (vlomi, incidenti) na lokaciji pogost pojav. Organizatorji prireditev varnostnike organizirajo posebej, krajane je motil hrup in zlasti publika, ki je iz lokacije odhajala ponoči. Zavod Retina je v letih 1994 - 1998 vodil naslednje dejavnosti za Metelkovo:

1. priprava formalnih podlag za obnove stavb in skrb za uveljavljanje ustreznih proračunskih postavk na ravni minsitstva in MO Ljubljana; v lastni režiji je zavod obnovil stavbo Metelkova 6 in jo tudi upravljal. Zaradi neustrezne odmere najemnin, ki ni vključevala stroškov upravljanja je zavod leta 1999 prenehal z dejavnostjo.
2. organizacija posameznih kulturnih dogodkov in upravljanje članstva Metelkove v mednarodni mreži Trans Europe Halles.
3. izvajanje programov aktivne politke zaposlovanja, zlasti uveljavljanje javnih del v kulturi in socialni ter promoviranje in ustanavljanje kooperativ kot oblike samopomoči oz. samozaposlovanja na področju unikatne obrti. V štirih letih je zavod retina zaposloval preko 180 ljudi, pri tem jih je bilo naenkrat zaposlenih tudi nad 40.

4. vodenje odprtega informacijsko dokumentacijskega centra z dostopom do elektronskih komunikacij.

Retina je zaposlovala tako umetnike, strokovnjake na različnih področjih, kot brezposelne, mlade, ki so se zatekli na lokacijo Metellove, brezdomce in odvisnike. Delali so strokovna dela na vseh zgoraj naštetih področjih, torej od organiziranja prireditev, dela v obrtniških delavnicah do upravljanja objektov in funkcionalnih površin.

Po prenehanju delovanja zavoda Retine ni na lokaciji nobenega zaposlenega za dejavnosti skupnega pomena. Po ocenah Mreže za Metelkovo, Razvojnega načrta in zavoda Retina, bi na lokaciji lahko našlo (oziroma moralo dobiti) zaposlitev za dejavnosti skupnega pomena od 20 do 50 oseb.

Predvidevali so zaposlovanje na najmanj naslednjih področjih:

1. upravljanje in urejanje zunanjih površin (parki, parkirišča)
2. upravljanje objektov (hišniška dela in čiščenje)
3. prevencija in varovanje
4. organizacija kulturnih prireditev (zlasti ekspoatacija zunanjih površin)
5. tehnični servisi (ozvočenje, delavnice) in usluge (restavracija...)
6. informacijski center Metelkove: recepcija, promocija, protokol in mednarodno sodelovanje.

Koncept: odprto urbano kulturno središče

Metelkova na celotni površini združuje zelo različne akterje, ustvarjalne prakse in obiskovalce. Marsikdo med uporabniki le stežka najde kako skupno ali povezovalno konceptualno točko - še teže nit. Le kaj ima skupnega prestižna nacionalna inštitucija s "skvotersko" tradicijo obeleženo subkulturno produkcijo? se sprašujejo. A vendarle se strinjajo v eni pomembni usmeritvi: Metelkova naj bo kulturno središče odprtega tipa; Agora. Varnost naj ne temelji na represivnih mehanizmih temveč na odprtosti, inkluzivnosti in socialni angažiranosti ter, posledično, na programu, ki bo omogočil, da bodo na Metelkovi "svoje" našli najširši segmenti publike.

Zunanji opazovalci so hitro prepoznali, da je največja zanimivost Metelkove prav v tem, da v prostorskem smislu navznoter gosti največja nasprotja obenem pa se nahaja v težavni urbani konstalaciji. Kot bivša vojašnica je predstavljala izoliran in neprehoden otok sredi mestnega centra, kar je za krajanje na nek način predstavljalo mirno zaledje. Vendar se je ta del mesta v celoti - ne le s programom Metelkove, ki je zdaj prehodna - bistveno spremenil. Spremenil se je s tem, da je pod železniško postajo odprt prehod proti Bežigradu in s tem direktna peš povezava s centrom in bolnišničnim kompleksom. Novejšega nastanka je poslovni center Ledina in še bolj kompleks luksuznih stanovanj ob Kotnikovi ulici. Novogradnje poslovno-stanovanjskih objektov ob Meistrovi ulici so se lani že dotaknile Metelkove ulice. In nenazadnje, Zdravstveni dom na Metelkovi gosti edino intitucijo, ki izvaja metadonsko terapijo za odvisnike. Te močne prostorsko-programske spremembe temeljito vplivajo na utrip v pred tem mirnem okolju Tabora, ledine in Friškovca.

Glede na to, da se je okolica z naštetimi dejavniki soočila z izrazitim povečanjem pretoka ljudi, tako prebivalcev kot uslužbencev in naključnih sprehajalcev, se - ob prostorskih in programskih potencialih Metelkove - sama po sebi ponuja zamisel, da se lokacija primerno uredi za vse vrste publik. Temu je sledil tudi javni arhitekturno urbanistični natečaj in nenazadnje s svojim naslovom tudi prvonagrajena rešitev Forum. Tako usmeritev so podprli ključni uporabniki Metelkove, ko so podpisali aprila 1998 Dogovor o usklajenem izvajanju dejavnosti skupnega pomena za lokacijo (Dogovor je v prilogi). Metelkova naj skratka postane odprt prostor za vse, plurikulturna točka srečevanja, kreativni stik tradicionalnega in sodobnega, interakcija umetnosti, ustvarjalnosti, socialne akcije, zabave/oddiha, druženja in refleksije.

Varovanje in prevencija

V severnem delu je vsa leta nameščena profesionalna varnostna firma, vendar ne izvaja ustrezne kontrole ne v smislu varovanja stavb ne okolice. Varnostniki nimajo ne ustreznih napotil in ne ustrezne kontrole oz. nadzora.

Posebej je varovan Objekt Metelkova 6 in sicer samo elektronsko (alarm) v režiji firme Sintal. Etnografski muzej ima 24 urno varovanje s firmo Varnost Bežigrad. Zunanje površine nimajo urejenega varovanja. Med tremi varnostnimi firmami na lokaciji ni rednega informacijskega pretoka in nobenih operativnih dogovorov. Tako tudi ne obstaja enotna analitika o incidentih na območju Metelkove.

Uporabniki Metelkove že s svojim heterogenim programom, ki privablja najrazličnejše publike tudi iz sicer t.i. rizičnih populacij predstavljajo največji realni in obstoječi potencial za prevencijo nasilja. Pri tem ni zanemarljivo, da imajo - zlasti uporabniki severnega dela Metelkove - za seboj dolgoletno izkušnjo neposrednega stika s težavnimi urbanih okoliščinami, vključno z neurejenostjo lokacije, temačnostjo, vandalizmi in drugimi urbanih problemi ter toksikomanijo. Ustvarjalci so se zlasti v času zasedbe morali aktivno soočiti z urbanih problemi ob tem pa so samodejno razvili tako občutljivost kot mestoma spontane mestoma načrtno metode pristopa. Zavod Retina je poizkušal koncept prevencije nadgraditi s široko shemo aktivnega zaposlovanja (začasne in trajne zaposlitve) vendar se je ta proces zaradi nepremostljivih finančnih težav leta 1999 prekinil.

Vendar so naštetih formalni oz. strukturni in spontani procesi dokazali, da je kulturni center odprtega tipa lahko izrazito kreativen in dejaven v pristopu do urbanih problemov, ki jih obravnava na inkluziven (integracijski) način, z nudenjem dodatnega izobraževanja, kreativnosti in raziskovanja, predvsem pa s tem, da ponuja okolje za druženje in spontano interakcijo z pestrimi različnostmi ustvarjanja.

Urbani kulturni center na ta način lahko postane inkubator različnih načinov zaposlovanja mladih, težko zaposljivih in tudi "problematičnih" oseb. Ti na lokacijo prihajajo tako zaradi programov, ki jih nudijo umetniške in socialne ter druge skupine na Metelkovi kot zaradi zgoraj opisane urbane pozicije kulturnega središča, ki s svojimi velikimi in po naravi prijetnimi zunanji površinami vabi - podnevi in ponoči - različne interesne urbane skupine.

4.5 Lux in tenebris lucet, posaditev TISE – darilo SEM, maj 1997;

Draga Inja Smrdel,

Lux in tenebris lucet!

je napis na sončni uri v samostanu Stična. Tam ponavadi kupim moko, sir in zeliščne pripravke na poti domov v majhno vas Glogovica pri Šentvidu pri Stični. Trgovinico so uredili ne dolgo tega v bivši obedovalnici za menihe. Sončna ura je ravno nad vhodnimi vrati, in ker je treba čakati, da menih v vratarnici pokliče trgovce, vedno znova postajam na dvorišču in ponavljam to preprosto resnico: *lux in tenebris lucet*. Pri tem pogosto mislim na Metelkovo in izrek se mi zdi še bolj resničen. Danes je oblačno in ko je trgovka opazila, da zrem v uro, je opravičujoče rekla: danes ura ne dela, ker ni sonca! Potem sem premišljeval o tem sklepu, ki je za človeka tako tipično površinski. Ura vendar dela in sonce za božjo voljo JE! Obe "napravi" sta umerjeni globinsko, na brezčasje, na trajanje, ki je neodvisno od vremenskih turbulenc. Zakaj človek ne more reči: ta hip ne morem videti koliko je ura! Težave paradigmatskih obratov ne izpričujejo samo življenjske usode trgovke, Kopernika, Bruna in Galilea, temveč naša vsakdanja praksa. Le kdo bi danes, pol tisočletja po Koperniku, namesto stereotipnih romantičnih izjav (iz slovenske ljudske pesmi si tukaj izposodim primera: "zvečer ko sonce mi za goro gre, nešteto zvezdic se prižge..." in "sonce zgodaj gori gre, dekleta vstajajo...") vložil trud v znanstveno utemeljeno predelavo in dahnil "se zemljica t'ko je obrnila, da sem zvezde opazila in solnce iz oči spustila..." ali kaj podobnega, današnjemu razumevanju vesolja primerne.

Dopoldan sva s kolegom in prijateljem Dušanom Šušteršičem posadila drevo na dvorišču južno od muzejske hiše, vizavi cerkve Srca Jezusovega. Ne moreš si misliti, kako sem se razveselil, ko je pred dvema letoma postalo dokončno jasno, da bo Slovenski etnografski muzej na Metelkovi. Hipoma se je v mislih odprlo polje možnega stika dediščine in trenutnega ustvarjanja. V minulih letih, ko sva bila oba sicer polno zaposlena z "operativnimi" posli, sem se - opogumljen z redkimi a prijetnimi srečanji - vedno znova in vse bolj radostil ob dejstvu, da se znava veseliti idej drug drugega. Z odobravanjem sem bral tvoj futuristični sprehod po bodoči centralni palači, skupaj s tabo vidim bodoče delavnice in pričakujem, da bo naša skupna zamisel, da na Metelkovi ne bo plastike, zares postala res. Kolikor sem pred dolgimi sedmimi leti, ko sem razmišljal predvsem o načinih za demontiranje vojaškega aparata slutil, da je prava moč v zmožnosti za (med)kulturno interakcijo, toliko mi je bilo v pogovorih s tabo povsem jasno, da lahko skupaj, z integracijo različnih vpogledov, resnično oblikujemo močan in zgovoren prostor. No, etnografskega muzeja se res veselim in ob otvoritvi sem mu želel nekaj prav potihno pokloniti; premišljeval sem o večnosti, preteklosti, sedanjosti, o živem in mrtvem, o temi in svetlobi, o trajanju, živem nehanju. Ne vem več kdaj in kako, ampak v nekem trenutku je postalo jasno, da je tisto, kar je za dar pravo - drevo tisa.

Tisa (*Taxus baccata*) raste počasi in živi dolgo - skorajda večno. Kot vrsta izumira in je pri nas zaščitena. Povedi sta navidez protislovni kajne? Starosti se tisi ne da odčitati; poznajo tudi tisočletne primerke. Je zimzelena, njeni plodovi pa so strupeni. Uporabljali so jo za izdelavo bojne opreme: za loke, puščice, ščite, za ojnice koles in kot obredni les. V več kulturah je zato poznana kot mitološka rastlina. Sadili so jo ob svetiščih in ob pokopališčih. Simbolizira večnost, smrt in življenje.

Kazalo je že, da se je - v domišljiji - našlo pravo darilo. A kaj, ko avtohtone rastline ni bilo nikjer najti, tisti "štancani" uvoženi grmički pa nekako nimajo prave energije; potem pa sem izvedel, da imajo nekaj domačih dreves vzgojenih v Murski Soboti. Franček iz drevesnice je bil vesel, ko je po telefonu izvedel, da bo njihovo drevo pristalo ob Slovenskem etnografskem muzeju. Včeraj sem tako odpotoval s prijateljem, primorcem Igorjem Vezovnikom, preko Mure. Imeli so res samo par dreves, pa še te "posiljujejo", kot pravijo, da bi bili bolj grmičasti. Rekli so, da je tista tisa, ki sva jo končno izbrala, stara dvanajst let - visoka pa je kot osemletni dekle. Z Igorjem sva se potem sprehajaje se izgubljala ob meandrih ob Muri, obiskala Brod in nato skoz dež odpeljala proti Ljubljani. Tisa je morala prenočiti na Glogovici na Dolenjskem, navsezgodaj zjutraj pa smo ji tam odrezali vejo, ki je to drevo po sili delalo grmičasto. Iz veje bo puščica za sinov lok. Lokostrelstvo je Ramov najljubši "konjiček". Že kot triletnik je zahteval, da mu izdelujem loke in pokazal je neverjetno umirjenost in koncentracijo za streljanje. Ko je bil star pet let sem mu kupil prvi "profesionalni" lok in ko sem se posvečal branju knjige "Zen in the Art of Archery" je postalo jasno, da so principi Zen lokostrelstva identični principom Jain pacifizma. *Ahimsa paramo dharma* je bilo namreč moje vodilo duhovnega odraščanja. Zenovsko pravilo, da nastopi pravilna napetost (loka) v trenutku, ko napetosti ni (krog) (oziroma, ko je napetost dovršena, op. a.) in da puščica poleti v trenutku, ko izgine iz misli, je enako taoističnemu pravilu, da je zunaj enako znotraj, ali jainovski meditativni praksi, da je skrivnost dihanja v ne-dihanju.

Metelkova je bil od začetka projekt konverzije - iz teme v luč, iz omejevanja v svobodo, iz represije v ustvarjalnost, iz ksenofobije v kozmopolitizem. *Lux in tenebris lucet* se lepo kaže v Cameri obscuri, ki jo je skupina Sestava napravila v obokanem hodniku pred temnicami v bivšem vojaškem zaporu na Metelkovi. Svetlobni žarek je proti temnicam speljan iznad krošenj jablan na zaporniškem dvorišču. Ko žarek iz prostora svetlobe (zunaj) v ravni zemeljske površine preide v prostor teme (znotraj), ga pričakajo krila s fresko poslikanega oboka pred temnicami. Če bodo tu kdaj koli podzemne garaže, bi bilo smiselno vanje pripeljati živi žarek svetlobe...in ohraniti vsaj del umetniško obdelane arhitekture.

Metelkova je umetnina. Delo v nastajanju.

Tako kot tistim v zaporniških celicah, je bila tudi metelkovcem odvzeta "zunanja" luč in morali smo se zanesti na notranjo svetlobo - na luč vztrajanja. Seme enostavno VE v kateri smeri mora rasti. Seme je pri tem popolnoma samo. Teme je bilo precej - v njej so se razbohotile

tudi tiste zveri, o katerih lahko beremo v Razodetju (13:18) "Tukaj je modrost. Kdor ima razum, naj prešteje število te zveri; je namreč število človeka. in njeno število je šeststo šestinšestdeset". Ni vrag, da nas to število spremlja. Spominja na tisto najtemnejšo plat v človeku, ki kupi in prodaja, ki, kot poje Svetlana Makarovič, spremeni srce v kamen, s katerim lahko storiš kar hočeš ... udariš do krvi. Najprej je dobil številko 24 (6) objekt "Lovci", in še najemnino so izračunali natanko na 6,66 DEM/m2/mesec in kaj hitro se je na novi fasadi pojavil grafit "Hiška 666". Tisti, ki mislijo, da je to število hudiča, so brali Sveto pismo površno. Nato je dobila številko 6 "retinina" hiša. Tudi tu je zver zarjovela.

V Pitagorejstvu stoji šestica za konflikt oz. spreminjanje med nasprotujočimi si poli: odprto - zaprto, gibanje - mirovanje, vrlina - pokvarjenost. Šestica stoji tako za Dobro kot za Slabo, znotraj svoje simbolike razkazuje znake vseh nasprotnih si polarnosti. Šestica je sanjalec sanj. Šestica v gornjem delu (arabski simbol) predstavlja odprtost - linija, v dolnjem pa zaprtost - krog. Veleva odprtost za nebo (sanje, gradovi v oblakih), in zaprtost na zemlji. Tisti, ki delujejo pod vplivom šestice, se stalno soočajo z usodo Bitja med Dualnostmi. Zato jo pogosto označujejo kot Animacijski Princip. Simbol povezan s šestico je mezopotamska shvastika, kolo v gibanju, spirala, simbol ciklusov, vrtenja, tokov energije, inkarnacije.

Ko te dni premišljujem o Metelkovi mi ni prav nič težko poistovetiti se z gornjo interpretacijo. Enako, kot mi je pri srcu radoživo lepo ob tem, ko opazujem, kako Metelkova iz vojašnice in temačnega prostora subordinacije postaja svetel in živahen prostor kreacije, mi je srce na smrt žalostno ko vidim, kako neizprosno ravnajo ljudje, ko gre za njihov osebni interes. Oba pola sta prisotna hkrati. Metelkova je bila dobra šola - razodetje realnega, resničnega v človeku. Kdo vse jo je rušil ... pa je kultura v njej vendarle preživela in zaživela. Najbrž iz tega pisma veje neke vrste starčevski pogled - a prav tako se tudi počutim. Prepričan sem, da se vsi, ki smo zares "v igri" tako prekleto sami, pri tem, ko mislimo, da so zarote vse naokoli....

Privoščil sem si daljše premišljevanje, saj Ti pišem osebno in ne čutim (in ne želim) nobenih omejitev. Verjamem, da lahko ustvarimo lep, dober, zgovoren prostor. A to nam lahko uspe samo, če gremo v izpovedi, v domišljiji, v sanjah ... do konca; samo tako je lahko nastala tudi izhodiščna Metelkova. Vesel sem, da si direktorica muzeja, ki na novo nastaja, upam in veselim se, da bova tako ali drugače delala skupaj. Želim ti, da bi tudi tvoje sanje o centralni palači postale resničnost.

P.S. Prostor za tiso je okvirno določil Gorazd Groleger. Po nočnem dežju je bila na vrtu danes zjutraj ena temna lisa. Z Dušanom sva takoj vedela, da je tisto mesto pravo!.

Glogovica, 7. maj 1997

4.6 Barracks and prisons; tekst s Sestavo, 1999

BARRACKS & PRISONS; LUX IN TENEBRIS LUCET

Tagore stated that the History of the Western Civilization was developed behind the walls of houses and cities, as opposed to Eastern Culture where it was developed in open forests and fields. The role of Prisons in the History of the Western civilisation was important. From Altamira, via Catacombs and Piranesi's jails, this history echoes the tradition of the CAVE. In the transition from the Ancient-Regime, with the 18 century dissolution of absolutism and feudalism, the experience of the Prison was built-in most deeply into the foundations of the Modern Age. But the dreams about the freedom flourish most where the freedom is restricted. The light was brightest in the darkest solitary cell. Could the phenomena of monasticism in the middle ages and far too much undermined gap between the Church and the Monks be more easily understood after perceiving those as an integral part of control-suppression structures?

There are a number of precedents when the basic thoughts and ideas were developed in prisons, not only the Bastille as an introductory act to French Revolution and to the

Enlightenment. Prison became an endless, immanent field, a shelter for clearest thoughts as well as a nest for the revenge scenarios. A modern form of anguish was first expressed in Piranesi's Venecian copper-engravings. Later the Bentham's Panopticum was revealed by Michel Foucault in "Control and Punishment". *The principle of a jail in the castle is reversed. The light and the sight of the over-seer seize the prisoner tightly then the dark - which to some extent - play a role of the defender.* Bentham did not develop the architectural model to solve the problem of prison alone. His idea was successfully applied also as a control technology for the Power elite in hospitals, factories, schools and elsewhere. Bentham was firmly convinced that his optical system was an innovation enabling the plain and practical exercise of power. His method is almost invisible and this is why even today, many do not notice it deeply incarnated in modern institutions. Concentration camps of 20th century - when prisoners are forced to control each other - represent a peak of an iceberg in the sea of general urbanisation and industrialisation, in which our civilisation sails as a Titanic.

Is it possible that we could recognise the total-Control as irrelevant technology for Security and Peace? Freedom is not present in Total-Survey but in Deep-in-sight. Freedom is about holistic perception and becoming cognizant of ones own Self and of Others.

METELKOVA

Metelkova is a commonly referred-to name of the former military headquarters along Metelkova street in the center of Ljubljana, a capital of Slovenia. The Barracks were built at the end of 19th century under the Austro-Hungarian rule. Later, they were used by the Kingdom of Yugoslavia, The Italians, Germans and after World War 2 by the federal Yugoslav Army. The events within Slovenian Spring 1988 were closely connected with the barracks, since its prison was host to three political prisoners. This triggered a large non-violent Human Rights movement which led to final break between Slovenia and Federal Authorities. before the War(s) in Yugoslavia started (1991), the peace movement initiated a creation of a Network of art, cultural and socio-cultural groups and individuals which requested conversion of this Central Military Barracks for the use of Cultural institutions and projects. The Network for Metelkova was born with a slogan: Only a Cultural Paradigm Shift, and only the heat of creativity can melt the military iron. Once the federal army had to leave Slovenia (fall 1991) the project for creating a Multicultural centre in the Barracks was realistic. The Network carried out negotiations and planning regarding the site. This ended in the decision of the City Council to dedicate barracks for cultural purposes. But the struggle did not end that simply: in September 1993 an illegal attempt was made by one department of city administration to demolish the buildings. This led the Network of artists to occupy and protect the buildings. Since then, the artists, activists and squatters remain at Metelkova and keep the site alive. For long years The Candle was the only light, after the municipality isolated the squat from communal services. After years of struggle, on-going creativity and patient negotiations, the city started step-by step renovations of the buildings and slowly brings Metelkova users to legal framework of operation and production.

METELKOVA PRISON: THE COMPOSITION

In the Prison of Metelkova barracks we maintain a process opposite to any form of oppression, limitation or isolation. In the middle of the barracks, in which States, from Austro-Hungarian, via Yugoslav Royalty, Mussolinis' Italy, Hilters' Germany and Titos' Yugoslavia, did teach their citizens how to kill; in the former prison, which is surrounded by another wall besides the walls of the barracks, we open a field, a vivid field witnessing the real state-of-affairs. A field of inter-actions. In the time of extreme decadence, when the illusion about De-velopment is turned towards the probability of De-struction. Everywhere, and particularly in the nearest neighbourhood of Balkans, Civilisation is breaking apart and in pieces. This is why we can not name the process of re-conversion of the prison as "Exposition" but rather as "Composition".

Those who want to bridge the gaps in our civilisation are invited to express the experience be it concerning the contradictions between the individual and the society, the subjective and the objective, the heart and the head, the nature and the urban.... The space, which was for

a century used to Limit the Freedom, is today released from limitations; the prison will be inaugurated as a unique Youth Hostel- Atelier-Museum and will enter new century, and new millennium symbolising space of two freedoms: freedom of travel and freedom of creativity.

We tend to link Art which is not Artificial, the Science which is not mere acquaintance of Symbols, with Symptoms, Signs and Subjects of the reality of human duration. The aesthetic, which is so often lost in the trance of transitions and media transmissions, is to be put on foundation of ethics free from prejudices and false morale.

THE INVITATION

the unlearned lessons from history do not come back to us as a Farce - as Marx erroneously thought - but as a Tragedy. Being responsible for the Future, which is not to be left to tragic repetition of the past, we invite former prisoners, those who share experiences of limited freedoms, artists, scientists, social activists, community organisers, environment and animal protection protagonists, everyone who CARES about the past and the future, to express themselves. In the process of Composition, the former Military Prison is reconstructing itself into a shelter and dormitory for young travellers. Curiosity and openness for new impressions of young people are calling for responsible and thought-over approach: visitors will stay and Live within a unique Gallery/Atelier/Museum. Our goal is to articulate and tranquillise the oscillation of controversies and to experience Diversities. We target the reconciliation within and between people and between the Human and the Nature.

We invite you to take part, co-operate and contribute!

Written by Sestava, Janko Rožič and Marko Hren, 1995, revised 1999.

4.7 Phare partnerstvo Metelkova – LA Villette

4.7.1 Uvodnik 20.02.2002; V srcu strahu prebiva nepovezanost

Grafitu na naslovnici *V srcu strahu prebiva nepovezanost*, na stari hiški, ki je preživela gradnjo križišča Drenikove in Celovške ulice v Ljubljani, avtorsko delo neznanega umetnika, dodajamo verze:

v srcu sovraštva kraljuje strah
v srcu strahu prebiva nepovezanost
v srcu nepovezanosti je odtujenost

v srcu zdravega razuma domuje ljubezen
v srcu ljubezni pluje strast po povezanosti
v srcu povezanosti utripa spomin na skupno(st)

Besede, ki bodo pospremile zbornik Identitete Metelkove, se zapisujejo na poti med Ljubljano, Marseillesom in Parizom. Z zbornikom dokumentiramo nekaj manj kot dvoletno strokovno izmenjavo med Parkom La Villette in Metelkovo v okviru programa Evropske komisije Phare Partnership. Kako misliti centralni urbani teritorij, z najrazličnejšimi subjekti, programi in spremnimi dejavnostmi, kaj je vsem akterjem skupnega v obravnavi takega območja in kako naj bo območje urejeno, da bo najbolje služilo mestu, ustvarjalcem, publiki, prebivalcem? Že v naslovu projekta smo postavili vprašanje, kakšna prevencija in kakšno varovanje, kakšna ureditev torej. Konferenca s katero smo septembra 2001 na Ljubljanskem magistratu zaključili projekt Phare Partnership, je prav tako zastavila vprašanje: kakšne identitete in kakšna dostopnost? Dvorana, v kateri odločajo mestni svetniki, se je zdela pravo mesto, besede, ki so jih izrekli udeleženci in jih objavljamo v pričujočem zborniku pa naj za trajno ostanejo med svetniškimi klopami in vztrajno šepetajo. Rezultati raziskovanja so priporočila in ne odgovori. Vloženi napor je morda lažje oceniti skoz priporočila, ki

predstavljajo tehniko oziroma model, kot pa skozi proces senzibiliziranja. Slednje je namreč imelo pri izvedbi partnerstva - ob dejstvu, da so se v času pred začetkom projekta Phare Partnership okoliščine bistveno spremenile, kar podrobneje opisujemo v na tem mestu objavljenem poročilu - večjo težo kot pa smo predvidevali. Vprašanja, vedno nova, naj ves čas ostajajo odprta. Zakaj smo si zastavili vprašanje varnosti in prevencije? Ker smo posredno hoteli odpreti vprašanje reda in smisel reda je zagotoviti varnost in občutek varnosti za vse akterje. Torej omejiti svobodo enih tam, kjer ogroža svobodo drugih. Brez varnosti ni mogoče pričakovati normalnega demokratičnega razvoja in velja tudi obratno, brez demokratične soudeležbe in socialne inkluzivnosti si urbane varnosti ni mogoče predstavljati.

Razmerje med urejenostjo in spontanostjo, med formo vsebino, med kreativnostjo in strukturo, med prostorom in ustvarjalnostjo, disciplino in improvizacijo. Lovimo to težko, morda najteže ulovljivo razmerje, pa naj si gre za boje znotraj posameznika, družine, skupnosti, teritorija, mednarodnih odnosov.

Uvodne in obenem zaključne besede nastajajo na potovanju, v gibanju, nomadsko, tako kot je v resnici tudi življenje. V Marseillesu je potekalo srečanje o novih območjih umetnosti (Nouveaux territoires de l'art), ki ga je organizirala Francoska vlada v sodelovanju s Friche Belle de Mai. Bi lahko našli primernejše okolje za pisanje kot ga je v bivših tovarniških halah ustvarjalo blizu tisoč umetnikov, kulturnih managerjev, intelektualcev, politikov s petih celin ob pogovoru o tretji dobi umetnosti, dobi, ko umetnost vidno sestopi iz »zaporov institucij« nazaj tja kamor sodi, v neposredni stik z ljudmi in okoljem? Teritorij in umetnost si nista več nasprotna, niti se prostor ne more več poistovetiti z umetnostjo ali obratno. Gre za komunikacijo in več kot komunikacijo, preplet. Udeleženci so pozdravili objavo zgodovinskega dogodka, ko se končuje prevlada reprezentativne umetnosti z delitvijo na umetniški izdelek in publiko, kot tudi osredotočanja na eksperiment, participacijo, delo v nastajanju in instalacijo. V dvorani so bili na enem mestu skvoterji, predstavniki institucionaliziranih prostorov urbane umetnosti, nacionalnih institucij, politiki... Kaj je skupnega vodstvu visoko-proračunskega in hiper-institucionaliziranega parka La Villette in skvota izven zakona in proračuna? Postavljanje vprašanj o komunikaciji med umetnikom in publiko, med umetnostjo in mestom, med kreativnostjo posameznika in skupnostjo, vprašanj o demokraciji v kulturi in kulturni demokraciji, o financiranju in dostopnosti, o akciji kulturnega sektorja v transverzalni polji človekovih pravic, ekonomije, izobraževanja, socialne integracije. Predvsem pa je skupno vprašanje lastništva nad teritorijem. Čigav je teritorij, ki naj služi umetnosti, kreativnosti, izražanju, druženju? Kako urejati javni teritorij? Kje se lahko srečata legitimna odločitev umetnika, da za svoj izraz zasede prostore »lažnih lastnikov – fautes propriétaires« in kulturno-politična odločitev o naravi in namembnosti javnih kulturnih inštitucij, ki morajo služiti poslanstvu omogočanja dostopnosti kulture vsem državljanom in državljanke. Navsezadnje si postavljamo ista vprašanja, različni so le pogledi – in sredstva.

Metelkova je vsega po-malem, od reveža do bogatina, od elit do margin, od skvota do nacionalne institucije, od neformalne skupine do strukturiranih organizacij, od legitimno zasedenega prostora do preiščljeno dodeljenega. Od pre-nabitega do pre-praznega prostora.

Prav to je dejanski topos in poetika Metelkove: preplet vnaprej preiščljene utopičnosti in spontane akcije. Umetnikovo potovanje se vedno konča doma, v tistem pogledu, ki je stalen, torej od-znotraj. Iz točke singularnosti v nukleus. Umetnik predstavlja singularnost in univerzalnost hkrati. S konkretnim nukleusom zaznava in energije singularnost, z neprestanim raziskovanjem univerzuma in resnic, torej z refleksijami, podobami in odsevi pa univerzalnost.

Vprašanje doma, primarnega pogleda, okvira zgodbe, hiše, teritorija, mikro-kozmosa samo-identifikacije je lepo ilustriral Edward Bond, Waleski dramaturg, s še kako pomenljivo izjavo »otrok o sebi misli, da je ves svet«. Otrok - dokler je pri zdravi pameti – nima nobenih težav pri po-istovetenju z drugimi oziroma drugačnimi formami, najsi bodo te resnične ali domišljjske; zlahka je ptica, drevo, miška, želva, črv, zajec, opa, slon, tinkibinki, karkoli. Ja, otrok je ves svet zaradi sposobnosti povezovanja, zaradi neposredne vezi, ljubezni, tega lepila identifikacij. V enem izmed religioznih spisov je zapisano: »otrok je nebeško kraljestvo«. Za otroka je svet eno in ona je svet. Bela, nepopisana stran v spominu zavesti,

pripravljena na ustvarjanje, ustvarjanje samo. Bela. Jiri Kočica je v spisu Etika in estetika (v Etični uvidi umetnosti, ur. Vesna Krmelj 2001) tudi izkušnje s procesom Sestave v bivših ječah na Metelkovi odprl vprašanje čutenja in so-čutja in zapisal »so-čutenje dobesedno napeljuje na pomen hkratnega so-doživljanja istega, neke vrste deljenje samega obstajanja.« Etični uvid otroškega pogleda. Tista umetnina, h kateri so v resnici usmerjeni vsi nadomestni mediji po-zunanjene umetnosti, človek sam, človek, ki pleše v gibanju, poje v ritmu sveta, greje v izgorevanju materije in misli utopije, fikcije, spomine.

Nekoč je bil na obisku prijatelj iz Guatemale, prvič v Evropi in ko sva se že nekaj ur sprehajala po Ljubljani, me je začuden vprašal: kje so vendar otroci, pri nas jih kar mrgoli po ulicah?! Kje je vendar naš otroški pogled? Nikoli ne bom pozabil dne, ko sva Dušanom Šuštaršičem v muzejskem parku Metelkove prvič opazovala veliko skupino otrok, ki se je podila po parku: takrat sva vedela – Metelkova bo sproščena in odprta, ko bodo v njenih parkih otroci vsakodnevni gostje.

Mar ni umetnost tisti agens, ki komunicira med singularnimi in univerzalnimi identitetami, med realnim in domišljajskim? Gotovo je, da je ljubezen tisto lepilo, ki povezuje partikularnosti, na vseh ravneh: ljubezen, ki vodi v občutek pripadnosti domu, sebi, skupnosti, teritoriju, vse-mirju, povezanosti. Prevečkrat slabo razumljeni Eros, bog ljubezni v vseh aspektih. Bog povezav, lepljenj, kolaža, skupnosti, ustvarjalnega medsebojnega prepleta. Kaj ima Eros z ustvarjanjem? Vse!

Aimer, c'est agir! Je bilo to katarzično spoznanje ali plod dolgoletnega premišljevanja? Ne vemo, a to so zadnje besede, ki jih je na rob čajnega robčka zapisal Victor Hugo. Ljubiti, pomeni biti aktiven. Aktiven, pomeni biti kreativen. Vsakršna druga akcija, ki ni kreativna in vodena z ljubeznijo/erosom/lepljenjem, je reakcija. Akcija je vedno v domeni singularno-univerzalnega. Re-akcija je vedno v domeni trgovine ali preživetja. V svoji akciji in borbi je vsak sam. Vse borbe se končajo v borbi s samim sabo. Hugo je že vedel; človek, ki se smeji! Človek, ki je sanjal združene narode in še marsikaj! Vsenajboljše ob dvestoletnici rojstva! Sanje: tista inštitucija, ki bi pravzaprav lahko bila religiozni teritorij. Religare. Spet, povezovati. In ne deliti na vertikalno in horizontalno, dušo in telo, nebo in zemljo, greh in odpuščanje, dobro in zlo, pekel in nebesa, sever in jug, institucijo in neinstitucijo. Resnična religija je v resnici singularno iskanje poti do univerzuma in je enaka umetnosti v tem, da uhaja iz dualistične vpetosti v transverzalno, večdimenzionalno topološko odprtost. Vodi jo isti ogenj, ogenj kreativnosti, ista strast k povezovanju, premišljevanje o nukleusu enega samega in kozmosu same enosti.

Identitete Metelkove. Metelkova je nastala iz sanj, iz utopije, da je moč z ognjem kreativnosti taliti vojaško železo, iz utopije, da je moč v odprto urejenem prostoru preseči ekskomunikacije in izključevanja in odpirati možnosti inter-akcije, povezovanja, od-odtujenosti. Mar ni najbolj zaprt in zgodovinsko obremenjen prostor največji izziv za umetnika? Mar ni prav kompleksna in zapletena situacija identitet Metelkove, kaosa, nereda, največja zanimivost pri branju prav tiste prvobitne zamisli o Metelkovi: prostoru različnosti, resnic, izrazov? Zgoraj je zapisano odprto-urejen-prostor. Kako naj bo prostor odprt in urejen, kako naj se v njem počutijo vsi domače in varno? Smemo predpostaviti, da se bodo počutili v prostoru vsi varno če bo prostor pretkan z nitmi povezovanja. Torej s premišljenimi potezami in programi in ureditvami, ki bodo neprestano lovile odgovor na ves čas zastavljeno in odprto vprašanje razmerja med redom in svobodo, formo in kreativnostjo, disciplino in spontanostjo?

Premišljenost in na drugi strani spontanost. Spomin in vizija. Realnost in fikcija. Metelkova je malo mesto velikih emocij, je nekoč dejal gromki Metelkovec. To je dobro izhodišče.

V bivši kartonažni hali tobačne tovarne v Friche Belle de Mai so imeli udeleženci na jeziku artikulacijo iskanja poslanstva ali pozicije kreativnosti v mestu, vprašanje stika. Kaj imajo lahko skupnega Metelkova in La Villette, kaj imata skupnega skvot in muzej, kaj ima skupnega severni z južnim delom Metelkove, zapor z muzejem, muzej z ateljejem, atelje s klubom, institucija s posameznikom? Kako lahko na to vprašanje odgovorimo skozi percepcije otroka, ki mu je vse-eno, ki mu je svet nepopisan list, ki mu je svet umetnina, in ki je umetnina? Je lahko vključujočnost, odprtost in dostopnost rezultat spontane klubske in ateljejske improvizacije bolj kot premišljenega in načrtovanega pristopa in obratno, lahko politiki demokratizaciji kulture in kulturni demokratizaciji laže (u)strežejo s kulturno-političnimi

odločitvami kot pa da prepuščamo stvar inovativnosti singularnih entitet in energiji, ki same po sebi v ljudeh in prostorih obstajajo? Ali obstaja točka, kjer se premišljenost sreča s spontanostjo? Disciplina s kreativnim impulzom? Forma z re-formo? Je ključ v srcu, duši ali kakem drugem organu? Je ključ v posamezniku ali razsvetljeni vladi? Ali pa je ključ v časih in prostorih srečevanj samih?

Vsi nosimo v sebi izkušnjo in spomin na otroško percepcijo. Vsi smo doživljali prehajanje identifikacije v in navzven samega sebe. Ustvarjamo v samem sebi, v prostorih, in v odnosu s prostori. Kater besede naj izberemo, da pospremijo zbornik Identitete Metelkove? Nepopisan list, prostor vedno novega ustvarjalnega začetka. Kaj še naj želimo Metelkovi v prepletu identitet, posamičnosti, v univerzumu skupnega teritorija? Naj ostane umetnina v nastajanju, naj išče razmerje med premišljenim in nepredvidljivim v akciji kulturnih, estetskih in socialnih vzorcev, kreacij in struktur. Izmenjava z ljudmi v parku La Villette je namenoma odpirala temeljna vprašanja, vprašanja pristopa do teritorija. Kolegi v parku La Villette so dokazali, da je pot premišljenega pristopa do transverzalnega, na komunikaciji in povezovanju ter transparentnem redu temelječega koncepta socialne integracije in dostopnosti lahko učinkovita. Energija sogovornikov in občutek varnosti v parku La Villette povedo vse. Ob pogovorih s predsednikom največje svetovne institucije na področju kulture, gospodom Bernardom Latarjejem se na neki ravni vrtinčijo enake misli kot ob pogovoru s Fazette Bordage, eno ključnih oseb evropskega gibanja »frichisma« (friche, francosko zapuščen objekt), kot nekateri že označujejo trend uporabe opuščenih urbanih objektov za prostore interakcije med kreativno akcijo in okoljem.

Par let partnerstva ne moremo ocenjevati drugače kot skoz prizmo prispevka in navdiha v dolgem procesu nastajanja Metelkove kot odprtega urbanega teritorija in kreacije odnosa Metelkove do okolice. So razprave, ki smo jih odpirali s krajanji, javnimi oblastmi, uporabniki, policijo... dobra popotnica za več povezanosti, več srca, več partnerstva.

Bo Ljubljana sprejela Metelkovo kot priložnost in ne le kot izsiljeno dejstvo. Eden izmed pomembnih politikov je nedavno tega dejal: »vse kar je bilo na Metelkovi narejenega, je bilo izsiljeno, od skvota do prenove Slovenskega etnografskega muzeja in hiše nevladnih organizacij v središču Metelkove«. Z vidika javnih oblasti je morda res tako. A z vidika tistih, ki so v dobrih 12 letih za Metelkovo zastavili navdih, energijo in čas, je Metelkova nastajala iz utopij, sanj, srca .. .pa tudi nočnih mor. Tako je Metelkova nastala kot umetniški, klubski, socialni, kulturno-politični eksperiment in kot taka je dejstvo. Dejstvo je, da je utopija izpred 12 let še precej bolj resnična kot smo lahko mislili in ostaja v neprestanem soočanju med fikcijo, ki je domena umetnosti in lažjo, ki je domena trga prevečkrat pa tudi politike.

In ob spremljanju razprav o novih območjih umetnosti je pomirjujoče, da Metelkova še zdaleč ni edini prostor, ki se ukvarja z razmerji institucionalnosti in ne-institucionalnosti, avtonomije in oblasti, reda in spontanosti. Je pa bržkone prostor, ki vse naštete kontraverze vsebuje v svoji programsko-prostorski zgradbi, zato še toliko bolj kliče po dialogu, sodelovanju in partnerstvu. Temu klicu je bilo namenjeno tudi partnerstvo z La Villette.

Marko Hren
Pogled
20. 02. 2002

4.7.2 Poročilo o projektu Phare Partnerships

Glede na resne strukturne težave, na katere je izvajalec, Društvo za razvijanje preventivnega in prostovoljnega dela (v nadaljevanju DRPPD), naletelo ob začetku izvajanja projekta Phare Partnerships, je bila potreba po sprotne poročanju in opozarjanju toliko večja. Ker s strani MO Ljubljana v prvih mesecih izvajanja projekta praktično ni bilo odziva, smo Evropsko komisijo ustrezno obvestili in prosili za spremembe v načrtovanih dejavnostih že z obširnimi pismom dne 14. Julija 2000. Partnerska organizacija APSV/LaVillette je pozorno spremljala in pomagala pri analizi in diagnostiki nastale situacije ob začetku projekta. V prvih šestih mesecih projekta smo tako morali spremeniti metodologijo in načrt dela. Catherine Lestre de Ray, vodja projekta s strani partnerske organizacije APSV je neposredno poročala o težavah pri projektu odgovornim na Evropski komisiji v začetku julija 2000 in ta konzultacija je bila

pomembna za formalno vlogo za spremembe v projektu, ki smo jo naslovili EC 14. Julija. Predstavniki partnerske organizacije APSV so nato, septembra 2000 ob mednarodnih dogodkih, ki jih je vodja projekta organiziral v Ljubljani (Metelkova- Cankarjev dom), novembra pa ob zaključnih javnih delavnicah ob sprejemu Priporočil, gostovali v Ljubljani in obakrat sta partnerja poleg rednega dela opravila tudi interno evaluacijo. Evaluacijsko poročilo smo posredovali ekspertu Evropske komisije (Phare Technical Assistance Unit, TAU) ob monitoring obiskih. Gospod Robert d'McKean je Ljubljano zaradi težav pri projektu v ta namen obiskal dvakrat, decembra 2000 in januarja 2001. V tem času je potekala intenzivna korespondenca med projektnima partnerjema, Phare TAU in Mestno občino Ljubljana. Ključna korespondenca je priložena poročilu (glej posebej pisma MO Ljubljana z dne 18. december 2000 in 18. marec 2001 ter dokumentacijo priloženo EC-Phare k prošnji za podaljšanje projekta, januar 2001). V tej korespondenci so izvajalci projekta in predstavniki MO Ljubljana podrobno pojasnili razloge za zakasnitev projektnih dejavnosti. Dodatno je vodja projekta o razvoju projekta poročal z tipskim vprašalnikom Evropske komisije februarja 2001 in nato marca 2001 neposredno poročal vodji projektov Phare gospodu Toni Oller Castellu ob obisku na Evropski komisiji v Bruslju. Na zahtevo gospoda Ollerja je o konkretnih korakih MO Ljubljana poročal direktor Roman Lavtar v pismu EC z dne 19. marec 2001. Po tem je Evropska komisija odobrila dvo-mesečno podaljšanje projekta in nato je sledilo usklajevanje sprememb izvedbe projekta v zaključni fazi.

Ob minikonferenci ob zaključku projekta v Ljubljani so oba projektna partnerja in predstavniki zainteresiranih in ciljnih skupin opravili zunanjo evaluacijo, ki jo je vodil dr. Paul Stubbs; zunanje evaluacijsko poročilo predstavlja integralni del tega poročila.

1.2. Poročilo je zapisano po predpisani metodologiji Phare in sicer primerjalno upoštevajoč projektni predlog, ki sta ga partnerja posredovala Evropski komisiji na razpis maja 1998 in se nanaša na obdobje (24.januar, 2000 do 24. septembra 2001).

4.7.2.1 Opis izvedbe posameznih nalog v toku projekta :

4.7.2.1.1 *2.1. dejavnosti do odobritve podaljšanja (24.1. 2000 do maj 2001)*

V letu 1999 je izvajalec projekta čakal na podpis pogodbe z EC, kar je predstavljalo leto zamude, a vendar je izvajalec to leto dobro izkoristil za priprave in dodatne dejavnosti, ki so vsebinsko in relacijsko okrepile tudi izvedbo samega projekta Phare. Tako je s pomočjo dodatnih financ Ministrstva za kulturo izdal knjigo Metamorfoze Agore Metelkove in ravno tako s pomočjo ministrstva ter Sveta Evrope pripravil kongres European Forum of Cultural Networks na temo Etike v kulturnem sodelovanju in z Trans Europe Halles Forum Phoenix na temo Kultura , umetnost, konflikti. Obenem je pripravil delavnico v okviru projekta Sveta Evrope MOSAIC na temo vzpostavljanja in vodenja urbanih kulturnih centrov.

4.7.2.1.2 *Dejavnosti v času od februarja 2000 do maja 2001*

Februarja 2000 smo torej začeli izvajati projekt v povsem spremenjenih okoliščinah kot so bile tiste v času ko smo projekt Evropski komisiji prijavi na razpis. Obenem smo zaradi zapoznelega podpisa pogodb že beležili leto dni zamude od predvidenega časa začetka projekta. Vendar je čas investiran v dodatne dejavnosti bistveno okrepil dejavnosti v času izvedbe projekta Phare.

Pripravljani obiski: oba partnerja sta izmenjala obiske, da bi uskladila podrobnosti izvedbe projekta. Ob ugotovitvi, da je lokalno okolje in ob tem razmere za izvedbo projekta povsem spremenjeno, sta se partnerja odločila, da je potrebno spremeniti metodologijo izvedbe projekta. Spremeniti je bilo potrebno nastop do javnih oblasti, ki sta projekt naročili (MOL in Ministrstvo za kulturo) kot tudi do ciljnih in zainteresiranih javnosti; do slednjih smo namreč morali nastopiti brez prisotnosti pooblaščenih predstavnikov javnih oblasti v mestu Ljubljana, s tem pa tudi brez dejanske kredibilnosti o resnosti namer. Zaradi odsotnosti reprezentativnih predstavnikov javnih oblasti smo morali takoj ob začetku projekta pod vprašaj postaviti realnost izvedbe konference, ki je bila predvidena v mesecu juniju 2001. Urnik in metode izvedbe načrtovanih dejavnosti smo prilagodili dejstvu, da je vodja

projekta v vsakem primeru načrtoval izvedbo mednarodnih dogodkov tudi v septembru 2001 (že omenjena srečanja EFCN, MOSAIC, TEH). Spremenili smo tudi razpored in naravo nalog v izvedbenem timu, prilagojeno dejstvu, da je bilo potrebno več poudarka na delu izkušenih strokovnjakov (senior eksperts), predvidene reprezentativne moderirane delavnice pa smo zamenjali z večjim številom vodenih intervjujev in dodatnim raziskovalnim delom na terenu (raziskava Mirovnega inštituta in Visoke šole za socialno delo). Poročilo z obeh pripravljanih srečanj smo posredovali obema naročnikoma projekta, MO Ljubljana in Ministrstvu za kulturo.	
Obdobje	Prvi mesec
Vloga partnerjev	Oba partnerja sta tesno sodelovala tako pri analizi nastale situacije v začetku projekta kot pri oblikovanju spremenjene metodologije in časovnega razporeda dejavnosti.

Akcijska raziskava in izdelava projektne dokumentacije

Izvajalec je moral pristopiti do ciljnih javnosti s spremenjeno strategijo; prvotno so bile predvidene reprezentativne delavnice, ki bi bile ustrezno strokovno moderirane vendar to ob odsotnosti pooblaščenih predstavnikov javnih oblasti z ustreznimi pristojnostmi, ni bilo mogoče. Tako smo do ciljnih javnosti pristopili brez prisotnosti predstavnikov javnih oblasti. Z večino ciljnih javnosti nam je uspelo vzpostaviti trdno partnerstvo in prepričanje, da moramo v dani situaciji do MO Ljubljana nastopiti s skupno analizo situacije in izdelanimi stališči. Potreba po strokovnem pristopu do problematike na lokaciji je bila več kot očitna, saj so bile razmere na Metelkovi ulici in ob njej akutne: lokacija ni bila varovana in odprte površine ter zapuščene stavbe povsem na voljo za večje število ljudi, ki se je dnevno tja zatekalo: brezposelni, mladi, uživalci drog in obiskovalci metadonske terapije. Tako stanje ni motilo samo prebivalcev soseščine temveč tudi izvajalce programov in publiko. Z gradbenim odborom ministrstva za kulturo za južni del lokacije in njeno predsednico Injo Smerdel smo nadaljevali odlično sodelovanje, najbolj težavno pa je bilo iskati ustrezen odnos do dela uporabnikov severnega, mestnega dela lokacije, ki za uporabo prostorov z MOL nima sklenjenega ustreznega pogodbenega razmerja. Tudi ob dejstvu, da je del lokacije v arhitekturnem smislu odprt za načrtovanje novogradenj in ob dejstvu, da za dokončno podobo lokacije ni sprejetih programskih načrtov. Med dotičnimi uporabniki in javnimi oblastmi ob različnih scenarijih bodoče usode lokacije ni bilo ustreznega zaupanja, ki bi omogočalo kompleksno reševanje skupnih nalog v partnerskem duhu, kar je ambicija in končni cilj prizadevanj v okviru projekta Phare.

Projektna partnerja sta zavzela do zgoraj opisane problematike naslednja stališča:

1. kompleksen in celovit pristop do velikega urbanega območja z javnimi programi je potreben ne glede na bodočo oziroma dokončno arhitekturno podobo lokacije. Sam projekt Phare Partnership ne problematizira neposredno bodočih novogradenj temveč vzpostavlja izhodišča za lokalno partnerstvo resursev za vzpostavitev take ureditve na lokaciji, ki bo vzdrževala atmosfero občutka varnosti vsem uporabnikom publiko in krajanom izhajajoč iz načel socialne integracije in javnega značaja površij oz. teritorija.
2. projekt mora vztrajati na vzpostavitvi legalnih mehanizmov pravne države, torej postopnega in občutljivega procesa vzpostavitve formalnih odnosov med vsemi uporabniki in javnimi oblastmi.

Mestni občini smo predlagali, da med uporabniki severnega dela Metelkove izvede raziskavo z vprašalnikom, prek katerega bi pridobili mnenja o primerni organizacijski in managerski strukturi za celotno območje. Za južni del lokacije se je projekt oslanjal na formalno vzpostavljeno strukturo Ministrstva za kulturo, torej na gradbeni odbor. MOL je sprejela naš predlog in izdelali smo vprašalnik, ki je vseboval

posebno poglavje vprašanj neposredno pomembnih za vsebino naloge v projektu Phare. Vprašalnik je pomenil obenem tudi prvi resni korak MOL k vzpostavitvi formalnih odnosov z vsemi uporabniki Severnega dela Metelkove. Vprašalnik je bil razdeljen med 45 posameznikov in skupin, ki imajo prostore v severnem delu Metelkove, izpolnjenih pa je bilo 34 vprašalnikov. Analiza vprašalnikov je v prilogi poročilu. Dodatno je bil v projektni tim povabljen predstavnik največje organizirane skupine uporabnikov v hiši Pešci na Metelkovi, gospod Dušan Šuštaršič, vendar se je tudi sam znašel v težavnem položaju, v odsotnosti tako formalnih kot neformalnih struktur komunikacije med akterji na Metelkovi. Nakopičeni spori med samimi akterji na Metelkovi so tudi Šuštaršiču onemogočali učinkovito komunikacijo. V času trajanja projekta je bilo preprosto nemogoče vzpostaviti platformo za razpravo in usklajevanje med vsemi akterji na lokaciji.

Toliko bolje pa je zato potekalo sporazumevanje s ciljnim javnostmi zunaj Metelkove, z okolico, socialnimi službami, stroko, Zdravstvenim domom, privatnimi varnostnimi službami in policijo. Pri tem je treba izpostaviti dejstvo, da so prebivalci sosedskih stanovanjskih četrti zaradi nemogočih razmer v okolišju Metelkove vzpostavili civilno iniciativo Stop za Metelkovo. Iniciativo je predstavljala odvetnica Nada Podreberšek. Projekt je z iniciativo vzpostavil dobre delovne odnose in krajarji so bistveno pripomogli k jasni artikulaciji priporočil in kasneje sodelovali pri delu projektne skupine za Metelkovo. Izdelali smo brošuro s predstavitvijo projekta in povzetki raziskave. Ob tem je bistveni del naporov moral biti usmerjen k poskusom vzpostavitve delovnega odnosa z obema naročnikoma projekta, oziroma obema lastnikoma lokacije, MO Ljubljana in Ministrstvom za kulturo, po prenehanju delovanja zavoda Retina in projektne skupine za Metelkovo v letu 1999. Za sodelovanje z MO Ljubljana tako ni bilo nobene strukturne poti, ali z drugimi besedami, nobena oseba ali oddelek ni bil za Metelkovo posebej zadolžen. Prav tako smo ob dveh interregnumih v vladi RS (padec vlade spomladi 2000, začasna vlada in volitve jeseni istega leta) pogrešali aktivno vlogo ministrstva pri izdelavi jasnih ciljev in izvedbenih politik, česar ni mogla nadomestiti še tako velika pripravljenost, dobra volja in konkretna potreba po rešitvah s strani predsednice gradbenega odbora za južni del, gospe Inje Smerdel.

Na tem mestu je treba izpostaviti dejstvo, da je bil uspeh izvedbe naloge odvisen v prvi vrsti od sposobnosti in obenem pripravljenosti javnih oblasti za usklajevanje razvojnih politik za obravnavani urbani teritorij. Odsotnost aktivne udeležbe javnih oblasti in strukturiranega odnosa do ciljnih javnosti ter širšega okolišja je odprl prazen prostor v projektu ki ga je bilo potrebno zapolniti z alternativnimi rešitvami in priporočili, ki so presegle osnovno nalogo projekta s tem, da so se dotikala osnovnih predpogojev za izvajanje kakršnekoli politike na lokaciji.

Na osnovi izsledkov raziskave in po konzultacijah s ciljnim javnostmi ter strokovnim sodelavci smo izdelali osnutek Priporočil za preventivo in varovanje na lokaciji. Poudarjam, da so bila ta priporočila izdelana brez udeležbe MO Ljubljana pri tem, k so nam vztrajni poskusi vzpostavitve delovnega odnosa z MO Ljubljana jemali večji del časa, a obenem narekovali dodatno potrebo po vzpostavljanju strateških partnerstev v krogu neposredno zainteresiranih.

O nastali situaciji smo podrobno poročali Evropski komisiji v pismu 14. Julija ter obenem obrazložili razloge za odpoved načrtovane konference predvidene v mesecu juliju 2000.

Obdobje	2-5 mesec projekta
Vloga partnerjev	<p>APSV je posredoval odlično gradivo, ekspertize in poročila, kar smo vključili v osnovno informacijo o ciljih projekta. Vprašalnik smo pripravili v sodelovanju s partnerjem. Sodelavci APSV so bistveno pripomogli k realističnemu pogledu na stan</p>

	<p>stvari in na razmere v katerih se je znašel projekt; to pa je bilo ključno za odločitve o alternativnih potezah, ki so morale nadomestiti predvideno metodologijo.</p>
<p>Organizacija delavnic in mednarodnih forumov septembra in novembra 2000</p> <p>Predvideno julijsko konferenco smo v vsebinskem smislu razdelili na dva dela: prvi del nalog smo realizirali ob mednarodnih forumih, ki jih je vodja projekta organizira septembra 2000 v Cankarjevem domu in na Metelkovi, drugi del pa ob posebni delavnici, ki smo jo organizirali s prisotnostjo francoskih partnerjev novembra 2000 na Metelkovi.</p> <p>1st: mednarodni Forumi Trans Europe Halles na temo Kultura, umetnost, konflikt na Metelkovi in European Forum of Cultural Networks na temo Etika v kulturnem sodelovanju in MOSAIC: vzpostavljanje urbanih kulturnih centrov so bili načrtovani predvsem kot odpiranje razprave o vlogi neodvisnih urbanih kulturnih centrov v regiji. Prisotnost predstavnikov iz širše regije ter izkušenih sogovornikov iz evropskih kulturnih mrež smo izkoristili za širšo uveljavitev obravnavane teme v projektu Phare in - ob prisotnosti predstavnikov partnerske organizacije - za konceptualne razgovore s predstavniki ciljnih javnosti. Interes za uporabljeni pristop v projektu Phare se je tako pokazal pri kolegih v regiji in sledila je izvedba projekta MOSAIC s Svetom Evrope in Ministrstvom za kulturo v letu 2001. Dosje projekta MOSAIC predstavlja dodatek temu poročilu. Zlasti pomembno je dejstvo, da je po zaključni delavnici v Ljubljani v Cankarjevem domu, na Ljubljanskem Magistratu in na Metelkovi novembra 2001, odprto sodelovanje z Podgorico, Sarajevom, Beogradom in Skopjem. Prizadevanja skoz obravnavane programe EU- Phare in Sveta Evrope Mosaic je treba tako razumeti kot medsebojno komplementarna in dopolnjujoča. Nenazadnje, so ta prizadevanja bistveno pripomogla k promociji in vidnosti Metelkove v svetu, tudi skoz publikacije, npr. Trans Europe Halles, predstavitev Evropskih kulturnih centrov v opuščenih objektih v francoskem in angleškem jeziku, ki vključuje podrobno predstavitev Metelkove in retrospektivna predstavitev Metelkove od leta 1988 do 1999 v angleškem jeziku.</p> <p>2nd. Tridnevna delavnica z udeležbo predstavnikov francoskega partnerja (gospod Andre barbet in gospa Catherine Lestre de Ray). Delavnico smo izvedli v sodelovanju z društvom Mreža v Menzi pri koritu, v eni najvitalnejših nevladnih produkcij na lokaciji. Priporočila smo nato takoj posredovali javnim oblastem. Prisotnost predstavnikov partnerske organizacije smo izkoristili tudi za temeljito evalvacijsko srečanje in oceno dotedanjega dela kot tudi za oceno možnosti za izvedbo naslednjih faz projekta. Predvsem pa smo opravili priprave in izdelali podlage za predvideni monitoring obisk Phare TAU in za vmesno poročilo. Ker smo bili v novembru 2000 že v tri-mesečni zamudi glede na prvotno zastavljen načrt del in še vedno nismo imeli ustreznih sogovornikov na ravni MO Ljubljana, smo morali pod vprašaj postaviti smiselnost nadaljevanja projekta, pri čemer smo povsem jasno izpostavili možnost, da ob posvetu z ekspertom Phare TAU projekt ustavimo v točki izdelave Priporočil, predvidenih strokovnih obiskov v Pariz pa ne izvedemo saj ti brez aktivnega sodelovanja MO Ljubljana ne bi bili upravičljivi.</p>	
Obdobje	7-10 mesec (avgust-november 2000)
Vloga partnerjev	Izvajalec je pripravljal in organiziral navedene javne dogodke. Vodja projekta je bil gostitelj dogodkov TEH –Phoenix, MOSAIC in EFCN APSV je zagotovil vsebinske prispevke in govorce.
<p>Zaključek prvega dela projekta s Priporočili, poročanje EC in vzpostavitev</p>	

projektne skupine MOL

Okolje, v katerem se je znašel projekt v decembru 2000 je bilo opredeljeno z naslednjimi dejavniki:

1. proces priprave Priporočil je vzpostavil močno partnerstvo med vrsto ključnih akterjev povezanih z obravnavano problematiko. Akutna potreba po spremembah je bila prepoznana s strani večine prizadetih ali udeleženih.
2. obe ravni javnih oblasti udeleženih v zadevi (MO Ljubljana in Vlada RS, Ministrstvo za kulturo) sta bili v letu 2000 podvrženi temeljitim notranjim strukturnim pretresom in spremembam: vlada dvema interregnumom in MO Ljubljana menjavi direktorja uprave in reorganizaciji uprave.

Ne glede na to, da je tako stanje izvajalcem projekta v prvem letu predstavljalo izrazite težave, pa je vsebinski dokument Priporočila prišel v pravem času, ko so se na eni strani težave z lokacijo nakopičile, na drugi pa javne oblasti konsolidirale. Dokument je tako v prvi vrsti služil kot diagnostični opis stanja na lokaciji in kategorizacija dotlej navidez neobvladljive množice problemov na obvladljive segmente in smiselne faze v reševanju. Sočasno je Evropska komisija napovedala monitoring obisk eksperta Phare TAU za obravnavani Phare projekt. Iz projektne dokumentacije in korespondence je razvidno, da so ti obiski temeljito pripomogli k premiku v strukturiranju odnosa MOL do Metelkove. Vendar pa je direktor MO Ljubljana, mag. Roman Lavtar, preden je predlagal županji Viktoriji Potočnik sestavo in imenovanje projektne skupine po Priporočilih opravil večje število temeljitih razgovorov s predstavniki ciljnih in prizadetih ter zainteresiranih javnosti, vključno s stroko in ustreznimi službami na področju urbanizma, sociale, zdravstva, privatnimi varnostnimi službami, krajanji in nenazadnje uporabniki Metelkove. Ta srečanja so bila bistvenega pomena za odločitve, ki jih je MO Ljubljana sprejela kasneje, predvsem pa za notranjo animacijo medsektorskega sodelovanja v upravi MOL, ko je proces označil direktor MU MOL sam.

Projektno skupino za Metelkovo je imenovala županja Viktorija Potočnik ob drugem monitoring obisku Phare TAU v Ljubljani: projektna skupina je bila ustanovljena za uspešen zaključek projekta Phare in za impementacijo Priporočil, torej za vse tematske sklope povezane z razvojem obravnavanega območja, vključno z arhitekturnim načrtovanjem, kar sicer ni bila naloga projekta Phare. V projektno skupino sta bila imenovana tudi vodja projekta Phare in asistent na projektu, gospo Dušan Šuštaršič kot predstavnik večje konstituce uporabnikov. Vodja projekta je vodstvu MO Ljubljana predlagal, da v tej fazi prevzame vodenje projektne skupine gospa Vida Stanovnik, ki je s problematiko dobro seznanjena, saj je vodila obe projektne skupini, ki sta bili za določena naloge na Metelkovi vzpostavljeni pred tem. Skoz svoje delo in konkretne rezultate pri obnovi dela stavb na Metelkovi pa je imel gospa Stanovnik dobre nastavke tudi za vzpostavitev partnerskega odnosa z vsem uporabniki Metelkove. Prva seja nove projektne skupine je bila **1. Februarja 2001**. Na tej seji so člani in članice **projektne skupine sprejeli Priporočila projekta Phare kot programski dokument za nadaljnje delo in aktivnosti MOL s ciljem razvoja urbanega kulturnega središča Metelkova kot dostopnega območja za vse publike in krajanje.**

Za nadaljevanje partnerstva pa je bilo gotovo najbolj pomembno srečanje projektne skupine s predstavnikoma APSV koncem februarja 2001. Prisotni so se strinjali o ustreznosti interdisciplinarnega in medresorskega pristopa pri obravnavi tako zatečene problematike povezane z Metelkovo kot razvojnih dolgoročnih rešitev oziroma politik. Prav poglobljena razprava o temeljnih izhodiščih pristopa do obravnave lokacije je bila osnova za dobro pripravo študijskih obiskov v drugem delu projekta. Obenem sta projektne partnerja skupaj z MO Ljubljana usklajevala z Evropsko komisijo podaljšanje projekta, da bi presegli zamude, ki so nastale pri izvedbi projektne naloge dotlej.

Izdelali smo nov projektne dosje (april 2001), ki je služil kot pripravljalo gradivo za vse udeležence strokovnih delovnih obiskov pri partnerju v La Villette in poleg

<p>predstavitve programa, priporočil in predstavitve partnerja, vsebuje tudi zapisnike s projektne skupine.</p> <p>V skladu s Priporočili je bilo sklenjeno, da bo delo potekalo po dveh programskih oseh in sicer prvi, ki se osredotoči na vprašanja varovanja v ožjem smislu in vključuje zasebne varnostne službe ter policijo ter drugi, ki je usmerjena v razvijanje preventivnih dejavnosti usmerjene v socialno integracijo kot osnovno usmeritev pri obravnavanju varnosti.</p> <p>Številna srečanja in intenzivno delo Mestne uprave so obrodili prve sadove vidne na sami lokaciji in v njeni okolici. Tako je bil v prvi polovici 2001 izveden javni natečaj in izbrana nova varnostna služba za severni del Metelkove.</p> <p>Po konzultacijah med obema partnerjema, monitoring Phare TAU in vodjo projektov Phare v Bruslju (task manager Toni Oller Castello) smo sklenili, da je nadaljevanje projekta smiselno, ocenili, da je zamuda štiri mesece in temu primerno Evropski komisiji predlagali podaljšek projekta za enako obdobje. Na tej osnovi smo se intenzivno lotili priprav na delovne obiske v Parizu.</p>	
obdobje	11 –13 mesec (december 2000 – februar 2001)
Vloga partnerjev	Izmenjava natančnih informacij na osnovi analize situacije ter neposredno soočenje s stanjem na lokaciji ob štirih obiskih v obdobju krajšem od pol leta je tako partnerju APSV kot EC omogočilo intenzivne stike s projektom in še posebej z odgovornimi javnimi oblastmi. Vzpostavitev strukture za implementacijo Priporočil na ravni MO Ljubljana je bil rezultat skupnega navora vseh projektnih partnerjev.
<p>S ponovno vzpostavitvijo projektne skupine so bili izpolnjeni predpogoji za prehod v drugo fazo projekta.</p> <p>Delovne obiske v Parizu smo načrtovali po projektni shemi kot je opredeljena v projektni dokumentaciji. Glede na to, da potencialnim udeležencem delovnih obiskov odhoda v Pariz nismo mogli potrditi do pomladi 2001 smo v več primerih zaradi razpoložljivosti resursov obiske skrajšali, na ta račun pa smo lahko v program vključili večje število udeležencev kot smo prvotno predvideli. Obiski so bili namenjeni neposredni izmenjavi med strokovnjaki na posameznih področjih in senzibilizaciji javnih oblasti. Udeleženci obiskov so pripravili podlage za konkretne aktivnosti v obeh začrtanih zgoraj navedenih oseh. Obenem smo izdelali načrt za vzpostavitev informacijske pisarne in načrt dela iste za leto 2002. Obiski v Parizu so bili uspešni in dobro so jih ocenili vsi udeleženci.</p>	
Obdobje	15-17 mesec (april – junij 2001)
Vloga partnerjev	Izvajalec je izbral domače resurse za delovne obiske in opravil večje število pripravljalnih pogovorov pred samimi obiski. APSV je v Parizu pripravil program za udeležence, poiskali so ustrezne sogovornike in priredili ogleda parka La Villette in XIX pariškega okrožja.

4.7.2.1.3 2.2. Poročilo za dejavnosti po odobritvi dvomesečnega podaljšanja projekta (junij do september 2001)

Priprava zaključne konference in nadaljevanja dejavnosti po končanem projektu.

Ob drugem obisku pri partnerju v Parizu, ki so se ga udeležili tudi predstavniki MO Ljubljana (vključno z direktorjem MU MOL Romanom Lavtarjem) in Ministrstva za kulturo (Vesna Jurca Tadel) je bila sprejeta odločitev obeh projektnih partnerjev in prisotnih predstavnikov javnih oblasti, da brez ugovora sprejmemo odločitev Evropske komisije, ki je namesto štirih zaprosenih odobrila dva meseca podaljška. Med obiskom v Parizu smo opravili korespondenčno usklajevanje z Evropsko komisijo (Phare TAU) in ne glede na naše priprave, da zaključimo projekt z konferenco novembra 2001 sprejeli odločitev, da projekt zaključimo z javno konferenco do 24. Septembra. Za organizacijo javne konference smo se odločili ob dejstvu, da je predstavnik MU MOL ponudil organizacijo dogodka na Ljubljanskem magistratu v želji, da za implementacijo Priporočil in posledičnih odločitev, v širši javnosti s pomočjo javnega dogodka ustvarimo potrebno razpoložanje dialoga in partnerstva.

Zadnji delovni obisk v Parizu smo opravili junija 2001 in je vključeval odgovorne za izvedbo programa Phare: ponovno smo z vsebinskega vidika pregledali posamezna poglavja Priporočil in ta pripravili za objavo kot konferenčno gradivo, in izbrali govorce za zaključno konferenco.

V mesecu juniju 2001 je izvajalec projekta opravil vrsto srečanj z javnimi oblastmi s ciljem priprave na izdelavo proračuna za nadaljevanje dejavnosti v letu 2002. Izdelali smo predlog za vzpostavitev informacijsko-razvojnega pisarne vključno s finančno opredelitvijo posamičnih predlaganih postavk. V predlog proračuna MOL je dejavnosti uvrstila vodja projektne skupine MU MOL. 3. Julija 2001 so se sestali predstavniki MU MOL (Vida Stanovnik, Roman Lavtar), Ministrstva za kulturo (Vesna Jurca Tadel, Inja Smerdel in Božidar Zorko) ter projekta Phare (Marko Hren) in uskladili prioritete naloge za dejavnosti po zaključku projekta Phare. Zapisnik je v prilogi poročilu.

Zaključek projekta Phare se je časovno ujel z bilateralnimi pogovori o sodelovanju med Republiko Francijo in Republiko Slovenijo. Nadaljevanje partnerstva med Metelkovo in La Villette sta obe državi uvrstili v zaključni dokument, ki je bil podpisan septembra 2001. V istem času je v Ljubljano na delovno mesto svetovalca ambasadorja republike Francije in direktorja inštituta Chalres Nodier prispel gospod Bernard Micaud, ki je - po tem, ko se je s projektom in predstavniki javnih oblasti iz Ljubljane spoznal med obiski v Parizu - odigral ključno vlogo za velik angažma francoske ambasade ob zaključku projekta in sami zaključni konferenci. Dokumentacija ob zaključni minikonferenci na temo Identitete Metelkove – kakšna dostopnost urbane kulture, je del poročila.

Obdobje	18-20 mesec (julij.september)
Vloga partnerjev	Projektna partnerja sta pripravila koncept in vsebino minikonference skupaj. Francoski partnerji so zagotovili kvalitetno in odmevno prisotnost: nj.eksel. ambasador Olivier de la Baume, svetovalec na ambasadi Bernard Micaud, vodja projekta v APSV Catherine Lestre de Ray in direktor APSV Christian Brule in experti iz parka La Villette Joseph Blanc, Andree Barbet, Yves Yammet in Cecile Guymarch.

Povzetek

1. projektne aktivnosti smo morali tako metodološko kot kronološko prilagoditi glede na bistveno spremenjene okoliščine v začetku projekta v primerjavi z časom prijave in odobritve projekta.

2. Kljub spremembam okolja v katerem se je znašel projekt pa so vsebinski cilji ostali nespremenjeni. Dodatno delo je bilo treba posvetiti vzpostavljanju osnovnih strukturnih in sistemskih pogojev za pristop k problematiki obravnavanega območja.

3. Izvedli smo vse načrtovane projektne dejavnosti, rezultati so dokumentirani v tem poročilu in v zaključni evalvaciji, ki je del poročila, priloge pa so našteje v kronološkem povzetku dejavnosti.

4. ocena partnerstva. Izvajalec projekta, DPPD, je moral spremeniti prvotno zamišljeni razpored nalog v ožjem izvedbenem timu ob dejstvu, da je bil potreben v prvi vrsti neposreden angažma vodstvenega dela tima. Partnerska organizacija APSV je skozi ves projekt predstavljala stabilnega sogovornika z jasnimi in nespremenjenim razporedom odgovornosti znotraj tima. V toku projekta so se predstavniki obeh partnerjev v izmenjavi obiskov sestali desetkrat (10), kar je pomenilo dovolj priložnosti za sprotno razpravo ob težko predvidljivih spremembah okoliščin za izvedbo projekta. Projektna skupina MU MOL, ki predstavlja vitalni in nepogrešljiv del verige partnerstva za izvedbo razvojnih programov za obravnavano urbano območje, je bila ponovno vzpostavljena šele februarja 2001, torej v zadnji tretjini trajanja samega projekta Phare. A njeno delo pod vodstvom direktorja MU MOL Romana Lavtarja in vodje projektne skupine Vide Stanovnik je bilo v sklepnem delu projekta intenzivno in plodno ter ga lahko ocenimo kot vzorno partnersko sodelovanje med obema projektnima partnerjema in javnimi oblastmi. Čeravno se je zaključna minikonferenca osredotočila na ključno širše zasnovano vprašanje vloge kulture in umetnosti v sodobni družbi, se oba projektna partnerja strinjata, da bi –posebej v smislu realizacije predlaganih metodoloških prijemov – morali doseči že v času projekta precej večje učinke. Pri tem je treba poudariti, da je odsotnost neposrednega angažmaja javnih oblasti pozicijo projekta v odnosu do nekaterih ključnih ciljnih javnosti postavila v težko ulovljivo razmerje, ki ga prav zaradi pomembnosti obravnavamo na več izpostavljenih mestih v poročilu in v spremljajoči dokumentaciji.

5. spremljanje in evalvacija na ravni internega med-partnerskega spremnega delovanja je v toku projekta zaradi spremenljivih okoliščin predstavljalo izpostavljeno in pomembno dejavnost v komunikaciji med partnerjema. Iz poglavja III.9. osnovne projektne dokumentacije, kjer so navedene predvidene točke tveganja v projektu, je razvidno, da sta prijavitelja projekta sicer predvidevala veliko težavnost pridobivanja aktivne sodelave s strani vseh ciljnih in zainteresiranih javnosti. Projekt se je ob prijavi (maj 1998) oslanjal na relativno dobro in močno strukturiranost uporabnikov z zavodom Retina in na podpisan Dogovor ter posledično mandat projektne vodje ter pozicijo zavoda Retina znotraj Dogovora med obema lastnikoma lokacije in ključnimi uporabniki. Nismo pa mogli predvideti prenehanja delovanja naštetih formalnih struktur in mehanizmov in konfliktov, ki so se v dani situaciji izpostavili. Tako so poleg prenehanja delovanja zavoda Retina pred začetkom projekta zamrznile tudi vse dejavnosti za izvedbo nalog iz podpisanega in veljavnega dogovora med Ministrstvom za kulturo in MO Ljubljana o usklajenem izvajanju skupnih programov na območju UKS Metelkova, ki je bil osnova in izhodišče za pripravo projekta Phare Partnership. Več kot to, iz naslova Dogovora bi morala MO Ljubljana in Ministrstvo za kulturo v času trajanja projekta zagotavljati dodatne vire financiranja za delovanje informacijske pisarne, projekt modeliranja prevencije in varovanja na lokaciji pa bi bil zgolj en izmed projektov. Prav zato v okviru proračuna projekta Phare nismo predvideli nobenih dodatnih materialnih stroškov pisarne, izvajalci projekta pa so med izvajanjem projekta Phare te stroške pokrili iz lastnih sredstev.

Nastale okoliščine so zahtevale redno in stalno usklajevanje spremenjenih aktivnosti med obema partnerjema in ravno v tej točki se je partnerstvo pokazalo kot kvalitetno in konstruktivno. Poročilo dokumentira tri večje evalvacijske sklope in sicer: 1. Evalvacijo nastalih razmer ob začetku projekta, ki smo jo izvajali v prvem mesecu projekta in sicer ob pripravljalnih obiskih v Ljubljani in Parizu, 2. Interno evalvacijsko srečanje ob sprejemu priporočil in diagnostike novembra 2000 in zaključno evalvacijsko srečanje ob koncu projekta , septembra 2001.

6. ključni problemi in rešitve

Odsotnost partnerstva javnih oblasti v prvem letu izvajanja projekta in prenehanje delovanja koordinacije iz naslova Dogovora 1998 ter zavoda Retine so predstavljali bistvene otežujoče

okoliščine za izvedbo projekta in jih podrobno opisujemo v poročilu, saj so narekovale spremembo metodologije in časovnega zaporeda predvidenih dejavnosti, ogrozile pa so tudi izvedbo projekta v celoti, saj smo izvajalci projekta v nastali situaciji resno tehtali možnosti ustavitve projekta. Tako smo morali k ciljnim javnostim pristopiti brez prisotnosti odločevalcev in torej brez trdnega mandata in temu posledično z omejeno kredibilnostjo; slednja je temeljila samo na strokovni in siceršnji referenčnosti izvajalcev. Izvedba večjih reprezentativnih delavnic, kot smo sprva metodološko načrtovali, ni bila možna. To smo nadomestili z intenzivnim individualnim pristopom do ključnih akterjev in predstavnikov ciljnih javnosti, kar je zahtevalo več komunikacij, prepričanja in vztrajne usmerjenosti k poskusom vzpostavitve partnerstva in osnovnega zaupanja med ključnimi akterji na področju produkcije na lokaciji, sociale, zdravstva in represivnih služb. Odnosi z neinstitucionalnim delom Metelkove so ostali v veliki meri nedorečeni in tudi opredeljeni z konflikti interesov kljub vztrajnim poskusom v času projekta, kar vključuje opravljene raziskave, vprašalnike, delom asistenta projekta in procesa sprejema Priporočil v sodelovanju z društvom Mreža in številnih srečanj, ki jih je projekt vzpodbudil na ravni komunikacije med uporabniki Metelkove in MO Ljubljana ter nenazadnje udeležbe delovnih obiskov v Parizu.

Projekt Phare priporoča in predpostavlja pro-lagalni pristop k vsem obravnavanim temam in razvojnim usmeritvam. Tak pristop seveda predpostavlja aktiven angažma javnih oblasti tako pri izdelavi kot pri izvajanju razvojnih politik in programov. Obenem je jasno, da pri delu uporabnikov obstajajo in bodo obstajali zadržki in tudi nasprotovanja do uveljavljanja transparentnih politik in pravnega reda na obravnavanem območju obenem pa bo ostala tudi neprestana potreba po demokratični in odprti razpravi o vlogi in naravi umetnosti in kulture v sodobni družbi. Projektna skupina MOL in njena interdisciplinarna, medresorska sestava, lahko bodočemu razvoju pomeni ključni doprinos projekta Phare v dani težavni situaciji. Projektna partnerja sta izgubila (pre)več energije in časa na tej osnovni strukturni točki in zato nista uspela doseči več konkretnih rezultatov v neposredno korist depriviligiranih ciljnih populacij; ta šibkost rezultatov projekta se zlasti nanaša na predviden razvoj zaposlovalnih shem in neposrednih programov socialne integracije.

4.7.2.2 SKLEPNE MISLI in OCENA USPEŠNOSTI

Da bi vzpostavili pogoje za izvedbo začrtanih nalog v projektu, zlasti dolgoročno implementacijo razvojnih predlaganih dejavnosti, smo morali v toku trajanja projekta zastaviti dodatne naloge in cilje ter projekt v celoti reorganizirati. Projektna dokumentacija in vmesna poročila, vključno z zaključno zunanjo evaluacijo smo uredili tako da lahko Evropska komisija kot tudi ciljne in zainteresirane javnosti razberejo kompleksnost dejavnikov, ki so vplivali na izvedbo zadanih nalog.

Poročilo tako beleži spremembe v izvedbi dejavnosti v primerjavi s prvotnim načrtom. Ključni pozitivni rezultat prvega dela projekta je bil sprejem Priporočil ob javnih delavnicah novembra 2000 in Priporočilom so sledili konkretni koraki implementacije in priprav na dolgoročne razvojen programe v skladu z dvema začrtanimi programskima osema (prevencija, varovanje). Projektni proračun se je kljub dvomesečnem podaljšku ujel z predvidenim upoštevajoč dovoljeno 10% toleranco prelivanja sredstev med posamičnimi proračunskimi postavkami. Vidnejše proračunske spremembe, ki so sledile predlogom reorganizacije projektnih nalog in metodologije, smo uskladili s francoskim partnerjem ob konzultacijah z EC - Phare TAU.

Pomembno vlogo je v sodelovanju s projektom odigrala Visoka šola za socialno delo, saj je opravila širokopotezno raziskavo javnega mnenja med neposredno zainteresiranimi ciljnim javnosti, več študentov in mentorjev pa je pokazalo interes za dolgoročno sodelovanje po smernicah opredeljenih v Priporočilih projekta Phare. To je še posebej pomembno on dejstvu, da na dolgi rok predvidevamo vključevanje študentov v času (staž) in po študiju (zaposlitev) v redne dejavnosti v kontekstu prevencije in varovanja ter s tem povezanega razvoja novih zaposlitev (kulturni mediator).

Doseženi rezultati so skladni s predlaganimi usmeritvami v projektnem predlogu (poglavje III.3 pogodbenega dosjeja). A projekt je predvideval hitrejše izvajanje razvojnih programov. To se še posebej nanaša na razvoj zaposlovalnih mehanizmov in oblik za depriviligirane populacije in neposredno integracijo istih v celovito načrtovane procese vodenja in upravljanja z lokacijo. Mnenje predlagatelja in vodje projekta je, da ostaja področje zaposlovanja in širše ekonomska struktura delovanja urbanega kulturnega centra z novimi formati usposobljenosti in posledično zaposlovanja, bistvena šibkost samega projekta in obenem ključna naloga za naprej. In tu gre tako za oblike profesionalnega angažmaja (stalnega in začasno plačanih del) kot za strukturiranje oblik prostovoljnega dela na lokaciji. Prav tako je mnenje vodje projekta, da so bile ostale zadane naloge opravljene korektno in v zadostni meri, da projekt ocenimo kot uspešen. Tako sta projekt ocenila tudi oba naročnika in lastnika obravnavanega urbanega območja. MOL je priporočila projekta Phare prevzel kot metodologijo za razvoj območja. To na najbolj jasn način ilustrira zapisnik srečanja članov projektne skupine MOL s francoskimi partnerji februarja 2001.

Povzetek rezultatov

Dolgoročne konceptualne nastavke za razvojen programe UKS Metelkova smo kvalitetno in uspešno pripravili in uskladili. Javne oblasti in ustrezne službe (kultura, zdravstvo, sociala, policija) imajo pripravljen metodološki koncept in referenčno skupino strokovnjakov in človeških resursov ter splet utečenih relacijskih povezav. Udeleženci delovnih obiskov v La villette, ki predstavlja prepričljiv primer uveljavljanja interdisciplinarnega pristopa k vprašanju prevencije, socialne integracije in varovanja v urbanem območju, predstavljajo velik resurs za dolgoročno uveljavljanje začrtanih usmeritev ne le na lokaciji UKS Metelkova temveč tudi na drugih urbanih teritorijih z javnimi programi v Ljubljani in širše. Tako projekt predlaga širšo razpravo o obravnavani metodologiji pristopa za primer parka Tivoli, grajskega hriba in BTC. Obenem je pomembno, da so kontraverzne in konfliktne teme skozi diagnostiko in Priporočila projekta Phare jasno in javno izražene, predlagane pa so rešitve, ki promovirajo in predpostavljajo spoštovanje pravnega reda in odgovornosti.

Vsebinski rezultati projekta so priloženi temu poročilu. Priporočila in ustrezne odločitve projektne skupine MOL so zbrani v projektnem dosjeju izdelanem aprila 2001, programske smernice za izvajanje nalog po Priporočilih pa v tiskanem konferenčnem gradivu ob minikonferenci na Ljubljanskem magistratu septembra 2001. S projektno skupino smo izdelali tudi predlog proračuna za dejavnosti v letu 2002 vendar v trenutku oddaje poročila še ni znano katere od predlaganih dejavnosti bodo v proračunu realizirane. Pri tem je posebej pomembna in vitalna vzpostavitev informacijsko razvojne pisarne, ki naj bi poleg promocijskih dejavnosti in stikov z javnostmi opravljala tudi funkcije koordiniranja dejavnosti neposredno povezanih z razvojnimi programi, ki jih predlaga program Phare.

Ocena uspešnosti

Kakšen je bil pogled javnih oblasti na Metelkovo ob začetku projekta Phare najbolje ilustrira izjava županje Viktorije Potočnik ob srečanju s člani projektne skupine maja 2001: »priznam, da sem pred problematiko Metelkove doslej mižala in zahvaljujem se vam, da poizkušate rešitve iskati skupaj«. Vzpostavitev mehanizmov in struktur za komuniciranje in odločanje je bila dejansko najpomembnejša naloga. In to velja za vse ravni. Tako na primer pred projektom ni bilo samo po sebi umevno, da bi Zdravstveni dom na Metelkovi za programe metadonske terapije sodeloval s Centrom za socialno delo. Ravno cirkulacija odvisnikov na območju je bila ob projektu najbolj akutne narave in vodstvo Zdravstvenega doma je bilo primorano pristopiti h konkretnim ukrepom, kar je na lokaciji vsaj začasno pokazalo rezultate. Zasebno varnostno službo, ki je opravljala posel v severnem delu Metelkove, njeno delo pa je bilo v analizi situacije izrazito negativno ocenjeno, je MOL prek javnega razpisa zamenjala. Zasebna varnostna služba zadolžena za varovanje SEM je v projektu aktivno sodelovala in zgovorne so besede vodje varnostne službe, g. Darka Grujakoviča ob obisku v Parizu: »veliko sem se naučil in poskrbel bom da bodo te izkušnje prenesene tudi na moje kolege«.

Konkretni rezultati bodo odvisni od resnosti izvajanja Priporočil po preteku projekta, saj je do zamenjave in novega pogodbenega obligacijskega razmerja z novo varnostno službo za severni del lokacijo prišlo tik pred zaključkom projekta (avgust 2001).

Na priporočilo projekta Phare in z učinkovito asistenco resursov, ki so pri projektu sodelovali, je Ministrstvo za kulturo zaprlo divje in nevarno pribežališče za odvisnike in brezdomce v stavbi bodoče Uprave za kulturno dediščino ob Metelkovi ulici. Z uporabniki severnega dela Metelkove se je MO Ljubljana začela resno in sistematično dogovarjati o urejanju razmerij, konkretno in za začetek pa so bili prireditveni prostori pregledani v smislu požarne varnosti, nameščeni pa so bili tudi požarni aparati. Zadovoljstvo z začetkom partnerskega odnosa z MO Ljubljana je izrazil tudi govorec najbolj radikalnega dela uporabnikov Metelkove po zaključni konferenci na Magistratu septembra 2001.

Policija je odigrala nepričakovano aktivno - tako strokovno kot operativno – vlogo skozi celoten projekt. Njihov interes, da bi dosegli dogovor o transparentnem modelu teritorialnega sodelovanja na interdisciplinarni način, zlasti pa opredelili razmerja med izvajalci programov, zasebnimi varnostnimi službami in represivnimi organi, je tudi rezultat dejstva, da v tranzicijskem času problematika razdelitve pristojnosti na operativni ravni in v zakonodaji ni dovolj dorečena, partnerstvo in sodelovanje ključnih akterjev pa še zdaleč ni utečena praksa. Udeležba pomočnika komandirja enote Ljubljana center gospoda Edvarda Cvetka je pokazala tako strokovnost kot izrazito motiviranost policije za uveljavljanje sodobnih modelov pristopa do specifičnih urbanih teritorijev in programov. Prav tako nad našimi pričakovanji je bil odziv Visoke šole za socialno delo kar podrobneje opisujemo na drugih mestih v poročilu.

Pri izvedbi projekta smo nadaljevali stike z urbanisti in arhitekti, ki so se z lokacijo ukvarjali doslej. Posebej pa je treba izpostaviti prispevek arhitektke Maje Simoneti iz Ljubljanskega urbanističnega zavoda ob zaključni minikonferenci, saj podaja operativna priporočila za urejanje lokacije tako, da bo prijazna za otroke in družine, kar je vodilni kriterij za urejanje javnih površin, ki naj bi bile namenjene vsem publikam.

Poleg ciljnih javnosti, ki so že neposredno povezane z lokacijo, je projekt navezal stike tudi s programi, ki naj bi na lokacijo prišli z novogradnjami in obnovami v prihodnosti. To ne velja samo za nacionalne kulturne inštitucije v južnem delu Metelkove temveč tudi za načrtovan sklop umetniških akademij na lokaciji. Projekt priporoča MO Ljubljana in vladi R Slovenije, da upošteva priporočila projekta v vseh fazah arhitekturnega načrtovanja lokacije.

Ob zaključni evalvaciji projekta smo ocenili, da je naloga »senzibiliziranja javnih oblasti«, ki je bila ena pomembnih usmeritev med cilji projekta, v praksi predstavljala precej vidnejšo prioriteto kot smo predvidevali. Tako lahko ocenimo, da je v lokalnem kontekstu projekt z predvidenimi metodološkimi prijemi koristil še precej bolje kot smo si lahko predstavljali. Projektne aktivnosti so bile tako usmerjene k pravim ciljem in zaključna ocena projekta s strani izvajalcev je, da je bil tovrstni projekt več kot potreben.

V Evropskem kontekstu je treba projekt ocenjevati predvsem skozi uveljavljanje participatorne demokracije, partnerstva med javnimi oblastmi, stroko in programi, medsektorsko in interdisciplinarno. Pri tem varnost in občutek varnosti skozi prevencijo in socialno integracijo postavljamo na vrh lestvice prioritet v urbanem razvoju, saj predstavlja to predpogoj za razvoj na drugih področjih. Oba izvajalca programa, APSV/La Villette in DRPPD/Metelkova sta dolgoročno zavezana usmeritvam k razvoju in implementiranju navedenih prioritet. Izkušnja s partnerstvom v toku projekta Phare bo dragocena pri oblikovanju novih partnerstev zlasti ob možnostih, ki se odpirajo v kontekstu širitve EU. Na drugi ravni je partnerstvo pomembno za razvoj bilateralne odnose med Republiko Slovenijo in Republiko Francijo kot tudi za medkulturno izmenjavo med obema kulturnima okoljema.

4.7.2.3 Dolgoročne perspektive, nadaljevanje dejavnosti po zaključku projekta

Projekt je bil zasnovan in usmerjen v razvojne programe. Obenem smo pričakovali, da nam bo uspelo uveljaviti in implementirati precej več priporočil že v samem toku projekta in takoj po zaključku kot pa nam je to dejansko uspelo ob tem, ko se je faza implementacija z zaključkom projekta Phare šele dobro začela. A vzpostavili smo osnovne pogoje in sicer:

1. neformalna mreža lokalnih resursov za dolgoročno izvajanje Priporočil je vzpostavljena
2. formalna struktura na ravni projektne skupine MOL je pričela z delom, vodja projekta Phare ob zaključku projekta predlaga MO Ljubljana oceno ustreznosti sestave in na tej osnovi morebitne spremembe oziroma oblikovanje članstva projektne skupine, ki bo prevzela naloge implementacije zastavljenih ciljev. Pri tem je posebej pomembno zagotoviti ustrezno mesto za komunikacijo med MO Ljubljana in Ministrstvom za kulturo ter z vsemi segmenti uporabnikov lokacije.
3. na ravni bilateralnih odnosov je bil projekt odlično sprejet in nadaljevanje partnerstva med Metelkovo in La Villette ima vse pogoje da se dobro razvija dolgoročno.

Projektna partnerja sta se strinjala, da bosta v letu 2002 odprla več možnosti za manjše konkretne izmenjave ter po tem ocenila možnosti za dodatne kompleksnejše skupne projekte. Že v trenutku oddaje poročila so odprte naslednje konkretne oblike sodelovanja:

1. udeležba delegacije MO Ljubljana na konferenci o urbani varnosti v La villette januarja 2002. Na kongres potuje na vabilo Phare partnerja APSV vodja službe MOL za mednarodne odnose ga. Zdenka Šimonovič zlasti v kontekstu priprav na načrtovano regionalno konferenco prestolnic JV Evrope, ki bo v vsebinskem sklopu predvidoma problematizirala urbano varnost. Ob tej konferenci je smiselna predstavitev partnerstva Metelkova-LaVillette. Predstavniki APSV bodo povabljeni na kongres v Ljubljani.

Našteti izmenjavi bosta služili kot priložnosti za poglobitev posameznih vidikov dolgoročnega sodelovanja.

2. v primeru, da bo v letu 2002 prišlo do razpisa arhitekturnega natečaja za lokacijo oziroma do priprav strokovnih podlag za arhitekturni natečaj, bodo k sodelovanju povabljeni ustrezni strokovnjaki parka La Villette.
3. v kolikor bo MO Ljubljana zagotovila ustrezen proračun za dejavnosti v letu 2002 načrtujemo organizacijo staža za skupino študentov Visoke šole za socialno delo zlasti s ciljem nadaljevanja razvoja novih poklicev kulturnih mediatorjev.
4. izvajalci programov so dobili vzpodbudo, da predložijo programe neposredne programske izmenjave in sodelovanja; SEM z la Villette že tvorno sodeluje.
5. oddelka policije v Ljubljani in Parizu, ki sta sodelovala v projektu (Ljubljana-center in prefektura XIX okrožja v Parizu) bosta razvijala neposredno sodelovanje.
6. predstavniki Ministrstva za kulturo in MO Ljubljana se strinjajo, da za kompleksen pristop do razvoja lokacije in za promocijo programov odprejo informacijsko razvojno pisarno na lokaciji, kar je vključeno v predloge proračunov; v času oddaje poročila pa dokončne odločitve še niso znane.
7. Izkušnje partnerstva nameravata partnerja uporabiti tudi drugod v regiji. Tako je možen skupni nastop zlasti pri nadaljevanju projektov MOSAIC (Svet Evrope, Ministrstvo za kulturo) v Sarajevu, Podgorici, Zagrebu, Beogradu in Skopju, dolgoročno pa poraba metodologije ob projektu Phare tudi v drugih mestih v regiji.

Vse navedene programe sofinancirajo partnerji in javne oblasti. V letu 2002 ne predvidevamo financiranja s strani Evropske komisije, pripravljali pa bomo predloge programov za prijavo na strukturne fonde, ki bodo odprti v procesu pridruževanje Slovenije Evropski Uniji kot tudi partnerske projekte v širši regiji.

Konkretni učinki projekta Phare Partnership v Ljubljani bodo doživeli oceno v roku približno leto dni po zaključku projekta, torej predvidoma jeseni 2002 in na tej osnovi bodo sprejete tudi odločitve o nadaljevanju programov partnerstva.

4.7.2.4 Kakšna prevencija in kakšno varovanje na območju Metelkove

Projekt v okviru programa EU - Phare Partnership izvajata Društvo za preventivno in prostovoljno delo, Metelkova in APSV, La Villette, Pariz po naročilu MO Ljubljana in Ministrstva za kulturo (lastnika UKS Metelkova)

Mnenja in priporočila zapisana tukaj so zbrana s pomočjo vprašalnikov med uporabniki Metelkove, anketnih vprašalnikov med publiko, kražani in uporabniki ter večjega števila delavnic in individualnih strokovnih pogovorov z zainteresiranimi in prizadetimi javnostmi v okviru projekta Phare Partnership v letu 2000. Priporočila so bila usklajena na delavnicah odprtega tipa med 22. in 24. novembrom 2000 ob prisotnosti in strokovnem sodelovanju francoskih partnerjev in predstavnikov ključnih ciljnih javnosti (uporabniki, kražani, policija, nevladne organizacije, Zdravstveni dom Metelkova, itd.)

Vse raziskave so pokazale izrazito nezadovoljstvo in kritično oceno anketirancev glede odnosa pristojnih do Metelkove ter jasna pričakovanja v smeri takojšnjega in ekstenzivnega aktiviranja odločevalcev v obravnavani zadevi. Posledice neurejenih razmer oz. ne-reda na vseh področjih čutijo vsi prizadeti pri čemer ne pristajajo na interpretacije, da gre za konflikt med kražani oz. okolico in uporabniki UKS Metelkova. Konflikt je strukturne oz. sistemske narave in interpretiranje problematičnega stanja kot konflikta med izvajalci programov (kulturnih, socialnih, zdravstvenih) ter njihovo publiko in kražani je neumestno. V javnosti je prišlo do izrazito črno bele podobe »Metelkove« v katere imenu so pomešani najrazličnejši predsodki in sodbe o marginaliziranih in rizičnih populacijah, podobe, ki novo dinamiko ob novih programih v soseski interpretira kot generator problemov pri čemer se je daleč preveč zanemariło dejstvo, da je tako stanje odsev dejanskih problemov v urbanem okolju nasploh in zlasti odsev pomanjkanja programov in organizacijskih pristopov k tako kompleksnim projektom, kot jih mesto izvaja na območju Metelkove ulice, s strani pristojnih (pristojna ministrstva vlade in MO Ljubljana). Uporabniki UKS Metelkova so večkrat v minulih letih izrazili pripravljenost za sodelovanje in lasten prispevek k obravnavanim temam. Najprej ob sami pobudi Mreže za Metelkovo, nato preko programov Zavoda Retina in nenazadnje skupaj z nacionalnimi inštitucijami v južnem delu Metelkove ob podpisu Dogovora o usklajenem reševanju dejavnosti skupnega pomena za Metelkovo (april 1998). Zaradi neustrezne odzivnosti obeh pristojnih odločevalcev, MO Ljubljana in Ministrstva za kulturo, so poskusi operacionalizacije sistemskega pristopa do obravnavanih zadev doslej zamrli.

Raziskave so pokazale veliko in dobro pripravljenost vseh subjektov za sodelovanje pri izvedbi konstruktivnih ukrepov za izboljšanje upravljanja in ureditve območja UKC Metelkove.

Povzetek stanja:

Soseska v katero sodi UKC Metelkova je v minulem desetletju doživela velike spremembe. Nova dinamika z javnimi programi je na celotnem območju, pojavile so se nove poslovne, bivalne in prireditvene kapacitete ter odprle nove povezave (Župančičeva jama- ŽP-bolnice). Ugotovimo lahko, da novi dinamiki in novim programom na območju niso sledili ustrezni vzporedni ukrepi za zagotavljanje potrebne urejenosti okolja, socialne dinamike in varnosti, take urejenosti, ki bi omogočala tako nemoteno izvajanje programov kot normalno življenje prebivalcev v okolici. To velja tako za programe Zdravstvenega doma kot za programe v UKS Metelkovi in za samo odprtje novih parkovnih površin.

S sedanjim stanjem ni zadovoljen nihče.

Uporabniki Metelkove niso zadovoljni zaradi slabih pogojev za delo in slabe urejenosti lokacije.

Publika, ki ji je UKS Metelkova namenjeno je zaradi negativne slike in zanemarjenosti ter objektivnih nevarnosti omejena. Otroci in mlajši so iz lokacije zaradi takega stanja praktično izključeni.

Kražani niso zadovoljni zaradi nekontroliranega hrupa in prisotnosti ter dejavnosti moteče rizične publike, zaradi odvrženih igel, steklenic in onečedenih nepremičnin.

Pristojne službe (oddelki MO Ljubljana, policija, sociala, zdravstvo, inšpekcije) ne morejo biti zadovoljni saj nedorečenosti na lokaciji onemogočajo normalno strokovno delo; razen policije nobene od navedenih služb praktično na lokaciji ne delujejo, območje Metelkove pa se tako že sedem let vzdržuje kot problem.

Kulturno središče živi z živahnim utripom od Slovenskega Etnografskega muzeja ob Taboru do pestrih programov neodvisne kulturne in socialne produkcije v Metelkovi mestu, torej do roba Masarykove ulice.

Ocenimo lahko, da je v programskem smislu aktivna najmanj 1/3 lokacije. Večji del lokacije pa se bo progresivno razvijal in sicer južni del po dinamiki Ministrstva za kulturo in v skladu s sprejetim arhitekturnim načrtom, severni del pa po razpisu arhitekturnega natečaja, predvidenega v letu 2001, kar naj bi poleg obstoječe infrastrukture doprineslo lokaciji še splet treh umetniških akademij in mladinski hotel.

Za odločevalce je bistvena ugotovitev, da je utrip na lokaciji izrazito dinamičen in intenziven in da bo temu tako tudi v prihodnje ne glede na to, kako se bo lokacija fazno dograjevala in spreminjala. Programi, ki jih na tem mestu predlagamo so torej v smislu takojšnje implementacije nujni in v časovnem smislu zato neodložljivi; odlaganje implementacije spreminjanih programov za območje je bila dosedanja praksa s strani odločevalcev prav z argumentom, da se bo lokacija v arhitekturnem smislu spreminjala. Predlagani programi so neodvisni od arhitekturnih sprememb, socialna dinamika, programi in pretok publike se bodo v bodoče z novimi dejavnostmi samo intenzivirali, potreba po preventivno-varnostnih ukrepih pa bo samo še kompleksnejša, ob dejstvu, da bo obravnavani del mesta vedno obremenjen s siceršnjimi urbani problemi (vandalizem, brezposelnost, toksikomanija).

Kljub temu, da so praktično vsi subjekti, ki so sodelovali v razpravah, izpovedali nujno po takojšnjih ukrepih v smislu izboljšanja varnostno-preventivnih razmer in urejenosti UKS Metelkova, pa je treba na tem mestu vendarle poudariti, da pristojne službe in tudi velik del anketirancev Metelkove ne označuje kot »posebej nevaren« prostor. Policija eksplisitno trdi, da Metelkova statistično ne izstopa od drugih območij v mestu.

Ključne kritične točke artikuliramo v naslednjih smereh:

- neurejena, zanemarjena okolica in odsotnost spreminjanih programov za okoliške prebivalce, zlasti za otroke in mlajše mladostnike
- strukturalna neurejenost na severnem delu UKS Metelkova, posledično neurejeno izvajanje programov, izvajanje programov v neustreznih (zvočna izolacija) prostorih in številne pritožbe o prekoračitvi hrupa v nočnih urah
- nekoordinirano varovanje in odsotnost nadzora nad odprtimi površinami ter neuporabljenimi zgradbami
- pomanjkanje spreminjanih socialnih in preventivnih programov za populacijo uporabnikov metadonske terapije, brezdomskih in brezposelnih posameznikov, ter posameznikov, ki se občasno zatekajo na lokacijo.

Ob pripravi priporočil se je pokazalo, da bodo nekatere rešitve odvisne od dodatnih strukturalnih in sistemskih rešitev, torej ne le od operativnih pristojnosti in angažmaja državnih in upravnih subjektov temveč tudi od zakonodaje, zlasti tam, kjer so predvidene spremembe: lokalne pristojnosti na javnih in funkcionalnih površinah, posledično natančna razmejitev pristojnosti, tudi pristojnosti najetih zasebnih varnostnih služb in policije.

Predlagane rešitve in robni pogoji:

Kot že povedano v uvodu, se bo lokacija v programskem in arhitekturnem smislu dograjevala, programi in priporočila v pričujoči nalogi pa so v časovnem in vsebinskem smislu neodvisni od arhitekturno-programskih sprememb.

Urejanje okolice, spremni programi in arhitekturni natečaj, umeščanje centra v urbano okolje

Elementi v raziskavi:

- dosedanja sprejeti akti (PUPi itd., razvojni načrti in urbanistično arhitekturni natečaj)
- Dogovor'98
- podatki MOLjubljana, napoved arhitekturnega natečaja, študija MOL/Mirovni inštitut Bratko Bibič (99-00),
- študije FDV/DRPPD (mentor Frane Adam), študije VŠSD/DRPPD (mentorica Simona Žnidarec)
- delavnice Mirovnega inštituta za nenasilno reševanje konfliktov.

Takojšnji Ukrepi

Lastnika kulturnega središča morata v okviru upravljanja kulturnega središča zagotoviti redno čiščenje okolice in urejanje parkov ter nameniti dodatna sredstva za osvetlitev parkov in pešpoti ter lokacijo na več mestih odpreti za peš-povezave. V celoti je neurejeno tudi parkiranje saj je Metelkova postala za dotično območje najprivlačnejše zastojarsko parkirišče. V urejenem parku južnega dela je moč za srednjeročno uporabo namestiti začasno zunanje igrišče za otroke ter urediti efemerno prizorišče.

Konkretni predlogi so usmerjeni predvsem k cilju, da urbani kulturni center Metelkova vzpostavi v javnosti lastno identiteto kulturnega centra:

- akcija obveščanja javnosti o načrtih MO Ljubljana in Ministrstva za kulturo v povezavi z UKC Metelkova, zagotavljanje transparentnosti razvojnih usmeritev. Sistematično obveščanje javnosti o programih na Metelkovi.
- takojšnja izvedba sklepov Projektne skupine MOL za Metelkovo izpred dveh let o odprtju lokacije za pešce in kolesarje na več mestih in za dodatno osvetlitev celotne lokacije ter novejših predlogov za izboljšanje zvočne izolacije prireditvenih prostorov
- temeljito čiščenje lokacije pred zimo in organizirano pomladansko čiščenje in urejanje parkovnih površin, potencialno v sodelovanju z nevladnimi organizacijami in rizičnimi publikami
- natančna določitev funkcionalnih zemljišč in pristojnosti na odprtih površinah, določitev javnih in zasebnih površin
- urejanje mirujočega prometa; že dlje časa obstaja predlog za zaprtje lokacije za mirujoči promet razen za uporabnike kulturnega središča. Znaki so nameščeni. V okviru preventivne sheme aktivne politike zaposlovanja se zajezev prometa lahko reši z zaposlovanjem za omejen čas in preko javnih del. Omejen fond parkirišč po dostopnih cenah se lahko zagotovi za okoliške institucije (Zdravstveni dom, center Ledina) dohodek pa usmeri v urejanje parka.
- Izdelava režima oz. pravil vedenja v južnem parku, vključno s prepovedjo uporabe odprtih steklenk alkoholnih pijač in obveznim držanjem psov na povodcih. Podpora iniciativi za prepoved posesti nevarnih psov za odvisnike oz. posedovanja nevarnih psov v stanju zmanjšane prištevnosti. Izvajanje stalnega obveščanja rizičnih populacij, ki se zatekajo v park, o pravilih vedenja v parku (slednjo nalogo prevzamejo zdravstveni dom, NVOji in varnostniki).
- Takojšnje zaprtje in zaščita praznih oz. neuporabljenih objektov.
-

Robni pogoji: določeni z veljavnimi PUPi, ki zahtevajo razpis arhitekturnega natečaja za severni del, pri čemer se mora po obstoječih aktih ohraniti vsaj stavba Zavori. Neurejenost oz. napovedane spremembe v zakonodaji posebej o določitvi razmerij med javnimi in zasebnimi (funkcionalnimi itd.) površinami ter razmerij med pristojnostmi policije in zasebnih varnostnih služb

4.7.2.5 Srednjeročni ukrepi

Predlagamo, da se pri pripravi podlag za razpis arhitekturnega natečaja upošteva na tem mestu zbrana priporočila in da se delovne skupine, ki bodo nadaljevale delo na implementaciji tu predlaganih rešitev vključi v pripravo natečaja.

1. strukturno urejanje

Elementi v raziskavi:

Arhiv Retine, Dokumentacija MOL, Dogovor 98, Vprašalnik MOL (september) z obdelavo Nataše Serec.

Uporabniki v severnem delu niso v celoti registrirani, nimajo vsi pogodbenega odnosa z lastnikom in pogodbe, ki obstajajo se med seboj razlikujejo tako po vsebini kot po kriterijih in metodologiji. Tako niso enotno določene ne obveznosti in ne pravice uporabnikov in MOLjubljana, ali drugih subjektov, ki bi bili odgovorni za upravljanje posameznih infrastruktur ali celote.

Takojšnji ukrepi se tičejo zlasti strukturnega urejanja razmer v severnem delu Metelkove:
-najbolj pomembno je določiti kompetence in pristojni oddelek za UKS Metelkova znotraj MO Ljubljana

- ponovna vzpostavitev Projektne skupine MOL za UKS Metelkova ali druge pristojne strukture za med-resorsko obravnavo programskih, operativnih in drugih vprašanj povezanih z delovanjem in razvojem območja UKS Metelkova
- pregled pogodbenih statusov uporabnikov severnega dela Metelkove in revizija vseh pogodb v smislu metodološkega poenotenja, določitev statusov prostorov (zasebni-javni oz. ateljejski-klubski)
- zagotovitev ustreznih pogojev in dovoljenj za javne prireditvene prostore
- zagotovitev obveznosti izvajalcem javnih programov za prijavljanje prireditev po obstoječi zakonodaji in veljavnih merilih v R Sloveniji
- določitev metodologije nastavitve in nastavitve sistema upravljanja na osnovi začetega procesa komunikacije med MOL in uporabniki UKS Metelkova
- pospešena implementacija upravljanja
- ponovna vzpostavitev koordinacije med strukturami upravljanja severnega in južnega dela lokacije na osnovi podpisanega in veljavnega Dogovora 98.

Srednjeročni ukrepi:

Z vidika preprečitve in varovanja in z vidika odnosa širše javnosti do območja, je smiselno in potrebno obravnavati območja UKS Metelkova kot celoto, torej severni in južni del bivše vojašnice skupaj, upoštevajoč, da v posameznih delih nastopajo subjekti kot avtonomne enote. Temu primerna mora biti tudi metodologija vzpostavitve kompetenc in koordinacijskih delovnih pristojnosti na ravni vlade in mestne občine.

Robni pogoji: kooperativnost uporabnikov Metelkove in politična volja obeh lastnikov UKS Metelkova.

4.7.2.6 varovanje na lokaciji

Subjekti v raziskavi: policija center, varnostne službe na lokaciji, Visoka policijska varnostna šola

Na območju Metelkove so najete tri varnostne službe; Manicom za severni del, Sintal (tehnično varovanje) za centralno stavbo Metelkova 6 in Varnost Bežigrad za Slovenski etnografski muzej. Varovanje zunajih površin je povsem neopredeljeno in nezadostno, delovanje službe Manicom je ocenjeno kot neprimerno in neučinkovito. Med navedenimi službami ni nobene systemske komunikacije kaj šele koordinacije ali skupne analitike ter posledično strateškega načrtovanja.

Takojšnji ukrepi:

- priprava razpisa za prevzem nalog varovanja v severnem delu lokacije z natančnimi opredelitvami del in nalog, vključno z obveznostjo sodelovanja in izmenjave informacij z ostalimi službami na lokaciji. Razpise je smiselno ponavljati periodično (na dve do tri leta) Smiselno je, da ena varnostna služba pokriva vse odprte površine UKC (celoto), za posamezne objekte ali sklope objektov in dejavnosti pa lahko posamezne institucije najemajo varnostne službe ločeno. V vsakem primeru mora biti med temi službami zagotovljen reden informacijski pretok in skupna analitika ter dodatno usposabljanje kadra za pristop do publik.
- povečanje sredstev (kadrovskih in materialnih) v proračunu Ministrstva za kulturo za varovanje v južnem delu lokacije zlasti za pokrivanje zunanjih površin
- povečana prisotnost policije na lokaciji do implementacije drugih predlaganih rešitev
- vzpostavitev redne komunikacije med najetimi varnostnimi službami na lokaciji.

-

Srednjeročni ukrepi:

- vzpostavitev informacijsko koordinacijske točke za koordinacijo in analitiko varnostno preventivskih razmer na obravnavanem območju.

4.7.2.7 prevenzijski in socialni programi

Subjekti v raziskavi:

Zdravstveni dom Metelkova, Center za socialno delo, nevladne organizacije (Fondacija Roberts, Altra, Šent, DRPPD, VŠSD)

Mnenja o sobivanju metadonske terapije, kulturnega centra in rezidenčnih četrti so sicer deljena, vendar prevladuje strpnost in toleranca pri pogoju, da se za uporabnike metadonske terapije in druge rizične skupine pripravijo dodatni programi. Uporabnikov metadonske terapije na Metelkovi je cca. 350 in le kakih 50 se jih zadržuje v okolici zdravstvenega doma pri čemer uporabniki UKS Metelkova in strokovni sodelavci pri projektu poudarjajo, da so uporabniki metadona samo ena med izpostavljenimi rizičnimi skupinami, neodvisno od prisotnosti terapije z metadonom v ZD Metelkova pa na lokacijo UKS Metelkova zahajajo številni drugi odvisniki (alkohol), brezposelni in brezdomci ter mladi, ki so začasno odšli z doma in se družijo v okolišju, ki je odprt in blizu centra ter Železniške postaje. Rešitve je zato potrebno načrtovati celovito in dolgoročno.

Takojšnji ukrepi:

- vzpostavitev delovne skupine za pripravo podrobnega koncepta »socialnega središča na širšem območju ŽP-bolnice-UKC Metelkova«, središča, ki bi nudil rizičnim populacijam poleg socializacijske funkcije tudi strokovno pomoč pri urejanju življenjskih potreb, zlasti s programi aktivne politike zaposlovanja (začasna in stalna dela) in zatočišče (sleep-in).
- določitev pravil vedenja v parku in sprotno informiranje rizičnih publik o pravih vedenja.

Srednjeročni ukrepi:

- določitev in ureditev (na podlagi izkušenj z Metelkovo) dodatne (druge) lokacije v Ljubljani za razdeljevanja metadona
- vzpostavitev »socialnega središča« na širšem območju ŽP-Metelkova-Klinične bolnice
- vzpostavitev koordinacije za zaposlovanje mladih in rizičnih populacij z občasnimi deli na območju UKC Metelkova.

Robni pogoji: koncept odprtega urbanega kulturnega središča je možen samo in samo ob ustreznih ureditvi okolice in zagotavljanju prijetne atmosfere in varnosti za publiko in uporabnike.

Zaključni sklepi:

Lokacijo je potrebno urediti in načrtovati tako, da bo prijetna in dostopna za vse publike, pri čemer je v današnji situaciji bistveno, da se lokacija odpre in uredi tako, da bo prijetna za otroke, mladostnike in prebivalce iz okolišja.

Priporočila in mnenja predstavljena na tem mestu, bo MO Ljubljana, županji in njenim sodelavcem, predstavila skupina v sestavi: predstavnik/ca severnega dela Metelkove, predstavnica Slovenskega etnografskega muzeja, predstavnica krajanov, predstavnik policije center, predstavniki projekta.

Delovne skupine začnejo z neformalnim delom takoj in sicer:

1. redna koordinirana srečanja varnostnih služb in policije
2. delovna skupina za vzpostavitev socialnega središča na širšem območju UKS Metelkova.

Ljubljana, november 2000

4.7.3 Phare – zaključne ugotovitve, junij 2002

Prevenција in varovanje v urbanih površinah z javnimi programi teritorialno načelo

Povzetek ugotovitev ob izvajanju razvojnega projekta EU Phare Partnership, Metelkova-LaVillette,

za obravnavo na Svetu za varnost občanov MOL, Ljubljana, julij 2002

Sodelujoči pri projektu Phare: predstavniki partnerskih organizacij Metelkova/Ljubljana in La Villette/Pariz, MO Ljubljana, Ministrstvo za kulturo RS, Policijska postaja Ljubljana Center, Varnost Ljubljana, Visoka šola za socialno delo, Zdravstveni dom Center, Center za socialno delo občine Ljubljana center, predstavniki krajanov.

Vodja projekta: Marko Hren

Preambula

Ob projektu partnerstva med kulturnima centroma Metelkova in La Villette smo preučili delo policije, zasebnih varnostnih služb, preventivsko naravnanih organizacij ter akterjev na področju kulture in umetnosti, izobraževanja, socialne integracije ter zdravstva na primeru parka La Villette in širše, v XIX pariškem okrožju, ki je po velikosti primerljiv z Ljubljano. Posebno pozornost smo namenili teritorialnemu načelu obravnave javnih površin z veliko cirkulacijo publike in z rednim izvajanjem javnih programov. Projekt partnerstva je trajal dve leti in je bil uspešno zaključen z konferenco na Ljubljanskem magistratu pod pokroviteljstvom županje, gospe Viktorije Potočnik, septembra lani. Ob zaključku programa je izšla publikacija z naslovom Identitete Metelkove; kakšna varnost in kakšna prevencija na območju urbanega kulturnega središča Metelkova.

Pariške razmere so v kvantitativnem smislu težko ali ne-primerljive z Ljubljanskimi a metodologija pristopa do reševanja problema varnosti v urbanih mikro-okoljih in sistemih, zlasti tistih, ki vključujejo javne površine in javne programe, je enako primerna in zanimiva. Primerljivost in izmenjava izkušenj je torej možna na ravni metodologije pristopa, model apliciranja pa je seveda nujno prilagojen oziroma odvisen od lokalnih pogojev in struktur (zakonske podlage, praksa, lokalna teritorialna diagnostika...).

Ugotovitve in splošni vtisi:

0. **varnost državljanov in premoženja, je kategorija**, ki se v sodobni evropski politiki prebija na prvo mesto med spoštovanimi in cenjenimi vrednotami državljanov pa pričakujejo, da se bo za zagotovitev varnosti država s svojimi službami ustrezno organizirala,

1. posamezni **členi v verigi vplivov na varnost** so sami po sebi nemočni; ključna inovacija je v interakciji, izmenjavi informacij in rednem sodelovanju vseh akterjev, od krajanov, oblikovalcev programov, političnega in operativnega vodstva, zasebnih najetih varnostnih služb do policije, socialnih in zdravstvenih služb, nevladnih organizacij in pravosodja.

2. **sodelovanje in redni pretok informacij** med vsemi akterji se kaže kot bistveni, najpomembnejši metodološki prijem. Sodelovanje poteka po formalnih, protokoliranih, poteh in skozi formalno opredeljene strukture ter ad hoc, utečene a neformalne poti. Na strukturni ravni je interdisciplinarno sodelovanje v praksi protokolirano skozi dve metodi:

2.1. Grand Projet de la Ville, veliki mestni projekt, posebna mestna naloga.

2.2. Lokalna pogodba o varnosti.

3. Celovit pristop do načrtovanja varnosti in preprečitve ima tako značaj politične odločitve in s tem avtoritete, dejavnosti pa s tem dolgoročen pomen ne bistveno odvisen od trenutnih političnih razmerij.

4. Za La Villette so poleg programskih smernic bistvene naslednje strateške kultur-politične odločitve:

4.1. La Villette je 24 ur odprt in dostopen park

4.2. Programi morajo biti načrtovani tako, da so dostopni za vse vrste publik in za vse segmente populacije

4.3. V parku naj se vsi ljudje počutijo varno in prijetno

5. Rezultat teh odločitev je, da je pristop do varnosti širokopotezen in temeljit, kar se kaže v opaznem dejstvu, da je park La Villette, čeprav se nahaja v izrazito težavnem mestnem okolju in četudi je 24 ur odprt za javnost varen, kar se posledično odraža v dejstvu, da je v parku 24 ur dnevno polno obiskovalcev vseh starosti, slojev in življenjskih stilov.

6. Metodologija pristopa, ki smo jo preučili na primeru kulturnega parka La Villette se v enaki meri aplicira na bivalnih soseskah, trgovskih centrih itd. in vključuje:

6.0. natančno definicijo teritorija za obravnavo ter suverenov (lastnikov, uporabnikov, upravljavcev),

6.1. diagnosticiranje oz. izmenjavo indikatorjev in informacij na interdisciplinarni in transverzalni ravni,

6.2. analitiko in sprotne evaluacije,

6.3. koordinirano planiranje,

6.4. apliciranje akcijskih povezav, struktur in modelov (lokalna pogodba...).

7. načrtovanje arhitekture in krajine je za vzpostavljanje (ne)varnostnih razmer bistvenega pomena; strokovnjaki za urbano varnost morajo biti prisotni pri samem arhitekturnem načrtovanju in izvedbi.

8. Po uskladitvi splošnega pristopa (filozofije) do varovanja je potrebno sprotne in neprestano izobraževanje vseh zaposlenih na lokaciji (programerjev, tehničnega osebja, vodstev, servisnih služb) in v povezavi z lokacijo (javne oblasti, sociala, policija, zdravstvo, šolstvo, pravosodje).

Predlogi:

1. študij metodologij pristopa do varovanja in preprečitve v mikro urbanih okoljih mora biti sistemske narave in dolgoročno razvojno usmerjen. Ljubljanski teritoriji, ki se kažejo kot primerni in nujni za tovrstno obravnavo so na primer **Ljubljanski Grad, Park Tivoli in BTC**. Mreža resursov (osebnih in institucionalnih), ki se je oblikovala skozi projekt Phare Partnership lahko služi za nadaljnje raziskovalno in strukturno delo.

2. **Lokalne pogodbe o varnosti** v francoski praksi pristopa do urbanih območij so v sistemskem smislu bistvenega pomena, zato predlagamo, da nekaj primerov podrobno preučimo in v ta namen prevedemo. Lokalne pogodbe opredeljujejo razmerja in vloge posameznih členov v verigi (policija, sodstvo, šolstvo, privatne agencije, lokalna skupnost....).

3. Predlagana metodologija naj se v skladu s Priporočili Phare pilotsko vzpostavi na primeru Metelkove in okolice, kar pomeni, da se v naslednji fazi opravi diagnostika za širše območje železniške postaje- -Tabor - Ledina- bolnišnice, teritorialno načelo implementacije predlaganega modela prevencije in varovanja pa naj se nanaša na celotno območje odprtih površin vzdolž Metelkove ulice, torej vključujoč celoten kompleks bivše vojašnice 4. julij oziroma vsi programi v **Urbanem kulturnem centru Metelkova in površine Sokolskega doma, parka pred Domom ostarelih tabor, Cerkvijo Srca Jezusovega in Hotela Park ter Zdravstvenega doma Metelkova**. Potrebno je uskladiti politiko med MOL in Ministrstvom za kulturo zlasti pri določitvi upravljavca za zunanje površine in za pripravo podlag za bodoče arhitekturne natečaje.

Francoski partnerji na ravni vodstva parka La Villette, mrežne organizacije European Forum for Urban Security (s sedežem v Parizu) in ambasade R Francije v Ljubljani, so pokazali odlično kooperativnost in izrazili pripravljenost za nadaljevanje sodelovanja.

4.7.4 Pismo MOLu 2000

Roman Lavtar, direktor
MO Ljubljana, Mestni trg 1,

Vida Stanovnik,
MO Ljubljana, Adamič-Lundrovo nabrežje 2

Ljubljana, 12. marec 2000

Spoštovani gospod direktor,

V vašem dopisu št. 086/AM z dne 28.2.2000 zavračate naš zahtevek za sofinanciranje knjige v višini 2.588.000,00 SIT in obenem navajate poduk, da MO Ljubljana ni izdala javnega naročila za obravnavani program.

Z vsebino vašega odgovora se ne moremo strinjati in vas prosimo, da jo ponovno proučite. Hkrati vam pošiljamo dodatno dokumentacijo in vas tudi opozarjamo na dejstva, ki so v vašem dopisu sporna:

1. zavračate sofinanciranje knjige, čemur smo se v dopisu na katerega ste odgovorili odrekli; izplačilo zahtevamo za programe, navedene v poročilu z dne 19.11.1999,
2. vaš sklep utemeljujete s predpostavko, da v našem primeru ni šlo za korektno izpeljano javno naročilo!

V nadaljevanju obrazložimo nesporazum v zvezi s knjigo in dokazujemo, da so bili programi pripravljene po naročilu MO Ljubljana in Ministrstva za kulturo in predloženi v obravnavo proračuna MO L v predpisanih rokih in po procedurah, ki jih je zahtevala in spoštovala MOL, pri čemer je MOL en sklop programov (prevencija in varovanje, partnerstvo z La Villette), ki so bili za proračun načrtovani na enak način (in predvideni v isti postavki 2.3.3.9.) kot programi, za katere terjamo refundacijo, navsezadnje v pogodbenem smislu tudi realizirala.

Obrazložitev:

1. Knjiga Metarmofoze Agore Metelkove

Vaš sklep, da zavračate subvencijo v višini 2.588.000 za tisk knjige izhaja iz napačnega razumevanja zahtevka z dne 19.11. 1999 in dopisa z dne 31.1. 2000. Ob ponovnem branju navedenih dokumentov boste ugotovili, da se znesek-terjatev ne nanaša na tisk knjige; to smo ob čakanju na vaše odgovore in ob dejstvu, da si nismo mogli več dovoliti nepokritih rizičnih investicij, objavili brez predvidene subvencije MOL in samo s sredstvi Ministrstva za kulturo. Knjigo prilagamo in vam ponovno sporočamo, da znesek, ki ga zahtevamo za refundacijo ne vključuje subvencije za to knjigo.

2. Realizacija proračuna 1999

Terjatev v višini 2.588.000,00 se nanaša na dejavnosti (priloga: poročilo o izvajanju dejavnosti za leto 1999), ki jih je naša nevladna organizacija v letu 1999 opravljala na osnovi Dogovora med lastnikoma (Ministrstvo RS za kulturo in MOL) in ključnimi uporabniki Metelkove (priloga, v nadaljevanju Dogovor, 1998). **Na poročilo, ki smo ga posredovali 19.11.1999 MU MOL ni imela nobenih pripomb!** Vašo trditev, da MO Ljubljana ni izdala javnega naročila za dejavnosti spodbijamo s spodaj navedenimi dejstvi in priloženo dokumentacijo. Po našem prepričanju, zaradi in samo zaradi katerega smo dejavnosti v preteklem letu sploh izvajali na osnovi izražene volje MOL in ob dejstvu, da ni bilo nobenih indicov o zavračanju predlaganih programov ali izvajalcev (podpis županje na Dogovoru, brez komentarjev sprejeta poročila, sklepi projektne skupine za Metelkovo, usklajena pogodba, ki jo je pripravila uprava MU MOL in ki je čakala na podpis pri direktorju MU MOL od junija 1999), čeprav niso bile podpisane vse pogodbe, ki bi zagotavljale varnost vloženega dela in sredstev. Društvo je prevzelo celotno poslovno tveganje, ki je nastalo ob časovnem zamiku, ki so mu botrovale organizacijske spremembe v MOL (zamenjava direktorja in načelnice oddelka za kulturo, *de facto* ukinitvev projektne skupine za Metelkovo in do danes nedorečene pristojnosti za Metelkovo na MOL). Navedeno dejstvo je pri vaši ponovni presoji z vidika poslovne odgovornosti in načela "neosebnega značaja oblasti" pomembno. Kot nevladna organizacija jemljemo mestno občino kot enovito pravno osebo navkljub njeni strukturni kompleksnosti in kadrovskim spremembam.

V nadaljevanju podrobno navajamo dokumente, na osnovi katerih smo v letu 1999 izvajali dejavnosti za katere zahtevamo refundacijo.

1. **Dogovor, 1998.** V Dogovoru so se podpisnice (med njimi županja MOL) zavezale, da bodo "po načelu participatorne demokracije opredelili podroben vsebinski, časovni in finančni načrt za dejavnosti...". Za izbor izvajalcev pa so določili pravilo potrebnega soglasja vseh ključnih uporabnikov Metelkove, podpisnic Dogovora. MOL in ministrstvo sta nadalje navedena kot odgovorna za organizacijo koordinacije in za ustrezne odločitve o financiranju programov.

2. **MOL in Ministrstvo sta - eksplicite navedena kot naročnika** - maja 1998 podpisala avtorsko pogodbo z avtorjem, Markom Hrenom, ki je bil na ta način zadolžen za "izdelavo koncepta integriranega pristopa k urejanju nastajajočega kulturnega centra". Podrobne dejavnosti so opredeljene v tretjem členu te pogodbe in ustrezajo dejavnostim, ki jih je v letu 1999 izvajala naša nevladna organizacija. V 5. členu pogodbe se eksplicitno navaja, da je do septembra 1998 avtor odgovoren za "**pripravo vsebinskih in finančnih predlogov za proračun 1999**". Vsebine in predlog proračuna za dejavnosti iz naslova Dogovora so bile torej neposredno naročilo MOL in Ministrstva za kulturo.

3. **Poročilo in dokumentacija o Dogovoru**, je avtor iz prejšnjega člena poslal na MOL in Ministrstvo oktobra 1998. Dokument na 196 straneh med drugim podrobno niza predlagane in usklajene programe za razvoj lokacije. Na ta dokument MOL ni posredovala nobenih vsebinskih pripomb, projektna skupina MOL za Metelkovo je programe iz navedene dokumentacije večkrat obravnavala in jih v celoti uvrstila v predlog proračuna MOL za leto 1999, kar je razvidno iz zapisnikov projektne skupine. Za dokumentacijo prilagamo samo "Odpravek sklepov projektne skupine" z dne 9.2. 1999. S tem je bilo avtorsko delo priprave programov zaključeno, programi pa za sofinanciranje predani v obdelavo naročnikoma in to v skladu z metodo predvideno v Dogovoru (soglasje o izvajalcih s strani ključnih uporabnikov), v ustreznih rokih razpisov za proračune ministrstva in MOL in na način, kot sta ga določila naročnika: Ministrstvo za kulturo je zahtevalo prijavo celotnega svežnja v eni kuverti (čeprav dva izvajalca) v razpisnem roku (10. september 1998), MOL je zahteval najprej obravnavo celotnega svežnja na projektni skupini MOL in pripravo predloga proračuna v postavki "posebne mestne naloge", skupaj z ostalimi programi dejavnosti na severnem delu Metelkove (investicije itd.). **Predstavniki MOL niso našega društva nikoli opozorili, da bi bile procedure, ki jih je MOL narekovala sama, lahko nepopolne ali sporne.**

4. **Predlogi proračuna 1999 in prenos izvedbe dela programov z zavoda Retina na DRPPD.** V zvezi s tem obstaja več dokumentov. Med drugimi prilagamo:

- (a) odpravke sklepov Projektne skupine (9.2.1999)
- (b) zapis s sestanka pri direktorju MOL dne 28.12. 1998.

V Zapisu (priloga) je eksplicite rečeno, da je potrebno z zavodom Retina kot izvajalcem dejavnosti iz Dogovora "skleniti posebno pogodbo o sofinanciranju s strani MOL in ministrstva za kulturo". Na osnovi takih (ustno in pisno posredovanih) stališč smo upravičeno sklepali, da je določitev formalnih pogojev za izvedbo programov zgolj stvar nadaljnjih procedur izvedbe obligacijskih aktov med MOL in izvajalcem. Zavod Retina je za usklajene naloge - po soglasju ključnih uporabnikov Metelkove, kot je to predvideno v Dogovoru - pooblastil izvajalca, svojega soustanovitelja, Društvo za preventivno in prostovoljno delo (priloga).

5. Zahtevek za refundacijo je v skladu z Dogovorom in predvidenim postopkom:

V zvezi z vašo navedbo, da so potrebni za financiranje iz proračuna MOL javni razpisi vam sporočamo, da smo se ravnali po procedurah, ki izhajajo iz zgoraj navedenih dokumentov in po zahtevah projektne skupine za Metelkovo, ki jo je vodila gospa Vida Stanovnik. Vse projekte smo v proračun MO Ljubljana predlagali skozi projektno skupino in v zahtevanih rokih. Kar se tiče metode ni nobene razlike med projektom partnerstva z La Villette, ki je integralni del programov iz Dogovora, in za katerega ste pogodbo podpisali, in drugimi programi, ki jih je izvajala naša nevladna organizacija. Ob tem ponovno (kot že tolikokrat) ponavljamo, da smo zaradi podpisanega Dogovora, avtorske pogodbe in sklepov projektne skupine, v programu partnerstva z La Villette predvideli izključno programske stroške in nobenih neprogramskih stroškov, ki so za učinkovito izvedbo programa nujni (delovanje informacijske pisarne v celoti) in ki predstavljajo večji del našega zahtevka refundacije sredstev iz proračuna MOL 1999. Če se je pri postopku zaobšlo kaka zakonsko predpisana določila v zvezi s trošenjem sredstev iz proračuna RS **potem to gotovo ni bila krivda naše nevladne organizacije.**

Povzetek:

za odločitve o financiranju predlaganih programov iz Dogovora so po 3. členu Dogovora odgovorni MOL in Ministrstvo za kulturo. Inštanca, ki je proračunske predloge na MOL obravnavala je projektna skupina (ki de iure še vedno obstaja, čeprav de facto že eno leto deluje zgolj v osebi predsedujoče, gospe Vide Stanovnik in ne kot kolektivno posvetovalno telo) in sklepi tega organa MOL so priloga spisu. Po nam dosegljivih virih ni noben drug organ MOL predlogov dejavnosti iz naslova Dogovora problematiziral ali celo ovrgel. Projektno skupino MU MOL za Metelkovo in njeno predstavnico, gospo Vido Stanovnik, smo zato upravičeno jemali kot legalno in legitimno inštanco za determiniranje poslov povezanih z izvajanjem tu obravnavanih nalog. Dejstvo, da je gospa Vida Stanovnik na osnovi pripravljenega proračuna pripravila ustrezno pogodbo z našo nevladno organizacijo in vam jo junija 1999 posredovala v podpis (na kar z vaše strani do dopisa z dne 28. februar 2000 klub številnim prošnjam nismo dobili ne podpisa ne odgovora) smo po naši sodbi upravičeno jemali kot dovolj močno zagotovilo, da MO Ljubljana kot naročnik posla pri poslu vztraja.

Prosimo, da zadevo ponovno preučite in da rešitve uskladimo do 25. marca 2000. V kolikor v tem roku ne boste zagotovili ustrezne rešitve za neporavnane obveznosti MO Ljubljana do Društva za razvijanje preventivnega in prostovoljnega dela, bomo terjatev prisiljeni uveljavljati po sodni poti.

V upanju na nadaljnje dobro sodelovanje vas lepo pozdravljamo.!

Pripravil: Marko Hren

Gorana Flaker
predsednica

V vednost:

1. MOL: Viktorija Potočnik, županja MO Ljubljana, Samo Lozej, kabinet županje, Nelida Nemeč, načelnica Oddelka za kulturo, Francka Trobec, načelnica Oddelka za predšolsko vzgojo, izobraževanje in šport,
2. Ministrstvo za kulturo: Jožef Školč, minister,
3. Podpisniki Dogovora'98.

Priloge:

1. Dogovor, 1998.
2. Zapisnik delovnega razgovora, ki je bil dne 9.12. 1998 v prostorih direktorja MU MOL Ljubljana na temo uresničevanja Dogovora med lastnikoma in ključnimi uporabniki kulturnega središča Metelkova.
3. odpravek sklepov Projektne skupine MOL za urejanje Metelkove z dne 9.2.1999.
4. Poročilo o izvajanju dejavnosti za leto 1999, naslovljeno direktorju MU MOL 19. novembra 1999 in zahtevak za izplačilo sredstev iz proračuna MOL.
5. naš dopis z dne 31. januar 2000.
6. fotokopije izbranih dopisov mestni občini v letu 1999 (vse brez odovora!).

4.8 Partnerstvo z Fabrice de Polvora de Barcarena - Oktober 2002

Študijo je financiralo Ministrstvo za kulturo Republike Slovenije iz proračuna v letu 2002 z namenom, da bi poglobili raziskovanje o dobrih praksah načrtovanja in izvajanja programov za financiranje v okviru Evropske strukturne politike in s tem kot dodatno pripravo za pripravo ukrepov v prvem programskem obdobju ob pridruževanju R Slovenije v Evropsko zvezo. Obenem je bil predmet študije namenjen utrditvi prizadevanj Republike Slovenije v okviru programa Sveta Evrope MOSAIC pri tehnični pomoči državam Jugovzhodne Evrope. Avtor se zahvaljuje Vesni Čopič in Barbari Vodopivec na Ministrstvu za kulturo za odlično sodelovanje.

Jorge Barreto Xavier in Filipa Colaco v Lugar Commum ter Francisco Zambujo vodja koordinacijske pisarne Fabrica da Polvora in Teresa Tamas, direktorica Museu da Povora Negra so ponudila gostoljubno in strokovno pomoč pri pridobivanju informacij in navezovanju ustreznih kontaktov na Portugalskem. Vsem hvala, obrigado!

KAZALO

1. Uvod	4
2. Kontekst: Mednarodni programi in uveljavljanje večnamenskih urbanih kulturnih centrov	9
3. Priprava R Slovenije na Evropsko strukturno politiko	14
Državni razvojni program, pred-pristopna pomoč in priprava ukrepov Enotnega programskega dokumenta	14
Evropska strukturna politika	20
4. Fabrica da Polvora – študija primera dobre prakse	41
5. Priporočila	54
6. Priloge	
Viri	57
Skice in preglednice: Fabrica da Polvora	

4.8.1 Uvodnik – o smodniku, tem vragu, vojašnicah – vražjih hramih

1.UVOD

Uvodnik v študijo se zapisuje sredi Fabrica da Polvora de Barcarena, nekdanje vojašnice in tovarne smodnika, dobrih 15 km severno od centra Lisbone. Ob rečici Barcareni se ob obeh bregovih razteza cca. 20 hektarov velik kompleks dolga stoletja največje tovarne smodnika v Evropi. Tovarne, ki je - kot neskromno in brez prikrivanja piše na vhodnem panoju Muzeja smodnika - omogočila nadvlado Portugalskih osvajalcev na vzhodu in v novem svetu.

Zrak je čist in svež, za razliko od Lisbone, katere nova predmestja in bivalne soseske se približujejo Barkarani tako, da se prve sodobne visokogradnje bivalnih naselij prevešajo že preko grebena, ki je pred tem pol tisočletja ščitil bivalne soseske pred pogostimi eksplozijami in nesrečami v tovarni smodnika.

Diši po evkaliptusu, sredi naravnega parka je nasad teh hitro rastočih dreves, ki ravno v jesenskem času dozorijo ostro dišeče plodove. Sončno je in park je poln obiskovalcev, družin, mladih in starih. Ženska bobnarska sekcija se pripravlja na večerni nastop v anfiteatru, katerega oder vsebuje stalno inovativno instalacijo vodnih brizgalk, ki jim ritmične izbrizge usmerja glasbena podlaga. Vodni curki, ritmi bobnov in vonj po evkaliptusu. Marsikaj v parku spominja na – za naslovnik te študije bržkone dobro znan – park La Villette v Parizu. V La Villette so pod celotno površino parka razpredeni kanali, kjer je prek stoletij steklo največ krvi; morda največ kjerkoli v Evropi. Tu, Barcareni, so v tehnološkem parku razporejene muzejske instalacije, ki pričajo o zgodovini smodniške kulture pod površino pa se skrivajo številni kanali prek katerih so v različne dele tovarne usmerjali curke vode, potrebne za poganjanje številnih mlinov in drugih naprav potrebnih za hlajenje, mletje in izpiranje sestavin za proizvodnjo smodnika.

»Smodnik: telo mu je iz oglja, življenje mu daje žveplo in duša mu je iz solitra.« Tako piše na enem od panojev v Muzeju smodnika, prvi strukturi, ki je bila obnovljena in odprta v tem zares posebnem urbanem kulturnem parku. V centru parka so postavitve v čast štirim elementom: zemlji, zraku, vodi in ognju, iz stare kurilnice diši para in oglje, mlini stojijo, a reka teče. Mogočni zidovi, ki so ščitili pred pogostimi eksplozijami so večni.

Imperialna zgodovina je kodirana na mozaiku ob vhodu na katerem so upodobljeni delavci tovarne, ko tvorijo sode smodnika na ladjo zasidrano ob izlivu Barkarene; ni pojasnjeno, na katero celino je namenjena upodobljena ladja in ne kateremu ljudstvu bo naloženi smodnik zaustavil dih. Imperialna zgodovina se je v vsem razmahu začela ravno z odkritjem evropejcem dotlej tajne kitajske proizvodnje smodnika. Znano je, da so na Kitajskem v vojaške namene uporabljali smodnik že pred 8 stoletjem. Nesrečne trgovske menjave so hotele, da so v Evropo smodnik zanesli Arabci – skupaj z že razvozlano skrivnostno formulo za proizvodnjo te usodne mešanice.

Prvi zapis o smodniku je v Evropi zaslediti izpod peresa angleškega meniha Rogerja Bacona (1214-1292).

Kmalu za Baconom, pa je Ariosto v 16 stoletju smodniku že jedko zapel:

*»Kako le si lahko,
iznajdba brezbožna in strašna,
tako globoko sedla v človeško srce?
Slava vojaškega poklica je zaradi tebe pošla.
Zaradi tebe je vojaški stan ob čast!
Zavoljo tebe vrednote in pogum ne štejejo nič več.«*

Začetek eskalacije proizvodnje smodnika je v 16 stoletju, takoj po tem, ko so kolonialne sile oblikovale pot v novi svet. Tisto pot, ki je Špancem in Portugalcem ter kasneje drugim skrajšala invazijo na ameriške celine. Davno pred Kolumbom so tja sicer redno potovali prek Grenlandije, a to skrivnost so varovali v Vatikanu. 16 stoletje je bilo zrelo, evropske sile so

bile naveličane notranjih bitk, združene proti otomanskim vplivom, zaključena je bila že bitka za Alhambro, militarizacija je bila popolna, skrivnosti poti do širnih bogastev novega sveta raziskane in ... na voljo je bil nenadoma zmagoviti smodnik.

Imperialna zgodovina je trajala vse do notranjega sesutja Evrope v času prve in druge svetovne vojne in po drugi svetovni vojni, ko vajeti imperialnega galopa in militarizacije prevzamejo ZDA, se kmalu konča tudi usoda tovarne smodnika v Barcareni II sv. v., oriše drugi mozaik ob vходу v tovarno smodnika: tanki čez topove, izstrelki iz letal čez bojna polja, mrtvi čez mrtve. Ena prvih literarnih upodobitev, ki jo je ob presenečenju nad pojavom strelnega orožja okoli leta 1250 izrazil Joinville, se je ob obeh svetovnih vojnah minulega stoletja razmahnila v neslutelih razsežnostih brutalnosti: »*Vihravi ognjeni zmaji so rezali zrak in šele za njimi so prihajale vojske, strašno je hrumelo in plameni so švigali s hitrostjo groma, ter temo rezali s smrtonosnimi žarki.*«

Portugalska, izhodišče kolonialnih pohodov, je nastajanje Evrope po drugi svetovni vojni pričakala kot najbolj ranjena in obubožana dežela. Zgodovina je neusmiljena: imperij vrača udarec. Portugalska je med Evropskimi državami še danes najbolj prepojena z bolečino, revščino, boleznimi in nenazadnje, visoko stopnjo nepismenosti. Nepismenost je mati zgodovinske pozabe, kolektivne amnezije in botra trajnim manipulacijam.

V Evropski komisiji so se ob tretjem pridružitvenem valu, ko sta v skupnost leta 1986 vstopili Španija in Portugalska (1995 so sledile še Avstrija, Finska in Švedska), razkoraka v razvitosti dobro zavedali. Sočasno so tako oblikovali programe ekonomske in socialne kohezije ter metodologijo regionalne upravičenosti za črpanje sredstev iz skladov za pomoč regijam, ki v razvoju zaostajajo. O razvoju strukturnih pomoči v obravnavanem obdobju je več govora v nadaljevanju.

Krajevne oblasti Oeirasa, mesta, ki se dotika obronkov Lisbone, so razglasile celotno območje ob reki Barcareni, vključno z območjem bivše tovarne smodnika, za Tehnološki in znanstveni park (Parque de Ciencias e Tecnologia).

V samem centru Fabrice da Polvora se nahaja kompleks Lugar comum, namenjen laboratoriju za eksperimentalno umetnost. Kolegi iz Lugar comum so nas pred leti tudi privedli na zamisel, da bi njihove izkušnje preučili podrobneje. Leta 1999 smo - tik pred uradno otvoritvijo tovarne smodnika za javnost - ta prostor obiskali prvič in sicer ob priložnosti generalne skupščine European Forum of Cultural Networks v bližnji Palmeli. Avtor teh vrstic je na takratno skupščino pripotoval na vabilo organizatorjev in v imenu mreže Trans Europe Halles. Trans Europe Halles se je v tistem času intenzivno ukvarjala s preišljevanjem o vlogi umetnosti v širši družbi. Strinjali smo se, da predstavlja kultura in umetnost vitalni potencial, ki ga je treba razumeti in obravnavati kot centralno silo za širše družbene spremembe. Trans Europe Halles je oblikoval v okviru projekta Phoenix, s katerim je želel oživiti razpravo o novi vlogi umetnosti v svetu, dve smeri preišljevanja:

1. Umetnost, kultura in konflikti (Cultures, Arts and Conflicts)
2. Zunaj in znotraj Evrope (In and Out of Europe).

Pisalo se je leto 1999. Ravno pravi trenutek, da smo se lahko zazrli z vsaj rahlo kritično distanco do pretresljivih dogodkov ob razpadu Jugoslavije in ravno pravi trenutek, da smo v vseh razsežnostih izkustveno poznali stigmo obstajanja obenem zunaj in znotraj Evrope. Protagonisti Urbanega kulturnega središča Metelkova smo se zdeli pravi za prispevek o refleksiji na vlogo ustvarjalcev v konfliktnih razmerah, akterji, ki smo z vsemi svojimi močmi sodelovali pri poskusu preprečitve tretje Balkanske morije v 20. stoletju in smo pri tem stavili na poskus demilitarizacije ob široki podpori kulturno-umetniške in socialno angažirane civilne družbene scene skoz emblematski primer artikulacije zahteve po konverziji tedanjega štaba Jugoslovanske vojske v civilne namene, v namembnost druženja, svobode kreativnosti in izražanja. Nekdanja tovarna smodnika se je zdela pravo mesto za razpravo o umetnosti in vojni in za samorefleksijo Evropske razmišljajoče sfere o odnosih Evropa – ne-Evropa. Nobeno naključje ni, da so predstavniki European Forum of Cultural Networks po nastopu v Palmeli leta 1999 prosili Ljubljano in predstavnike Metelkove ter Ministrstva za kulturo R

Slovenije, da gostijo naslednjo generalno skupščino. Pristali smo in leta 2000 na Metelkovi in v Cankarjevem domu gostili generalno skupščino z nosilno temo »Etika v kulturnem sodelovanju« in s tremi spremnimi dogodki:

1. Forumom **Trans Europe Halles** na temo Kulture, umetnosti in konfliktov z reprezentativno udeležbo kolegov iz Afrike, Azije, Južne in Severne Amerike, Vzhodne in Zahodne Evrope.
2. Uvodno delavnico **Sveta Evrope** v okviru programa, ki ga je svetu Evrope v shemi **MOSAIC** predlagalo Ministrstvo za kulturo s ciljem, da se vzpodbudi podporno okolje za »Ustanavljanje in upravljanje urbanih kulturnih centrov«.
3. Tematsko delavnico v okviru projekta **EU Phare Partnership** med Metelkovo in Pariškim La Villette na temo programiranja politik socialne integracije, prevencije in varovanja v odprtih urbanih površinah namenjenih javnim programom in posebej kulturi.

Pričujoča študija se torej umešča v pomoč ciljem oziroma procesom:

1. Dokončanje programske arhitekturne podobe Metelkove, Pekarne in drugim domačim urbanim kulturnim centrom.
2. Promocija in pomoč pri vzpostavljanju tovrstnih struktur v regiji, posebej JV Evrope.
3. Identifikacije dobrih praks komplementarnega financiranja s strani evropske strukturne politike v času priprave prvega Enotnega programskega dokumenta za črpanje sredstev iz Strukturnih skladov v prvem programskem (polovičnem) obdobju po pridružitvi Slovenije EU (2004-2006).
4. Vzpostavljanju dvo in več stranskih partnerstev za izmenjavo programov in koprodukcij.

Pomembna je posebej slednja ugotovitev, saj so kvalitetna partnerstva – in partnerstva, ki so jih je v desetletju obstoja stkale domače produkcije na Metelkovi, so številna – odlično in pogosto potrebno izhodišče za pripravo projektov za financiranje iz različnih pobud Evropske skupnosti.

Nenazadnje, avtor ne skriva strasti, ki se napaja iz motiva po raziskovanju nasilnosti kulture, v kateri živi in ne skriva utopičnih zamisli, da bi prav prostori koncentracije nasilja (institucije nasilja) lahko s preišljeno in na drugi strani povsem odprto ustvarjalno izmenjavo, močno in s subtilnimi prijemi, kot jih poznajo tehnike umetniškega izražanja in kreativnega prenosa uvidov, izgovarjale potrebo, možnosti in vzpodbudo za spremembo paradigme v smeri etike kulturnega sodelovanja in estetike so-bivanja. Nekdanja največja klavnica v Evropi, La Villette, nekdanja največja smodnišnica Fabrica de Polvera, nekdanja najpomembnejša vojašnica pri nas – Metelkova; in še bi lahko naštevali ... Bodo nekoč postale te točke nekdanje destrukcije člani v omrežju navdiha za kreativno sožitje in nenasilno interakcijo? Morda! Načrtovalci vzpodbud Evropske strukturne politike so metodološki okvir postavili preišljeno in v podporo gornjemu razmišljanju; v politikah EU so se zgostile najboljše izkušnje, ki narekujejo pri načrtovanju in izvedbi projektov merjenih na dolgoročne in realne učinke v posameznih okoljih interakcijo med različnimi akterji in transverzalno sodelovanje z upoštevanjem makroekonomskih ocen in prednostnih razvojnih nalog na eni strani in regionalnim danostim – šibkostim in potencialom na drugi.

Portugalska izkušnja pri načrtovanju ukrepov za financiranje iz Strukturnih skladov je zgovorna. Kot država, ki je v Evropsko skupnost vstopila z najbolj razdejana infrastrukturo, šepajočim gospodarstvom in velikimi socialnimi razlikami, je v prvem programskem obdobju vključevanja v strukturno politiko po pridružitvi leta 1986 izkazala nizko absorpcijsko sposobnost in je resnejša sredstva uspela načretovati šele v drugem šest-letnem programskem obdobju. Prav v obravnavani deželi, kjer so razlike v problematiki ruralnih in

urbanih predelov, obmorskih in v celinskem pretežno ruralnem pogorju velike, je načelo subsidiarnosti in nuje po regionalni diagnostiki ob načrtovanju posameznih ukrepov prišlo toliko bolj do izraza. Predvsem pa velja ocena, da je potrebno ob načrtovanju ukrepov v Evropski strukturalni politiki dejansko in na samem začetku osvojiti logiko in filozofijo pristopa ter ustrezna načela. Prav zato smo študiji dodali izbor pojasnil o Evropski strukturalni politiki z uravnoteženim poudarkom na Strukturnih skladih in Pobudah skupnosti. Ob oceni, da so evropski programi, ki smo jih v predpristopnem času izvajali na primeru urbanega kulturnega središča Metelkova doprinesli dobro izkušnjo (ne)spretnosti in pomanjkanja profesionalnega pristopa, ki je lahko še kako koristna pri prihodnjem načrtovanju ukrepov za financiranje v okviru Evropske strukturalne politike, smo v uvodnem poglavju namenili nekoliko več prostora tudi oceni izvajanja dveh izstopajočih projektov povezanih z obravnavano temo. Vse v upanju, da bo sklop prispevkov koristil tako načrtovalcem politik kot izvajalcem, oziroma predlagateljem razvojnih programov.

Marko Hren
Barcarena, oktober 2002

4.8.2 Študija

Ne objavljam na tem mestu poglavja o Evropski strukturalni politiki, ker je presplošno in predolgo.

2.Kontekst študije: Mednarodni programi in uveljavljanje večnamenskih urbanih kulturnih centrov

Kulturna centra Metelkova Ljubljana in Pekarna Maribor

Urbana kulturna centra v bivših vojaških objektih ob Metelkovi ulici v Ljubljani in v nekdanji vojaški pekarni v Mariboru kotirata v mednarodnem merilu kot izrazito atraktivna inovativna in bogata primera urbanih razvojnih praks.

Posebej in najmanj zaradi naslednjih karakteristik:

- v obeh primerih gre za neposredno participatorno in od dominantnih politik neodvisno artikulacijo,
- v obeh primerih gre za izrazito več-disciplinarno naravnost, ki umetniško in kulturno izražanje povezuje s socialnim in političnim,
- v obeh primerih gre za revitalizacijo velike centralne urbane površine, ki vključuje tako parke kot objekte kulturne dediščine in možnosti za novogradnje,
- v obeh primerih gre torej za izrazit potencial revitalizacije centralnih urbanih površin, dotlej črnih, zaprtih lis v urbanem razvoju, z vključevanjem najrazličnejših kreativnih praks, socialno angažiranih programov ter s tem za uveljavljanje centralnega mesta kulture in umetnosti v soočanju s širšimi družbenimi razvojnimi potrebami, ki segajo od izobraževanja in zaposlovanja do kvalitete življenja in promocije soudeležbe javnosti v procesih demokratičnega odločanja.

Zakaj smo izbrali Fabrica da Polvora

Dejstvo, da sta tako Metelkova kot Fabrica da Polvora stoletni strukturalni vojaških aparatov, je nemara botrovalo samo raziskovalni strasti avtorja. A kdo drug kot ljudje, ki so jim kreativnost in umetnost poslanstvo, se bi lahko spopadel s težavnostjo in trdostjo stoletnih struktur militarizma? Mar ni izpovedna moč prav takih prostorov že sama po sebi za spremembo paradigme v pogledu na zgodovino in današnje mednarodne odnose nadvse zanimiv potencial? In dejstvo, da v takih prostorih prihaja do koncentracije muzejskih, akcijskih, akademskih, novih socialnih in artistskih praks...mar ni to dovoljšnja argumentacija za nadvse tehten premislek o vrednosti partnerstev sorodnih struktur? Nenazadnje smo Fabrica da Polvora izbrali zaradi uspešne kandidature za sredstva EU v

procesu obnove. Zaradi podobnosti težav in tudi predlogov, s katerimi se oba centra soočata prav zdaj, zlasti v organizacijskem smislu in s tem povezanim iskanjem dolgoročne sheme upravljanja in financiranja, ki bi takim centrom omogočala čim boljši izkoristek in večjo umeščenost namenskih urbanih površin v urbano okolje. Nenazadnje, smo izbrali Lugar Comum, kot – za obravnavane teme – nemara najustreznejšo strukturo v Fabirca da Polvora, zaradi odlične kooperativnosti in tudi prijateljstva z dvema tamkajšnjima nosilcema dejavnosti Jorge Barreto Xavier in Philipo Colaco.

Ob dolgoletnih prizadevanji za vzpostavljanje urbanih kulturnih centrov v dveh večjih opuščeni strukturah po odhodu JLA iz Slovenije, v Mariborski Pekarni in Ljubljanski Metelkovi ter ob odličnem sodelovanju z Evropsko mrežo neodvisnih urbanih kulturnih centrov Trans Europe Halles, se je pokazala nuja po sistemskem in sistematičnem uveljavljanju podpornega okolja. Evropski kontekst podpornega okolja smo v praksi raziskovali na primeru dveh projektov neposredno povezanih z Metelkovo. Prvi je program predpristopne pomoči EU Phare Partnership, ki je potekal v partnerstvu s Pariškim parkom La Villette in drugi je program, ki smo ga predlagali prvotno v kontekstu Pakta Stabilnosti za Jugo vzhodno Evropo, ob konferenci European Forum of Cultural Networks v Ljubljani, septembra 2000 pa vzpodbudili kot večletni proces znotraj programske sheme Sveta Evrope MOSAIC. Proces sta potekala sočasno (priprave leta 1999 in izvedba v letih 2000-2002) in sta služila kot vzpodbuda ter obenem izhodišče za nadaljnje raziskovanje dobrih praks ustanavljanja, vodenja in nenazadnje financiranja obnove in delovanja urbanih kulturnih centrov v Evropi.

Program MOSAIC je bil celo neposredno naslovljen z usmeritvijo »Establishing and managing independent cultural centers«. Cilj programa je bil –prav zaradi mukotrpnih izkušenj domačih protagonistov - širokopotezen: vzpostaviti podporno in solidarnostno mrežo na vladni in nevladni ravni, ki bo v pomoč lokalnim, grass-roots iniciativam in pobudam, ki imajo za cilj odpiranje novih prostorov za kreativnost, zabavo, družbeno akcijo in nenazadnje politično delovanje. Pri tem je bilo v ospredju predpostavka Trans Europe Halles izražena ob procesu Phoenix: kulturo in umetnost je smiselno obravnavati kot gibalo širših družbenih sprememb. Namen je bil torej vzpodbuditi, omogočiti in podpreti partnerstva med lokalnimi pobudami in javnimi oblastmi.

Začrtani proces MOSAIC je torej temeljil na:

1. izkušnjah neodvisnih iniciativ v regiji JV Evrope,
2. prepričanju, da novi prostori urbane kulture lahko ravno v tej regiji bistveno pripomorejo k ponovnem vzpostavljanju zaupanja in sodelovanja in k širšim družbenim razvojnim spremembam,
3. usmeritvah Sveta Evrope povezanih s promocijo kulturne različnosti in kulturnih pravic ter s tem povezano razpravo o etiki v medkulturnem sodelovanju in globalnih vplivih ter obenem odgovornostih kulture in umetnosti predvsem pri vzpostavljanju novih paradig na področju človekovih pravic, prevencije konfliktov, vzpostavljanja zaupanja in s tem kulture demokratizacije.
4. podpori Ministrstva za kulturo Republike Slovenije programom, ki Republiko Slovenijo uvrščajo med države, ki pomoč dajejo in tako aktivno sodelujejo v mednarodnih programih pomoči.
5. prioritetah Sveta Evrope in Evropske komisije usmerjenih k razvojem programov socialne integracije, razvoja lokalnih partnerstev, participativne demokracije in regionalnega sodelovanja.

Usmerjene podpore naj bi bili tako deležni multikulturni centri, ki so v svojih politikah usmerjeni k:

- omogočanju in promociji kulturne različnosti in dostopnosti kulture vsem
- socialni integraciji
- transverzalnemu in interdisciplinarnemu pristopu k urbanemu razvoju
- aktivni participaciji in uveljavljanju aktivnega državljanstva.

Taki prostori predstavljajo neprecenljiv vir za razvoj bazične demokracije in obenem najbolj prefinjen in s tem potenten mehanizem komuniciranja z javnostjo, kot taki pa izjemno orodje za promocijo sodelovanja, vzpostavljanje zaupanja in miroljubnega sožitja.

Izkušnje kulturnega centra Metelkova in mnogih podobnih centrov v Evropi (vzemimo za primer samo članice Bonlieus de l'Europe in Trans Europe Halles) kažejo, da bi morala občutljivosti za t.i. nova področja umetnosti povečati vsa urbana okolja, vsa mesta. Kot prvi so tovrstno občutljivost na nek način formalizirali Francozi z organizacijo globalne konference na temo »Nouveaux territoires de l'art« v Marseju, februarja 2002 pod pokroviteljstvom Francoskega ministrstva za kulturo in komunikacije. Udeleženci so to srečanje označili kot zgodovinsko prelomnico, ki najavlja tretjo etapo v umetnosti, etapo ponovnega vstopa umetnosti v neposredno družbeno okolje (izstopa iz zapora institucij, kot se je izrazil eden od udeležencev), prepojenosti interakcije tako medijev umetniškega izraza kot prostorov tega izraza z neposrednim življenjem. Novi prostori, skvoti, in preurejene zapuščene industrijske zgradbe in urbane površine predstavljajo pogosto emblematske primere take prepletenosti in navdih k novi, transverzalni umestitvi umetnosti v širša družbena dogajanja, kar obenem odpira in narekuje nova socialna partnerstva kulturnega sektorja in novo razumevanje istega v širšem družbenem kontekstu. Vloga, ki jo na ta način kulturni sektor (govorimo seveda izključno o Evro-ameriškem prostoru) z umetniškimi izrazi igra v sodobni družbi, je bila tako prvič na najvišji ravni formalno priznana, ob reprezentativni prisotnosti umetnikov, kritikov, kulturnih menedžerjev, skvoterjev in najvišjih predstavnikov državnih, nad-državnih in mestnih javnih oblasti s petih celin. Procesu, ki smo ga začrtali ob programu MOSAIC in Phare Partnership, je srečanje v Marseju dodalo novih vzpodbud.

Več kot dvanajst (12) let trajajoča izkušnja z nastajanjem in uveljavljanjem urbanega kulturnega središča ob Metelkovi ulici v Ljubljani predstavlja odličen in celovit vpogled v tipično tranzicijski proces. Proces s posameznimi fazami je dobro dokumentiran ter s tem predstavlja odlično osnovo za izmenjavo izkušenj in artikulacijo lekcij. Za sklop obravnavanih tem je posebej pomembna izkušnja z vodenjem in izvedbo projekta pred-pristopne pomoči EU Phare partnership, ki je v letih 2000 in 2001 potekal v partnerstvu s Pariškim La Villette. Sodelovali so strokovnjaki na področju kulturnega menedžmenta, sociale, zdravstva, varnosti, socialne integracije, urbanega načrtovanja, raziskovalci in predstavniki javnih oblasti. Rezultati projekta so bili strokovna priporočila. Četudi priporočil javne oblasti niso v zadovoljivi meri uveljavile v praksi in s tem programa ne moremo oceniti kot uspešnega, pa prav izkušnja in sodelovanje vseh vpletenih dodatno kažejo na pasti in prepreke, s kakršnimi morajo v tranzicijskih prostorih računati v svetu sicer uveljavljeni in preverjeni procesi in metodološki prijemi. Ni demokracije brez na vključujočnosti temelječe varnosti in tudi kulturna institucija, ki se vprašanja varnosti in socialne integracije ne loteva premišljeno in pozorno, svojega poslanstva ne bo mogla v zadovoljivi meri izpolnjevati. Brez neprestane težnje po večji dostopnosti in povezanosti z neposrednim okoljem ostaja kultura vase zaprta, lartpouarlartistična, ekskluzivna, samogetoizirajoča in s tem na nek način antikulturna. Logika Evropske strukturne politike presega vzorce monodisciplinarne samozadostnosti in s tem narekuje državam v pridruženju če že ne takojšnje temeljite reforme v pristopu k načrtovanju porabe proračunskega denarja, pa vsaj k takojšnjemu premisleku in samo-refleksiji.

Za potrebe te študije je pomembna ocena, da javne oblasti (Ministrstvo za kulturo in Mestna občina Ljubljana) niso izkoristile priložnosti, ki so jo imele ob dejstvu, da je bil strokovno pripravljen in v okviru Evropske strukturne politike pred-pristopnih pomoči (Phare) izbran projekt povezan s kompleksnim načrtovanjem urbanega kulturnega centra Metelkova. Z gotovostjo lahko ocenimo, da Evropskega načina izvajanja projektov domače javne oblasti niso vzele resno. V nadaljevanju študije prav zato povzemamo osnovna načela za izvajanje projektov v okviru Evropske strukturne politike v uvodu pa s povedanim na dovolj jasn način izražamo opomin pred vstopom v prvo programsko obdobje ob pridruženju Evropski skupnosti.

Težave, natančneje slaba kooperativnost in neprofesionalen odnos javnih oblasti pri izvajanju projekta Phare Partnership v povezavi z načrtovanjem nekaterih vidikov upravljanja urbanega kulturnega centra Metelkova, so prispevale dodatno argumentacijo za uveljavljanje

programa MOSAIC, saj je bilo jasno, da partnerstva med lokalnimi iniciativami in javnimi oblastmi ni lahko doseči, pa četudi gre za pomoč orodij premišljenih mednarodnih projektov.

V letu 2001 smo v okviru programa MOSAIC izvedli strokovno izmenjavo s pripravo situacijskih analiz v Zagrebu, Sarajevu, Beogradu in Podgorici ter pripravili začetek projekta tudi za Skopje. Zaključna delavnica programa MOSAIC v Ljubljani, novembra 2001, je bila odlično obiskana in predstavniki javnih oblasti iz mest – udeleženk v programu so bili vidno presenečeni nad načinom, kako se je v Ljubljani morala in mogla uveljaviti Metelkova. Udeleženci so se strinjali, da je proces, kot je bil načrtan s programom MOSAIC smiseln in bi se moral nadaljevati. Predlagali so celo, da bi se za tak namen v regiji JV Evrope vzpostavila posebna struktura, ki bi imela za nalogo:

- vzdrževati komunikacijo med ključnimi človeškimi resursi in organizacijami v regiji, vzpodbujati izmenjavo med eksperti in kulturnimi menedžerji in tako ustvarjati pool ekspertov za kompleksen in interdisciplinaren urbani razvoj,
- vzpodbujati in razvijati koalicije in partnerstva med urbanimi lokalnimi iniciativami in javnimi oblastmi
- vzpodbujati konkretno izmenjavo med producenti
- organizirati finančno pomoč in politično podporo,
- promovirati dobre prakse in nosilce konstruktivnih potez,
- razširjati partnerstvo s sorodnimi organizacijami in mrežami v Evropskem kontekstu (Pobude Interreg, UNESCO, ipd.) v smeri sinergije in interdisciplinarnosti pri revitalizaciji in rekonstrukciji šibkih, poškodovanih ali zapuščenih urbanih teritorijev in teritorijev, ki so podvrženi težkim socialnim pogojem.

Takega predloga udeleženci gotovo niso oblikovali po naključju; zavedali so se, da je potrebno za zagotovitev nadaljevanja procesa ob načelni podpori Sveta Evrope in Ministrstva za kulturo R Slovenije zagotoviti strukturo, ki bo nenehno, načrtno, s strategijo in ustreznim mandatom ter s strokovnim pristopom komunicirala na eni strani z nosilci lokalnih iniciativ ter na drugi z lokalnimi javnimi oblastmi ob vseh spremembah in pasteh, ki se ob tem pojavljajo, ter obenem kontinuirano sledila možnostim in programom, ki se za implementacijo konkretnih pobud pojavljajo v okviru programov Evropskih struktur. Nemara je prav zato, ker do strukturiranja nadaljevanja program MOSAIC ni prišlo, proces po zaključku projekta MOSAIC I (februar 2002) na ravni multilateralne sodelovanja tudi zastal.

A kot že zapisano, prav težave ob izvajanju navedenih projektov so poučne in pričujoča študija lahko samo smiselno dopolnjuje gradiva in rezultate ostalih procesov – tako, kot je bila študija tudi izvorno umerjena in usmerjena.

4.Fabrica da Polvora – študija primera dobre prakse

Zgodovinski okvir

Fabrica da Polvora de Barcarena je bila zgrajena leta 1540 kot ena prvih tovarn smodnika. Območje dobrih 18 hektarov je nato vse do leta 1972, ko so tovarno zaprli, doživljalo številne rekonstrukcije, posodobitve in spremembe. Nove bivalne soseske Lizbone so se sčasoma tesno približale dolini rečice Barcarene, ki jo napaja hribovit venec, ki se ob Lisboni zajeda od Atlantika proti Oeirasu – danes enem bogatejših so-mestij ob Lisboni; Oeiras bi lahko primerjali s Trzinom v Ljubljanski urbani regiji, Barcareno pa z Iškim Vintgarjem. Dolina Barcarene je bila idealna za namestitev in razvoj tovarne smodnika na začetku Portugalskega kolonialnega razmaha. Lizbona je nudila odlično zaledje delovne sile in pomorske flote, Barcarena s pogorjem pa dobro zavetje pred pogostimi eksplozijami in nesrečami ter – sicer težko plovna rečica – neposreden transport proti morskemu pristanišču.

Danes je območje nekdanje smodnišnice urbanistično vključeno v skoraj 150 hektarov velik Znanstveno tehnološki park Oeiras (parque de Ciencias e Tecnologia de Oeiras).

Na območju nekdanje smodnišnice se danes nahaja:

- Univerzitetni kampus Universidade Atlantica

- Monografski muzej
- Urbani park tematsko naravnano kulturnemu središču, vključuje kapacitete za zunanje prireditve
- Gostinske objekte
- Tehnološki park, ki nudi prostore (inkubatorji, tehnološki parki) več podjetjem
- Manjši stanovanjski kompleks
- Center Lugar Comum, ki predstavlja osrednji del in je namenjen eksperimentalnim umetniškim projektom.

Lugar Comum

Posebno pozornost pri raziskovanju smo namenili Centru Lugar Comum. Ne le zato, ker je Lugar Comum - kot Ljubljanska Metelkova in Mariborska Pekarna – članica Trans Europe Halles, temveč predvsem zaradi eksperimentalne programske naravnosti. Osnovni cilj Lugar Comum je ponuditi možnosti za produkcijo projektov in aktivnosti na paleti kreativnih področij. Skupna površina prostorov Lugar Comum je 2000 m². Mestna občina Oeiras je to površino dala v uporabo Portugalskemu klubu umetnosti in idej, Clube Portugues de Artes e Ideias (CPAI).

CPAI so ustanovili kot nevladno organizacijo leta 1986 z namenom da sodobne umetnosti približa javnosti v smislu pluralnosti, participacije in vzbujanja kritične razprave ter interesa. CPAI se je v letih obstoja uveljavil kot producent številnih izobraževalnih in umetniških dogodkov in vsebin, od razstav, odrskih postavitvev, prireditev na prostem, festivalov do delavnic in rezidenčnih sodelovanj ter pri tem uveljavljal mednarodno izmenjavo, podporo novim skupinam in posameznim avtorjem, raziskovalno delo in stalno usposabljanje.

Z leti je CPAI postal aktiven član v:

- European Mediterranean Cultural Centers network – Eurosud,
- Informal European Theatre Meeting – I.E.T.M.,
- Comite Internacional das Bienas de Jovens Criadores da Europa e do Mediterraneo,
- European Ligue of Institutes of Arts (ELIA),
- Forum dos Centros Culutrais Europeos do Conselho da Europa
- European Network of Cultural and Artistic Centers for Children and Young People (EUNETART),
- MARE – Reseau d'Associations Cultureelles de la Mediterranee,
- Instituto Internacional do teatro do Mediterraneo,-Pepinieres Europeennes pour Jeunes Artistes
- Rede de centros Culturais portuguees
- Conselho Nacional da Educacao
- Conselho Nacional da Juventude.

Članstva CPAI obenem nakazujejo na koprodukcije in poti sofinanciranja projektov, ki jih je z leti ubiral Lugar Comum. Obenem nakazuje usmeritev k interakciji aktivnosti v različnih področjih ustvarjalnosti. Lugar Comum tako pojmujejo kot sidrišče (privez) za eksperimentalne projekte in kot dobesedno nujno infrastrukturo za vzpodbujanje in omogočanje ustvarjalnosti na različnih področjih v deželi, kjer večji del mladih sicer nima možnosti. Posebej je pomembno, da je velika teža na mednarodni izmenjavi saj je tako omogočena dodatna širina interakcije, do kakršne sicer ne bi moglo prihajati, kar nadgrajuje perspektive inter-disciplinarnosti in trans-disciplinarnosti kodirane v prostorsko-programskem sožitju.

Prednosti, ki jih s tem ponuja Lugar Comum so edinstvene na Portugalskem in tudi v mednarodnem prostoru redkost.

Neposredni cilji Lugar Comum so:

- ponuditi primeren prostor kot referenčno točko za domačo in mednarodno zainteresirano javnost na področju eksperimentiranja in umetnosti;

- produkcija in programiranje aktivnosti na vseh področjih sodobne umetnosti, promocija srečevanja različnih oblik umetniškega izražanja, interdisciplinarnosti in trans-disciplinarnosti v istem prostoru;
- prednostno obravnavati eksperimentalne projekte in pri tem zaobiti običajno zahtevo, da mora biti rezultat javna promocija;
- vzpostavitev stalnega eksperimentalnega inkubatorja z nizom ustreznih značilnostmi in izpolnjevanjem zahtev glede prostora, tehnične opreme in funkcionalnosti;
- programsko umeščanje porajajočih se vsebin in subjektov katerih predlogi in perspektive ustrezajo naravi inovativnosti in aktivne participacije v sodobnem kulturnem miljeju;
- vzpostavljanje pogojev in stalnih priložnosti za sodelovanje z izobraževalnimi ustanovami na področju ustvarjalnosti (s težnjo h komplementarnosti in k prekrivanju), kulturnimi organizacijami in drugimi agencijami, ki pripravljajo in predstavljajo umetniške projekte;
- razvoj lastne produkcije skoz sprejemanje zunanjih predlogov a skoz izbor, ki vzpostavlja svojstveno identiteto, ki postaja referenčna;
- razvoj dejavnosti in aktivnosti, namenjenih okoliškim bivalnim četrtim, zavedajoč se, da je umetniška aktivnost v biti socialna;
- zaščita programske avtonomije in svobode brez predsodkov do sledenja posameznim estetskim ali ideološkim referencam temveč z usmeritvijo k ustvarjanju lastne identitete pri razvoju projektov.

Prostori in programi

Obnova prostorov je bila načrtovana tako, da zagotavlja kar največji možno mero fleksibilnosti in prilagodljivosti za programsko produkcijo, pripravo in predstavitev različnih projektov od razstav, delavnic, videa in filma, odrskih postavitvev (scenske umetnosti, glasba, multimedia), prostore za vadbo, prostore posebej načrtovane za nove tehnologije in posebej za izobraževalne programe za prebivalce okoliških sosesk ter za konference in seminarja manjših in večjih razsežnosti. Ureditev pripadajočih zunanjih površin je sledila istim ciljem.

Cilji programske politike so doseči:

- raznolikost** prostorov razmeščenih po področju,
- največje možne **izkoristke** razpoložljivih prostorov in
- omogočiti **fleksibilnost** pri ustvarjanju razpoložljivih okolij primernih za različne aktivnosti.

Prostore so razdelili na tri kategorije:

- I. Večnamenski center za scenske umetnosti
- II. Center vizualnih umetnosti
- III. Center za izvedbo projektov in javni prostor (Lugar Commum v ožjem pomenu besede)

I. Večnamenski center za scenske umetnosti

Vključuje avditorij in večnamenske dvorane za pripravo predstav (gledaliških, plesnih, glasbenih, filmskih, video) in večjih razstav, delavnic in diskusij. Del prostorov je namenjen samo produkciji in nima predvidenih kapacitet za publiko, kar omogoča načrtovanje dobre zasedenosti in souporabo. Del prostorov postopoma opremljajo s sodobno računalniško tehnologijo za pripravo in obdelavo video materiala. Del prostorov je namenjen administraciji centra.

II. Center vizualnih umetnosti

Vključuje studijske prostore za umetniško produkcijo na področju vizualnih umetnosti z ustreznimi laboratoriji, delovnimi postajami, skladiščnimi prostori, galerijo in posebej urejenimi sanitarijami. Galerija je urejena v dveh prostorih z odlično naravno osvetlitvijo.

III. Center za izvedbo projektov in javni prostor

To je Lugar Commum (prostor za skupnost, an. Community center) v ožjem pomenu besede in je edini sklop prostorov z neposrednim dostopom do centralnega vhoda v pritličnem delu. Prvi prostor je več-namenska dvorana za izobraževalne programe, javne razprave in seminarje s pripadajočimi ustreznimi spremnimi prostori. Prostor je možno dinamično pregrajevati tako, da se za posamezne prireditve lahko pridobi tudi do pet manjših prostorov. V terminih, ko ni javnih prireditev, lahko prostor služi za vadbo.

IV. Zunanje površine so urejene tako, da so primerne tako za vadbo kot za izvedbo projektov na prostem.

Priporočila za uporabo prostorov pri pripravi projektov so naslednja:

- projekt naj se ne načrtuje v neposredni povezavi na prostor;
- posamezni prostor naj se uporablja za različne zvrsti;
- vzporedno se v prostorih načrtuje iniciative različnih narav ter s tem vzpostavlja točke stičišča in srečevanja več umetniških izrazov hkrati in kar je najbolj pomembno, vzpodbuja srečevanje umetnikov, ki prihajajo iz različnih kontekstov ;
- vzpodbuja se uporabo zunanjih površin v celotnem procesu priprave in izvedbe projekta;
- administrativni del je načrtovan kot dolgoročna stalnica;
- kot stalno infrastrukturo vzpostavljajo tudi kapacitete za multimedije in dokumentacijski center.

Pri tem velja poudariti, da poslanstvo Lugar Comum ni primarno nuditi prostor za rezidenčne iniciative, kar pa ne izključuje zagotavljanja prostorov za redno delovanje določenih

programov. Tako se izogibajo programom, ki trajajo dlje kot štiri mesece; take programe gostijo samo izjemoma in po temeljiti presoji.

Dejavnosti vodijo skladno z letnim programskim načrtom:

dejavnosti, ki jih neposredno izberejo skoz lastne strokovno podprte postopke izbora;

dejavnosti, ki jih v okviru določene programske sheme predlagajo tretje stranke;

dejavnosti, ki jih izberejo na osnovi javnih razpisov za določene programske usmeritve.

Prednost praviloma dajejo projektom, ki so po naravi inovativni, rizični, nepredvidljivi, eksperimentalni in jih je težko klasificirati.

Upravljanje centra Lugar Comum in kronologija

Center upravlja Clube Portugese de Artes e Ideias (CPAI)

Ustanovljen je bil leta 1986, prav v letu pridružitve Portugalske v članstvo Evropske skupnosti. Je neprofitna, nevladna organizacija, ki deluje v javnem interesu

Kontakt:

Clube Portugese de Artes e Ideias

R. Do Sol ao Rato 73/1

1250 Lisboatel. 351-21-38781 21

email: artes.ideias@mail.telepac.pt

www.artesideias.comwww.lugar_comun.com

1996: CPAI pripravi predlog za vzpostavitev večnamenskega centra umetnosti in ga predstavi mestnim občinam Lisbone, Sintre in Cascaisa a v kratkem času navedene mestne oblasti ne najdejo ustreznega prostora za umeščanje predlaganih dejavnosti.

1997: CPAI predlog predstavi mestni občini Oeiras, ki zelo hitro začne preučevati možnost za umeščanje projekta v opuščeni Fabrici da Polvora de Barcarena.

Istega leta župan Oeirasa sprejme odločitev, da nameni del kompleksa opuščene tovarne smodnika predlaganim programom pri pogoju, da CPAI zagotovi sredstva za obnovo stavbnega fonda.

1997: CPAI pripravi projekt za kandidaturo na komunitarni program EU Konvert II (rehabilitacija industrijskih in vojaških kompleksov za civilne potrebe).

V istem letu je bila vloga v programu Konvert tudi odobrena in podpisani vsi ustrezni protokoli za upravljanje z 2000 m² prostora za 15 let z možnostjo podaljšanja.

1998: pridobljeno sofinanciranje za dodatno obnovo s strani portugalskih javnih oblasti (Ministrstvo za kulturo in Urada za mladino). Izvedba arhitekturnega natečaja.

1999: pridobljena sredstva od Ministrstva za kulturo za tehnično opremo. Začetek obnove in nabave tehnične opreme.

2000: otvoritev Lugar Comum – centra za eksperimentalno umetnost., zaključek del in nabave opreme, vzpostavitev tima ter pričetek z rednimi dejavnostmi.

Financiranje in organizacijski okvir:

Lugar Comum predstavlja integralni del razvoja Fabrice da Polvora de Barcarena. Celotno načrtovanje, od programskih, arhitekturnih do finančnih vidikov je potekalo enotno tako v odnosu do občinskih oblasti (Oeiras) kot do Ministrstva za kulturo in do Evropskih strukturnih sredstev. Za razumevanje strukturne in celovite podpore Lugar Comum je potreben pregled celotnega konteksta razvoja Fabrice da Polvora.

Nekdanja tovarna smodnika predstavlja neprecenljivo vrednost industrijske in kulturne dediščine. Ustanovljena v začetku 15. stoletja je skoraj polnih pet stoletij evropske kolonialne zgodovine delovala kot tovarna smodnika vse do - za Evropo na splošno prelomnega - leta 1988, ko se je mestna občina Oeiras odločila za začetek sistematične in celovite rekonstrukcije območja 360 hektarov razsežnega Parka znanosti in tehnologije.

Prenova območja je predstavljala eno najpomembnejših investicij v državi in ni naključje, da je svečano inauguracijo obnove leta junija 1998 obeležil sam predsednik države dr. Jorge Sampaio. Portugalska je revitalizacijo dotičnega območja v prvem programskem obdobju pridružitve Evropski skupnosti predstavljala kot enega od vidnejših projektov.

Posebej pomembno je, da so projekt revitalizacije območja urbanega parka znanosti in tehnologije obravnavali enovito. Predviden obseg celotne investicije je bil blizu 500 mio EUR in je obsegal posege in preнове:

- Muzej črnega smodnika
- Center za arheološke študije
- Anfiteater
- Lugar Comum
- ureditev zunanjih površin in parkov
- gostinske kapacitete
- kampus Univerze Atlantica
- bivalno stanovanjsko četrt po predlogu bivalnih kooperativ občine Oeiras
- prenovo posameznih kompleksov zgradb industrijske dediščine na lokaciji (hidrocentrala, hidravlični mehanizmi, pretočni vodni kanali, mlini, skladiščni prostori, rafinerija solitra...).

Program Pobude Evropske skupnosti KONVERT je omogočal prijavo projektov celovite revitalizacije teritorijev, ki so bili pred tem v uporabi vojske. Prijavljeni projekti so morali vsebovati celovit načrt reintegracije območja v regiji in vključevati vidike odpiranja novih delovnih mest in ekonomske revitalizacije.

Prvo kandidaturo za revitalizacijo kompleksa je Portugalska / mestna občina Oeiras na program KONVERT I posredovala leta 1994. V prvi kandidaturi so bili predvideni stroški osnovne obnove in urejanja okolice ter dokončna obnova vhodnih objektov v tovarno smodnika vključno z prenovo in ureditvijo Muzeja črnega smodnika in spremnih prostorov.

Prva faza investicije iz programa KONVERT I je potekala od 1994 – 1996 v celotni vrednosti 18.500.000 EUR.

	EU KONVERT	MO Oeiras	Skupaj
1. faza 1994-1995	1.750.000	10.000.000	11.750.000
2. faza 1996-1998	3.500.000	3.250.000	6.750.000
	5.250.000	13.250.000	18.500.000 EUR

Največji del stroška MO Oeiras v letu 1994 vključuje vse stroške priprave dokumentacije in načrtovanja, vključno z izvedbo arhitekturnega natečaja.

Organizacijska struktura izvedbe projekta.

Mestna občina Oeiras je za obnovo ustanovila Odbor za prenovu območja s predsedujočim dr. Isaltino Morais.

Osnovne usmeritve ob prenovi območja so bile:

- upoštevanje kulturno-zgodovinskega konteksta,
- ohranjanje zelenih površin v sicer gosto naseljenem okoliškem regionalnem so-mestju,
- vzpostavljanje dinamičnega okolja, prijetnega, dostopnega in z kulturnimi ter kreativnimi vsebinami vabljivega za vse kategorije prebivalstva in posebej bližnjih bivalnih skupnosti.

Ustanovili so tudi strokovno nadzorno komisijo za spremljanje načrtovanja in izvedbe z vidika ohranjanja industrijske in tehnološke dediščine ter socio-kulturne umestitve teritorija v okolje.

Člani nadzorne komisije so:

- prof. dr. David Justino, predsednik komisije
- ing. Nuno Vasconcelos (Urad za program URBAN, (Pt: Gabinete de Projecto URBAN)
- arh. Jose Manuel Qzaresma (Mestna občina Oeiras)
- prof. dr. Joao Luis Cardos (Center za arheološke študije)
- dr. Amaldo Pereira (Urad za kulturno dediščino)

Za pripravo programov za sofinanciranje iz strukturnih pomoči EU (projekt KONVERT) je bil pristojen urad za komunitarno pobudo URBAN (Pt: Gabinete de Projecto URBAN). Shemo pristopnih pomoči in komunitarnih programov v 90ih letih podrobneje opisujemo v predstavitvi programov Evropske skupnosti na drugem mestu. Pomembno je, da je v sami fazi načrtovanja prijave prišlo do celovitega pristopa, kar je pogojevalo tudi uspešnost prijave. Urad za program URBAN je bil tako zadolžen za pripravo izhodišč in pridobitev strateških partnerstev na lokalni in regionalni ravni predvsem s ciljem, da bi imel sam projekt dejanske in merljive učinke v revitalizaciji regije in posebej v smislu socialne integracije okoliškega prebivalstva. S tem v zvezi je bil urad pristojen tudi za zagotavljanje medresorskega partnerstva vseh resorjev, ki so pomembni za načrtovanje, izvedbo in dolgoročno trajnostno implementacijo ciljev projekta. Vzpostavitev strateških partnerstev, ki se konkretno na primeru Lugar Comum kažejo v pridruženem članstvu te organizacije v nacionalnih in regionalnih mrežah na področju kulture, umetnosti, izobraževanja in socialne integracije, je bistvenega pomena za prepričljivost kandidature in za trajnostno ekonomsko shemo financiranja programov.

Aprila leta 2002 je mestna občina Oeiras ustanovila **Urad za upravljanje Fabrice da Polvora** (Gabinete de Gestao) saj se je mandat znotraj urada URBAN iztekel, opravljen pa je večji del prenovitvenih del in lokacija večidel izročena uporabi. Znotraj urada sta dva oddelka:

- Oddelek za socialne zadeve in kulturo
- Direkcija za obnovo, okolje in prostor.

Pristojnosti za neposredno izvajanje programov pa imajo štiri izvajalske produkcijske strukture:

- Clube Portugues de Artes e Ideias za Lugar Comum
- Univerza Atlantica
- gostinske kapacitete so dane v upravljanje oziroma najem.

Posebno vlogo pri revitalizaciji in ohranjanju kulturne dediščine na območju igra posebej za ta namen ustanovljen urad Nucleo de Museologia.

Nucleo de Museologia

Upravlja Muzej črnega smodnika (Museu da Polvora Negra) in vse zunanje postavitve, ki ohranjajo elemente dediščine v kompleksu nekdanje tovarne smodnika. Muzej vodi koordinatorica Dr. Teresa Tomas, ki predstavlja eno vodilnih oseb pri revitalizaciji območja in je odgovorna neposredno za:

- tehnično-muzeološke vsebine (ohranjanje elementov kulturne dediščine, restavratorska delavnica, stalna razstava, organizacija gostujočih razstav, raziskovanje in arhiv)
- kulturno animacijske in izobraževalne vsebine (vodenje, organizacija in animiranje obiskov lokacije posebej v sodelovanju z izobraževalnimi institucijami doma in v svetu)
- administrativno kadrovske zadeve.

V Oddelku za socialne zadeve in kulturo si posebno pozornost zasluži najvitalnejši sektor, ki so ga poimenovali preprosto »Sector Accao Cultural« in ima štiri komponente:

- Nucleo de Museologija
- Razstave
- Konference
- Prireditve (enote za glasbo, gledališče, ples in upravljanje zunanjega avditorija)

Odnos do publike

Pri načrtovanju programskih politik sistematično upoštevajo analize publike, analize izobraževalnih institucij, analize razvoja kulturne politike v so-mestju Lisbona. Oeiras, Sintra, Amadora, Cascais in analizo konkurence. V letu 2002 je bila izdelana prva SWOT analiza in pokazale so se naslednje:

Priložnosti:

- v širši obravnavani regiji je z vidika programske pestrosti Fabrica da Polvora edinstvena,
- povečevanje prebivalstva v regiji,
- povečevanje kategorij prebivalstva, ki predstavljajo potencialno publiko oziroma konzumente produkcije na področjih kulture in ustvarjalnosti (mladi, ostareli, samski, višje izobraženi...).

Dobre plati:

- urejene tehnične in prostorske kapacitete,
- prost vstop za številne prireditve na prostem in v del stalnih razstavnih kapacitet,
- prijetna okolica in ustrezna ureditev parkov,
- članstvo Muzeja črnega smodnika v domačih in mednarodnih mrežah,
- strokovna usposobljenost in izkušnje obstoječe kadrovske sestave,
- odlično partnerstvo z zunanjimi inštitucijami (Univerza, CPAI..),
- dolgoročni načrti za polno integracijo Fabrica da Polvora v širši kontekst razvoja Znanstvenega in tehnološkega parka Oeiras.

Šibkosti:

- Fabrica da Polvora je na obrobju mestnih jeder, ki obkrožajo dolino Barkarene. Četudi razdalje niso velike (center Lisbone je oddaljen le 15km), pa dejstvo, da se Barkarena ne nahaja ob frekventnih tranzitnih poteh otežuje doseganje zelenih ciljev po polnem izkoristku pretočnosti na lokaciji ,
- neurejene redne povezave z javnimi transportnimi sredstvi do (mimo) lokacije,
- odsotnost dejanske avtoritete z dovolj močnim mandatom za upravljanje s celotnim kompleksom in posledično tudi pomanjkljiva koordinacija med posameznimi vodstvi struktur na lokaciji,
- ni celovite strategije komuniciranja s ciljnim javnostmi oziroma širšo publiko,
- preslaba infrastruktura za sprejem večjega števila obiskovalcev (parkirišča, gostinski objekti, sprejem in regulacija publike).

Ovire:

- konkurenca z vidika prodornega trženja drugih ponudb kulturnih vsebin in zabave,
- načrti za obnovo novega tematskega parka Parque dos Poetas južno od Lisbone in vse večja in bolje tržno opremljena ponudba kulturnih vsebin v centralnem delu Lisbone,
- načelna usmeritev MO Oeiras k povečevanju deleža prireditev s prostim vstopom v javne kulturne ustanove.

V letu 2003 namerava Fabrica de Polvora zato pristopiti k usklajevanju o novem organogramu notranje organiziranosti in sodelovanja na lokaciji in v povezavi z Znanstveno tehnološkim parkom Oeiras. Pripravljajo tudi izvedbo temeljite študije, ki naj bi na osnovi analize publik pripravila predloge za izboljšanje dostopnosti z javnimi prevoznimi sredstvi do lokacije zlasti iz sosedskih so-mestij. Za temeljito organizacijsko prenavo in izdelavo komunikacijske strategije za povečanje obiska in pretočnosti na lokaciji bodo v letu 2003 namenili cca. 300.000 EUR.

Bistveni namen je vzpostaviti učinkovito partnerstvo med nosilci programov na lokaciji:

- vzpostavitev zaupanja kot osnove za sodelovanje
- skupno diagnosticiranje publike in skupno načrtovanje programov ter usklajevanje programiranja dogodkov upoštevajoč ciljen publike
- koordinirati razvojne programe za celotno lokacijo
- izboljšati pretok informacij

- tekoče posvetovanje namenjeno načrtovanju in izvajanju nadzora z vidika varnosti upoštevajoč prost vstop v kompleks.

Nadaljevanje črpanja sredstev iz programov Evropske strukturne politike

Poleg prijav na programe v okviru Kultura 2000, ki potekajo na pobudo posameznih produkcij in predvsem v koprodukcijskih partnerstvih, se na osnovi uspešno zaključenih faz obnove in začetka obratovanja (1994-2000) v programskem obdobju strukturne politike EU za obdobje 2000 – 2006 Fabrica de Polvora vključuje posredno in sicer v drugem delu programskega obdobja (2004-2006), ko bo v letu 2003 zaključena študija opisana v prejšnjem poglavju.

Na osnovi navedene študije bodo iz nacionalnih ukrepov, ki so predvideni v Portugalskem Enotnem programskem dokumentu za financiranje iz strukturnih skladov za obdobje 2000-2006 za MO Oeiras sofinancirali določene dejavnosti v naslednjih ukrepih (natančno financiranje posameznih ukrepov še ni določeno):

1. operativni program na področju kulture

Ukrep 1.2. modernizacija in povečanje dostopnosti nacionalnih muzejev

- dodatno urejanje javno dostopnih kapacitet in informacijskih točk
- vzpostavitev restavratorskih delavnic
- vzpostavitev dokumentacijskega centra s spremnimi dejavnostmi
- priprava promocijskih gradiv za ciljne publike.

Ukrep 2.1. Izboljševanje nacionalne mreže osnovne infrastrukture na področju kulture

- izboljšanje tehnične opreme za zunanje prireditvene kapacitete
- pilotski projekti prireditev, ki ciljajo na širšo kulturno animacijo za ciljne publike.

2. Operativni program zaposlovanja, usposabljanja in socialne kohezije

Program poteka v izvedbi Instituto de Emprego e Formacao Professional (zavod za zaposlovanje in poklicno usposabljanje).

Predvideni so ukrepi za uvajanje profesionalnega stažiranja za mlade iskalce zaposlitve na osnovi analize kadrovskih potreb v programski shemi Fabrice da Polvora in na osnovi kadrovske analize povpraševanja in interesa mladih iskalcev zaposlitve. Ukrep v splošnem meri (skoz sistemske vzpodbude delodajalcem) na vzpodbujanje staža kot oblike uvajanja v delovni proces za rizične skupine na trgu dela. Iz ukrepa strukturnih skladov bo možno financirati 50 do 60% plače za udeležence v programu za eno do dve trimesečni obdobji. Dodatno bo možno izvajati specializirano izobraževanje posebej za tehnične poklice povezane s programskimi politikami v Fabrica de Polvora.

Priporočila

Državni razvojni program, enotni programski dokument in urbani kulturni centri v Sloveniji.

Pomembno je, da je prvo obdobje sofinanciranja razvojnih programov s pomočjo Evropske strukturne politike oziroma iz strukturnih skladov na nek način testno obdobje, saj gre za polovično poslovno obdobje (2004-2006) in tako na nek način za učno fazo pred pripravo prvega standardnega (6-letnega) Enotnega programskega dokumenta, ki ga bo vlada RS pripravljala po pridružitvi za obdobje 2007-2013. Izkušnja Portugalske ob prvih etapah pridruževanja kaže, da se je bila absorpcijska sposobnost in sposobnost artikulacija smiselnih programov za financiranje v okviru Evropske strukturne politike razvila šele z leti usposabljanja, testiranja in usklajevanja..

Čas na voljo v polovičnem programskem paketu je kratek, rezultati morajo biti ob koncu obdobja jasni – merljivi in preverljivi. Usmerjenost k merljivim rezultatom je ključna naravnost, ki jo bo morala reformirana in modernizirana javna uprava privzeti ob programiranju in izvajanju ukrepov Evropske strukturne politike.

Splošna ocena je, da so kandidatke za pridružitev Evropski skupnosti v letu 2004 z vidika sposobnosti za absorpcijo sredstev, ki jih Evropska komisija načrtuje z letom 2004, slabo pripravljene. Razlogi so nemara predvsem naslednji

- pomanjkanje prakse transverzalnega partnerstva (horizontalno in vertikalno sodelovanje)
- pomanjkanje integriranih programov, ki bi bili izvedljivi takoj po sprostitvi sredstev (t.i. »ready to go status«, kar pomeni, da so pripravljene ustrezne predhodne študije in ocene ter ključna regulativna dokumentacija). To posebej velja za večje infrastrukturne revitalizacijske programe.

-

Pri primerih, ki jih obravnava ta študija (UKS Metelkova in Pekarna) bi bilo možno hitro in kvalitetno pripraviti razvojne programe ter zadovoljiti vse kriterije EC.

Vendar pri pogoju, da bi delo po načelo partnerstva prevzele regionalne razvojne agencije ter razvoj dotičnih centrov naravnale v smeri globalnega urbanega ali ruralnega razvoja upoštevajoč centralno vlogo kulturnega sektorja pri soočanju s širšimi socialnimi razvojnimi usmeritvami (izobraževanje, zaposlovanje, socialna integracija, politika enakih možnosti itd. Slovenija sicer v smislu ciljev (objectives) regulative o Strukturnih skladih sodi v celoti v prvo poglavje in se metodologija NUTS za upravičenost sredstev strukturne politike ne bo aplicirala neposredno, vendar to ne izključuje potrebe po podrobni celoviti diagnostiki po teritorialnem načelu (pokrajinskem, regionalnem) in an tej osnovi predvidevanju učinkov predlaganih ukrepov za nosilne cilje Državnega razvojnega programa in strategije Enotnega programskega dokumenta. To velja še prav posebej za morebitne ukrepe primera Revitalizacije območja okoli Štanjela skoz ustrezno programsko revitalizacijo tega izjemnega in doslej neizkoriščenega bisera Slovenske kulturne dediščine.

Iz poudarkov v študiji je razvidno, da je treba pri umeščanju razvoja kulturnih centrov upoštevati transverzalni pristop in načelo dopolnjevanja ter temu primerno v partnerstvu na medresorski in vertikalni ravni oblikovati tako konkretne vsebine (politike, utemeljitve, cilje, ukrepov) kot konkretne teritorialne infrastrukture. Konkretno, za nadaljevanje obnove in za delovanje UKS Metelkova je ključnega pomena vzpostavitev strateškega partnerstva z Regionalno razvojno agencijo Ljubljanske urbane regije. Pri oblikovanju programa so skoz opisane projekte in posebej v programu Phare Partnership so podane dobre osnove in zagotovljene dobre reference. ARR LUR je tista agencija, ki lahko - in je poklicana da – usklajuje in koordinira načrtovanje, izvedbo, vzdrževanje ter razvoj središča kot je UKS Metelkova, pri čemer je potrebno urbani kulturni center Metelkova v diagnostiki obravnavati kot revitalizacijski in socialno-integracijski potencial za celotno regijo in posebej za ranljivo območje med Taborom, bolnicami in Avtobusno-železniško postajo.

ARR LUR je v zaključni fazi sprejema razvojnega načrta za urbano regijo. Smiselno je, da paket tematik povezanih z razvojem urbanega središča Metelkova umesti med prioritete

naloge ter vzpodbudi ustanovitev operativne skupine za razvoj in eksploatacijo Metelkove. Pri tem je pomembno, da na ravni MO Ljubljana deluje projektna skupina za pripravo arhitekturnega natečaja za severni del UKS Metelkova, ki ima za nalogo predvsem programsko usklajevanje upoštevajoč načrtovano gradnjo umetniških akademij na lokaciji. Za operativno vodenje in upravljanje večnamenske površine za javnimi programi pa je – tudi upoštevajoč evalvacije delovanja Fabrica da polvero – nujna ustanovitev ustreznega telesa pri lokalnih oblasteh. Enako je predlagala tudi študija v okviru projekta Phare Partnership. Iz napak in težav, s katerimi smo se soočili pri izvajanju programa v okviru predpristopne pomoči EU Phare Partnership (Metelkova –La Villette) se lahko Ministrstvo za kulturo in Mestna občina Ljubljana naučita vsega, čemur se je potrebno pri načrtovanju in izvajanju programov v okviru Evropske strukturne politike izogibati. Poročilo navedenega projekta tako predstavlja dober učbenik za pripravo na Strukturne sklade.

Regionalna (JV Evropa) politika promocije in partnerstva

Pro-aktivnost R Slovenije pri promociji več namenskih urbanih kulturnih centrov za programiranje programskih vzpodbud pri Svetu Evrope in Evropski komisiji bi morala biti strukturne narave in tako zagotoviti prostor za uveljavljanje domačega znanja in izkušenj na področju urbanizma, arhitekture in urbanega razvoja v širšem pomenu besede, vključno z področji socialne integracije in kulturne demokracije.

Doseženo partnerstvo na različnih vsebinah in ravneh s centri kot so la Villette, Lugar Comum, in drugimi članicami Trans Europe Halles je ob pristopu Slovenije v EU in tudi za partnerstva v prijavi projektov za financiranje v okviru Evropske strukturne politike izjemen kapital, ki bi ga lahko učinkovito usmerili in tudi tržili v širšem prostoru. A tudi za to je potrebno pristopiti k strokovnemu in menedžersko podprtemu strukturiranju upravljanja z urbanih teritoriji kot je kulturni center Metelkova. Samo na tak način je možno kompleksno sledenje številnim možnostim, ki se na različnih ravneh pojavljajo in se bodo pojavljale tako za programe izmenjave na področju kulture, kot za programe revitalizacije kulturne dediščine, urbane rekonstrukcije in socialne integracije. Pri tem je na primer pomembna ocena - tudi po izmenjavi skoz pričujočo študijo –možnosti za rezidenčnost na lokacijah urbanih kulturnih centrov. Skorajšnje dokončanje prenove nekdanjih vojaških ječ v mladinski hotel bo za UKS Metelkova velika pridobitev.

Za tovrstne programe je po izkušnjah primera obravnavanega v tej študiji in po izkušnjah drugih Evropskih partnerjev potrebno razviti na ini strani trans-nacionalna partnerstva in na drugi strani lokalne koordinacije, ki so usposobljene in mandatirane za spremljanje možnosti financiranja iz Strukturnih skladov in posebej iz Pobud skupnosti; pri tem je dovolj zgovoren primer obravnavanega angažmaja Urada pobude URBAN pri načrtovanju in izvedbi prijave za financiranje iz sheme KONVERT.

Samo-evalvacija

Neprestana (samo)evalvacija postopkov, programov, organiziranja in nazadnje financiranja je obvezna komponenta pri upravičevanju in načrtovanju ukrepov Evropske strukturne politke. Recentna študija Andree Avelans Coelha na temo razvoja Fabrica da Polvora, ki smo jo vzeli kot ključno gradivo pri obravnavanem primeru, predstavlja lep primer resnosti pristopa ob načrtovanju prehoda iz enega programskega obdobja financiranja iz Strukturnih skladov (KONVERT) v drugega (programsko obdobje 2000-2006). Glede na to, da je programiranje ukrepov za financiranje iz strukturne politke vedno in praviloma dolgoročen proces, je uvajanje več fazne evalvacije imperativ, ki ga bo potrebno prenesti v prakso.

Udeležba – partnerstva v načrtovanju in trdno vodstvo

Projekt Fabrica da Polvora je bil od trenutka odločitve naprej zastavljen in speljan širokopotezno, upoštevajoč celotno paleto strateških partnerstev. Projekt je bil zastavljen kot širši revitalizacijski projekt z neposrednimi učinki za okoliške prebivalce in regijo, tako v smislu dviga kvalitete življenja in ohranjanja kulturne dediščine kot z neposrednimi ekonomskimi učinki. V vseh fazah pa je bilo zagotovljeno ustrezno mandatirano vodenje. Česa podobnega v primeru Metelkove in Pekarne še danes ni.

Temeljnost

Programiranje posameznih terminsko vezanih ukrepov mora biti umeščeno v dolgoročno vizijo sodelovanja v Evropski strukturalni politiki. Pri vsaki finančni shemi je potrebno računati na trajnostno politiko financiranja in predvidevati nadaljevanje financiranja za vsako od načrtovanih akcij tudi po preteku aktualnega projekta. Usmerjenost k rezultatom in temeljitost pri izvedbi so ključni pogoji za zagotavljanje ustrezne referenčnosti.

Uporabljeno gradivo:

Strukturna politika

1. Council regulation EC No. 1260/1999 on general provisions on the structural funds
2. Priročnik o strukturnih pomočeh Evropske skupnosti, Phare MOCCA, 2000, ur. Vanja Hazel.
3. European Commission, Vademecum for Structural Funds Plans and Programming

MOSAIC

MOSAIC, Managing an open and strategic approach in culture, Council of Europe, October 1999.

Intercultural Dialogue and Conflict Prevention, Council of Europe, January 2002

Declaration on Cultural Diversities, Council of Europe, December 2000.

Informacija o projektu MOSAIC urbani kulturni centri, Ministrstvu za kulturo, Marko Hren, 6.2.2002

Informacija o udeležbi na mednarodnem srečanju Nouveaux territoires de l'art, Ministrstvu za kulturo, Marko Hren, 19.2.2002

MOSAIC- Establishing and Managing Independent Cultural Centers, project Dossier, Ministrstvo za kulturo, december 2001

Documents, The New Programming period 2000-2006

4. European Forum for the Arts and Heritage:: Probing the Stalemate: Bringing Culture Back to the European Agenda, Ljubljana, November 2002

5. Državni razvojni program RS 2001-2006, vlada RS, december 2001.

6. Strategija gospodarskega razvoja RS

7. Javno objavljena gradiva vlade RS

-Službe vlade RS za Evropske zadeve

-Službe vlade RS za Strukturno politiko in regionalni razvoj

-Agencije za regionalni razvoj Republike Slovenije

Phare Partnership in UKC Metelkova

Identitete Metelkove, kakšna dostopnost urbane kulture, DRPPD, Ljubljana, 2001.

Metamorfoze Agore Metelkove, DRPPD, 1999

Metamorphosis Metelkova: Reconversion From the Fortress to Agora, Retrospective view 1988-1999, DRPPD 2000.

Fabrica da Polvora in Lugar Comum

1. Intervjuji opravljeni v okviru raziskave.

Jorge Barreto Xavier, poslanec v občini Oeiras, ustanovitelj in direktor Lugar Comum (integralni del kompleksa nekdanje smodnišnice), ki sodi v to občino

Filpa Colacao, koordinatorka programov v Lugar Comum.

Terasa Tamas, direktorica muzeja smodnika v kompleksu nekdanje smodnišnice

Francisko Zambujo, koordinator kabineta Fabrica da Polvora, ki koordinira dejavnosti razvoja celotnega kompleksa

Andre Avelans Coelho: Diagnostico e Projecto de Desenvolvimento Estrategico, Fabrica da Polvora de Barcarena, 2002

3. WWW

www.interarts.net

Clube portugues de artes e ideias www.artesideias.com

www.lugarcomum.com

www.min-cultura.pt

www.cm-oeiras.pt/museus/fabricapolvora

4.9 Korespondenca na listah Metelkove po letu 2000

4.9.1 MUHAM z metelkove – kjer po stari šegi še drekaajo, 1996

MUHAM z Metelkove - kjer po stari šegi še drekaajo*

Marko Hren, Pismo uredništvu Muhe, Ljubljana, 18. marec 1996

**iz: Nova pisarija Franceta Prešerna; v prvi št. Kranjskih Čbelic izide (1830) kritika njegovih pesmi, Prešeren odgovarja v naslednji številki z ostrino zahteve po lepi umetnosti, pri tem pa ima v mislih tudi Metelkovo slovnico, ki med drugim temelji na preprostih, ljudskih besedah.*

Dragi umetnik. Odgovarjam na tvoj uvodnik iz prve (nulte) številke "Muhe". Pravim ti umetnik, ker se tako v svojem uvodniku imenuješ sam, druge morebitne bralce pa prosim, da uporabo besede "umetnik" v pričujočem besedilu razumejo temu primerno in ne kot prikrit poskus posploševanja. Umetnik si se namreč dvakrat skrnil; prvič, ko se nisi podpisal in drugič, ko si ob uvodniku zapisal, da je "text popolnoma izmišljen in da so vse podobnosti z osebami ali dogodki naključje". Zakaj licemeriš, umetnik? Pomeriva se - lice v lice, z besedo, če zaupaš državi, pa - ko žališ in klevetaš - na sodišču. Če hočeš, se lahko tudi pomiriva. Vsi vemo kam meriš: Metelkova, Gala hala, Lovci, Gromki, RETINA, Hren(ko), Stanovnikova, javna dela, kooperative; nič ni izmišljeno - kot tudi ti nisi neresnična figura iz namišljenega mesteca - Gogi. Vprašanje je le, če si svoj pamflet spisal iskreno ali pa ti ga narekujejo tisti, ki jim gredo tvoje tarče resnično v nos. Če boš pri volji, ti jih naštejem kar po vrsti. Le zakaj naj bi prvi časopis MUHE namenil v uvodniku ost napada na zavod RETINA in Hrena prav v trenutku, ko se na Metelkovo vali nasprotovanje tudi tistih, ki so jo doslej podpirali, RETINO pa se v javnosti poizkuša diskreditira zato, ker smo zagovarjali pomen obnove in programa Metelkove v procesu priprav na Evropski mesec kulture - Ljubljana 1997 in ker smo zahtevali relevanten delež t.i. neinstitucionalne, neodvisne, alternativne (!) ustvarjalnosti pri tej enkratni kulturno-umetniški prireditvi? V trenutku, ko bi morali umetniki najbolj "stopiti skupaj", so najbolj razpršeni.

MUHA je, če me spomin ne vara, prvi časopis ustvarjalcev z Metelkove. Umetnik v uvodniku pozivaš, naj časnikarji začnejo kidati RETININ gnoj. "Vile gnoj najdejo", pravi ljudski rek in pojasnuje poslanstvo MUHE. Izvor gnoja pa si zgrešil, umetnik. Tisti gnoj, v katerem se valja tudi Metelkova, je produkt vse prej drugega kot zavoda RETINA. O tem želim govoriti!

Prešeren je kmalu spregledal vprašljivost vtisa, da bi lahko bile Kranjske Čbelice prostor, ki bi prostoru kaj prida doprinesel: v "Vzrokih nezlatega veka" je zapisal "Prišli bi že Slovencem zlati časi, ak' klasik bil bi vsak pisar, kdor nam kaj kvasi", uredniku Kastelcu pa je v napisu Čebelarju zapisal "Zakaj pač muhe moj lovi Kastelic? Prodajat' misli jih namesto čbelic!". Podobno vprašanje kot Demoklejev meč visi nad Metelkovo, ko nekateri upi še zrejo vanjo kot v mesto, od koder bi za prostor sevale ustvarjalne, kreativne energije in vsebine, pri tem ko pohlep oblasti pred seboj ruši vse, kar mu pride pod roke- spomenike, gozdove, polja, kasarne... Pri tem, ko oblast spretno ruši tudi točke, ob katerih bi se lahko vzpostavila presečišča intelektualne in ustvarjalne moči, ji spridoma pomagaš umetnik sam, ko brezplodno drekaš po tistih, ki so ti blizu. Umetnik zarečeš: "živela kapitalistična Slovenija, v kateri se da najbolje zaslužiti na brezdolju!" in s tem odkrivaš prav tisto, kar Slovenijo v resnici lahko pokoplje. Zaradi lenobnega in apatičnega spremljanja resnično hudih procesov, ki deželo lahko spremenijo v tranzitno cono med kapitalom in revščino, zato, ker politiki raje samo služijo iz naslova svojih pozicij, kot da bi pozorno zbirali medico z domačih polj, zaradi transa, ki očitno onemogoča zdrav razum, so naravni potenciali v našem neposrednem okolju ogroženi kot bržkone še nikdar doslej.

V stari maniri bi ti, umetnik, odgovarjal z zabavljivim napisom. Pa mislim, da je stvar preresna, da bi se je loteval brez temeljitega pregleda. Zato pojdiva po vrsti, kot je zvezen tvoj pamflet.

Strinjam se s teboj, da je požar na Metelkovi (10. december 1994) eden od ključnih mejnikov. Ko pa praviš, "da je požar pokazal, kaj pomeni solidarnost v Sloveniji", hkrati pa me obsojaš, ker sem ob požaru - res je kar praviš - najprej hotel poskrbeti, da bodo tisti, ki so ostali brez strehe nad glavo preskrbljeni, enostavno ne razumem, kaj imaš s "tvojo" solidarnostjo v mislih. Tvoje besedilo, še bolj pa tisto, kar se na Metelkovi dogaja, je dokaz, da je solidarnost krepko pod vprašajem na Metelkovi sami.

Sicer pa se najbrž strinjava v zvezi s squaterji, oziroma stanovalci; izraz squaterji za stanovalce dejansko ni primeren, saj 1. Metelkova ni nikoli bila klasičen squat, temveč kulturno-politična akcija, 2. Metelkova nikoli ni bila mišljena kot bivalna kapaciteta, bivanje pa je bilo po zasedbi del načrtovane stalne prisotnosti uporabnikov v smislu varnosti in vzdrževanja posesti, 3. t.i. squaterji so izkoristili odprtost ustvarjalcev Mreže za Metelkovo, kasneje pa njihovo tolerantnost tako daleč, da so ustvarjalce iz dobršnega dela kapacitet izrinili, del kapacitet uničili, z vandalizmom pa so Metelkovo, kljub temu, da jim je vztrajno hodila nasproti, pripeljali na rob in slednjič, vsi poskusi, da bi s stanovalci skupaj odločali o skupnih zadevah, so se izjalovili. Odločitev, da Metelkova sprejme "pankse" medse (po zasedbi septembra 1993) je bila skupna; odločal je takrat odlično delujoči plenum, odločitev

pa je temeljila na skupni viziji, da mora biti Metelkova odprta za nove tokove v mestu. Takrat smo očitno naredili usodno napako, cena pa je naravnost neznosno velika.

Avtonomna Metelkova

Umetnik, bil si poleg, ko smo se Metelkovci odločili, da je vredno v smislu približevanja avtonomni, lastni ekonomiji, poskusiti s kooperativami in uporabiti pri tem tudi institut javnih del. Kooperative smo razumeli (nekateri) kot temeljni gradnik neodvisnosti in avtonomije bodočega multikulturnega centra. Vzpostaviti ekonomijo tako velikega prepleta različnosti ni stvar, ki bi se je lahko lotevali volontersko in naključno, prav tako pa to ni stvar, ki bi jo opravili na hitro. To bo (bi bil) dolgotrajen proces, ki bo (bi) zahteval precej dogovarjanja in potrpežljivosti, predvsem pa marljivosti in vztrajnosti. O kooperativah se je odločalo na večih rednih tedenskih skupščinah, ki jih je vodila ekipa Razvojnega načrta Metelkove: Nataša Serec, Kevin Kaufman, Klauđija Poropat, Emir Beširevič, Dule Vinko, Marko Hren. RETINA se je nato zakopala v dolgotrajno in zahtevno proceduro, ter je na osnovih javnih razpisov izdelala ustrezne projekte in prošnje. Ministrstvo za kulturo, Zavod za zaposlovanje in Urad za Mladino so ocenili, da je smiselno proces samo-zaposlovanja z modelom kombinacije kooperativ in javnih del, v združevanju umetnikov, mentorjev in tudi socialno ogroženih ljudi podpreti. Metelkova je dobila možnost, da zaposli na javnih delih in v 5ih kooperativah najprej poskusno 12 ljudi. Prav imaš. Ni se obneslo, ker 12ih ljudi, ki bi bili pripravljeni (za plačilo) delati, na Metelkovi ni bilo. Nimaš pa prav ko praviš, da je denar "pobasala" RETINA. Źal so ga "pobasali" tisti, ki so bili na javnih delih prijavljeni, naredili pa so manj kot smo pričakovali. Tvoje obtožbe v zvezi z odtujevanjem denarja so lahko stvar sodišča, če si drzneš z njimi nadaljevati v javni besedi in s podpisom. Sicer pa porabo javnega denarja (sredstev proračuna), kamor sodijo tudi sredstva, ki jih je Metelkova dobila preko RETINE za javna dela in kooperative strogo nadzirajo tisti, ki denar dajejo. RETINA jim je dolžna podrobno poročati in to tudi počne. Naravnost pa ti povem, da RETINA ne bo polagala računov vsakemu, ki si bo kaj takega zamislil, temveč samo sodelavcem, ki v projektih delajo, uporabnikom, ki se jih to neposredno tiče, legalnim organom odločanja v zavodu in seveda financerjem.

S kooperativami in javnimi deli bomo nadaljevali - le brez predpostavke, da pridne in za delo pripravljene čebelice gnezdijo na Metelkovi in brez sentimenta, da muhe raje jedo med kot drek, ali, da raje zaslužijo z lastnim delom kot kradejo (drug drugemu). Delal bo tisti, ki hoče in ne tisti, ki ga bomo za to prosili in mu ponujali (sicer minimalno) začetno možnost in podporo. Kooperativo lahko vzpostavi vsak - pogoj je le, da hoče delati, ustvarjati in si sam služiti kruh. V kooperativah še vedno vidim ključno priložnost za avtonomno Metelkovo.

RETINA, ta fantom

Pozabil si povedati, umetnik, da kooperative in javna dela niso edina reč, ki so jo RETINA in "Hrenko" prinesli na Metelkovo. Pozabil si na agregate, cisterne z vodo, cerade, tramove,

zidake . Tako kot tvoje slike, so bile tudi te umetnine večidel uničene. Pozabil si povedati, da so RETINA in "Hrenko" dve leti in pol kidali in odvažali odpadke z Metelkove. Pa jih ne bodo več, ker se boste, umetniki in stanovalci, za seboj morali naučiti kidati sami.

Pozabil si tudi na celotno ozvočenje, ki poje v Gala dvorani in ga po pooblastilih RETINE upravlja Emir, na prireditve in številne goste, ki jih je na Metelkovo pripeljala RETINA..

Prav tako si pozabil povedati, da je RETINA zbrala denar za ekipo, ki je na Metelkovi več kot eno leto delala in izdelala ter izdala Razvojni načrt. Je tudi tu kaj za skidati?

Pozabil si tudi povedati, umetnik, da si na sestanek z Mestom (Stanovnikovo) prišel na njeno povabilo in ne na svojo prošnjo, ter v režiji RETINE. Po dolgotrajnih prizadevanjih je RETINA dosegla, da gre Metelkova v sanacijo, saj so bila za to na mestnem svetu odobrena sredstva. Kljub našemu vztrajanju, da se opravijo dela tudi na strehi Šole, terasi Pešcev (nad Chanel Zero) in na elektrifikaciji stavb, se je MOL odločila za začetek sanacije enega samega objekta. Pri situaciji, kakršna vlada v polju kulture na Mestu Ljubljana, rezultat kljub temu sodi med "genialne dosežke managementa", kot se sicer ti cinično obračaš na RETINO. Resnično lepo bi bilo, če bi lahko zapisali, da se Lovci obnavljajao zato, ker so v njih tako dobri umetniki, da jim je Mesto kar samo od sebe začelo urejati ateljeje. Pa ni tako. Prav tako mora biti zabeleženo, da se morebitni priklop elektrike v Gala dvorani in v malem hangarju - spet žal - ne bo dogodil zaradi kvalitetnega umetniškega programa na Metelkovi, temveč zaradi podpore programu mladinskih kooperativ.

Sicer pa, si se kdaj vprašal, koliko ljudi *dela* v RETINI in koliko dela je bilo potrebno za gornje rezultate, pri tem, da Mestna občina nikoli ni financirala dejavnosti ne Mreže za Metelkovo in ne RETINE,?

Res je, prisežem, v šestih letih, kar se ukvarjam z Metelkovo, torej od spočetja zamisli do danes, ga ni bilo umetnika, umetnice, kulturnika, kulturince, skvoterja, skvoterke, ki bi rekel: "ej, tole je pa super šansa, tole je pa dobro", kaj šele, da bi kdo rekel preprosto "hvala". Pripelješ vodo, pa te obsodijo, da nisi prinesel piva, V tem je problem, umetnik!

Posledice tvojih besed, umetnik

Strinjam se s tistimi, ki pravijo, da so besede pomembnejše od zidaka. Se zavedaš posledic svojega pamfleta? Je moč razumeti tvoj način izjavljanja kot naključni spodrslijaj MUHE? Ne verjamem! Kaj hoče torej muha doseči s svojim uvodnim brenčanjem? Če hoče pokazati raven umetnost "Metelkove -mesta", potem je naredila neizmerno škodo ustvarjalcem, ki tam še vztrajajo, če hoče pokazati, da ne potrebuje nikogar, ki bi za Metelkovo delal "od zunaj", vam sporočam, da sem - kar se mene tiče - sporočilo razumel.

Umetniki in drugi z Metelkove so vedno prihajali v prostore RETINE; popili kavo, vrteli telefone, sestankovali, fotokopirali, uporabljali računalnike.... Tako sta dva prišla tudi pred dnevi in vprašala: če lahko "nekaj skopirata". Ja, je bil odgovor, kot vedno. Po dveh dneh kopiranja, ko je stroj že sopihal od neprestanega dela, sem le vzel v roke zanimivo oblikovan izdelek in spoznal, da ste na RETINO prišli kopirati pamflete proti RETINI. Scenarij je seveda smešen: sponzoriramo tisk besedil, ki nas žalijo. Ko me je ob branju poklical kolega

in me vprašal, če bom številko zaplenil, sva se oba od srca zasmejala. Še odposlali bomo - MUHE, brez skrbi: na Ministrstvo za delo, na Zavod za zaposlovanje, gospej Stanovnikovi, vsem, ki smo jih (RETINA in "Hrenko") leta nagovarjali, da so na Metelkovi ljudje, umetniki in drugi, ki jih je treba podpreti ali jim pomagati. Naj vidijo tvojo umetnost - in tvoj anarhizem, ko nimaš niti toliko moči in drže, da bi "napad" izpeljal avtonomno.

Pri tem, ko napoveduješ svojo prihodnost se niti ne vprašaš, zakaj se za slovenskega umetnika spodobi da umre od jetike? Pa ne umira zgolj od jetike. Že J.V. Valvasor je umrl - od žalosti, ker ga v vesoljnem Slovenskem svetu ni bilo junaka, ki bi ga podprl pri zapisovanju prve zgodovine tega prostora. Slovenci so bili kot kaže že pred stoletji nagnjeni k načrtni pozabi. In taista pozaba pokopava tudi Metelkovo. Še enkrat, pozaba je grobar vizije. In ponovno bom zapisal: v kolikor "Metelkovci" ne bodo upoštevali naporov prav vseh, ki so doslej sodelovali in v kolikor ne bodo odprto zrl v potencialne, ki se ji poizkušajo približati, nimajo v prostoru nobene možnosti obstoja.

Tvoj diskurz, je do skrajnosti dekadenten in samouničujoč. Zaklel si se, da boš ostal in umrl na Metelkovi. Ko se getoiziraš, pa se ti zlahka zgodi, da boš v halucinacijah povsem izgubil stik z realnostjo. Metelkovo si apriorno obsodil na tragično usodo njene erotičnosti in ji s tem simbolno ukinjaš ustvarjalno in komunikacijsko podstat. Tovrsten diskurz je uničujoč tudi do kulture nasploh. Seveda imaš do njega svobodo, sprašujem pa MUHE, če je to politika časopisa in še več, sprašujem, če je to politka MREŽE. Nekaj vem, MUHE niso časopis Metelkove - mesta, kot to oznanjajo in naj nikar ne poizkušajo ustvarjati videza "odprtosti za vse in vsakogar". Naj se pri tem tudi ne vede, kot da je suveren za prostore na Metelkovi. Pri tem, ko prostora ni sposobna (voljna) Mreža zagotoviti niti za skladišče Gleja in PTL, dva od iniciatorjev Mreže za Metelkovo, ki sta svoje prostore odstopila za dejavnosti članov Mreže in kooperativ, v Muhah objavlja, da se trudi: "omogočati prostore in ustrezne delovne pogoje čimvečim ustvarjalcem". To dela hkrati s tem, ko določene ustvarjalce dobesedno meče z Metelkove. Ne MUHAM ne Mreži ne priznavam legitimnosti za svoja izjavljanja in to mislim zagovarjati tako v javnosti kot na sodišču, če bo to potrebno.

Ob tem ti sporočam, umetnik, da so recentna dejanja tistih članov Mreže, ki se večidel ujemajo z avtorji MUHE, vodila k moji presoji, da na Metelkovi konsenza žal ni mogoče vzpostavljati in da se v tej smeri ne nameravam več truditi. Izstopam iz tiste Mreže, ki noče sprejeti jasnih stališč v zvezi s kriminalci na Metelkovi (jih celo ščiti), ki meče na ulico gledališče Glej in Plesni teater Ljubljana in ki izdaja časopis MUHE.

Sindrom Metelkove zunaj Metelkove

Tragika umetnika je v tem, da ne vidi izza grebenov svojega medgorja, da v svoji kratkovidnosti seže komajda do lastne mrežnice, ne uvidi pa procesov, ki slike pred njim ustvarjajo. Ne vidi, da meščanska elita, vključno z njegovimi generacijskimi kolegi, v Metelkovo zvečine preslikuje svoje lastne odpore do melanholije, turobnosti, zagrenjene erotike, zapitosti, obupa, konca. Metelkova postaja zanje simbol razpoloženj, ki so jim blizu, a neprijetna. Zato jo odrivajo, stem pa preprečujejo, da bi sprostili svoja hrepenenja. Tvoj

diskurz, umetnik, pristaja na to preslikavo in jo legitimizira. Ne vidiš tudi globoje krize duha v celotnem prostoru, ne vidiš, kako stroj starih in novih trgovcev z močjo s pošastno brezčutnostjo in neizmernim pohlepom ruši, betonira brez temeljnih občutljivosti za hmeljno polje, studenec, gnezdišče..... Metelkova postaja prostor, kamor nove in stare elite odmetavajo svoje frustracije. Je mar naključje, da revija Mag preslika vso problematiko ob pripravah na Evropski mesec kulture - Ljubljana 1997 izključno in prav na Metelkovo, ko pa je tako očitno, da gre za golo, avtoritarno (re)distribucijo moči v kultur-politiki? Metelkova bi, kot avtonomno kulturno polje, lahko vplivala na ustavljanje destruktivnih procesov in na iniciacijo konstruktivnih. Najbrž jo prav zato z vsemi sredstvi in na vse mogoče načine ovirajo. Ti jim piháš neposredno v jadra. Si opazil, umetnik, da - z izjemo odprtega kroga - v deželi ni ene konsistentne inetelektualne, umetniške, kaj šele politične skupine, ki bi Metelkovo podpirala?

Kje je ustvarjalno obrat, umetnik? Morda ravno v tem, da se ozavemo, da je vse odvisno v prvi vrsti od nas samih. Naslednji pogoj je, da bomo uvideli in se veselili umetniških, intelektualnih, managerskih in drugih kreacij drug drugega. Morda bodo potem to dogodki, pa ne v umišljenem, neresničnem mestecu, Gogi, "kjer so vsi ljudje bolni melanholiki, ki brezdelno posedajo za šipami in se ne menijo ničesar več; ker vse že vejo", temveč v resničnem mestu srečevanja in medsebojnega spoštovanja. Na ta, in samo na ta način, bom tudi vnaprej še zrl na Metelkovo.

4.9.2 Članek objavljen v Sobotni prilogi DELA 1997, maj

Metelkova

Zgodba o Metelkovi je bila že večkrat peta, pa vendar jo velja vsaj še enkrat ponoviti. Po dobrih sedmih letih, odkar je bilo za bivšo vojašnico prvič rečeno, da naj bi gostila namesto tuje vojske kulturno produkcijo, lahko v času, ko poteka v Ljubljani Evropski mesec kulture, ugotovimo, da so se na Metelkovi zadeve temeljito spremenile. Kljub temu, da je Metelkova zadnji hip ujela EMKjevski veter pa velja, da bi tako enkratna mednarodna prireditev kot novi kulturni center drug drugemu morala doprinesiti precej več. Za Metelkovo se začenja povsem novo obdobje in upamo lahko, da bo po številnih krizah sedaj vendarle prišlo do koordiniranega in strokovnega urejanja te programske in arhitekturno pomembne mestne lokacije.

Pobudo za konverzijo vojašnice na Metelkovi v multikulturni center je dalo Gibanje za kulturo miru in nenasilja. Poleti 1990 se je v projektu Mreža za Metelkovo zbralo že preko 200 skupin in posameznikov. Prostorske potrebe kulturnih ustvarjalcev in ustvarjalk v Ljubljani, so bile javno predstavljene oktobra 1990. Ko je JLA jeseni 1991 zapustila Slovenijo je dotlej utopična zamisel postala realna. Leta 1992 je bil program Mreže uvrščen v gradiva in nato tudi v sklepe vseh ustreznih mestnih in državnih strokovnih ter upravnih služb. Dokončno namembnost pa sta Mesto Ljubljana in Vlada RS določili 3. aprila 1992. Po dolgem čakanju je Mreža za Metelkovo poleti 1993 od mestnih oblasti zahtevala, da ji nemudoma omogoči vselitev. Odgovor so dobili 9. septembra 1993, ko se je začelo nelegalno rušenje nekaterih objektov v severnem delu vojašnice. Naslednji dan je skupina kakih 200 ljudi isti del

vojašnice zasedla in s tem preprečila nadaljevanje rušenja. Mestna vlada je umetnikom kmalu odklopila vodo in električno energijo. Kljub temu se je samo v prvih mesecih do konca leta 1993 na Metelkovi zvrstilo kakih dvesto kulturnih prireditev.

V prvi zimi, ko so mnogi umetniki z Metelkove odšli, se je na Metelkovi naselilo večje število ljudi, ki jim prostori sicer niso bili namenjeni. Mreža jih je sprejela in poizkusila za njih organizirati integracijske in socialne programe. Te so na ad hoc način izvajali umetniki sami, sistematično pa zavod Retina, ki ga je Mreža ustanovila v začetku leta 1994. O uspešnosti programov, s katerimi so se kulturniki soočili z brezposelnimi, brezdomci, mladimi ubežniki ali prestopniki, na tem mestu ne moremo soditi; dejstvo je, da je Metelkova v javnosti kmalu pridobila sloves nevarnega prostora, umetniki pa so se morali - poleg nevzdržnih higienskih razmer - soočati še z vandalizmom in s kriminalom.

Poletje 1994 je na Metelkovo prineslo novo, najbrž usodno odločitev Vlade R Slovenije. Južni, nezasedeni del vojašnice so namenili Ministrstvu za kulturo za programe Slovenskega etnografskega muzeja, za Narodni muzej, Moderno galerijo ter Upravo R Slovenije za varovanje naravne in kulturne dediščine. Eno stavbo pa so določili za programe t.i. neinstitucionalne kulture. To dejstvo je zamisel o spreminjanju bivšega taba vojske v kulturni center izpopolnilo na najbolj mošen način. Metelkova je - z vidika programske zasnove - postala center, ki naj v svojem potencialu priča o kulturni dediščini, obenem pa odpira prostor današnje ustvarjalnosti. Kmalu za tem so volitve v Ljubljani prinesle v mestno upravo zasedbo, ki je - kljub konfliktnim razmerjem v strukturah mestne oblasti - kasneje z majhnimi a zanesljivimi koraki tudi severni, zasedeni del Metelkove postopoma začela urejati. Prav zato so se Metelkovci toliko bolj potrudili ter v eno leto trajajočem javnem in odprtem procesu izdelali razvojni načrt za Metelkovo. Načrt je vseboval tako programske rešitve za posamezne stavbe kot spremne programe: okolju prijazno načrtovanje v smislu urbane ekologije, kooperative in javna dela kot možnost samozaposlovanja in s tem odpiranja novih delovnih mest. V letu 1995 so župan mestne občine Ljubljana, Metelkovci in Retina podpisali Protokol o urejanju razmer na Metelkovi in se tako dogovorili, da bodo uredili najemne odnose, predvsem pa umetnicam in umetnikom zagotovili normalne pogoje za delo ter jim prej uredili priklope vode in električne energije. Na tej osnovi je mestni svet iz proračuna za leto 1995 namenil tudi prva sredstva za obnovo severnega dela vojašnice. Medtem so v severnem delu vojašnice ves čas s kulturnim programom vztrajale številne skupine, posameznice in posamezniki, ki so s tem dokazovali, da Metelkovo potrebujejo in jo znajo uporabiti. Od zasedbe naprej so delovali različni klubi, prireditvena dvorana, številni ateljeji, gledališča, vadbeni prostori in galerije v bivšem zaporu, ki je občasno gostom služil tudi kot "hotel".

Voda in elektrika, kasneje pa tudi telefonija, so na Metelkovo pritekli natančno po treh letih od zasedbe, ko je bila končana obnova prve stavbe "Lovci". Tja so se po kratki izselitvi legalno naselila društva, ki tvorijo t.i. ženski center, sekciji gayev in lezbijk ter skupina Youth Handicaped Deprivileged. Takoj za tem sta električno energijo in vodo dobili tudi osrednji prireditveni dvorani na Metelkovi: Gala Hala in Channel Zero klub v stavbi Peoci. Ob tem sta vsaka svojo stavbo v južnem delu obnavljala Slovenski etnografski muzej in zavod Retina (stavba je namenjena šestim plesno-gledališkim produkcijam, petim revijam s področja kulture in umetnosti, centru NSK, ŠKUC, FORUM in nekaterim inštitutom ter civilno-družbenim skupinam), dela pa so bila zaključena pomladi 1997 in prostori se postopoma polnijo.

EMK - Ljubljana 1997 in Metelkova

Oba projekta sta z vidika iniciacije povsem nasprotna, prvi *je par excellence* državni in drugi skorajda *reprezentativno* civilno-družbeni. Pa vendar imata veliko skupnega: sta multidisciplinarna, medresorska ter obenem mestnega ter nacionalnega pomena. Vsak od njiju je velik proračunski porabnik, sovpadata pa tudi časovno. S tem je bila odprta izjemna in težko ponovljiva priložnost za konstruktivno prepletanje obeh prizadevanj. Kljub številnim poskusom do resne, operativne integracije ni prišlo, in tega tudi približno ne morejo odtehtati dejstva, da je v okviru EMK načrtovana inauguracija Slovenskega etnografskega muzeja, da bo iz proračuna EMK v severnem delu potekal Parafestival, da bo za lokacijo izdelan

promocijski plakat in da je kulturna vročica ob prireditvi EMK zadnji hip zajela tudi Metelkovo. Uprava MOL je 11. aprila namreč najavila rušenje štirih stavb na Metelkovi z začetkom 14. aprila in z argumentacijo, da gre za priprave na "izvedbo projekta EMK v Ljubljani" (to dikcijo navaja MOL v sklepu projektne skupine za Metelkovo, kljub temu, da so predstavniki zavoda Retina in sami uporabniki Metelkove MOL obvestili, da stavbe potrebujejo za izvedbo programa). Sledila je razumljiva "mobilizacija" uporabnikov ter barikadiranje Metelkove, temu pa hitra in intenzivna pogajanja med MOL in Metelkovci. Rezultat pogajanj je, da je MOL v kratkem času pred EMK odstranila eno poškodovano stavbo (stavba Šola, na mestu katere naj bi se kar najhitreje gradil novi mladinski hotel), ki so jo v ta namen uporabniki morali izprazniti, v zameno pa naj bi MOL v roku dveh mesecev uredila stavbo Pešci ter temeljito očistila in osvetlila zunanje površine.

Zahvala za nenaden obrat gre tako Metelkovcem kot odgovornim v MOL, saj so se oboji potrudili in z obilico dobre volje našli kompromisno rešitev, ki je od obeh strank zahtevala precejšnje odrekaje. Nekateri "padec" stavbe Šola ocenjujejo kot hudo šolo za ljubljansko neodvisno sceno in napovedujejo, da je s tem Metelkova dokončno poražena, spet drugi pa smo mnenja, da je bil doseženi dogovor med MOL in Metelkovci za Metelkovo morda zadnja priložnost, ki je ni smela zamuditi. Interes, da se Metelkova premakne iz mrtvega teka, je bil dovolj jasno prisoten na vseh straneh, EMK pa je preprosto služil kot dovolj močan in enkratni časovni motiv, ne glede na to, da se s samo Metelkovo ni kaj posebej ukvarjal.

Po EMK ne bo nič več tako kot prej!

Začetek resnih gradbenih posegov v severnem delu Metelkove lahko - ob raznovrstnih interesih za lokacijo - seveda temeljito ogrozi doslej sprejeto shemo namembnosti. Tudi s tega vidika Metelkova ostaja test za t.i. neinstitucionalno ustvarjalno sceno, ki je doslej sicer uspela artikulirati svoje potrebe, ni pa uspela izdelati koncepta ter programske, organizacijske in finančno-managerske sheme predvidenih novih kapacitet, kar bo v tej fazi, ko bo treba lobirati za gradnjo konkretnih objektov bržkone igralo ključno vlogo. Razmerja v sami neinstitucionalni ustvarjalni sceni so zanimiva in zahtevajo posebno obravnavo, ki pa ni predmet tega preišljevanja; verjetno pa je, da bodo prav ta razmerja odločilno vplivala na končno podobo novih kapacitet na Metelkovi.

Doslej je Metelkova kulturni politiki doprinesla veliko že s tem, da je vztrajala. Prav urbani kulturni centri, ki so zasnovani in rastejo neposredno iz potreb mlajših generacij ustvarjalcev, so pogosto ključni faktor sprememb v kulturni politiki nasploh. Če so bili socialni angažma, privabljanje marginalnih publik in odprtost za nove kulturne prakse doslej zgolj v domeni manjših alternativnih kulturnih inštitucij, potem počasi a vztrajno postajajo pomembna izhodišča za kulturno politiko etabliranih in doslej praviloma hermetično zaprtih ustanov. Želja po premiku iz modela zaprtosti v model odprtosti in večjega socialnega angažmaja kulturnih ustanov je že vzpodbudila resno in strukturirano razpravo, ki poteka v European Forum for Urban Culture and Urban Security v katerega je poleg dobrega ducata večjih urbanih kulturnih centrov vključena tudi Metelkova. Pri tem gre prav za vprašanja vloge kulturnih centrov pri soočanju s krizami urbanih okolij, pri vzpostavljanju "civilnega" sektorja in zavesti o vlogi državljanstva. Pokazalo se je, da je Metelkova - z zasnovo, zgodbo in programom - lahko v svetovnem merilu tudi v tem primeru atraktivni sogovornik.

Metelkova - po vseh krizah - navsezadnje le postaja pomemben urbani kulturni center; programe, ki so preživeli v severnem, mestnem delu in programe, ki se selijo v južni, državni del bivše vojašnice, naj bi v prihodnosti dopolnile še večje novogradnje v severnem, delu: nova Akademije za gledališče, radio, film in televizijo, Mladinski hotel ter Centra sodobnih umetnosti s številnimi vadbenimi odri in ateljeji. Metelkova bo v globalnem kontekstu primerljiva toliko, kolikor bodo vsi akterji uspeli delovati koordinirano in bodo sodelovali na tistih področjih, kjer je to programsko smiselno ter s tem v kvalitativnem smislu presegle golo prostorsko so-bivanje in samo-zadostnost posamičnih programov. Naloga še zdaleč ni lahka, saj gre za način planiranja, organiziranja in predvsem vodenja, ki zahteva na eni strani veliko občutljivost za javne programe in urbano posebnost same parcele kot celote na drugi strani pa mora upoštevati avtonomnost in posebnost posamične programske in prostorske entitete. Morda je dejstvo, da so v zadnjih šestih mesecih lastniki, investitorji, uporabniki in

izvajalci del (planerji in inženiring) večkrat sedli za skupno mizo, najsi bo v gradbenem odboru Ministrstva za kulturo, v projektnem svetu mestne občine Ljubljana ali ob najrazličnejših drugih priložnostih za večstranske pogovore ali pogajanja in pa dejstvo, da so v teh pogovorih praviloma vedno uspeli najti korak naprej, že samo po sebi dobra vzpodbuda. Napak in nedorečenosti, ki so se ob Metelkovi kar vrstile, imajo prav gotovo vsi dovolj, zahtevni in atraktivni programi, ki postopoma prihajajo na to prestižno mestno lokacijo, pa sami po sebi zahtevajo odgovorno vodenje. In prav umetnost vodenja je tista, ki jo je treba povabiti v goste.

Marko Hren,

pobudnik in dolgoletni predsednik Mreže za Metelkovo, predsednik sveta Retina, zavoda za podporo civilno-družbenih iniciativ.

Podatki o avtorju:

naslov: Marko Hren, Ljubeljska 25, Ljubljana, mtel: 0609-615681

emšo: 2604959500258

davčna št.: 99211157

ž.r.: 50100-620-133-05-1043110-175781

4.9.3 Are we punks or mice, Metelkovnik, oktober 1998

Are we punks or mice!

Marko Hren

2. številka Metelkovnika, oktober 1998

Tako je nekdo zapisal na novo fasado bloka blizu Metelkove ob peti obletnici zasedbe Metelkove oziroma ob ortopunku; množica novih grafitov mi - kot staremu anarhopacifistu - leže na dušo osvežujoče in ostro, pa vendar blago in pomirjujoče. Samo za hip moram celo odmisлити dejstvo, da so avtorji grafitov s tem - resnici na ljubo neestetiskim - posegom v urbano podobo razjezili krajane; dejstvo, da so se pojavili anarho grafiti, ki posegajo (proti nasilju in sovraštvu) v vsebino samo in ne deklarirajo zgolj identifikacije s simbolom "A" ali negativne identifikacije tipa "fuck the state" me je prijetno presenetilo; da pa so med grafiti tudi imena Bakunin in Kropotkin, pa preprosto razveselilo. Okoliški krajani bodo - spričo problemov, ki se v soseski kopičijo minula leta - stežka opazili kvalitativni premik "za" grafiti; upravičeno se bodo jezili nad zapacanimi fasadami. Če kdo od okoliških krajanov bere Metelkovnik in tole besedilo, mu polagam na srce: živimo v mestu, v srečišču vsega, gneva in dobrote; življenje je kruto, za večino! - in besede s fasad klicejo h koncu nasilja. Za temi besedami je upanje in iskrenost, zato jim lahko verjamete bolj kot tistim, ki so natiskane v dnevnem časopisju. Metelkova ni kriva za urbano patologijo in je sama po sebi ne producira - hoče in mora pa jo izraziti, tako kot izraža estetiko, tako kot izraža etiko, senco in esenco, tako kot izraža vse, kar je res: v tem je poslanstvo umetnosti, v resnici je vsa umetnost. Metelkova je prostor resnice. Nad resnico lahko obupujemo, se nad njo zgražamo, jo sprejemamo, jo spreminjamo. To je vsa umetnost.

Kako je mogoče, da so povsod okoli Metelkove anarhistični grafiti, na Metelkovi pa - v resnici - vladata nered in razprtije? Anarhizem nima nič skupnega z brez-redjem. Anarhizem je red brez u-red-b, (order without orders). Red je ena temeljnih besed anarhizma. Kdor red odmisli, anarhizma ne more misliti. Anarhizem je red, ki ga določimo sami, brez zunanjih centrov moči. Anarhizem je avtonomna urejenost, moč lastne samoorganizacije. Anarhizem je zato dogovor, in predpostavlja sodelovanje, medsebojno pomoč (Kropotkin!!!), združevanje kapacitet. Anarhizem predpostavlja potrpežljivo, dolgoročno delo, predpostavlja planiranje, pogled naprej, s tem usklajevanje, argumentiranje, bazično demokratično odločanje, neprestano refleksijo, javno kritiko, izobraževanje...

Poglejte, kakšno je stanje. Pa ne govorim o tem, da so ob večerih za marsikoga dobri žuri in vse kul. Tudi ne bom ob tej priliki razglabljal o tem, kako malo organizatorji programov mislijo na to, da je treba prireditvev izpeljati do konca in da konec ni zadnji odigran akord, temveč

hrup (in druge dejavnosti) zadnjega obiskovalca. Videz Metelkove po petletki je bil pošasten; pri tem so "samo" en razbit avtomobil nekateri ocenjevali celo kot uspeh - se je sploh kdo nad tem zamislil? A na tem mestu želim govoriti samo in samo o tem, kako smo Metelkovci organizirani, kako nastopamo navzven, do oblasti. Strukturni in medosebni odnosi, takorekoč institucije naše avtonomne države, našega mesta, naše utopije, so popolnoma v razsulu. Najbolj sveži primeri: na zadnji seji sveta Retine je pol članov najavilo odstop. Odnosi med vodstvom Retine in sodelavci (kooperative, org. enote) in odnosi med ustanovitelji so napeti, nekateri se tudi pozdravljajo ne. Za drobtinice lobira vsak po svoje, prek zvez, klientel in prepogosto eden proti drugim. Tudi na Metelkovi se pojavlja vzdušje medsebojnega konkuriranja! Retina v času, ko bo (po nedavnem sprejemu prostorskih planskih aktov na mestnem svetu) usoda prostorov oz. novogradenj determinirana v najbolj divjem in zahtevnem tempu, na predlog samega predsednika (ki v najbolj kritičnem času za več mesecev najavi umik!!!), razmišlja o "zamrznitvi prostorske enote". Dragi moji, če je Retina tista, ki (naj) nas, državljane Metelkove-mesta predstavlja v svetu, potem je treba jasno in glasno zapisati: Retina je v strukturnem, kadrovskem, duhovnem, energetskem smislu potrebna korenitih sprememb.

Pri tem je najlaže lepo po mišje stisniti rep med tačke in se skriti v luknjo, z drugimi besedami: ne razpravljati in nikar ne razpravljati javno, v forumih, na svetih, v odprtih procesih. Edina možnost za Metelkovo (za kvalitativni korak naprej) je, da (poleg dobre produkcije seveda) vzpostavi nov način reprezentiranja navzven. Možnosti je več: lahko se odločimo za hišne samouprave in mehko, neinstitucionalizirano, ampak redno koordinacijo med hišami. Če ustanovitelji (svet) Retine odstopa, je treba Retino demontirati ali popolnoma reorganizirati. Oba procesa pa bi trajala najmanj eno leto, če hočemo, da bo ena ali druga opcija kolikor toliko zadovoljiva. Če postopek spremembe Retine (ukinitev ali prestrukturiranje) ne bo javen, demokratičen in legitimen, potem bo kaotičen in krivičen: bolj agresivni bodo pokradli prostore in opremo, manj agresivni bodo zamahnili z roko in šli. Nered najbolj ustreza lopovom in nesposobnejšem.

Predlagam, da gremo v premišljen (nekaj-mesečni ali celo enoletni) proces oblikovanja nove strukture vodenja (upravljanja hiš in reprezentiranja navzven) Metelkove. V tem času Retina ne sme razpasti: člani sveta naj ne odstopijo, temveč poskrbijo, da bo Retina izvajala spremembe (bo razpadla ali se prenovila!?) po legalnih in legitimnih postopkih. Če je vodstveni in reprezentativni kader sporen, je treba vzpostaviti mehanizme, po katerih se ljudi mirno zamenja: ne klevetajte pa svojih legalnih predstavnikov za hrbti, kulisami in v javnosti! Mandatiranje in menjava odgovornih (predstavnikov hiš, pogajalcev, programcev, managerjev, lobistov) je ena pomembnejših nalog skupnosti: lotevati se je je treba s trezno, strokovno utemeljeno presojo in jasnimi, rutinskimi postopki, ne pa s trač-politiko, nastopaštvom, aferami in klientelizmom - ki, kot vemo iz zgodovine, povzročajo samo negativno selekcijo kadrov in počasno trohnenje.

Dobre rezultate smo imeli, ko smo bili složni: ko smo ustanovili Mrežo za Metelkovo, ko smo skupaj izdelali Razvojni načrt Metelkove, ko smo dosegli konsenz okrog podpisa Protokola z županom, ko smo dosegli večinski konsenz za rušenje Šole v zamenjavo za obnovo Pešcev. Ukinjanje struktur, kjer se avtonomno premišljuje in odloča o stališčih in planih, je v neposrednem interesu zunanjim centrom moči. Če se ne bomo postavili nazaj na noge, če ne bomo spet začeli sodelovati, za začetek pa pogovarjati v odprtih procesih, če ne bomo vzpostavili struktur in stališč minimalne enotnosti, bodo hiše pocasi propadle, razjedle nas bodo razprtije in gospod Kapital bo užival. Če je kaj anarhistov na Metelkovi, za boga odprite prostor, kjer se bo zares diskutiralo o politiki Metelkove-mesta.

Ob naslovnem vprašanju se torej postavlja še zaključno: Are we anarchists or rats?

4.9.4 Vodenje, odgovornost, prenos znanja; Metelkovnik nov 98

Vodenje, odgovornost, prenos znanja

Marko Hren

Metelkovnik št. III, 23. november 1998

V prejšnji številki Metelkovnika smo razglabljali o organizacijski krizi na Metelkovi. Krizo je treba jemati v izvornem pomenu; torej *kot* trenutek odločitve, priložnost, *kot* stanje, v kakršnega slej ko prej zaide vsak subjekt, vsaka skupina. Še posebej pa velja, da krize skoraj obvezno spremljajo obdobja, ko se dogajajo spremembe.

Spremembam konteksta niso sledile ustrezne spremembe programov in struktur. Retina že dolgo »de facto« ni več »glavni« akter na Metelkovi, temu primerno pa tudi kriza Retine ni več v neposredni povezavi s krizo na »Metelkovi« in tudi rešitve ne bodo medsebojno pogojene. Začasna in zasilna struktura Retine, je bila učinkovita samo v fazi preboja, oz. maksimalnega rizika. Programi so bili razvojni in ponekod eksperimentalni. Danes je drugače; naloge so druge (upravljanje, manageriranje obstoječih programov, strogo poslovno obnašanje kooperativ, konkretne oblike mednarodnega sodelovanja...). Namesto da bi se strukture spreminjale (izboljševale), so se sesuvale.

V tem trenutku ne zna nihče odgovoriti na preprosta vprašanja: Kdo vodi in kdo je odgovoren za Metelkovo? Kdo vodi in kdo je odgovoren za Retino? Kdo je odgovoren in kdo vodi posamezne kooperative? Kdo in kaj lahko zastopa v odnosu do lastnikov parcele in do fianancerjev?

Na drugi ravni krizo izpričujejo tudi številni sestanki in pogovori o možnih rešitvah. To (samozavedanje o krizi) navdaja z začetnim optimizmom, pri čemer je treba posvariti pred enim, po mojem nevarnim sindromom, ki se ga bom na kratko dotaknil. Nekateri pogovori so bili označeni kot »tajni« in nanje so bili selektivno vabljeni »nekateri sodelavci Retine« (citiram zapise). Naslednje besede bom zapisal zato, ker želim identificirati in opisati nek sindrom in ne zato, ker bi mislil, da akterji niso ravnali prav ali odgovorno – nasprotno. »Stara ekipa« Retine je bila iz tu obravnavanih debat izključena. Ambicije »novih« (ne moremo zapisati pravila »mlajših«) so običajne: mešata se odgovornost za »reševanje« in želja po prevzemu pozicij vključno z težnjo po kapitaliziranju minulega dela predhodnikov (prostori, oprema). *Déjà vu* transfer oblasti, oz. pozicij moči. A »delnice« v Retini imajo vsi stari člani Mreže za Metelkovo in drugi »stari« ustanovitelji. Polemiziram pa s samim dejstvom izključevanja, ker preprosto mislim, da za skupnost to ni dobro. Mar »stari« in »drugi« svojega dela niso opravili dobro in jim del skupnosti ne zaupa, da bi lahko tvorno sodelovali pri reševanju »nove« krize Metelkove in organizacije same? Mar so izkušnje in znanje številnih »starih« akterjev tako zanemarljive ali njihova stališča celo škodljiva? Zakaj nekateri sistematično blokirajo transfer (vsaj zdi se tako)? Premislimo. V čem je interes vzdrževanja konflikta oz. prepada med generacijami (spet, ne po letih, temveč po vodstvenih ravneh)? Je možno, da je ta interes dolgoročno preživetje in kvaliteta Metelkove? Me lahko kdo prepriča, da ne gre za izključevanje?

Organizacija, kakršno pogojuje projekt tipa Metleкова je lahko samo stvar dolgoročnih prizadevanj. Tudi kadrovanje, oziroma mandatiranje odgovornih mora upoštevati dolgi rok, učenje, kritiko, refleksijo. Zaupanje v posameznike postane stvar kulture skupnosti. Zgodi se, da je nekdo nekaj časa močno priljubljen, pa se kmalu izkaže, da je nestrokoven. Ali pa obratno. Vsak ima svoj stil. Ljudje se iz leta v leto spreminjajo, eni so učeči, drugi stagnirajo, tretji propadajo. Dolgoročni vpogled v kreativnost, strokovnost in zanesljivost (predanost) posameznikov je stvar kulturnega miljeja. Uspešne so tiste skupnosti, ki v tej dolgoročnosti zmorejo razporejati svoje notranje človeške resurse tako, da je stopnja konsenza okrog mandatov in ustreznosti posameznikov za opravljanje določenih nalog kar se da velika. Pri neprestanem spreminjanju in ob dejstvu, da gre za dolgi rok, je ključno vprašanje transfer oz. prenos znanja, vpogleda, izkušenj in veščin. Moč skupnosti je sorazmerna z »kolektivno« zavestjo, s skupnim seštevkom potencialov. ta seštevke, skupek »vedenja« preko generacij lahko imenujemo tudi tradicija. Rešitve, ki se porajajo brez upoštevanja »vedenja«, brez zgodovinskega oz. celovitega »spomina«, se – razen po sreči ali naključju – praviloma ne morejo približati potrebam in interesom celotne skupnosti na dolgi rok. Primer?! Veste koliko ljudi je doslej vodilo kooperative na Metelkovi? In kako so izkušnje prenesli drug na drugega?

V konsenzualni skupnosti, kjer obstaja skupen interes, ne bi smel biti noben problem na mesto posameznika, ki določenih nalog ne zmore (ali celo noče) opravljati dobro, zamenjati z drugim, potencialno boljšim. Če je mandatirani posameznik za svoje delo odgovoren

skupnosti, potem enako velja, da je skupnost odgovorna za nadzor in aktivno usmerjanje tega istega posameznika. Zakaj hudiča je na Metelkovi tako težko zamenjati oz. premestiti odgovorne, ki ne delajo (več?!) dovolj dobro? Odgovor je preprost; zato, ker cilj prenekaterih ni to, da bi bili resursi čim boljše razporejeni, ampak to, da bi sami zavzeli čim več pozicij moči. Če bi prevladalo prepričanje, da voz lahko naprej porinemo samo skupaj, v sodelovanju, bi resurse optimalno porazdelili zlahka, racionalno (če že ne sinergetsko) in brez čustvenih izpadov. Pri tem, ko bi na določene pozicije prišli novi ljudje, bi jim stari iz druge pozicije pomagali. Prišlo bi do spontanega transfera znanja in izkušenj.

Če se bo večina na Metelkovi zavedla, da je skupni cilj dolgoročna ohranitev in izboljšanje kapacitet, potem bo morala za to, da se Metelkovo premakne v novo obdobje integrirati vse obstoječe resurse, ki so, kot vsi vemo, omejeni. V procesu sprememb bi bilo smiselno pregledati vse izkušnje v dosedanjem (samo) organiziranju, identificirati ključne prednosti in ključne slabosti ter na tej (zakladnici izkušenj) graditi nove povezave. Pri operativnem nameščanju novih ljudi na odgovorne funkcije bo prenos (transfer) znanja odigral ključno vlogo. Organizacije povsod po svetu se problema t.i. nasledstva pri vodenju (leadership succession) dobro zavedajo in dajejo velik poudarek k razvoju t.i. (samo)učee skupnosti. Tu je koza, tu jo preskočimo.

4.9.5 MOL in Metleкова, Metelkovnik, Maj 1999

MOL in Metelkova

Marko Hren

Metelkovnik št. 5. maj 1999

Sredi februarja letos smo na projektni skupini MOL za Metelkovo izvedeli, da namerava mestni svet ponovno obravnavati prostorske akte, ki jih je isti organ oblasti sprejel pred šestimi meseci. To je bil nov signal, da se politika čiščenja sledi o pogledu Mreže (za Metelkovo) in Retine na razvoj lokacije ne le nadaljuje, temveč stopnjuje. V prostorskih aktih smo stežka dosegli, da so za severni del dovoljene adaptacije in še teže smo zavarovali zgradbo Zapor, kar srednjeročno sploh omogoča argumentacijo za investicije v ostale zgradbe t.i. trga (brez) zgodovinskega spomina. Dejstvo, da so predstavniki Metelkove (predstavniška skupina in Retina skupaj) po dolgem času artikulirali skupno stališče in od županje zahtevali pred obravnavo na mestnem svetu ponovno pretehtanje situacije, je bilo odločilno za "začasno zmago" in izločitev obravnave prostorskih aktov z dnevnega reda mestnega sveta. Ob tem pa smo bili priče izjavam uslužbencev oddelka za urbanizem v medijih, ki jih moramo vzeti resno. Načelniku oddelka, gospodu Bežanu, je v prvo-aprilskem DELU celo ušel "lapsus", da je severni del Metelkove namenjen stanovanjsko-poslovni soseski. Ne, to ni šala; to je pomotoma izrečena, a brzkone resnična tendenca. Pripravljalni sestanki za dolgo pričakovani zaključni sestanek z županjo niso ovrgli naše trditve, da je prenova stavbe Zapori v mladinski hotel skladna z doslej sprejetimi programskimi, arhitekturnimi in urbanističnimi odločitvami za dotično lokacijo. Edini argument nasprotnikov obnove je slab oz. neekonomski izkoristek dragocenega mestnega zemljišča in pa pomanjkanje prostora za garaže. Avtorji odkupljene arhitekturne rešitve Oglej trdijo, da je v prvi fazi možno zagotoviti dovolj garaž (za severni in južni del) v - za pozidavo - prostem pasu ob Metelkovi ulici. Mestna občina nima niti približno jasne slike, o tem, kakšno namembnost naj bi določila (konkretno) za novogradnje "nad garažami" in je tudi zato (ob slabih investicijskih zmožnostih za kulturo pa toliko bolj) nujna faznost pri obdelavi severnega dela. Zapore, Pešce in Lovce lahko ohranimo kot dolgoročno rešitev in jih tako sprostimo za možne dodatne investicije (Zapori v celoti, dokončanje obnove Pešcev z podstrešnimi ateljeji). T.i. trg (brez) zgodovinskega spomina pa lahko predlagamo urbanistom kot prostorsko rezervo za bodoče (dolgoročno) novogradnje za kulturo, v vmesnem času do artikulacije programov in investicijskih načrtov pa predlagamo zagotovitev normalnih razmer zatiste, ki tu že delujejo. Takemu razvoju lokacije v prid govori tudi dejstvo, da so se za Ljubljano nenadoma odprle tri ali celo štiri nove dvorane (kino Union, Šiška, Dvor, Mojca) ki se potencialno lahko namenijo kulturi, Metelkova pa je v očeh nekaterih tako že zdrsnila iz prioritete investicijskega terena. Predlagana faznost bi omogočila, da se Metelkova v celoti v prostorskem načrtovanju ohrani prioriteto za kulturne dejavnosti, obenem pa bi s

skorajšnje izgradnjo garažne hiše ob severnem delu Metelkove ulice zagotovili potreben fond garaž za celotni kulturni center.

4.9.6 Za avtonomno Metelkovo II, Metelkovnik, feb 1999

Za Avtonomno Metelkovo III!

Marko Hren

Metelkovnik št. 4. februar 1999

"Odkar organizacija na Metelkovi postopoma raste, se je pokazala potreba po natančneje določenih pravilih in smernicah delovanja. Z njimi bomo lažje utrdili dogovorjene načrte in tako ustvarjali strukturo lastne, avtonomne samouprave. Hkrati nam ustava služi kot podlaga za ponedeljkove skupščine, na katerih skupaj sprejemamo odločitve glede Metelkove na bazično demokratičen način. Pravila bomo razvijali, oplemenitili in uveljavljali na ponedeljkovih skupčinah, ki skupaj z ustavo tvorijo temelj samouprave na Metelkovi. Skupščine so odprte za celotno skupnost na Metelkovi.... Na Metelkovi vlada kodeks medsebojnega spoštovanja, tolerance in sprejemljivosti za različnost ... Kodeks medsebojnega spoštovanja je podaljšek imena skupnosti na Metelkovi... Na Metelkovi ne bomo kradli drug drugemu....Na Metelkovi ne bomo prodajali drog..."

Tako je med drugim zapisano v Ustavi Metelkove, ki so jo po dolgotrajni razpravi sprejeli uporabniki Metelkove, tam imenovani "državljeni" Metelkove, na za vse odprtem procesu, ki je trajal skozi leto 1994. Ustava je s celotnim procesom "bazicne demokracije" med drugim dokumentirana v knjigi Razvojni načrt Metelkove, avtorjev Emir Besirevic, Marko Hren, Kevin Kaufman, Natasa Serec in Dule Vinko, Retina Ljubljana, 1995.

V celoti se strinjam s trditvami Toma d'Elfa v zadnji številki Metelkovnika "da gre za krizo identitete Metelkove mesta in drža, ki jo določena identiteta zahteva.... če hočemo, da pri nas veljajo vrednote enakopravnosti, aktivne soudeležbe in odprtosti, moramo vzpostaviti takšne odnose, če naj pri nas deluje direktna demokracija, je potrebno začrtati (temu primerne, op. a.) strukture odločanja..."

Prav zato, ker mislim da je d'Elf pokazal na ključne bolne točke Metelkove, pa moram navesti dejstva iz "metelkovske tradicije", ki izpričujejo nasprotno od njegovih trditev, da se "akterjem Metelkove nikoli doslej ni uspelo zadovoljivo dogovoriti glede skupnih pravil igre, razmerij med uporabniki in do zunanjih struktur.... in da skupne organizacijske strukture niso imele posebnega pomena, ker preprosto niso delovale". Ni res! Od začetka, od leta 1990 naprej, so strukture delovale in se je skoz bazicno, forumsko razpravljanje in skoz transparentne mehanizme iskalo in vedno vnovič našlo konsenz in "skupna pravila". Citirana ustave še zdaleč ni izpostavljen (morda je celo preveč zanemarjen), se manj pa je uspešen, primer; vidnejši uspešnejši primeri so idelava samega projekta Metelkove in dolgoletna kampanja MzM (1990-1993), zasedba (1993), ohranjanje skvota prvega pol leta, celoten proces Razvojnegačrta (1994-1995), podpis Protokola z mestom Ljubljana (1995). To omenjam zato, ker ničesar ne gradimo (in ni potrebno graditi) iz nič, ker je mnogo energije v isti smeri že vložene, ker so mnoge dileme že dorečene, ker so mnoge misli že preverjene. Pozaba, amnezija, ki je mestoma načrtna, mestoma patološka in mestoma posledica pomanjkanja tradicije (beri kontinuitete) socialnih bojev, je večni grobar vsake vizije; vsaka vizija, ki izhaja iz iluzije, da začjenja iz nič, se sesuje tako, kot potone hiša nadebudnega arhitekta, ki na barju hiše kljub opozorilom staroselcev ne zakoliči, temvčč ulije pod nebo površinsko železobetonsko temeljno ploščo.

Tu se seveda postavi vprašanje, koliko - in ali sploh - je Metelkova (kot celota) lahko politična pri tem, ko se v vsakem najmanjšem (in posameznih skupkih) delčkih (beri posemznikih) otepa z banalnostmi dnevnega preživetja. D'Elf izpostavi, da prav osebna izkušnja vzpodbuja zavest o občem. Če se se tako strinjam z d'Elfom, da "Metelkova mesto mora nastopati kot celota", če se toliko bolj zavedam, da je obstoj Metelkove "političen že v smislu, da smo bivšo vojaško kasarno zasedli ... in kljubujemo apetitom mnogih ...ki bi Metlekovno radi spremenili v more of the same ...", in če d'Elfovo parafrazo "da je kolektiv

močan in gibčen šele ob avtonomnih in močnih posameznikih" podkrepim s Terrahovo (logično)

strukturno izpeljavo: "brez močne samouprave posameznih hiš na Metelkovi ne more biti kolektivne identitete", pa si samo v sanjah lahko predstavljam in želim, da Metelkova zavestno in enotno zavzame politično stališče do določenega vprašanja v družbi: najsi bo to v povezavi s socialnim nasiljem, sprejemom kakega represivnega zakona, občo ksenofobijo - ali euroforijo, konkretnih škodnih posegov v okolje; karkoli. Doslej se je Metelkova ukvarjala v prvi vrsti z lastnim preživetjem, sama s seboj in to je razumljivo in - še enkrat - strinjam se, da je že sama ohranitev (ne zasedba temveč dolgoročna osvojitvev) Metelkove velik in realen političen uspeh. Gotovo pa številni potenciali, ustvarjalci, instituti, produkcije, aktivisti, z vso infrastrukturo, znanjem in knjižnicami, omogočajo dolgoročno precej več. Tega se je treba zavedati; nasprotniki Metelkove se namreč potenciala neodvisne Metelkove zavedajo prekleto dobro.

Za razpravo o avtonomni Metelkovi pride prav tudi nedavno tega sprožena dilema okoli članstva Bratka Bibiča v svetu Retine? Kako je mogoče, da se po petih letih postavi vprašanje, ali je Bibič član sveta Retine kot posameznik, nekdanji sef izvršnega odbora Mreže za Metelkove, avtor, KUDovec in strokovnjak za urbano kulturo, ali zgolj kot nekakšen "nadzornik" za denar, ki ga ima v Metelkovi investiran OSI? Kar se mene tiče je zadeva jasna: Bibiča smo ustanovitelji Retine imenovali v svet kot predstavnika javnosti. Po zakonu o zavodih in po statutu

Retine predstavnika javnosti avtonomno imenujejo ustanovitelji. V zadnjem času ponavljajoči se "lapsus", ki ga - pri najboljši volji ne vem zakaj - vzdržuje Bibič sam, češ, da je Bibič v Retini zaradi interesov OSI, najavlja dilemo precej širših razsežnosti. Bo Retina ohranila avtonomijo ali bo sprejela nadzor, ki ga bodo zahtevali financerji - tudi v političnem smislu; v programskem smislu projektno financiranje že nekaj let bistveno vpliva na programe "neodvisnih", pa naj si to priznamo ali ne. Skratka, obstaja možnost, da se bo pred ustanovitelje Retine in uporabnike Metelkove, če bodo ti vzpostavili skupščino Retine, postavilo vprašanje: ali pristanete na nadzor financerjev (OSI, mesto, ministrstva) ali pa svojo servisno firmo financirajte sami, s članarinami. Dilema "čigav je svetnik Bibič" odkriva ključni simptom krize identitete in avtonomije Metelkove in če jo beremo ostreje slišimo vprašanje: čigava je Retina, čigava je Metelkova.

Verjamem, da je veliko tistih, ki imajo Metelkovo za svojo! To je dobro izhodišče. Naslednja točka zavedanja pa je, da je Metelkova ne le "tvoja", temveč tudi "njena", in "njegova". "Različnost, soudeležba, toleranca, strpnost, avtonomija, solidarnost" so pozabljene besede družbenih gibanj 80ih let, ki jih je pomagala pozabiti iluzija, ki je spremljala vzpostavitev formalne demokracije. Nobena forma ne more vzpostaviti vsebine (vrednot); tako kot nobena struga ne more ukrotiti vode noben zakon ne more vzpostaviti razmerij med ljudmi. Za vsebino, etična izhodišča, realna razmerja, se je in se bo vedno vnovič in ves čas potrebno prizadevati in tudi boriti. Razprava o formi (institucijah) mora zato slediti razpravi o vsebini (programu), ta pa etični naravnosti.

Ustava Metelkove in Razvojni nacrt (95) predstavljata v tradiciji avtonomne in progresivne Metelkove povsem primerno osnovo.

4.9.7 Metelkova – Paradox Maj 2001

Marko Hren
Maj 2001

To besedilo pišem kot prispevek k razpravi in (samo)refleksiji o »boju za prostor« urbanega kulturnega središča Metelkova (v nadaljevanju UKS Metelkova). Res je že čas, da bi ta razprava stekla, saj gre po mojem mnenju velik del problemov v povezavi z UKS Metelkova na rovaš odsotnosti resne povezane misli samih akterjev, ki smo s tem prostorom povezani, ga soustvarjamo in ga imamo radi. Mislim celo, da se je vredno bolj zazreti v lastne akcije in relacije kot pa trositi ustvarjalno energijo v veter besa uperjenega zoper navidezne in

abstraktne sovražnike – institucije, državo..... Zato uvodoma pozdravljam iniciativo, ki me vabi k pisanju, bralke in bralce pa spomnim, da je za tako razpravo vrsta relevantnih zapisov objavljenih v izvodih časopisa Metelkovnik, v knjigi Metamorfoze Agore Metelkove in še marsikje. Zaradi izdatnega doslej objavljenega premišljevanja se lahko ob tej priložnosti osredotočim samo na nekaj dejavnikov v povezavi s prostorom, ki se zdijo pomembni za raven razprave ta trenutek.

Sam s prostorsko in terminološko opredelitvijo Metelkove nimam težav; ko zapišem (UKS) Metelkova mislim ves čas, torej 12 let, na celoten prostor bivše vojašnice ob Metelkovi ulici. Malo za šalo in zelo zares sem kot govorec liste Novih družbenih gibanj (NDG) ob volitvah 1990 volivcem in volivkam in kot predsednik Mreže za Metelkovo ter zavoda Retina konstituciji, obljubljal celo kasarno za kulturo in socializacijo in obljuba ter očetovstvo delata dolg. UKS Metelkova pa – poleg volilne obljube in očetovstva- predstavlja urbanistično, arhitekturno in nenazadnje programsko celoto; je svojevrsten urbani prostor v celoti namenjen kulturi. In programska namembnost v prejšnji povedi tako lahkotno zapisana z »v celoti kulturi«, je z mojega zornega kota, torej s strani pobudnika in dolgoletnega akterja UKS Metelkove, predstavljala najtežjo in najkompleksnejšo nalogo, ki je zahtevala in zahteva poln, natančen in neprekinjen angažma.

Naj takoj povem, da nimam nič skupnega z gesli kot so »Metelkova mesto-Ljubljana predmestje«. UKS Metelkova doživljam kot Agoro – prostor resnice in srečevanja - prostor, kjer se (in to je vsa umetnost) subjektivni pogledi na obče in posamične probleme in rešitve pokažejo na najbolj ustvarjalen, jasen in zgovoren način. Z drugimi besedami, zaplankanost, ksenofobija, netolerantnost ali predmestna mentaliteta, kar nekateri pripisujejo mestu, katerega del je UKS Metelkova, so se prav dobro pokazali tudi znotraj Metelkove same. In v tej trditvi ni prav nič paradoksalnega.

Dejstvo je, da ima UKS Metelkova dva lastnika, MO Ljubljana in Ministrstvo za kulturo (severni in južni del), a v urbanističnem, in programskem smislu tvorita celoto: namenjena sta kulturi. Zanimiva je trditev v besedilu, ki ga navajam v opombi, da sta oba dela »ujeta v zunanji skupni prostorski paradoks«. Kateri pomen besede »paradoks« je imel v mislih avtor? Če razumemo paradoks kot »stvar/fenomen, ki se razlikuje od običajnih predstav o tem kar je možno, naravno ali verjetno«, (tako Concise English Dictionary) torej kot »presenetljivo, nepričakovano, neverjetno« stvar (tako Verbinč), potem se strinjamo, če je mišljeno pejorativno, kot protislovna, nesmislena stvar (prav tako Verbinč), potem se ne bomo strinjali. Prav tako se ne bomo strinjali, da predstavlja so-bivanje vseh programov, ki so in bodo na Metelkovi »ujetost«: taka izjava kaže bolj na stanje avtorja (ad personem) kot na stanje stvari (ad rem): sam vidim konstalacijo kot izjemno – v pozitivnem smislu – paradoksen potencial in pozitiviteto.

Z drugimi besedami rečeno samo odprtost za presenečenja, samo zrenje v odprte možnosti, omogočajo sproščeno svobodo in tudi pot resnici. Dobra volja za stopanje po taki poti, kjer »prav« tiči na margini vsake pedi, je tisto pravo lepilo za stik med etiko in pravom; stik med resnico in močjo, tradicijo krepke anarho-pacifistične misli Pitagore, Gandhija, Tolstoja, Hugoja in Kropotkina (...), temeljev za mir, mero in pomiritev. Če kaj, potem je vse skupaj vzeto, kar se je dogajalo v povezavi z UKS Metelkova, dejansko presenečenje, ki ga podkrepimo z navedbo dodatnih faz in eskalacij k tistim, ki so navedene v opombi omenjenem besedilu..

1. odločitve vlade (Borut Šuklje...) in MOL, da se del Metelkove nameni za programe MzM. (1992),
2. zmage Mreže za Metelkovo na sodišču zoper MOL (hvala Hinko Jenul, ponovno in še enkrat),
3. izdelava in bazično demokratični sprejem Razvojnega načrt in temu sledeči podpis Protokola z MOL, (1995) ob tej priliki zahvala Kevinu Kaufmanu in celotni tedanji ekipi razvojnega načrta, ekipi na MOL in ministrstvu za kulturo ter pomembna opomba, da predstavlja Razvojni načrt zadnji izraz konsenza »scene«, tako v vsebinskem kot reprezentativnem smislu,
4. Protokol in na sodišču »oprana« Metelkova so omogočili planiranje proračuna MOL in sledila je obnova Lovcev in nato Pešcev, legalna električna in normalnejši pogoji za delo,

5. Bistveno za celotno Metelkovo: odločitev vlade, da južni del ne nameni policiji kot je bilo mišljeno prvotno, temveč kulturi. Spet smo bili nosilci lobija (ob tej priliki zahvala Segiju Pelhanu, Jožetu Ostermanu, Pavletu Gantarju, Mirku Bandlju in Jožefu Školču) s strani Mreže za Metelkovo, saj si je tedanje vodstvo SEM prizadevalo za Mladiko. Ta odločitev kaže na široko in strateško podporo, ki jo je celovit koncept UKS Metelkova užival.
6. Temu je sledila nova etapa in eskalacija: 1997 in prihod uporabnikov Metelkove 6 in SEM z izvrstnim in rednim programom ter številno in raznoliko publiko, predvsem pa – skupaj z obnovljenimi hišami Lovci in Pešci, strateško prostorsko zaznamovanje in določitev celotnega prostora – od Masarykove do Tabora, po diagonali od stavbe Lovcev preko centralne stavbe Metelkova 6 tja do prve hiše Slovenskega etnografskega muzeja ob Taboru. Kako težko je bilo »spraviti skož« obnovo naštetih hiš, si lahko bralke in bralci predstavljate, ter tudi ogledate v obširnih dokumentacijah in ... vprašate tiste, ki so obnovo hiš opravili.
7. Nato eskalacija ob določitvi Zapora kot elementa kulturne dediščine (zahvala svetniku MOL Gomiščku, 1997) in dokončna odločitev za prenovo za mladinski hotel (sedanja uprava MOL). To je omogočilo sprostitev investicij v objekte mali hangar (Gromka, kooperative) in hlev (Alkatraz, Menza pri koritu....1999-2000) in s tem relativno normalne pogoje za delo (elektrika, sanitarni vozli) v tem delu Metelkove. Vse zgoraj naštete hiše so polne bogate vsebine. Za to so v prvi vrsti zaslužni in odgovorni nosilci programov, a enako vsi, ki so s strani javnih oblasti namembnost in obnovo omogočili.
8. In nenazadnje, recentna eskalacija resnega pristopa s strani MOL (2001) in strateško izjemno pomembna odločitev (Roman Lavtar), da MOL nima interesa gradnje javnih garaž ali poslovnih programov na južnem delu, kar pomeni ohranitev stavbe Metelkova 6 in še marsikaj.

O vseh ekonomskih in gradbenih lobijih, ki so UKS Metelkova in doseganje zgoraj navedenih odločitev ogrožali (in jo za dolga obdobja držali v pat-poziciji) ter o podrobnostih, kako smo se teh lobijev na sistemski ravni lotevali nimam prostora na tem mestu podrobneje poročati. Dejstvo je, da je bilo treba vsa leta podrobno in z matematično natančnostjo slediti vsem prostorskim načrtom za ta del mesta, da je bilo treba odkriti in nato demontirati pasti in manipulacije ter tudi goljufije s tem v zvezi, ter seveda upoštevati klientele, ki so za takimi (za UKS Metelkova katastrofičnimi) načrti stale. Pri tem plačati tudi visoko ceno osebnega angažmaja in izpostavljanja. Dokumentacije in prigod s tem v zvezi je za celo disertacijo in ta segment, ki mu lahko mirno in z vso suverenostjo rečemo »umetnost lobiranja«, za razpravo o boju za prostor še kako relevanten, bo – tako upam – postal normalen in pomemben del notranjega diskurza; rezultati pa so tako ali drugače vidni v obnovljenih hišah UKS Metelkove in v dejstvu, da celoten prostor živi in je namenjen kulturi. Prav tako ne vidim nobene osnove za strah pred nacionalnimi kulturnimi inštitucijami, ki so in ki prihajajo na Metelkovo. Nasprotno, pri sedanji naravnosti vodstva in programov SEM in MG se sožitja lahko samo veselim. Enako velja za načrtovanje umetniških akademij, pri čemer ponovim tudi na tem mestu ugotovitve, ki so bile med prizadetimi in zainteresiranimi ter kompetentnimi javnostmi večkrat potrjene: recentno izdelane »prostorske preverbe za umestitev treh umetniških akademij na Metelkovi« so v kvantitativnem in kvalitativnem smislu slabo premišljene, predimenzionirane in nerealne. Vodstvo MO Ljubljana bo s tem v zvezi moralo kmalu javnost obvestiti o svojih odločitvah, oblikovanje skupnega mnenja o potencialnem sodelovanju akademij in obstoječega produkcijskega korpusa na Metelkovi, pa bi odločevalcem delo samo olajšalo. Udeležba javnosti pri tej razpravi bi bila – še posebej ob dejstvu, da je bila javnost doslej iz razprave izključena in da je bilo ključne dokumente o načrtovanju akademij na Metelkovi moč pridobiti na vpogled samo s premišljeno režijo, vztrajanjem pri komuniciranju z vsemi vpletenimi stranmi in tudi z zvižahnostjo – za doseganje smiselnega dogovora nujna.

Ko že govorimo o eskalacijah bi bilo potrebno govoriti tudi o deklinacijah. S tem področjem ne želim preveč obremenjevati tega besedila, a moram ponovno izreči, da se progresivna scena, če misli resno, mora zazreti v svojo lastno hipoteko izkušenj, mora imeti sposobnost samorefleksije, preverjanja in ocenjevanja svojih dobrih in slabih potez. Dejstvo je, da je za nami vrsta let slabe komunikacije in precej slabše kooperativnosti od zelene. Ta deklinacija s prvotno začrtanega vztrajanja na lastnih avtonomnih strukturah in na tej osnovi na legalnosti in legitimnosti, kar smo tudi v času prvega leta zasedbe izvajali prek

rednih skupščin razvojnega načrta, je v letu 1996 vodila v popolno razsulo (1998) struktur (formalnih ali neformalnih) komuniciranja, razpravljanja, načrtovanja za lokacijo. Razvojni načrt in podpis Protokola z MOL predstavljajo vse do danes zadnje v bazično demokratični maniri konsenzualno dejanje t.i. neodvisne scene za in na Metelkovi. Po tem beležimo – na strani t.i. neodvisne (kako radi bi zapisali »alternativne«) scene temno, konfliktno obdobje precej okrutnega individualizma, medsebojnih sporov, podtikanj, spotikanj....neenotnosti skratka. In za to niso krive ne država, ne politike in ne institucije. Se počasi prebujamo iz transa slepe individualizacije, klientelizma, ksenofobije in ego-centričnosti?

Kaj želim povedati. Ne glede na to, da nismo zadovoljni in ne moremo in ne smemo biti, z ravnanjem MO Ljubljana in Ministrstva za kulturo z UKS Metelkova, ne lede na to, da je bil mestoma njun odnos dobesedno škandalozen (pa vzemimo tu na obeh straneh samo po en recenten primer: obnovljeni in že dve leti nedodeljeni prostori podstrehe Lovci za slikarske ateljeje in pa v nebo vpijoč škandal z zanemarjeno hišo Uprave za varovanje kulturne dediščine), moramo prepoznati, da smo z vztrajno in dolgoletno ter konsistentno argumentacijo (skladno s programom Mreže za Metelkovo in Razvojnega načrta Metelkove) uspeli v vseh etapah pridobiti dovolj veliko kritično maso odločilne podpore pri odločevalcih (javnih oblasteh). Ne pozabimo, v prostorski fundus lastnika vlagata večji ali vsaj pomemben del investicij. Vztrajanje na legalnosti skoz legitimnost našega početja je za UKS Metelkova prav tako dobra in prav tako odločilna referenca kot vztrajno in dolgoletno dobro ustvarjanje.

Ob dolgoletnem delu za UKS Metelkova se je pokazalo, da je moč zaveznike in podporo za vsebine na Metelkovi poiskati v vseh sektorjih, na vseh ravneh. Tisti strašljivi in ksenofobično opisani »zunanji svet« in tista s samimi negativizmi opisana »država« je z mojega vidika preprosto resnično okolje, katerega del in refleksija je tudi Metelkova, in kjer obstajajo ljudje, posameznice in posamezniki, z dobrimi in slabimi lastnostmi – tako kot na Metelkovi sami. UKS Metelkova ne bi nastala in se obdržala ter razvijala brez sistematičnega in načrtnega strukturnega dela, ter široke »zunanje« podpore številnih strateških zaveznikov, ki jih v tem besedilu omenjam samo manjši del. In take zaveznike lahko najdemo in smo našli med vsemi ljudmi dobre volje in dobrih idej, ljudmi, ki sedijo v sosednji ulici, v javnih upravnih službah ali na policiji in cerkvi, na levi ali na desni.

Na srečo se v izhodišču strinjamo v najbolj pomembni točki – da je UKS Metelkova zanimiv potencial. Sam zrem v ta potencial in izziv prav v povezavi različnih vsebin in pristopov. Strinjamo se tudi v tem, da je prav in samo po sebi umevno, da UKS Metelkova nima enega šefa; če je v nas res kaj anarhistične krvi, potem nam o tem ni treba kaj dosti razpravljati. Razpravljati je o avtonomnih strukturah notranje komunikacije (participatornosti), notranje tolerance, solidarnosti in medsebojne pomoči/vzpodbujanja, načrtovanja in na tej osnovi managementa in reprezentiranja. Potem je tudi pogled na »zunanji« svet – če je komu tisto »zunaj« kaj strašno ločenega od tistega znotraj - hitro drugačen. Aprioristično negiranje skupnih (komunjerskih) zadev in struktur s strašljivim »nad-šefom« in »nad-institucijo« ne dela dobre usluge napredni, kaj šele anarhistični misli, aprioristično pejorativno označevanje »zunanjega« sveta pa ne le da je kontraproduktivno ampak je v srži neresnično, s tem pa ne-etično in proti-pravno. Tudi s tem prispevkom kličem k med-panožnem, medgeneracijskem in trans-klientelističnem sodelovanju in solidarnosti.

*opomba: naslov je vzpodbudila navedba v zapisu s predavanja Mihe Zadnikarja, ki ga uredništvo objavlja v tej publikaciji.

4.9.8 Kdo je ta Hren, lista Metelkove Oktober 2002

PISMO NA LISTO METELKOVE, OKTOBER 2002 Pripeto: polemika »metekova Paradoks«, maj 2001

MH oktober 2002

Pred dnevi je na listo prispelo prijazno sporočilce s preprostim vprašanjem: kdo je ta Marko Hren?

Res lahko samo koristi, če se pišoči na listi predstavimo in ker listo oživljamo poprvikrat naj bo avtorjem dovoljena temeljitost. Temu besedilu je priložena doslej neobjavljena polemika Zadnikar-Hren (pomlad 2001). Za tiste, ki jih zanima predvsem aktualna razprava o arhitekturnem načrtovanju Metelkove na koncu tega sporočila spregovorim nekaj besed o tem, kaj si mislim o nalogi sedanje projektne skupine MOL.

Sivolas, srednje-srednjih let, pesnik po srcu, matematik po izobrazbi, anarhist po krvi, popotnik po podplatih, oče dveh otrok in od rojstva otrok predan družini, individualist po značaju, nekdanji aktivni glasbenik, član Valdesove gledališke šole, igral v več etno naravnanih skupinah, med drugim ustanovil in vodil glasbeni del gledališko-muzikaličnega potujočega spektakla Ciganski tabor, opravljaj individualne študije, ki jih nerad uvršča v »antropologijo«, saj so evropski antropologi po svetu napravili preveč škode, a pustimo to ob strani, skratka, ciganska, potujoča, samosvoja duša.

V povezavi z Metelkovo tu sledi povzetek za tiste, ki so hote ali nehote ostali brez zgodovinskega spomina.

1988-89: Hren vodi kampanjo za Slovenijo brez vojske, v tem kontekstu je bil pobudnik konverzije tedanjega štaba JLA za Nova družbena gibanja in avtonomno kulturo. Ob volitvah 1990 bil na čelu liste NDG (Nova družbena gibanja) in dal doslej eno in edino predvolilno obljubo v svojem življenju: »obljubljam, da se bomo v današnjih kasarnah v bližnji prihodnosti zabavali in družili«. No, nekaj tega je danes res: neposredni rezultat iniciativ tistega časa so poleg Metelkove in Pekarne tudi centri CŠOD v bivših vojaških karavlah.

1990: ustanovljena Mreža za Metelkovo in izidejo prve številke fanzina Emzin; Hren pojmuje aktiviranje družbenih gibanj in kulturnikov kot pomemben člen v kampanji za nenasilno reševanje balkanskega kotla in za promocijo nenasilne koeksistence. Zanimivo, v eni od tedanjih anket med članstvom Mreže za Metelkovo je bilo jasno, da se kulturniki pravzaprav niso radi opredelili za politične cilje. A kljub temu je kampanja za Metelkovo pod njegovim predsedovanjem tekla z geslom »Z vročico kreativnosti topimo železje vojaških vzorcev!!!«

Obenem vzpostavlja Mirovni inštitut, konec leta 1990 ga kolegi in kolegice pooblastijo za ustanovnega direktorja Mirovnega inštituta in predsednika Mreže za Metelkovo.

1993-1995: kot legalni in legitimni predstavnik Mreže za Metelkovo se v času dobrega starega skvota za Metelkovo bori na sodišču. Zahvaljujoč odličnemu in predanemu odvetniku Hinku Jenulu Mreža za Metelkovo dobi vse sodne postopke; vmes zaradi groženj z zaprtjem t.r. Mreže za Metelkovo z Bratkom Bibičem and co. Ustanovi zavod Retina in je izbran za predsednika sveta zavoda, na začetku je obenem izvršni direktor te institucije kasneje projektni vodja. To so bile potrebne legalno-institucionalne osnove za pripravo podpisa prvega Protokola o urejanju razmer na Metekovi z županom Ruplom.

Leta 1995, torej tistega leta, ko so skupščine Metelkovcev še redno delovale, Hrena na zadnjem masovnem (to pomeni nabito polna Gala dvorana) in legitimnem zboru Metelkovcev (april 1995) pooblastijo za predstavnika Skupščine Metelkovcev in v tej funkciji podpiše z županom Ruplom protokol o urejanju razmer...

1994 leta Hren lobira pri vrhu LDS zoper predvideno nameščanje MNZ v južni del Metelkove. Uspešno. V Južni del Metelkove se nato načrtuje nacionalne kulturne institucije. Pri ministru Pelhanu pravi čas izposluje stavbo Metelkova 6 na osnovi programske skice, ki Metelkovo 6 kodira kot povezovalnik med institucionalno in neinstitucionalno kulturo. Pogumne poteze naveze Pelhan-Osterman, ki sta »šestico« dala »sceni« kot zaščito zaledja za skvot, ni nikoli pozabiti!

Obdobje 1990-1995 je dobro dokumentirano v Dosjeju Metelkova, ki je na voljo v NUKu. Vse jasno!

1995 je urednik Razvojnega načrta za Metelkovo s Kevinom Kaufmanom in ekipo razvojnega načrta (Emir Beširevič, Dule Vinko, Nataša Serec...)

Na osnovi Razvojnega načrta med drugim izdelava zaposlovalno shemo in shemo kooperativ: prek javnih del in drugih sistemskih vzpodbud dobi na Metelkovi v letih 1995-1998 vsaj minimalni dohodek prek 150 ljudi na Metelkovi (arhivirano, dokazljivo).

V letih 1994-1997 na Metelkovi ni bilo lahko; večino gromkih intelektualnih glasov, ki so pred tem govorili in delali v prid Metelkove, se je leta 1994 umaknilo v institucije (Fakultete, Šorošove centre, Kinoteke, Glamurje itd.).

V tem času so spričo hudih zunanjih pritiskov (institucionalnih in urbanih) počasi trohnele avtonomne institucije, ki so jih v letih 1989-1995 zgradili člani in članice Mreže za Metelkovo; dinamika notranjega konsenza je za več let zamrla. O zdrsu iz obdobja kolektivizma 80ih v sebični individualizem in klientelizem druge polovice 90ih je bilo z njegove strani nekaj napisanega in objavljenega (RŠ 199, Metelkovnik...). Tačas je Hren z vsemi na Metelkovi vztrajal, vsak dan, vsak večer, marsikatero noč.

Na osnovi Razvojnega načrta 1995 steče prvi arhitekturno urbanistični natečaj za lokacijo (1995) in Hren z Retino intenzivno dela na pridobivanju sredstev za obnovo. Najprej Lovci, obenem Metelkova 6.... Si morda kdo misli, da je bilo doseči obnovo Metelkove 6 in Lovcev trivialno, ali samo po sebi razumljivo??? Da ni bilo potrebno vložiti stotine ur dela in se soočiti z vsemi vidiki gradbeno-političnih lobijev?

V letih 1997-1999 z ekipo Sestave pelje kampanjo za zaščito zaporov. Zaščita zaporov je po njegovi oceni predstavljala najbolj realen mehanizem za obrambo severnega dela. Kdo od tistih, ki te vrstice berejo, kaj ve o kalvariji institucionalnega boja proti gradbenim lobijem? In res, ko se razreši status Zapora (kljub številnim poskusom, da bi ga rušili), se sprostijo manjše investicije za obnovo stavbnega fonda v severnem delu.

Ko gre Zapor navsezadnje v obnovo se Hren odloči, da je njegovo delo lahko končano. Za usodo Metelkove, ki jo ima za svoje institucionalno dete in neskromno tu in tam izjavi, da goji do Metelkove očetovska čustva, ga ne skrbi več.

Skratka, Hren do obisti pozna zakulisje špekulacij za Metelkovo. Predstavnikom mestnih služb za urbanizem, treba bi bilo dodati »in druge mahinacije«, so se ob razkritju prevar pogosto tresle roke, itz rok so jim padali papirji z kontradiktornimi podatki o urbanističnem načrtovanju, pred nadrejenimi so zardevali spričo razkritij drobnih, a pomembnih prevar. Marsikateri politik in marsikatera političarka mu stežka pogledajo v obraz. Metelkova je bila ena najdražjih »prostih« parcel za gradnjo v Ljubljani. Tisti, ki kaj vedo o urbanih bojih za prostor, vedo kaj to pomeni. Hren je pustolovščino plačal s sedmimi leti izgubljene delovne dobe.

Bil je član vseh projektних skupin MOL za Metelkovo, ta, zadnja je izjema toliko, da je to edina projektna skupina MOL za Metelkovo, ki ni nastala na Hrenovo pobudo in tudi nihče ga ni nič vprašal, ne takrat, ko so jo imenovali in ne, ko so sklicevali prve seje, tako da je tako za imenovanje kot za sklic sej izvedel dobesedno po pošti tik pred zdajci. Vodstvo MOL je sporočil, da na tako neresno pripravljene seje ne bo mogel hoditi. Vida Stanovnik ve, da Hren zahteva trdo, profesionalno delo in konkretne rezultate. Tudi ta javna uslužbenka ga zato raje ne vidi preveč blizu. Navidezni konflikt Hren-Metelkovci se MOL zdi kot dobra platforma za nadaljevanje nategovanja. Deli in vladaj.

In kakšne so pozicije Hrena do aktualne projektne skupine in razvoja Metelkove:

1. v celotni zgodbi prizadevanj za Metelkovo je bil legalist; prizadeval si je za dialog Metelkovcev z lastniki/javnimi oblastmi in s sosedi, ker je tiste vrste anarhist, ki meni, da je treba ali pravno državo v kompletu spoštovati (obojestransko zahtevati legalnost) ali pa jo v kompletu ignorirati. Njegova stališča so jasna in javna, v 13 letih njegovih prizadevanj za Metelkovo mu je uspelo na to temo naklepati dober ducat publikacij, par tisoč strani dokumentarnega gradiva in gomilo člankov.
2. Pri razvoju Metelkove lahko kaj pomaga, nima nobenih interesov ali prioritet. Z veseljem spremlja dejstvo, da Metelkova postaja prav to, kar smo sanjali pred dobrim desetletjem: prostor za tri pike in nenazadnje politično akcijo. Zato si bo dovolil na mailing listo, če ne bo pritožb, posredovati kako morda koristno informacijo ali mnenje.

3. Kar se tiče arhitekture in prostorskega fundusa je bil in je mnenja, da je prostorske rezerve na Metelkovi (posebej upoštevajoč pas ob severnem delu Metelkove ulice in nejasno programsko shemo južnega parka) še veliko, da akademije dramatično pretiravajo s potrebno kvadraturo in, da je možno ter smiselno racionalizirati potrebe in prostorsko programsko preplesti obstoječe kapacitete z dozidavami in novogradnjami. Formalno je obema lastnikoma lokacije večkrat predlagal, da po ohranitvi Zaporov (posledično stavbe Metelkova 6) in torej po deplasiranju arhitekturne rešitve Forum, ki temelji na rušenju šestice in zaporov, razpišejo ponovitev arhitekturnega natečaja za celoten kompleks in ne le za severni del. Temu primerno predlaga in bo predlagal, da se idejno programske podlage izdeluje za celotno lokacijo.

4. O načrtovanju akademij na lokaciji je več zapisano v komplementarni razpravi Metelkova Paradoks?! K Zadnikarjevemu predavanju aprila 2001; obe besedili naj bi bili objavljeni v glasilu SVOJTOK poleti 2001, in ker objave besedili nista doživeli, ju tu prilagam kot arhivska dokumenta, če ima kdo kaj žilice za hranjenje metelkovske dediščine. Skratka, načrtovanje umetniških akademij na Metelkovi razumem kot rešitev in ne kot grožnja za obstoj Metelkove. V nasprotnem primeru bodo stalno pritiskali močnejši in bolj destruktivni gradbeni lobiji. Če je Ljubljanska scena zaradi svojega vrtičkarstva izgubila priložnost za gradnjo t.i. Centra sodobnih umentosti na Metekovi, potem ima zdaj popravni izpit. Dodatni dvoranski sklop in študentski kampus, ki bi ga prispevale akademije, najbolj primerno in dolgoročno zaokroži podobo Metelkove. Vprašanje je le, koliko dobre volje bodo uspele zbrati vse vpletene strani, da popustijo pri svojih (na vseh straneh pretiranih) prostorskih apetitih in koliko so sposobne skupaj izoblikovati premišljen programski načrt, ki bi omogočal preplet programov na razpoložljivi površini. Kot primer možnega prepleta naj tu navedem samo ateljejkse in galerijske prostore, ki jih v svojih potrebah navaja ALU. Ob obstoječem fundusu galerij in ateljejev v severnem delu, ob prostorskih možnostih adaptacije praktično vseh podstreh (Pešci, šestica...) ob dejstvu, da imajo galerikso ateljejska kapacitete v igri vse nacionalke v južnem delu, je gotovo možna bistvena racionalizacija (beri souporaba) prostorov in s tem racionalizacija gradenj. O predvidenem obsegu prostorov za glasbeno akedemijo velja podobno, le da je pri tem nujno treba dodatno upoštevati razpoložljivost prostorov za koncerte v celotnem ljubljanskem mestnem jedru. A za potrebe tega zapisa ni zahajati v podrobnosti.

Pri vseh razpravah o arhitekturi je izhajal iz Razvojnega načrta (1995) ali kot je sam pogosto dejal: lobiral je z Metelkovsko biblijo. Razvojni načrt in vse kar je bilo z njim povezano je pač – če gledamo zgodovinsko korektno – zadnje povsem konsenzualno, legalno, transparentno in v celoti legitimno pozicioniranje Metelkovske scene. In ne nepomembno, Hren je pojmoval Metelkovo vedno kot celoto in njene segmente enakovredno. Ko nekateri »severnjaki« niso želeli nič slišati o »institucijah v Metelkovi 6« in te stavbe niti od daleč niso želeli všteti med »metelkovske« identitete, je Hren (za)upal, da bo prišel čas, ko bodo subjekti na Metelkovi sodelovali normalno in enakovredno. Podobno velja za Zapor in Sestavo in.... za SEM No, kaka od takih sodelovanj se že kažejo, kajne?! In nemara bo nastopil čas, ko bo tudi hišo Metelkova 6 treba braniti kot avtonomno cono. Gotovo bo tudi prišel čas – tudi in seveda samo če bodo ostali na Metelkovi podobni programi – ko v zgodovinskem spominu med posameznimi segmenti Metelkove ne bo ločnice; obiskovalci jo bodo nemara jemali kot enovit prostor s pestrimi programi.

Utrujen in – prizna – mestoma tudi razočaran nad domačo »progresivno« sceno, se z Metelkove vedno bolj umika in nazadnje umakne, zato se ni čuditi, da ga tisti, ki so prišli po letu 1998 morebiti niso srečali; v intimi samorefleksij je sicer tiho zadovoljen, da je realutopija 80ih uspela, a spričo realnosti trpkih in grobih odzivov znotraj scene na katero je stavil in stavi, se je moral soočati tudi z grenkim priokusom. Nič hudega, si misli, dejanski učinki se vrednotijo na dolgi rok. Na dolgi rok. Na dolgi rok. In – ker se je res intenzivno v 80ih družil s čezmejskimi anarhisti, mu je šele sedaj jasno, da si prav ta scena dovoli znotraj najbolj radikalno konfliktnost, tudi aroganco, ignoranco, izključevanje, fobije... nenazadnje nasilnost, čemur se je tedaj čudil. Na kratki rok zoprno, a na dolgi rok morda celo dobro?! Ali kot je zapisal v uvodu brošure ob 10-letnici mirovnega inštituta: »na dolgi rok za pozitivne spremembe štejejo bolj povezave kot razhajanja, bolj zgodovinski spomin kot pozaba«. Tako si prizadevanja Andreja Moroviča, ki se nadaljujejo z retoriko Mihe Zadnikarja, lahko razlaga samo kot nesmiseln boj za pozicije na sceni, boj, ki vključuje tradicionalne metode

»power game«, izključevanja in negiranja tistih, ki so voz vlekli pred njimi. Deja vu, Sic! Tovrstni manevri so kratke sape in se jih ne udeležuje, niti nanje – kot je bilo razvidno minula leta – ne reagira; je pristaš pozitivne akcije, iz tovrstnih konfliktnih situacij pa se raje umakne in teren prepusti tistim, ki jim je tovrstno početje zabavno ali potrebno. Tračarjenje za šanki in klientelizem te vrste sta mu tuja, na doli rok pa slednjemu ne pripisuje bistvenega pomena. To izreka z vsem spoštovanjem do kolegov, ki jih povedana misel zadeva. Namesto, da bi splekli trdno koalicijsko združbo tistih, ki o stvari kaj vedo in ki jim za Metelkovo gre....

Metelkovo torej doživlja kot izkupiček družbenih gibanj iz 80ih let in neposreden rezultat kampanje za Slovenijo brez vojske in zanj ni nobeno naključje, da Metelkova že igra pomembno vlogo pri nasprotovanju NATOizaciji in novemu valu militarizacije.

Informacijo Mains d'oeuvre je na listo poslal iz dveh razlogov: prvič ker misli, da je lista primeren medij za prav take vsebinske iniciative in drugič zato, ker neizmerno ceni ekipo Mains d'oeuvre v Parizu, ki jo bržkone pozna tudi lepo število prejemnikov pošte na tej listi.

Blagohotno mu bo morda kdaj odpuščeno današnje nizanje dobrih del za Metelkovo, a tu ni kaj pomagati; navsezadnje gre za dobro desetletje tveganj, zanosa, erosa, inovacij, srca! Metelkovo pač jemlje zelo osebno in z velikimi emocijami; očetovstvo očitno precej obvezno povzroča konflikte. Ob 12ti obletnici formalne ustanovitve Mreže za Metelkovo, na zadnji dan JLA, 22. Decembra 2000, predlaga organizacijo jubilejnega žura. Te dni je skupaj z Umanotero, Humanitasom in SEMom ob festivalu nevladnih organizacij predstavil proces vzpostavljanja Fair Trade Slovenija. To je tudi edina konkretna zadeva, ki jo ima ta hip v mislih v povezavi z Metelkovo; namreč, da bi se pilo kavo brez grenkega okusa po izkoriščanju. Poleg vseh dobrih želja ljudem in prostoru, ki ste z Metelkovo povezani, seveda.

4.9.9 Zadnikarju – december 2002 .

O Miha, si končno le spoznal, da obstajajo v Ljubljani gradbeno investicijski (kje si pozabil - urbanistični) lobiji.

Odlično.

Se že veselimo tvojih navodil in čakamo, čakamo, čakamo.

Doslej namreč nismo (dobro desetletje) nič čakali ampak tvoje na novo odkrite lobije enostavno - premagovali!

Oba kovinarja naj torej prespita in čakata tvojih navodil. Oh, master, this sounds so tranquillising!

>Kar se je zacelo z rusenjem, se bo nekega dne očitno koncalo s policijo.

> Obema kovinarjema sem svetoval, naj svojo odlocitev, ki je vsekakor

> odlocilna, a precej prenačljiva, prespita. Glede na danesnji pogovor z

> njima, gremo v morebitno direktno akcijo. Čakajte nadaljnjih navodil in

> informacij o urbanističnih lomih, zahrbtnih igrah in ukrepih

> gradbeno-investicijskega lobija v prestolnem mestu.

>

Lepo si me nasmejal Miha, res, hvala!

lp

Marko

----- Original Message -----

From: Miha Zadnikar <syhapa@mail.ljudmila.org>

To: <metelkova@mail.ljudmila.org>

Sent: Wednesday, December 18, 2002 12:10 PM

Subject: [Metelkova] MOL -- memo

Zdravo,

>

V torek, 17. decembra 2002 ob 10.00 smo imeli precej bistven, intenziven, pa tudi mucen izredni sestanek na Mestni občini Ljubljana. Prosim, vzemite si malce casa in preberite zapisnik njegovih ključnih momentov -- po spominu. Berite ga kot prispevek k sociologiji urbanizma ali kakor pac hocete. Uradnega zapisnika kljub zahtevi podpisanega ni in ga ne bo!

Tema: usoda kovinarske delavnice na dvorišču nekdanjega aresta JLA -- prihodnjega mladinskega hotela (YH) na območju Avtonomnega kulturnega centra Metelkova mesto (AKCMm)

Navzoci: Vida Stanovnik (Mestna uprava -- zadolžena za "urejanje razmer" v AKC Metelkova mesto); Janko Rozic (arhitekt, Sestava, sodelavec projekta mladinski hotel na Metelkovi); Stane Avsec (kovinar-oblikovalec, Samorog, AKCMm); Miha Sever (kovinar-oblikovalec, Samorog, AKCMm); Dejan "Stripi" Pfeifer (mizar-oblikovalec, AKCMm); Ilija Terrah (aktivist-likovnik, zupan AKCMm); Miha Zadnikar (aktivist-sociolog, klub Gromka, AKCMm)

1. Kovinarska delavnica očitno moti nadaljevanje del na projektu mladinski hotel. Ta mora biti odprt do 15. februarja 2003. VS + JR: S kovinarsko delavnico na dvorišču hotel ne dobi upravnega dovoljenja. JR: V prostorih sedanje kovinarske delavnice bosta pisarna hotela in turistična agencija.

MZ: Turizem?, to je vendar čista komercialna dejavnost. VS: Ne, saj bodo tam mladi z nahrbtniki, kaksna komerciala neki? MZ: Mladi so precejšen vir dohodkov za turizem ...

2. JR: Če se mi ne bi pred dvema letoma bojevali za projekt YH in ga zdaj udeležili, bi stavba Zapor padla, s tem pa bi padel verjetno zdaj tudi že precejšen del AKCMm.

2. VS se sklicuje na mednarodne standarde YH. MZ zagovarja možnost vključitve kovinarske delavnice kot kulturnega objekta-ateleja v hotelsko dejavnost; navede dva zgleda, ki vsak po svoje presega "mednarodne standarde": Lizbona (v stavbi YH nemoteno deluje psihoanalitik, razvejena pa je tudi prostitucijska dejavnost); Utrecht (uradno priznan YH vseh YHjev Strowis www.strowis.nl/ je v bistvu skvot -- zgradili so ga prostovoljke, prostovoljci z ugodnimi krediti, sami ga upravljajo, v njegovih prostorih je vse živo, tudi močan socialen center, aktivističen urad za Vzhodni Timor, etc.). MZ vztraja pri ideji, da se kovinarska delavnica na dvorišču YH ohrani, saj teznjo po njeni odstranitvi vidi kot začetek zunanjega upravljanja z dejavnostmi AKCMm in množenjem poljubnih urbanističnih premikov; kovinarska delavnica je nepogresljiv, vitalen del kulture AKCMm.

3. VS predlaga, da se kovinarska delavnica preseli 50m vzhodneje, med "Maricin lokal" in prostore v lasti države (Moderna galerija). Gledališče Ane Monro je imelo tam skladišče, pred dvema mesecema mu je zanj MOL ponudili nadomestne prostore v nekem zaklonišču. Forum AKCMm o tem do danes ni bil obveščen.

4. Oba kovinarja (SA + MS) sta po krajšem razmisleku pripravljena zapustiti svoje prostore in se naseliti v bivše skladišče Gledališča Ane Monro. VS + JR: V naslednjih dneh nudimo pomoč delavcem z gradbišča YH, nudimo vama izolacijske materiale, ki jih je tam dovolj, le za električen priključek se bosta pobrigala sama. DP: Umaknil bom z dvorišča tudi svoje tramove, svoj les. IT: Tudi jaz sem za to kompromisno rešitev (pozneje, naivno: Če smo MOLu naredili uslugo, bomo laze od njega kdaj zahtevali kaj bistvenejšega). MZ: Vztrajam pri tem, da kovinarska delavnica ostane na ozemlju YH in da se najdejo ustrezna upravna dovoljenja kot precedens v kulturi, sicer lahko pričakujemo nadaljnje hitre menjave prostorov in upravljanje z njimi od zgoraj in od zunaj. AKCMm je avtonomna cona. Forum AKCMm si je bil pred mesecem in pol enoten v ohranitvi kovinarske delavnice na starem mestu. Kar se je začelo z rusenjem, se bo nekega dne očitno končalo s policijo. Obema kovinarjema sem svetoval, naj svojo odločitev, ki je vsekakor odločilna, a precej prenačljiva, prespita. Glede na današnji pogovor z njima, gremo v morebitno direktno akcijo. Čakajte nadaljnjih navodil in informacij o urbanističnih lomih, zahrbtnih igrah in ukrepih gradbeno-investicijskega lobija v prestolnem mestu. Ne gre za to, da bi svet videli z drugimi očmi -- mi čisto zares vidimo drugačen svet! Nikakor se ne odpovejmo možnosti zanj!

Lep dan privoščim, miha

4.9.10 Korespondenca s Trplanom in Serevalom na listi marec 2003

Tomaz Trplan 11. marec 2003 22:31

Marko in seveda vsi ostali,

tudi sam sem se obotavljal, ali se naj odzovem na zapisano, predvsem zaradi pomisleka, da to ne more biti preveč produktivno, ne bi namrec rad zapadel v neskončne polemike o tem, kdaj je kdo kaj v preteklosti naredil, ali ni naredil. Nekaj pa mi vseeno ne da miru, zato sporočam

naslednje pomisleke.

Kot prvo, ne zdi se mi korektno s tvoje strani, da stalisca, ki jih kadarkoli izrazi kaksen/-na posameznik/-ca "z Metelkove", pripisujes nekakšni amorfnosti "metelkovcev" kot da bi slo za nekakšno splošno sprejeto stališče "Metelkove". Če pričakuješ korektnost s strani tistega, s katerim debatiraš, izkazi tudi ti korektnost v tem smislu, da polemiziraj s konkretnim stališčem konkretne osebe, ne pa, da uvajas nekakšne konstrukte v smislu "metelkovci pa zahtevate to ali ono". To bi bilo sprejemljivo edinole v primeru, da gre za neko odločitev, sprejeto v okviru nekega metelkovskega odločevalskega procesa. Tako kot si ti posameznik, so tudi "metelkovci" posamezniki in mislim, da spada upoštevanje tega med minimum kulturne debate.

Drugo, moram priznati, da se mi je zdel ton tvojega videnja "metelkovskih peripetij" skrajno žalosten. Žalosten zato, ker v njem "metelkovci" nastopajo kot neka travmatična točka. "Metelkovci" so bodisi nekaj "diskreditirali" (npr. t.i. Dogovor 98), ali so bili "dovolj brezkompromisni in dovolj kratkovidni", "zaletavi", ali pa so - cinicno - "se po svojih močeh, prepričanjih in sorazmerno s stanjem svojega duha trudili v pozitivni smeri". Ali pa - kot si mi povedal v obraz po zaključku tvojega projekta v partnerstvu z La Villette - ti "gremo na kurac" (dobesedno navajam). Če nič drugega, bi bilo treba priznati, da je očitno nek sum v komunikaciji med tabo in "metelkovci"? Če meniš, da si toliko dobrega storil za Metelkovo - in glede na sestavo tvojega pisma je tega kar precej - te mora skrbeti vsaj to, da te geste "na Metelkovi" očitno niso bile dojete na ta način.

Zanima me pa nekaj tretjega - namrec, kaj po tvojem pomeni "Metelkova taka kot je"? Akademije, parkirišče, rusenje Pesakov, novogradnje, Trg brez zgodovinskega spomina, kaj od tega je zate Metelkova taka kot je? Da bo to jasno izraženo, se mi zdi osnova za to, da sploh vodimo kaksno debato.

Lep pozdrav,

Tomaz

Poslano na listo metelkove

pozdrav vsem in čisto na kratko odgovorim Tomazu na včerajšnje pismo; izseki iz njegovega pisma se začnejo z znakom ">"

>

> Kot prvo, ne zdi se mi korektno s tvoje strani, da stalisca, ki jih
> kadarkoli izrazi kaksen/-na posameznik/-ca "z Metelkove", pripisujes
> nekakšni amorfnosti "metelkovcev" kot da bi slo za nekakšno splošno
> sprejeto stališče "Metelkove".

Strinjam se. Ves čas ponavljam - in tudi v obravnavanem besedilu da je na Metelkovi več kategorij, komponent... in da je termin "Metelkovci" sam po sebi tak, da "lahko vsakemu pomeni karkoli že". zelo jasno sem navedel, da je slo pri miniranju Dogovora98 za ("2-5 oseb", posameznikov z metelkove) in obrazložil, zakaj besedila ne želim obremenjevati z navedbo imen. Vse je bilo javno objavljeno (Metelkovnik.....casopisje, dokumentacija....) in res ni treba baratati z imeni. Govorimo raje o stvari sami. S tvojim argumentom se strinjam v celoti in sem ga pri pisanju besedil upošteval, vzpostavil tudi distanco do termina "metelkovci".

> Če nič drugega, bi bilo treba

- > priznati, da je očitno nek sum v komunikaciji med tabo in "metelkovci"?
- > Če menis, da si toliko dobrega storil za Metelkovo - in glede na sestavo
- > tvojega pisma je tega kar precej - te mora skrbeti vsaj to, da te geste
- > "na Metelkovi" očitno niso bile dojete na ta način.

Metelkovce in Metelkovo si sicer dal med navednice a uporabljas povsem isto tehniko, kot sem jo uporabil sam! Strinjamo se skratka, da kakrsnekoli generalizacije v povezavi z Metelkovo niso na mestu.

Kar se tice "dobrih del" za Metelkovo; govorim samo o dejstvih o dejansko izvedenih in opravljenih stvareh in rezultatih. Zapisano so preprosta in gola dejstva.

- > Drugo, moram priznati, da se mi je zdel ton tvojega videnja
- > "metelkovskih peripetij" skrajno zalosten. Zalosten zato, ker v njem
- > "metelkovci" nastopajo kot neka travmatically točka. "Metelkovci" so
- > bodisi nekaj "diskreditirali" (npr. t.i. Dogovor 98), ali so bili
- > "dovolj brezkompromisni in dovolj kratkovidni", "zaletavi", ali pa so -
- > cinicno - "se po svojih močeh, prepričanjih in sorazmerno s stanjem
- > svojega duha trudili v pozitivni smeri". Ali pa - kot si mi povedal v
- > obraz po zaključku tvojega projekta v partnerstvu z La Villette - ti
- > "gremo na kurac" (dobesedno navajam).

Ce si lahko se zadnjic sposodim in parafriziram misel Svetlane Makarovic: umetnik je lahko najbolj srecen v tistem trenutku, ko uvidi svojo notranjo zlobo in naplavine pokvarjenosti ter ob polnem zavedanju, da tli v njem potencial za delanju hudega, napravi umetnino, nekaj estetskega, lepega, dobrega! Brez dvoma se je v medcloveskih odnosih na Metelkovi zgodilo - kot drugot - veliko zalostnega; s tako izkusnjo je na druga pota v zivljenju odslo precej ljudi.

Tvoj zadnji citat, ki sva si ga oba dobro zapomnila, sem ti ze enkrat ob debati na tej listi, ko si ga izvlekel prvic, dopolnil, tako, da se pravilno glasi:

"Tomaz, z vasim vtrajnim laganjem, da v projektni skupini Metelkove ni nobenega z Metelkove, mi greste ze na kurac!"

Izjava se je nenasala na prav gotovo logicno nepravilne in neutemeljene in ponavljajoce očitke projektni skupini, da ne vključuje ljudi z Metelkove, kot da Dusan Sustarsic (ki je bil legalni predstavnik, mandatiran od uporabnikov Pescev) in Marko Hren nimata z Metelkovo nic. Oba sva neke vrste pra-metelkovca. Izjava se je nenasala na tiste posameznike, ki ste ta ocitek ponavljali.

- > Zanima me pa nekaj tretjega - namrec, kaj po tvojem pomeni "Metelkova
- > taka kot je"? Akademije, parkirisce, rusenje Pesakov, novogradnje, Trg
- > brez zgodovinskega spomina, kaj od tega je zate Metelkova taka kot je?
- > Da bo to jasno izrazeno, se mi zdi osnova za to, da sploh vodimo kaksno
- > debato.

Na to vprasanje sem izcrpno in podrobno odgovoril ob korespondenci lani, ko sem odgovoril na vprasanje "kdo je ta Hren" in priložil besedilo "Metelkova Paradoks", besedilo, ki je nastalo na tvoje vabilo za pisanje v glasilu Svojtok. ; dodatno: sama ustanovitev Mreže za Metelkovo, Razvojni nacrt metelkove, knjige Metamorfoze in Identitete Metelkove..... povedo vse! Nimam kaj dodati!

Marko hren

On Wed, 12 Mar 2003 08:35:11 +0100

"Marko Hren" <marko.hren@guest.arnes.si> wrote:

- > Govorimo raje o stvari sami. S tvojim argumentom
- > se strinjam v celoti in sem ga pri pisanju besedil upošteval, vzpostavil
- > tudi distanco do termina "metelkovci".

Nisi ne, zato sem ti pa to tudi omenil. Da ti navedem samo en primer iz tvojega zadnjega sporočila: na komentar Iva Poderzaja Dariu, naj se zavzema za dodelitev javnega statusa Metelkovi, si to stališče problematiziral, nato pa zapisal: "Zdaj nagovarjate Daria, naj si zada poslanstvo, da v celoti legalizira Metelkovo?!?!?!?". Mogoče si Iva vikal, kar se mi ne zdi verjetno, sicer pa gre za razviden primer tega. Ali bos tudi to zanikal?

- > Tvoj zadnji citat, ki sva si ga oba dobro zapomnila, sem ti že enkrat ob
- > debati na tej listi, ko si ga izvlekel prvic, dopolnil, tako, da se pravilno
- > glasi:
- > "Tomaz, z vasim vtrajnim laganjem, da v projektni skupini Metelkove ni
- > nobenega z Metelkove, mi greste že na kurac!"
- > Izjava se je nanašala na prav gotovo logično nepravilne in neutemeljene in
- > ponavljajoče očitke projektni skupini, da ne vključuje ljudi z Metelkove,
- > kot da Dusan Sustarsic (ki je bil legalni predstavnik, mandatiran od
- > uporabnikov Pescev) in Marko Hren nimata z Metelkovo nič. Oba sva neke
- > vrste pra-metelkovca. Izjava se je nanašala na tiste posameznike, ki ste ta
- > ocitek ponavljali.

Spet si zmisljuješ! Kot prvo, to ni bilo na tej listi, ampak v privatni korespondenci (vse imam shranjeno in lahko predložim v dokaz). Kot drugo, "citat", kot ga navajáš na tem mestu, vidim tokrat prvic v taksni obliki. Oktobra si o tem zapisal:

"Poeg tega ne vem, ce je tvoj citat pravilen. Tisto, kar imam v spominu o najinem zadnjem soocenju sam je, da sem ti jasno in glasno povedal, da je (tudi tvoja) retorika razglasanja, da v projektni skupini MOL ni nobenega metelkovca lazniva in krivicna."

Zacuda, sam se od tvojega nagovora spomnim osamljenega vzklika "Na kurac mi greste!".

Kakorkoli že, to se mi - ceprav je indikativno - ne zdi bistveno. Kar se mi zdi bistveno, je naslednje: sam nisem nikoli zagovarjal teze, da v projektni skupini ni nikogar z Metelkove, ampak sem na okrogli mizi "Prostori kulture: Metelkova mesto in umetniške akademije", ki je bila 28.6.2001 v Galeriji SKUC povedal, da v projektni skupini MOL ni nobenega delegiranega predstavnika Metelkove, kar se mi zdi bistveno drugače! To, da sta bila v projektni skupini MOL vidva z Dusanom, mi je znano - predvidevam, da sta bila v tej skupini na podlagi tvojega prejsnjega sodelovanja v teh strukturah, tvojih poznanstev in tvojega projekta, ne vem, niti ni tako pomembno, kar je pomembno, je to, da tam nista sedela kot delegirana predstavnika Metelkove.

V kolikor sta in se torej obupno motim, me prosim napoti na vir z Metelkove, ki dokazuje, da vaju je nek odločevalski proces na Metelkovi delegiral za to funkcijo! V tem primeru se opravičujem, sicer pa ti oporekam, da znova uporabljas "tehniko", ki sem ti jo očitaj v zacetku.

Lep pozdrav,
Tomaz Trplan

Lista Metelkova, 13. Marec 2003

Res me dolgo ni bilo na sceni in sem slabo ali celo nic seznanjen z zadevo. Zato me, prosim lepo, popravite, ce sem narobe izluscil bistvo razprave med Markom Hrenom in Tomom d'Elfom:

Marko Hren je razvijal projekte in skrbel za financna sredstva iz proracuna MOL v imenu Metelkove brez mandata Metelkovcev, Metelkovci z mandatom pa tega niso znali in so raje poskrbeli, da Metelkova ostane brez sredstev.

Lep pozdrav!

Dario Seraval, pripravnik na Oddelku za pravne, kadrovske in splošne zadeve MU MOL
tel.: 031/221-636

e-mail: dario.seraval@ljubljana.si

Lista Metelkova, 15. Marec 2003

MH

Najprej oglas: zadnja resna zadeva, s katero sem se v povezavi z Metelkovo ukvarjal je bila izdelava študije o vključevanju prenove zapuščenih teritorijev v odprte urbane centre v financiranje iz Strukturnih skladov EU. Študijo sem izdelal ob primeru Fabrica de polovora de Barcarena, največje in najstarejše tovarne smodnika, ki jo je Portugalska ob začetku kolonialnih eskalacij zgradila v začetku 16 stoletja. Pol tisočletja je fabrika smodnika proizvajala smrtonosno orožje za kolonialna osvajanja, danes je tam en največjih urbanih kulturnih centrov v Evropi, del centra, Lugar Comum je članica Trans Europe Halles.

Kdor študijo želi, mu/ji jo pošljem po elektronski pošti (cca. 60 strani v MSword).

V nadaljevanju sledi odgovor Tomažu.

Kot vemo, ni bilo po pomladi 1995 nobenega legitimnega odločevalskega procesa na Metelkovi.

Zadnji je bil pomladi 1995, ko je nabito polna Gala dvorana po dolgi in temeljiti razpravi s konsenzom sprejela Razvojni načrt za Metelkovo (kasneje objavljen v slovenskem in angleškem jeziku) in takrat sem dobil pooblastilo, da v imenu skupščine Metelkovcev (tako se je takrat imenoval forum uporabnikov metelkove) pristopim k pogajanju z županom Ruplom in nato je kmalu sledil podpis znanega Protokola o urejanju razmer na Metelkovi in nato imenovanje prve projektne skupine.

Vse kar je sledilo za tem (do leta 2000- o forumih v minulih dveh letih ne morem soditi) so sestanki t.i. predstavniške skupine, kjer sem po svojih močeh sodeloval in vem, da konstituenca ni bila reprezentativne narave in je ni moč (razen z veliko mero širine v razumevanju pojma reprezentativnosti) jemati kot legitimne za celotno Metelkovo.

Za reprezentativno vlogo Dušana Šuštaršiča za zgradbo Pešci obstajajo arhivi zapisnikov uporabnikov Pešcev. Teh zapisnikov sam ne hranim več.

V projektih skupinah je redno sodeloval tudi Janko Rožič za Zapore. Pa Inja Smerdel za Etnografski muzej in južni del. Sam sem Metelkovo pač vedno jemal kot celoten teritorij nekdanje vojašnice 4. julij.

Z Metelkove (brez narekovajev!!!!) smo bili torej redno prisotni vsaj štirje - precej legitimni ljudje.

Kot rečeno pa imaš popolnoma prav da (za čas od 1997, ko se je moj mandat iz pomlani 1995 začel problematizirati, nikoli sicer formalno, a v javnosti in interno v Retini dovolj jasno in stem dovolj resno!) da mandata vseh "metelkovcev" ne jaz ne kdo drug ni imel nikoli do danes nihče več!.

Koordinacijo iz Dogovora 1998 sem vzpodbudil in vodil na osnovi odločitev v

Retini in drugih sodelujočih institucijah, kar seveda ne vključuje mandata "vseh metelkovcev" a predpostavljali smo (retina) da je imel Janez Štemberger, med tistimi ki so ga na mesto direktorja Retine predlagali, kaj kompetenc in podpore v konstituciji. A žal ni bilo nič ne s prvo ne z drugo predpostavko.

V projektne skupine po prvi (kjer sem bil z docela formalnim mandatom skupščine metelkovcev kot pogajalec) sem bil nato imenovan še kot predsednik sveta zavoda Retina (torej tudi s formalnim mandatom - ne "metelkovcev" temveč institucije, ki se je formalno pogovarjala za obnovo Lovcev, in je kasneje podpisala Dogovor 98') in nato kot vodja projekta Phare Partnership (torej po funkciji).

A o vsem tem je dovolj dokumentacije v javno dostopnih publikacijah in v arhivih.

Pišem izključno zato ker se mi utapljanje v napačnih predpostavkah kaže kot velika kulturna škoda.

Amnezija, zgodovinske poneverbe - kot da bi jih ne bilo že dovolj. Vatikanu je uspelo v stanje "Brez Zgodovinskega Spomina" in kolektivne amnezije za maltene dve tisočletji spraviti velik kos sveta. Za to je bilo potrebno precej krvoločnosti in vojn.

Edino, kar me vleče k pisanju, je prepričanje, da je amnezija grobar vizij, utopij, idelalizma in seveda resnice. Z vseh ostalih vidikov bi želel epopejo zaključiti, ko bi si le lahko (kdo) domislil za kaj takega ustrezen ritual!

O obravnavanem citatu iz najinega medosebnega dialoga pa je res, da zadeva ni šla skoz listo ampak skoz privatno korespondenco. Oprosti! A dilema o natančnosti navedb in kontekstu bo morala zaradi nasprotujočih se prepričanj obeh prisotnih ostati odprta!

Srečno!

Marko

----- Original Message -----

From: Tom d'Elf <anarhiv@mail.ljudmila.org>

To: Metelkova mesto, socialno-kulturni center <metelkova@mail.ljudmila.org>

Sent: Wednesday, March 12, 2003 10:18 AM

Subject: Re: [Metelkova] Javna infrastruktura na področju kulture

On Wed, 12 Mar 2003 08:35:11 +0100

"Marko Hren" <marko.hren@quest.arnes.si> wrote:

> Govorimo raje o stvari sami. S tvojim argumentom
> se strinjam v celoti in sem ga pri pisanju besedil upošteval, vzpostavil
> tudi distanco do termina "metelkovci".

Nisi ne, zato sem ti pa to tudi omenil. Da ti navedem samo en primer iz tvojega zadnjega sporočila: na komentar Iva Poderzaja Dariu, naj se zavzema za dodelitev javnega statusa Metelkovi, si to stališče problematiziral, nato pa zapisal: "Zdaj nagovarjate Daria, naj si zada poslanstvo, da v celoti legalizira Metelkovo?!?!?!?". Mogoče si Iva vikal, kar se mi ne zdi verjetno, sicer pa gre za razviden primer tega. Ali bos tudi to zanikal?

> Tvoj zadnji citat, ki sva si ga oba dobro zapomnila, sem ti že enkrat ob
> debatati na tej listi, ko si ga izvlekel prvic, dopolnil, tako, da se
pravilno
> glasi:
> "Tomaz, z vasim vtrajnim laganjem, da v projektne skupini Metelkove ni
> nobenega z Metelkove, mi greste že na kurac!"
> Izjava se je nanašala na prav gotovo logično nepravilne in neutemeljene in

> ponavljajoče očitke projektni skupini, da ne vključuje ljudi z Metelkove,
> kot da Dusan Sustarsic (ki je bil legalni predstavnik, mandatiran od
> uporabnikov Pescev) in Marko Hren nimata z Metelkovo nic. Oba sva neke
> vrste pra-metelkovca. Izjava se je nanašala na tiste posameznike, ki ste
ta
> ocitek ponavljali.

Spet si zmisliš! Kot prvo, to ni bilo na tej listi, ampak v privatni korespondenci (vse imam shranjeno in lahko predložim v dokaz). Kot drugo, "citat", kot ga navajas na tem mestu, vidim tokrat prvič v taksni obliki. Oktobra si o tem zapisal:

"Poeg tega ne vem, ce je tvoj citat pravilen. Tisto, kar imam v spominu o najinem zadnjem soocenju sam je, da sem ti jasno in glasno povedal, da je (tudi tvoja) retorika razglasanja, da v projektni skupini MOL ni nobenega metelkovca lazniva in krivicna."

Zacuda, sam se od tvojega nagovora spomnim osamljenega vzklika "Na kurac mi greste!".

Kakorkoli ze, to se mi - ceprav je indikativno - ne zdi bistveno. Kar se mi zdi bistveno, je naslednje: sam nisem nikoli zagovarjal teze, da v projektni skupini ni nikogar z Metelkove, ampak sem na okrogli mizi "Prostori kulture: Metelkova mesto in umetniške akademije", ki je bila 28.6.2001 v Galeriji SKUC povedal, da v projektni skupini MOL ni nobenega delegiranega predstavnika Metelkove, kar se mi zdi bistveno drugace! To, da sta bila v projektni skupini MOL vidva z Dusanom, mi je znano - predvidevam, da sta bila v tej skupini na podlagi tvojega prejsnjega sodelovanja v teh strukturah, tvojih poznanstev in tvojega projekta, ne vem, niti ni tako pomembno, kar je pomembno, je to, da tam nista sedela kot delegirana predstavnika Metelkove.

V kolikor sta in se torej obupno motim, me prosim napoti na vir z Metelkove, ki dokazuje, da vaju je nek odlocevalski proces na Metelkovi delegiral za to funkcijo! V tem primeru se opravicujem, sicer pa ti oporekam, da znova uporabljas "tehniko", ki sem ti jo ocital v zacetku.

Lep pozdrav,

Tomaz

...in vendar se pogovarjamo...

samorefleksija in (kar se da sprotna) analiza lastnih potez je družbeno koristno delo par excellence! Če ne, lahko vso družbeno koristno literaturo vržemo v koš!

Miha, spodaj morda sledi rešitev enega dela - morda najlažjega - zagonetnega (sam menim tudi navideznega) konflikta; tvoja interpretacija stampedo tehnike je zagotovo, brez dvoma in povsem napačna. Hvala za odlično istočnico. Lekcija: rešitve so bliže kot se zdi!

Kot izvorni greh, ki naj bi odgnal "najboljsi mozni medijsko-strateski "alterPR" pred Marto G" mi v usta polagaš izjavo: "Jaz sem tiste vrste pastir, ki govedo pripelje do roba prepada, potem pa ga v zadnjem hipu odvrne od prepada in ga tako resi."

Citirana izjava je indikativna v dovolj segmentih, da iz nje prepoznam mojo staro, dobro, priljubljeno razlago "stampedo tehnike". In če je naše dolgoletno nekomuniciranje plod nesporazuma v pomnenju ali razumevanju te izjave, potem naj mi bo dovoljeno, da povem, kako se izjava glasi pravilno. Prigodo z govedom in prepadom sem namreč tista leta uporabljal pogosto in mi je niti najmanj ni težko priklicati pravilno v spomin. Mihov prosti citat preveč spominja nanjo, da bi lahko prišlo pri tej oceni do pomote.

Gre za t.i. "stampedo tehniko" soočenja s premočnim, podivjanim nasprotnikom. Tako sem tehniko naslovil (in tudi objavil v reviji Pionir- morda že Gea) za potrebe tedanjih predavanj o

nenasilju. V našem obravnavanem primeru je šlo za soočenje s tedanjo (1993) mestno oblastjo. Tehnika gre takole.

Opravka imamo z premočnim, podivjanim nasprotnikom, ki brezglavo drvi v določeno smer. Kako mu smer spremeniti? Nesmiselno je stopiti predenj in vpiti: "nimate prav, goveda, v zmotno smer greste!!!" Kar naredi pastir v soočenju s podivjanim govedom, ki drvi v prepad je, da galopira s podivjano čredo, dohiti do vodečih govedi in jih počasi v krivulji spelje vstran od prepada. Skratka, če pastir ne želi, da bi govedo padlo v prepad, se gotovo ne postavi pred prepad in vpije "STOOOOJ"

Ergo: povsem verjetno je, da sem takrat v oni gostilni, ki jo omenja MZ (tega dogodka se sam ne spominjam) govoril, da bi se podivjane MOL lotil s "stampedo tehniko", torej, da je nesmiselno prepričevati prepričane desničarje naj se spreobrnejo, ampak, da jih bom poskusil dohiti do glave in jih polahko zriniti v krivulji vstran od smeri v katero gredo. Tudi povsem verjetno je, da se podpisniki s tovrstno tehniko niso strinjali. Kako smo že (prek ljubljanske poitcne desnice!!!) dosegli obnovo Zaporov v Mladinski hotel in s tem posledično zaščitili hrbet severnemu delu in dolgoročno obstoj šestice????

V praksi sem to tehniko uporabljal večkrat, na primer ob številnih pogovorih s sosedi Metelkove, tudi zadnja leta, ko sem (ja, na lastno pest in po lastni presoji) vsaj za srednjeročno obdobje v precejsnji meri umiril civilno iniciativo STOP ZA METELKOVO. Na tem, recentnem primeru izgleda stampedo tehnika takole:

H krajanom, sosedom Metelkove ne gremo z izjavo: "povprečna sivina malomeščanov" (kdo je že avtor te skovanke?) ampak gremo z vsaj minimalnim razumevanjem. Razumemo, na primer, da zahtevajo, da se spoštuje pravna država, pritrdimo jim v tistih elementih, kjer imajo vsaj nekaj razloga, da se vedejo kot se vedejo. Tako je v izhodišču možen začetek komunikacije in počasno odvrčanje od radikalnih ciljev: kot je bil v navedenem primeru STOP ZA METELKOVO.

Skratka, če je bilo izhodišče nespোরazuma v gornjem, potem je zaplet banalen. Stampedo tehnika se v opisanih primerih nanaša na nasprotnika in ne na lastno konstituenco.

Tako torej, če res želimo umiriti konflikt.

Če pa sovražnike potrebuješ, potem tudi konflikta ne rešuješ mpak ga napihneš do skrajnosti! BUSH tehnika, za razliko od stampedo tehnike!

Diskurz sovražstva "mi in oni", "osovraženi" izumljaš in promoviraš MZ sam. Tvoj današnji zapis je samo nadaljevanje retorike definiranja sovražnikov, blokov, ki smo jo od tebe že slišali.

Ne vem zakaj to potrebuješ, res ne! Zakaj tako zelo želiš, da bi ti in tisti, ki jih imaš za prijatelje, mislili in verjeli, da je MH (pa ne le on, tudi sosedski krajan, pa policija, pa cerkev, pa birokracija, pa) njihov sovražnik. Kaj mora, Miha, v tebi ždeti, da poimenuješ sebe in svoje somišljenke in somišljenke : "Hrenovi osovrazenci, osovrazenke". Sam sem šel iskat podporo in razumevanje za Metelkovo na vse naslove: nekje v arhivu hranim celo pismo nadškofa Šuštarja županu Strgarju, da se mu zdi Metelkova odličen projekt in naj vendar reši težave z vodo in elektriko..... Šel sem do vseh, ki so se deklarirali za največje nasprotnike Metelkove in povsod sem našel vsaj zrno podpore; stampedo tehnika!!!

Tu je koza, tu je treba skočiti! Definicije sovražnikov potrebuješ ti in z menoj nimajo nobene zveze.

Še opomba k anarhizmu v krvi. Seveda, da nisem mislil, da sem anarhist po dedni zasnovi! Res je tudi, da je bil izraz uporabljen nerodno in to je posledica esejistične narave pisanja: hotel sem reči, da po mojih žilah pluje anarhistična kri, da me napaja ta tradicija, da so mi bili posebej naveza Kropotkin-Tolstoj-Gandhi velika vzpodbuda, glukoza. Torej Miha; če ste nekoč narobe razumeli mojo prigodo o pastirjih in govedi, in je vse kar je sledilo posledica tega, potem sem pomirjen in vesel. V zvezi z Metelkovo sem opravil svoj del posla, tisti del, ki sem si ga naložil na ramena, ja, na svojo pest, na svoj način, na svoj riziko, kaj čem. Ne, ni iluzija. Je pa real-utopija – vesel sem, da je fiksna ideja izpred 13 let še precej bolj tisto kar smo sanjali: posebej zahvaljujoč ljudem, ki to listo berejo. Imeli smo prav, skratka,, takrat, davno nazaj. Dovolili mi boste, da epizodo Metelkove vidim iz svojih oči in iz teh oči je videti realizirano utopijo. In kot vse, je tudi ta realutopija nastala kot ideja v glavah posameznikov. Je kaj narobe z idejami v glavah posameznikov?

Na tvoj očitek: "Mascuje se z nenehnim potvarjanjem metelkovske zgodovine. On -- in ne kdo drug. Nekateri zanj pac ne obstajamo, ker ne ustrezamo, ker ..." odgovorijo publikacije, ki sem jih o Metelkovi uspel naklepati. Vse publikacije so kolaži tekstov, dokumentov in fotografij, kjer nastopa Metekova kot celota! Tu ni kaj dodati. Več v: Razvojni načrt (95, an in

slo), A map of the plan (97,an in slo), Dosje Metekova (96), Sodelovanje – novi val kooperativ (97), Metamorfoze agore Metekove (99), Metamorphosis (Retrospective view, 2000), Identitete Metelkove (Slo in Fr, 2001), pa še kje.

In nobenega maščevanje ni in ne bo. Očetovska čustva – le kako da se nisi vtaknil v to navedbo – maščevanje izključujejo. O maščevanju lahko govorijo tisti, ki so vajeni sovražiti. Res je, Miha, (+Jefs, Borut, Nina) da je vaš odhod davnega 1994 povzročil veliko luknjo. Prepričan sem, da niste odšli zaradi napačno razumljene zgodbe o pastirju in govedu ampak zato, ker ste se odločili za druge kariere: tako si mi tudi odgovoril, ko si odhajal, pa e opravičil si se mi prijazno, ker si vedel, da odhajaš v težki situaciji (bilo je na ulici vizavi zdravstvenega doma). Nekje imam tvoje besede zapisane. No hard feelings. Vendar smo vzpostavili novo ekipo, močno, ki je v res zelo težkih okoliščinah speljala kar je bilo napisano zadnjič. Naj vam čestitam, ker ste uspeli Retino uspešno sesuti? V celoti vzeto smo se pravzaprav odlično dopolnjevali – na dolgi rok. Lahko bi si obojestransko čestitali. In morda si nekoč bomo. To bo resnična zmaga. Notranja zmaga, kajti nazadnje je boj samo navznoter (tisti sovražnik in tista maščevanja in tisti obračuni, ki jih je treba opraviti s svojo lastno zagovednostjo – da uporabim Mihov priljubljeni izraz); o tem je nekaj napisanega v zborniku Metamorfoze Agore Metekove.

Samo ene navedbe ti eksplicitno ne bom dovolil, Miha, tiste o denarnih nagradah in prilizovanju oblastem. Ta navedba je najmanj neokusna, v delu kjer govoriš o denarnih nagradah pa pomeni obrekovanje. Denar, ki sem ga pridobil za projekte in za obnovo Metelkove (in tega res, res ni malo, brez lažne skromnosti dodam ;-)) je bil v celoti pridobljen po legalnih poteh, prek razpisov in pogodb, transparentno in z vidnimi rezultati. In še enkrat kaže, da ne premoreš dejanske solidarnosti in razumevanja. V odnosu do oblasti sem tvegala do konca, in moja družina je to krepko plačala s proračunskimi luknjami v tistem času, ko ste podpisniki gostovali v udobnih institucijah, metelkovske institucije pa ste minirali iz "akademske distance".

Dejstvo je, da so v določeni etapi odigrale konstruktivno in odločno vlogo tako "metelkovske" institucije kot "metelkovske" skupnosti.

In vendar se pogovarjamo....

4.9.11 Lista Metelkove: In vendar se pogovarjamo

...in vendar se pogovarjamo...

samorefleksija in (kar se da sprotna) analiza lastnih potez je družbeno koristno delo par excellence! Če ne, lahko vso družbeno koristno literaturo vržemo v koš!

Miha, spodaj morda sledi rešitev enega dela - morda najlažjega - zagonetnega (sam menim tudi navideznega) konflikta; tvoja interpretacija stampedo tehnike je zagotovo, brez dvoma in povsem napačna. Hvala za odlično istočnico. Lekcija: rešitve so bliže kot se zdi!

Kot izvorni greh, ki naj bi odgnal "najboljsi mozni medijsko-strateski "alterPR" pred Marto G" mi v usta polagaš izjavo: "Jaz sem tiste vrste pastir, ki govedo pripelje do roba prepada, potem pa ga v zadnjem hipu odvrne od prepada in ga tako resi."

Citirana izjava je indikativna v dovolj segmentih, da iz nje prepoznam mojo staro, dobro, priljubljeno razlago "stampedo tehnike". In če je naše dolgoletno nekomuniciranje plod nesporazuma v pomnenju ali razumevanju te izjave, potem naj mi bo dovoljeno, da povem, kako se izjava glasi pravilno. Prigodo z govedom in prepadom sem namreč tista leta uporabljal pogosto in mi je niti najmanj ni težko priklicati pravilno v spomin. Mihov prosti citat preveč spominja nanjo, da bi lahko prišlo pri tej oceni do pomote.

Gre za t.i. "stampedo tehniko" soočenja s premočnim, podivjanim nasprotnikom. Tako sem tehniko naslovil (in tudi objavil v reviji Pionir- morda že Gea) za potrebe tedanjih predavanj o nenasilju. V našem obravnavanem primeru je šlo za soočenje s tedanjo (1993) mestno oblastjo. Tehnika gre takole.

Opravka imamo z premočnim, podivjanim nasprotnikom, ki brezglavo drvi v določeno smer. Kako mu smer spremeniti? Nesmiselno je stopiti predenj in vpiti: "nimate prav, goveda, v zmotno smer greste!!!" Kar naredi pastir v soočenju s podivjanim govedom, ki drvi v prepad je, da galopira s podivjano čredo, dohiti do vodečih govedi in jih počasi v krivulji spelje vstran od prepada. Skratka, če pastir ne želi, da bi govedo padlo v prepad, se gotovo ne postavi pred prepad in vpije "STOOOOJ"

Ergo: povsem verjetno je, da sem takrat v oni gostilni, ki jo omenja MZ (tega dogodka se sam ne spominjam) govoril, da bi se podivjane MOL lotil s "stampedo tehniko", torej, da je nesmiselno prepričevati prepričane desničarje naj se spreobrnejo, ampak, da jih bom poskusil dohiti do glave in jih polahko zriniti v krivulji vstran od smeri v katero gredo. Tudi povsem verjetno je, da se podpisniki s tovrstno tehniko niso strinjali. Kako smo že (prek ljubljanske poitcne desnice!!!) dosegli obnovo Zaporov v Mladinski hotel in s tem posledično zaščitili hrbet severnemu delu in dolgoročno obstoj šestice????

V praksi sem to tehniko uporabljal večkrat, na primer ob številnih pogovorih s sosedi Metelkove, tudi zadnja leta, ko sem (ja, na lastno pest in po lastni presoji) vsaj za srednjecno obdobje v precejsnji meri umiril civilno iniciativo STOP ZA METELKOVO. Na tem, recentnem primeru izgleda stampedo tehnika takole:

H krajanom, sosedom Metelkove ne gremo z izjavo: "povprečna sivina malomeščanov" (kdo je že avtor te skovanke?) ampak gremo z vsaj minimalnim razumevanjem. Razumemo, na primer, da zahtevajo, da se spoštuje pravna država, pritrdimo jim v tistih elementih, kjer imajo vsaj nekaj razloga, da se vedejo kot se vedejo. Tako je v izhodišču možen začetek komunikacije in počasno odvrčanje od radikalnih ciljev: kot je bil v navedenem primeru STOP ZA METELKOVO.

Skratka, če je bilo izhodišče nesporazuma v gornjem, potem je zaplet banalen. Stampedo tehnika se v opisanih primerih nanaša na nasprotnika in ne na lastno konstituenco.

Tako torej, če res želimo umiriti konflikt.

Če pa sovražnike potrebuješ, potem tudi konflikta ne rešuješ mpak ga napihneš do skrajnosti! BUSH tehnika, za razliko od stampedo tehnike!

Diskurz sovraštva "mi in oni", "osovraženi" izumljaš in promoviraš MZ sam. Tvoj današnji zapis je samo nadaljevanje retorike definiranja sovražnikov, blokov, ki smo jo od tebe že slišali.

Ne vem zakaj to potrebuješ, res ne! Zakaj tako zelo želiš, da bi ti in tisti, ki jih imaš za prijatelje, mislili in verjeli, da je MH (pa ne le on, tudi sosedski krajan, pa policija, pa cerkev, pa birokracija, pa) njihov sovražnik. Kaj mora, Miha, v tebi ždeti, da poimenuješ sebe in svoje somišljenke in somišljenke : "Hrenovi osovrazenci, osovrazenke". Sam sem šel iskat podporo in razumevanje za Metelkovo na vse naslove: nekje v arhivu hranim celo pismo nadškofa Šuštarja županu Strgarju, da se mu zdi Metelkova odličen projekt in naj vendar reši težave z vodo in elektriko..... Šel sem do vseh, ki so se deklarirali za največje nasprotnike Metelkove in povsod sem našel vsaj zrno podpore; stampedo tehnika!!!

Tu je koza, tu je treba skočiti! Definicije sovražnikov potrebuješ ti in z menoj nimajo nobene zveze.

Še opomba k anarhizmu v krvi. Seveda, da nisem mislil, da sem anarhist po dedni zasnovi! Res je tudi, da je bil izraz uporabljen nerodno in to je posledica esejistične narave pisanja: hotel sem reči, da po mojih žilah pluje anarhistična kri, da me napaja ta tradicija, da so mi bili posebej naveza Kropotkin-Tolstoj-Gandhi velika vzpodbuda, glukoza. Torej Miha; če ste nekoč narobe razumeli mojo prigodo o pastirjih in govedih, in je vse kar je sledilo posledica tega, potem sem pomirjen in vesel. V zvezi z Metelkovo sem opravil svoj del posla, tisti del, ki sem si ga naložil na ramena, ja, na svojo pest, na svoj način, na svoj riziko, kaj čem. Ne, ni iluzija. Je pa real-utopija – vesel sem, da je fiksna ideja izpred 13 let še precej bolj tisto kar smo sanjali: posebej zahvaljujoč ljudem, ki to listo berejo. Imeli smo prav, skratka, takrat, davno nazaj. Dovolili mi boste, da epizodo Metelkove vidim iz svojih oči in iz teh oči je videti realizirano utopijo. In kot vse, je tudi ta realutopija nastala kot ideja v glavah posameznikov. Je kaj narobe z idejami v glavah posameznikov?

Na tvoj očitek: "Mascuje se z nenehnim potvarjanjem metelkove zgodovine. On -- in ne kdo drug. Nekateri zanj pac ne obstajamo, ker ne ustrezamo, ker ..." odgovorijo publikacije, ki sem jih o Metelkovi uspel naklepati. Vse publikacije so kolaži tekstov, dokumentov in fotografij, kjer nastopa Metekova kot celota! Tu ni kaj dodati. Več v: Razvojni načrt (95, an in slo), A map of the plan (97, an in slo), Dosje Metekova (96), Sodelovanje – novi val kooperativ (97), Metamorfoze agore Metekove (99), Metamorphosis (Retrospective view, 2000), Identitete Metelkove (Slo in Fr, 2001), pa še kje.

In nobenega maščevanje ni in ne bo. Očetovska čustva – le kako da se nisi vtaknil v to navedbo – maščevanje izključujejo. O maščevanju lahko govorijo tisti, ki so vajeni sovražiti. Res je, Miha, (+Jefs, Borut, Nina) da je vaš odhod davnega 1994 povzročil veliko luknjo. Prepričan sem, da niste odšli zaradi napačno razumljene zgodbe o pastirju in govedu ampak zato, ker ste se odločili za druge kariere: tako si mi tudi odgovoril, ko si odhajal, pa e opravičil si se mi prijazno, ker si vedel, da odhajaš v težki situaciji (bilo je na ulici vizavi zdravstvenega doma). Nekje imam tvoje besede zapisane. No hard feelings. Vendar smo vzpostavili novo ekipo, močno, ki je v res zelo težkih okoliščinah speljala kar je bilo napisano zadnjič. Naj vam čestitam, ker ste uspeli Retino uspešno sesuti? V celoti vzeto smo se pravzaprav odlično dopolnjevali – na dolgi rok. Lahko bi si obojestransko čestitali. In morda si nekoč bomo. To bo resnična zmaga. Notranja zmaga, kajti nazadnje je boj samo navznoter (tisti sovražnik in tista maščevanja in tisti obračuni, ki jih je treba opraviti s svojo lastno zagovednostjo – da uporabim Mihov priljubljeni izraz); o tem je nekaj napisanega v zborniku Metamorfoze Agore Metekove.

Samo ene navedbe ti eksplicitno ne bom dovolil, Miha, tiste o denarnih nagradah in prilizovanju oblastem. Ta navedba je najmanj neokusna, v delu kjer govoriš o denarnih nagradah pa pomeni obrekovanje. Denar, ki sem ga pridobil za projekte in za obnovo Metelkove (in tega res, res ni malo, brez lažne skromnosti dodam ;-)) je bil v celoti pridobljen po legalnih poteh, prek razpisov in pogodb, transparentno in z vidnimi rezultati. In še enkrat kaže, da ne premoreš dejanske solidarnosti in razumevanja. V odnosu do oblasti sem tvegala do konca, in moja družina je to krepko plačala s proračunskimi luknjami v tistem času, ko ste podpisniki gostovali v udobnih institucijah, metelkove institucije pa ste minirali iz "akademske distance".

Dejstvo je, da so v dolečenih etapah odigrale konstruktivno in odločino vlogo tako "metelkove" institucije kot "metelkove" skupnosti.

In vendar se pogovarjamo....

.

Highlight.

4.9.12 Posvečeno Svetlani Makarovič, marec 2003

S tem prispevkom nameravam s svojega zornega kota pojasniti, zakaj je Metelkova v proračunu za obnove samo toliko kolikor se ureja Mladinski hotel. Sredi besedila bom nakazal razmislek o neposredno odgovornih za to dejstvo in se na koncu vprašal - po namigu Gorana Medjugorca v enem od nedavnih sporočil na tej listi - ali je dejstvo, da Metelkova ni v proračunu "bolj škodljivo kot koristno". Nenazadnje, so bili s strani

posameznih Metelkovcev (karkoli termin »metelkovci« komu lahko sploh pomeni) resni nedavni poskusi za blokiranje obnove Zaporov v Mladinski hotel (nekaj agitiranja je šlo tudi skoz to listo, kjer se prebira tekoča korespondenca).

Dario Sereval! V proračunu MOL za Metelkovo (in najbrž za večino drugih reči) ni bilo nikoli nič in prav nič drugega kot tisto, kar smo izsilili ali bolj blago rečeno, v podrobnostih predložili, pojasnili, zlobirali. Skratka "Pod »Ruplom ali Potočnikovo" se ni zgodilo nič samoumevnega. To velja za vse garniture, ki si jih omenil. Z drugimi besedami, Rupel, Potočnikova in Simčičeva niso in ne bodo v proračun dali NIČ. V proračunu se znajde samo in samo to, kar se v proračun spretno, bolj ali manj utemeljeno VKLJUČI s predlogi s strani proračunskih porabnikov ali (v našem primeru) kandidatov za proračunske porabnike. Župani in njihove ekipe so tam za to, da delajo med predlogi selekcijo, in da med rednimi proračunskimi uporabniki v najboljšem primeru delajo na osnovi kontrole korekture o višini rednega finansiranja. Če naj diskurz na to temo ilustriram z najbolj radikalnim primerom potem naj izpostavim primer prešernove nagrajenke in šefice Prešernovega sklada, dekanice AGRFT Mete Hočevar, ki ji z vsemi kulturniškimi, arhitekturnimi, političnimi..... zvezami in povezavami do danes ni uspelo izposlovati ne parcele in ne proračuna za izboljšanje razmer kulturno umetniške branže, ki sicer v tem času in prostoru kotira odlično. Morda je napaka Mete prav v tem, da je stavila na vse druge lobistične klientele, samo na tisto ne, ki bi ji morda pred nos pripeljala izvedljivo rešitev – na Metelkovce!

Alenka Gril ima v celoti prav: na MOL ni bilo NIKOLI kompetentne osebe, ki bi se ukvarjala z Metelkovo z resnim interesom. Še najmanj je bilo kako približno tako osebo najti na oddelku za kulturo – vse od Branke Lovrečič naprej, pri čemer Mojce Kumerdej, ki je v času svojega kratkega mandata na MOL-oddelek za kulturo, delala samo na EMK97 in je bila Metelkovi zares naklonjena, ne moremo bremeniti z odgovornostmi za katastrofalen seštevok oz. bilanco MOL v odnosu do Metelkove! To pa ne pomeni, da ni na MOL dobronamernih oseb, ki bi v določenih etapah naredili za Metelkovo dobre poteze in prepogosto sem že pisal o tem, da je moč metelkove prav v tem, da so s Metelkovi v podporo našli ljudje vedno in na vseh ravneh. . A, Alenka, mislim, da je - neodvisno od debate o odnosih z MOL - znotraj Metelkove še kako veliko razlogov za pometanje pred lastnim pragom.

In, Dario, če problematiziramo kompetentne kadre na javnih funkcijah, pozabil si na dve ključni osebi, ki sta za obnovo Metelkove potegnili v proračunskem smislu usodno pozitivne poteze. Pozabil si tvojega strankarskega kolega Sergija Pelhana, ki je bil dovolj pogumen in spreten, da je dal (na našo, oziroma mojo, pobudo) v podporo severni Metelkovi zgradbo Šestica dobesedno z besedami "iz šestice boste lahko držali severni del, potegnili kable če bo treba..." Sergij Pelhan je zadnji med ministri in edini med politiki na izvršnih funkcijah, ki je dolgoročno vrednost Metelkove razumel in je zadevo v sržu (filozofiji) podpiral - konkretno in ne s parolami; Morda zat, ker takrat ni bilo časa za druge prostorske kalkulacije in je bil boj proti ljubljanski desnici v ospredju, a verjamem, da je naveza Sergij Pelhan – Jože Osterman- Jelka Zimšek na MK (ministrstvo za kulturo) mislila z izraženo podporo čisto resno.

Sergij Pelhan in njegova ekipa na MK je v dosedanji historiji Metelkove za sceno upoštevali višine investiranih sredstev (proračuna) NAREDIL DAAAAAAAALÉČ NAJVEČ.

Pozabil si Dario, Sergija Gomiščka z druge strani političnega odra, poslanca SDS in vodjo odbora za kulturo v mestnem svetu, ki je s skupaj z Jožetom Snojem, po tem, ko smo jim razkrinkali poskuse

gradbenega lobija v mestnem parlamentu leta 1998 preprečil sprejem

Prostorskih aktov, ki bi onemogočili gradbene posege (vključno z obnovitvenimi deli) na severnem delu; tako bi bilo strukturno PREPOVEDANO kakršnokoli investiranje MOL v severni del in je bil ključna oseba za sprejem PUPov, ki so trajno zaščitili Zapor. Ne pozabimo, da je LDS takoj po tem, ko je na volitvah 99 dobila v mestnem parlamentu večino poizkusila PUPe (Prostorsko ureditvene pogoje), ki jih je pred tem sprejel večinsko desni mestni svet, spreminjati tako, da bi bili posegi spet nedovoljeni. To smo preprečili drugače! Vse je dobro dokumentirano! Kake pol kubičnega metra gradiva, magnetogramov, zapisnikov...Mestni SDS seveda tega ni storil iz čiste ljubezni do Metelkove temveč zaradi čistega političnega prestiža, razen ... razen ... razen;--))!

Leto 1999 je ključno za razumevanje vprašanja, zakaj je proračun tak kot

je.

Leta 1998 smo podpisali (za Retino Janez Štemberger) Dogovor o urejanju razmer na Metelkovi (celoti) in ob tem so nastali podrobni elaborati, ki so potrebni za pripravo proračuna. Dogovor navadno citiramo pod oznako Dogovor98, da se razlikuje od dogovora med ministrom Pelhanom in županom Ruplom 95. Vse proračunske postavke smo leta 1998 umestili v proračun za leto 1999, kar je vključevalo osnovne obnove oz. usposobitev

obstoječega stavbenega fonda, obnove/ureditev zunanjih površin, signalizacijo na lokaciji in v mestu, promocijo in nenazadnje projekt Prevenција - varovanje.

Skratka, celoten paket je bil v proračunu. Vse je dokumentirano s podrobnimi navedbami proračunskih postavk do zadnjega zidaka natančno izračunanih.

Določeni uporabniki Metelkove, (v majhnem številu, ki ni bilo večje od par oseb, a bili so dovolj glasni in dovolj brezkompromisni in dovolj kratkovidni) so Retino spravili na kolena, s pomočjo prijateljskih novinarjev diskreditirali Dogovor, in proračun iz postavk, opredeljenih v elaboratih Dogovora je padel gladko iz mestne proračunske sheme v koše za odpadke. Verjamem, da vsi vemo, da je konkurenca za proračunske postavke velika in da so odločevalci samo in samo presrečni, če kako postavko lahko v katerikoli fazi odločanja črtajo. Še najbolj srečni so bili lobisti gradbenega lobija. Par zaletavih metelkovcev je hočeš nočeš gradbenemu lobiju, hote ali nehote, zavedajoč se ali ne, namerno ali nenamerno, napravilo medvedjo uslugo.

A proračun za Metelkove iz Dogovora98 vendarle ni izvisel v celoti. Vmes je namreč Evropska komisija odobrila predlagani projekt, ki je bil iz paketa Dogovor98 poslan v kandidaturu v Bruselj na sredstva Phare Partnership.

Ta projekt je predstavljal manj kot 10% v celoti predvidenih sredstev za urejanje Metelkove. Bil je pač en od projektov v shemi.

Ker je bil projekt odobren v Bruslju, ga niti sveta jeza in užaljenost tedanjega vodstva MOL in MK kot posledica dejstva, da smo Zapor zaščitili prek SDS in s tem preprečili gradbenemu lobiju zastavljene cilje, ni mogla ustaviti.

Projekt Phare Partnership (z La Villette) je stekel leta 1999. MOL smo skoz ta projekt prisilili, ja prisilili, ja prisilili, neposredno z obiskom inšpekcije iz Evropske komisije prisilili, da je MOL morala ponovno ustanoviti Projektno skupino za

Metelkovo. In ta projektna skupina si je morala na novo zastaviti cilje.

In zastavila si je kakopak stare cilje: obnovo zavora na prvem mestu, tako kot si je obnovo Zaporov za mladinski hotel zastavila že prva projektna skupina mandatirana od župana Rupla leta 1995.

Tako so stekle priprave za obnovo Zavora šele leta 2000, nato natečaj za projekt in nazadnje leta 2001 še natečaj za izvedbo gradbenih del, ki so se začela 2002. Odločitev za ohranitev zaporov in prenovo mladinskega hotela (1999) je neposredno sprostila (pred tem pogojevala) investicije v delno obnovo stavb na trgu brez zgodovinskega spomina (žlebovi, sanitarni vozli). Denar planiran v proračunu MOL smo lahko tako sprostili na vrat na nos zadnji hip predno bi zdrsnil iz proračuna.

Skratka, za to, da je bil srednjeročno miniran večinski del proračuna kodiranega v Dogovoru 98 je neposredno odgovornih 1 do 5 posemeznikov, ki so izstopali v diskreditiranju tistih, ki s(m)o strukturno vodili dialog z MOL in ustrezno pripravo proračunov. Alenka – tu je kar nekaj prostora za pometanje!

Ker ne gre za razpravo ad personem temveč ad rem, ker ne želimo govoriti o – verjamem da v sržu dobronamernih - posameznikov, temveč želimo analizirati problem oziroma stvar samo, zapisa ne obremenjujem z imeni posameznikov.

Za kakšne višine sredstev gre je razvidno iz podrobne dokumentacije, ki je nastajala kot gradivo za seje projektnih skupin za Metelkovo v letih 1995-2000? A gre za višine sredstev, pri katerih je menjava žarnic na trgih zanemarljiv drobiž. Prepričan sem da bi gospa Vida Stanovnik vsem z veseljem postregla z arhivskimi podatki. Tisti, ki bi želeli pristopiti k programiranju proračuna MOL, imajo v arhivih veliko podatkov in strokovnih podlag, ki jim delo lahko olajšajo.

Na sejah projektnih skupin (od 1995 naprej so bile imenovane štiri projektne skupine za metelkovo) se ni zgodilo nikoli nič drugega konstruktivnega kot tisto, kar smo eksplisicno predlagali. Mi, "predstavniki" z Metelkove.

Vida Stanovnik je dobronamerna gospa, ki ima Metelkovo rada in je za razvoj Metelkove naredila ogromno. Pogosto je bila edini sogovornik. A Vida Stanovnik nikoli ni imela moči odločanja, nikoli dovolj odločujoče teže v stranki in mestni upravi (morda tudi ne poguma ali volje) in nenazadnje, za menedžment zadeve o kateri govorimo, so potrebne ustrezne veščine in znanja, Vida Stanovnik pa je poleg tega imela premalo realne moči, da bi proračunske postavke, ki smo jih strokovno pripravljali drugi, spravila dejansko skoz vsa sita klešččenja proračuna do sprejema na mestnem svetu. A ne pozabimo; Vida Stanovnik je vodila vse projektne skupine za Metelkovo, bila je ključna oseba MOL v stikih z Metelkovci za vse vidike razen ob razpisu arhitekturnega natečaja 1995, ko je operativno usklajevanje za MOL vodila Dušica Čertanec. In posebej pomembno: Vida Stanovnik je odlično in nadvse vešče ter razumevajoče ter v celoti v prid Metelkovi vodila obnovo Lovcev, Pešcev, investicije v stavbe na trgu (brez) zgodovinskega spomina in sedaj Zaporov.

Danes je v proračunu samo to, kar smo skoz projektno skupino uspeli ohraniti (razvoj Mladinskega hotela). Sestava je v letih turbulenc notranjega kaosa in zunanjih pritiskov ohranila trezno glavo in izkazala vedno visoko stopnjo pripravljenosti na sodelovanje s tistimi segmenti javne uprave, ki so bili za napredek odprti.

V proračunu Metelkove torej samoumevno ni NIČ česar z Metelkove nis(m)o uspeli, zmogli, hoteli, artikulirati. In tega je veliko! Pa seveda ni govora o tem, da ne bi bili imeli dobrih zamisli. Govora je o dejstvu, da je stvar o precej resnem in zahtevnem poslu, ki zahteva profesionalen angažma.

Ne gre torej samo za vprašanje, ali ima Metelkova predstavnika ali predstavnike za dialog z MOL, temveč predvsem za to, kakšni so ti posredniki, s katerimi informacijami, s kakšnim mandatom, in s kakšnimi metodami, s koliko širine, znanja, veščin, menedžerskih in komunikacijskih sposobnosti dejansko ravnajo in jih premorejo.

Z drugimi besedami, tu gre za tehnično gledano specifičen posel (izdelava in lobiranje za proračune), ki zahteva določena profesionalna znanja, naravnosti in veščine. Predvsem pa ta posel izključuje a priori prezir in zaničevanje vsega, kar je v "mestni birokraciji" oziroma kar ni v posvečenem getu. Prezira, zaničevanja, ekskluzivnosti, pomanjkanja občutka za soljudi, pa je na Metelkovi toliko kot kjerkoli drugje.

Je bilo sesutje Dogovora in Proračuna 1999-2000 s strani oseb z Metekove, ki jih v tem besedilu ne želimo izpostavljati, bolj škodljivo ali bolj koristno? Naj jim zaploskamo ali naj jih grajamo? Naj jim čestitamo ali jih karamo? Iskreno povem naslednje: ne eno ne drugo. Verjamem, da so se po svojih močeh, prepričanjih in sorazmerno s stanjem svojega duha trudili v pozitivni smeri. Tako kot še marsikdo na tej listi.

Poskusimo nadaljevati razpravo, ki jo je na to temo načel Gogi, z dopuščanjem in blagohotnim dovoljenjem za sprostitev neomejene literarne svobode!

Morda ima Gogi prav, ko zapiše, da sem pisec teh vrstic napravil s svojim zagovarjanjem Metelkove več škode kot koristi, morda bi bilo

koristneje, ko bi sploh ne imel tiste fiksne ideje leta '88, da ljubljanski kulturno umetniški in socialni sceni predlagam osvojitve centralne kasarne.

Morda bi bilo res manj škodljivo za to sceno, če bi še danes ostajala razdrobljena in brez prostorov in bi lahko bentili in se pritoževali ter vsak v svojem kotu delali svoj posel. Metelkova bi bila lahko tako prijetna bivalna soseska z visokimi bloki, v kletih parkirišči in nakupovalnimi središči. Ne ne, na tej točki se ne morem strinjati v še tako divjem sproščanju negativnih misli. Ne! Mislim in še vedno verjamem, da ima Metelkova taka kot je smisel. Še vedno sem prepričan, da je bilo prav in smiselno, kar smo načrtovali pred 15 leti in da bo vedno bolj koristno vse kar smo se natrudili doseči! Vedno sem verjel, da bo nekega lepega dne konec cikla individualizma, in da bo moralo priti do sinergije, in da bo do sinergije prišlo bolj gladko, če si bodo posamezniki in skupine ki so si blizu po naravi, blizu tudi v naravi. Fizika in teorija plemen!

Ali pa bi bilo (če že Metelkova za kulturo v obče sama po sebi ni tako škodljiva in če morda vendarle Gogi ne ocenjuje, da je ustanovitev Mreže za Metelkovo povzročila več škode kot koristi) vsaj bolje, ko bi pustili, da bi bila Metelkova po tem, ko je prišlo do zasedbe, ostala forewer skvot, nič legaliziranega, nič obnovljenega s strani javnih oblasti (MOL, MK). Morda bi bilo res bolje, ko Lovcev, Šestice, Pešcev in Zaporov ne bi šli obnavljati in uporabnikov legalizirati. Spet bi lahko scena vsevpred jamrala, kako je umetnikom in ustvarjalcem hudo in kako je država in občina nemarno zajebana. In kako je scena prepuščena sama sebi obkrožena s samimi sovražniki in kako iz te prepuščenosti nastajajo samo in samo vrhunske arhitekturne in programske ter docela inovativne, stvaritve. Morda smo z intervencijo javnih financ v urejanje, razvoj, obnovo severnega dela res nadodali nepopravljiv nanos škodljive snovi. Stavba šestica z vsemi tistimi bogatinskimi nevladnimi organizacijami in partizanskimi kulturniškimi produkcijami iz 80ih let je nemara res pravi dumping za avantgardo in alter sceno. Nemara res ne sodi na tak posvečeni kraj. Pa mladinski hotel v Zaporih - v resnici bi bilo morda bolje vse skupaj od trga brez zgodovinskega spomina levo in desno in navzgor in nizdol do Ljubljance in proti Šmarni gori kar podreti. Ja, in napraviti vse okrog najlepšega geta na svetu pašnike- kravjo dolino, kot je bila pred tristo leti. Potem bi lahko res rekli, da krog in krog Metelkove živijo zagovedni mali meščani. Ne ne, ne gre! Tudi na tej točki ne morem popustiti. Ostajam legalist in zagovornik vsestranskega spoštovanja pravne države. As ever! Ali pa, če smo že šli stvar legalizirati in obnavljati, zakaj je moral to delati tisti sporni "predstavnik" s tisto "sporno Retino" in s tistim ideološkim odvetnikom Hinkom Jenulom, s katerim sta leta 1995 zmagala vse pravde proti MOL in s tem napravila pot podpisu Protokola 1995 na osnovi katerega so se začele obnove Lovcev..... Mar ne bi bilo primerneje, pravičnejše in zveličavnejše, da bi to vendarle opravili bolj posvečeni, bolj izbrani? A kaj, kolesje zgodovine se je vrtelo drugače. Mandat je imel pisec teh vrstic in svoje delo je opravil strokovno in po najboljših močeh, skladno s svojim prepričanjem, da - v kolikor in dokler se ne odločimo za revolucionarno odpravo države - spoštujemo pravni red. Trdim: Metelkovo smo zmagali na sodišču enako kot na samem terenu in na barikadah, na odru, na ulici in na političnem prizorišču! In to je dobro izhodišče. Zmagali smo na vseh ravneh! Prav zato imamo v rokah vse argumente.

In nenazadnje ne moremo mimo samega koncepta UREJANJA in RAZVOJA in na tej točki se je ob Gogijevem vprašanju nemara vredno najgloblje zamisliti! Mar je koncept reda po definiciji za ustvarjalne procese škodljiv? Tu imamo v mislih tako Razvojni načrt Metelkove kot že opisane usmeritve k spoštovanju pravne države, pravnega reda in legalnih organizacijskih form!

Mar je za umetnost prava katastrofa, če bi naj se kaj odvijalo po načrtu? Celoten proces Razvojnega načrta Metelkove je bil s tega vidika in v kolikor smo na prejšnja vprašanja odgovorili pritrdilno res grozljivo škodljiv!? A gotovo in brez dvoma škodljivo je bilo v primeru, da smo na vsa gornja vprašanja odgovorili pritrdilno, nesti Razvojni načrt pred nos birokratom in politikom na mestni občini. Če smo razvojni načrt že izdelali, bi ga morali v tem primeru razsojanja varovati kot največjo skrivnost, kot svetinjo, kot tabernakel nekje v skriti kleti, kamor bi le posvečeni smeli tu in tam pokukati. A sam se nagibam k zagovarjanju transparentnosti in svobode informacij, ne želim podlegati konspirativnim teorijam, ne

pristajam na gesla tipa »čakajte naslednjih navodil« in »you talk too much baby«

Še bolj škodljivo je bilo, Gogi, nemara razkrinkanje in demobiliziranje gradbenega lobija. To bi res moral prepustiti drugim, kaki najudarnejši alternativni PR trojki na primer, ki kot vemo skriva v samem epicentru mestnega urbanizma spečega agenta. Ali pa morda ne; morda je vendarle v ozadju kaka večja zarota, mar niso bili nekateri umetniki in ustvarjalci z gradbenim lobijem dogovorjeni, da bi po tem, ko bi cena zemljišča Metelkove zaradi skvota dovolj padla, dogovorno in potihoma dopustili deložacijo in v zameno pridobili na novo obnovljene stanovanjske in ateljejske prostore. Morda se je v resnici za nekatere zgodila nepopravljiva in neizmerljiva škoda. Pa krajan! Res škoda, da so se radikalni pritiski vsaj za etapo ustavili. Kako lepo bi jih bilo imeti ves čas za sovražnike. Bushs retorics is vendar great. Tudi za t.i. alter aletnativce!!!!!!! Škoda škoda škoda. Ti, Gogi, pa imaš od vsaj kakega delčka nemara vendarle korist - delaš v Mreži, ki je kapitalizirala dediščino Mreže za Metelkovo. Mar ocenjuješ, da je pri historiji Mreže več škode kot koristi? In sanitarni vozec v menzi je posledica sproščenih proračunskih sredstev zaradi manevra zaščite Zaporov in predvsem zaradi preprečitve določil v Prostorskih aktih, ki bi izrecno prepovedovale investiranje v obnovo objektov na trgu brez zgodovinskega spomina. Je bila moja posredniška vloga med Metelkovo in MOL z razkrinkanjem vseh manipulacij ob sprejemu prostorskih aktov in ob zagotavljanju predpogojev za sprostitev legalnih infrastrukturnih posegov v stavbni fond trga brez zgodovinskega spomina res škodljivo dejanje? Je škoda res tako velika, kot se ti je zapisalo? In če je, ali se na tej škodi ne paseš tudi sam?

Ne vzemite tisti, ki ste se prebili do konca teh besedi, povedanega kot izraz kakih drugih teženj kot - v resnici - preprosto težnjo k preglednosti in celovitosti argumentacije v prid konstruktivnemu in kar se da umirjenem in umerjenem razvoju Metelkove. Strinjam se z vsemi ki so te dni pisali na listi v povezavi s pisanjem Daria: Dario, od tebe se pričakuje profesionalni odnos upravnega delavca v prvi vrsti; največ, kar lahko narediš za Metelkovo je, da pokažeš v svoji funkciji in v okviru svojih mandatov enkrat za spremembo v tej mestni občinski upravi, profesionelen odnos: to pa pomeni: strokovnost, transparentnost, odzivnost in usmerjenost k rezultatom! Če ti nadrejeni narekujejo aktivnosti v povezavi z Metelkovo naj ti obrazložijo, kakšen je tvoj mandat in kakšni rezultati se od tebe -s strani MOL pričakujejo. V nasprotnem primeru imajo prav vsi metelkovci ki trdijo da bo tvoja vloga samo še dodatno zameglila odnose in s tem preprečila transparentno igro!

Ker se strinjam z zadnjo pripombo Tomaža Trplana, pošiljam to pismo na listo metelkove, Vidi Stanovnik, Amaliji Šiftar in Danici Simčič.

Marko Hren

Pobudnik in mandatirani predstavnik Mreže za Metelkovo, skupščine uporabnikov Metelkove in zavoda Retina v letih 1989-1997, koordinator dejavnosti iz Dogovora98' v letih 1998-1999 človek, ki v samosti premišluje o izkušnji z nastajanjem Metelkove 1999....

Marec 2003

4.9.13 Lista Metelkove 10. marec 2003 21:49

Obotavljal sem si, ali naj že pred dnevi napisano pismo na to listo sploh pošljem, ali pa naj raje po na stotine napisanih straneh in po dobrih 15 letih neposrednih organskih in teoretskih izkušenj neposredno na obravnavano temo raje dosmrtno umolknem. A k odločitvi, da občestvo še enkrat in ponovno nagovorim me je vzpodbudilo - zaokrožimo - pet nedavnih interakcij: telefonski pogovor z Dariom, telefonski pogovor z Natašo S. zadnje pismo Iva Poderžaja, obisk študentk, ki so želele arhivsko dokumentacijo o Metelkovi in premišljevanje o ljubi Svetlani Makarovič ob dejstvu, da se je včeraj spet približala v odličnem avtorskem filmu ob knjigi Samost. Svetlana se je vobče in na splošno na dotično temo odločila že pred časom, po tem, ko je na temo umetnosti, estetike, ljubezni, carstev prirode, sožitja in na drugi strani samosti, nasilja, totalitarne družbe.....napisala vse kar se zdi potrebno oziroma vse kar se ji je zdelo, da je treba. Svetlanina izkušnja in drža sta mi nemara ob vsem, kar sem v polju

domačega kulturnega miljeja doživljal, še najbliže. Ko Ivo Poderžaj zapiše, da neka skupina smrdi zato ker je njihov šef "XXXX"-vec, me to nepreklicno spomni na fašistoidno izključevanje s strani desničarjev vseh metelkovec z argumenti tipa "mimo metelkove je šel narkoman, ki je vrgel na sosedski vrt prazno flašo ... torej, "Metelko"-vci smrdijo. Smrdiš, ker si "METELKO"-vec. Ah, kolikokrat mi je to dal vedeti Dimitrij Kovačič, SDS-ovec! Ivu z gotovostjo lahko odgovorim - razmerje med smradom in dišavnostjo je v okoljih, ki so navidez po naravi hudo različna (alternativa, uprava, malomeščani, biznis) presunljivo podobno. Sam sem (pre)dolgo gojil iluzije, da na Metelkovi (ja, pravilneje je zapisati, v različnih komponentah Metelkove) kaj manj smrdi in kaj bolj diši kot kje drugje. Linearna, dualistična, ekskluzivistična logika, je domena totalitarizmov, vaticanizma in bushizma. Miho Zadnikarja sem v svojih zapisih na podpihovanje take logike na Metelkovi nekajkrat spomnil - a onesnaženje, kot bi rekla Svetlana, je šlo že pregloboko! Logika zaničevanja vsega, kar ni "najlepši geto na svetu", se je prijela kot totalitarna ideologija. V prilogi sledi pred dnevi napisano neodposlano pismo, ki je nastalo ob prebiranju korespondence na temo proračuna MOL in Metelkove, ko nisem vedel, ali naj se do solz nasmejim ali do solz razjočem.

Ali se vse kategorije in frakcije Metelkove res strinjajo, da bi Metelkova postala javna infrastruktura na področju kulture???? To pomeni, da bi bili morali med drugim vsi klubi legalizirati dejavnosti, pridobiti vsa obratovalna dovoljenja, legalizirati šanke, plačevati davke in sredstva iz proračunov dobivati transparentno na osnovi letnih programov kot vsi proračunski porabniki....nenazadnje, sprejeti vodstvo (direktorico ali direktorja), ki ga bo imenovala javna oblast....se ustrezno zbirokratizirati, vsaj del kadra vključiti v korpus javnih uslužbencev, torej na nek način v javno birokracijo. uh kako že na daleč smrdi sama pomisel na kaj takega

Sam sem si za tovrstno legalizacijo (javna infrastruktura ne pomeni nič drugega kot vkompniranje infrastrukture v korpus zakonodaje, pravil pravne države...) prizadeval ves čas - ocene mojih prizadevanj pa poznate. Zdaj nagovarjate Daria, naj si zada poslanstvo, da v celoti legalizira Metelkovo?!?!?!?

Moj zadnji pogovor z Miho Zadnikarjem pred leti se je koncal s priporočilom, da naj metelkova izkoristi dobro voljo Vide Stanovnik in Mateje Demšič ter konstalacijo na MOL, da se dolgoročno legalizirajo prireditveni prostori. Zdaj naj bi to poslanstvo prevzel Dario, ki nima nobenega mandata, ne realne politične moči, ne - bržkone - ustreznega vpogleda v stvar.

"strast, v lastnem ognju, tiho dogoreva
od nje od vekomaj le dim ostane,
od nje od vekomaj le dim ostane,
in mrzel košček sivega pepela!"

A dim je stari dobri indijanski oltar sanj - te religiozne institucije tradicionalnih skupnosti.
Le dim ostane.

Ostanejo le sanje.Očiščeni medij večnosti, povezovalec generacij.

4.9.14 Lista Metelkove marec 2003 : Pastirji in goveda

Kot izvorni greh, ki naj bi odgnal »najboljsi mozni medijsko-strateski "alterPR" pred Marto G« mi v usta polagaš izjavo: "Jaz sem tiste vrste pastir, ki govedo pripelje do roba prepada, potem pa ga v zadnjem hipu odvrne od prepada in ga tako resi."

Citirana izjava je indikativna v dovolj segmentih, da iz nje prepoznam mojo staro dobro razlago »stampedo tehnike«. In če je naše dolgoletno nekomuniciranje plod nesporazuma v pomnjenju ali razumevanju te izjave, potem naj mi bo dovoljeno, da povem, kako se izjava glasi pravilno.

Prigodo z govedom in prepadom sem namreč tista leta uporabljal pogosto in mi je niti najmanj ni težko priklicati pravilno v spomin. Mihov citat preveč spominja nanjo, da bi lahko prišlo pri tej oceni do pomote.

Gre za t.i. »stampedo tehniko« sooočenja s premočnim, podivjanim nasprotnikom. Tako sem tehniko naslovil za potrebe tedanjih predavanj o nenasilju. V našem obravnavanem primeru je šlo za tedanjo (1993) mestno oblast. Tehnika gre takole.

Opravka imamo z premočnim, podivjanim nasprotnikom, ki brezglavo drvi v določeno smer. Kako mu smer spremeniti? Nesmiselno je stopiti predenj in vpiti: »nimate prav, goveda, opekli se boste, v prepad boste padli!!!« Kar naredi pastir v soočenju s podivjanim govedom, ki drvi v prepad je, da galopira s podivjano čredo, dohiti do vodeče govedi in jo počasi v krivulji spelje v stran od prepada. Skratka, če pastir ne želi, da bi govedo padlo v prepad, se gotovo ne postavi pred prepad in vpije »STOOOOJ«

Ergo: povsem verjetno je, da sem takrat v oni gostilni, ki jo omenja MZ (tega dogodka se sam ne spominjam) govoril, da bi se podivjane MOL lotil s »stampedo tehniko«, torej, da je nesmiselno prepričevati prepričane desničarje naj se spreobrnejo, ampak, da jih bom poskusil dohiteti do glave in jih polahko zriniti v krivulji v stran od smeri v katero gredo. Tudi povsem verjetno je, da se podpisniki s tovrstno tehniko niso strinjali.

V praksi sem to tehniko uporabljal večkrat, na primer ob številnih pogovorih s sosedi Metelkove, tudi zadnja leta, ko sem (ja, na lastno pest in po lastni presoji) umiril civilno iniciativo STOP ZA METELKOVO. Na tem, recentnem primeru izgleda stampedo tehnika takole:

H krajanom, sosedom Metelkove ne gremo z izjavo: »povprečna sivina malomeščanov« (kdo je že avtor te skovanke?) ampak gremo z minimalnim razumevanjem. Razumemo, na primer, da zahtevajo, da se spoštuje pravna država, pritrdimo jim v tistih elementih, kjer imajo vsaj nekaj razloga, da se vedejo kot se vedejo. Tako je v izhodišču možen začetek komunikacije in počasno odvrčanje od radikalnih ciljev: kot je bil v navedenem primeru STOP ZA METELKOVO.

Skratka, če je bilo izhodišče nesporazuma v gornjem, potem je zaplet banalen. Stampedo tehnika se v opisanih primerih nanaša na nasprotnika in ne na lastno konstituenco.

Tako torej, če res želimo umiriti konflikt.

Če pa sovražnike potrebuješ, potem tudi konflikta ne rešuješ! BUSH tehnika, za razliko od stampedo tehnike!

Diskurz sovražstva »mi in oni«, »osovraženi« izumljaš in promoviraš MZ sam. Tvoj današnji zapis je samo nadaljevanje retorike definiranja sovražnikov, blokov, ki smo jo od tebe že slišali.

Ne vem zakaj to potrebuješ, res ne! Zakaj tako zelo želiš, da bi ti in tisti, ki jih imaš za prijatelje, mislili in verjeli, da je MH (pa ne le on, tudi sosedski krajan, pa policija, pa cerkev, pa birokracija, pa) njihov sovražnik. Kaj mora, Miha, v tebi ždeti, da poimenuješ sebe in svoje somišljenke in somišljenke : »Hrenovi osovrazenci, osovrazenke«.

Tu je koza, tu je treba skočiti! To definicijo potrebuješ ti in z menoj nima nobene zveze.

Še opomba k anarhizmu v krvi. Seveda, da nisem mislil, da sem anarhist po dedni zasnovi!

Res je tudi, da je bil izraz uporabljen nerodno in to je posledica esejistične narave pisanja: hotel sem reči, da po mojih žilah pluje anarhistična kri, da me napaja ta tradicija, da so mi bili posebej naveza Kropotkin-Tolstoj-Gandhi velika vzpodbuda, glukoza. Torej Miha; če ste nekoč narobe razumeli mojo prigodo o pastirjih in govedih, in je vse kar je sledilo posledica tega, potem sem pomirjen in vesel. V zvezi z Metelkovo sem opravil svoj del posla, tisti del, ki sem si ga naložil na ramena, ja, na svojo pest, na svoj način, na svoj riziko, kaj čem. Ne, ni iluzija. Je pa real-utopija – vesel sem, da je fiksna ideja izpred 13 let še precej bolj tisto kar smo sanjali: posebej zahvaljujoč ljudem, ki to listo berejo. Imeli smo prav, skratka,, takrat, davno nazaj.

Na tvoj očitek: »Mascuje se z nenehnim potvarjanjem metelkove zgodovine. On -- in ne kdo drug. Nekateri zanj pac ne obstajamo, ker ne ustrezamo, ker ...« odgovorijo publikacije, ki sem jih o Metelkovi uspel naklepati. Vse publikacije so kolaži tekstov, dokumentov in fotografij, kjer nastopa Metekova kot celota!

Tu ni kaj dodati.

Več v: Razvojni načrt (95, an in slo), A map of the plan (97,an in slo), Dosje Metekova (96), Sodelovanje – novi val kooperativ (97), Metamorfoze agore Metekove (99), Metamorphosis (Retrospective view, 2000), Identitete Metelkove (Slo in Fr, 2001), pa še kaj.

In nobenega maščevanje ni in ne bo. Očetovska čustva – le kako da se nisi vtaknil v to navedbo – maščevanje izključujejo. O maščevanju lahko govorijo tisti, ki so vajeni sovražiti.

Res je, Miha, (+Jefs, Borut, Nina) da je vaš odhod davnega 1994 povzročil veliko luknjo.

Prepričan sem, da niste odšli zaradi napačno razumljene zgodbe o pastirju in govedu ampak zato, ker ste se odločili za druge kariere: tako si mi tudi odgovoril, ko si odhajal. Nekje imam tvoje besede zapisane. No hard feelings. Vendar smo vzpostavili novo ekipo, močno, ki je v

res zelo težkih okoliščinah speljala kar je bilo napisano zadnjič. Naj vam čestitam, ker ste uspeli Retino uspešno sesuti? V celoti vzeto smo se pravzaprav odlično dopolnjevali – na dolgi rok. Lahko bi si obojestransko čestitali. In morda si nekoč bomo. To bo resnična zmaga. Notranja zmaga, kajti nazadnje je boj samo navznoter (tisti sovražnik in tista maščevanja in tisti obračuni, ki jih je treba opraviti s svojo lastno zagovednostjo – da uporabim Mihov priljubljeni izraz); o tem je nekaj napisanega v zborniku Metamorfoze Agore Metekove.

Samo ene navedbe ti eksplicitno ne bom dovolil, Miha, tiste o denarnih nagradah in prilizovanju oblastem. Ta navedba je najmanj neokusna, v delu kjer govoriš o denarnih nagradah pa pomeni obrekovanje. Denar, ki sem ga pridobil za projekte in za obnovo Metelkove (in tega res, res ni malo, brez lažne skromnosti dodam ;-)) je bil v celoti pridobljen po legalnih poteh, prek razpisov in pogodb, transparentno in z vidnimi rezultati. In še enkrat kaže, da ne premoreš dejanske solidarnosti in razumevanja. V odnosu do oblasti sem tvegala do konca, in moja družina je to krepko plačala s proračunskimi luknjami v tistem času, ko ste podpisniki gostovali v udobnih institucijah, metelkovske institucije pa ste minirali od zunaj. Tudi sam nimam nobenega namena polemizirati, ne namena ne časa. In pri tej argumentaciji ne bom šel v podrobnosti niti ne v analize, kako se denar sicer pridobiva na naši ljubi Ljubljanski sceni.

In vendar se pogovarjamo....

4.9.15 Podajanje roke

Podajanje roke – odgovor na očitke, da si podajam roko z mestnimi oblastmi!

Res je, kot trdi avtor, »podajam si roko z mestom«. A ta izjava ima vendarle dve pomankljivosti.

Prvič, nisem edini, ki ustvarja na Metelkovi in si podaja roko z mestom. Na srečo jih je veliko, večina, precej več kot tistih, ki se samozadostno ogledujejo v zrcalu lastnega ega. Ksenofobija.

Druga pomankljivost izjave je kontekstualna. Ne le da si podajam roko z mestom; podajanje roke je del celovite in dolgoročne metode, s katero sem v 12 letih bistveno pripomogel k podobi Metelkove. S tehniko podajanja roke sem leta 1989 zbral in združil stotine ljubljanskih ustvarjalcev za utopični projekt konverzije tedanjega štaba. S tehniko podajanja rok sem potrpežljivo in vztrajno lobiral, od poncija do pilata ter prepričeval, da ustvarjalna scena v Ljubljani potrebuje prav najbolj dragocen, odprt urbani prostor. Roko sem si podal tako z Nadškofofom Alojzijem Šuštarjem, ki je –ja ja marsikdo ne ve – še kako pripomogel, da niso zadrgnjeni desničarji na oblasti v mestu nastopili še bolj trdo, in s tedanjo policijo, ki je poskrbela, da je niso zinstrumentalizirali.

Roko sem si nenazadnje podal tudi svetniki

4.10 MOSAIC – Sarajevo, Beograd, Skopje, Podgorica

Council of Europe

Ministry of Culture
Republic of Slovenia

MOSAIC PROJECT
Follow-up (2001) activities to Ljubljana 2000 Workshop on
Establishing and managing independent cultural centers

Project dossier

Final report will be presented after the conclusive workshop in Ljubljana, 24.-27. November
2001

1. Introduction

2. Presentation of the program / 2001

3. Report and Papers from 2000

- ✓ Marko Hren: evaluating the relationship between public authorities and an urban open space
- ✓ Vesna Čopič, Instruments of the Public authorities to Support non-institutional culture
- ✓ Eduard Delgado, Interarts, Barcelona: Culture, Territory and Globalisation
- ✓ Sandy Fitzgerald: Cityarts Centre, Dublin,
- ✓ Trans Europe Halles/ Sandrine Crisostomo, Mains d'oeuvres: TEH Warehouse
- ✓ Catherine Lestre de Ray and dr. Paul Stubbs: **UE Phare partnership** project; Metelkova-La Villette on Prevention and security in an open urban cultural space

4. Dossiers by Mosaic partners

Belgrade
Podgorica
Sarajevo
Zagreb

5. Appendix: presentation of Urban Cultural Center Metelkova

Edited by Marko Hren, project co-ordinator,
Ministry of Culture , Republic of Slovenia

Summary

MOSAIC project discussed in this dossier was given a title “Establishing and managing independent cultural centers”. However, the endeavour and the tasks point to a process rather than to a single project. We aim at creation of solidarity and support coalition on both GO and NGO, bilateral and multilateral levels, to stand by side of those local, in most cases grassroots initiatives that struggle for opening spaces where creativity, entertainment, social action and last but not least political expressions could be expressed and meet. Our endeavour is therefore to encourage, inspire, facilitate and enhance partnership between local initiatives and public authorities, putting cultural, artistic and socio-cultural activities in a center of a creative process for broader social and political changes.

The MOSAIC process discussed here is based on the following pre-ceding processes:

1. Experience and analysis of situation of MOSAIC partners in the region, both, propulsive representatives of local authorities and the carriers of local initiatives on non-governmental level. In this respect we witness rich record of good practices, positive developments as well as gaps, traps and obstacles.
2. Conviction that the Culture Counts, that Creativity in Arts, Science and other communication means with wider public, represent a most potent tool for social change. Such conviction was clearly articulated (amongst other) through Trans Europe Halles network process Phoenix (1998-2001: Work and Time, Culture arts and conflicts, In and out of Europe) and by European Forum of Cultural Networks process of debate on the issues of Cultures and Conflicts, Ethics in Cultural Cooperation and Culture and Globalisation (1998-2001)
3. Determination of the Council of Europe to promote Cultural Diversity & Cultural Rights and to support a wide debate on the questions of ethics, responsibility and global implications of culture particularly – however not solely – in terms of opening new approaches towards human rights, conflict prevention, trust building and in this respect foster cultural democratisation.
4. The Ministry of Culture within the Government of Slovenia has been proving commitment to active involvement of Slovenia within the region. Such commitment has recently been shared by Ljubljana municipality.
5. Priorities of both, the Council of Europe and the European Commission to develop programs for social integration, development of local partnership, participatory democracy and regional co-operation.

All above mentioned process contribute towards synergy resulting in a support of pluri-cultural spaces that exercise clear policies of:

- enabling and promoting cultural diversities and accessibility of culture for all citizens
- social integration
- transversal and interdisciplinary approach towards the urban development
- active participation and citizenship.

Such public spaces represent a valuable resource for the development of genuine (basic) democracy, a most subtle and potent communication tool and as such an indispensable vehicle for co-operation, trust building and peaceful coexistence.

Metelkova Urban Cultural center in Ljubljana, Slovenia: Case study

The (hi)story of Metelkova cultural center and of many alike-spaces in Europe (to mention Bonlieus de l'europe and Trans Europe Halles mebers only) prove that all major cities should develop sensitivity to the issue and dedicate sufficient attention to the development of urban cultural spaces. Experience of 12 years struggle for re-conversion of former military headquarters in Ljubljana at Metelkova street into an urban multicultural center provides an insight into a transitional process process, originating from social and non-institutional cultural movements in Slovenia in late 80ies, and as such present a complex and consistent record of active participation of

socio-cultural sector in the context of transition. As for Mosaic project, this experience and resource persons involved, provide a tool and space for learning and discussion. European Commission co-funded a development program for Metelkova Urban Cultural Center region in Partnership with Parc La Villette in Paris within the PHARE PARTNERSHIP program (2000-2001) on the issue of Urban Security and Prevention. This program provides terms of reference and a valuable resource of experience deriving from a communication of professionals from diverse fields: cultural operators, researchers, public authority personnel, social and health professionals, prevention oriented NGOs and security agencies (police, private agencies). This resource might be contributing to future development plans to deal with questions and pressing issues of urban security and public spaces in the region. There is no democracy without security and there is no security without social integration and active participation of diversities.

The dossier includes the documents witnessing the development of the process, beginning with the introductory workshop held in Ljubljana in September 2000. This workshop was held prior to European Forum of Cultural Networks general assembly on the issue of Ethics in cultural co-operation and two parallel workshops that were held in Ljubljana at the same time; 1. The Trans Europe Halles forum on Cultures, Arts and Conflicts and the Phare Partnership workshop on Security and Prevention of open urban cultural spaces.

The second chapter includes the reports and the results from four partnership cases that the MOSAIC program has exercised during the year 2001 in Belgrade, Podgorica, Sarajevo and Zagreb.

The process during the 2001 follow-up program reflect a typical transitional-projects reality: in times of rapid changes the projects have to be flexible enough to adapt almost on-line to circumstances, local environment for the project and mid-term-achievements. The project found itself in a delay with project activities as planned in original time-table. The local expertise (situation analysis) for all four cases were not completed as until late fall; but we believe that the material compiled through Mosaic 2001 provides promising frame of reference. Being in delay with compilation of situation analysis the approach towards local authorities was weakened. Therefore more emphasis was given to bilateral and on-line consultation and the project had to abstain from organisation of large exchange visits except for the conclusive workshop in Ljubljana, following the decision that only well prepared exchange visits should be actually performed, which in other words mean that the resource material as well as the participation of public authorities should be guaranteed. However, the project experts from Ljubljana did visit each partner except for Sarajevo once during the project time. Large workshops were held in Belgrade, Serbia (november 2.-3rd). and in Podgorica, Montenegro between 21. And 23. November).

The four cases that we dealt with have but little in common; the developments with each case were specific. This is clearly reflected in the material as produced by four partners.

In Belgrade and Podgorica MOSAIC has established a firm partnership with the local initiative. While the initiative is clearly articulated, the dialogue with public authorities has begun recently. The participants at the conclusive MOSAIC workshops recommend that the follow-up should involve:

First phase (2002) the compilation of feasibility study, the development plan for concrete urban spaces as proposed by local initiatives (and involving clear determination of public authorities to guarantee the spaces). The development plan should follow the methodology of community architecture, placing the targeted area in an urban context in terms of accessibility for all, active participation of stack-holders during the planning phase, integrating diverse means and methods for active, broad and cost-effective employment schemes. Local architects and experts that already co-operated during the activities of current MOSAIC program, should be engaged and

involved to undertake these tasks in co-operation with their colleagues in Ljubljana and in other partner European cities. Particular and special emphasis will be given to the issue of prevention, security and complex approach to development of urban territories involving public programs, being particularly aware, that the post-war trauma syndrome and post-crisis social problems including urban pathologies in relation to public spaces are far under-estimated phenomena in the region that has yet to be approached. Resources from the EU Phare partnership program between Metelkova/ Ljubljana and La Villette/ Paris will be invited to co-operate. The co-operation of diverse agencies dealing with the issues of culture, urban development, security, labour, health and prevention on GO and NGO level will be contacted and invited to co-operate as early as in a planning phase.

This endeavour should be accompanied by extensive campaign to disseminate the program to wider public.

Second phase (2003) the compilation of a dossier for urbanistic and architectural planning; an international competition for architectural solutions by 2003 could be a final exercise of the urban planning involvement of all partners involved.

Step by step approach should be followed, involving the continuous animation of local stakeholders in a form of un-formal project steering groups, open to a wide range of interested public.

For Belgrade, the Ministry of Culture, represented by mr. Jovan Despotović, expresses determination to establish direct partnership with this MOSAIC program for the 2002-2003 follow-up in co-operation with mr. Miloš Vasiljevič and his team which has exercised the work until now.

For Podgorica, the follow-up will be envisaged with the same partner, organisation ZID represented by mr. Igor Milošević and the network of NGOs and independent actors. The Ministry of Culture, Republic of Montenegro, represented by Mr. Draško Đurovič, expressed an interest to support the follow-up.

For Croatia, an overview on a national level was produced and – as planned – a target was not to seek for new infrastructures but rather to improve relationships of public authorities with the existing independent structures as well as the relations between existing organisations and initiatives themselves. The effect of this investigation was a joint proposal elaborated in Croatia, to support a new initiative for a new multi-use space in former military barracks in the island Vis; this initiative is named OTOKULTIVATOR as proposed by a network of independent venues in Croatia CLUBTURE. Croatian partners also propose additional activities in the lines of this Mosaic program for 2002 on a national level in Croatia; a transfer of 2001 funds made available for a workshop in Croatia in first half of 2002 is proposed in order to match the funds that will be guaranteed by the city of Zagreb. A concrete proposal was presented by both, the MOSAIC resources and the Zagreb public authority representative, mr. Dragutin Palašek, to hold a national inter-municipal workshop in Zagreb early spring 2002, in order to present the local good practice. Such workshop would also involve a larger scale presentation of Metelkova cultural center and additional European Trans Europe Halles centers in Zagreb; in addition the OTOKULTIVATOR initiative will be presented and promoted. Good practices should also be shared and promoted on bilateral levels, between municipalities and governments involved. Therefore, we suggest the representatives of public authorities to put the issue on agenda of their bilateral talks. The proposed workshop in Zagreb should therefore involve the presence of the representatives of PA from those cities that will contribute the presentations.

For Sarajevo, the achievements are below most modest expectations. There was much communication trouble with the partner in Sarajevo; the results of cooperation will not be available but after the conclusive Ljubljana workshop. The situation analysis was not made available until the conclusive workshop and therefore the contacts with public authorities could not bear significant fruit as to this point. Besides, the partners in Sarajevo cancelled the participation at Ljubljana workshop last minute. We are therefore not able to propose concrete follow-up on this case. The

failure in this case will be further investigated and the additional report accompanied with the recommendations made available as soon as possible.

However all participants agreed that the direction of this Mosaic endeavour should continue and in this respect agreed to propose a step-by-step structuring of an entity that should continuously undertake the task in the region in future and therefore serve as a support for current and future potential initiatives in the region:

- maintain communication between resource persons and resource structures from the region concerned, facilitate the exchange between experts and maintain the pool of experts for the broad issues of urban development
- further develop the support coalition to assist and facilitate the development of PARTNERSHIP between public authorities and the urban cultural initiatives
- develop regional partnership through fostering concrete artistic exchange programs
- organise financial and political support for the concrete actions and implementations
- promote good practices and facilitate concrete exchange programs
- broaden the partnership on inter-disciplinary and transversal levels with existing networks in diverse fields (i.e. Interreg, involving urban planning professionals, UNESCO, social and urban development oriented organisations...) in order to develop synergy and interdisciplinary approach to revitalisation and reconstruction of weak, devastated or abandoned urban territories as well as of urban territories in difficult social conditions.

Such entity could – during first stage – operate informally, the co-ordination could be undertaken by one of the existing structures that could offer domicile to such initiatives, but in a medium term it could develop as a forum or foundation, independent or hosted by one of the existent structures in the region. Such entity would operate in close co-operation with existing European resources and networks in order to contribute to synergy of existing efforts. Trans Europe Halles and the vital node of Mains d’Oeuvre in Paris would continue to develop co-operation.

As for the budget, the 2001 activities were less-costly than planned due to the fact that we only funded and manifested justifiable activities. We propose the remaining budget would be shifted for activities in the period between december 2001 and first-half of 2002 for:

- additional visit to public authorities and the partner in Belgrade and Sarajevo
- large and representative workshop in Croatia
- reviewing of additional initiatives in the region.

Metelkova cultural center provides a unique reality amongst others because of its many-fold nature: national cultural institutions meet well established Non governmental organisations in diverse fields (arts, peace, gender, environment, social...), individual artists, improvised social clubs and squatters. On the top of that, the public authorities involved are both, the municipality and the government due to the mixed ownership of the site. Such reality call for cooperation cross-sectors, cross-generations and in terms of hierarchies between local-regional-national authority. On the other hand such co-existence open variety of possibilities for creative production and inter-action.

Exploring the effective ways for cooperation between public authorities and the socio-cultural operators remain a continuous task for Metelkova as well as for Mosaic partners. To a certain degree we could conclude that the process is yet at the beginning.

For Ljubljana, the Mosaic process plays important role because the public authorities are urged to self-evaluate their attitudes, policies and structures for co-operation in order to be able to interpret their experience to others.

We would certainly want to continue the work along the axis of this promising process and recommend the Council of Europe to follow the developments and maintain the above activities on the agenda.

This report, including the proposals for follow-up 2002-2003 was adopted by all participants during the MOSAIC conclusive workshop in Ljubljana, november 24.-27. 2001.

4.10.1 Ethics in cultural cooperation 2000 Position Paper

EUROPEAN FORUM OF CULTURAL NETWORKS (EFCN)
Annual General Assembly, LJUBLJANA, SEPTEMBER 14.-17. 2000
POSITION PAPER - DRAFT*

*This paper shall be used as a contextual outline for the preparatory phase for the conference, to be distributed to domestic and international co-organizers as well as for preliminary announcements and invitations.

1. EUROPEAN FORUM OF CULTURAL NETWORKS (EFCN)

The Creation of the EFCN was encouraged in 1988 by the council of Europe in order to provide a space for dialogue amongst creators and artists on the one hand and cultural leaders and managers on the other hand. The aim was to foster the emergence of synergies, of a more rational cultural approach in Europe, the organization of exchange activities between partners interested in creation and dissemination processes as well as the circulation of information around its own work. Today it became a place for debates on cultural development issues in Europe, a place where to propose ideas which are likely to influence cultural policies in Europe. The EFCN aims at presenting all of the European Cultural networks that meet the criteris defined in the networks' charter.

The secretariat is hosted by: INTERARTS- MULTILATERAL, Spain,
interarts@abonados.cplus.es.

Ljubljana was invited to host the general assembly 2000 during the EFCN general Assembly at Palmela, Portugal, September 1999. This meeting did focus on the issue of "Culture and Identity in Southern European Conflict". Besides EFCN members, a number of cultural representatives from the South-European region were represented and it was felt that the 2000 assembly should be held in the named region itself.

2. The Venue, the organizers

The Forum will be held in Ljubljana at Cankarjev dom (IETM member, amongst other affiliations) from 14th-17th September. The timing matches the closing of Manifesta 2000. Slovenia was selected as a host also due to its active role in Stability pact (minority rights, education and democracy task forces).

A preparatory visit of EFCN delegates to Ljubljana is planned late February. A draft agenda for the meeting will be prepared and a list of invited people compiled.

The Assembly is sponsored by: The Council of Europe, The Governement of Slovenia (The Ministry of Culture, The ministry of Foreign Affairs) and the City of Ljubljana (municipality funds not granted yet). The Council of Europe will provide funds for additionally invited participants from the region. The content of the meeting will be prepared by the secretariat of the EFCN.

A steering group to prepare, revise, modify, monitor and evaluate the AGENDA and the participants list will consist of EFCN board members and representatives from the part of organizers and the SE region and will be appointed by the end of February.

3. The Topics

3.1. Cultures, Arts and Conflicts, 1st day

This will provide a follow-up to PALMELA main topic. Trans Europe Halles (TEH) will - as a member of EFCN - provide feed-in from a Culture&Arts&Conflict related processes that are recently going on in Europe (Stability Pact, Mosaic, Weimar, Palemela conf., Sarajevo conf...). TEH was agreed to undertake this task since TEH took an initiative to explore the link between Cultures, arts and conflicts during a three year process under the TEH Phoenix scheme. Two forums on this issue were organized by TEH in 1999 in Dublin and in Cambirdge, providing theoretical input as well as a number of good-practice cases. In order to prepere information and artistic input, TEH will organyze a third Forum on Culture&Arts&Conflict at Metelkova Cultural Centre prior to EFCN Assembly.

3.2. Cultural Rights

3.3 **Main Assembly Theme: Ethics in Culutral Cooperation** (aiming at draft of a "Code of Ethics in cultural cooperation")

Additional program:

- a) information fair, including European Forum of Arts and Heritage (EFAH) presentation
- a) internal discussion of EFCN members on "new dimensions of the development of the Forum as a Network particularly in terms of energetic activities".
- b) guided optional visits of Manifesta 2000 sites in Ljubljana and of Metelkova Cultural Centre in the former Yu. Military Headquarters.

Drafted by

Marko Hren
January 4th 2000

REPORT

Naslovniki:

Ministrstvo za kulturo, gospa Marjutka Hafner, gospa Vesna Čopič

Ministrstvo za zunanje zadeve, gospod Aljaž Gossnar, gospa Jožica Puhar, gospa Tanja Orel Šturm

MO Ljubljana, oddelek za kulturo gospa Nelida Nemec, kabinet županje, gospa Olga Butinar
V vednost: Ambasada R Francije, gospa Christine Schell; Institut Francais Charles Nodier, Breg 12, Ljubljana

Poročilo z mednarodnega srečanja

European forum of cultural networks v Cankarjevem domu, 14. – 7. September 2000

Šlo je za letno generalno skupščino Foruma Evropskih kulturnih mrež, ki deluje s podporo Sveta Evrope (podrobnejša predstavitev EFCN je bila posredovana s predlogom za sofinanciranje). Vsako leto EFCN izbere tudi osnovno temo, ki je bila tokrat še posebej zanimiva: Etika v kulturnem sodelovanju.

Vsebinsko je srečanje pripravljal in vodil sekretariat foruma, ki je lociran v organizaciji InterArts v Barceloni. Sekretariat pripravlja podrobno vsebinsko poročilo in oceno srečanja; to bomo naslovnikom poslali naknadno.

Po naši oceni in z vidika gostiteljev je srečanje potekalo uspešno. To še posebej velja ob dejstvu, da smo domači organizatorji pripravili intenziven pripravljani in spretni program ter, najpomembneje, zagotovili kvalitetne in tehtne prispevke; tako so na plenarnih srečanjih udeležencem spregovorili županja MO Ljubljana Viktorija Potočnik, minister Rudi Šeligo, vodja oddelka za kulturno politiko pri ministrstvu za kulturo Vesna Čopič, član SAZU dr. Tomaž Mastnak in gostitelj Marko Hren, pred samim kongresom pa smo v Cankarjevem domu s podporo Ministrstva za kulturo in Sveta Evropa pripravili še posebno enodnevno delavnico v okviru multilateralnih programov Mosaic na temo vzpostavljanja neodvisnih kulturnih centrov v jugovzhodni Evropi, v kulturnem središču Metelkova pa tridnevni Forum Trans Europe Halles – TEH (Metelkova je že peto letno članica te evropske mreže) na temo Kultura, umetnost, konflikti. Udeležencem smo posebej ponudili tudi voden ogled mestnih znamenitosti, jim predstavili nastajajoče kulturno središče na Metelkovi in jim ponudili brezplačen ogled lokacij Manifeste 2000.

Za vse tri dogodke bo pripravljena podrobna vsebinska dokumentacija; za EFCN jo kot rečeno pripravlja Interarts v Barceloni, za Trans Europe Halles srečanje poročilo pripravlja Metelkova, za delavnico Mosaic pa Marko Hren. Dokumentacijo bomo naslovnikom posredovali v vednost ažurno.

Sekvenca treh zanimivih mednarodnih dogodkov je botrovala dobri prisotnosti udeleženk in udeležencev ne le iz Evrope, temveč tudi iz Azije, Afrike in Amerike. Prav taka zasedba, z izvrstnimi govorniki na čelu, je omogočila legitimnost odločitve, da evropske kulturne mreže s

Svetom Evrope objavijo namero za pripravo kodeksa etike v kulturnem sodelovanju. S tem je bil dosežen tudi tematski cilj generalne skupščine. Osnovne teze za kodeks etike prilagamo v angleškem jeziku, tako kot je bil dokument tudi sprejet na sami skupščini.

Navedena srečanja kulturno-umetniške srenje v Ljubljani so v promocijskem smislu pomembna ne le zaradi neposrednih rezultatov temveč predvsem kot pomembne, tudi ključne, etape za dolgoročne procese: tako je prav s srečanjem v Ljubljani odprta globalna razprava na temo Etike v kulturnem sodelovanju, Metelkova je ponudila emblematsko prizorišče za animiranje razprave o odgovornosti kulturnikov in umetnikov v konfliktnih situacijah, uspešno pa smo napovedali tudi konkreten proces v okviru MOSAIC programov za strukturiranje neposredne pomoči neodvisnim socio-kulturno-umetniškim prostorskim iniciativam v regiji pakta stabilnosti.

Vse organizacijske stroške gostitelja smo pokrili iz domačih virov. Za pomemben del udeležencev pa so potne stroške in stroške bivanja omogočila Svet Evrope (za vodstvo EFCN in udeležence iz jugovzhodne Evrope) in Zunanje ministrstvo republike Francije (TEH in gostje iz Afrike), ki jim izrekamo za sodelovanje posebno zahvalo. Vsem, ki ste srečanje omogočili se v imenu soorganizatorjev, Trans Europe Halles, Interarts/EFCN in Metelkove (društvo Mreža, DRPPD) najlepše zahvaljujemo.

Za gostitelja poročilo pripravil
Marko Hren

Cankarjev dom
Gorazd Čad

Priloge

- kot v tekstu
- seznam udeležencev
- program EFCN
- bilten EFCN ob generalni skupščini v Ljubljani
- sprejeta izhodišča

4.10.2 TEH Cultures arts and conflicts position paper 2000

Trans Europe Halles (TEH), Phoenix II

Cultures, Art and Conflict Forum no.3,

Metelkova Cultural Centre, Ljubljana, September 12.-14. 2000

Position Paper

This paper is sent out to both TEH steering members: Out of Europe and Cultures, Art and Conflict, by local co-organizers and preliminary invited participants and contributors.

1. TRANS EUROPE HALLES - THE PHOENIX PROJECT

Trans Europe Halles is a European network of independent cultural centres established on sites previously used for other purposes (industry, military...). TEH members normally organise pluridisciplinary program of actions targeting most diverse people and develop close relations to local population as well as to trans-national cooperation and solidarity. Today, TEH welcomes 30 members in EU, CEE, SEE and NIS countries.

Launched in Copenhagen in late 1996, The **TEH-Phoenix Project** seeks to position art at the heart of exchanges and dialogues between the different components of our European society. Workshops and artistic events stimulate a process of relation-building between citizens, the younger generations, cultural organisers, politicians, teachers, scientists, social workers and artists; on both the theoretical and practical levels.

Cultures, Art and Conflict is the avenue of research/action that will be pursued from 1999 to 2001. A process is now underway where TEH centres around Europe initiate local and international programmes to explore this theme.

The first Phoenix investigations proved that **art is a dynamic force for change** that needs to be redefined in terms of culture as a lived experience. Trans Europe Halles is committed to the Phoenix process, seeing it as a priority as Europe enters a new era of cultural development.

2. AN ANALYSIS OF THE THEME - CULTURES, ART AND CONFLICT

When City Arts Centre, Dublin, suggested 'Cultures, Art and Conflict' as the next theme for investigation under TEH's Phoenix Project, it had several reasons in mind. Firstly, Ireland's history, culture and art has been forged in the shadow of conflict, right to the present day. Secondly, the Europe that is currently undergoing a unification programme is also experiencing profound conflict in and around it's borders. And lastly, as we approach the end of the twentieth century, the world is under threat from all manner of conflicts, large and small.

In light of living in a precarious world and of the threats to the communities many of us work in, the role of culture in conflict and the responsibility of the arts and the artist in response to conflict, can not be ignored.

City Arts Centre and Trans Europe Halles initiated the Cultures, Art and Conflict process by asking a number of questions such as: What has art and culture to do with conflict? What relationship do art and culture have to the political and social causes and solutions for conflict at local and international levels? Can art contribute to conflict resolution? What is the

role of the artist in situations of conflict? What kind of artistic expression & action can help to understand conflicts? Can Art contribute to building a Culture of Peace?

While not attempting to find definitive answers to such questions, a framework emerged in which we could usefully raise and discuss the issues. A decision was taken to focus on geographical conflict (while recognising that there are many different forms of conflict, geographical conflict is recognisable and definable and offers a good starting point). The form of the debate would be interconnected Forums informed by action research. The first was the Dublin Forum organised by City Arts Centre (August 1999). The second was the Cambridge Forum organised by The Junction (November 1999). **The third forum will be organized by Metelkova Cultural centre in Ljubljana, Slovenia in September 2000.** A three year time frame has been set for the process - 1999 to 2001 - culminating in a large event in Ireland which would pull all the strands and outcomes of the process together.

The Phoenix Project, devised by Trans Europe Halles as a platform for placing art at the centre of important issues and creating a new role for the arts in a changing Europe, presents the possibility for creating new perspectives on cultures, art and conflict. The process will have as its core the member centres of the Trans Europe Halles network, however, the aim is to involve as many relevant individuals and organisations as possible.

3. Outreach to Wider Cultural sphere:

European Forum of Cultural Networks - Ethics in Cultural cooperation.

Ljubljana will host a General Assembly of the European Forum of Cultural Networks (sponsored by the Council of Europe) with the main theme "Ethics in cultural cooperation" September 14.-17. 2000. The third TEH Phoenix Forum on Cultures, Art and Conflict will be organized two days prior to EFCN Assembly and will provide a follow-up to EFCN general Assembly 1999 main topic: The role of culture and arts in conflict (Balkan case). This will happen during the first day of the general Assembly (september 14th). TEH will have an opportunity to expand its debate on Cultures, arts and conflicts with the participation of Council of Europe, other European Networks Members and strong representation of regional cultural organizations (particularly SE and CEE).

4. Phoenix Forum no.3: Ljubljana, September 2000: Venues and timing

4.1. TEH Forum: at Metelkova Cultural Centre in Ljubljana: 12.Sept, 13.Sept. issue-oriented workshops and compilation of information, good practices and artistic works to be presented at EFCN

4.2. TEH feed-in at European Forum of Cultural Networks - EFCN General Assembly at Cankarjev Dom in Ljubljana, September 14.th (plenary and workshops)

4.3. EFCN Forum on Cultural Rights and Ethics in Cultural Cooperation (Ljubljana, Cankarjev Dom, 15.-17. Sept.).

5. Phoenix Forum no.3: Ljubljana, September 2000: Issues

We aim at creation of an atmosphere and prepare content (visual, textual) for the final debate on ethics in cultural cooperation which is most timely for 2000, particularly if the original idea of compiling a "code of ethics" will come through. Following this goal the below listed - too often antagonistic - issues shall be explored during workshops.

The 2nd millenium created some important contraverses, which - in the course of time - determined the way of thinking in our (western) civilisation. The age of colonialisms and crusades is closing its viceous circles: regions suffer within themselves, the forms of imperialism based on a global economy, not on blood and soil. The age of industrialisation and technical revolutions seems to be arriving to its - literalily - dead-end containing nuclear power, weapons, toxinations, pollution of soil and water... Things are going wrong, nobody can turn a blind eye to this. Is there a way out? Maybe Tom d'Elf, an engine of Anarhiv group and Radical Info-shop and Library at Metelkova provides a right direction "We are not here to condemn, but to understand".

Why are things as they are? Why is there so much hatred and destruction? How could European "haute culture" commit such terrible atrocities against humans and nature during the past millenium? And how did the artist respond to all this development?

Maybe the following four questions are evocative enough:

5.1. Fortress-Agora concep(c)ts of Cultural venues:

how open are cultural centres to urban, social, scientific and cultural developments and how they approach social, ethnic, political and other conflicts? Where is the place of an artist and what role should a cultural institution play? Is there any room for "l'art pour l'artiste" any more? The place of an artist (a mediator, a communicator, a re-creator) is in public space: be it real or virtual. In AGORA. Artists by definition respond to environment (social, natural, historical), create a reflection, and communicate this to others. If there is one common denominator for all arts it is that art is made for "others". Art became artificial and this reflects in the production of art but most clearly in the institutions of art: museums, galleries, show business. If art is to play a constructive role artists should rethink their role in society. Is it not that the crisis in creative arts (post-post-modern, virtual, experimental...) is due to miss-position of artists? National cultural institutions, particularly museums are emblematic for this discussion: often being fortresses of object-oriented expositions with (in too many cases) no link to the present, with (in too many cases) an exotic instead of exact view on non-imperial cultures.

5.2. Traditional - versus - Contemporary:

we want to continue the debate opened by Fintan o'Tool in his introductory essay on Cultures, art and conflict, using examples brought-up at Cambridge Forum. This workshop will be organized in cooperation with Etnographic museum at Metelkova. We all have to deal with this or other lack of traditional values on the one hand and with an overdose on the other hand, in our cultural millieus. How to find the balance? How to make tradition an obvious part of present without exagerating it? How to find and preserve traditional knowledge and culture that still remain on earth? The gap between the traditional and the present was most probably symbolicaly accomplished by ellimination of whichcraft and natural healers in the middle ages. Europeans became deprived of their spiritual link to the past (traditional medicine, for example), the deeply roted knowledge about life was almost out-rooted. This might have resulted in one of the most serious conflicts within european spirituality and culture.

This workshop will be hosted by Slovene Ethnographic Museum, newly established at Metelkova, aiming at open, lively museum, linking past with present.

5.3. Arts and Science:

this workshop will be linking to Cognitive Science Symposium organizers held in Ljubljana each October. Knowledge and skill is one huge field - like water; present in different forms. Science and art are - this way connected anyway. The question is, how to make a stronger invitation to scientists, to interact with artists (and v.v.) . Should we not always invite scientists to our events?

This workshop will be hosted by Sestava group which transforms former military prison at metelkova into a unique Youth Hostel with accompanying Museum and Galery program.

5.4. Europe - Out of Europe:

this will aim to provide an input to the debate on Ethics in Cultural Cooperation. How do we now, at the eve of colonial era, perceive the relation between Europe and out of Europe; are we fully aware of what has happened? New ethics in cultural cooperation should be established, maybe based on key-words CONTACT, INTERVENTION. Each (above all cultural) intervention in another space is a responsible act. All interaction begins with contact. With what interests do we contact others, with what rights and with what means?

This workshop will be hosted by the **Peace Institute** at Metelkova!

6. Artistic input

6.1. the TEH steering works on artistic input primarily by participants from Dublin and Cambridge forums. Additional artists, cultural managers and theoreticians will be invited from all continents. Strong emphasis will be given on participation during workshops, artistic process realisation (including the work in prison cells) and documentation process

6.2. Sestava Groupworking on transformation of the Prison will organize a series of events in prison, including issue-oriented prison-cells transformation.

6.3. Manifesta 2000 will be closing down those days and participants will be able to visit sites.

6.4. Metelkova has its anniversary each year between sept. 10 - to sept 20. program is not defined yet but there is always something for everybody.

This paper was drafted by Trans Europe Halles: Fazzette Bordage (Paris), Sandy Fitzgerald (Dublin) and Marko Hren (Ljubljana), January 2000.

4.11 drugo

4.11.1.1 *Sailing through the rough Waters of NGO management (Radio Študent)*

Radio Študent Sailing Through the Rough Waters of NGO Management

Marko Hren, Odnos nevladnih organizacij do slovenske civilne družbe, javnih služb, države, cerkve, političnih strank in profitnih organizacij

Naslovna temo je dejansko moč obravnavati samo v tako širokem sklopu predavanj, kot jih Radio študent pripravlja v zastavljenem ciklusu. Tako bodo posamezne segmente podrobneje obravnavali drugi avtorji sam pa se bom poizkusil osredotočiti na tisti del zadane naloge, ki so jo prireditelji opisali kot razumevanje geneze najbolj perečih problemov v NGO sektorju z vidika stanja duha oziroma kulture neprofitnih organizacij. Zaradi preglednosti, konkretnosti in jasnosti ne bom niti poskusil govoriti o vsem temveč želim izpostaviti zgolj tiste vidike zgodbe, ki se zdijo daleč najbolj pomembni.

Moj pogled na razmere oziroma odnose, ki jih nakazuje naslovna tema, torej na razmerja med civilno družbo, javnim sektorjem in profitnim sektorjem, opredeljuje generacijska determinanta; moja generacija je imela priložnost v dovolj velikih časovnih odmerkih doživljati klani socializem in reakcijo nanj, tranzicijski kaos in stabilizirajočo se demokracijo po zahodno-evropskih vzorih. Sam sem bil v ta razmerja dodatno vpet kot aktivist ali akter. Iz te pozicije, torej iz kontinuitete spremljanja in vpetosti v družbena razmerja minulih 25 let se zdi najbolj smiselno k obravnavani temi pristopiti primerjalno oziroma si preprosto postaviti vprašanje, kaj se je spremenilo! Kaj se je izgubilo in kaj se je vrnilo?

Pri tem s tranzicijo ne bomo mogli opraviti tako ozko kot jo opisuje termin »postsocialistična tranzicija«. V našem primeru gre še za nekaj hujšega kot pa za samo spremembo družbeno-ekonomskega reda. In tisto nekaj hujšega po mojem mnenju prav tako ali še prav posebej vpliva na stanje duha oziroma na kulturni milje. Tisto nekaj hujšega je količina in narava nasilja, ki smo ji bili priče. Ne samo da je padel stari družbeni red, ne samo da so propadle stare firme in da so se temeljito pomešale vladajoče elite, dodobra so se zamajali vrednostni sistemi. Karikirano rečeno: prej je bilo dovoljeno malo, v vojni pa je kazalo, kot da je dovoljeno vse. Izgubile so se meje dovoljenega, ugasnili so svetilniki človečnosti in zaspali so varuhi pravičnosti.

Pomen nasilja in vojne za stanje duha pri nas je tema, ki se jo preveč zanemarja. Morda zato, ker so vplivi prisotnega nasilja na stanje duha in na vedenje preveč subtilni, iracionalni in nedokazljivi. Dolgoletno nasilje v naši regiji je gotovo povzročilo vsaj tolikšen šok kot sama postsocialistična tranzicija in prav temu šoku pripisujemo levji delež za bistveno spremembo stanja duha 80ih in 90ih, namreč, tranzicijo v individualizem samoobrambnega značaja, ter absorpcijo potencialov v defenzivne pozicije. Na vsakem koraku srečujemo prestrašene, vase zagledane ljudi. Proces razsuvanja in razkrajanja, razbijanja in uničevanja se ni zaključil z osamosvojitvijo države.

Vojna je prinesla, prinaša in bo prinesla povsem nove teme, s katerimi smo se in se bomo morali soočati; od valov beguncev ko je moralo naše za to povsem nepripravljeno okolje reagirati tako rekoč povsem nepripravljeno do problema vojnih veteranov in povojne traume; problema, ki v zavest šele prihaja. Pred dnevi sem prvič pri nas zasledil novico, da je nek jugoslovanski državljani v nekem ljubljanskem hotelu kar v tri dni brez razloga grozil in streljal. Pri tem pa se lahko samo čudimo, kako je mogoče, da se nevladne organizacije v regiji doslej (vsaj kolikor sam vem) niso nikoli sestale v povezavi z vprašanjem sindroma povojne traume. Vojna je tudi pometla z zaupanjem v institucije in kar se mene tiče je pometla z zagledanostjo v Evropo: morije na Balkanu ni mogel ustaviti, kaj šele preprečiti nihče; ne KEVS ne EU in ne NATO.

Kot aktivistu družbenih gibanj pred-tranzicijskega časa mi v oči bije že sam krovni naslov serije razmišljanj o t.i. NGO managementu. Naslov pove morda več kot se zdi na prvi

pogled: če smo v 80ih letih govorili o družbenih gibanjih potem danes govorimo o NGO managementu. Tako kot je bil pojem civilne družbe v 80ih letih neločljivo povezan z družbenimi gibanji se danes zdi neločljivo povezan z NGOji oziroma z nevladnimi organizacijami. Preden poskusimo jezik globlje zariniti v razpoko med gibanji in NGOji spregovorimo vendarle nekaj besed o civilni družbi.

Kako je mogoče, da je diskurz o civilni družbi v času tranzicije povsem zamrl? Je mogoče, da je bil ta bogati diskurz 80ih let namenjen zgolj definiranju in vzpostavitvi demokratične države? Tako kaže, čeprav sam mislim, da je potrebno razpravo o civilni družbi ponovno oživiti. Ta pojem sega širše od načina organiziranosti, kar opredeljuje čas oziroma družbena ureditev. Civilna družba je kompleksen splet subjektov, vrednostnih sistemov, relacij, tem oziroma prioritet, z drugimi besedami, civilna družba označuje stanje in strukturiranost zdravorazumske pameti populacije in s tem reakcijsko sposobnost družbe, da se odzove na akutne, ključne probleme. Močna civilna družba tako predpostavlja visoko ozaveščenost populacije o določeni temi, impregniranost javnega govora z artikuliranimi vrednostnimi izhodišči in pa veliko sposobnost komunikacije, interakcije in sodelovanja med različnimi formalnimi in neformalnimi subjekti organiziranja. Z drugimi besedami močna civilna družba označuje tako sposobnost doseganja konsenza okrog tematskih prioritet kot prisotnost in strukturiranost aktivne substance za izvedbo ukrepov usmerjenih k zelenim spremembam.

Bistvena je še ena značilnost civilne družbe, ki jo velja izpostaviti na tem mestu. Namreč njeno trans-nacionalno ali ne-nacionalno naravo. Zdrava civilna družba bi morala na probleme na primer Hrvaško -Slovenskih odnosov odreagirati kot ena substanca, kot en glas, ne kot Slovenska ali kot Hrvaška civilna družba, in ne kot sodelovanje obeh civilnih družb ampak kot civilna družba, ki ne pozna meja, pozna pa probleme. Proces individualizacije oziroma segmentiranja identitet je povsem ohromil normalno in sicer logično ter zdravorazumsko sodelovanje. Ne vemo za resna in sistematična v smeri tolerance in miroljubnega sožitja na ravni civilno-družbenih prizadevanj med Hrvaško in Slovenijo in ne poznamo nevladnih organizacij, ki bi v tej smeri razvile skupne strategije. To so pomembni indikatorji stanja.

Kdor torej danes trdi, da civilne družbe ni, dejansko trdi, da je civilna družba šibka, to pa bi opisano z uvodnimi pojmi pomenilo, da prvič ni prioritet oziroma konsenza okoli pomembnih družbenih tem in drugič, da vlada velika disperzija med aktivnimi potenciali v družbi. In oboje je res. Šibka artikulacija prioritetnih oziroma vitalnih tem je lažje razumljiva od disperzije potencialov. S tranzicijo so se teme oziroma področja s katerimi se je treba ukvarjati temeljito spremenile. Niso pa se spremenila etična izhodišča in vrednote in v tem je problem. Za vse vrednote za katere so si prizadevala družbena gibanja 80ih let bi se bilo potrebno vztrajno in kontinuirano prizadevati; torej za vrednote tolerance, pluralizma, enakopravnosti in nenasilja. Če se obravnavo tem lahko delegira na odločevalce oziroma politiko, potem se etičnih izhodišč ne more. Noben pravni red, noben zakon ne more nadomestiti prizadevanj civilne družbe za progresivne vrednote. Odnos do tujcev, rasizem, ksenofobija, pomanjkanje čuta solidarnosti do ljudi v stiski, vse to, kar danes opažamo kot očitne lastnosti slovenskega kulturnega miljeja je povsem logična posledica odsotnosti permanentnih negovalcev in zaščitnikov temeljnih vrednot.

Vzemimo za primer samo eno bolj izpostavljenih tem 80ih let, prizadevanje za priznanje ugovora vesti zoper vojaško službo. Ob tej temi se je razvila bogata in široko razvejana razprava o človekovih pravicah, nenasilju in demilitarizaciji. S tem, ko je država priznala pravico do ugovora vesti in uvedla civilno službo pa je tovrstna prepotrebna razprava povsem zamrla in ne moremo se načuditi, da se država poigrava z inštitutom civilne službe po mili volji in brez vsakršne kontrole s strani civilne družbe.

Na nek način je razumljivo, da so civilno družbeni potenciali v obdobju tranzicije delegirali zaščito vrednot in izvedbo ključnih tem v polje politike in države, rečeno poenostavljeno. Tovrstno delegiranje je bila velika iluzija in velika napaka civilno družbenih potencialov, ki se je pokazala v toliko hujši obliki tudi zato, ker je – kot v vseh družbah v tranziciji – pomemben del civilno-družbenega potenciala prešel v državne in politične pozicije ter s tem samodejno in razumljivo spremenil zorni kot in prioritete. Nerad povem to, kar sledi v nadaljevanju, a

zaradi korektnosti moram: nikoli ne bi smeli kriviti politikov zaradi iluzornih pričakovanj, ki smo jih nanje usmerili. Če so kmetje volili ljudsko stranko v prepričanju, da bodo tako rešili problem malega slovenskega kmeta v obdobju pridruženja EU in če se je tako zaupanje pokazalo kot čista iluzija, potem pravilni odgovor ni v obsojanju politikov temveč v iztreznitvi; namreč, da se morajo zainteresirane javnosti vedno in povsod samoorganizirati za svoje partikularne in skupinske interese ter za zaščito svoje identitete.

Naj tudi na tem mestu posežem po zakladnici priljubljenih primerov zgodbe o Metelkovi. Nobena politična stranka ni kontinuirano in strateško podpirala Metelkove, prav vse so bile v tej ali oni točki »civilno družbo na Metelkovi« izdati na račun drugih kalkulacij, akterji na Metelkovi pa so – poleg kmetov – evidenten dokaz za trditev, da mora civilna družba v notranji komunikaciji, solidarnosti in sodelovanju vztrajati s svojimi avtonomnimi strukturami organiziranja. Ali lahko gremo mirno mimo dejstva, da tudi v trdnjavi civilne družbe, Metelkovi, ni bilo dovolj notranje moči, da bi se ohranile vrednote solidarnosti, avtonomnosti, medgeneracijskega pretoka. Brez samorefleksije in samokritičnosti ne bo šlo. Tudi civilno družbo na Metelkovi zdaj, po dolgih letih klientelizmov in pmanjkanja notranjega soglasja, organizira javna oblast – Mestna občina Ljubljana.

Kakšna je torej razlika med 80imi in 90imi in obenem, kakšna je razlika med družbenimi gibanji in NGOji. Družbena gibanja so se razvila kot reakcija na nerešena ali pereča vprašanja pri čemer je bilo v izhodišču pomembno, da se sama vprašanja odprejo: javnost je bila več kot ciljna publika, bila je konstituenca. Gibanje je bilo samo druga beseda za eksperiment, ki je bil usmerjen in je v procesu vključeval najširšo javnost. Tisti, ki so poskusili ubesediti bistvene značilnosti družbenih gibanj so izluščili naslednje pojme oziroma vrednote: spontanost, avtonomnost oziroma neodvisnost, nenasilje, solidarnost in kooperativnost.

Z vidika današnjega časa se zdi kar samo po sebi umevno, da so družbena gibanja in drugi neodvisni centri intelektualne moči pri nas in v svetu zlahka našli soglasje okrog ključnih prioritet oziroma tem: nedeljivost miru in človekovih pravic, pluralizem v najširšem pomenu besede – predvsem širšem od pluralizma političnih interesov. Vendar je bil konsenz okrog ključnih tem rezultat in ne začetek dolgotrajnega procesa interakcije med različnimi subjekti civilne družbe na mednarodni ravni. Do konsenza o ključnih temah je lahko pripeljal samo proces osnovan na solidarnosti, pluralizmu in sposobnosti sodelovanja. Proces, ki so mu bile podlage etična izhodišča in ne pričakovanja ali celo obveznost izpolnjevanja rezultatov. Rezultati so prišli sami po sebi, spontano in nenačrtovano. Problem managementa je v predvidljivosti in v obveznostih. Nevladnim organizacijam tudi danes ni treba na vsak način iskati prostora pod soncem. Osredotočiti bi se morale na etična izhodišča in vrednotna načela, gojiti občutljivost za dejanska pereča vprašanja in se na ta način izogibati in izogniti vsiljevanju prioriteten in trendnih tem.

Vsebinskim oziroma tematskim naravnostim so sledile tudi organizacijske forme gibanja; te forme so bile precej bolj ohlapne, spontane in prilagodljive od statutarne in operativno - organizacijsko (managersko) togih organizacijskih oblik v formi pravnih oseb (zavodov, društev, fondacij). V 90ih letih je prišlo od zunaj, s strani države in kot rezultat pred tem opisanega kulturnega šoka tranzicije do pritiskov v smeri individualizacije in t.i. profesionalizacije nevladnih organizacij. Da se razumemo: pojem nevladne organizacije do 90ih ni obstajal. Prav tako ni nihče govoril o fenomenu fund risinga. O tem, kako naj se organizira civilna družba so začeli predavati drugi, potenciali oziroma subjekti civilne družbe pa so se odzvali kaotično in individualistično. NGOji so razbiti in nepovezani, tako sektorsko kot regionalno. Zelo redki so primeri t.i. grass-roots organizacij, še redkejši primeri organizacij, ki bi temeljile na članstvu in ki bi jim bile članarine ter notranja solidarnost temeljni vir preživetja. Je mar lahko naključje, da je fenomen kooperativ oziroma zadrug v času tranzicije takorekoč neopazen.

Mar lahko postavimo trditev, da je za šibkost civilne družbe odgovorna prevelika usmerjenost akterjev v projektni management zahodnjaškega NGO biznisa? Ali je, z drugimi besedami, projektni management del problema in ne del rešitve? Na nek način gotovo, saj je projektni management velik del civilno družbenega potenciala usmeril preveč stran od jasne avtonomne artikulacije tem, preveč stran od občje dobrobiti, preveč stran od tistih, s katerimi

bi morali sodelovati. V projektni management so civilno družbene akterje dobesedno prisilile tako fundacije, kot državni razpisi in nenazadnje kompleksen projekt pridruževanje Evropski uniji. Logika razmišljanja civilno družbenih akterjev je opredeljena s proračunsko vsebino, vsebina sama pa se prej ko ne kaže kot nujna substanca za pripravo projekta.

Kakšni so stranski učinki projektnega managementa

- dejavnosti se prilagajajo razpisom in ne potrebam, ki bi jih artikulirali neodvisni civilno družbeni centri refleksije ali razmišljanja

-t.i. ciljne publike se prilagajajo potrebam razpisov s tem pa je ogrožena kontinuiteta pristopa do populacije

-aktivnosti so take, kot jih predvideva projektni predlog, akterji so preobremenjeni s pisanjem projektov in poročil s tem pa je zmanjšana spontanost akcije

-dejavnosti so trajnostne v odvisnosti od trajnosti virov financiranja; ker organizacije praviloma strukturno temeljijo na projektih in ne na interesu članstva je financiranje in s tem obstoj organizacij na dolgi rok negotov.

Primerov je neštavno mnogo a za to priložnost izberimo kar področje neodvisnih medijev. Konkretno, zgodbo o tiskanih medijih ob kampanji za Metelkovo. Ko je bila Metelkova še utopija in so tam še sedeli generali, je Mreža za Metelkovo izdajala fanzin Mzin. Publikacijo so delali zato, ker so bili prepričani, da jo nujno potrebujejo. Mreža za Metelkovo se je morala financirati v prvi vrsti od prispevka članov, torej od članarin in od bolj vitalnih ustanoviteljev. Tudi svoj fanzin Mzin so financirali sami. Z leti je Emzin postal revija, ki ni imela z Metelkovo nobene bistvene povezave, razen pisarne na naslovu Metelkova 6. Slabih deset let pozneje ko je Metelkova realen prostor, se je pojavilo novo glasilo, ki naj bi poneslo glas Metelkove navzven: Metelkovnik, kot projekt, ki ga je financirala privatna fundacija. Glasila niso prodajali, koliko so ga brali pa tudi ne vemo. Vemo pa, da so uredniki na vprašanje o prihodnosti časopisa odgovarjali: časopis bo še izhajal, če bo fundacija nadaljevala s financiranjem. Fundacije ni več in tudi časopisa ne. Take zgodbe smo v minulih letih slišali prevečkrat, da bi jih lahko preslišali.

Povzemimo bistvene šibkosti civilno družbenih subjektov danes

1. teme prilagojene razpoložljivim razpisom oziroma fondom

2. strukturiranost pisana na kožo projektnemu managementu, s tem neštavna množica t.i. nevladnih organizacij, zavodov, društev, fundacij. Izredno podcenjena organiziranost na osnovi članstva.

3. konkurenčnost versus kooperativnost. Nevladne organizacije so organizirane kot privatne firme ki druga drugi konkurirajo. Naravnost k sodelovanju je zato majhna, odprtost za interakcije prav tako. S tem je zmožnost doseganja širšega civilno družbenega konsenza okrog ključnih tem zmanjšana.

Zasuka v proračunsko (beri kapitalno) logiko civilno družbenih subjektov ni moč pripisati samo ekonomski tranziciji temveč predvsem individualsitično naravnemu strukturiranju razmerij v civilni družbi.

Izgradnja struktur in relacij med subjekti civilne družbe je za vitalnost vsake populacije na dolgi rok bistvena. Kvalitete interdisciplinarnega, transgeneracijskega, partnerskega in solidarnega dela so gradniki in predpogoj za resne družbene akcije. In take kvalitete v določenem prostoru nastajajo zelo počasi.

Mislím, da so opisane šibkosti in pasti, v katere so ujete nevladne organizacije, razlog za neustrezna razmerja istih do države in drugih javnih služb ter za dejstvo, da ni razvitih strateških partnerstev med političnimi strankami in nevladnim sektorjem, oziroma, da so še tista strateška partnerstva, ki so obstajala zamrla, razen morda v primerih podobnih navezi Cerkve in Karitasa. Neustrezno urejena razmerja med subjekti in strukturami civilne družbe in države je treba a priori pripisati pred tem opisani šibkosti civilne družbe. Izstopajoča in emblematska ilustracija za to trditev je zgodba o ustanavljanju t.i. centra nevladnih organizacij. Edino logično bi bilo, da center ali kako drugo servisno telo za nevladne organizacije ustanovijo nevladne organizacije same po lastni presoji, na osnovi artikulacije lastnih potreb in po lastni dinamiki. Ne, v našem primeru je šlo za pobudo z vladne strani, za

postopke, ki jih je vodila, časovno diktirala in financirala vlada in konec koncev za strukturo, ki je v izhodišču postavljena na proračunski logiki in za nameček še v vladnih prostorih. Da bi vlada naredila kaj dobrega za nevladne organizacije bi bilo seveda primerno in koristno, vendar obstaja vrsta ukrepov, ki bi jih vlada lahko izvedla v okviru svojih pristojnosti in svojih struktur. Tako bi lahko vlada povsem avtonomno pripravila in sprejela ukrepe za stimulatívno davčno zakonodajo za financiranje neprofitnega sektorja s strani profitnega, prav tako bi vlada lahko ustanovila vladni urad za nevladne organizacije, ki bi imel za naloge ne le opravljati informacijske funkcije temveč tudi funkcije varuha NGOjevskih pravic, zlasti pravic do soudeležbe in do dobrega partnerstva z javnimi službami. Na ta način bi bilo tudi povsem jasno čigava je struktura – vladna ali nevladna; danes namreč temu ni tako.

Razmerje med subjekti in strukturami civilne družbe in države mora narekovati civilna družba, tam je vitalnost, energija, kreativnost in s tem potencial za spremembe. Danes so razmerja obrnjena na glavo. Če civilna družba generiranje sprememb ali zgolj progresivnih korakov pričakuje od države oziroma vprašanje napredka delegira na javni sektor si reže vejo na kateri sedi. Zato moramo ponoviti, da je treba neurejene odnose med nevladnim in javnim ter profitnim sektorjem pripisati civilni družbi. Zadeva kljub vsemu ni tako dramatična kot se zdi po povedanem, saj je treba procese v civilni družbi vendarle razumeti kot ritmične oziroma ciklične procese, ki vsebujejo faze artikulacije, akumulacije, akcije in oddiha. Tako smo lahko prepričani, da bo sčasoma prišlo do večje interakcije med aktivnimi potenciali civilne družbe in posledično do sodelovanja in artikulacije skupnih, obćih ali specifično - konkretnih tem ki bodo lahko imele mobilizacijski značaj in s tem tudi potencial za spremembe.

Sodelovanje in solidarnost izpostavljamo kot ključne šibkosti civilne družbe. Na ostalih področjih se nimamo kaj pritoževati: znanja je veliko, tehnične opremljenosti, kadra, denarja in struktur tudi. V primerjavi z drugimi post-tranzicijskimi okolji je v Sloveniji razmerje deležev domačega financiranja nevladnih organizacij v primerjavi s tujimi viri zgovoren podatek in neposredna rezultat civilno družbenih prizadevanj iz časov pred tranzicijo. Vpliv prave civilno družbene akcije se meri šele na dolgi rok. Vzpostavljane relacij na horizontalni in vertikalni ravni, lokalno in mednarodno lahko rodi rezultate šele na daljše obdobje. In to vpliva upanje v siceršnjem depresivnem občutku razdrobljenosti. V Sloveniji obstaja cela vrsta dobrih organizacij odličnih posameznic in posameznikov, ki določena področja vrhunsko obvladajo, imajo razvejane domače in mednarodne relacije in so dobro opremljene. Če predpostavimo, da bodo sčasoma sprevideli, da z drobtinčarstvom in klientelizmom ne morejo dosegati pravih učinkov in če bodo pozornost preusmerili od projektnega managementa k etičnim in vsebinskim izhodiščem, ter se obenem znebili iluzij, da ta ali ona politična elita, ter prva ali druga veja sodne ali izvršne oblasti lahko na dolgi rok varuje vrednote in interese posameznih interesnih skupin ali obće, potem se za civilno družbo ni bati. In potem se bo spremenilo tudi stanje, ko nobena politična stranka nima resnih in strateških usmeritev k partnerstvu s posameznimi nevladnimi organizacijami, ko oblasti na vladni in na lokalnih ravneh ne poznajo in ne prakticirajo sicer normalnega partnerstva med nevladnimi organizacijami in državo. Politiki, državne veje, cerkve in profitni sektor bodo sami po sebi spoznali, da imajo od sodelovanja s civilno družbo lahko samo in samo koristi, civilno družbeni potenciali pa bodo gotovo spet kdaj pokazali, da je moč in pravi potencial za spremembe v sinergiji in da je zaveznike za temeljne vrednote in etična izhodišča možno vedno iskati in najti tako med poslovneži, politiki, cerkvenimi in posvetnimi uslužbenci.

Re-conversion from THE FORTRESS TO AGORA Retrospective view - 1988-1999,

Ljubljana, 2000, Comments and editing: Marko Hren, design Darja Šipec

The Re-conversion of Metelkova military barracks presents a stand of Civil society, an action of Arts, Culture and Social Action-oriented people against Militarism, Violence and all forms of Oppression.

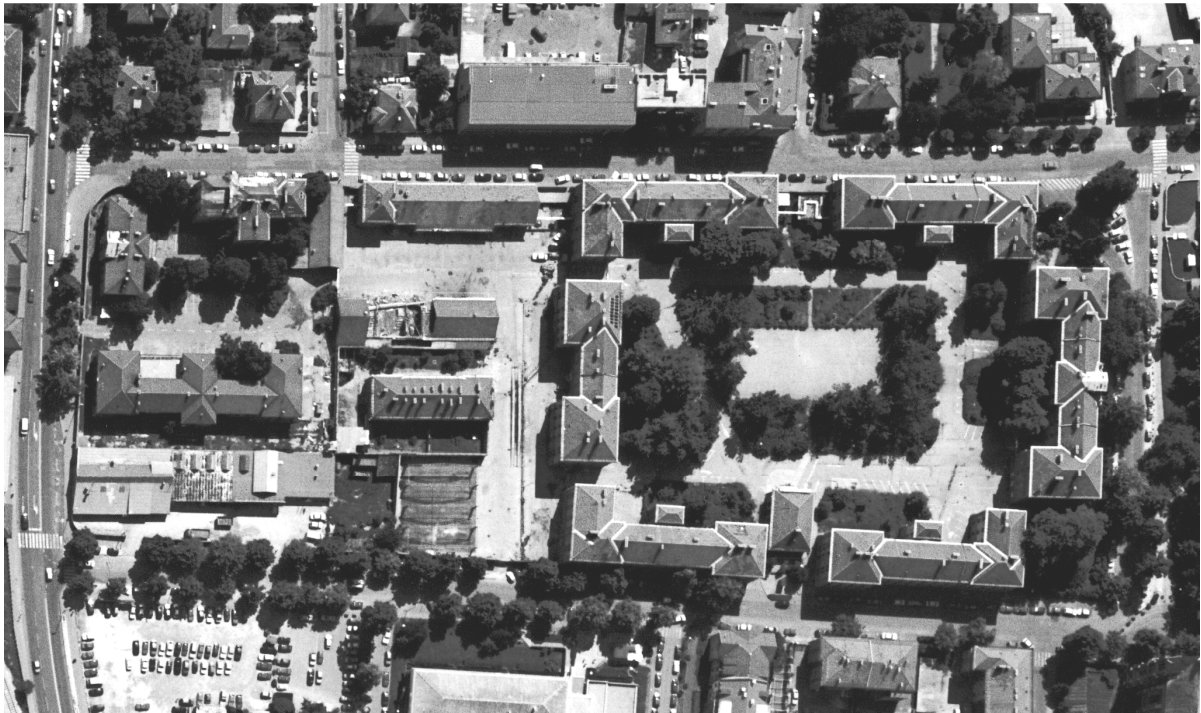
Cover photo: Tiananmen Square 1989; Charity Card and Caford

The exhibition was a part of Trans Europe Halles Phoenix II, Cultures, Arts and Conflict Process. The catalogue was Sponsored by The Republic of Slovenia, Ministry of Culture and The Association Mreža/Metelkova. Credits for photos to the following photographers: Robert Ograjenšek, Miha Fras, Frenk Fidler, Tone Stojko, Denis Sarkič, Barbara Seršen.

This exhibition is dedicated to all those - in and out of Europe - who stand against oppression, military rules and economic exploitation and it stands as a reminder that "the culture counts".

2.

The barracks at Metelkova street are located at the very centre of Ljubljana, the capital of the Republic of Slovenia. Before construction (1880ies), the area was used for agriculture - today this area is a part of the center of the national capital city. During the middle ages, Metelkova was a place where they beheaded wrongdoers. Turkish inroads got this far - they somehow could not get further North-West. Before them, this piece of the planet was visited and/or occupied by the Illyrians, the Romans, Gothics, Huns, Slavs, Byzantines, Langobards, Bavarians, French, Hungarians and the Czechs (hey, did we miss some?). The military barracks was built as head-quarters of Austrian army during eighteen eighties, it was used by German, Italian and Yugoslav regimes during one century; it was never under Slovenian authority!

3.

The nineteen eighties in Slovenia - at that time a to-certain-degree-sovereign republic of the Socialist federal republic of Yugoslavia - were somehow enlightening; social movements were springing up, dealing with diverse issues (human rights, peace, anti-militarism, gender, cultural rights, environment...), writers, media, artists and citizens in general, protested against the centralised and militarised regime directed from Belgrade. Some of the most articulate persons were put in jail at Metelkova barracks, headquarters of the Yugoslav army, during June 1988 and this triggered the massive and unanimous protest of the Slovene population against the rule of Belgrade. Women spontaneously organised daily marches around Metelkova military barracks and requested Yugoslav military leaders to talk to them and release the prisoners. Metelkova became an avenue of genuine peoples peaceful action and a symbol of non-violent civic resistance.

4. At the same time the Committee for the protection of human rights organised massive rallies against clear violations of human rights committed by the Yugoslav Army and the Yugoslav regime. The rallies took place in downtown and around military barracks

6.

When the Yugoslav army decided to conduct the trial against the imprisoned civilians in Ljubljana in Serbian language, which was an evident violation of Slovene as well as Yugoslav constitution, a genuine human rights campaign turned into a massive struggle for the Slovene national cause (whatever this can mean). I do not believe that this was a mistake or just an ignorant expression of Yugoslav headquarters; I believe that this was an intelligent plot meant to turn the (to the West sympathetic) democratic human rights movement into (to most of the West un-desirable) nationalistic-like struggle.

7.

Slovenian people rejected Yugoslav rule and the nature of the federation and voted for independence in 1990. After concrete measures towards complete sovereignty were implemented early 1991, the Yugoslav Army started its operation: 10 days of aggression against Slovenia ended with a negotiated agreement: The Yugoslav Army left Slovenia in September 1991 and the delegation of the Committee for human rights (on the picture first defendant followed by Committee members) was the first to visit the barracks at Metelkova on October 1991 (after the land-mines were purged).

8.

During this first civilian "occupation" of Metelkova military barracks (October 1991) the first defendant Janez Janša (at the center), a defence minister in 90ies and a leader of right wing political coalition, the leader of the Committee for the protection of human rights Igor Bavčar (second left) former minister of European affairs and a minister of interior (early 90ies), a co-funder of Metelkova Network Pavle Gantar (left) former chair of Students Cultural center and a minister of environment and space in 90ies, and one of the leaders of peace movement (80ies) and a co-funder and chair of Metelkova network (90ies) Marko Hren (right), enjoy the reality of the space being free from Yugoslav military.

9.

Metelkova cultural network was established during years 1989-1990 and was formally founded in 1990. A formal initiative was launched by The Movement for the culture of peace and nonviolence, accompanied by the Students cultural organisation. The idea of the peace movement was to get artists and social movements actively involved in the campaign for Slovenia without an army, a most serious and widely supported pre-war referendum initiative for creation of demilitarized zone on the territory of Slovenia and introduction of peace politics. In this sense, artists and social movements (several hundred groups and individuals have joined the campaign) were first to announce publicly that there was no place for the Yugoslav military in the country and, symbolically, they requested the military headquarters to be converted into arts&culture headquarters. Ljubljana was flooded by antimilitary and pro-Metelkova graffiti and diverse street actions took place to promote demilitarisation.

Social movements from the 80ies were well experienced and they prepared a detailed project for conversion of Metelkova barracks by the time the Yugoslav army has left Slovenia and before it started operations in Croatia, Bosnia, Kosova... Newly established Slovene authorities (national government and municipality of Ljubljana) formally agreed to dedicate the central Yugoslav military barracks to culture. BUT. Some guys within city administration could not agree - they had other plans, dictated by construction lobby. Since they could not publicly and officially oppose the Network for Metelkova, they started illegal demolition of the barracks (10th of September 1993). The Network for Metelkova (joined by many citizens) had to occupy the barrack in order to defend them from further demolition.

10.
The former police chief of Ljubljana was one of the first visitors to express solidarity with the Metelkova Network. He observed the demolition committed by local municipality leaders and consulted artist concerning the further action.

11.

Artists immediately embarked on a (they were not aware how long) venture of reconstruction.

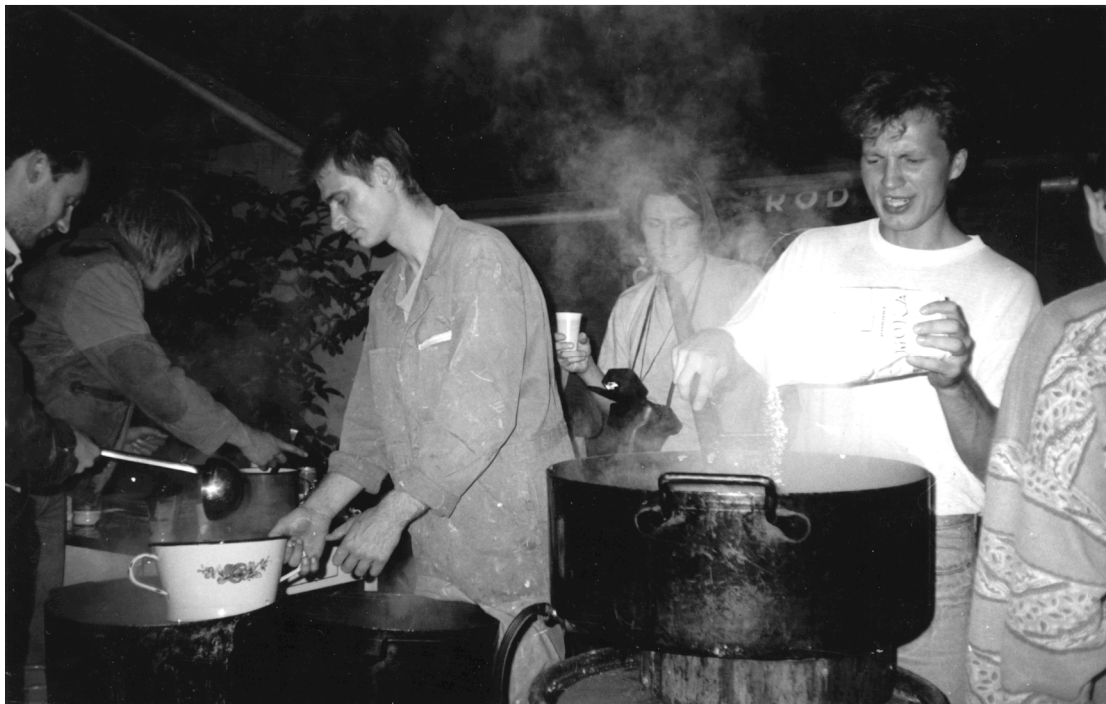
12.

... established an improvised radio station...

13.

... built-up an improvised
out-door kitchen ...

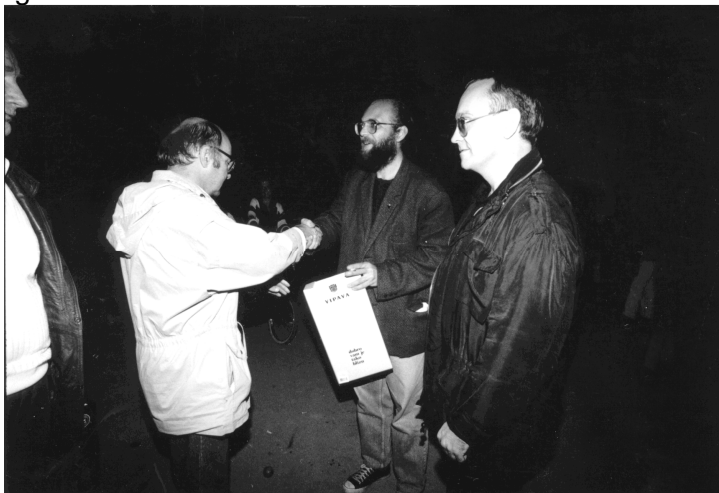
14.

... initiated a sort of parliament ...

15.

... and were visited and supported by many well known Slovene public figures!

16.

But above all, they started diverse artistic and social programs!

Between 1993 and 1996 Metelkova was a squat: a far too big area to be managed by artists themselves. The City was not friendly to Metelkova artists and they remained for long time without basic communal conditions and surrounded by urban problems. The artists have faced The Yugoslav Army, the Municipality, the street violence, the construction lobby... but proved that the heat of creativity, the eternal light of innovation and the persistence of modest but firm independent creative persons can successfully confront the military, political and the economic powers.

After the Yugoslav Army has left Metelkova in September 1991, its weapons have committed the most terrible crimes all over former Yugoslavia. If the war against Slovenia was interstate, then the violence after 1991 was becoming less and less structured and more and more "civil" - as some tried to explain "the Balkan reality". At the bottom line, violence is always internalised within the subject that allowed itself to accept the logic and the use of armed power; The sequence of armed conflicts in former Yugoslav republics offer a relevant case for such reflection.

Since the artists at Metelkova had to wait long until the first investments were granted by the authorities for the renovation of the buildings, they started renovation of interiors and exteriors of Metelkova by themselves in most cases in a unique and innovative way. The works were accompanied by a detailed Metelkova development plan established and adopted in a basic democratic manner and designed in a professional way under supervision of all experienced community architecture expert Kevin Kaufman and a group of domestic architects.

The former military prison is emblematic for the issue of cultural conversion. A building surrounded by walls within the barracks surrounded by walls themselves; a structure of double oppression and double surveillance, where human rights were violated for a century by diverse regimes, is getting transformed by Sestava («composition») group of artists into a structure symbolising double freedom: freedom of creativity and freedom of motion, travel; into a Youth Hostel Gallery, a permanent work in progress, where all visitors are invited to contribute their reflection and creation. It is not by chance, that the destiny of the barracks architecture and of Metelkova as a whole depended on the preservation of this prison. The financial ambitions of the construction lobby confronted the artists again. Even today, the prison building reveals the contradictions that humanity suffers most: those between the vision and reality, the idea and the manifestation. All political parties that had to deal with Metelkova during 90ies have changed their attitudes and behavior during the time: when in opposition, they protected it, when in power, they tried to destroy it.

The chronology of the prison building shows this truth in most clear way, while Metelkova as a whole remains the place of truth – an Agora. A lesson that ideals and dreams about social justice and peace have to be permanently fought-for and can not be guaranteed by any constitution, law or government alone.

4.13 Kronologija (in-a-nut-shell!)

Kronologija Metelkove skoz kronologijo odločanja o stavbi Zapor na Metelkovi. Stavba Zapor je bila za pobudnike projekta Metelkova ključno torišče, zaradi centralne lege znotraj spornega kareja pa tudi ključni vzvod za dolgoročno ohranitev in zaščito obravnavanega kareja. Zgodba tega objekta najbolj konkretno kaže na postopke, lobiranja in tudi manipulacije v zvezi z legalizacijo oziroma formalno platjo razvoja Metelkove.

1988- zamisel o demilitarizaciji urbanih vojaških območij in posebej o vzpostavitvi štaba kreativnosti v štab Jugoslovanske vojske ob Metelkovi ulici, se naplete, usidra in ugnezdi v glavi nekega posameznika, matematika, pacifista.

1989; v Gibanju za kulturo miru in nenasilja pripravijo tajni idejni načrt za projekt demilitarizacije območja kasarne 4. julij ob Metelkovi ulici in ga v internih krogih imenujejo »Celica«; za tedanji zapor predvidevajo program mladinskega turizma.

1990-1991; Gibanje za kulturo miru in nenasilje zbere za projekt konverzije tedanje vojašnice 4. julij vrsto somišljenikov, v prvi vrsti ŠKUC in skupaj ustanovijo Mrežo za Metelkovo. Mreža izdelava Elaborat o prostorskih potrebah kulturno-umetniških in socialnih dejavnosti v Ljubljani, ki naj bi se realizirale na Metelkovi. Mladinski hotel v stavbi Zapori je vključen v elaborat. Mreža začne izdajati revijo eMZIN.

1992-1993; Vlada RS nameni severni del vojašnice za programe iz elaborata Mreže za Metelkovo (v nadaljevanju MzM) in Skupščina mesta Ljubljana na seji 4.3.1993 sprejme za vojašnico program, ki izhaja iz elaborata MzM. MzM se dogovarja z oblastmi Mestne občine Ljubljana za formalen prevzem prostorov v upravljanje in uporabo.

September 1993; po naročilu izvršnega sveta MOL se začne nelegalno rušenje na območju vojašnice 4. julij in simpatizerji MzM za zaščito objektov te zasedejo ter začnejo z izvajanjem kulturnega programa in improvizirano sanacijo. Mladinski hotel v stavbi Zapori začne z improviziranim obratovanjem v sodelovanju z Mladim turistom. Na vrata nekdanjega Zapora izobesijo standardizirano oznako mednarodne federacije IYHF (international youth hostels federation). Program unikatne prenove celic zapora teče odtlej nepretrgoma in kasneje ga umetniki poimenujejo v proces SESTAVA ter ustanovijo istoimensko društvo.

1994-1995; institucije blizu MzM in samo društvo MzM zaradi groženj z zaprtjem žr MzM in zaradi sodnih pregonov zoper MzM ustanovijo najprej Zavod Retina in nato še Ustanovo Multikulturni center Metelkova. Obe novi instituciji pristopita k iskanju finančnih virov in najprej financirata ter nato v knjižni izdaji objavita Razvojni načrt Metelkove ter Avtokarto Metelkove (v slovenskem in angleškem jeziku). To služi kot programski in promocijski načrt za prenovo v vsebinskem, programskem, arhitekturnem, finančnem in organizacijskem smislu. Obnova zaporov v mladinski hotel je tu podrobno obdelana po standardih IYHF. Razvojni načrt Zavod Retina razdeli vsem mestnim svetnikom in gradivo je nato obvezna priloga pri pripravi podlag za prostorske akte in izvajanju javnega naročila arhitekturnega natečaja za območje. Ministrstvo za kulturo in župan MOL izrazita pisno podporo Razvojnemu načrtu. Zavod Retina in skupščina uporabnikov Metelkove (zanjo mandatirani predstavnik Marko Hren) podpišejo Protokol o urejanju razmer na Metelkovi s čimer Severni del Metelkove stopi na pot postopne legalizacije.

1995; projekt prenove zaporov v mladinski hotel- galerijo – muzej podpre Počitniška zveza Slovenije, Mladi turist in Urad za mladino. Ter pristopijo k načrtovanju proračunskih sredstev za obnovo.

julij 1995; Uprava MOL in Ministrstvo za kulturo v sodelovanju z zavodom Retina izdelata natečajno gradivo za Urbanistično arhitekturni natečaj za ureditev območja CO 4/4, vojašnica 4. julij. Gradivo v celoti upošteva Razvojni načrt; stavbe Zapor, Lovci in Pešci naj bi arhitekturna rešitev v prvi fazi obvezno ohranila, dolgoročno pa naj bi bila ohranitev dopustna. Zahteva se faznost prenove severnega dela območja.

1996; na javnem natečaju je nagrajena rešitev FORUM, ki je za severni del ocenjena kot zgolj shematična, a konkretno ohranja predpisane stavbe.

1996; ustanovljena je prva projektna skupina MOL za Metelkovo; ena od nalog projektne skupine, ki jo po nalogu župana Dimitrija Rupla vodi Vida Stanovnik, je prenova Zaporov v mladinski hotel.

Obenem zavod Retina pri Ministrstvu za kulturo izposluje zgradbo Metelkova 6 za nevladne organizacije. Zgradbo Metelkova 6 z ministrom Sergijem Pelhanom načrtujejo kot zaledno podporo neodvisnemu urbanemu ulturnemu centru na severnem delu Metelkove.

1997; prva faza obravnave PUP na mestnem svetu, javna razgrnitev in usklajevanje prostorsko ureditvenih pogojev. Lobisti gradbenih inženiringov izkoristijo tedanjo krizo v organiziranosti severnega dela Metelkove ter njihovo nereprezentativnost in pritiskajo z interpretacijo, da je celotni severni del namenjen za rušenje., anketno urbanistično rešitev FORUM pa forsirajo kot končno rešitev. Uspe jim zakasniti predvideno obnovo stavb Zapor in Lovci. Obnova stavb leti iz osnutkov PUP in iz proračunov MOL. Navedenim lobistom uspejo celo manipulacije z gradivi za mestni svet v smeri poneverb faktorja izkoristka zemljišča (iz v natečaju predvidenega 1.2. v napihnjjen 2..3. s čimer bi dosegli obvezno rušenje dotičnih objektov). Lobisti zagovarjajo enofazno rešitev in podkletitev z garažno hišo na celotnem območju. Garažni lobi kot povsod v Ljubljani v tem obdobju v ljubljanskem urbanizmu zmaguje. Na drugi strani lobisti Retine prek projektne skupine MOL vztrajno realizirajo postopne finančne investicije v gradbeni fundus severnega dela: najprej Lovci, nato Pešci in nato delna sanacija poškodovanih stavb med Zapor in Mistrovo ulico.

junij 1997; prireditel EMK'1997; MOL in Ministrstvo za kulturo podpreta v okviru programa EMK zgolj simbolično, a pomembno, z izdelavo promocijskega gradiva in pa z izdelavo unikatne freske v kletnem hodniku Zaporov.

Zima 1997-1998.: Po razgrnitvi PUP predstavniki Retine vedno vnovič zahtevajo podatke o ažuriranih verzijah od oddelka za urbanizem MOL. Zavlačevanje se jim zdi sumljivo. Kasneje se izkaže, da so gradbeni lobisti delo orpavljali temeljito – v prikrivanem osnutku za obnovo severnega dela Metelkove niso pustili nobene odprte niše – več kot to, vgradili so težko opazne mehanizme, ki bni narekovali rušenje.

Februar 1998: sestanek predstavnikov skupin ustvarjalcev v severnem delu Metelkove z županjo Viktorijo Potočnik in njenimi sodelavci. Na osnovi stališča uporabnikov Metelkove, da »če do rušenj mora priti, naj se to zgodi šele po sprejetem arhitekturnem natečaju in izdelavi investicijskih načrtov, in po tem, ko uporabniki prizadetih prostorov dobijo enakovredne prostore, pri čemer so mnenja da je stavbo Zapor v vsakem primeru treba ohraniti«.

1998 marec, april; na osnovi sestanka z županjo zavod Retina za prenovu presoje ohranjanja zaporov zaporisi Regionalni zavod za varstvo naravne in kulturne dediščine, o vprašanju pa obvseti tudi odbor za kulturo in odbor za urbanizem pri mestnem svetu in jih zaprosi za mnenje. Odbor za kulturo, ki ga je vodil prog. Gomišček Sergij, je projekt podprl! Obenem zavod Retina oddelku za urbanizem MU MOL naslovi dopis, v katerem zahtevada se za funkcionalno enoto F1 (severni del Metelkove) v PUP zagotovi možnost obnove stavb in funkcionalnih izboljšav ter da se izloči določila osnutka PUP, po katerem naj bi se predvidena palača AGRFT raztezala prek zemljišča Zaporov. Oddelek za urbanizem je te zahteve upošteval in konec aprila predlog PUPov vložil v sklepno proceduro na mestni svet MOL.

1998 maj; Odbor za kulturo mestnega sveta predlaga amandma, ki naj bi v PUPih ohranil zapore.

Poletje 1998; soavtorji umetniškega projekta v Zporih ustanovijo društvo SESTAVA.

10.september 1998: mestni svet občine Ljubljana sprejme PUP za Metelkovo. Svetniki izglasujejo tudi amandmaje, ki faktor izkoristka zemljišča znižajo nazaj na 2.0 ter dovolijo spremembe namembnosti in dejavnosti v obstoječih objektih ter določijo ohranitev Zaporov kot mestnega, državnega zgodovinskega in pričevalnega spomenika z osnovno namembnostjo mladinskega hotela. (UR.list. RS št. 72/23 10.1998). Ekipa mestnih svetnikov, ki so izposlovali take PUP v prihodnosti drži obljubo in razkrinkanja poskusov manipuliranja s PUPi ne eksploatira v javnosti.

Oktober 1998; Odbor za splošne zadeve in razvoj MU MOL projektno skupino MOL za Metelkovo seznanj z namero, da takoj po volitvah sproži spremembe nedavno sprejetih PUP,

tako, da bodo PUP spet očiščeni amandmajev in bo možno rušenje stavbnega fonda severnega dela.

Februar 1999: smo v času po lokalnih volitvah v Ljubljani in med gradivi za sejo mestnega sveta, kjer je večina zdaj sestavljena drugače kot v prejšnjem mandatu, je tudi predlog osnutka sprememb PUP, kot opisano zgoraj. Predvidevajo dvostopenjsko obravnavo, z javno razgrnitvijo med obema fazama.

19.2.1999: predstavniki zavoda Retina in vseh uporabnikov severne Metelkove se sestanejo in mestni občini Ljubljana sporočijo, da je enotno mnenje uporabnikov severne Metelkove in zavoda Retina, da se za mladinski hotel takoj usposobi zgradba Zaporj po projektu »Sestava« ter poudarijo, da bi nove razprave o PUP nesmotrno povzročile izgubo časa in velike konfrontacije. Severni del Metelkove nastopi enotno in po zaslugi trezne presoje dr- Darka Štrajna županja predlog sprememb PUP umakne z dnevnega reda. Postopki za obnovo Zaporov stečejo, obnovi se usklajevanje o alokacijah proračunskih sredstev za nujne sanacije delno poškodovanih stavb med Zaporj in Meistrovo (garaže, hlev, mali hangar).

2000: na MOL vsi procesi povezani iz implementacijo dogovorov sklenjenih v letu 1999 zamrejo zaradi sporov med županjo in direktorjem uprave in zaradi precejšnjega razsula med lobisti znotraj vladajoče koalicije. Na ravni vlade RS sta ta čas dva interregnuma. Projekt Phare z La Villette je doro dokumentiran in v njem natančno poročamo, kakšno je bilo stanje novembra 2000, ko sem evropski komisiji kot projektni vodja jasno povedal, da bo treba projekt prekiniti in denar vrniti, če MOL ne bo rekonstituiral svojega odnosa do razvoja Metelkove. Prek monitoringa Evropske komisije smo dosegli izrazit pritisk na tedanjega direktorja MOL Romana Lavtarja, ki se je nato izjemno angažiral, sklical vrsto sestankov s krajani, deležniki (policija, metadosnki center, metelkovci itd).

2000. Metelkova pripravi srečanje TransEuropean Halles na temo Culture, arts and Conflicst ter kongres foruma evropskih kulturnih mrež Ethics in cultural cooperation.

2000-2001 glava, v kateri se je porodila obsedenost z Metelkovo, zboli, telo jo umakne v osamo zdravljenja, duh je zadovoljen, mission-accomplished, sanyama vidya. Počasi v mislih odhajam z Metelkove.

2001: zaradi velikih pritiskov, ki smo jih izvajali prek projekta Phare La Villette, je bila MOL primorana ponovno vzpostaviti projektno skupino za Metelkovo. Ta se je prvič po dolgem času sestala 1. februarja 2001. Izsledke projekte Phare je skupina sprejela kot programski dokument za svoje delo, in prevzela obenem tudi vse dotlej pripravljene načrte za arhitekturno obnovo. Obnovile so se priprave na obnovo stavbe zapor v mladinski hotel, kar si je skupina zastavila kot ključni cilj poleg izvajanja priporočil projekta Phare. Ni težko uganiti zakaj in vsi zapisniki so dokumentirani, ve se, kdo je kaj predlagal: zapor je poleg vsebinske, duhovne centralnost obenem tudi v strateškem centru severnega dela Metelkove. Z obnovo Zaporov je bila zavarovana celotna prostorska strategija zaščite vojašnice. In res; z obnovo zaporov so se postopoma sprostile tudi investicije v objekte hangar, menza ipd (zamenjava žlebov, popravila ostrešij, komunalni vodi). Povezava med projektom Phare z La villette, obnovo stavbe Zapor v mladinski hotel in dolgoročno zaščito ter sanacijo severnega dela Metelkove je tako neposredna.

2001- začetek 2002: -Intenzivne priprave za začetek gradnje mladinskega hotela. Z vzdavo temeljnega kipa v jugo zahodni vogal stavbe Zapor in s tem z začetkom obnove stavbe, se mi je odkotalil kamen s srca. Moja hči mi je sedela na ramenih, in moj sin je bil poleg – tiho, anonimno in brez vsakršne medijske pozornosti smo od daleč opazoval ritual začetka obnove in obenem ritual zaključka mojega dela na tej zadevi. Neizmerno sem užival v tišini in veličini anonimnosti tega dogodka.

Bazična demokracija – demokracija v grass-roots, 1993.

MH Metelkvcem v spomin na iskrena tovarištva, entuziazem in akcijo.
Pogled 2008
